

JOSEP TARRADELLAS (1899-1936)

Dels orígens a la Guerra Civil

Joan Esculies Serrat

TESI DOCTORAL UPF, 2012

Director: ENRIC UCELAY-DA CAL

INSTITUT D'HISTÒRIA JAUME VICENS VIVES

Jo era tarradellista, com sempre.
Josep Tarradellas a Antoni Gutiérrez Díaz¹

Al cap de cinquanta anys,
tothom explica les coses a la seva manera.
Josep Tarradellas²

¹ Febrés, X., (1985) *Diàlegs a Barcelona. Josep Tarradellas i Antoni Gutiérrez Díaz*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Ed. Laia, p.34

² Casanovas Casacuberta, J., (1996) *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (PAM), p.166 (a partir d'una entrevista de J. Tarradellas al diari *Avui*, el 19 de juliol de 1986)

*To Enric Ucelay-Da Cal,
in a land of suitors and suppliants*

Agraïments

Voldria mostrar el meu agraïment més sincer a les persones i institucions que en un moment o altre de la recerca m'han facilitat informacions per a dur-la a terme: Joaquim Aloy, Lluís Bosch, Josep Contreras, Arnau González Vilalta, David Martínez Fiol, Xosé Manoel Núñez Seixas, Francesc Pasqual-Grup de Recerca de Cervelló, Josep Pich, Jordi Rabassa, Arxiu de l'Ateneu Barcelonès, Arxiu Comarcal del Baix Llobregat, Arxiu del Fons del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona, Arxiu General Militar de Guadalajara, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i Arxiu Nacional de Catalunya.

Un agraïment molt especial per a la Montserrat Catalán, directora de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, i al seu equip per la seva bona disposició i ajut durant el curs d'aquesta i altres recerques.

El meu reconeixement al professor Enric Ucelay-Da Cal queda palès en la dedicatòria que encapçala la tesi. Voldria, però, deixar constància de la seva dedicació, interès i generositat per compartir els seus coneixements i la seva biblioteca.

RESUM

[CAT] La tesi doctoral *Josep Tarradellas (1899-1936). Dels orígens a la Guerra Civil* aborda els anys de joventut i de formació política del qui va ser president de la Generalitat de Catalunya (1954-1980). El treball presenta com la progressió i experiència professional de Tarradellas, com a dependent de comerç, viatjant i petit empresari, va influir en la seva actuació política posterior. Situant les habilitats organitzatives apreses en els seus negocis com la base d'una política de gestió, planificació o pragmàtica. Apareixent, en aquest sentit, amb un perfil més propi dels *self-made men* nord-americans esdevinguts polítics que no pas amb el dels dirigents catalans i espanyols que li eren contemporanis. La tesi s'atura en el moment en que aquesta etapa de formació acaba en començar la Guerra Civil, quan Tarradellas esdevé una figura central del període i ja es pot considerar un polític 'adult'. El treball també planteja com el testimoni del propi Tarradellas sobre el seu passat, en els anys 1977-1988, va configurar un relat de la seva etapa de formació, comunament acceptat per manca d'un estudi crític, que no es correspon amb l'esdevingut. En aquest sentit, la tesi planteja que aquesta alteració, lluny de ser fruit de la desmemòria, és el resultat de la recerca de la legitimització com a President i la voluntat de lligar la seva figura amb la del president Francesc Macià (1931-1933) per aconseguir-la.

[ENG] The thesis *Josep Tarradellas (1899-1936). From Origins to the Civil War* explores the youth of the President of the Generalitat de Catalunya (1954-1980) and the period of his political education. The research shows how the development and professional experience of Tarradellas, as a shop assistant, sales representative and business man, influenced his later political action. It argues that Tarradellas used the organizational skills learned in his job as the basis of his management, planning and pragmatic policies and appears in this respect, to share a profile more closely related to American businessmen that became politicians, than to his Catalan and Spanish political contemporaries. The thesis stops at the beginning of the Spanish Civil War, when the training of Tarradellas as a politician ends and when he becomes a central figure of the new period as an 'adult' politician. The work also argues that Tarradellas set up a false narrative on his youth, during the period 1977-1988, which has been commonly accepted. The thesis suggests that this alteration, far from being the result of forgetfulness, was done with the aim of searching for legitimization as a President in order to tie his image to that of President Francesc Macià (1931-1933).

INTRODUCCIÓ

La figura de Josep Tarradellas i Joan (1899-1988) és una de les més controvertides del nacionalisme català i alhora una de les menys estudiades per la historiografia del catalanisme. El qui va arribar a ser president de la Generalitat de Catalunya (1954-1980) no compta amb cap biografia crítica que analitzi, ni per etapes, ni en conjunt, la seva trajectòria. L'objecte d'aquesta tesi és omplir el buit historiogràfic en l'etapa inicial, la que comprèn els seus anys de joventut (1899-1936), per tal de contribuir a una major comprensió del desenvolupament del nacionalisme català en la primera meitat del segle XX. La dilatada biografia de Tarradellas permet una divisió en cinc etapes prou diferenciades, sense significar això que altres delimitacions no siguin possibles: 1899-1936. Anys de joventut i etapa republicana; 1936-1939. Guerra Civil; 1939-1954. Primer exili; 1954-1980. Segon exili i presidència de la Generalitat; 1980-1988. Etapa post-presidencial.

La primera etapa (1899-1936), de la que tracta aquesta tesi doctoral, comprèn des del naixement de Tarradellas a Cervelló, la seva arribada a Barcelona l'any 1914, la seva socialització a través del Centre Autònom de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) i del nacionalisme radical a redós de la Joventut Nacionalista La Falç (JN La Falç). Seguida per la seva progressió professional durant la Dictadura de Primo de Rivera, l'entrada en la política activa de la mà de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) a partir de 1931, incloent la seva relació amb Francesc Macià, fins al sollevament rebel del juliol de 1936.

La segona etapa (1936-1939) comprèn la Guerra Civil, durant la qual Tarradellas esdevé un personatge fonamental en els successius governs de la Generalitat presidits per Lluís Companys. Fins al punt que es pot afirmar que va ser el conseller amb una presència més continuada en el temps i al front dels departaments –Conselleria primera, Finances, Economia, Serveis Públics– amb una incidència més gran en els moments clau d'organització de l'activitat política i econòmica en el marc de la complexa situació provocada per la contesa i pel procés revolucionari esdevingut a Catalunya.

La tercera etapa (1939-1945) comprèn els primers anys d'exili, durant els quals Tarradellas s'instal·la a la Provença i és detingut per les autoritats de Vichy l'any 1941, per refugiar-se

després a Suïssa, una vegada negada la seva extradició al règim franquista. També el seu paper posterior com a secretari general de l'ERC a França amb les disputes amb el Consell Nacional de Londres de Carles Pi i Sunyer i la lluita per l'articulació del partit, sobretot amb dels centres establerts a Amèrica.

La quarta etapa (1954-1980) abasta la seva elecció a Mèxic en substitució del fins aleshores president de la Generalitat, Josep Irla. L'inici del mandat en el seu retir a Saint Martin-le-Beau, prop de Tours, i l'enfrontament amb els opositors que pretenien rellevar-lo passats els primers cinc anys en el càrrec. Un període que comprèn també els nombrosos contactes tant amb polítics catalans exiliats o de l'interior de Catalunya, així com personalitats de diversos àmbits professionals. El període acaba amb les negociacions amb el president del Govern espanyol, Adolfo Suarez, i el seu retorn a Catalunya, l'octubre de 1977, per fer-se càrrec del govern de la Generalitat provisional.

La cinquena i darrera etapa (1980-1988) comprèn els anys en que, una vegada aprovat l'Estatut d'Autonomia de 1979 i rellevat en el càrrec de president de la Generalitat per Jordi Pujol, Tarradellas va exercir d'observador crític amb el desplegament de les competències de la Catalunya autònoma i amb la gestió dels primers executius de Convergència i Unió (CiU). Així com la seva difícil relació amb l'independentisme de nou cuny representat per l'ERC, la relació amb la monarquia espanyola i la seva mort l'any 1988.

Per estudiar cadascuna de les etapes esmentades la font d'informació més important es troba a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (AMTM). El dia 10 de març de 1980, deu dies abans de les eleccions al segon Parlament de Catalunya del segle XX, Josep Tarradellas va fer pública la seva voluntat de dipositar el seu arxiu en el monestir cistercenc de Poblet. El fins aleshores president de la Generalitat havia guardat durant el seu llarg exili tots aquells documents, llibres, manifestos escrits, testimonis gràfics, en els quals d'una manera directa o indirecta havia intervingut. El fons Tarradellas va arribar definitivament des de França a Poblet el desembre de 1981. El President i la seva esposa, Antònia Macià (1904-2001), van decidir donar a l'Arxiu el nom de la seva filla Montserrat Tarradellas i Macià (1928-1984). Una decisió que, com es veurà, té una lectura simbòlica, més enllà de la declaració d'estima paternofiliar. La Montserrat, nascuda amb la malaltia de la síndrome de Down, va ser l'eix central de la vida de Josep

Tarradellas junt amb la política i la raó principal perquè aquest s'hi dediqués. El fons Tarradellas constitueix avui el gruix de l'Arxiu i consta, pel cap baix, de trenta mil documents i noranta mil cartes relacionades amb la seva activitat política.³

Afegint a aquest fons el material disponible en altres arxius i la bibliografia de cada període apareix suficient documentació per tal que cadascuna de les etapes esmentades hagi de ser recercada a fons i el seu estudi individual constitueixi una tesi doctoral per si mateixa. D'altra banda, abordar la biografia crítica completa de Tarradellas en una única tesi comportaria un projecte, com a mínim, d'entre mil cinc-cents i dues mil pàgines, un temps llarg d'elaboració i el perill de no poder recercar en profunditat cadascuna de les etapes esmentades. És aquest un dels motius principals pels quals la tesi que es presenta s'atura a l'inici de la Guerra Civil. Més enllà de la quantitat ingent de material que fa una tasca d'anys, potser una dècada, l'elaboració d'una biografia de conjunt, en la trajectòria política de Tarradellas es fa evident la diferència entre el seu paper fins a l'etapa republicana i el que tindrà a partir del juliol de 1936. En el primer període, la seva figura destaca en determinats moments, però no n'és l'element central, enfront una segona etapa en que Tarradellas esdevé un dels personatges clau per entendre la contesa a Catalunya. D'altra banda, aquesta primera etapa és la que, com veurem, ha rebut menys atenció historiogràfica.

El treball present parteix de dues tesis que es complementen, s'incardinen i que no es poden estudiar o recercar per separat sense que l'anàlisi perdi profunditat. D'una banda, es planteja que l'experiència professional de Tarradellas, sense estudis superiors, i amb una formació de dependent de comerç, viatjant i petit empresari, resultava una anòmalia per a un dirigent català i espanyol de l'època, i que va ser determinant per la seva actuació posterior com a polític. De l'altra, la demostració que el relat sobre Tarradellas per aquesta etapa comunament acceptat, fruit del seu propi testimoni, sovint no s'ajusta a l'esdevingut. I que, lluny de ser causat per la desmemòria, és el resultat de la recerca de la legitimització com a President i la voluntat de lligar la seva figura amb la del president Francesc Macià (1931-1933) per aconseguir-la.

³ Catalán, M., 'La configuració d'un arxiu' a Esculies, J., *Josep Tarradellas (1899-1936). Dels orígens a la República*, Barcelona: Edicions Dau, 2012: 11-24; Masoliver, A., (1982) *L'Arxiu President Tarradellas, a Poblet*, Poblet: Quaderns d'art, història i vida de Poblet, 1

La primera tesi planteja el camí singular que segueix Tarradellas en el seu període de formació com a polític. I, per tant, acaba en començar la Guerra Civil, quan la seva figura ja pren relleu com a polític ‘adult’ en el nou context. És per això que pren sentit aturar-se al juliol de 1936. Fins aleshores la tesi defensa que, en aquests trenta-set primers anys, Tarradellas segueix un camí formatiu completament diferenciat al que han seguit la gran majoria de presidents catalans i espanyols que li eren contemporanis. Una formació ‘anòmala’, per posar-ho d’alguna manera, més pròpia en tot cas dels *self-made men* (homes fets a si mateixos) o ‘homes de negocis’ nord-americans dels anys vint i trenta del segle passat que feien el salt a la política que no pas dels polítics catalans i espanyols.⁴

En un estudi comparat de la formació rebuda pels diferents presidents de la Mancomunitat (1914-1925), de la Generalitat de Catalunya (1931-1954) i del Consell de Ministres del govern d’Espanya (1900-1954) s’observa com, d’entrada, la majoria queden englobats en tres categories: estudis en Dret – advocats; militars; i estudis científico-tècnics. Així, a Catalunya, Enric Prat de la Riba (1914-17), Francesc Cambó –inclòs aquí per la seva importància en la política catalana i espanyola del s. XX–, Alfons Sala i Argemí (1924-25) i Lluís Companys (1934-40) formen part de la primera categoria. Francesc Macià, com a enginyer militar, a banda de terratinent, i el brevíssim president de la Mancomunitat, al gener de 1924, Carlos de Lossada y Canterac formen part de la segona. Mentre que Josep Puig i Cadafalch (1917-24) era arquitecte i Josep Irla no comptava amb estudis superiors. Pel què fa als presidents del Consell de Ministres del govern d’Espanya entre 1900 i 1954, vint-i-un d’ells tenia estudis en Dret, cinc eren militars, cinc comptaven amb formació superior científico-tècnica, un havia estudiat magisteri i tres no tenien estudis superiors.⁵

⁴ Cawelti, J. G., (1965) *Apostles of the Self-Made Man. Changing Concepts of Success in America*, Chicago: The University of Chicago Press; Weiss, R., (1988) [1969] *The American Myth of Success. From Horatio Alger to Norman Vincent Peale*, Urbana/Chicago: University of Illinois Press; Wyllie, I. G., (1966) [1954] *The Self-Made Man in America. The Myth of Rags to Riches*, Nova York: The Free Press. Dec la consulta d’aquests títols al professor Ucelay-Da Cal que duu a terme una recerca sobre aquesta qüestió.

⁵ Estudis dels presidents del Consell de ministres del govern d’Espanya (1902-1939). Llicenciats en Dret [anys de presidència entre parèntesis]: Francisco Silvela (1902-03); Raimundo Fernández Villaverde (1903, 1905); Antonio Maura (1903-04, 1907-09, 1918, 1919, 1921-22); Marcelo Azcárraga (1900-01, 1904-05) i Militar; Eugenio Montero (1905); Segismundo Moret (1905-06, 1909-1910); Antonio Aguilar (1906-07); José Canalejas (1910-12); Manuel García Prieto (1912, 1917, 1917-18, 1918, 1922-23); Álvaro de Figueroa, Comte de Romanones (1912-13, 1915-17, 1918-19); Eduardo Dato (1913-15, 1917, 1920-21); Joaquín Sánchez de Toca (1919); Gabino Bugallal (1921); José Sánchez Guerra (1922) i Periodista; Niceto Alcalá-Zamora (1931); Manuel Azaña (1931-33, 1936); Ricardo Samper (1934); Joaquín Chapaprieta (1935); Manuel Portela (1935-36); Augusto Barcia Trelles (1936); Santiago Casares Quiroga (1936); Álvaro de Albornoz (1947-51). Militars: José López Domínguez (1906); Miguel Primo de Rivera (1923-1930); Dámaso Berenguer (1930-31); Juan Bautista Aznar-Cabañas (1931); José Miaja

En aquest conjunt, doncs, es fa evident que Josep Tarradellas, sense estudis superiors i com a representant de comerç i petit empresari, constituïa una anomalia. En tot cas, el perfil d'Irla podia assimilar-se-li, en tant que s'havia dedicat a la indústria del suro a través d'una societat que compartia amb els seus germans a Sant Feliu de Guixols. Però ni per l'ubicació del negoci, ni per l'experiència extreta d'aquest, ni per descomptat per la seva rellevància política posterior, ambdues trajectòries no són equiparables.⁶ Tampoc ho és Cambó qui, a més dels seus estudis en Dret i Filosofia i Lletres, arribà a ser empresari. Encara que no pas com Tarradellas, progressant 'des de baix', sinó aconseguint la posició 'des de dalt', a través de la seva tasca d'advocat.⁷ Per força, doncs, l'experiència de base i la seva relació amb la societat civil i el funcionament d'aquesta havia de ser diferent del de la resta de 'presidents'. I aquest tarannà diferenciat havia de traslladar-se en la manera de fer política i, sobretot, d' 'organitzar' la política.

El propi Cambó situava la necessitat que els dirigents polítics fossin homes amb una experiència "en regir negocios". Lamentant que a Espanya "tenemos escaso número de estos hombres, porque la Sociedad anónima, que es quien los crea y educa aquí es una ficción". I admirant-se que la solució als problemes econòmics derivats de la Primera Guerra Mundial a l'estranger els havien solventat "los directores de grandes negocios que en estos momentos abandonan la gestión de esos negocios para consagrar todo su esfuerzo y toda su experiencia al servicio de su país". Quan deia això, Cambó parlava d'ell, es feia el vestit a mida, i remarcava la necessitat d'homes que havien portat negocis, i que –com en el seu cas– si podia ser que no fossin "exclusivamente propios", considerant que quant a aquests se'ls confiava un negoci col·lectiu "de interés general, casi siempre fracasa".⁸

No cal dir que el llistat de presidents anterior marca tota una altra tendència en la política catalana i espanyola. I que l'home que venia a representar aquest 'nou' polític del que parlava Cambó, més que no pas ell, era Josep Tarradellas. En una societat com la catalana, bastida a

(1939). Estudis científico-tècnics: Práxedes Mateo Sagasta (1901-02); Manuel Allendesalazar y Muñoz de Salazar (1919-1920, 1921) Enginyer Agrónom; José Giral (1936, 1945-47) Química i Farmàcia; Juan Negrín (1937-39, 1939-1945) Medicina; Félix Gordón (1951-60) Veterinari. Magisteri: Rodolfo Llopis (1947) Sense estudis superiors: Alejandro Lerroux (si bé va estudiar Dret de gran, 1933, 1933-34, 1934-35); Diego Martínez Barrio (1933, 1936); Francisco Largo Caballero (1936-37). Font: Elaboració pròpia.

⁶ Calvet, F., & Roig i Rosich, J. M., (1983) *Josep Irla, President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*, Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana

⁷ Alcalde, R., 'Cambó a la CHADE, l'inici dolç i el final amarg', *Recerques*, n. 52-53, 2006: 211-230

⁸ Almendros, A., (2005) *Francesc Cambó, la forja d'un policy-maker*, Barcelona: PAM, pp.55-64

partir de la petita i mitjana empresa, i amb una societat civil sempre assistida per l'administració pública⁹, el petit empresari semblava un perfil més escaient per entendre-s'hi, que no pas la d'un 'gran' financer. Essent una confrontació, a grans trets, del model Tarradellas-*selfmade man* amb el Cambó-filantrop americà (un perfil que també diferenciava a aquest dels seus contemporanis)¹⁰. Alfons Almendros titula el seu estudi sobre els anys de formació de Cambó com *La forja d'un policy-maker* (2005). Però què és un *policy-maker*? En traduir el terme anglès s'obté una mena de *je ne sais quoi* que va des d'una definició més àmplia del que s'entén per un polític, passant per algú que formula, determina o promou 'polítiques', fins a un legislador.¹¹ D'acord amb Almendros, un *policy-maker* és un "artífex de polítiques en les quals el procés i les condicions de l'elaboració i la presa de decisions configuraran en moltes ocasions i en gran mesura la política econòmica resultant".¹² El perfil de Tarradellas, com es veurà, al llarg d'aquesta tesi, no respon a aquesta definició.

Tarradellas tampoc no és un *nation-builder* o 'constructor de la nació'. Un terme aquest poc desenvolupat en comparació amb el de *nation-building*, molt més teoritzat començant per l'inventor del terme, el sociòleg Reinhard Bendix, a finals dels anys setanta.¹³ La 'construcció de la nació' entesa des d'aquest punt de vista com la construcció de la identitat nacional i per aconseguir-ho es planteja l'ús de banderes, himnes, dies nacionals, llengua, mites i l'establiment de tot el conjunt de comportaments, valors que conformen una nació. En aquest sentit, un *nation-builder* seria el 'creador' de la nació, el pare fundador d'aquesta, entorn al qual s'articula un consens en la identitat i propòsits de la nova nació. Aquella persona a la que s'identifica com la qui estableix unes bases sobre les que la nació es desenvoluparà. És, no cal dir-ho, també un

⁹ Ucelay-Da Cal, E., '¿Más que un club? Examen de un relato persistente. El mito de la sociedad civil catalana', *Metropolis. Revista d'informació i pensament urbans*, n.71, 2008: 46-57

¹⁰ Riquer, B. de, 'Política, negocios y liderazgo: el caso de Francesc Cambó' a Mees, L. & Núñez Seixas, X. M., (coord.) (2012) *Nacidos para mandar. Liderazgo, política y poder. Perspectivas comparadas*, Madrid: Tecnos, pp.153-179

¹¹ D'acord amb l'*Oxford dictionary* és "a person responsible for or involved in formulating policies, especially in politics" [on-line a <http://oxforddictionaries.com/definition/english/policymaker?q=policymaker>]

¹² Almendros, A., (2005), p.62

¹³ Bendix, R., (1977) *Nation Building and Citizenship*, Berkeley: University of California Press; Cal diferenciar aquesta concepció del terme del que usen institucions com les Nacions Unides referint-se indistintament al *nation/state-building* per parlar de països en reconstrucció després d'una intervenció military com l'Iraq, vegeu Dobbins, J., Jones, S. G., Crane, K., & Cole, B., (2007) *The Beginner's Guide to Nation-Building*, Pittsburgh: National Security Research Division (RAND Corp.); Fritz, V., & Rocha Menocal, A., (2007) *State-Building from a Political Economy Perspective: An Analytical and Conceptual Paper on Processes, Embedded Tensions and Lessons for International Engagement*, Londres: Overseas Development Institute; Thies, C. G., 'State building, interstate and intrastate rivalry: A study of post-colonial developing country extractive efforts, 1975-2000', *International Studies Quarterly*, 48 (1), 2004: 53-72

concepte vaporós que es fa més entenedor quan parlem, per exemple, de Gandhi a l'Índia¹⁴, Habib Bourguiba a Tunísia¹⁵, Tomás Masaryk a Txecoslovàquia¹⁶ o Mustafa Kemal 'Atatürk' a Turquia¹⁷.

Catalunya, el nacionalisme català, no compta amb un *nation-builder*, pròpiament. La figura que probablement s'assimilaria més a aquest concepte en l'àmbit doctrinari és Enric Prat de la Riba. Amb tot, i encara que *La nacionalitat catalana* apareguda el 1906 ha estat l'obra cabdal del catalanisme del segle XX, el nacionalisme català no el considera ni a ell, ni a cap altre, el 'seu' pare fundador.¹⁸ En canvi, Prat de la Riba sí que va ser el primer *state-builder* de la Catalunya moderna. Un 'constructor d'estat' entès com la persona que s'encarrega de crear i enfortir les estructures estatals o para-estats enfront a la societat i als altres actors no-estats.¹⁹ En aquest sentit, el regionalista tenia com a objectiu principal bastir aquestes estructures d'autogovern a Catalunya. No necessàriament organitzades per ell, sinó escollint les persones que considerava més addients per fer-ho. Però sempre en aquest sentit, malgrat que la Mancomunitat establerta el 1914 no passés del que el seu nom indicava, una mancomunió entre les quatre diputacions catalanes. Josep Tarradellas admetia no haver conegut a Prat de la Riba, mort l'any 1917, tot i que n'havia criticat la seva orientació política conservadora. Retrospectivament assenyalava la manca de capacitat política de la Mancomunitat, però no negava la capacitat del líder regionalista per construir una mínima estructura institucional per al conjunt de Catalunya.

Tarradellas tenia més en comú amb Prat de la Riba del que hauria volgut admetre. Poc abans del seu retorn de l'exili, l'agost de l'any 1977, un observador audaç, l'escriptor Josep Pla, li aconsellava el següent: "Se ha de hacer una Generalitat como una enorme empresa y eso lo han de hacer los entendidos [...] La clase política que ha surgido con las elecciones [generales legislativas de junio de 1977] no vale absolutamente nada. Sr. Tarradellas, tendrá usted que hacer

¹⁴ Kudlinski, K., (2006) *Gandhi. Young Nation Builder*, Nova York: Aladdin Paperbacks

¹⁵ Moore, C. H., (1965) *Tunisia Since Independence. The Dynamics of One Party Government*, Berkeley: California University Press

¹⁶ Lowrie, D. A., (1930) *Masaryk: Nation Builder. The Man who Changed the Map of Europe*, Nova York: Association Press

¹⁷ Mango, A., (2000) *Atatürk: the biography of the founder of modern Turkey*, Woodstock: The Overlook Press

¹⁸ Prat de la Riba, E., (1999) *La nacionalitat catalana*, Barcelona: Columna; Ucelay-Da, Cal. E., (2003) *El Imperialismo catalán*, Barcelona: Edhasa, pp.174-175

¹⁹ Definició elaborada a partir de Dunlop, J. B., 'Putin as a State-BUILDER', *Center on Democracy, Development, and The Rule of Law Stanford Institute on International Studies (CDDRL) Working Papers*, n. 39, febrer 2005: 1-14

obra de creació, igual que Prat de la Riba. No se equivoque. Le deseo un gran éxito”.²⁰ L’objectiu final de Tarradellas des de la seva entrada en la política activa l’any 1931 no va ser desenvolupar determinades polítiques o lleis, ni convèncer un auditori, el què podria assimilar-lo al perfil de *policy-maker*, sinó organitzar i bastir estructures d’autogovern, que per ell no era altra cosa que traslladar a la pràctica política allò que havia fet en els negocis. A Prat de la Riba se l’ha caracteritzat com un orador mediocre que fugia dels mítings, totalment dedicat al treball intern, i a ser un “home de despatx”.²¹ El revers de Cambó, en cert sentit, i sobretot en el marc de La Lliga. Tarradellas, segons la periodista Irene Polo, no sabia parlar en públic i era “un home concentrat, d’estudi de gabinet”.²²

Tarradellas, com mostrarà aquesta tesi, aplicarà en el període 1931-33 allò que havia après durant el seu progrés professional (1923-30). Aquesta visió com a *state-builder* quedarà estroncada amb la ruptura amb Macià, el gener de 1933, però prendrà tota la seva força en el període comprès entre juliol de 1936 i maig de 1937. En aquest període inicial de la contesa Tarradellas va donar bona mostra de les seves capacitats i pretensions construint les estructures d’un autogovern més enllà de les atribucions de l’Estatut de 1932. Això farà que una visió historiogràfica, defensada per exemple per Francesc Bonamusa, consideri que Catalunya –en bona part degut a les gestions de l’acció de Tarradellas al capdavant del govern Companys i del Consell d’Economia i de la Comissió de les Indústries de Guerra–, va gaudir de les màximes cotes d’autogovern des de 1714. I també que una altra visió amb el mateix sentit, però amb tints negatius, defensada per exemple pel periodista Jorge Martínez Reverte, consideri la gestió de Tarradellas com una deslleialtat al govern de la República. Basant-se, sobretot, en els testimonis deixats durant la contesa per Manuel Azaña i Indalecio Prieto.²³ Aquest període 1936-37 ja no entra en el marc d’estudi del present treball, però, perquè forma part de l’etapa d’eclosió de Tarradellas com a ‘constructor d’estat’, pròpiament. En aquest sentit, i malgrat que la tesi doctoral, per estalviar tràmits burocràtics, ha mantingut el nom de treball emprat en el decurs de

²⁰ Carta de Josep Pla a Josep Tarradellas, Mas Pla, Llofriu, Agost 1977, recollida a Tarradellas, J., (1999) *Ja sóc aquí: record d’un retorn*, Barcelona: Ed. Planeta, pp.222-223

²¹ Riquer, B. de, (2012)

²² Polo, I., *L’Opinió*, ‘Un míting...?’, 10 d’octubre de 1933, p.10

²³ Perfil biogràfic de Lluís Companys [on-line a http://memoriaesquerra.cat/plana.php?veure=biocmb_alf=17; Martínez Reverte, J., (2006) *La Batalla del Ebro*, Barcelona: Crítica, pp.195-197; Azaña, M., (1996), *Memorias de guerra, 1936-1939*, Barcelona: Grijalbo Mondadori, pp.145, 183, 283-284, 292; Miravittles, J., (1980) *Gent que he conegut*, Barcelona: Destino, pp.131-137

la seva elaboració *Josep Tarradellas (1899-1936). Dels orígens a la Guerra Civil*, un títol alternatiu podria haver estat *Josep Tarradellas (1899-1936). La forja d'un state-builder*.²⁴

A l'hora de plantejar aquesta primera tesi hem comprovat que la manca d'un estudi crític que planteja la trajectòria de Tarradellas és un tret comú a la resta de presidents de la Generalitat de Catalunya sorgits de l'etapa republicana. En el cas de Francesc Macià (1859-1933) van ser personatges del seu entorn els qui van escriure biografies sobre les quals s'han basat la major part d'estudis posteriors. És el cas de Josep Fontbernat a *La Batalla de Prats de Molló* (1930); Xavier Sanahuja a *I de Prats de Molló a la Generalitat* (1932); Alfons Maseras a *Francesc Macià* (1931); Lluís Aymamí a *Macià: trenta anys de política catalanista: apunts per a una biografia* (1933); Manuel Viusà a *Francesc Macià: president de Catalunya* (1968); Manuel Cruells a *Francesc Macià* (1971); Josep Carner Ribalta, *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló* (1972) i *El complot de Prats de Molló* (1987); Joan Alavedra a *Francesc Macià: el camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)* (1993); i Ramon Arrufat a *Macià: la trajectòria política d'una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe* (2007). D'altra banda, en quant a aproximacions posteriors, apareixen obres com Enric Jardí a *Francesc Macià, el camí de la llibertat (1905-1931)* (1977) i *Francesc Macià, president de Catalunya* (1981); *Francesc Macià, una vida en imatges* (1984) d'Enric Ucelay-Da Cal; Zeneida Sardà, a partir del testimoni de Maria Macià, a *Francesc Macià: vist per la seva filla Maria* (1989); *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923)* (2006) o 'El perfil humà, tècnic i polític de Francesc Macià' a 'El Catalanisme en el nostre passat nacional', (2009) de Josep M. Roig i Rosich; o centrades en l'episodi de l'anomenat 'complot de Prats de Molló' com les obres de Ricard Faura (1991), Agustí Colomines (2003) i Giovanni Cattini (2009). Essent els treballs més aprofundits sobre la trajectòria de Macià les dues tesis doctorals d'Ucelay-Da Cal *The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1923)* a la Universitat de Columbia (1979) i *El nacionalisme radical català i la resistència a la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931)* a la Universitat Autònoma de Barcelona (1983), que malauradament romanen inèdites.

²⁴ Cal tenir present que classificar líders polítics en tipologies, degut a les evolucions dels personatges, és complex. Cal prendre doncs aquí les tipologies de *policy-maker*, *nation-builder* i *state-builder* com a conceptes laxes i comprenent que els personatges poden moure's en terrenys fronterers segons el context. El què es pretén aquí és englobar allò que fa, en aquest cas, Tarradellas, en un marc interpretatiu el més acurat possible, dintre de la dificultat que això comporta.

En el cas de Lluís Companys (1882-1940) també foren personatges del seu entorn els qui van escriure biografies sobre les quals s'han basat la major part d'estudis posteriors. És el cas d'Àngel Ossorio y Gallardo a *Vida y sacrificio de Companys* (1943); Joan Lluhí Vallescà a l'opúscle *Lluís Companys i Jover* (1944); Domènec de Bellmunt a *Lluís Companys: La seva vida. La seva obra. La seva mort gloriosa* (1945); Manel Viusà a *Lluís Companys, President de Catalunya* (1977); Josep M. Poblet a *Vida i mort de Companys* (1976); i Joan Llarch a *La tràgica mort de Companys* (1979). La historiografia recent s'ha ocupat més de la figura de Companys que no pas de Macià i al segon president de la Generalitat s'hi han aproximat Heribert Barrera a *Lluís Companys. Trajectòria d'un president*; Josep Termes a *Lluís Companys en la memòria popular* (1990); Josep M. Lladó a *Lluís Companys, una vida heroica* (1991); Enric Jardí a *Lluís Companys, president de la Generalitat* (1991); Carles Bonet i Carlos Rojas a *LLuís Companys* (2004); Josep M. Pons a *Lluís Companys, el orígens d'un símbol* (2005); i Josep M. Solé i Sabaté primer amb la publicació del *Consell de guerra i condemna de Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya* (1999) i després com a director dels dos volums de diversos autors *Lluís Companys, president de Catalunya. Biografia humana i política* (2006); Arnau Gonzàlez Vilalta a *Lluís Companys, un home de govern* (2009). També existeixen obres centrades en un període determinat com la de Josep M. Figueres a *El consell de guerra a Lluís Companys. President de la Generalitat de Catalunya* (1997) i *Lluís Companys, diputat per Sabadell. Periodisme, política i conflicte social (1920-1925)* (2003); Casilda Güell *Lluís Companys inèdit. El símbol més enllà de l'home* (2006); la d'Arnau Gonzàlez Vilalta i Gisela Bou a *La creació del mite Lluís Companys. El 6 d'octubre de 1934 i la defensa de Companys per Ossorio y Gallardo* (2007); Josep Benet amb *Exili i mort del president Companys* (1990) i *La mort del president Companys* (1998), *El president Companys afusellat* (2005); i Gregori Mir a *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant el Govern britànic* (2006). Essent, fins al moment, els dos volums dirigits pel Catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, Josep M. Solé i Sabaté l'obra més rellevant i definitiva.

El cas del president Josep Irla (1876-1958) es pot considerar una excepció. La seva presidència (1940-1954), tot just acabada la Guerra Civil i arran de l'afusellament de Companys, no va suscitar un gran interès en els seus contemporanis. A diferència dels dos presidents anteriors, Irla no va comptar amb contemporanis que el biografiessin i sobre el relats dels quals es pogués bastir la recerca posterior. Josep M. Poblet va dedicar-li un breu perfil en *Els Quatre presidents*

(1979); l'any 1981, la seva figura va rebre l'atenció de Felip Calvet i l'historiador Josep M. Roig i Rosich en el seu treball *Josep Irla, president de la Generalitat de Catalunya a l'exili*; i l'any 1998 Àngel Jiménez s'hi va aproximar a *Memòria d'un temps: Josep Irla i Bosch (1876-1954): Sant Feliu de Guíxols sota les bombes (1936-1939)*. Però ha estat en els darrers anys que primer Josep Maymí a *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís* (2003); a continuació el catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat de Girona, Àngel Duarte, amb el seu perfil 'Josep Irla o la discreció d'un cacic republicà', en el volum *Republicans: jugant amb foc: de Lluís Companys a Josep Tarradellas* (2006), que també recollia els retrats d'aquests dos presidents; i, sobretot, Mercè Morales a *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català* (2009) s'ha fet un anàlisi crític de la trajectòria del polític, en gran mesura per l'interès que genera la seva figura des de la perspectiva del seu paper a l'exili. D'entre totes, la de Morales és l'obra més aprofundida.

Els motius que han contribuït a la manca d'interès historiogràfic per aproximar-se als presidents de la Generalitat republicana en tota la seva dimensió són difícils d'escatir. La historiografia del catalanisme, però, s'ha conformat en la repetició de relats sense provar de confrontar-los per testar si, en efecte, són sòlids o si els fets històrics poden tenir altres interpretacions i, en l'actualitat, el buit en aquest àmbit és palès. En darrera instància, s'ha arribat a assegurar que les figures de Macià i Companys, degut a les seves trajectòries particulars, s'han acabat mitificant. I això ha contribuït a que, cada vegada més, aproximar-s'hi per plantejar una biografia crítica que pugui allunyar-se dels relats més estesesament acceptats resulti complex.²⁵ Encara que serveixi de poc consol, val a dir que altres nacionalismes com el basc o el gallec tampoc no compten amb biografies definitives de personatges clau com el primer lehendakari José Antonio Aguirre (1936-1960) i el polifacètic galleguista Alfonso Daniel Rodríguez Castelao.²⁶

En el cas de Tarradellas, igual que va succeir amb Irla, i a diferència de l'ocorregut amb Macià i Companys, cap contemporani no esmerçà el temps per escriure'n una biografia. Tret d'una aproximació breu –deu pàgines–, amical, i plena d'imprecisions de Domènec de Bellmunt (pseudònim de Domènec Pallerola) l'any 1933 a *Figures de Catalunya*. D'aquesta manera, així com en el cas dels dos primers presidents de la Generalitat es compta amb un elenc, més o menys

²⁵ Ucelay-Da Cal, E., 'La llegenda dels tres presidents', *L'Avenç*, juny, 50, 1982: 448-454

²⁶ Mees, L. 'Aguirre, entre carisma y mito', pp.97-118 i Núñez Seixas, X. M., 'Castelao y el galleguismo, ¿Líder o símbolo?' pp.207-232 a Mees, L. & Núñez Seixas, X. M., (coord.) (2012)

divers, de punts de vista dels seus coetanis, sobre Tarradellas manca aquesta visió per complet. Per esbrinar les opinions i relats sobre la seva figura en el període 1899-1936 no existeix altra font que les publicacions periòdiques, l'escassa correspondència i, amb la reserva del pas del temps, els llibres de memòries.

Existeixen un seguit d'estudis monogràfics de diferents associacions, partits polítics, organismes o esdeveniments elaborats des d'una perspectiva crítica que tracten del període que comprèn la present tesi. Aquests no se centren directament en la figura de Tarradellas, però l'esmenten i per la informació que aporten són essencials per aproximar-se a l'etapa 1899-1936. A mode d'exemple trobem *Cervelló y el mito Tarradellas* (2007) de Josep Llurba Rigol, centrat en la relació de l'expresident amb la seva localitat natal, que permet conèixer l'extracció social del polític. El volum *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903-1921* (1988) de Manuel Lladonosa, que permet contextualitzar el pas de Tarradellas pel Centre Autònom de Dependents del Comerç i la Indústria entre els anys 1914 i 1921, encara que la seva figura no consti de cap tractament específic. De l'adveniment de la República, el clàssic de Ferran Soldevila, *Història de la proclamació de la República a Catalunya* (1977). Sobre la fundació i activitat de l'Esquerra Republicana de Catalunya són bàsics els dos volums de Dolors Ivern sobre *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)* (1988-89), el de Ramon Alquézar i altres autors, *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)* (2001) i l'article d'Enric Ucelay-Da Cal *La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya a L'Avenç* (1977).

Del pas de Tarradellas com a secretari de la presidència de Macià, conseller dels governs Macià, i diputat a les Corts Constituents són útils les aportacions historiogràfiques del volum dirigit per Francesc Bonamusa *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol.1, (2006) i el de David Martínez Fiol *Estatisme i antiestatisme a Catalunya (1931-1939). Rivalitats polítiques i funcionaries a la Generalitat* (2008). D'altra banda, es compta també amb l'opúscle d'Arnau González Vilalta *La Oficina de la Generalitat de Catalunya en Madrid, 1931-1933, al servicio de los diputados constituyentes* (2003), un estudi de l'oficina que Tarradellas va impulsar i organitzar. Del seu pas com a diputat al Parlament de Catalunya els clàssics de Joaquim Camps i Arboix, *El Parlament de Catalunya (1932-1936)* (1976), *Sociologia dels polítics de la Generalitat (1931-1939)* (1977) d'Ismael Pitarch, i *L'estatut d'autonomia de Catalunya i l'Estat integral* (1977) de Manel Gerpe.

Pel què fa referència als Fets d'Octubre, la recent tesi doctoral a la Universitat Pompeu Fabra de Manel López *Els fets d'octubre de 1934 a Catalunya, més enllà de l'acció governamental* (2012), les aproximacions de Joan Costa i Deu i M. Sabaté i Puig *La nit del 6 d'octubre a Barcelona* (2006), de Frederic Escofet *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta. 6 d'octubre de 1934* (1973) i d'Amadeu Hurtado el dietari *Abans del sis d'octubre* (2008). Així com l'aprofundit estudi del professor d'Història Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, Joan B. Culla i Clarà, *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)* (1977), per comprendre l'evolució del grup de L'Opinió i la relació d'aquest amb Tarradellas, així com la posterior formació i fallida del projecte del PNRE.

En relació a les memòries i biografies de personatges contemporanis a Tarradellas, a partir de les quals espigolar informació, cal citar, com a exemples, *Francesc Macià. El camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)* (1993) de Joan Alavedra; *Francesc Macià. El camí de la llibertat (1905-1931)* (1977) d'Enric Jardí; *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923)* (2006) de Josep M. Roig i Rosich; *Vida i Mort de Lluís Companys* de Josep M. Poblet (1976), el segon volum de l'obra *Lluís Companys. President de Catalunya. Biografia humana i política (1931-1940)* (2006) dirigit per Josep M. Solé i Sabaté; *Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya* (1969) d'Eufemià Fort i Cogul; *Roc Boronat. El republicà que va fundar el Sindicat de Cecs de Catalunya* (2008) de Jordi Amat i Betsabé Garcia; *Humbert Torres. Metge, filòsof, polític* (2009) de Jaume Barrull; *Domènec Latorre, afusellat per catalanista* (2003) de Josep Benet; *Josep Maria Espanya, conseller de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya* (1982) d'Albert Manent; i *Marcel·lí Domingo i El Marcel·linisme* (1996) de Xavier Pujadas, entre altres. Així com els llibres de memòries de Claudi Ametlla (1963) d'Amadeu Hurtado (1969), Eugeni Xammar (1974), per esmentar-ne tan sols alguns.

Les aportacions historiogràfiques més reeixides sobre Tarradellas es concentren en les quatre etapes posteriors (1936 a 1988). D'una banda són, sobretot, reculls dels seus articles i documents com *Josep Tarradellas: cartes confidencials i altres textos* (1977) de l'Equip de Recerques Històriques; *El President Tarradellas en els seus textos: 1954-1988* (1992) i la seva reelaboració

a *Escrits en defensa pròpia* (2003) de Josep Benet; *Los Papeles de Tarradellas: República, exilio y transición* (2005) del Catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Rovira i Virgili, Josep Sánchez Cervelló; i *Tarradellas, testigo de España: el exilio y la Transición a través de los archivos privados de uno de los políticos mejor informados de su tiempo* (2011) de Jesús Conte. De l'altra estudis bàsicament centrats en la Guerra Civil i la 'transició' espanyola, com *El Restabliment de la Generalitat i el retorn del president Tarradellas* (1988) de Jaume Sobrequés; *I de sobte, Tarradellas* (2002) de Carles Sentís; *Tarradellas y la industria de guerra de Cataluña: 1936-1939* (2008) de Javier de Madariaga; o *L'obra de govern de Josep Tarradellas (1936-1977): I Simposi d'Història sobre Josep Tarradellas* (2008) de Francesc Bonamusa i altres autors.

La figura de Tarradellas no ha viscut un repunt d'interès historiogràfic recent com en el cas d'Irla, més enllà de l'edició de volums entorn seu que promou el patronat de l'AMTM que en els darrers quinze anys ha publicat *Conferències pronunciades pel Molt Honorable Sr. Josep Tarradellas i Joan, el dia 10 de juliol de 1981, a la Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Santander i el dia 9 d'octubre del mateix any a l'Ateneu de Maó* (1996); *Declaracions de Josep Tarradellas i Joan, des del 19 de juliol de 1936 fins el 3 d'abril de 1937* (1997); *Articles, pròlegs i discursos de Josep Tarradellas i Joan des del 13 d'abril de 1937 fins al 31 de desembre de 1938* (1998); *Dos mesos i mig al Departament de Cultura per Josep Tarradellas i Joan, 1936-1937* (1998); *La Indústria de Guerra a Catalunya (1936-1939). L'obra de la Comissió, creada per la Generalitat i el seu report d'actuació* (2007); *Tarradellas y la Indústria de Guerra de Cataluña* de Javier de Madariaga (2008); *L'obra de govern de Josep Tarradellas (1936-1977). Primer Simposi d'Història sobre Josep Tarradellas* (2008); *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya (Volum 1)* (2008) i *(Volum 2)* (2009); *Ordre públic i violència a Catalunya (1936-1937)* (2011).

El darrer exemple d'aquestes publicacions promogudes per l'Arxiu és el volum *Josep Tarradellas. Dels orígens a la República (1899-1936)* aparegut el passat mes de juny. L'obra conté un assaig introductori d'una setantena de pàgines de Joan Esculies, l'autor d'aquesta tesi. Aquest text és només una breu aproximació al període que en cap cas no és comparable a la present tesi doctoral, ni per extensió (430 pàgines), ni per profunditat. La finalitat del volum promogut per l'AMTM era plantejar un breu assaig biogràfic per donar a conèixer a través seu

els diferents documents del període que conté l'Arxiu. Éssent aquests la peça central del volum. L'assaig, per tant, ni compta amb la profunditat de recerca i anàlisi desplegat en la tesi doctoral, ni entra a debatre a l'entorn de Tarradellas i el seu rol en aquests anys, ni tampoc se sustenta en cap tesi que argumenti i doni una explicació del què si relata, com sí que fa el present treball.

La figura de Tarradellas ha generat ben poques biografies. Una de novel·lada i poc crítica *Tarradellas, la consciència d'un poble* (2003) del periodista Oriol Malló; i dues de menys de cent cinquanta pàgines *Josep Tarradellas i Joan* (1989) de Lluís M. Puig i *La forja d'un president: Josep Tarradellas* (1998) de Pere Meroño; i l'assaig de Lluís Duran, 'Josep Tarradellas, jove nacionalista' inclòs en el volum *Josep Tarradellas o La reivindicació de la memòria (1899-1988)*, editat per Jordi Casassas l'any 2003. Aquesta constitueix la més recent i millor aproximació crítica a la figura de Tarradellas d'una part (1899-1923) del període objecte d'estudi d'aquesta tesi. L'assaig de Duran és especialment significatiu pel present projecte per dos motius. L'un perquè queda ben palès que l'historiador ha anat a l'hemeroteca i als arxius a consultar les fonts, més enllà de la consulta bibliogràfica. Un fet que no succeeix en altres obres que tracten els anys de Tarradellas anteriors a la Guerra Civil. L'altre, és que Duran després de recercar, en la trentena de pàgines dedicades al biografiat des del seu naixement fins a l'inici de la Dictadura de Primo, ja deixa entreveure que el relat comunament acceptat sobre el biografiat en aquests anys i el relat sorgit de la consulta de les fonts, massa sovint no casen. Per exemple, quan prova de confirmar que Tarradellas, tal com aquest assegurava, era 'secretari del CADCI', en les fonts primàries només li apareixen 'vocalies'. Duran, però, no aprofundeix en aquesta qüestió. En començar el seu text, gairebé excusant-se o excusant al personatge per haver constatat aquestes diferències, les atribueix a la desmemòria de Tarradellas en contar retrospectivament la seva vida:

El retorn de Tarradellas a la pàtria [1977] havia de significar de bell nou als catalans, que ben poc recordaven la seva trajectòria a ERC, al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra i al Govern de la Generalitat. Tarradellas feia en diferents entrevistes quelcom més: presentava al conjunt dels catalans els seus antecedents polítics. Antecedents d'un àmbit polític i social subsumit en bona mesura dins d'ERC l'any 1931, amb una trajectòria que ell presentava orgullosament amb la frase: "Jo vinc del CADCI". Tarradellas es presentava amb prou cura als

connacionals. Com veurem, la confrontació entre el seu record del passat i la lectura dels òrgans d'expressió del corrent [és a dir, les fonts primàries] correspon força.²⁷

Aquesta presentació “de bell nou” a la que es refereix Duran condueix a l'aspecte més destacat i que va consolidar el relat sobre la vida de Tarradellas que coneixem: la seva pròpia narració del succeït. Entre els governants catalans existeix una tradició –que no és, per descomptat exclusiva de Catalunya, però que en el cas català es remunta a uns quants segles– d'autobiografiar-se. Fent-ho un mateix, mitjançant un escriptor, un ‘negre’ o, més recentment, un periodista que fa aquesta funció. El primer en encetar aquesta tradició va ser el rei Jaume I amb *El llibre dels fets*, la primera de les anomenades ‘Quatre Grans Cròniques’ medievals dels reis de la corona d'Aragó, escrita al segle XIII.²⁸ Però també hi ha exemples més propers, com el de Francesc Cambó donant compte del seu paper en el període de la fi de la Dictadura de Primo de Rivera i al proclamació de la República, en què reescribia el seu rol en aquells moments.²⁹ I és que l'objecte de l'autobiografia no és altre que deixar constància del viscut a través del propi filtre. O en una de les definicions més acceptades; “el relat retrospectiu en prosa que una persona real fa de la seva pròpia existència, en tant que posa l'accent sobre la seva vida individual, en particular sobre la història de la seva personalitat”.³⁰ Un gènere que s'ha volgut veure com a fronterer entre la literatura i la història. I distint a les memòries en considerar que aquestes versen més sobre aspectes externs al narrador, que no pas sobre la seva pròpia vida. L'exemple més recent de la qual en el camp dels governants catalans es troba en els tres volums de *Memòries* (2007-2012) de Jordi Pujol confeccionades pel periodista Manuel Cuyàs. En aquest cas unes memòries del jo i, per tant, una autobiografia dictada.³¹

L'autobiografia és un gènere de doble tall. D'una banda si la historiografia s'ocupa del personatge tractat i duu a terme una tasca de recerca al seu voltant sobre fonts primàries i secundàries en la mesura del possible, el resultat pot ser un retrat amb més matisos. La

²⁷ Duran, L., ‘Josep Tarradellas, jove nacionalista’ a Casassas, J., (ed.) (2003) *Josep Tarradellas o La reivindicació de la memòria (1899-1988)*, Lleida: Pagès editors, p.31

²⁸ Cingolani, S. M., (ed.) (2009) *Les quatre grans cròniques*, Barcelona : Ed. 62

²⁹ Riquer, B., de, (2007) *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932): (com les memòries s'acomoden a les circumstàncies polítiques)*, Barcelona: Base, pp.9-11

³⁰ Lejeune, P., (1996) *Le pacte autobiographique*. París: Éditions du Seuil, pp. 14; Dosse, F., (2007) *El arte de la biografía: entre historia y ficción*, Mèxic D.F: Universidad Iberoamericana

³¹ Pujol, J., (2007) *Memòries (I): Història d'una convicció (1930-1980)*; (2009) *Memòries (II): Temps de construir (1980-1993)*; (2012) *Memòries (III): De la bonança a un repte nou (1993-2011)*, a càrrec de Manuel Cuyàs, Barcelona: Proa

confrontació de la percepció viscuda i les opinions del personatge augmenten la riquesa i permeten un joc polièdric, només comparable a la recollida d'articles, entrevistes o discursos del personatge a partir de les publicacions periòdiques de la seva època. D'altra banda, si la historiografia accepta com a vàlid el relat expressat en l'autobiografia, però només s'ocupa d'acolorir els episodis explicats sense aportar-hi recerca i visió crítica, aleshores aquesta aconseguix el seu fi primer; que els fets ocorreguts s'expliquin i es transmetin com el propi autobiografiat vol. Això crea distorsions no només entre els historiadors, sinó també entre els propis contemporanis del personatge. N'és un exemple la biografia de 1984 sobre Antoni Rovira i Virgili de l'escriptor Artur Bladé Desumvila. Nascut a Benissanet, a la Ribera d'Ebre, Bladé no va arribar a Barcelona fins l'any 1922. Per tant no va viure els anys de la Primera guerra Mundial a Barcelona i quan inclouria en el seu relat sobre Rovira i Virgili aquests anys va fer ús de les explicacions que havia donat Tarradellas sobre ell i l'època, que no eren acurats.³²

Aquest darrer aspecte dóna pas a la segona tesi que defensa el present treball, incardinada com hem dit amb la tesi de la formació d'un polític 'anòmal'. Aquesta segona tesi defensa que el relat comunament acceptat pel període 1899-1936 de la trajectòria de Josep Tarradellas és fruit de la distorsió de les autobiografies d'aquest. Per argumentar-ho, la tesi se sustenta en la recerca a fons de les fonts i aconseguix un relat més coherent i més ric que l'actual. Tarradellas, a diferència de Macià, Companys i Irla, va esmerçar una quantitat important del seu temps en autobiografiar-se. Ho va fer, en format d'autobiografia dictada o en converses transcrites, a partir del seu retorn de l'exili a Catalunya l'any 1977. Per ordre cronològic: *Diàlegs, Josep Tarradellas President de la Generalitat* (1977) de l'escriptor-periodista Baltasar Porcel; *Conversaciones con Tarradellas* (1977) amb el periodista Joaquín Soler Serrano; l'autobiografia *Josep Tarradellas: l'aventura d'una fidelitat* (1978) del periodista Ernest Udina; *Diàlegs a Barcelona* (1985) entre Tarradellas i l'aleshores secretari general del PSUC, Antoni Gutiérrez Díaz; una segona autobiografia menys completa que l'anterior *Tarradellas: la consciència d'un poble* (1988) del periodista Albert Arbós; i una autobiografia publicada de manera pòstuma centrada en el període del seu retorn de l'exili i en la recuperació de la Generalitat, *Ja sóc aquí: record d'un retorn* (1990).

³² Bladé Desumvila, A., (1984) *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona: Rafael Dalmau: Fundació Salvador Vives Casajuana, p.177 Parla de la participació de Tarradellas a la FDN, per exemple i segueix Culla Clara (1977) en els episodis de la crisi del 1933 que ell desconeix.

Duran considerava que el relat de Tarradellas en aquestes tres autobiografies i tres llibres d'entrevistes en dotze anys es corresponia “força” amb l'esdevingut. És gratuït, però, suposar que Tarradellas, malgrat retornar amb 78 anys, confonia càrrecs, dates, protagonistes i protagonismes. Més quan testimonis de persones que el van tractar confirmen que mantenia una ment lúcida –que d'altra banda va palesar en la seva actuació política.³³ També resulta gratuït suposar que, a força d'explicar uns fets, Tarradellas se'ls havia cregut i els considerava reals, més enllà d'automatitzar una explicació determinada. Aquest supòsit tan sols és útil per tranquil·litzar la consciència d'aquells qui el van entrevistar i van usar el seu testimoni per les seves publicacions o recerques. Cal estar disposat a acceptar, per tant, que Tarradellas era conscient d'allò que havia o no havia fet, però que en parlar-ne exposava un relat que no sempre s'ajusta al succeït. Acceptar, doncs, que l'entrevistador sovint recollia un testimoni ‘adulterat’ i no deixar-se vèncer per la pròpia autoestima d'entrevistador. Aquest cas concret de l'entrevistador o recol·lector d'un testimoni més preocupat per haver acceptat o estat ‘víctima’ d'un relat distorsionat va poder-se observar amb claredat l'any 2005 en el cas d'Enric Marco, president de l'Amical Mauthausen; la impostura del suposat deportat al camp de concentració nazi de Flossenbürg, Baviera, descoberta per l'historiador Benito Bermejo. En conèixer-se els fets alguns periodistes que l'havien cregut i popularitzat mostraven una indignació major per haver estat ‘víctimes’ directes i transmissors de l'engany que per l'engany en ell mateix.³⁴

És evident, com apuntava Duran que, en retornar, Tarradellas s'intuïa un estrany davant la ciutadania després de gairebé quaranta anys d'exili. Però, de debò que la motivació del polític era presentar-se “amb prou cura” davant els catalans? La qüestió que es presenta aquí és una altra; tenia Tarradellas la necessitat de fixar un relat autobiogràfic sensiblement diferent a l'esdevingut? Macià no la va tenir. Era molt conscient de l'efecte que produïa la seva presència, del magnetisme de la seva imatge, i a la vegada coneixia bé les seves limitacions com a orador. És probable que aquesta percepció el condicionés a l'hora de no plantejar-se de deixar constància de la seva visió del viscut. D'altra banda, Macià –el mateix que havia succeït amb Giuseppe Garibaldi (1807-1882), heroi del *Risorgimento* amb qui el seu impacte en el públic manté molts punts en comú– és sens dubte qui d'entre el quartet de presidents de l'etapa

³³ Entrevista a Salvador Aragonés, director de l'agència Europa Press a Catalunya (1977-2007), 22 de juny de 2012, Barcelona

³⁴ Recull de premsa sobre el cas Marco [on-line a <http://www.exilioydeportacion.com/newmarco.htm> i programa ‘Els Matins’ de Televisió de Catalunya dirigit per Josep Cuní <http://www.tv3.cat/videos/183486831>]

republicana va generar més literatura en vida, com s'ha vist. Macià, igual que l'italià, va projectar una imatge polièdrica en els seus contemporanis a través de la qual, en mirar-lo, cadascú hi veia allò que hi volia veure.³⁵ A diferència de Garibaldi, però, Macià no va ser tan conscient de la transcendència de la premsa –l'impacte mediàtic del judici de Prats de Molló va ser orquestrat pel seu advocat M. Henry Torres.³⁶ Escassos dos anys abans un jove Adolf Hitler també havia usat el judici, el març de 1924, que se li havia fet arran del *putsch* fallit de Múnic, per guanyar estatus entre els seus. I, sobretot, per considerar que la propaganda i la movilització de les masses obririen el camí de la 'revolució nacional', i no pas el 'putchisme' paramilitar.³⁷ Macià va ser, en conjunt, el més semblant d'entre els quatre presidents, al que Weber definia com un líder carismàtic posseïdor:

D'una qualitat, en virtut de la qual es distingeix dels homes comuns i és tractat com dotat de poders sobrenaturals, sobrehumans, o almenys qualitats excepcionals. Uns poders o qualitats que no són accessibles per a les persones ordinàries, sinó que es consideren d'origen diví o exemplars, i sobre la base d'ells l'individu en qüestió és tractat com un líder.³⁸

Companys, a diferència de Macià, no projectava una imatge magnètica, però era un bon orador. Una facultat que havia perfeccionat en les seves múltiples intervencions en mítings i discursos en ateneus i casinos republicans abans d'arribar a la presidència de la Generalitat. En el seu cas, també va ser a través del judici pels Fets d'Octubre, amb tota la premsa amatent a la seva figura, que el seu advocat Àngel Ossorio y Gallardo aprofitaria per crear la imatge de màrtir, que ell havia d'explotar posteriorment. Companys, una vegada a la presó del Port de Santa Maria a Cadis, a diferència de Macià, sí que va experimentar la necessitat de deixar constància de l'ocorregut. Va començar unes memòries que, amb el seu alliberament posterior, va abandonar. I que ja no va reprendre i el seu afusellament l'any 1940, als cinquanta-vuit anys, en cas que hagués volgut recuperar el projecte, va frustrar. En Companys, però, la recerca del martiri i la seva mort tràgica ja planteja un acte per alterar tot el seu relat biogràfic. En aquest sentit, la distorsió que va comportar la seva mort pot veure's, en ella mateixa, com una autobiografia.³⁹

³⁵ Riall, L., (2007) *Garibaldi. Invention of a Hero*, New Haven: London: Yale University Press, pp.3-8

³⁶ Colomines, A., (ed.) (2003) *La Catalunya rebel; el procés a Francesc Macià i als protagonistes dels fets de Prats de Molló*, Barcelona: Símbol editors

³⁷ Kershaw, I., (1998) *Hitler (1889-1936). Hubris*, London: Allen Lane The Penguin Press, pp. 29, 212-218

³⁸ Swedberg, R., (2005) *The Max Weber Dictionary. Key Words and Central Concepts*, Stanford: Stanford University Press, pp.31-33

³⁹ Vila, E., (2006) *Lluís Companys. La veritat no necessita màrtirs*, Barcelona: L'Esfera dels llibres

Macià i Companys havien governat a Catalunya. I en ambdós casos la visió simplificada de les seves vides feia que, contemporanis i no, poguessin saber que l'un havia dut a la consecució de l'autogovern i l'altre havia mort "per Catalunya". Després aquests, Josep Irla, una figura menor respecte els anteriors, vist per molts com un home de Tarradellas, va morir als vuitanta-un anys, després de catorze de President a l'exili i quatre després d'haver cedit la presidència a l'anterior, malalt i esgotat. Va ser, precisament Tarradellas qui el va empènyer a assumir la presidència de la Generalitat pel fet de ser en el moment de la mort de Companys president del Parlament. Evitant d'aquesta manera que la seva renúncia donés el Govern a Antoni Rovira i Virgili i el Parlament al socialista Manuel Serra i Moret. D'altra manera hauria estat impensable que Irla hagués pogut rellevar Companys.⁴⁰ Però, tornant a la qüestió plantejada; tenia Tarradellas la necessitat de fixar un relat autobiogràfic sensiblement diferent a l'esdevingut en retornar de l'exili?

Tarradellas, esdevingut President l'any 1954, a diferència de Macià i Companys no va governar a Catalunya fins el seu retorn l'any 1977, en què ho faria en un Govern provisional i durant dos anys i mig. Com havia succeït en el cas de Companys, Tarradellas havia accedit a la presidència a través de la votació dels diputats del Parlament –encara que en situacions completament distintes–, però no arran d'una contesa electoral. Havia presidit una institució durant vint-i-tres anys representada per poc més que per un segell-tampó i les qualitats protocol·làries, innegables, del propi Tarradellas, pel qui la política es basava en bona part en el protocol.⁴¹ Una visió, com es veurà, apresada de la seva professió com a representant de comerç –on l'important no és allò que ets, sinó allò que sembles o com et presentes davant del client– i del magnetisme projectat per la imatge de Macià en les seves múltiples visites pels pobles catalans com a President, en les que Tarradellas l'acompanyava. Aquest darrer, però, no era un líder carismàtic, ni un bon orador; era un organitzador –*fixer* en la terminologia anglòfona, en la qual té un ús més estès i connotacions d'algú capaç de resoldre qualsevol assumpte per un altre⁴²–. Ho havia estat de Macià, entre 1931 i 1933, i de Companys durant la Guerra Civil, i havia mogut els ressorts del mandat d'Irla. També altres polítics contemporanis seus havien estat *fixers* dels líders d'un moviment abans de succeir-

⁴⁰ Morales, M., (2008) *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*, Barcelona: Base, pp.176-177; Torres, V., (1994) *Memòries polítiques i familiars*, Lleida: Pagès editors, p.244

⁴¹ Amiguet, L., 'Entrevista a Francesc Galmés, cap de protocol de Tarradellas en el seu retorn', *La Vanguardia*, 19 de setembre de 2008

⁴² *Fixer* [on line a <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/fixer?q=fixer>]

los. Stalin (1878-1953), per exemple, ho havia estat de Lenin, qui havia dit d'ell –el mateix que podien dir Macià i Companys de Tarradellas– “que se li podia assignar qualsevol tasca”, perquè tenia la certesa que la faria i que la faria bé.⁴³ Macià, d'altra banda, en la seva etapa d'exili durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) s'havia mostrar o presentat com a cap d'un 'estat català'. Amadeu Hurtado l'havia comparat en les seves memòries amb Napoleó III. El nebot (1808-1873) de Napoleó Bonapart que després d'anys de conspiracions fallides per fer-se amb el poder de França des de l'exili, el 1848 va aprofitar l'adveniment de la Segona República francesa per presentar-se a les eleccions i esdevenir president, i el 1852 va erigir-se com a emperador del Segon Imperi, arran del seu propi cop d'estat:

[Macià] en tornar de l'exili, venia transformat com si hagués assolit la possessió del seu gran amor amb la visió de les jornades apoteòsiques que li reservava el poble. Es dirà que havia arribat als setanta-dos anys, i després de prop de vint-i-cinc d'una activitat aclaparadora, no havia passat de la posició inquieta i grisa d'un pretendent poc afortunat, sense cap esperança fundada pel triomf que somiava; però aquest aspecte de la personalitat de Macià era la revelació de la força excepcional, que, per damunt de tots permetia de conservar intacta una fe que no minvava davant la invasió inexorable d'una vellesa que li escatimava la vida. A la manera d'un Napoleó III, que havia passejat el seu somni imperial per totes les corts europees amb manies de coconspirador que desafiaven les resistències creixents de la sempre llunyana pàtria francesa fins arribar a l'hora més impensada a la corona de les seves il·lusions, Macià havia vençut tots els desenganys de les seves aventures pel món.⁴⁴

Per continuar amb la metàfora, Tarradellas havent aconseguit la presidència de la Generalitat a l'exili seria durant més de vint anys 'un rei sense regne'.⁴⁵ En retornar, no només havia de presentar-se davant dels catalans per tal que sabessin qui era. A la ciutadania, l'any 1977, l'importava poc el passat de Tarradellas i molt la fi del règim franquista i la consecució d'un nou autogovern. Però tal com va descriure Pujol en una entrevista sobre ell:

Els anys d'exili eren durs. Ha de ser dur llevar-se cada matí sense tenir gran cosa a fer (perquè ell havia optat per no fer, per estar present i dir: “Jo sóc el president de la Generalitat, la institució que un dia ha de tornar”), llevar-se cada matí durant molts i molts anys a la Turena, a França, enmig de la infiderència, sol, i dir-se cada matí “Jo sóc el president de la Generalitat” i no fer gaire cosa més durant el dia. No l'estic ridiculitzant, ben al contrari.

⁴³ Montefiore, S. S., (2008) *Young Stalin*, London: Phoenix, p.332

⁴⁴ Hurtado, A., (2011) *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. 1894-1936*, Barcelona: Ed. 62, p.592

⁴⁵ Cheesman, C., & Williams, J., (2000) *Rebels, Pretenders, and Impostors*, London: The British Museum Press, pp.46-55

Intento pronunciar-ne un elogi, perquè per fer això cal molt caràcter, durant més de vint anys, fins i tot enmig de la indiferència de la gent de Catalunya, enmig de l'escepticisme, del silenci i de la pobresa.⁴⁶

En assumir aquesta identificació i representació d'Ell com a Generalitat, el què tenia Tarradellas en el seu retorn era una necessitat de legitimar-se. Segons el testimoni del periodista Carles Sentís, diputat per Barcelona per la Unió del Centre Democràtic (UCD) d'Adolfo Suárez, organitzador del viatge de Tarradellas a Madrid i present en les negociacions d'aquest amb el president del Govern espanyol, Tarradellas va dir-li a Suárez “yo solo le pido que me reconozca lo que soy”. En sortir d'aquella primera reunió, el 27 de juny de 1977, i atendre la premsa madrilenya, Tarradellas va dir que la reunió havia anat molt bé, malgrat que Suárez i ell no s'havien posat d'acord en res, com admetria a Sentís. Amb tot, Suárez veient el domini de Tarradellas amb la premsa va pensar que s'hi podria entendre. Tarradellas no va aprendre a actuar d'aquesta manera fixant-se en cap líder polític. Al juliol de 1931, tres mesos després de començar a fer de secretari particular de Macià, ja havia sortit d'una reunió llarguíssima de la minoria catalana a Corts, en la que no s'havia arribat a cap acord i de la que no es volien fer declaracions i ell va comentar que s'havia fet palesa la “unanimitat absoluta”.⁴⁷ Retornant a l'atenció dels mitjans després de ser rebut per Suárez, aquests volien saber en qualitat de què havia vingut. Tarradellas va respondre: “Yo siempre hablo como presidente de la Generalitat. El problema es si los interlocutores lo aceptan o no”. Dos dies després, en la recepció que va tenir amb el rei d'Espanya, Joan Carles I, aquest li va recordar que entre la dimissió d'Irla i la seva elecció a Mèxic havien passat uns mesos que va qualificar de “buit de poder”.⁴⁸ Fet que sobtà Tarradellas, pel coneixement de la qüestió que mostrava el monarca i perquè aquest li qüestionava la seva legitimitat. En acabar, el monarca va explicar a Sentís, que hi era present, que havia tractat a Tarradellas de ‘don José’ i no pas de ‘president’, no per escatimar-li el tracte, sinó considerant que mentre no hi hagués un acord amb Suárez no ho podia fer. Una vegada reunits al cotxe, Sentís li va comentar l'episodi a Tarradellas, qui va al·legar –ell, per qui el protocol feia bona part de la política–, que no s'havia adonat de quin tracte havia rebut. En endavant, recordava Sentís, que sempre que s'havia referit a aquesta trobada, Tarradellas explicava que el monarca l'havia rebut com a ‘señor presidente’. “Ho havia oblidat”, sortia al pas el seu amic Sentís, en una mostra més dels mecanismes que usava Tarradellas en contar el relat

⁴⁶ Pujol, J., Entrevistat a Arbós, A. (1988), *Tarradellas. La consciència d'un poble*, Barcelona: Ed. Grijalbo, pp.106-107

⁴⁷ *La Vanguardia*, ‘Los parlamentarios catalanes’, 28 de juliol de 1931, p.4

⁴⁸ Tarradellas, J., (1999), p.136

de la seva vida. Altres, enfrontats a Tarradellas per qüestions polítiques i personals, com l'advocat i historiador, Josep Benet, han plantejat també aquests mecanismes, per desacreditar al personatge.⁴⁹

En contextualitzar la proclama de Macià des del balcó del Palau de la Generalitat, el 17 d'abril de 1931 –després d'haver renunciat a la República catalana i acceptat la Generalitat de Catalunya i l'autonomia–, Tarradellas legitimava la seva posició i el seu pragmatisme, comparant-s'hi. Ho assenyalava un dels seus estrets col·laboradors, Josep M. Bricall:

Daba una sugestiva interpretación a la frase que con frecuencia se atribuye a Macià y que pronunció cuando al parecer cedió a las razones que les dieron los tres ministros españoles que vinieron a Barcelona a negociar la transferencia de la República catalana en Generalitat de Catalunya. El presidente Macià confesó haver vivido el día más triste de su vida al renunciar a la República. Para Tarradellas, lo que había hecho Macià significaba que habría llegado a la conclusión de que los catalanes no estaban dispuestos a llegar a las últimas consecuencias de la proclamación que hizo su presidente. Pero Tarradellas añadió algo más, al calificar a Macià como un gran político que con su gesto cambió un deseo por una realidad.⁵⁰

Tarradellas ho havia exposat en una conversa amb Ferran Mascarrell i Leandre Colomer publicada a les acaballes de 1976.⁵¹ I també a l'Hotel de France de Perpinyà, el març de 1977, mesos abans del seu retorn amb el periodista Joaquín Soler Serrano, parlant de Macià i confonent la seva actuació amb la pròpia. Usant un recurs molt propi de Tarradellas; fer veure que no volia expressar una cosa, però dient-la:

-Se dice que Macià confesó a sus íntimos que era el día más triste de su vida...

-Pero, ¿sabe por qué lo dijo? Porque comprendió que el pueblo catalán no quería la República Catalana. Quería la autonomía, pero sin romper su alianza, sus lazos con el resto de España. El pueblo veía muy débil a la República Catalana, y que con esa fragilidad no podía hacerse la política adecuada para romper con la gran victoria que representava el triunfo republicano y socialista en toda España.

-En su opinión, la visión política de Macià en ese momento fue de una clarividencia genial...

⁴⁹ Sentís, C., (2002) *I de sobte, Tarradellas*, Barcelona: La Campana, pp.50, 64-66; Tarradellas, en el seu llibre pòstum deixava constància però d'aquest fet, Tarradellas, J., (1999), p.137; Benet, J., (1982) *El President Tarradellas en els seus textos: 1954-1988*, Barcelona: Ed. Empúries; Benet, J., (2010) *Memòries I. De l'esperança a la desfeta (1920-1939)*, Barcelona: Ed. 62, pp.234-235

⁵⁰ Bricall, J. M., (2003) *Memoria de un silencio, el gobierno Tarradellas (1977-1980)*, Barcelona: Plaza&Janés, pp.236-237

⁵¹ Colomer, L., & Mascarrell, F., 'Ens vam governar, ens volem governar i ens tornarem a governar. Entrevista a Josep Tarradellas', *L'Avenç*, n. 0, desembre, 1976: 25-35

-Sin duda. La gente le aclamaba, le aplaudía, le adulaba, todo el mundo parecía muy emocionado. Y él tuvo la serenidad de decir: No, no es eso. Así era Macià. Un político no puede dejarse llevar por los entusiasmos del momento. Sin ánimo de establecer comparaciones, que serían ridículas, el otro día, cuando muchos querían que yo hiciera ciertas cosas, aquí mismo dono usted y yo hablamos, dije: “No. No voy a hacer eso”. Se lo digo para que vea cómo, quizá inconscientemente, sigo una línea de conducta muy paralela a la de Macià.⁵²

Per fixar aquesta legitimitat, que era conscient que podia ser qüestionada, a Tarradellas li calia un relat que li donés una centralitat en episodis del passat i que l’incardinés amb les figures que, pels motius exposats, no eren qüestionades: Macià i Companys. Josep M. Poblet mateix, un dels instauradors del canon de la història d’ERC i que va mantenir una bona relació amb Tarradellas –malgrat mostrar-se obertament contrari al sector legalista que aquest encapçalava reclamant el retorn a la legalitat vigent en començar la Guerra Civil–, va destacar com a grans moments de Tarradellas l’haver anat a l’enterrament de Macià, malgrat les amenaces rebudes pels seus detractors; l’estar junt a Companys en els Fets d’Octubre i també el 19 de juliol.⁵³

En el retorn de l’exili, Tarradellas mostrava respecte envers la figura de Companys, però procurava distanciar-se’n políticament perquè el seu record es trobava lligat a la Guerra Civil i a la divisió implícita que aquest duia:

Claro que a veces nos equivocamos, como en el treinta y cuatro. El seis de octubre (y lamento tener que decirlo, ahora que tristemente no esta entre nosotros, y merece toda mi admiración y todo mi respeto la gran figura de Companys) se cometió un tremendo error.⁵⁴

L’incardinació amb Companys li havia servit l’any 1954 per aparèixer com el relleu més lògic d’Irla. Però en el moment de la ‘transició’ espanyola, el record de Companys resultava poc útil. En canvi, sí que n’era el de Macià, donat que estava basat en la recuperació o restabliment de l’autogovern. L’any 1977, Soler Serrano, en una de les primeres qüestions del seu diàleg transcrit, li preguntava si en la seva personalitat política hi havia una influència clara de la personalitat de Macià. Tarradellas responia usant l’Avi d’aval:

⁵² Soler Serrano, J., (1977), *Conversaciones con Tarradellas*, Madrid: Semay, p.41

⁵³ Poblet, J. M., (1979) *Els quatre presidents*, Barcelona: Dopesa, p.160; Puig Tàrrrech, R., (ed) ‘Epistolari entre el montblanquí Josep M. Poblet i Josep Tarradellas en temps d’exili’, *Aplec de Treballs*, Montblanc: Centre Estudis de la Conca de Barberà, n.23, 2005:145-152

⁵⁴ Soler Serrano, J., (1977), p.43

Creo que sí, que inconscientemente hago muchas cosas como él las hubiera hecho. Por ejemplo, en mi actitud de hoy con respecto a Madrid, es decir, en relación con los problemas del interior de Cataluña, y de los de España, de la que ya hablaremos, yo pienso que Macià estaría plenamente de acuerdo.⁵⁵

També, el 23 d'octubre de 1977, el dia del seu retorn a Barcelona i la seva sortida al balcó del Palau de la Generalitat per saludar la gernació allí aplegada, Tarradellas tenia Macià present. Sentís recordava:

Va ser en la seva primera sortida, quan més alta era l'expectació, que Tarradellas va pronunciar la frase que el va fer famós: "Ciudadans de Catalunya, ja sóc aquí!". La primera era una expressió absolutament meditada. Tarradellas potser no en tenia moltes, d'idees, però les que tenia eren precises i clares. I ell, que durant tot l'exili havia estat perfectament informat del què passava a Catalunya [es refereix a que usant 'Catalans' temia que part de la immigració del període franquista no se sentís al·ludida, i d'aquí l'ús de 'Ciudadans'], recordava que Macià començava sempre els seus discursos amb aquella expressió "Catalans!". [...] Tarradellas tenia un gran sentit de la història i no deixava res a l'atzar.⁵⁶

La idea de lligar-se a la figura de Macià i també de l'ús de 'ciudadans', però, no era pròpiament seva. Tarradellas l'havia tret d'una carta, el febrer de 1959, de Josep Fontbernat. Aquest havia estat membre de l'Estat Català de Macià i després diputat al Parlament per ERC i a l'exili havia mantingut una correspondència ingent amb Tarradellas essent, des d'Andorra, un dels seus col·laboradors més actius.⁵⁷ Tarradellas va marcar amb bolígraf el següent text de la carta de Fontbernat:

Als que volen que tu proclamis la República Catalana, ara podries tenir un moment oportú per a complaure'ls. En aquest moment improviso una idea que tu podries reflexionar i polir-la. Tu podries fer un gran manifest, una declaració solemne on hi sigüés dit que tu, President de la Generalitat, successor de Macià, acceptes la proclamació de la República Catalana, feta el dia 14 d'abril del 1931, de la mateixa manera que acceptes l'Estatut de Núria aprovat i plebiscitat pel poble de Catalunya i que respectes l'Estatut sortit de les Corts Republicanes, perquè tantmateix fou aprovat per la representació catalana a les Corts, sense excepció (em sembla). El que sí pots afirmar que tu, President de la Generalitat, no trairàs cap dels pensaments de Macià ni dels seus actes. Macià, renunciant a la República Catalana, renunciant a l'Estatut de Núria i acceptant el vot de

⁵⁵ *Ibid.*, p.24

⁵⁶ Sentís, C., (2002), pp.146-148; Per les al·locucions de Macià: Castells, V., (2007) *Francesc Macià parla. Escrits, parlaments, entrevius i lletres*, Barcelona: Dux

⁵⁷ Casademont, E., (1996) *L'home d'«Els Cent Homes»*. (Aproximació a la vida i obra de Josep Fontbernat), Anglès: Ajuntament d'Anglès; DDAA, (2006) *Josep Fontbernat i Verdaguer (1896-1977) Imatges i documents*, Girona: Diputació de Girona

les Corts Republicanes, ho va fer per ésser fidel a la República i perquè va comprendre que la majoria del poble català, es donava per satisfet amb un Estatut que li assegurava llibertats que mai no havia obtingut.

Un manifest o una declaració de tipus maximalista farà contenta a tota aquesta colla de ‘separatistes’ [sic] de saló que hi ha a Mèxic i a Londres i alguns, molt pocs, a París. Però, en pots estar segur, farà por al ciutadà de Catalunya. Dic el ‘ciutadà’ [sic] perquè també hi poso el foraster castellà o andalús o murcià, que no tindria cap inconvenient d’ésser ‘autonomista’ [sic], mentre pogués continuar de viure a la terra que ell ha escollit per a viure, ja sigui perquè es moria de gana al seu país, ja sigui perquè les circumstàncies li han portat. [...]

El record de Macià, el record de Companys, això sol és la Generalitat. La Generalitat és un record [...] Alçar la bandera de Macià vol dir aixecar la bandera de la Generalitat, perquè va junt.⁵⁸

Tarradellas tindria encara divuit anys per reel·laborar el consell de Fontbernat i ja al juny de 1977 en els seus comunicats en vistes a un retorn plausible emprava aquesta fòrmula.⁵⁹ El seu ‘Ja sóc aquí’, no era només un clam a la ciutadania, era una afirmació davant tots aquells que no havien cregut en el seu retorn, com el seu successor en el càrrec, Jordi Pujol, qui havia arribat a afirmar que “todo esto de Tarradellas es un caso nunca visto”.⁶⁰ En efecte, ho era. Per aconseguir aquesta legitimitat i, d’acord amb la importància que donava a la representativitat, Tarradellas va inventar-se també una tradició. En el sentit literal que ho exposava Hobsbawm:

S’entén per ‘tradició inventada’ una sèrie de pràctiques, normalment governades per unes regles acceptades explícitament o tàcitament, i un ritual de natura simbòlica que intenten inculcar certs valors i normes de comportament per repetició, la qual cosa implica automàticament continuïtat amb el passat. [...] Les tradicions inventades pertanyen a tres tipus que se superposen. [Un d’aquests tipus són] les que estableixen o legitimen institucions, l’*status* o les relacions d’autoritat.⁶¹

Tarradellas va inventar-se la cerimònia de presa de possessió del càrrec amb el medalló de Macià al Saló Sant Jordi del Palau de la Generalitat. Tres dies abans del seu retorn a Barcelona, el 20 d’octubre de 1977, Tarradellas es va deixar entrevista per *La Vanguardia*, a la seva casa Saint Martin-le-Beau. El periodista, Tomàs Alcoverro, explicava que Tarradellas el rebia “en su biblioteca, delante de la mesita dónde había colocado el collar de Macià, el collar de los presidentes de la Generalitat”.⁶² L’estiu de 1977, per ordre de Tarradellas, el seu home de confiança, Romà Planas, va maldar per localitzar l’anomenat ‘collar o medalló de Macià o de la

⁵⁸ Carta de Josep Fontbernat a Josep Tarradellas, 15 de febrer de 1959, Andorra la Vella (AMTM)

⁵⁹ Tarradellas, J., (1999), p.67

⁶⁰ *Ibid.*, p.191

⁶¹ Hobsbawm, E. J., ‘L’invent de les tradicions’ a Hobsbawm E. J., & Ranger, T., *L’invent de la tradició*, Vic: Eumo, 1988: 13-25

⁶² Alcoverro, T., ‘Las últimas gotas de un largo exilio’, *La Vanguardia*, 20 d’octubre de 1977, p.9

Generalitat'. A la fi, el nebot de la segona dona de Companys, Francesc Ballester, va accedir a vendre-li per tres milions de francs francesos, que equivalien a unes 400.000 pessetes de l'època. Sembla que una persona propera a Tarradellas hauria pagat la quantitat.⁶³ La posada en escena no era gratuïta. El dilluns 24 d'octubre, va tenir lloc la cerimònia de presa de possessió del càrrec al Saló Sant Jordi del Palau de la Generalitat. El president del Govern espanyol, Adolfo Suárez, va provar d'imposar el medalló a Tarradellas, encara que en el moment clau la tanca no es va obrir, degut a la manca d'ús, i l'investit només va poder alçar-lo. Un fet que els detractors de Tarradellas voldrien veure com un senyal, precisament, d'una suposada manca de legitimitat.⁶⁴

Fig.1 Josep Tarradellas rebent el 'medalló de Macià' de mans del president del Govern espanyol, Adolfo Suárez en la cerimònia de presa de possessió del càrrec de president de la Generalitat de Catalunya, el 24 d'octubre de 1977. (*Avui*)

Des d'aquella investidura, com un ritual provinent del temps de la República, tots els presidents –Jordi Pujol, Pasqual Maragall, José Montilla i Artur Mas– han estat investits amb el medalló. Tarradellas, però, era coneixedor que ni Macià ni Companys no havien pres possessió del càrrec amb el collar. La medalla presidencial havia estat un encàrrec del poeta i mà dreta de Macià, Ventura Gassol, a l'orfebre Jaume Mercadé. Gassol li havia lliurat al president “en nom del poble” la nit del 10 de setembre de 1932, una vegada retornat aquest de Madrid després de l'aprovació a Corts de l'Estatut de Catalunya. Macià la va lluir l'endemà, amb Tarradellas

⁶³ Tedó, X., 'El preu de la investidura', *Avui*, 24 d'octubre de 2008, p.10

⁶⁴ *La Vanguardia*, 'El cierre del collar cedió al tercer intento', 25 d'octubre de 1977, p.7

acompanyant-lo en el cotxe, en la cerimònia per dipositar flors a l'estàtua de Casanova. Macià no consta que el tornés a lluir més. No va lluir-lo quan va ser escollit president del Govern estatutari. Entre altres perquè no hi va haver cap cerimònia de possessió del càrrec a l'estil de la instaurada per Tarradellas l'any 1977, més enllà d'un discurs d'acceptació al Parlament el 14 de desembre de 1932. Ni tampoc Companys no va lluir-lo –d'altra banda hauria casat poc amb el seu tarannà– en substituir Macià, el 31 de desembre de 1933.⁶⁵

Fig.2 Presa de possessió del càrrec dels presidents de la Generalitat de Catalunya amb el 'medalló de Macià', Jordi Pujol, Pasqual Maragall, José Montilla i Artur Mas. (*La Vanguardia*)

La invenció de la investidura amb el 'medalló de Macià' era un pas més en la recerca de la legitimització. Tarradellas, d'altra banda, no va tenir l'oportunitat en el seu retorn de fer en un discurs solemne al Parlament, a l'estil del *Nutuk* de Mustafa Kemal 'Atatürk' el 1927. En el qual, l'estadista va configurar el relat del seu paper en la guerra de la independència turca i el sorgiment de la nació moderna, entre 1919 i 1927. Un relat que la historiografia turca no va posar en dubte fins fa pocs anys perquè qüestionar-lo s'assimilava a qüestionar la nació turca i el seu pare fundador.⁶⁶ Anant a l'extrem, Tarradellas quan era jove tampoc no havia tingut cap visió del seu futur, ni havia escrit una autobiografia dels seus primers anys amb intencionalitat

⁶⁵ *La Vanguardia*, 'La manifestación de anoche, 11 de setembre de 1932, p.25; 'La conmemoración del 11 de septiembre', 13 de setembre de 1932, p.6; 'La insignia presidencial', 14 de setembre de 1932, p.4; 'La toma de posesión', 2 de gener de 1934, p.9; 'Pujol proclamado presidente de la Generalitat', 9 de maig de 1980, p.3; 'Dudas muy honorables', 13 de desembre de 2003, p.21; 'Nunca pasa nada', 29 de novembre de 2006, p.18; 'Me siento constructor de la nación catalana', 28 de desembre de 2010, p. 16; *La Veu de Catalunya*, 'El reconeixement de la llibertat de Catalunya' i 'Elecció del president de la Generalitat', 15 de desembre de 1932, p.3; *La Nau*, 'La comitiva oficial', 12 de setembre de 1932, p.4

⁶⁶ Atatürk, K., (1963) *A Speech delivered by Mustafa Kemal Atatürk: 1927*, Istanbul: Ministry of Education Printing Plant; (2010) *Reflections upon the officer and commander*, Ankara: Turkish General Staff; Zürcher, E. J., (2010) *The Young Turk Legacy and Nation Building. From the Ottoman Empire to Atatürk's Turkey*, London: IB Tauris, pp.6-16

política per crear una imatge d'ell mateix que justificués el seu anhel de lideratge com havia fet Hitler tergiversant els seus anys joves en el *Mein Kampf*.⁶⁷ A Tarradellas, un home que era molt conscient de la comunicació de masses en la política del segle XX, l'opció que li restava era contar el seu relat del passat en diversos formats autobiogràfics. Com ja s'ha avançat, excepte en episodis puntuals que han estat recercats, el relat global de la seva vida que s'ha imposat és el seu. La present tesi, doncs, enceta la revisió biogràfica de Tarradellas. Ho fa des d'una perspectiva doble. Dibuint un relat de la primera etapa (1899-1936) de la seva vida, que resulta diferent al comunament conegut i acceptat. I, a la vegada, provant de traçar les claus rere el relat autobiogràfic de Tarradellas. Amb un epíleg i unes conclusions en què s'esbocen les implicacions d'aquest primer període en el segon, el de la Guerra Civil, i tenen la intenció d'obrir noves perspectives per a les etapes restants. Hi ha personatges, com Vicenç Munné, funcionari de la Generalitat, que en concedir entrevistes per rememorar el seu passat es donaven importància, atribuïnt-se accions com “haver organitzat els viatges de Macià a Madrid”. Episodis en els que havia participat –en aquest cas a les ordres de Tarradellas–, però no dirigit. I que en la seva necrologia a la premsa, sense ningú que verificués la informació, se'ls havia donat un relleu que en el moment d'ocórrer els fets no havien tingut.⁶⁸ Rere aquest afany d'exagerar hi ha tan sols el què popularment es coneix com les ‘batalletes’, que serveixen per donar-se protagonisme davant el cercle familiar i d'amics, sense més intencionalitat. Quan Josep Tarradellas tergiversava els fets de la seva joventut i el seu rol, no contava ‘batalletes’ o oblidava el seu lloc en el curs de l'esdevingut; feia política.

⁶⁷ Kershaw, I., (1998), pp.29-30

⁶⁸ *La Vanguardia*, ‘Necrología. Vicenç Munné Fité’, 13 d'octubre de 1983, p.20; *El País*, ‘Vicenç Munné, secretario del presidente Francesc Macià’, 13 d'octubre de 1983 [on line a: http://elpais.com/diario/1983/10/11/agenda/434674801_850215.html]; *El Periòdico de Catalunya*, ‘Vicenç Munné’, 11 d'octubre de 1983, p.40 [on line a: http://archivo.elperiodico.com/ed/19831011/pag_040.html]

INDEX

	Pàg.
Resum.....	vii
Introducció.....	9
Acrònims.....	40
Llistat d'imatges.....	42
Llistat de taules.....	45
I. ELS ORÍGENS D'UN <i>SELF-MADE MAN</i> (1899-1930)	
De Cervelló a Barcelona.....	47
El CADCI.....	55
El dependent de comerç.....	55
La secció de Propaganda Autonomista.....	63
La Joventut Nacionalista La Falç.....	69
En la nebulosa del nacionalisme radical.....	69
La fundació de la JN La Falç.....	73
Les activitats de la JN La Falç.....	82
Articulista a <i>L'Intransigent</i>.....	95
Macià i la Federació Democràtica Nacionalista.....	113
Temps mort.....	119
Sanitari a Melilla.....	119
La JN Falç en l'absència.....	122
Progrés professional durant la Dictadura	135
II. EL PERÍODE REPUBLICÀ PARLAMENTARI (1931-1936)	
L'organitzador.....	153
La fundació de l'Esquerra Republicana de Catalunya.....	153
La proclamació de la República.....	167
La secretaria particular de Macià i la relació amb la premsa.....	172
La importància de controlar La Falç-Joventut d'ERC.....	177

Diputat a Corts Constituents.....	182
L'Oficina de la Generalitat de Catalunya a Madrid.....	186
La campanya de propaganda de l'Estatut de Núria.....	188
Conseller de Governació.....	203
Un ascens fulgurant.....	203
L'estructuració funcional de la Generalitat.....	209
La unificació de serveis.....	225
La 'dignificació' del Palau de la Generalitat.....	229
El traspàs dels serveis d'orde públic.....	234
L'habilitació del Parlament.....	246
Crisi a l'Esquerra.....	257
El trencament amb Macià.....	257
Tarradellas i les JEREC	281
El paper de Joventut La Falç en la crisi.....	293
Un camí particular.....	317
El Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE).....	317
Els Fets d'Octubre.....	331
Retorn a primera línia.....	342
Epíleg.....	355
 CONCLUSIONS	 367
 APÈNDIX	
Estatuts de la Joventut La Falç, 1933.....	379
 BIBLIOGRAFIA	
Arxius.....	385
Publicacions periòdiques.....	386
Llibres i Articles.....	388
Entrevistes.....	416

ACRÒNIMS

AC. Acció Catalana
ACR. Acció Catalana Republicana
AMTM. Arxiu Montserrat Tarradellas Macià
AR. Acció Republicana
BOC. Bloc Obrer i Camperol
CADCI. Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria
CEDA. Confederació Espanyola de Dretes Autònomes
CiU. Convergència i Unió
CCMA. Comitè Central de Milícies Antifeixistes
CNT. Confederació Nacional del Treball
ERC. Esquerra Republicana de Catalunya
FAI. Federació Anarquista Ibèrica
FDN. Federació Democràtica Nacionalista
JN La Falç. Joventut Nacionalista La Falç
JN Els Nets dels Almogàvers. Joventut Nacionalista Els Nets dels Almogàvers
JN Renaixença. Joventut Nacionalista Renaixença
JN Sang Nova. Joventut Nacionalista Sang Nova
IACSI. Institut Agrícola Català de Sant Isidre
LPE. Liga Patriótica Española
NSDAP. Partit Nacionalsocialista dels Treballadors Alemanys
PCR. Partit Catalanista Republicà
PDFC. Partit Democràtic Federal Català
PNRE. Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra
POUM. Partit Obrer Unificat Marxista
PRC. Partit Republicà Català
PRE. Partit Republicà d'Esquerra
PRR. Partit Republicà Radical
PRRS. Partit Republicà Radical Socialista
PSUC. Partit Socialista Unificat de Catalunya
UCD. Unió del Centre Democràtic

UdR. Unió de Rabassaires

UFNR. Unió Federal Nacionalista Republicana

UGT. Unió General de Treballadors

LLISTAT D'IMATGES

	Pàg.
Fig.1 Josep Tarradellas rebent el ‘medalló de Macià’ de mans del president del Govern espanyol, Adolfo Suárez en la cerimònia de presa de possessió del càrrec de president de la Generalitat de Catalunya, el 24 d’octubre de 1977 (<i>Avui</i>).....	35
Fig.2 Presa de possessió del càrrec dels presidents de la Generalitat de Catalunya amb el ‘medalló de Macià’, Jordi Pujol, Pasqual Maragall, José Montilla i Artur Mas (<i>La Vanguardia</i>).....	36
Fig.3 Josep Tarradellas amb la seva família a Cervelló (?), vers l’any 1915 (AMTM).....	53
Fig.4 Primer article periodístic de Josep Tarradellas, ‘La victoria dels Sinn-Feiners’ a <i>L’Intransigent</i> , 11 de gener de 1919 (Col·lecció de l’autor).....	98
Fig.5 Lluís Bru, president de l’entitat, lliura a Francesc Macià el pergamí del seu nomenament com a president honorari de la Joventut Nacionalista La Falç, 12 de juny de 1920 (<i>Butlletí de La Falç</i> , n.11.Gener-Febrer 1934. Col·lecció de l’autor).....	113
Fig.6 Josep Tarradellas i els seus companys fent el servei militar a Melilla com a sanitari, 2 d’octubre de 1922 (AMTM).....	120
Fig.7 Josep Tarradellas, al centre, en una foto de grup amb els companys de servei militar, vers 1922 (AMTM).....	121
Fig.8 Coberta del primer número del <i>Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç</i> , juliol de 1923 (Col·lecció de l’autor).....	125
Fig.9 Publicitat de l’empresa IB Kleinert dels productes representats per Josep Tarradellas apareguda a <i>La Vanguardia</i> , 1928 i 1930 (<i>La Vanguardia</i>).....	137
Fig.10 Fotografia de casament de Josep Tarradellas i Antònia Macià al Monestir de Montserrat, 3 de desembre de 1927 (AMTM).....	139
Fig.11 Anunci de Josep Tarradellas com a representant de comerç aparegut en el <i>Butlletí de La Falç</i> , 1933 (Col·lecció de l’autor).....	141
Fig.12 Visita de Francesc Macià a l’estatge de La Falç després de la seva reorganització, vers març de 1931. Al centre, rere Macià, Josep Tarradellas, i al seu costat, rere Jaume Aiguader, Miquel Albert Barris (<i>Butlletí de La Falç</i> , n.11.Gener-Febrer 1934. Col·lecció de l’autor).....	159

Fig.13 Josep Tarradellas en un sopar en homenatge a Josep Dencàs, al seu costat, 11 de juliol de 1931 (AMTM).....	181
Fig.14 Tarradellas, flamant nou conseller de Governació, al seu despatx en començar l'any 1932 (AMTM).....	203
Fig.15 Tarradellas amb Macià i Companys visitant el Centre Republicà del Dte. V de Barcelona que presidia Joan Pons (amb una medalla a la solapa), 19 de juliol de 1932 (AMTM).....	221
Fig.16 Tarradellas reunit amb els quatre governadors civils de Catalunya, 27 d'abril de 1932 (AMTM).....	225
Fig.17 Josep Tarradellas, al centre, i Joan Alavedra, a l'esquerra, visiten les obres de dignificació del Palau de la Generalitat, 6 d'abril de 1932 (AMTM).....	230
Fig.18 Visita de Manuel Azaña a Barcelona. Al voltant del cotxe presidencial s'observa la cadena d'escortes disposada per Tarradellas, seguint l'estil nord-americà (AMTM).....	242
Fig.19 Banquet de comiat a Manuel Azaña a l'Hotel Londres de Reus. Josep Tarradellas apareix somrient a costat de Lluís Companys (AMTM).....	244
Fig.20 Josep Tarradellas i Ventura Gassol visiten les obres d'habilitació del Parlament de Catalunya, acompanyats de la premsa, novembre de 1932 (AMTM).....	251
Fig.21 Caricaturització de Macià tallant la corda de l'estira-i-arrotonsa en el si de l'ERC, i deixant caure Tarradellas (el quart per l'esquerra dels caiguts) i els lluhins, 21 d'abril de 1933 (<i>L'Esquella de la Torratxa</i>).....	279
Fig.22 Tarradellas caracteritzat com a 'General' acusat, per error, de passar revista dels 'escamots', 19 de novembre de 1932 (<i>D.I.C.</i>).....	287
Fig.23 Caricaturització del desgavell intern de l'Esquerra. Tarradellas pareix amb un paraigües junt a Aiguader, 26 de maig de 1933 (<i>L'Esquella de la Torratxa</i>).....	292
Fig.24 Els diputats catalans apareixen caricaturitzats com a pistolers atracant Catalunya, representada com una pubilla, 19 de maig de 1933 (<i>L'Esquella de la Torratxa</i>).....	296
Fig.25 "Això és una olla de grills", s'exclamava l'Esquella caracteritzant Tarradellas i altres membres de l'ERC amb barretina com a caramellaires a la sortida del Palau de la Generalitat, 9 de juny de 1933 (<i>L'Esquella de la Torratxa</i>).....	302
Fig.26 Lluhí, Tarradellas i altres membres de l'ERC representats com a 'segadors', foragitant als lligaires, 2 de juny de 1933 (<i>L'Esquella de la Torratxa</i>).....	334

Fig.27 Montserrat Tarradellas i Macià a la place de la Concorde de París als anys trenta (AMTM).....	343
Fig.28 Tarradellas entre la gernació que va anar a rebre a Castelldefels el president Companys i Joan Lluhí Vallescà en el seu retorn de la presó de Cadis, l'1 de març de 1936 (AMTM).....	347
Fig.29 Govern Casanovas, 31 de juliol de 1936. Tarradellas és el tercer per la dreta (AMTM).....	356
Fig.30 Tarradellas, somrient, saluda al personal de la fàbrica n.1 de Badalona en una visita amb el president Companys, 31 d'agost de 1936 (AMTM).....	360

LLISTAT DE TAULES

	Pàg.
Taula 1 Arbre genealògic de Josep Tarradellas Joan (Elaboració pròpia).....	48
Taula 2 Consells directius JN La Falç (1918-1920) (Elaboració pròpia).....	81
Taula 3 Consells directius JN La Falç (1920-1923) (Elaboració pròpia).....	132
Taula 4 Consells directius de La Falç-Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1933) (Elaboració pròpia).....	178
Taula 5 Consells directius de la Joventut (Nacionalista) La Falç (1934-1938/9) (Elaboració pròpia).....	349

I. ELS ORÍGENS D'UN *SELF-MADE MAN* (1899-1930)

De Cervelló a Barcelona

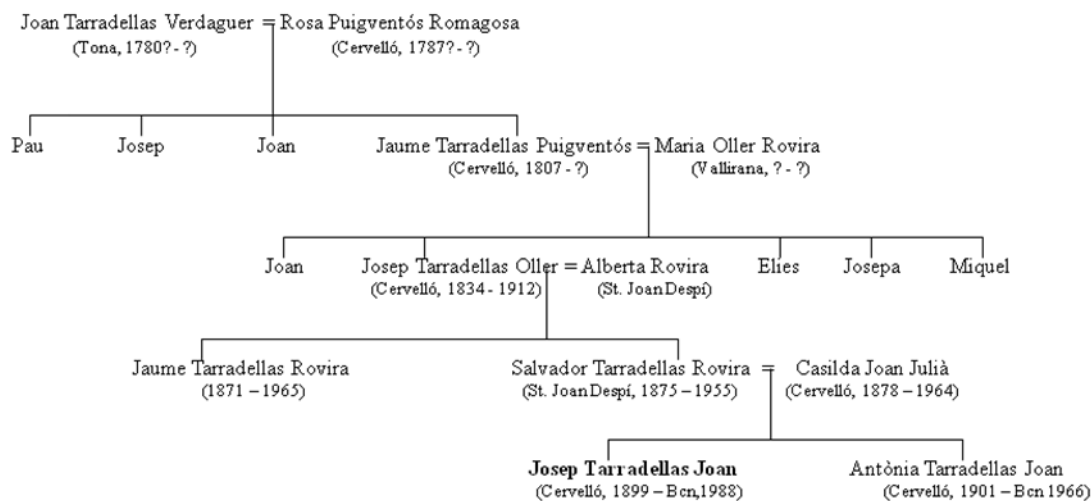
Josep Tarradellas i Joan va néixer el 19 de gener de 1899 a Cervelló, l'actual comarca del Baix Llobregat, a una trentena de quilòmetres de Barcelona. Deu dies després va ser batejat a la parròquia de Sant Esteve, amb els noms de Josep –per l'avi patern, Josep Tarradellas Oller–, Albert –per l'àvia paterna, Alberta Rovira– i Francesc –pel rector, Francesc de Paula i Sampere, tal com es feia en ocasions. Tarradellas va nèixer dos mesos després que els seus pares, Salvador Tarradellas Rovira, de vint-i-dos anys, i Casilda Joan Julià, de vint, s'haguessin casat a la mateixa parròquia en què el van batejar. El fet que el 13 de novembre de 1898 Casilda estigués embarassada de set mesos s'ha obviat en les diferents aproximacions biogràfiques de Tarradellas i, en determinats casos, fins s'ha pretès que la germana d'aquest, Antònia Tarradellas Joan, nascuda dos anys després, el 13 de juny de 1901, havia nascut cinc anys abans que ell.⁶⁹

La nissaga dels Tarradellas provenia de la localitat osonenca de Tona, des d'on Joan Tarradellas i Verdguer (1780?-?) va emigrar a mitjan segle XIX per anar a establir-se a Cervelló.⁷⁰ Allí va casar-se amb Rosa Puigventós i Romagosa (1787?-?), amb qui va tenir quatre fills; Pau, Josep, Joan i Jaume. Un d'ells, Joan Tarradellas Puigventós va obrir un estanc al carrer Major, d'aquí que als seus descendents els coneguessin com els del Joan 'de l'Estanc'. Un dels fills d'aquest, Josep Tarradellas Julià (1846-1903) va arribar a ser alcalde de Cervelló en els anys 1883-85. Un altre fill de l'emigrant de Tona, Jaume Tarradellas Puigventós (1807-?) va casar-se amb Maria Oller Rovira, de Vallirana, amb qui va tenir quatre fills. Entre els quals, Josep Tarradellas Oller (1834-1912). A aquesta branca familiar a Cervelló se'ls va conèixer com els 'de Cal Tona', per l'origen familiar. Josep Tarradellas Oller, que era forner, va casar-se amb Alberta Rovira, de

⁶⁹ Partides de naixement i bateig de Josep Tarradellas; Partida de casament dels pares de Josep Tarradellas. Fons Josep Tarradellas. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (AMTM); Josep va ser inscrit 'Tarradellas' en la partida de naixement i 'Terradellas' en la de bateig. Més endavant, quan apareixeria a la premsa, en ocasions, s'afegiria 'Terradellas' a les variants del cognom. Ell, però, sempre va usar 'Tarradellas', considerant que era una castellanització antiga de 'Terradellas'. Encara que no necessàriament sigui així, en el text s'han unificat les diverses variants i s'usa la forma 'Tarradellas'; Llurba, J., (2007) *Cervelló i el mito Tarradellas*, Torrelles de Llobregat: Ed. Nèctar, pp.51-52; Udina, E., (1978), *Tarradellas. L'aventura d'una fidelitat*, Barcelona: Ed.62, p.2

⁷⁰ A Udina, E., (1978) es diu que Joan Tarradellas va emigrar de Tona per anar a treballar en la construcció del pont de Molins de Rei sobre el riu Llobregat. Aquest, però, s'havia construït el 1763. Encara que no és descartable que treballés en les obres d'adequació de la nova carretera de Barcelona a Vilafranca, els motius exactes es desconeixen.

Sant Joan Despí, va traslladar-se a aquesta localitat, a una dotzena de quilòmetres de Cervelló, i van tenir dos fills, Jaume Tarradellas Rovira (1871-1965) i Salvador Tarradellas Rovira (1875-1955). Aquest i Casilda Joan Julià (1878-1964) en casar-se van instal·lar-se al carrer Major de Cervelló, d'on era la família d'ella.⁷¹

Taula 1 Arbre genealògic de Josep Tarradellas Joan (Elaboració pròpia)

El poble de Cervelló havia crescut envoltant el seu castell fins que a partir de la construcció de la nova carretera que unia Barcelona i Vilafranca, construïda entre 1763 i 1767, va arrencar-se i créixer al voltant d'aquesta via. En començar el segle XIX, Cervelló rondava el mig miler d'habitants i era una població eminentment rural, dedicada a la vinya, els cereals i els arbres fruiters, que comptava amb tres molins fariners, forns de calç i diverses pedreres circumdants. La industrialització a la localitat no va començar fins a mitjan segle XIX amb la fabricació de paper, de filats de cotó i de vidre. Aquesta darrera indústria va ser la que va donar relleu a la població i va permetre als cervellonins sortir d'una activitat agrícola primària, sovint de subsistència. El primer forn de la localitat va ser el forn de l'Hostal, en el casc urbà mateix, però va desaparèixer el 1864. En la segona meitat del segle XIX hi havia a Cervelló tres forns de vidre; la fàbrica Jover (1858) –també conegut com el forn de Darrera–, la fàbrica Mensa (1864) i la fàbrica

⁷¹ Llurba, J., (2007), p.65; Llurba, J., (2008) *Comerços i comerciants de Cervelló*, Torrelles de Llobregat: Néctar editorial, p.180; Udina, E., (1978), pp.16-17; Porcel, B., (1977) *Diàlegs, Josep Tarradellas President de la Generalitat*, Barcelona: Ed. AC, p.15

Cooperativa (1893), a banda d'altres forns petits. L'any 1891, la fil·loxera va causar estralls en les vinyes de Cervelló i se'n va deixar de conrear molta. Això va propiciar que molts camperols passessin a dedicar més temps a les fàbriques. Amb tot, la indústria no era prou important com per comportar setmanades generoses, i molts treballadors compaginaven la feina a les fàbriques amb el camp per completar el jornal. Salvador Tarradellas seguia també aquest patró. Treballava en una de les fàbriques de vidre de la localitat, la de Joaquim Mensa Prats, i també feinejava a l'hort i a les vinyes. Casilda Joan, a banda de dur la casa, també treballava al camp, com acostumaven a fer la majoria de dones, encara que n'hi hagués que treballessin també a la fàbrica de filats.⁷²

Quan no havia d'anar a l'escola, Josep Tarradellas anava a ajudar la seva mare en les feines del camp. Els seus pares, però, no van voler que anés a treballar als forns com feien alguns dels seus companys. La feina al vidre era avantatjosa perquè oferia una setmanada fixa, però les condicions laborals no eren pas millors que les del camp. Als forns, la jornada començava a dos quarts de cinc de la matinada i acabava a dos quarts de sis de la tarda, sis dies a la setmana. Els aprenents, d'uns vuit anys, es llevaven a les quatre del matí i passaven casa per casa a despertar els operaris, posaven els estris a punt i, sovint, la seva situació al forn depenia del tarannà de l'operari adjudicat. El sou dels aprenents era de dos rals diaris, quinze pessetes mensuals. El preu del quilo de carn de xai era de tres rals. D'altra banda, malgrat els avenços de la indústria, s'hi treballava en condicions sanitàries o de seguretat precàries, i els accidents i les malalties eren freqüents. Fet que afectava de retruc l'economia familiar. Degut a aquestes condicions el matrimoni Tarradellas-Joan no va voler que Josep treballés als forns. També per aquest motiu, Salvador era soci de la Germandat de Sant Sebastià d'Ajuda Mútua. Una entitat creada per ajudar a les famílies en cas de malaltia i tenir una petita ajuda per pal·liar la manca d'ingressos. La Germandat va tenir un paper destacat en la societat cervellonina des de mitjan segle XIX en ser un dels principals actors dels esdeveniments a la població, participant des de l'organització

⁷² Bonamusa, F., 'Josep Tarradellas i Joan' a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents (1714-2003)*, vol. III, Barcelona: Generalitat de Catalunya: Enciclopèdia Catalana, 2003: 183-219; Tribó, G., 'El treball femení a l'agricultura (XVIII-XX)' a Bengoechea, S.,(coord.) (2002) *Les dones i la història al Baix Llobregat*, vol. I, Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat: PAM, pp.275-314; Informacions de Francesc Pasqual del Centre de Recerca de Cervelló, juny 2012

de la Festa Major fins a treballar per aconseguir la presència d'un metge permanent a la població.⁷³

L'arribada dels industrials vidriers a Cervelló no només va suposar un nou horitzó laboral, sinó que també va introduir un element nou en la pugna pel poder local. El badaloní Joaquim Mensa, havia començat treballant al vidre a l'Ordal, a l'Alt Penedès, i va traslladar-se a Cervelló per arrendar amb altres socis, el Forn del darrera, el primer que hi havia hagut a la localitat. A partir de 1864, Mensa va convertir-se en propietari únic de la fàbrica, que va passar a ser coneguda com el forn de Cal Mensa. Aquesta va esdevenir una de les més pròperes de la comarca, exportant tubs de quinqué i altres peces de vidre a Europa enmig de la crisi generada arran de la Guerra franco-prussiana (1870-71). Mensa tenia una visió emprenedora del negoci i aviat va introduir un sistema de fabricació de botelles de vidre, que anaven especialment bé per begudes gasoses i cerveses. Pels vols de la fi de segle part dels seus treballadors, arran de la demanada de millores salarials no concedides van declarar-se en vaga i van acabar organitzant una cooperativa vidrera davant mateix de la seva fàbrica. El projecte, però, va fracassar degut a la mala administració. La puixança de Mensa i el pas de molts camperols de la terra a la fàbrica va ser l'origen del conflicte amb els terranitents. Això va introduir des de mitjans de segle XIX un element de pugna amb els terratinents locals. L'any 1867, Mensa va ser tinent d'alcalde i entre 1874-75 seria l'alcalde, a continuació va ser vuit anys jutge de Pau i des de 1894 fins a la seva mort el 1901 ostentaria de nou l'alcaldia.⁷⁴

En començar el segle XX, amb la importància creixent del comerç, la dinàmica electoral va alterar-se de nou. El partit dels botiguers i cacics locals propers a la Lliga Regionalista va prendre el relleu al domini de Mensa i va guanyar en totes les eleccions generals i provincials entre 1905 i 1919. L'honestetat del sufragi, però, estava clarament en entredit amb pràctiques com, per exemple, l'amenaça de no fiar les compres si no s'aconseguia el vot del client. En aquell moment, Josep Bertran i Musitu era el candidat lligaire del districte electoral de Vilanova i la Geltrú, al que pertanyia Cervelló. En les eleccions legislatives de 1905 el seu adversari era el republicà federal Pau Barbé i Huguet qui només va treure dinou vots enfront als dos-cents

⁷³ Udina E., (1978), p.17; Document històric, cap. I, II, i III, *Revista Tiempo*, n.232, 20-26 d'octubre de 1986, citat a Llurba, J., (2007), pp.63-64; Llurba, J., (2004) *Nocions d'història de Cervelló*, Cervelló: Segle Nou, pp.135-201

⁷⁴ Llurba, J., 'Biografia Joaquim Mensa Prats', *Marges i vinyes del nostre passat*, 21 de maig de 2012, n.16 [on-line a <https://sites.google.com/site/margesivinyes/biografia-joaquim-mensa-prats>]

cinquanta-set de Bertran a Cervelló. En les de l'any 1907, el rival del lligaire va ser el republicà federal Josep Rubaudonadeu, que va obtenir vint-i-tres vots enfront als dos-cents seixanta-dos del conservador. L'any 1914 el rival seria el republicà Jaume Brossa i Roger. Salvador Tarradellas era republicà, segurament com molts dels seus companys de la fàbrica, però les pressions i la situació en què es trobaven com a empleats no permetia exercir el vot d'acord amb les pròpies orientacions polítiques.⁷⁵

En començar el segle XX, a Cervelló la industrialització creixent obria noves perspectives laborals, però les condicions eren dures i sovint calia complementar l'ocupació a la fàbrica amb la feina al camp. Davant aquest panorama, a casa del matrimoni Tarradellas-Joan va anar prenent cos la idea de marxar de la localitat i cercar una pervindre millor a Barcelona.⁷⁶ Degut a l'ambient viscut a casa, Josep va idealitzar el seu primer viatge a Ciutat, que va fer quan tenia set anys:

Sempre [tenia] la il·lusió de viatjar a Barcelona amb aquell recader que venia amb la tartana i sempre em prometia que un dia m'hi portaria fins que a la fi hi vaig anar als meus set anys. És el record més viu de la meua infància: aquella gran ciutat m'espantava, però em van quedar ganes de tornar-hi. A Cervelló, en canvi, tot era anar a l'escola, jugar, fer una mica el salvatge i el tronera.⁷⁷

Salvador Tarradellas va traslladar-se a Barcelona a engruixir la nova ciutat de serveis que s'anava configurava, l'any 1909, amb trenta-quatre anys. La decisió de fer el pas va venir influenciada per l'opció que feia uns pocs anys havia escollit el seu germà gran, Jaume. Aquest havia provat de progressar obrint el cafè *La Lune*, al xamfrà de la plaça de l'Àngel amb el carrer Bòria. Fins el tombant de segle, la vida barcelonina havia quedat gairebé reclosa en el recinte antigament emmurallat. A poc a poc, però, els propietaris i la burgesia havien anat ocupant l'Eixample i demandaven una bona comunicació d'aquest amb la Ciutat Vella i, sobretot, amb el port. Les obres d'obertura de l'avinguda que havia de fer aquesta funció, la Via Laietana, van començar l'any 1908 i vers el 1909 van arribar, precisament, a l'alçada de la plaça de l'Àngel. L'obertura de l'avinguda va suposar una bretxa d'uns vuitanta metres d'amplada i l'enderroc de

⁷⁵ Llurba, J., (2004), pp.135-201; Llurba, J. (2007), pp.59-60; Tardà, J., (1991) *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX: modernització dels comportaments polítics i socials, 1900-1923*, Barcelona: PAM, p.40

⁷⁶ Document històric..., pp.63-64

⁷⁷ Udina E., (1978), p.17

més de dues mil cases. *La Lune* fou un dels negocis afectats. Això va obligar a Jaume Tarradellas a traslladar el negoci.⁷⁸

Salvador va arribar a Barcelona per associar-se amb el seu germà gran i obrir el nou *La Lune*, conegut també amb el nom catalanitzat *La Lluna*, als baixos de la Casa Narcís Pla, a Plaça de Catalunya, 9, al xamfrà amb Rambla de Catalunya.⁷⁹ D'entrada, la nova ubicació de *La Lune* va suposar desplaçar el cafè a un indret encara no del tot urbanitzat, però que ben aviat esdevindria emplaçament clau per la proximitat al *boulevard* parisenc barceloní, el Passeig de Gràcia, eix predilecte de la nova burgesia, i de la Rambla. L'interior modernista de *La Lune* va ser obra de l'empresa dels escenògrafs Miquel Moragas i el seu nebot, Salvador Alarma. Aquest darrer va ser un escenògraf de gran talent, especialista en el tractament de la llum i les perspectives, tant en decorats interiors de teatres com en algunes façanes barcelonines. Destacaria com a director de la secció escenogràfica de l'Institut del Teatre, on va desenvolupar tasques docents. A banda del seu treballat interior, el cafè dels Tarradellas també disposava d'una àmplia i comfortable terrassa on hi havien penjades reproduccions dels cartells que Ramon Casas havia realitzat per l'Anís del Mono i el Vermouth Martini Rossi. L'Ajuntament de Barcelona li va concedir el primer premi de decoració l'any 1910. *La Lune* va començar a ser freqüentat per intel·lectuals de l'època i entre els seus habituals s'hi comptaven noms com el de Santiago Rusiñol.⁸⁰

Dos anys després, Josep Tarradellas Oller va morir passant el seu patrimoni al primogènit. Amb l'herència, Jaume obriria altres bars. Durant cinc anys, Salvador va treballar de dilluns a divendres a Barcelona, tornant a Cervelló els caps de setmana. Dur *La Lune* a mitges, però, no va resultar senzill. Jaume volia imposar les seves decisions al germà petit i la relació entre ambdós se'n va ressentir. A la fi, Salvador va optar per vendre-li la seva participació en el negoci. Amb els diners resultants en la primera meitat de l'any 1914, va independitzar-se obrint el bar *Floresta* a la Gran Via de les Corts Catalanes, 524, a la cruïlla del carrer Urgell. El seu progrés va permetre el trasllat de la seva esposa i els seus dos fills a Barcelona. La família va instal·lar-se

⁷⁸ Alberch, R., (dir) (1999) *Els barris de Barcelona. Ciutat Vella i l'Eixample*. Vol. I, Barcelona: Ajuntament de Barcelona; Enciclopèdia Catalana

⁷⁹ *La Vanguardia*, 1 de novembre de 1910, p.3; Porcel, B., (1977), p.15; Puig, Ll. M., de, (1989) *Tarradellas*, Barcelona: Ed. Nou Art Thor, p.5

⁸⁰ Barcelofília. Inventari de la Barcelona desapareguda [consulta on-line: <http://barcelofilia.blogspot.com/2011/06/bar-la-lune-la-luna-1904-1976.html>]; Miquel Moragas (1840-1916) [on-line a http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0044248] i Salvador Alarma (1870-1941) [on-line http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0001596]

en un pis proper al bar, al carrer Diputació, 120, principal. En arribar a la ciutat, Josep Tarradellas tenia quinze anys.⁸¹

Fig.3 Josep Tarradellas amb la seva família a Cervelló (?), vers l'any 1915 (AMTM)

⁸¹ Correspondència. Clients. Diversos. Fons Josep Tarradellas (AMTM); Udina, E., (1978), pp.18-19; Entrevista telefónica amb Teresina Joan, neboda de Josep Tarradellas, 13 de juny de 2012 (tlf.)

EL CADCI

El dependent de comerç

Una vegada arribat el seu fill a Barcelona, Salvador Tarradellas va fer dues coses d'immediat; el va inscriure al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) i, d'acord amb aquesta lògica, li va buscar feina de dependent. En ocasions, Josep Tarradellas va afirmar que fins als tretze anys havia anat a l'escola a Cervelló. El què situaria la marxa a mitjans de 1912. En altres moments diria que havia anat a Barcelona quan en tenia quinze. És a dir, l'any 1914. Tarradellas recordava haver començat les classes al CADCI quan la seu d'aquest era al carrer Comtal, 15. El trasllat a la seu definitiva de l'entitat, al número 25 (en l'actualitat, 10) de la Rambla de Santa Mònica, no va tenir lloc fins el 19 d'abril de 1914. La mudança es va fer coincidint amb les festes de l'onzè aniversari de la fundació del Centre. Per tant, Tarradellas va arribar a Barcelona entre la tardor de 1913 i la primera meitat de 1914.⁸²

En el moment de l'ingrés de Tarradellas, el CADCI rondava els tres mil socis. El Centre Autonomista, segons els seus estatuts, tenia per finalitat “agrupar els dependents del comerç i de la indústria per aconseguir el millorament moral, cultural, físic i material dels associats, d'acord amb els principis autonomistes i catalanistes”.⁸³ El CADCI s'estructurava en cinc seccions: Organització i Treball, Educació i Instrucció, Socors Mutus, Esports i Excursions, i Propaganda Autonomista. Les seves escoles mercantils impartien cursos on ja se sobreentenia que s'havia assolit un nivell bàsic de coneixements previ. Comptaven amb diverses branques, entre les quals, les que formaven als dependents venedors i viatjants que, per la seva feina posterior, és probable que fós l'escollida per Tarradellas. Aquesta branca constava de cursos de geografia comercial, aritmètica, nocions d'àlgebra i un idioma, en el primer any; en el segon any, es cursava economia i càlcul comercial; en el tercer any s'afegia tècnica dels negocis, redacció de documents, correspondència i transports; i l'especialització conclouïa amb un quart any que incidia en legislació duanera, publicitat moderna, mercologia i química. A l'escola del Centre, Tarradellas assegurava haver-hi après “català, francès, d'aritmètica i una mica de tot”.⁸⁴ En la seva visió:

⁸² Arbós, A., (1988), *Tarradellas. La consciència d'un poble*, Barcelona: Ed. Grijalbo, p.15; Lladonosa, M., (1988) *Catalanisme i moviment obrer; el CADCI entre 1903 i 1923*, Barcelona: PAM, p.125; Febrés, X., (1985), p.11; Udina, E., (1978), p.31; Porcel, B., (1977), p.17; Llorba, J. (2007), p.53

⁸³ Lladonosa, M., (1988), pp.103, 125, 285; Història del CADCI [<http://www.cadci.net/historia.php>]

⁸⁴ Febrés, X., (1985), p.11; Duran, L., ‘Josep Tarradellas...’, p. 35; Porcel, B., (1977), pp. 12, 17

[Al Centre] vaig descobrir un altre món [...]. Entre altres activitats, allò era com una mena d'Universitat Popular [sic], d'on un vailet com jo que venia de poble podia aprendre molt. Des de llengües fins a matemàtiques, tot. Allà aprenia francès, em ficava a la biblioteca i no parava de llegir [Domènec] Martí i Julià [psiquiatre i president de la Unió Catalanista], llibres d'història de Catalunya, i vaig començar a llegir dos autors que també em van influenciar, [Michel de] Montaigne i [Charles Augustin] Sainte-Beuve. Els anys en els quals jo vaig començar a militar al CADCI –fèiem accions i manifestacions, preparàvem xerrades polítiques i culturals–, l'entitat pesava ja molt i aniria pesant cada dia més. Tots els polítics venien a aquell fogar de catalanisme per a captar militants per als seus partits.⁸⁵

Des de 1909, el CADCI el presidia Josep Puig Esteve. Nascut a Agramunt l'any 1876, en entrar Tarradellas al Centre, Puig es trobava en ple viratge polític des del seu republicanisme inicial a les files de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), que acabaria amb la seva entrada a la Lliga el 1917, un any després de deixar la presidència de l'entitat. Malgrat l'evolució del seu president, el CADCI no estava controlat pels regionalistes. Entre els quadres dirigents hi havia lligaires, republicans afiliats a l'UFNR i membres partidaris de l'apoliticisme vinculats a la Unió Catalanista, entre altres. En els darrers anys, i més encara en el període que s'obriria a partir de l'estiu amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial, la reivindicació catalanista dels dependents s'avindria cada vegada més amb la posició intransigent del sempitern president de la Unió, Domènec Martí i Julià. El psiquiatre era pacifista, antiimperialista, evolucionista i l'inquietava el capitalisme, però creia que aquest es podia esmenar, sense necessitat d'abolir-lo. El seu pensament socialitzant passava per redimir les classes socials mitjançant la cultura i l'educació. L'acció propagandística que pregonava, sobretot des de 1913, tenia com a principal objectiu la nacionalització dels estaments obrers, per mirar de fondre nacionalisme i el seu pseudo-socialisme.⁸⁶

⁸⁵ Udina, E., (1978), pp.31, 35-36; A Benet, J., (1982) *El President Tarradellas en els seus textos: 1954-1988*, Barcelona: Ed. Empúries, pp.571-573, s'argumenta que el més probable és que fos Montesquieu i no Montaigne a qui llegia Tarradellas; Colomer, J., (1975) *Martí i Julià: notes para una biografia política*, Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona

⁸⁶ Lladonosa, M., (1988), pp.115, 160-161, 345; Llorens, J. (1992) *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*, Barcelona: PAM, pp.447-448; Aulet i Amela, J. (1989) *Josep Carner i els orígens del noucentisme*, Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona [consulta on-line <http://www.tdx.cat/TDX-0414108-171032>], pp.160-165; Coll, J., & Llorens, J., (2000) *Els quadres del primer catalanisme polític (1892-1900)*, Barcelona: PAM, p.138; Colomer, J., (1984), 'L'aportació de Domènec Martí i Julià al catalanisme polític' a Martí i Julià, D., (1984) *Per Catalunya i altres textos*, Barcelona: La Magrana, pp.6-7; Colomer, J., 'El doctor Domènec Martí i Julià (1861-1917). Un esboç de biografia política', *L'Avenç*, 4, juliol, 1977:10-16; Termes, J., (2007b) *La catalanitat obrera. La República catalana, l'Estatut de 1932 i el moviment obrer*, Catarroja: Afers, pp.186-188

En paral·lel als cursos del CADCI, Tarradellas va començar d'aprenent a la casa de representacions tèxtils Joan Casanovas i Ferrer, a Ronda Universitat. Durant el primer any, Tarradellas va fer d'ordinari, portant els paquets dels clients i les mostres de teixits a altres cases, sense cobrar. L'any següent, va cobrar vint-i-cinc pessetes mensuals. A partir de 1917 va passar a cobrar-ne cent i l'any 1921, sense haver-se'n mogut, n'arribaria a cobrar cent vint-i-cinc.⁸⁷ La feina dels dependents de comerç com Tarradellas consistia en ajudar al comerciant a dur el negoci. Essent la categoria de dependent, de fet, un calaix de sastre que aplegava a aprenents, mossos, cobradors, dependents de magatzem, auxiliars, comptables, viatjants i corredors, entre altres, que treballaven en botigues, oficines, despatxos, grans magatzems, bancs, o com a escriptors a les fàbriques. Un magma que, sobretot, es distingia dels treballadors manuals, i maldava per fer-ho, per la seva manera de vestir. Tarradellas i els dependents vestien imitant la classe mitjana. Duien camisa de coll alt amb corbata, vestit de llana o de cotó, sabates enllustrades i barret. No obstant, com que per manca de diners els vestits i les camises havien de durar, se'ls notava la pobresa de les peces en els sargits. El vestuari constituïa un marcador extern del sector i el reflex de la visió que els treballadors de 'coll i corbata' tenien d'ells mateixos com a grup diferenciat de la resta dels treballadors. D'altra banda, això feia que fossin vistos amb menyspreu pels obrers, que els consideraven com un apèndix de la patronal. Una visió que no preocupava gaire als dependents, que entenien com un insult precisament l'ésser denominats 'obrers'. Molts dependents fins es tenien com a pertanyents a la 'classe' mitjana o formant part d'una mena d'aristocràcia obrera.⁸⁸

A principis de segle, l'industrial i magnat nord-americà d'origen escocès Andrew Carnegie era un autor popular entre els dependents, com a màxim exponent de la figura del *self-made man* americà. No en va, l'horitzó mental dels dependents era instal·lar-se pel seu compte i esdevenir propietaris. Els dependents, ras i curt, anaven vestits de senyor i en volien ser.⁸⁹ Paradoxalment o irònica, les condicions laborals en les que Tarradellas i els dependents treballaven eren més penoses que les de molts altres treballadors; amb una jornada laboral més llarga, que depenia de la voluntat del patró, i uns sous baixos. Per acabar-ho d'adobar, no podien protestar fent ús del recurs de la vaga, com feien els obrers. Havien d'accontentar-se amb els mítings, les denúncies,

⁸⁷ Udina, E., (1978), pp.35-36

⁸⁸ Lladonosa, M., (1988), p.41

⁸⁹ Wall, J. F., (1989) *Andrew Carnegie*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press; Nasaw, D., (2006) *Andrew Carnegie*, New York: Penguin; Lladonosa, M., (1988), pp.41-43, 49, 202, 213, 224

les manifestacions, la persuasió a base de comissions que visitessin els patrons o, com a darrer recurs, les pedregades contra els comerços que s'oposaven al descans dominical o els que no volien tancar a partir de les vuit del vespre. Reivindicacions aquestes que foren dos dels grans cavalls de batalla del CADCI a principis de segle, sense que els dependents se n'acabessin de sortir del tot. Tarradellas va entrar a formar part d'aquest ambient el mateix any que es va constituir definitivament la Mancomunitat de Catalunya. Gràcies a la qual, l'hegemonia institucional, política i cultural de la Lliga Regionalista es va fer més que evident. Però sobretot, Tarradellas va arribar a Barcelona a les portes de la Primera Guerra Mundial (1914-1918). Un episodi que tindria un gran impacte, encara que indirecte, en el devenir de la vida política, social i econòmica catalana i espanyola. La Barcelona que en resultaria quatre anys després, a la fi del conflicte bèl·lic, no s'assemblaria gens a la que Tarradellas trobà en el moment d'arribar-hi.⁹⁰

Davant la contesa, Espanya, degut a la feblesa econòmica i al manteniment d'un important contingent de tropes al Marroc, va declarar-se neutral.⁹¹ Aquesta neutralitat va comportar una ràpida expansió econòmica amb uns ingressos extraordinaris. L'increment de la demanda exterior, procedent tant dels països bel·ligerants com dels que van quedar-se circumstancialment sense proveïdors, va afavorir als sectors tradicionals de la indústria catalana, principalment el tèxtil. El futur dibuixant i humorista barceloní, Valentí Castanys, aleshores amb setze anys, recordava que “els industrials s'enriquien exportant tot el què podien; flassades arnades, sabates amb sola de cartró, pantalons de borra... els diners s'obtenien amb facilitat. S'improvisaven fortunes com per art d'encantament”.⁹² L'arrencada de la fase expansiva va produir-se a partir de la tardor de 1914 amb l'arribada d'agents francesos en demanda de mostres i de comandes immediates de mantes i peces de vestir. Aquesta pluja d'encàrrecs de tèxtil, junt amb les de cuir, va trencar el prolongat període de davallada general de les exportacions catalanes, iniciat després de la pèrdua de Cuba, l'any 1898. Però, a més, Catalunya també va veure reduïda de manera dràstica les entrades de béns d'equipament, maquinària i matèries primeres procedents dels països en guerra. La qual cosa va estimular el desenvolupament de sectors dinàmics com

⁹⁰ Casassas, J., ‘La radicalització del catalanisme’, *L'Avenç*, n.69, març, 1984: 240-245; Casals, M., ‘La burgesia industrial i la guerra’, *L'Avenç*, n.69, març, 1984: 226-229; Pabon, J. (1952) *Cambó, 1876-1918*, Barcelona: Ed. Alpha, p.505; Camps i Arboix, J., de, (1968) *La Mancomunitat de Catalunya*, Barcelona: Bruguera; Llorens, J., (1994) *La Mancomunitat de Catalunya 1914-1925*, Barcelona: Barcanova; Sabater March, J., (1996) *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Proa

⁹¹ Romero Salvadó, F. J., (2002) *España, 1914-1918; entre la guerra y la revolución*, Barcelona: Crítica, cop.; Schmitt, H. A., (1988) *Neutral Europe Between War and Revolution, 1917-23*, Charlottesville: University Press of Virginia

⁹² Castanys, V., (1964) *La memoria es diverteix. Mig segle de records*, Barcelona: Destino, p.21

l'energètic, el químic i la metal·lúrgia de transformació.⁹³ A partir de 1915, malgrat el descens de les importacions, el comerç internacional va ser gairebé un vint per cent superior al dels dos anys anteriors. D'altra banda, en les vigílies de la guerra, un terç del valor de les exportacions corresponia a productes agrícoles, mentre les manufactures del tèxtil representaven només una quarta part. En canvi, aquesta situació es va invertir al llarg del primer any de conflicte i el tèxtil va passar a significar la meitat de les exportacions, mentre la dels productes agrícoles baixava fins a un deu per cent. Comptant també que les exportacions de cuir i productes de metall i químics van pujar notòriament. De resultes de la nova situació, la burgesia industrial catalana es va felicitar de la neutralitat i, fins, va desitjar que la guerra no fos massa breu.⁹⁴

Els extraordinaris ingressos que va provocar la fase expansiva, però, van ser escassament repartits entre la societat. Tarradellas va viure d'aprop el contrast entre l'expansió dels negocis i una tensió social creixent. Espanya exportava gran quantitat de productes alimentaris i industrials, però de resultes de la baixada d'importacions, el consum de productes propis va anar a l'alça. Això va afavorir l'enriquiment ràpid i els negocis especulatius. Els sous, però, no s'apujaven d'acord amb els preus i alguns productes escassejaven perquè eren exportats. Afectant, sobretot, els sectors socials amb menys recursos, que van veure com entre 1915 i 1920 els preus dels principals aliments augmentaven en un vuitanta per cent. També van fer-ho el lloguer dels habitatges, el combustible domèstic i els vestits, entre altres. Dependents i obrers no van poder fer front a la inflació. La situació se suportava només perquè en el moment expansionista hi havia feina i els sous baixos es podien compensar amb les hores extres. L'altre aspecte a destacar del moment, que no influiria directament en la situació familiar de Tarradellas, però sí en el seu entorn polític i social, fou la densificació dels barris populars com el Poble Sec, Sants, Sant Andreu o Sant Martí de Provençals.⁹⁵

⁹³ Martín Ramos, J. L., 'L'expansió industrial', *L'Avenç*, n.69, març, 1984: 228-224; Deu i Baigual, E., (198?) *Els beneficis industrials durant la Primera Guerra Mundial. El cas de la indústria llanera de Sabadell*, Barcelona: Curial; Neiberg, M., (2006) *La Gran Guerra; una historia global (1914-1918)*, Barcelona: Paidós; Morrow, J. H., (2008) *La Gran Guerra*, Barcelona: Edhasa; Ferro, M., (2000) *La Gran Guerra (1914-1918)*, Madrid: Alianza

⁹⁴ Casals, M., 'La burgesia...'; Cabana, F., (1996) *La burgesia catalana; una aproximació històrica*, Barcelona: Proa; Cabana, F., (2011) *La burgesia emprenedora*, Barcelona: Proa

⁹⁵ Martín Ramos, J. L., 'Conseqüències socials: la resposta obrera', n.69, *L'Avenç*, març, 1984: 230-235; Tatjer, M., 'Els barris obrers del centre històric de Barcelona' a *Vida obrera en la Barcelona de entreguerras 1918-1936*, Barcelona: CCCB, 1998: 13-45; Miralles Guasch, C., 'De la casa a la fàbrica: movilidad obrera y transporte en la Barcelona de entreguerras' a *Vida obrera...* 1998: 159-201; Oyon, J., L., (1998) *La quiebra de la ciudad popular; espacio urbano, inmigración y anarquismo en la Barcelona de entreguerras 1914-1936*, Barcelona: Serbal

El malestar creixent davant la inflació es va començar a fer sentir evidenciant també les contradiccions del sistema de la Restauració. Immers en aquest ambient, Tarradellas va veure com el CADCI, el novembre de 1915, s'adheria al gest de Francesc Macià de renunciar a l'acta de diputat a Corts per les Borges Blanques. I com el 19 de desembre de 1915, aquest pronunciava una conferència a la sala d'actes del Centre, plena de gom a gom, per exposar la seva visió sobre el moment polític. Macià havia començat ja el seu allunyament personal de la Lliga i es trobava cada vegada més a prop dels postulats de Martí i Julià qui, d'altra banda, era un dels conferenciants habituals del Centre Autonomista. Macià també va ser present a la conferència del psiquiatre al CADCI a finals de maig de 1916, en la que va criticar la Lliga.⁹⁶

El malestar general va desembocar en una triple crisi –militar, política i social– durant el 1917. A la crisi social que s'arrossegava va sumar-s'hi la crisi militar. Després del desastre de 1898, el malestar a l'exèrcit havia anat en augment. Els salaris eren baixos, el nombre d'oficials era elevat i els ascensos difícils. A més, una nova llei establia l'ascens per mèrits de guerra. Això, a la pràctica, afavoria els militars destinats a l'Àfrica, en detriment dels peninsulars. Aquest panorama va fer que, sobretot, els oficials de mitjana i baixa graduació peninsulars en fessin responsable al Govern espanyol. Aviat van alçar les seves veus cridant a la regeneració política, mitjançant un manifest i promovent les anomenades Juntes de Defensa, per defensar els seus interessos. De retruc, la crisi militar va tenir el seu efecte en la política espanyola. Pel juny de 1917 el govern del liberal Manuel García Prieto va ordenar l'empresonament dels dirigents de les Juntes. Fet que, davant l'amenaça d'aquestes, acabaria propiciant la seva dimissió. El va substituir el conservador Eduardo Dato. Des de l'any 1913 s'havia trencat el pacte que permetia l'alternança entre conservadors i liberals en el govern d'Espanya, existent des de 1885. En els darrers quatre anys, els governs s'havien succeït amb greus problemes interns. Era habitual, que les Corts tanquessin i es governés a cop de decret. Dato, davant la protesta de les Juntes i sense majoria parlamentària, va fer precisament això; tancar les Corts, suspendre les garanties constitucionals i imposar la censura a la premsa, a finals del mes de juny.⁹⁷

⁹⁶ Roig i Rosich, J. M., (2006), *Francesc Macià: de militar espanyol a independentista català, 1907-1923*, Barcelona: L'Esfera dels Llibres, pp.121-122; Ucelay-Da Cal, E., (1979) *The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1923)*, Tesi doctoral, Columbia University, New York

⁹⁷ Lacomba, J. A., (1970) *La crisis española de 1917*, Madrid: Ed. Ciencia Nueva; Culla Clarà, J. B., (1986) *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona: Curial, pp.274-284; Pérez-Bastardas, A., (1987) *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*, vol. I, Barcelona: Ed.62, pp.218-233; Izquierdo, S., (2001) *Pere Corominas (1970-1939)*, València: Afers; (2009) *Pere Corominas (1970-1939)*, Barcelona: Fundació Irla; Ferrer, J., (1999) *Francesc Layret (1880-1920)*, Catarroja: Afers; (2010)

Per provar de sortir de l'atzucac provocat per Dato, la Lliga va promoure la convocatòria de l'Assemblea de Parlamentaris catalans a l'Ajuntament de Barcelona, el 5 de juliol. L'objectiu principal era debatre i reclamar la formació d'un Govern espanyol provisional que convoqués eleccions. L'objectiu darrer era dur a terme una reestructuració, descentralitzada, de l'Estat. Els convocants, a més, van alertar a Dato que, en cas que no fos acceptada una reunió posterior amb els representants de l'Assemblea, en convocarien una altra que inclouria tots els parlamentaris d'Espanya. Dato no va rebre amb bons ulls la proposta, cosa que va propiciar la celebració d'una nova Assemblea, el 19 de juliol. Aquesta segona Assemblea celebrada al Palau del Parc de la Ciutadella va ser interrompuda per la Guàrdia Civil i el Governador civil va ordenar dissoldre-la. El fracàs de la via política no va fer altra cosa que augmentar encara més la tensió social i a l'agost la CNT i la UGT van convocar una vaga general. Quan la primera fase econòmica expansiva de resultes de la Gran Guerra s'havia consolidat, els obrers van veure l'oportunitat de plantejar les seves reivindicacions salarials, de condicions de treball i de durada de jornada. Davant la vaga, els parlamentaris esperaven poder canalitzar la protesta obrera per la via política, però els obrers havien vist en l'esclat de la Revolució Russa un senyal, encara que vague i llunyà, que la situació podia canviar. De la seva banda, les Juntes de Defensa eren contraries a les demandes obreres i a cap mena de plantejament autonomista procedent de la Lliga. Això va fer que s'aliniessin amb Dato i que la repressió de la vaga, d'altra banda, mal organitzada, fós molt violenta. La Lliga va arribar a acusar al Govern espanyol d'instigar la vaga per fer fracassar les seves reivindicacions. Després d'una nova reunió de parlamentaris a Madrid a mitjans d'octubre, Dato va veure's obligat a dimitir a finals de mes. En començar el novembre, el rei Alfons XIII, va propiciar la formació d'un Govern de concentració presidit de nou per García Prieto, amb liberals, conservadors i, com a novetat, la participació dels regionalistes catalans amb dos ministeris. El líder lligaire, Francesc Cambó, havia assegurat que no donarien suport a cap govern que no acceptés les propostes de l'Assemblea, però davant la por a una revolta obrera va acceptar de participar-hi.⁹⁸

Francesc Layret (1880-1920), Barcelona: Fundació Irla; Balcells, A., Culla, J. B., & Mir, C., (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923: Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill

⁹⁸ Pabon, J., (1952), p.505; Albertí, S., (1972) *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona: Albertí editor, pp.361-370; Jardí, E., (1977), pp.69-70; Lerroux, A., (1963), pp.163-166

Abans de la seva arribada a Barcelona, el contacte més proper que Tarradellas havia mantingut amb la política s'havia limitat a la lectura dels exemplars endarrerits que arribaven a Cervelló d'*El Poble Català*. Salvador Tarradellas, tot i ser segons el seu fill “un republicà convençut i un home molt liberal”, no tenia especial interès en la política. Amb tot, Josep reconeixia que havia pesat en les seves orientacions el clima familiar.⁹⁹ Amb aquesta rel liberal i republicana, enfrontat als esdeveniments político-socials, sobretot de l'estiu de 1917, i socialitzat al CADCI, una institució altament polititzada, Tarradellas es va trobar immers en l'ambient d'agitació catalanista. Fins aleshores la seva activitat al Centre Autonomista, a banda de formar-s'hi, havia consistit a participar de les activitats que s'hi organitzaven. De manera preferent les conferències, les audicions i ballades de sardanes, abillat amb barretina i espadenyes, i les excursions. Un dels seus millors amics aleshores era Salvador Sunyol, un parell d'anys més gran que ell, soci del CADCI i ‘pixatinter’ de la Banca Nonell (després Banc Atlàntic), al xamfrà de la Rambla amb el carrer de la Unió. En sortir de treballar, Tarradellas i Sunyol gastaven les hores fins les dues o les tres de la matinada a les cadires de Passeig de Gràcia parlant de les noies que havien conegut a l'Orfeó Gracienc.¹⁰⁰ Durant els seus primers quatre anys al CADCI, Tarradellas va ser un de tants socis de l'entitat que veia engruixir ràpidament les seves files, i que a les acaballes de la Gran Guerra comptava ja amb entre sis i set mil socis.¹⁰¹ La seva participació directa en les activitats del Centre no va començar fins que Josep comptava amb dinou anys i va tenir més a veure amb l'atzar, que no pas amb una decisió meditada.

⁹⁹ Udina, E., (1978), pp.17, 35-36

¹⁰⁰ Carta de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, 29 d'abril de 1950, Mèxic D.F. Correspondència. AMTM

¹⁰¹ Termes, J., (2000) *Història del catalanisme fins el 1923*, Barcelona: Proa, p.708

La secció de Propaganda Autonomista

El juny de 1918, com cada començament d'estiu, es va renovar el consell directiu del CADCI i les juntes de les diferents seccions de cara al curs següent. Aquell any, Miquel Guinart, de vint-i-tres anys, va resultar escollit president de la secció de Propaganda Autonomista per segona vegada consecutiva. Guinart provenia de les joventuts de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), havia estat secretari en el consell directiu del Centre Autonomista i, a partir d'aquell juny, a més, en va ser el vice-president tercer. Davant del nou mandat a la secció, Guinart es va veure amb la necessitat d'algú per fer la feina que cap dels set membres de la junta no volia fer. Amb aquest objectiu va demanar a Josep Sala i Ricol, professor de comptabilitat i caixer general del CADCI, si en les seves classes li podia trobar un alumne disposat. Tarradellas, que acabava els quatre anys de cursos habituals en què consistien els ensenyaments del Centre, es va presentar voluntari. D'aquesta manera va entrar a formar part de la junta de la Secció com a vocal cinquè.¹⁰² Tarradellas en narrar aquest episodi de la seva vida afirmava, en ocasions, que als disset anys havia estat secretari de la secció de Propaganda Autonomista¹⁰³ o, altres vegades, que havia accedit a la posició arran de presentar-se en una candidatura:

Conjuntament amb els amics de la meua edat vam plantar batalla per apoderar-nos de la secció de propaganda nacionalista del CADCI amb motiu d'unes eleccions internes. Els de la jovenalla vam guanyar i em van fer secretari de la secció de propaganda.¹⁰⁴

També va assegurar que:

Dos companys em van ajudar molt, un era Màrius Calvet [...]. En una excursió que vam fer, una de tantes que s'organitzava, a Sabadell, el Màrius, que ja havia vist el meu interès per aprendre i el meu activisme, em va proposar si volia presentar-me en la candidatura autonomista i vaig acceptar.¹⁰⁵

¹⁰² La resta del consell directiu del CADCI estava format pel president, Rafel Pons Farreras; vice-president primer, Joaquim Sans Quintana; Vice-president segon, Amadeu Castelló Pal; Vice-president quart, Joan Torrents Bagés; Vice-president cinquè, Grau Pasqual Solà; vocal primer, Josep Maria Magriñà Forcades; vocal segon, Joan Monsonís Matas; vocal tercer, Josep Viura Mirambell; vocal quart, Josep Giralt Casadesús; vocal cinquè, Josep Rivas i Peras; Bibliotecari, Joan Ors Verde; Caixer general, Josep Sala i Ricol; Secretari general, Màrius Calvet Arce; Soldevila, F., (1995) *Dietaris de l'exili i del retorn: l'exili*, València: Ed. 3i4, pp.92, 120, 122; Porter Moix, M., (1992) *Història del cinema de Catalunya (1895-1990)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, p.182; Lladonosa, M., (1988), pp.398, 327; *Acció*, juliol 1918, any XI, n.119, pp.1,4; Guinart, M., (1988) *Memòries d'un militant catalanista*, Barcelona: PAM, p.30

¹⁰³ Arbós, A., (1988), p.15

¹⁰⁴ Febrés, X., (1985), p.11

¹⁰⁵ Udina, E., (1978), pp.35-36

Aquesta és la versió que la historiografia ha acceptat i ha incorporat al seu relat biogràfic.¹⁰⁶ Malgrat les seves afirmacions, però, Tarradellas no va ocupar el càrrec de secretari, ni en aquesta, ni en cap junta posterior. Aquell any, el càrrec de secretari va correspondre a l'amic de Guinart, Josep Bonfill.¹⁰⁷ Tarradellas, però, des de la seva vocalia va desplegar una intensa activitat, tal com s'esperava d'ell. La secció de Propaganda era l'encarregada d'organitzar la majoria d'actes endegats pel CADCI. Entre altres, la commemoració de l'11 de setembre amb l'ofrena floral a l'estàtua de Rafael Casanova, la Festa dels Infants i de les Flors, la Diada de la Llengua, l'Aplec de la Sardana –el patronatge del qual fou ofert al Centre a partir de 1918 per assegurar-ne la celebració anual, malgrat que se celebrava des de principis de segle–, o l'organització de les caramelles cada Dissabte de Glòria.¹⁰⁸ La Secció també s'encarregava d'obtenir les subvencions necessàries per a cobrir les despeses que suposaven els actes. Tarradellas va participar en l'organització de totes aquests tasques junt a Guinart. Fet que podia fer-li considerar que era *de facto* el secretari, malgrat no ser-ho pròpiament. Tarradellas reivindicava la seva gran dedicació a la Secció, reconeguda en diverses ocasions per Guinart. És probable, per tant, que en recordar la seva vida fés passar convenciment per realitat.¹⁰⁹ L'aleshores president de la secció recordava, per exemple, que:

Amb motiu de l'aniversari de l'afusellament de l'independentista filipí José Rizal [pel 29 de desembre de 1918] vam organitzar un homenatge a la seva memòria que aconseguí una certa dimensió nacional. Vam demanar a les entitats culturals i polítiques de totes els pobles de Catalunya que s'associessin a l'homenatge i amb aquesta finalitat els vam enviar un text d'adhesió que, degudament signat i segellat, ens fou retornat perquè l'integréssim al valuós àlbum, orlat amb colors i amb un bon dibuix al·lusiu, que abastava tota la coberta, original d'en Feliu Elias 'Apa'. A les primeres pàgines d'aquell voluminós àlbum, s'hi llegia a més a més de la part en què testimoniàvem a l'Estat de les Filipines la sincera estima que li portava Catalunya, que el nostre poble havia volgut tributar un homenatge a la memòria del poeta i patriota, màrtir de la llibertat, que a la vetlla del dia que fou afusellat va escriure la impressionant poesia *Adiós a mi patria*. L'àlbum estava disposat perquè el signessin el president i el secretari de la Secció, però vam deixar-ho per a després de la celebració a la gran sala de festes d'un acte que havíem curiosament preparat. Casualment vaig llegir en un diari que un periodista català, Joaquim Pellicena i Camacho, havia retornat al nostre país, procedent de les Filipines. Jo no sabia com fer-ho per trobar-

¹⁰⁶ Bonamusa, F., (2003), pp. 183-219

¹⁰⁷ *Acció*, juliol 1918, any XI, n.119, p.4. La resta de la junta de la secció de Propaganda Autonomista pel curs 1918-19 la formaven Joan B. Fonta i Manau com a vice-president, Joan Casajuana i Gasset com a caixer, Josep Viura i Mirambell com a vocal primer, Francisco Llinàs Roquer com a vocal segon, Baldomer Dalfó i Quintana com a vocal tercer i Màrius Bonet Freixa com a vocal quart; Duran, L., 'Josep Tarradellas...', p.35

¹⁰⁸ Anguera, P., (2008) *L'Onze de Setembre. Història de la Diada*, Barcelona: PAM; Febrés, X., (1985), p.11; Guinart, M., (1988), p.32

¹⁰⁹ Udina, E., (1978), pp.35-36; Arbós, A., (1988), p.15; *La Humanitat*, 'El dissabte de la setmana vinent es reunirà el primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya', 13 de gener de 1932, p.6

lo, i aleshores em vaig assabentar que havia estat nomenat director de *La Veu de Catalunya*. Tarradellas i jo vam anar-lo a veure per demanar-li de participar amb un parlament en el nostre acte. Naturalment, li va venir de gust. En Tarradellas també m'acompanyà a invitar el cònsol de les Filipines a assistir a l'homenatge, al final del qual li lliuràrem l'àlbum perquè el trametés al seu govern. Aquell dia, quan vaig obrir l'acte, la sala era curulla de gent. Pellicena va fer-nos una documentada conferència. Un bon actor recità la patètica poesia, escrita 'en capilla', etc... Però heus aquí una curiosa incidència que no puc ometre. Dies abans, jo havia signat el text de presentació de l'àlbum, en qualitat de president de la Secció de Propaganda. El dissabte següent es reunia la Junta i vaig apressar-me a dir al secretari, l'amic B[onfill]: "Jo ja he signat fa dies. Fes-ho tu, ara, vols? Així estarà a punt per demà". L'amic B[onfill]. es disposà a fer-ho, però, tot d'un plegat, va fer un crit sorprenent, bo i girant-se cap a mi. Va trigar uns segons a poder dir: "Si ja està signat!". Intrigat, vaig córrer cap allà on era ell i per damunt la seva espatlla vaig llegir la signatura: "Josep Tarradellas". Quan aquest va arribar, en amonestar-lo amicalment per la seva audàcia, va respondre: "No us sembla just que les signatures siguin dels qui han fet tota la feina, que som vós i jo? El secretari no ha calgut que s'ocupés de res!..." Actiu en activar la recollida d'adhesions d'entitats a l'àlbum, Tarradellas havia fet bona feina!¹¹⁰

En el moment en què Tarradellas va entrar a la junta de la Secció, Guinart havia començat a virar-ne l'orientació cap al nacionalisme més radical, després de presidències anteriors més moderades. Guinart, veí del barri de Sant Martí de Provençals, a banda dels càrrecs al CADCI, era membre del Casal Nacionalista Martinenc i president de la secció de propaganda d'aquest, anomenada Joventut Nacionalista Els Néts dels Almogàvers. A través de la qual exercia una tasca de nacionalització catalanista similar a la que en paral·lel pretenia endegar a la secció del Centre Autonomista. Guinart era molt conscient del paper de nacionalització i d'avantguarda catalanistes que es podia fer a través de les diverses activitats.¹¹¹ I, alhora, la seva visió del moment polític va exercir una influència notable en Tarradellas, qui anys més tard reconeixeria que en aquells moments "m'acompanyà i m'orientà en els intrincats camins de la política".¹¹² I seria a ell a qui Tarradellas li dedicaria el seu primer article periodístic mig any més tard.¹¹³

En el període que s'obria a partir de l'estiu de 1918, la secció de Propaganda i el CADCI en el seu conjunt van experimentar un viratge cap al separatisme en quant a posicionament polític o, com a mínim, en quant a l'externalització de les seves manifestacions públiques. Aquest procés

¹¹⁰ Guinart, M., (1988), pp.30-31; Per Rizal vegeu Retana, W. E., (1910) *Rizal, notícies biogràfiques*, Barcelona: Biblioteca Popular de L'Avenç; Coates, A., (2006) *Rizal : nacionalista y mártir filipino*, Madrid: Agencia Española de Cooperación Internacional

¹¹¹ Lladonosa, M., (1988), pp.366-367, 399

¹¹² *La Rambla (esport i ciutadania)*, J. M. Massip, 'Davant la batalla del dia 28. Parlen els homes de les Esquerres Catalanes', 25 de juny de 1931, p.10

¹¹³ Tarradellas, J., 'La victoria dels Sinn-Feiners', *L'Intransigent*, 11 de gener de 1919, p.1

de radicalització va deure's a diversos factors. En primer terme a l'enduriment de les condicions laborals dels dependents i a l'increment dels conflictes socials que, de manera indirecta, havia provocat el *boom* econòmic de la Primera Guerra Mundial. Aquest fet va anar allunyant progressivament els dependents dels seus somnis d'esdevenir propietaris en un procés que no es va produir d'un dia per l'altre, però que va acabar enfrontant els socis més antics amb els més nous. En part, perquè alguns dels primers, malgrat continuar afiliats al Centre, havien deixat de ser pròpiament dependents i havien esdevingut apoderats, tècnics, gerents, empleats de categoria intermèdia. Per tant, sense haver esdevingut 'senyors', no tenien cap neguit de córrer 'aventures' per llaurar-se una posició com era el cas dels més joves. La diferència de posicions entre socis antics i nous fou, doncs, el corol·lari lògic de l'evolució interna del CADCI, de l'augment de socis, de la diversificació de la seva composició i dels propis canvis al si del nacionalisme català.¹¹⁴

L'apropament de nuclis de dependents al nacionalisme no era el resultat només de la voluntat d'aquests d'adoptar les maneres i el pensar dels patrons, dels 'senyors Esteve', la majoria dels quals es podien suposar lligaires. La penetració del nacionalisme entre els botiguers no havia estat pas universal i existia també una tradició federal i culturalista a nivell obrer, menestral i de la petita burgesia barcelonina que d'alguna manera van recollir alguns patrons. Joan Casanovas Ferré, l'amo de la casa on Tarradellas feia de dependent era, segons el record d'aquest, "un home liberal i republicà, de l'antiga esquerra".¹¹⁵ En els primers anys del segle, l'aspiració per esdevenir propietari o l'esperança de l'ascens social dels dependents va fer que en línies generals poguessin estar d'acord amb l'horitzó cultural de la burgesia i les seves manifestacions. A redòs de la Primera Guerra Mundial, però, el nacionalisme de part dels dependents es va radicalitzar, canalitzant el malestar social d'aquest grup. Les condicions socials a que s'havien vist sotmesos principalment en els darrers tres anys els va fer prendre consciència que l'horitzó de ser 'senyor' quedava molt lluny i que la majoria d'ells viuria i moriria com a dependents. A mesura que les files de treballadors mercantils es van veure abocades a un procés de proletarització o, senzillament, van deixar de mirar cap a la burgesia i van començar a mirar i a buscar una entesa amb el proletariat i la 'classe' obrera, a qui fins aleshores havien obviat, sinó menystingut.¹¹⁶

¹¹⁴ Rusiñol, S., (1985) *L'Auca del senyor Esteve*, Barcelona: Ed. 62

¹¹⁵ Udina, E., (1978), p.33

¹¹⁶ Lladonosa, M., (1988), pp.51-59; Martínez Fiol, D., 'La Gran Guerra i el catalanisme' a *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans, L'època dels nous moviments socials 1900-1930*, vol.8, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995; Martínez Fiol, D., 'Aliadòfils i germanòfils a Catalunya: elements per comprendre la

En segon terme, la radicalització del nacionalisme que va experimentar part dels dependents va deure's a l'eufòria que va dur la fi de la 'Guerra de les nacions'.¹¹⁷ Principalment després de la Setmana Tràgica o revolució de juliol de 1909, el republicanisme català i espanyol havia perdut presència política i electoral a Catalunya. Al llarg dels anys deu, la Lliga havia esdevingut la principal força política i apareixia com a representativa del nacionalisme català. D'una banda, el Partit Republicà Radical (PRR) d'Alejandro Lerroux havia anat minvant el seu tarannà esquerranós i això li havia comportat una davallada important de vots obrers. De l'altra, la UFNR, que pretenia convertir-se en una alternativa nacionalista de la Lliga i presentar-se com a genuïnament d'esquerra, no va aconseguir els seus propòsits. El discurs massa moderat dels de Pere Coromines no atrapaven els obrers, que no els veien com una alternativa al PRR. I la seva moderació, de passada, feia el joc a la identificació de catalanisme i conservadorisme. La consecució de la Mancomunitat a l'abril de 1914 havia acabat de presentar la Lliga com a la grant triomfadora i la signatura contranatura del Pacte de Sant Gervasi, entre UFNR i PRR va sentenciar la Unió Federal. Els seus sectors més nacionalistes van desertar del partit en bloc i la Lliga ho va aprofitar per acusar Coromines de traïr el nacionalisme català pactant amb els lerrouxistes. Alguns d'aquestes desencantats havien format al juny de 1914 Esquerra Catalanista, amb uns plantejaments socials força diluïts i un missatge nacionalista dirigit a les 'classes' mitjanes. Aquesta situació havia propiciat que les esquerres veiessin en la Gran Guerra una oportunitat per recuperar el terreny perdut o mai aconseguit. L'estratègia va passar per presentar-se obertament favorables a les potències aliades, amb França i el Regne Unit al capdavant. L'opció apoliticista que representava la Unió Catalanista encapçalada per l'antiimperialista i molt idealista Martí i Julià també va prendre part pels Aliats. Aquest sector, alhora, va esforçar-se per presentar als regionalistes com a germanòfils. Sense que algunes destacades figures dels seus rengles, com el mateix Enric Prat de la Riba, o Eugeni d'Ors, que no se n'amaguessin pas. La Primera Guerra Mundial, doncs, va suposar una oportunitat única per donar-se relleu mitjançant la propaganda aliadòfila que d'altra manera no aconseguien tenir. Els Estats Units van unir-se als Aliats a l'abril de 1917. Al gener següent, el seu president Woodrow Wilson va proclamar el seu programa per acabar amb la contesa i la reconstrucció posterior d'Europa

mobilització catalanista durant la Gran Guerra, 1914-1918' a *El Catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918). Antologia*, Barcelona: Diputació de Barcelona: La Magrana, 1988; Sans Orenga, M., (1975) *Els treballadors mercantils dins del moviment obrer català*, Barcelona: Pòrtic

¹¹⁷ Rovira i Virgili, A., (1950) *La Guerra de les nacions: historia documentada*, Barcelona: Societat Catalana d'Edicions

davant el Congrés americà. Els anomenats ‘Catorze Punts’ introduïen el concepte de fronteres nacionals i lingüístiques al dret internacional i un vague concepte de l’autodeterminació, van tenir un enorme impacte en els rengles dels catalanistes d’esquerra. A partir de l’estiu de 1918 en què Tarradellas va entrar a formar part la junta de la secció de Propaganda, es va començar a albirar la fi de la contesa i el triomf dels Aliats. El món nou que prometia Wilson va ser vist per aquests sectors del nacionalisme català com una solució ‘des de fora’ a la consecució d’una autonomia –entesa com un concepte laxe– catalana en el marc espanyol.¹¹⁸

¹¹⁸ Martínez Fiol, D., (1991) *Els ‘voluntaris catalans’ a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona: PAM; Ucelay-Da Cal, E., ‘Wilson i no Lenin: l’esquerra catalana i l’any 1917’, *L’Avenç*, n.9, 1978: 53-58; *La Nació*, ‘Noves’, 18 de desembre de 1915, p.8; ‘Pels homes que lluiten per la llibertat del món’, 25 de març de 1916, p.5; 20 de maig de 1916, p.1; 10 de juny de 1916, p.8; 5 d’agost de 1916, p.4; 19 d’agost de 1916, p.6; *Renaixement*, 6 d’agost de 1914, pp.400-401; ‘L’esdevenidor de Sèrbia’, A. Rovira i Virgili, pp.567-568

La Joventut Nacionalista La Falç

En la nebulosa del nacionalisme radical

Josep Tarradellas, a través de Guinart i de la secció de Propaganda Autonomista del CADCI, va socialitzar-se en un ambient nacionalista en procés de radicalització. Aquest nacionalisme intransigent implicava, ideològicament, poca cosa més que una conscienciació d'ésser català. Les alternatives polítiques implícites en aquest concepte difús anaven des d'un federalisme espanyol a la independència, passant per una confederació catalana o l'iberisme. Trenta anys de propaganda catalanista de la Lliga havien fornit els elements ideològics amb els quals va quallar aquest separatisme laxe. En termes teòrics, d'obres escrites explícites, aquest ultracatalanisme no aniria mai més enllà de *La nacionalitat catalana* d'Enric Prat de la Riba.¹¹⁹ Més que no pas una ideologia coherent es tractava d'un cúmul d'imatges fet de símbols literaris i referències històriques embolcallant l'afermament de la llengua i de la cultura social. Aquest separatisme tenia les arrels en el federalisme intransigent, d'on provenien els fonaments teòrics, i en el romanticisme, d'on derivava tot el seu simbolisme. Els intransigents tenien un sentiment difús d'ésser diferents, millors i més moderns que la resta d'Espanya, combinat amb una consciència generalitzada del caràcter reaccionari de l'Estat. Aquesta percepció va anar agafant força a mesura que la hispanització de la societat catalana es va fer més perceptible. Així, a mesura que els canvis reals de comportament de les formes socials catalanes cada vegada eren més semblants al conjunt genèric de les espanyoles, més agressiva s'anava fent l'afirmació ideològica de la diferència, i cada vegada més se centrava en la idealització de la llengua, com a resum salvable de tot el procés de pèrdua. Quan menys substancial era el 'fet diferencial', tan marcat en el passat, més important esdevenia la insistència de la diferenciació voluntarista.¹²⁰

Bona part dels qui a *grosso modo* es podien qualificar de nacionalistes radicals eren fadrísters emigrats de l'interior agrari català a les ciutats industrials, sobretot a Barcelona. Entre 1910 i 1930 aquesta ciutat doblaria la població, en bona part degut a la immigració interna. En aquests anys, en plena renovació de l'estructura administrativa empresarial i de les formes de venda es va crear un sector de serveis considerable que va tendir a absorbir aquests nousvinguts. Un sector que havia permès progressar als germans Jaume i Salvador Tarradellas en els seus negocis de

¹¹⁹ Prat de la Riba, E., (1999)

¹²⁰ Ucelay-Da, Cal. E., (2003), pp.81-83

restauració, i que havia absorbit Josep Tarradellas com a ‘saltataulell’. En fer, metafòricament, la baixada de la muntanya al pla, de l’interior a la costa, els fadristerns deixaven les masies amb l’hereu i els pobles, exclusivament catalans en tots els sentits culturals, per obrir-se camí en una ciutat, que havia perdut la seva qualitat sòcio-cultural ‘nadiua’ amb l’expansió econòmica de la Primera Guerra Mundial. Deixaven la terra alta, fàcil d’idealitzar en perspectiva sobretot si les coses anaven malament, per bregar a la terra baixa. El mateix que feia el Manelic d’Àngel Guimerà, però, en termes ideològics, els migrats coneixien de rel la Catalunya ‘autèntica’, davant del mestissatge i la falsedat de l’urbs, plena de forasters i evidentment espanyola, almenys en part i encara que no ho volgués ser. D’aquí el separatisme, la identificació patriòtica i la convicció que existia una identitat, una forma de ser genuïna davant els hàbits espuris, estranys i del barbarisme estatal.¹²¹

Aquests fadristerns –els germans Gabriel i Josep Maria Xammar i Sala, els germans Miquel i Josep Badia, Ramon Fabregat, Ramon Arrufat o Daniel Domingo Montserrat, per citar-ne uns quants–, arribaven amb ínfulas de convertir-se en propietaris, però també en escriptors, artistes o intel·lectuals, sovint topaven amb una realitat que els confinava a fer d’aprenents i dependents de comerç.¹²² Els qui comptaven amb més diners podien estudiar a les escoles professionals i altres amb més sort estudiar a la universitat, encara que pocs. La majoria, però, al màxim a què podia aspirar era a la formació assequible que oferien les escoles del CADCI. La majoria feien el trànsit sols, encara que també n’hi havia que emigraven amb els pares. En general, la minva de la posició social i segura del món estable del poble a una situació de ‘classe’ transitòria simbolitzada pels ‘saltataulells’ i ‘pixatinters’ permetia un sentit de solidaritat, d’unió, de pertànyer a quelcom, més enllà de la ‘classe’, que s’englobava en un sentit de catalanitat. Per

¹²¹ Guimerà, A., (1999) *Terra baixa: drama en tres actes*, Barcelona: Ed. 62; Miracle, J., (1990) *Àngel Guimerà, creador i apòstol*, Barcelona: PAM; Ucelay-Da, Cal, E., ‘Ramon Arrufat i Arrufat, aspirant frustrat a intel·lectual orgànic del separatisme’ a Arrufat, R., (2007), *Macià: la trajectòria política d’una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe*, Juneda: Fonoll, pp.23-29; Ucelay-Da Cal, E., ‘Joventut i nacionalisme radical català 1910-1987’ a *La Joventut a Catalunya al segle XX. Materials per a una història*, vol.I, Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987: 182-193

¹²² Martínez Fiol, D., (2001) *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona: PAM, pp.25-30; Rubiralta, F., (2011) *Miquel Badia. Vida i mort d’un líder separatista*, Barcelona: Ed. Duxelm, p.25; Ros Serra, J., (1996) *Miquel Badia, un defensor oblidat de Catalunya*, Barcelona: Mediterrània; Planchart, J., (1992) *Miquel i Josep Badia i Capell*, Barcelona: Fundació President Macià; Urgell, J., (1936) *Miquel Badia*, Barcelona: Norma

aquest sector, el nacionalisme espanyol, representat per policies i petits funcionaris resultava massa distant, irreal i repel·lent.¹²³

Josep Tarradellas va socialitzar-se en aquest ambient, senzillament perquè molts dels seus companys del CADCI eren fadristerms vinguts del camp i perquè la secció de Propaganda on havia començat a moure's era la punta de llança d'aquest segment a l'entitat. Amb tot, no formava part del prototip de nouvingut. D'entrada, Tarradellas no havia fet la 'baixada' per iniciativa pròpia. La decisió d'emigrar de Cervelló l'havia pres el seu pare. Aquest fet, encara que sociològicament no fés cap diferència, psicològicament sí que la representava. D'altra banda, no havia estat la manca de recursos la que havia 'expulsat' la seva família del seu poble d'origen, sinó la voluntat de progressar a la ciutat. Un matís important, perquè retrospectivament, la idealització del món que havia quedat enrere que experimentaven els nouvinguts quan les expectatives no s'acomplien, en el cas de Tarradellas simplement no podia tenir lloc. La família Tarradellas-Joan era conscient que allò que deixaven era pitjor que el què anaven a cercar. El trànsit, a més, s'havia fet per etapes i Salvador havia dut la resta de la família quan ell tenia una posició segura i negoci propi. Això li permetria, arribat el moment, ajudar al seu fill Josep a situar-se. Cosa que en altres famílies, com per exemple la del germans Badia, que havien arribat a Ciutat acompanyats, no va succeir, perquè la seva no comptava amb els recursos suficients. Malgrat tot, Tarradellas, com molts altres que no encaixaven en el prototip, es mogué durant un temps en l'univers que constituïa el món del nacionalisme radical.

Un univers que, exceptuant Martí i Julià, comptava amb poques ascendències personals que destaquessin més enllà d'un barri o un casal. Tot plegat, es comptava amb un nivell organitzatiu escàs. L'eufòria, cada vegada més evident a partir de l'estiu de 1918, derivada per la fi pròxima de la Gran Guerra va estimular aquests joves nacionalistes a un cercar un mínim perfil organitzatiu. Una organització que en uns casos va fer-se directament vinculada als casals existents de la Unió Catalanista, distribuïts per districtes, i en altres casos, sobretot a partir de la tardor, es van fer de manera independent d'aquests. Si bé la relació de persones i de locals, sovint compartits, generava una coordinació permanent i sobretot ajudava a projectar una imatge

¹²³ Ucelay-Da Cal, E., 'Llegir a capital: Rango urbano, rivalidades interurbanas y la imaginación nacionalista en España del siglo XX', *Papers de la Fundació Rafael Campalans*, 2002: 3-60; Ucelay-Da Cal, E., 'La iniciació permanent; nacionalismes radicals a Catalunya des de la Restauració', *Actes del Congrés Internacional d'Història 'Catalunya i la Restauració, 1875-1923'*, Manresa, Centre d'Estudis del Bages, 1992: 127-134

de 'volum' de nacionalistes radicals, que en realitat no era tal. D'aquí, per exemple, que la premsa recollís llistes molt llargues de grups i grupets en motiu de les celebracions de l'11 de setembre, però que entre la militància doble, triple i la confusió entre entusiasme i nova política amb nous esports com l'excursionisme i futbol el nombre fos més aviat reduït. Més enllà de palesar la importància nuclear de la penya com a unitat i peça bàsica de l'univers radical.¹²⁴ Tarradellas es va relacionar amb una d'aquestes entitats precisament a través de la colla d'amics que havia fet al CADCI.

¹²⁴ Ucelay-Da Cal, E., 'La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)', *Recerques*, 8, 1978: 159-206; Colomer, J., (1995) *La temptació separatista a Catalunya. Els orígens (1895-1917)*, Columna: Barcelona, p.19; Termes, J., (2000), pp.280-283

La fundació de la JN La Falç

L'abril de 1918, en el marc de l'eclosió barcelonina del nacionalisme radical català va fundar-se la Joventut Nacionalista Renaixença. L'entitat preconitzava la necessitat de combinar la propaganda patriòtica amb la propaganda socialitzant. Aviat, però, entre els seus socis van sortir veus discrepants envers aquesta intenció d'alguns dels seus directius. La situació no era res més que la repetició del què s'havia viscut en el si de la Unió Catalanista en els darrers temps; la voluntat del seu president, Martí i Julià, de convertir-la en un partit 'socialista'. Una aventura impossible, fins i tot per a un optimista com el psiquiatre. D'una banda, perquè requeria la conversió massiva de l'apoliticisme de la majoria dels seus seguidors per anar a una contesa electoral. De l'altra, perquè el tarannà social de la majoria distava molt d'ésser socialista o, fins, socialitzant. El fracàs d'aquesta via s'havia consumat ja en no trobar noms per configurar la candidatura de les eleccions municipals de l'octubre de 1915. Martí i Julià encara havia presidit la Unió un any, i després l'havien rellevat interinament Antoni Colomer i Amadeu Puig, fins que a mitjans de març de 1917, Joan Solé i Pla havia ocupat la presidència. Al juny d'aquell any, desmoralitzat pel seu fracàs, Martí i Julià havia mort als cinquanta-sis anys. La discussió sobre el gir socialitzant de la Unió i les entitats properes, però, com quedava palès en la discussió en el si d'aquesta nova Joventut, el sobreviuria.¹²⁵

Un diumenge a migdia de finals de juliol de 1918, cinc ultracatalanistes de la Renaixença, entre ells el soci del CADCI, Miquel Albert Barris, descontents amb el caire que prenia l'entitat van trobar-se al bar Manelic, al xamfrà dels carrers Villarroel amb la Gran Via de les Corts Catalanes. En acabar la reunió van concloure que la millor opció era sortir-ne i anar a la formació d'una nova organització. A tal efecte van convocar una nova trobada la primera setmana d'agost. En aquesta ocasió el lloc de reunió va ser una fàbrica de somiers del carrer Tallers, on treballava un dels divuit nacionalistes radicals que s'hi van aplegar. Un dels presents, Enric Fontbernat, va proposar 'La Falç' com a nom de la nova entitat.¹²⁶ Una denominació amb clara referència als versos 'Bon cop de falç!' de la versió de 1899 d'Emili Guanyavents de la cançó *Els Segadors*. Un himne que s'havia anat propagant des del tombant de segle

¹²⁵ Colomer, J., (1975), pp.214-230; Esculies, J., (2010) *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*, Barcelona: Ed. 1984, pp.112-113

¹²⁶ *Memòries de Miquel Albert Barris*, Montpeller, Agost de 1939. Arxiu familiar descendents de Miquel Albert Barris; *La Veu de Catalunya*, 'Nova joventut', 7 d'agost de 1918, p.7; Lladonosa, M. (1988), p.259; Ucelay-Da Cal, E., 'Daniel Cardona i Civit i l'opció armada del nacionalisme radical català (1890-1943)' a Cardona, D., (1980) *La batalla i altres textos*, Barcelona: La Magrana, p.XIX

principalment a través dels orfeons, molt lligats a l'expansió del nacionalisme català, i que es trobava en aquests anys present ja en les manifestacions i confrontacions al carrer dels intransigents, principalment en l'ofrena floral a Rafael Casanova l'11 de setembre.¹²⁷

D'altra banda, el nom escollit per la nova entitat era ben poc original. Des del desembre de 1912 a Balaguer es publicava el periòdic mensual de propaganda nacionalista, adherit a la Unió Catalanista, *La Falç*, que vers el 1920 acabaria en mans de la Lliga. A Malgrat de Mar, la Joventut La Falç de la localitat, sense relació aparent amb la de Barcelona, també publicava el periòdic bimensual, *La Falç*, des de l'agost de 1916 i que va sortir fins al 1918. I encara a Pineda de Mar també a finals de 1916 havia aparegut *La Falç, periòdic nacionalista quinzenari de Pàtria, Literatura i Humor*, pertanyent al Centre Pinedenc. Desconeixem si algun integrant de l'entitat barcelonina provenia d'aquestes localitats. Tanmateix sembla que la denominació va sorgir de manera independent –Fontbernat era d'Estanyol, al Gironès. En el període immediat a la finalització de la Primera Guerra Mundial, el fet que existissin tres periòdics amb el nom de *La Falç*, més el que més endavant publicaria l'entitat barcelonina, podria haver suposat per aquesta un efecte multiplicador o aparèixer com una organització amb implantació fora de Barcelona i amb més múscul del què en realitat tenia.¹²⁸

L'escissió d'un sector de la JN Renaixença per formar la Joventut Nacionalista La Falç va tenir un breu ressò a *La Veu de Catalunya*, arran d'una nota feta pública per l'entitat mare:

Havent-hi individus que són donats de baixa de nostra Joventut per causes personalistes, per tal d'aclarir paraules que s'han fet córrer pels dits individus fem aquesta aclaració a l'opinió pública:

Al cap de tres mesos de fundada aquesta Joventut, es produïren dissidències entre els fundadors, i per enveges es separaren alguns de la 'Renaixença'. Prova és que aquests són els qui han fundat la Joventut Nacionalista La Falç. Novament s'han donat de baixa altres socis, fundadors i no fundadors, figurant-hi entre aquests els senyors Paulí Ruença, Domènec Latorre, Alemany i D. Torres, convertint-se la majoria d'aquests i altres de La Falç en pertorbadors, esbombant que la Renaixença estava en dissolució per haver canviat d'orientacions. Fem constar que nosaltres no hem canviat d'orientacions, i seguirem sent Nacionalistes Socials. Per a la confecció de la senyera de la Joventut Nacionalista Renaixença ha estat oberta una subscripció pública, a la qual tots els qui simpatissin amb el programa de la Joventut podran contribuir-hi. Poden passar a inscriure's

¹²⁷ Ayats, J., (2011) *Els Segadors: de cançó eròtica a mite nacional*, Barcelona: L'Avenç, pp.150-160; Anguera, P., (2010) *Els Segadors: com es crea un himne*, Barcelona: Dalmau editors, pp.124-137; Massot i Muntaner, J., (1993) *Els Segadors, himne nacional de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.19-30

¹²⁸ Torrent, J., Tasis, R. (1966) *Història de la Premsa Catalana*, vol. 2, Barcelona: Bruguera, pp. 80, 82, 431

tots els dies feiners de 7 a 9 de la tarda a l'estatge social, Canuda, 14, pral., on, a més, podran enterar-se del resultat del concurs i el projecte de bandera premiat.¹²⁹

Un dies després, una delegació de la nova entitat va visitar la redacció de *La Veu* per fer constar que la nota de la JN Renaixença no era exacta, i per assegurar que aquesta l'havien format elements dissidents “que cercaven altres finalitats que no la causa de Catalunya”.¹³⁰ Malgrat el desacord inicial, ambdues organitzacions van mantenir després una bona relació i al setembre van anar plegades a fer l'ofrena de l'11 de setembre. Renaixença més endavant adoptaria la denominació de Joventut Socialista Renaixença, més d'acord amb els seus propòsits originals.¹³¹

A despit de l'enrenou, La Falç en poc temps va esdevenir una de les entitats més destacats en l'ambient intransigent. Josep Tarradellas no formava part dels seus membres fundadors, ni tindria en la primera etapa de l'entitat –de l'agost de 1918 fins a la seva desaparició al setembre de 1923 per la Dictadura de Primo de Rivera– cap càrrec en les successives juntes. Tampoc no va desenvolupar-hi cap actuació rellevant. Tarradellas en les seves argumentacions biogràfiques va arribar a situar la fundació de l'entitat en una reunió en un bar del xamfrà dels carrers Banys Nous i Boqueria:

Després de discutir-ho, s'acordà el nom de La Falç, que no era un símbol gens lligat amb la falç i el martell de la revolució russa, sinó un nom relacionat amb l'himne d'Els Segadors. [A continuació] vam tirar els daus per veure qui en seria president. Tots volíem ser-ho. A mi em va tocar el número dos.¹³²

El fet de treure el número dos havent volgut la presidència li hauria d'haver comportat, sinó la vice-presidència, com a mínim un càrrec en la junta fundadora, que no va tenir. En realitat, el relat de Tarradellas correspon a la refundació de l'entitat al gener de 1931, una vegada superada la Dictadura. Aquesta ‘segona’ Falç sí que es fundaria al bar Pujol de Banys Nous amb Boqueria i, en aquesta ocasió, ell sortiria escollit com a vice-president segon. En fundar-se l'entitat a l'agost de 1918 el primer consell directiu de l'organització, però, el van formar Pere Muntané Aurrell com a president, Jaume Blanch com a vicepresident, Miquel Albert Barris com a secretari –càrrec que mantindria en totes les juntes fins al 1923–, Narcís Vallvé com a

¹²⁹ *La Veu de Catalunya*, ‘La Joventut Nacionalista Renaixença’, 23 d'agost de 1918, p.7

¹³⁰ *La Veu de Catalunya*, ‘Rectificació’, 26 d'agost de 1918, p.10

¹³¹ *L'Intransigent*, ‘El 11 de setembre’, 19 de setembre de 1918, n.3, p.2

¹³² Udina, E., (1978), p.38

vicesecretari, Josep Folch com a tresorer, Salvador Sunyol com a comptador i Enric Fontbernat, Joan Marfany i Antoni Alegre, com a vocals.¹³³ Sunyol era, com s'ha vist, amic de Tarradellas des de l'entrada d'aquest al CADCI. Salvador considerava que Josep era el seu millor amic. Aquest darrer, per tant, fàcilment va vincular-se a la nova entitat a través seu i d'altres amics que havia conegut al Centre Autonomista. En aquesta etapa inicial de l'entitat, Tarradellas va ser un soci més, dels entre dos i tres-cents que va tenir. La seva vinculació amb aquesta passava, sobretot, per participar en els aplecs de sardanes.¹³⁴ Un dels socis de La Falç en començar la dècada dels anys vint, el poeta Ventura Gassol, més endavant braç dret de Macià, recordava la presència de Tarradellas a la secció sardanística:

Germà Tarradellas [...] Si bé diré que tu no has estat un home d'aquests que han fet grans coses, perquè, amic Tarradellas, moltes vegades les grans coses només són que espectaculars, dec recordar que tu amb l'amic [Josep] Carné-Ribalta, que avui torno a veure en mig de vosaltres [havia tornat feia poc dels Estats Units], ja treballàveu per Catalunya en la secció sardanística de La Falç, en aquella dansa que moltes vegades, era la dansa de l'esclau, perquè ens feia oblidar aquells quefers més urgents i més importants, però que vosaltres ja practicàveu comptant-ne els punts; comptàveu els punts de la sardana, amb un fervor que eren punts de soldats de La Falç; recordo encara els actes que celebràvem en aquell estatge minúscul que La Falç havia tingut a Gràcia [es refereix al darrer estatge, el de Salmeron, avui Gran de Gràcia], recordo l'entusiasme i la cordialitat que hi brillava, que feia semblar encara més petit el piset aquell per l'ardor amb què l'omplíem.¹³⁵

Josep Carner-Ribalta, nascut a Balaguer l'any 1898, que militaria a Estat Català junt amb Gassol i seria un dels secretaris de Macià a l'exili, reconeixia també que Tarradellas havia estat “un amic meu de molts anys, d'ençà dels temps de La Falç i de les diades sardanístiques”.¹³⁶

L'ideari de l'entitat s'emmarcava en la concepció ideològica nebulosa del propi ultracatalanisme. Era una entitat nacionalista, d'un separatisme poc concret, apolítica i en la que el seu nucli dirigent propugnava la necessitat d'aproximar el nacionalisme català als obrers. No en va bona part dels seus dirigents havien sortit del CADCI, havien viscut en primera persona la tensió

¹³³ *La Vanguardia*, 9 d'agost de 1918, p.3

¹³⁴ *La Humanitat*, 'El dissabte de la setmana vinent es reunirà el primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya', 13 de gener de 1932, p.6; 'El sopar d'homenatge a Josep Tarradellas', *La Jornada (Lleida)*, 21 de novembre de 1931

¹³⁵ *L'Opinió*, 'L'homenatge al diputat a Corts Josep Tarradellas', 25 novembre de 1931

¹³⁶ Carner Ribalta, J., (1972), *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*, París: Edicions Catalanes de París, p.140; *L'Opinió*, 'L'homenatge al diputat a Corts Josep Tarradellas', 25 novembre de 1931; *La Jornada (Lleida)*, 'El sopar d'homenatge a Josep Tarradellas', 21 de novembre de 1931; Xuriguera, R., (1930) *Els exiliats acusen*, Barcelona: Proa, pp.228-232

social de resultes de la Guerra i havien assistit a nombroses conferències i actes de Martí i Julià i la resta de ‘vells’ de la Unió Catalanista. Entre la politització dels quadres directius i les motivacions i grau de politització del gruix dels joves que s’adherien a l’entitat hi podia haver un decalatge important. Podia resultar tan simple, com sembla que va ser el cas de Tarradellas, que s’hi associessin perquè els seus amics ho feien, perquè volien sentir-se part d’un grup – essent l’acceptació dels altres un element important per a la joventut–, per les oportunitats de lleure amb excursions, sardanes, esport –cada vegada més de moda– o per conèixer noies (o a l’inrevés), donat que el Centre Autonomista era format eminentment per nois, mentre que les entitats nacionalistes acostumaven a ser mixtes. Aquestes motivacions d’afiliació no polítiques de la majoria de socis, queda palesa en un article de queixa d’un dels socis polititzats:

Hi ha molts que es creuen completament identificats amb Catalunya així que saben puntejar la nostra dansa i seguir arreu, en tots els indrets de la ciutat les audicions de sardanes. No és això prou per ésser bon nacionalista. És necessari que sapigueu més de lo que passa a casa nostra. Ells posen tot l’interès en saber el curs d’una cobla, on va, quines sardanes inclouran en el programa, i procuren donar a la festa tot el més viu entusiasme; però no és preocupen si en algun lloc, sia on sia, donen una conferència, un míting, un acte d’afirmació catalana. Van allí per dansar, quan això és solament un goig i deixen d’assistir on s’hi fomenta l’esperit català i s’hi fa més pel bé moral i material de tots els que volem la nostra llibertat. És molt de plànyer que és vegin pleníssimes les sales on és toquen sardanes i restin quasi buides on s’hi sent la veu patriòtica del bon orador nacionalista, ja que si es vol força animació en aquests actes és necessari que els organitzadors hi posin un final esbargiment.

És obligació i el foment de la dansa en nostra terra, però també ho és que tots assisteixin als actes que siguin pel bé de Catalunya. Tots hem de reconèixer que ella, ha estat una de les parts més importants en el renaixement de la cultura catalana, ocupant dins del folklorisme un lloc important; però no ens hem de dedicar solament a ella: hi han assumptes més essencials que tenen de preocupar-nos i és per això que tots havem de seguir-hi d’ajudar als que ens marquen el camí de la llibertat, que ells organitzen tota mena d’actes perquè els catalans es puguin completament identificar amb la seva mare patida, perquè sols amb les sardanes, seguiríem la nostra vida sense donar senyals de voluntat i amor per l’enlairament i puresa de la nostra Nacionalitat.¹³⁷

La proclamació d’intencions més aproximada que tenim d’allò que es podria considerar la base de l’ideari de la Joventut, es troba en la salutació inicial del periòdic *Esquerra*, editat per l’organització, el gener de l’any 1921:

¹³⁷ Roqué, E. C., ‘Contrast’, *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. 5, 1 d’abril de 1921, p.2

Venim a la palestra i, abans que res, proclamem el nostre criteri nacionalista radicalíssim i afirmem la nostra creença que la solució del plet català [censurat]. Fem doncs, professió de fe nacionalista, però creiem necessari aclarir a quina mena de nacionalisme nosaltres ens consagram. Aquesta aclaració és pel fet que a Catalunya existeixen moltes menes de nacionalistes, aquestes, encara que potser iguals en essència completament diferenciades en maneres i actuacions. Nosaltres no pertanyem a la casta regionalista del nacionalisme català. Tampoc no acatem, per ara, la direcció de radicals del nacionalisme; nosaltres, en fi, presentem un caràcter de nacionalistes radicals, completament independents. Essent, el nostre desig veure aplegat sota una mateixa bandera i actuació el veritable jovent nacionalista de Catalunya, no creiem en la necessitat de pertànyer ni estar a les ordres de cap agrupació política determinada. Potser és, però, la manca d'un partit que encarni bé els nostres ideals d'un nacionalisme esquerrà sense eufemismes el que fa que nosaltres estiguem allunyats de tota agrupació partidista. És que estem convençuts que no essent el nostre cas un cas polític, no és aquesta la principal necessitat nostra. És una necessitat que hauria d'ésser secundària, però que en l'actualitat, tal com està el nostre plet, passa a la categoria d'imprescindible. És per això que ja que forçosament devem actuar en política, volem que aquesta sigui molt mascle i sense conxorxes ni concomitancies de cap mena, car, de no ser així, de continuar els partits polítics de Catalunya tal com ara, estem plenament convençuts que el nostre cas no passarà d'ésser un assumpte que necessita una urgent resolució, però que si no el resolen... s'espera. Avui no creiem en cap dels partits polítics que hi ha constituïts a Catalunya. Mentre per un cantó el nacionalisme estigui representat pel perpetu conservadurisme de la Lliga Regionalista i per l'altre hi hagin solament uns catalanistes molt plens de bona fe, però completament mancats d'energies i decisió per assolir de donar un tomb a la política de Catalunya, conquerint-ne la seva representació, el plet de Catalunya no serà res més que una convicció nostra, la consecució de la qual serà eternament un somni, malgrat sigui dolorós el dir-ho.

És per això que fem constar que no som de res ni pertanyem a ningú. Desenganyats estem dels uns, desesperançats estem dels altres. La nostra actuació s'ajustarà solament a la consecució d'aquelles coses que a juí nostre, Catalunya necessiti. Creiem necessari deixar d'una vegada el catalanisme sentimental i dedicar-nos al catalanisme pràctic. Estem convençuts que el pitjor flagell que té damunt Catalunya, és que l'obrer català està del tot apartat del nacionalisme. Per això nosaltres no estem compromesos amb ningú podem allargar des d'aquí les nostres mans i endreçar la nostra més forta salutació als obrers de Catalunya. Nosaltres volem demostrar-vos obrers catalans, companys nostres, que el veritable nacionalisme català no és pas enemic de les vostres aspiracions. Nosaltres des d'aquí us demanem que us feu càrrec que el catalanisme no està pas tot per aquells homes ni per aquelles agrupacions que en tots moments i en totes actituds van contre vosaltres. Nosaltres no estem pas d'acord amb ells. Hem vist d'una vegada que la veritable Catalunya amarada d'ideals de llibertat no pot continuar representada per una gent que fan del conservadurisme professió, i que en qüestió de llibertat són els més repatanis en reconèixer-la, sense recordar que la idea que ells diuen professar està basada en la necessitat d'una llibertat absoluta. Després de dit això poc més ens resta dir-vos del nostre pensament: com a catalans som eminentment nacionalistes, com a homes conscients estem identificats amb tota aquella causa que tingui per fi un moviment de llibertat. La nostra ensenya és una: creiem en la franca rebel·lia, creiem també en la llibertat de l'home, però per damunt de tot hi volem l'escut de la nostra terra com a al·legoria en el qual hi tinguin cabuda

els catalans tots, sense distinció d'estaments, tots conscients i lliures i avesats sobretot avesats a les noves normes de civilització que imperen ja en la major part de l'Univers.¹³⁸

Lluís Bru, qui seria el president més emblemàtic de la La Falç, esmentava en un article, també del gener de 1921, l'ideal de l'entitat, sense concretar-ho molt:

No cal cercar gaire per conèixer nostre lema; la fita del nostre ideal, és que sigui reconeguda la Nació Catalana i juntament amb ella la d'aquelles quina personalitat li ha sigut arrabassada per les ambicions dels Estats. La raó del nostre afany, la necessitat de que així sia, les avantatges que a tots reportaria la implantació del regim que pregonem, d'altres n'hi hauran en aqueixes planes que us ho palesaran millor que jo. Sols dec encoratjar-vos a que si jamai ha mancat vostre concurs en totes les manifestacions de catalanitat, ja fossin afirmant nostre Nacionalisme, ja fomentant les costums de la nostra terra, ja expandint nostra parla i història, no minvi vostre entusiasme encoratjador i vostres preuats afanys encaminats a aconseguir la complerta deslliuració de la nostra pàtria.¹³⁹

Joan Pons Garlandí, que va ser soci de l'entitat en aquest període i que provenia del CADCI, expressava de manera clarificadora les orientacions i funcionalitat de l'entitat, en perspectiva. Evidenciant la poca concreció ideològica d'aquesta, mirall de tot el nacionalisme intransigent:

[La Falç] ha predicat el separatisme integral? De cap manera, però ha reivindicat la sobirania nacional catalana sobre la base d'un pacte federal amb tots els estats particulars de la península Ibèrica. [La Falç] s'ha preocupat molt de fer ballets, funcionetes, excursions, llacets i corones per als difunts, propaganda i manifestacions patriòtiques, protestes contra tot allò que podia atacar Catalunya [...], però poca cosa ha fet per la unitat i consciència patriòtiques, mentalitat liberal, esperit de responsabilitat, concreció d'un pensament polític – separatista, federal, estatutari, centralista, confederal–, el que fos, [...] per no dir res.¹⁴⁰

La Falç va tenir entre 1918 i 1923 set estatges, no sempre en el mateix districte, perquè tal com ha quedat palès en la seva fundació, no fou una entitat apareguda a partir de cap casal de la Unió Catalanista, ni pretenia tenir un arrelament focalitzat en un districte concret. Això també explica perquè Tarradellas, per exemple, no s'hauria associat a la JN Els Nets dels Almogàvers, dirigida per Guinart, en trobar-se aquesta radicada a Sant Martí de Provençals. Tarradellas vivia al districte VI, l'esquerra de l'Eixample, on La Falç va tenir el primer estatge, al carrer Aragó, 135,

¹³⁸ *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, 'Salutació', any I, n. I, 22 de gener de 1921, p.1

¹³⁹ Bru, L., 'Els de La Falç', *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. I, 22 de gener de 1921, p.2

¹⁴⁰ Pons Garlandí, J., (2008) *Un republicà enmig de faistes*, Barcelona: Ed. 62, p.30

entre els carrers Borrell i Urgell. Al gener de 1919, degut a l'increment considerable del nombre de socis –s'havia arribat als dos cents en mig any–, l'entitat es va traslladar al carrer Baix de Sant Pere, 55, principal, compartint seu amb l'Schola Orpheonica. Al febrer de 1920, la Joventut va canviar de nou per anar al carrer Sant Honorat, 7. Un edifici que, com passava al carrer Canuda, 14, seu de la Unió Catalanista, acollia l'estatge de distintes entitats, entre els quals el Centre Nacionalista Català i la Federació Democràtica Nacionalista (FDN) de Macià. Sembla que al setembre d'aquell any l'entitat va arribar als tres-cents socis. A l'abril de 1921, aquesta es va traslladar al carrer Tantarantana, 8, pral, l'any 1922 al carrer Jaume Giralt, 4, i en començar el setembre de 1923, una setmana abans del cop de Primo de Rivera, al carrer Salmeron, 56, pral –avui Gran de Gràcia.¹⁴¹

No ha quedat constància dels motius que van propiciar els canvis de seu. Aquests poden ser diversos, des de l'augment en el nombre de socis, a l'extinció dels lloguers o a problemes de comptabilitat generats per la manca de liquiditat arran de l'impagament de quotes. Com succeïa per a qualsevol entitat nacionalista radical, trobar un estatge va constituir veure coberta la primera necessitat. La segons era obrir una subscripció popular per tal de recaptar fons per a confeccionar-se una bandera per dur-la als diversos actes. La Joventut va començar la col·lecta a principis d'octubre de 1918, però aplegar els diners –degut al preu del material i a que els socis no anaven folgats– no va resultar senzill i la presentació pública de l'enssenya no tindria lloc fins gairebé dos anys després, el març de 1920. Una vegada aconseguit l'estatge i oberta la subscripció, l'entitat nacionalista començava a desplegar la seva activitat.¹⁴²

¹⁴¹ *Memòries de Miquel Albert Barris...*; *L'Intransigent*, 'Noticiari', 24 de gener de 1919, p.4; 19 de setembre de 1918, p.4; 24 de gener de 1919, p.4; 7 de febrer de 1920, p.4; 10 d'abril de 1921, p.4; 'Noticiari', 17 d'abril de 1919, p.4; 'Polítiques', 10 de setembre de 1920, p.2; 'Acte inaugural', 22 d'abril de 1921, p.3; *La Vanguardia*, 9 d'agost de 1919, p.2; 15 de març de 1919, p.4; 4 de setembre de 1923, p.6

¹⁴² *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. 3, 1 de març de 1921, p.2; *L'Intransigent*, 'Noticiari', 10 d'octubre de 1918, n.6, p.4; 'Noves', 7 de febrer de 1920, p.4; 'La bandera de La Falç', 1 d'octubre de 1920, p.2; Les xifres de dos i tres-cents socis que s'esmenten al periòdic *L'Intransigent* i a les memòries de Miquel Albert Barris cal considerar-les amb precaució

	09.08.1918 (F) ¹⁴³	06.12.1918 ¹⁴⁴	27.06.1919 ¹⁴⁵	01.10.1920 ¹⁴⁶
Pres. Honorari			F. Macià	F. Macià
President	Pere Muntané	Josep Isern	Lluís Bru	Lluís Bru
Vicepresident	Jaume Blanch	Jaume Blanch	Narcís Vallvé	Antoni Assens
Secretari	Miquel Albert	Miguel Albert	Miquel Albert	Miguel Albert
Vicesecretari	Narcís Vallvé	Narcís Vallvé	Pere Rusiñol	Enric Trull
Tresorer	Josep Folch	Josep Folch	Antoni Alegre	Antoni Alegre
Comptador	Salvador Sunyol	Manel Sandé	Joan Marfany	Narcís Bagués
Vocal primer	Enric Fontbernat	Enric Fontbernat	Agustí Moliné	Joan Marfany
Vocal segon	Joan Marfany	Joan Marfany	Manuel Sandé	Josep Roig
Vocal tercer	Antoni Alegre	Antoni Alegre	Narcís Bagués	Josep Folch
Vocal quart		Ramón Mayol	Pere Sucarrats	Tomás Tarrades
Vocal cinquè		Francesc Català	Josep Folch	Alexandre Fargas
Vocal sisè				Pere Sucarrats

Taula 2 Consells directius Joventut Nacionalista La Falç (1918-1920) (Elaboració pròpia)

¹⁴³ *La Vanguardia*, 9 d'agost de 1918, p.3

¹⁴⁴ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 6 de desembre de 1918, n.14, p.4

¹⁴⁵ *La Vanguardia*, 18 de juliol de 1919, p.3

¹⁴⁶ *L'Intransigent*, 'Noves', 1 d'octubre de 1920, n.39, p.4; 22 d'octubre de 1920, n.40, p.4

Les activitats de la JN La Falç

No consta que Tarradellas desenvolupés tasques específiques a La Falç, més enllà de participar en els aplecs de sardanes. Amb tot, l'entitat va esdevenir una de les més actives d'entre el nacionalisme radical i cal suposar que Josep va participar d'aquestes en menor o major mesura. A l'estatge de la Joventut s'ensenyava a sardanes, i tant a l'interior, quan el local ho permetia, com a l'exterior s'hi feien ballades i audicions, d'habitual amb la Cobla Barcino. L'entitat participava en l'organització de concursos de cobles al Palau de la Música sota el patronatge de l'Ajuntament de Barcelona i fomentava la participació a l'Aplec de la Sardana, al que recomanava assistir-hi amb barretina "per donar més relleu a tan patriòtic acte".¹⁴⁷ La Joventut també comptava amb un esbart dansaire, organitzava excursions obertes "a tots els nacionalistes" als pobles de la rodalia de Barcelona com Cornellà, Sant Boi i Sant Ramon. De costum se sortia el diumenge –l'únic dia festiu– a les sis o quarts de set del matí del baixador de Passeig de Gràcia o del de Plaça Catalunya i es retornava a primera hora de la tarda.¹⁴⁸

Les nits dels dissabtes o vespres de diumenges a l'estatge s'organitzaven conferències sobre temes diversos, pronunciades pels propis socis, normalment els membres de la junta, o per dirigents de la Unió Catalanista. També s'organitzaven funcions teatrals representades per l'elenc teatral de l'entitat. Els autors més populars eren Serafí Pitarra, Ignasi Iglesias, Àngel Guimerà i Josep Burgas, i les representacions acostumaven a tenir un caire social o patriòtic com 'Els segadors de Polònia', 'Via Fora lladres', 'Jordi Erin' i 'Mestre Olaguer', sovint sol·lilòquis declamats davant un públic. Per dinamitzar les diferents activitats, l'organització comptava també amb una secció femenina anomenada Grop Feminal amb una junta directiva pròpia, de la que sobresortien noies com Rosa Llop i Ribas, Dolors Marfany i Fort, Isabel Folch i Capdevila, Assumpció Esteve Cels, i Rosa Aubesart i Coca, germanes o familiars dels directius de l'entitat, tal com s'endevina pels cognoms. Aquesta secció participava de l'organització de les activitats anteriors i n'endegava de pròpies orientades, sobretot, a beneficència. Un event recurrent era l'anomenat 'Nadal del Pobre', la tòmbola per ajudar famílies necessitades. D'altra banda, la Joventut, a diferència d'altres entitats radicals, no va quedar al marge de l'auge que

¹⁴⁷ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 26 de setembre de 1918, n.4, p.4; 'Noticiari', 31 d'octubre de 1918, n.9, p.4; 'Noticiari', 13 de febrer de 1919, any II, n.22, p.4; *La Vanguardia*, 4 d'octubre de 1919, p.3; 27 de juny de 1922, p.20; 19 d'octubre de 1922, p.20

¹⁴⁸ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 21 de novembre de 1919, n.35, any II, p.4

experimentava la pràctica del futbol en la societat i a l'any 1920 comptava amb l'equip La Falç F.C que jugava a la Lliga Cultural Deportiva.¹⁴⁹

Una activitat que també tenia lloc els diumenges a les deu del matí, una o dues vegades al mes, era la celebració de mítings d'afirmació nacional. Aquests tenien una dinàmica similar que es repetia en qualsevol entitat nacionalista radical. Els oradors que hi prenien part també acostumaven a ser els mateixos. El míting inaugural de La Falç, que normalment en les entitats radicals tenia lloc setmanes o fins mesos després de la seva constitució formal, n'és un exemple. Va tenir lloc el diumenge 18 d'agost de 1918 a les onze del matí i va començar prenent la paraula el president Pere Muntané Aurrell assegurant que “la Falç no defensarà altre ideal que la Santa Intransigència Nacionalista”. El vicepresident Jaume Blanch va parlar “atacant durament els polítics [perquè] no senten la pàtria” i va posar d'exemples els txecoslovacs i els nacionalistes irlandesos, dient dels primers que “han sabut publicar un manifest separatista”, i dels segons que “encara que pocs han donat llur vida per la Pàtria”. Blanch va preguntar quan seguiria Catalunya aquests exemples i va acabar dient que “nosaltres no som polítics i només treballem per la lliberació [sic] de Catalunya”. Tot seguit va parlar el president de la JN Renaixença, animant als membres d'aquesta a treballar “sens defallir”, afegint que si els calia ajuda podien comptar amb ells. Així, per exemple, en un míting organitzat pel Grop Joventut L'Avençada intervenia Domènec Latorre, director de *L'Intransigent* i president de L'Avençada i també Joan Garcia de la JN Els Nets dels Almogàvers, Ramon Font i Rodó del Centre Nacionalista Català, Amadeu Bernadó de la JN Renaixença i Joan Marfany Fort i Enric Fontbernat de La Falç. Un mes després a l'estatge d'aquesta darrera parlaven els mateixos oradors.¹⁵⁰

Un aspecte afegit era que aquests mítings es feien sota el patrocini de la Unió Catalanista. La Falç, com la majoria d'entitats intransigents, hi estava adherida i en cada míting hi prenia part

¹⁴⁹ *L'Intransigent*, ‘Noticiari’, 27 de novembre de 1919, n.36, any II, p.4; ‘Noticiari’, 6 de febrer de 1919, any II, n.21, p.4; ‘Noticiari’, 13 de març de 1919, p.4; ‘Noticiari’, 5 de juny de 1919, any II, n.31, p.4; ‘La gran funció patriòtica’, 19 de setembre de 1918, n.3, p.3; 4 de novembre de 1920, n.41, p.4; ‘La Falç F.C’, 27 de novembre de 1919, n.36, any II, p.3; *La Vanguardia*, 8 de febrer de 1920, p.6

¹⁵⁰ *L'Intransigent*, ‘Acte nacionalista’, 1 de setembre de 1918, n.1, p.4; ‘Noticiari’, 3 d'octubre de 1918, n.5, p.4; ‘Míting d'Afirmació Nacionalista’, 10 d'octubre de 1918, n.6, p.1; Benet, J. (2003) *Domènec Latorre, afusellat per catalanista*, Barcelona; Ed.62; Torrent, J., Tasis, R. (1966) *Història de la Premsa Catalana*, vol.1, Barcelona: Bruguera; Rodés, J.M., & Ucelay-Da Cal, E., ‘Amadeu Bernadó, una vida significativa’, *L'Avenç*, n.11, desembre, 1978: 50-53

algun membre de la junta de la Unió.¹⁵¹ D'altra banda, també se celebraven mítings d'afirmació nacionalista periòdicament fora de Barcelona, en poblacions on existia un nucli nacionalista o del qual provenia algun dels nacionalistes de les entitats, fruit del procés migratori cap a Barcelona. Així, per exemple, la JN La Falç junt amb la JN Renaixensa, la JN Els Nets dels Almogàvers, el Grop L'Avençada i altres anaven alguns diumenges a agermanar-se amb La Falç de Pineda, Gent Nova de Badalona, o diverses entitats de Sitges o Sabadell. Els actes d'afirmació nacionalista celebrats a Barcelona, a mesura que a partir de la tardor i l'hivern de 1918 l'eufòria post Primera Guerra Mundial i la tensió social derivada de la situació política catalana va anar en augment, sovint acabaven amb batusses amb els espanyolistes i corredisses per la Rambla davant la policia. Fins al punt que, en certa manera, l'objecte final d'aquests mítings era cercar la provocació en sortir de l'estatge i encarar la Rambla amb manifestacions de catalanitat.¹⁵²

D'altra banda, les entitat ultracatalanistes –que gastaven el temps organitzant activitats gens radicals, com aplecs de sardanes, audicions, excursions, teatre i conferències– mostraven a través de la seva premsa afí com *La Nació*, *Renaixement*, *L'Intransigent*, una paraula abrindada. No tenien altra manera de treure a reluir la seva radicalitat respecte als lligaires que amb actuacions d'aquesta mena i les corredisses davant la policia. Al novembre de 1918 després d'un d'aquests mítings organitzat per La Falç, el vocal Joan Marfany va dir que “el poble que mereix ésser lliure si no li donen [la llibertat] se la pren”, va cloure's amb els assistents baixant pel carrer Urgell i la Rambla cridant ‘Visca la llibertat de Catalunya!’. Segons *L'Intransigent*, la policia va intentar que es dissolguessin i a Canaletes “es donà una carga, una brutal carga, que fou repetida a garrotades, cops de cadira i altres efectes”.¹⁵³ Altres manifestacions eren dissoltes “a cops de sabre” i els nacionalistes maldaven per refer-les i acabar cantant Els Segadors al Fossar de les Moreres:

¹⁵¹ *L'Intransigent*, ‘Míting d’Afirmació Nacionalista’, 7 de novembre de 1918, n.10, p.2; ‘Míting d’Afirmació Nacionalista’, 15 de novembre de 1918, n.11, p.3; ‘Unió Catalanista’, 1 de setembre de 1918, n.1, p.3; *La Vanguardia*, 9 de novembre de 1918, p.4; En aquell moment, la junta permanent de la Unió Catalanista la formaven Joan Solé i Pla com a president, Pere Manén i Artés com a vice-president, Josep Serra com a tresorer, Ramon Duran i Albesa com a secretari de Propaganda de la Unió Catalanista Ricard Margarit com a secretari general, Frederic Barceló com a secretari d’Acció Cultural, Francesc Pineda i Verdaguer com a secretari de Relacions Exteriors i Eduard Xalabarder, Llorenç Pla i Mars, Miquel Galí i Figueras, i Ramon Soler, com a vocals

¹⁵² *L'Intransigent*, ‘Acte d’afirmació Nacionalista’, 11 de gener de 1919, any II, n.18, p.4; Noticiari’, 17 de gener de 1919, any II, n.19, p.4; *La Vanguardia*, 4 de setembre de 1923, p.6

¹⁵³ *L'Intransigent*, Míting d’Afirmació Nacional Catalana’, 15 de novembre de 1918, n.11, p.3

Al sortir del teatre, la majoria dels concurrents improvisaren una manifestació que, portant al front una bandera catalana, es dirigí cap a les Rambles cantant Els Segadors i aplaudint i donant visques frenèticament a la llibertat de Catalunya. També hi varem veure, i ho consignem a títol d'informació un rètol que havia sigut ostentat al teatre i que fou recollit i era portat per individus, ens va semblar, de la Joventut La Falç.¹⁵⁴

Aquestes accions es combinaven amb accions rebentaires dels mítings de La Lliga, com recordava el mateix Tarradellas:

La Mancomunitat era quelcom promogut i fet per la Lliga. Nosaltres, doncs, ens hi oposàvem ja que hi vàiem una autonomia administrativa que res no podia ésser si no teníem el poder polític. [...] La Falç era tan sols una organització activista. Formàvem piquets per anar als mítings a xiular, els que consideraven espanyolistes com [Francesc] Cambó; organitzàvem manifestacions; fèiem pintades i penjàvem senyeres, sempre fugint de la policia, però mai no vam arribar a fer accions violentes; per als joves, per a nosaltres, el que era més important era de crear el grup o moviment més catalanista. Hi havia una gran quantitat de grups i gran rivalitat entre tots. Cadascú havia d'estar al grup més catalanista i cadascú volia ésser més catalanista que el veí.¹⁵⁵

La Falç pregava, per exemple, a *La Vanguardia* la publicació d'una nota en la que ratificava l'acord de promoure aldarulls en els actes electorals de La Lliga Regionalista perquè “creu tenir l'indiscutible dret amb les orientacions d'aquesta entitat i sentir-se indignats per les mateixes, perquè s'atribueixen la representació absoluta del nacionalisme català”. Afegint que feien constar el fracàs de La Lliga com a nacionalista i que estaven disposats a combatre “com sigui i on creguin necessari l'estèril actuació nacionalista d'aquesta entitat”.¹⁵⁶ Tal com escrivia *L'Intransigent* el ‘veritable’ acte nacionalista tenia lloc una vegada acabats els mítings de Francesc Cambó i Joan Ventosa, ex-ministres, quan es repartien missatges aliadòfils a favor del president nordamericà, Wilson:

La gentada sortí del Teatre [Bosc] aplaudint i cantant Els Segadors, malgrat alguns Senyors Esteve protestessin potser perquè creuen que en aquests temps d'Espanya gran no està bé que es cantin. La gentada carrer Major [de Gràcia] avall continuà cantant i donant visques [...] De sobte un nombrós gup que anava al front de la manifestació, constituït per joves pertanyents a les següents entitats nacionalistes radicals; Centre Nacionalista Català, La Falç, L'Avençada, Renaixensa, Els Nets dels Almogàvers, i molts altres, aparegué una bandera catalana juntament amb una altre de la gran República Nord-americana. La manifestació va acabar a cops de

¹⁵⁴ *L'Intransigent*, ‘La gran funció patriòtica’, 19 de setembre de 1918, n.3, p.3

¹⁵⁵ Febrés, X., (1985), p.16; Udina, E., (1978), pp.38-42

¹⁵⁶ *La Vanguardia*, 11 de desembre de 1920, p.4

puny i garrotades perquè alguns que no veien la relació de Nord-Amèrica amb l'Espanya gran volien fer baixar la bandera, sense aconseguir-ho.¹⁵⁷

El personatge més vilipendiat pels intransigents era Cambó, com a paradigma de la *realpolitik*, mai no entesa pel nacionalisme radical català, i de l'intervencionisme en la política estatal.¹⁵⁸ L'oposició a la Mancomunitat i a La Lliga estava focalitzada en ell, i no pas en Enric Prat de la Riba qui morint l'1 d'agost de 1917 havia quedat en una mena de llimbs que el feien gairebé intocable pels nacionalistes radicals. Prat de la Riba havia mort quan la majoria de les formacions intransigents encara no existien. Atacar-lo retrospectivament no tenia interès. D'acord amb aquesta visió, Prat de la Riba seria homenatjat en diverses ocasions en l'etapa republicana per ultranacionalistes o ex-intransigents, amb el propi Tarradellas al capdavant.¹⁵⁹ Prat podia rebre crítiques per ser considerat conservador, però no pas per les seves idees nacionalistes. No en va els fonaments teòrics del nacionalisme radical, derivats de la idea de *volksgeist* com a element definidor de la unitat cultural, eren els de Prat.¹⁶⁰ Per tant, mirant enrere, el primer president de la Mancomunitat només rebia crítiques mínimes:

L'Assemblea de la Mancomunitat ha anat celebrant-se aital com si fos un Parlament Català el que es reunia. Del Consell Permanent bé se'n pot dir un Ministeri, i als Diputats deliberants, bé pot considerar-se'ls com els més vers Diputats de Catalunya. I és agradós, veure com la Mancomunitat va fent la seva via, petjant el camí amb una fermesa del tot lloable. Però de totes maneres, no pot pas dir-se que l'obra de la Mancomunitat sia ben perfecta. Perfecta ho es, en lo que es fa, però hi ha algunes coses que deixen de fer-se. No és això com a censura de l'obra, sinó que nostre intent, no és altre que col·laborar amb un petit esforç a lograr en la Mancomunitat l'obra ben feta i un bon Govern de Catalunya. La Mancomunitat, deuria precedir una democràcia fent-se ressò i buscant la solució a tots, absolutament tots els problemes de casa nostra. Es dirà, sens dubte, que ella no té prou atribucions per a legislar segons en quines coses, però això no pot pas justificar una inhibició; sinó que la Mancomunitat, que deuria ésser la concreció del pensament del nostre poble, deuria marcar amb seny ordenador el camí a seguir.

Per Catalunya tota, s'han produït conflictes socials de tota virulència, i no obstant, la inhibició ha sigut absoluta davant aquestes conflictes que han arribat a trasbalsar tota nostra terra, i especialment la nostra ciutat.

¹⁵⁷ *L'Intransigent*, 'Acte Nacionalista', 3 d'octubre de 1918, n.5, p.1

¹⁵⁸ Rovira i Virgili, A., (1977) *Els polítics catalans*, Barcelona: Ed. Galba, pp.175-185; Llobera, J. R., 'La formació de la ideologia nacionalista catalana', *L'Avenç*, 63, 1983: 650-661

¹⁵⁹ Ucelay-Da Cal, E., 'La llegenda...; Tarradellas, acompanyat de Miquel Albert, va encapçalar una comissió de la Generalitat en motiu dels actes d'homenatge al Cementiri Nou en memòria de la mort d'Enric Prat de la Riba a l'agost de 1931; *La Veu de Catalunya*, 'Els actes commemoratius de la mort d'En Prat de la Riba', 2 d'agost de 1931; *El Matí*, 'L'Aniversari de la mort d'Enric Prat de la Riba', 2 d'agost de 1931; *L'Opinió*, 'Els actes commemoratius de la mort de Prat de la Riba', 3 d'agost de 1931

¹⁶⁰ Pérez Nespereira, M., (2007) *Prat de la Riba. Nacionalisme i formació d'un estat català*, Barcelona: Ed. Base, pp.242-249

No és pas raó el que unes primeres temptatives fossin fracassades. La persistència, és el primer factor per a obtenir una cosa. Fóra hora de que l'Assemblea de la Mancomunitat s'erigís dignament i legislés, fent obra social. No obra social en un sol terme, i com s'ha fet, sinó obra social en totes les ramificacions de la Catalunya.¹⁶¹

Fins i tot podia arribar a rebre elogis, essent considerat continuador de 'l'obra' de Martí i Julià. Una continuïtat que en un marc ideològic més definit hauria generat, com a mínim, estupefacció. L'advocat i el psiquiatre havien entrat en desacord quan el primer havia optat per la via política enfront l'apoliticisme del segon. Fet que havia dut a la creació del Centre Nacional Català, l'any 1899, i que menaria dos anys després a la creació de la Lliga Regionalista. La dispartat de criteri entre el sector dels 'joves possibilistes' de Prat i els 'vells apolítics' de Martí, va tenir encara un segon episodi quan amb la consecució de la Mancomunitat. Aleshores, el de Castellterçol va envoltar-se de tecnòcrates de diferents tendències polítiques, sense considerar si pertanyien a la Lliga, però no va cridar per formar-ne part al psiquiatre¹⁶²:

En Martí i Julià representa la tradició gloriosa de la Unió Catalanista, que no es doblegà a les oportunitats de la política, sinó que intentà la recatalanització de les gents catalanes. L'obra d'En Prat de la Riba com a recatalanitzador ha sigut una continuació de la de la Unió Catalanista.¹⁶³

El medi ultracatalanista era conscient, encara que no en aquests termes, del paper d'*state-builder* de Prat de la Riba. Per això, mirant enrere, Tarradellas li reconeixeria la gestió organitzativa de la Mancomunitat, malgrat la manca de poder polític. En canvi, increpar a Cambó proferint visques al líder del partit irlandès, Sinn Féin, Éamon De Valera, resultava molt més 'revolucionari'.¹⁶⁴ Fins al punt que quan Cambó feia dies que no participava en cap míting entre els nacionalistes radicals se'n burlaven exclamant: "Què té en Cambó que no parla? Té una falç atravessada a la gola!". Segons Miquel Albert, en ocasió de celebrar Cambó un míting al Palau de la Música, diversos membres de La Falç van aconseguir quinze invitacions per a l'acte, que

¹⁶¹ *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, 'Editorial: Del moment', any I, n. 3, 1 de març de 1921, p.1

¹⁶² Izquierdo, S., (2002) *La primera victòria del catalanisme polític*, Barcelona: Pòrtic, pp.79-83; Termes, J., (2007b), pp.186-188

¹⁶³ Rovira Ermengol, J., 'L'ideologia d'en Martí i Julià', *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. 6, 1 de maig de 1921, p.2

¹⁶⁴ Lladonosa, M., (1988), pp.418-421; Pat Coogan, T., (1995) *Eamon de Valera: The Man Who Was Ireland*, New York: Harper Collins; Ryle Dwyer, T., (1998) *Big Fellow, Long Fellow: A Joint Biography of Collins and De Valera*, Dublin: Gill & MacMillan

ells van ‘convertir’ en invitacions col·lectives i una cinquantena de nacionalistes radicals acompanyats d’un gos van entrar al Palau:

I en anar a començar el conferenciant la seva peroració i enmig d’un silenci impressionant d’aquell fanàtic auditori, un dels nostres donà una trepitjada a l’animalot que escandalosament es posà a cridar. Un oportú i estrident: “Calla espanyol!”, foren els mots que iniciaren un fort aldarull a la sala i a continuació un seguit de crits creuats entre partidaris del *leader* i nosaltres.

Recordaré tota la vida la flema i sang freda d’aquell polític català que arribà a imposar-se i prescindint de nosaltres i de les nostres interrupcions i dirigint-se als seus els deia: “No volgueu imposar silenci, que és l’esca de la pertorbació”. La nostra protesta en forma d’aquell cop d’efecte, ja l’haviem obtingut. Deixàrem a poc a poc i estrepitosament aquella sala, abandonant tranquil·lament aquells homes de negocis que es quedaven per embaucar-se amb el seu prohom, que amb seguretat els parlaria de Catalunya i dels possibles beneficis a obtenir amb aquella bandera.¹⁶⁵

També s’evidenciaria aquesta crítica en un article d’*Esquerra*, butlletí de l’entitat:

Passaren les eleccions, i amb elles l’atenció pública que subsisteix viva i interessada durant el període de la propaganda i electoral. Nostra joventut prengué una actitud resolta i ben definida enfront de l’oportunisme polític de la ‘Lliga Regionalista’. Cal, però, que destriem el perquè d’aquella actitud. Fent història, lograrem posar les coses en son lloc, doncs elles i especialment els fets i incidents ocorreguts, foren tergiversats, maliciosament per una part de la premsa barcelonina. Cansats ja de la passiva actitud del *leader* de l’espanyolisme gran, Sr. Cambó, i amb ella de l’actitud general de la Lliga, procuràrem que altres entitats ens acompanyessin en una campanya de protesta contra la abans dita passivitat. Dilema fou, per a nosaltres, el pensar com es portaria a cap dita campanya de protesta. Criteris hi havien que de bona fe, creien que una senzilla indicació fora prou per a que essent atesa vingués una rectificació d’actitud i procediments. [...] Altres, creguèrem que, de protestar, devia fer-se per un mitjà directe i de manera que no dongues lloc a dubte, la significació de la nostra actitud. L’eterna por a les resolucions definitives, feu, que oficialment fos sols la nostra entitat la quina portés a cap la campanya de protesta.

Fou aquesta realitzada, i tingué un fi èpic, -en lo que es refereix a la part pràctica i de moment, -doncs el mateix dia de les eleccions, el senyor Cambó, en el seu domini del carrer de Boters, es vegé impossibilitat de dirigir-nos la paraula. Sentírem molt que s’acabés la campanya electoral, sense que el dit senyor, prengué part en cap miting ni visita de propaganda dels celebrats a Barcelona. L’hauríem visitat i no poguèrem fer-ho. Hem de fer constar, però, que nostra crítica, no és pas la crítica sistemàtica no ben pensada abans d’èsser dita. Som els

¹⁶⁵ *Memòries Miquel Albert Barris...*

primers en condoldre'ns en tenir de pendre aquestes actituds. Es dolorós per a nosaltres, tenir-nos de posar enfront de l'únic partit que avui representa bé o malament el catalanisme.¹⁶⁶

No obstant, entre La Lliga i el nacionalisme radical existia una relació ambivalent. D'una banda, a més de les relacions de parentiu entre alguns dirigents de la Unió Catalanista i els lligaires, els joves radicals acceptaven les subvencions provinents de la Mancomunitat i altres institucions governades pels regionalistes. El mateix Gassol fou membre de la Joventut Nacionalista de La Lliga.¹⁶⁷ Aquest tarannà quedava molt ben definit en l'article d'un dels nacionalistes radicals més actiu, Domènec Latorre, en el periòdic que dirigia, *L'Intransigent*:

Les protestes fetes per la patriòtica Joventut Nacionalista La Falç contra el leader dels regionalistes, han estat comentades de diferents maneres fins haver-hi personatges qui han titllat de traïdors a Catalunya i venuts a la 'U[niòn].M[onàrquica].N[acional]' els entusiastes de La Falç. Jo que he estat amb els dits joves. Jo que he estat a les manifestacions de l'Armistici de la finida guerra mundial i que amb ells he anat reixes endins per Catalunya no puc tolerar que es llencin acusacions falses als qui són bons nacionalistes. La Falç ha protestat contra En Cambó perquè des d'un escenari electoral clamà que lluitaria per Catalunya i que el seu programa era el del nacionalisme català, que ell estava per servir els catalans. La Falç ha vist que tot era una farsa i que no tenia dret a parlar qui durant els actuals greus conflictes sols s'ha preocupat dels seus negocis particulars anant pel món d'ací d'allà i deixant la Catalunya que l'ha fet gran. La Falç que ha vist i veu els seus companys reixes endins sense obtindre d'En Cambó el més petit apoi i que aquest se'n preocupà en vigílies d'eleccions i per un sol moment restant igualment l'Emili Store a la presó i altres subjectes a procés. Per això ha protestat La Falç *no contra els demás prohoms de la Lliga Regionalista* que en sa majoria no hi tenen res a veure.¹⁶⁸

De la seva banda, la Lliga també en treia profit, perquè davant de Madrid podia assenyalar els radicals fent-los servir d'espantall per reforçar el seu 'seny'. Tampoc no volia acabar del tot amb el nacionalisme radical perquè aquest, més enllà de les xarxes liberals professionals de formació universitària que eren la clientela pròpia i estricta del regionalisme polític, entre el desorganitzat ultracatalanisme dels microgrups que es movien entre la Unió Catalanista i el CADCI, es complia la funció socialitzadora dels joves en un sentit ideològic molt aprofitable. Ben orientats, aquests joves, quan es feien grans podien ser votants lligaires, encara que no deixessin de ser

¹⁶⁶ *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, Junta de la Secció de Propaganda Nacionalista de la JN La Falç, 'El perquè d'una actitud', any I, n. 1, 22 de gener de 1921, p.3

¹⁶⁷ *La Vanguardia*, 2 de setembre de 1920, p.4; Noguera Comet, R., (2000) *Al llarg de la meua vida*, Barcelona: PAM, p.110; Ucelay-Da Cal. E., (2003), p.293; Fort, E., (1979) *Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona: Ed. Edhasa, pp.76-77

¹⁶⁸ Latorre, D., 'La Falç i en Cambó', *L'Intransigent*, 1 de gener de 1921, any IV, n.43, p.2. La cursiva és de l'autor.

oficinistes o viatjants de comerç.¹⁶⁹ Fins i tot, els lligaires van temptar La Falç, evidentment per ser una de les entitats intransigents amb més seguidors, de quedar sota la seva disciplina, segons Miquel Albert:

La tasca que realitzàvem era de tanta ressonància, que de seguida aquella Joventut cresqué extraordinàriament, fins el punt que rebérem oferiment per part del partit polític majoritari aleshores, la Lliga Regionalista, que ens oferí ingressar en aquell partit. El fet que fos aquest reaccionari descaradament ho impossibilità, estimulant-nos per accentuar la nota cap a l'esquerra, ideari que s'adeia més amb els nostres sentiments.¹⁷⁰

Les corredisses davant la policia i les protestes dels nacionalistes radicals acabaven en ocasions amb la clausura dels locals de les entitats intransigents. El de La Falç no consta que fos clausurat, si bé va haver de suspendre algunes 'funcions patriòtiques'. D'altra banda, les detencions i el pas per la presó Model van començar a ser habituals també a les acaballes de 1918 i durant tot l'any 1919. Això va fer que la visita a la presó els diumenges constituís una activitat més en el si d'aquestes entitats. Les visites, però, només s'aconseguien després de crides reiterades a través dels òrgans de premsa i sovint involucrant-hi les seccions femenines, entre queixes per l'absència de parlamentaris catalans visitant els empresonats. Entre els directius de l'entiat que van passar per la presó entre 1918 o 1923 es comptaven Manuel Sandé, Lluís Bru o Joan Marfany.¹⁷¹ Tarradellas no va arribar tan lluny, encara que amb els seus companys també va participar en alguna acció que li hauria pogut ocasionar una estada a la presó. El seu amic Salvador Sunyol recordava "aquella vegada al Turó Park que vam fer ús d'una necessitat fisiològica damunt de la bandera de l'estanc [la d'Espanya] i que va encarar-se amb tu una 'muy distinguida dama española'".¹⁷² Res d'estrany, no obstant, pels joves socialitzats en el nacionalisme radical. Fins i tot, pocs anys més tard, el jove Salvador Dalí va ser acusat per cremar una bandera espanyola a Figueres.¹⁷³

¹⁶⁹ Ucelay-Da, Cal. E., (2003), p.293

¹⁷⁰ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

¹⁷¹ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 17 d'abril de 1919, any II, n.29, p.4; 'Noticiari', 24 d'abril de 1919, any II, n.30, p.4; 'Noticiari', 5 de juny de 1919, any II, n.31, p.4; 'Noticiari', 17 de gener de 1919, any II, n.19, p.4; 'Cap a la presó', 27 de febrer de 1919, any II, n.24, p.4; 'Noticiari', 12 de juny de 1919, any II, n.32, p.4; 'Noticiari', 10 d'octubre de 1918, n.6, p.4; 'Noves', 1 d'octubre de 1920, n.39, p.4; 'Noves', 15 de juny de 1921, any IV, n.48, p.8; 'Noticiari', 17 de gener de 1919, any II, n.19, p.4; 'Noves', 1 d'octubre de 1920, n.39, p.4; 'Noves', 15 de juny de 1921, any IV, n.48, p.8; *La Vanguardia*, 27 de setembre de 1919, pp.3-4; Junta de la Secció de Propaganda Nacionalista de la JN La Falç, 'El perquè d'una actitud', *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. I, 22 de gener de 1921, p.3

¹⁷² Carta de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, 27 de gener de 1960. Fons Tarradellas. Correspondència (AMTM)

¹⁷³ Planellas-Witzsch, M., (2004) *Dalí silenciado. Les transicions d'un separatista*, Barcelona: Ed. Dux, pp.102-104

Les activitats en les que participava Tarradellas es duïen a terme en un marc cíclic amb unes pautes estacionals molt definides. Començaven amb l'ofrena floral a Rafael Casanova la nit del 10 i el matí de l'11 de setembre. Continuava amb el Cap d'Any Català, una festa que se celebrava d'habitual al Palau Municipal de Belles Arts i que havia instituït la Joventut Nacionalista Obrera Pàtria Nova. El juny era un punt àlgid amb l'homenatge a l'estàtua de Pau Claris de Rafael Atché, inaugurada el 1917. Així mateix, arran de la mort el 20 de juny de 1917 de Martí i Julià les commemoracions i vetllades necrològiques en honor a seu l'estatge de la Unió Catalanista, al carrer Canuda, 14 i als diferents estatges de les entitats radicals, subscriuint retrats i posant plaques a la casa on va morir tenien lloc.¹⁷⁴

El psiquiatre era un veritable ídol dels nacionalistes radicals i dels directius intransigents:

En Martí i Julià ha d'ésser venerat com un heroi, com una alta personalitat moral no corrompuda per les concupiscències de la política. La Unió Catalanista havia sigut menyspreada pels elements que escometeren en la política. Ell, En Martí i Julià, va retreure als polítics mantes normes de moralitat i catalanitat que havien oblidat. I va realçar la gloriosa tasca de la Unió Catalanista. Ell va ésser qui va donar l'idea que ultra les lluites polítiques hi havia una tasca potser més essencial a realitzar-la formació de l'esperit, de la consciència nacional. I per això el nostre homenatge, a més a més d'ésser un record gloriós, en nosaltres ha ésser l'apòstol que ens indica el camí a seguir.

Ell imaginava una disgregació de les forces polítiques nacionals en dretes i esquerres enfront només dels problemes econòmics; emperò concordants en matèria nacionalista. En aquest punt el criteri dominant havia d'ésser la intransigència, no la passió d'anar esgarrapant el que es pugui. Preconitzava l'unió de tots els partits polítics contra les forces antinacionals. Indicava la política catalana com un procés que anant de Catalunya a Espanya exigia la reconstrucció nacional. No pretenia que arreglant l'Estat espanyol en vingués com a conseqüència la normalització nacional de Catalunya. Volia finalment i sobretot la recatalanització total de Catalunya. Vet aquí l'homenatge que li devem les Joventuts catalanes: la nostra propaganda en aquest sentit. Estudiant l'obra d'En Martí i Julià hem vist tot un seguit de realitzacions.¹⁷⁵

¹⁷⁴ *L'Intransigent*, 'El 11 de setembre', 19 de setembre de 1918, n.3, p.2; 'Al Parc', 20 de gener de 1921, any IV, n.44, p.2; 'Reunió de joventuts', 26 de setembre de 1918, n.4, p.4; 'Noticiari', 19 de juny de 1919, any II, n.33, p.4; D'Ara, L., 'Retrat del Dr. Martí i Julià', 21 de novembre de 1919, n.35, any II, p.3; *La Vanguardia*, 13 de setembre de 1921, p.5; 20 de juny de 1922, p.6; 1 de juny de 1923, p.5; 19 de juny de 1920, p.6; 22 de juny de 1920, p.6; 12 de gener de 1922, p.6; Anguera, P., (2008); Simón, A., (2008) *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*, Barcelona: PAM; Alcolea, S., (1989) *Escultura Catalana del Segle XX*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya; Michonneau, S., (2002) *Barcelona: memòria i identitat: monuments commemoracions i mites*, Vic: Eumo; Sunyer, M., (2006) *Els mites nacionals catalans*, Vic: Eumo, pp.245-249

¹⁷⁵ Rovira Ermengol, J., 'L'ideologia d'en Martí i Julià', *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. 6, 1 de maig de 1921, p.2

Després de l'aniversari de la mort del psiquiatre, el cicle continuava a finals d'estiu amb l'Aplec de la Sardana, i l'11 de setembre començava de nou.

A totes aquestes activitats, les entitats intransigents hi acudien plegades. Malgrat que, segons assegurava Tarradellas, existís una certa competència per veure qui era més 'radical' i es feia més visible. Entre les entitats existia també un grau elevat de doble i triple militància dels seus membres. Això sense dubte va contribuir a diversos intents per tractar la unitat d'acció. A partir de principis de setembre de 1918, impulsat pel Grop Joventut L'Avençada, la JN Els Nets dels Almogàvers i també La Falç es va tractar de reunir a totes les joventuts ultracatalanistes, adherides o no a la Unió Catalanista, per concretar una federació de joventuts nacionalistes radicals.¹⁷⁶ Després de diverses reunions entre aquests grups, i també la JN Renaixensa i els periòdics *L'Intransigent* –dirigit per Domènec Latorre i president a la vegada de L'Avençada– i *Som!*, la idea de federar-se no va reeixir. I encara ho seria menys la pretensió d'una confederació de totes les joventuts de Catalunya, radicals o no. La unitat tampoc no s'aconseguiria amb l'adhesió dels nacionalistes en una entitat concreta, tal com demanaria La Falç que s'aixopluguessin en ella:

Per mirar de que els actes nacionalistes no siguin dissolts fàcilment, com ha passat aquests darrers dies, prega a tots els joves nacionalistes que es facin socis de dita entitat i així constituir un fort nucli amb la deguda organització per realitzar quants actes creguem convenients els nacionalistes radicals. La quota a pagar 'és insignificant', seixanta cèntims al mes [el periòdic en valia deu].¹⁷⁷

L'empresa va ser un tema recurrent i les trobades, sempre infructuoses, es van succeir durant aquests anys. La unitat només s'aconseguiria per fer actes conjunts. D'altra banda, la col·laboració tampoc no resultava senzilla. Al setembre de 1918, per exemple, s'inicià una col·lecta per ofrenar, per subscripció pública, el retrat de Martí i Julià a la Unió Catalanista i aquest no es va exposar a les Galeries Laietanes fins al novembre de 1919.¹⁷⁸

Durant la tardor de 1918, més que no pas la manca de recursos i l'oposició governativa, més o menys contundent, contra les seves activitats, el factor que van haver d'afrontar les entitats

¹⁷⁶ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 1 de setembre de 1918, n.1, p.4

¹⁷⁷ *L'Intransigent*, 'Joventut Nacionalista La Falç', 19 de setembre de 1918, n.3, p.4

¹⁷⁸ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 26 de juny de 1919, any II, n.34, p.4; 'Noticiari', 21 de novembre de 1919, n.35, any II, p.4; 'Reunió de joventuts', 19 de setembre de 1918, n.3, p.3; 'Reunió de joventuts', 26 de setembre de 1918, n.4, p.4; D'Ara, Ll. 'Retrat del Dr. Martí i Julià', 21 de novembre de 1919, n.35, any II, p.3

intransigents va ser l'epidèmia de grip que va fer estralls també en els seus quadres. Tarradellas no consta que agafés la grip, però La Falç no va escapar-se de l'epidèmia. El primer president, Pere Muntané va morir el 19 de setembre deixant esposa i esperant un fill. El vicepresident de l'entitat, Jaume Blanch, i J. Sabatés i Vila del Centre Nacionalista Català, a més d'administrador de *L'Intransigent*, tampoc no van poder parlar a l'acte d'afirmació nacionalista del 13 d'octubre perquè estaven malalts. J. Martín Fortuny, secretari de la JN Renaixença, i ex secretari de la Joventut La Tralla, tampoc. Martín acabaria morint amb vint-i-cinc anys. El dia 14 va morir Josep Ortíz, vicepresident de la JN Els Nets dels Almogàvers, amb vint-i-quatre anys. I com ells un reguitzell d'altres nacionalistes radicals.¹⁷⁹

Les males notícies, però, anaven acompanyades d'un moment d'eufòria. Amb l'armistici de la Gran Guerra, l'11 de novembre de 1918, que suposava la victòria dels aliats, el nacionalisme català va viure un esclat obert de wilsonisme foll i entusiasta, amb banquetes celebrant-se arreu en honor del president dels Estats Units. Fins es van retolar carrers amb el seu nom i l'Ajuntament de Barcelona el va nomenar ciutadà honorari "escut de la justícia, defensor del principi de les nacionalitats, representant dels principis de l'internacionalisme de pau i humanitat".¹⁸⁰

La JN La Falç també va apressar-se a felicitar en un comunicat l'Ajuntament i al Cònsol General dels Estats Units, exposant-li les demandes de Catalunya i posant-lo en coneixement d'aquesta felicitació. L'esquerra catalanista i el nacionalisme radical tenien des de la proclama dels 'Catorze punts' de Wilson l'esperança posada en els Estats Units. Ells eren qui garantirien una autonomia o, fins, la independència de Catalunya en el concert de les nacions.¹⁸¹ A la sortida d'un dels actes de la Lliga al Teatre Bosc, per exemple, les entitats radicals van repartir fulls amb fragments de la traducció catalana d'un missatge adreçat a Wilson. Segons *L'Intransigent*:

De sobte un nombrós grop [sic] que anava al front de la manifestació, constituït per joves pertanyents a les següents entitats nacionalistes radicals; Centre Nacionalista Català, La Falç, L'Avençada, Renaixença, Els Nets dels Almogàvers, i molts altres, aparegué una bandera catalana juntament amb una altre de la gran República

¹⁷⁹ *L'Intransigent*, Blanc, J., 'En memòria del amic', 26 de setembre de 1918, n.4, p.4; 'Noticiari', 26 de setembre de 1918, n.4, p.4; Obituari, 25 d'octubre de 1918, n.8, p.2; 'Noticiari', 6 de desembre de 1918, n.14, p.4

¹⁸⁰ Ucelay-Da Cal, E., 'Wilson...

¹⁸¹ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 31 d'octubre de 1918, n.9, p.4

Nord-americana. [...] La manifestació va acabar a cops de puny i garrotades perquè alguns [...] volien fer baixar la bandera, sense aconseguir-ho.¹⁸²

I és que l'entusiasme estava influït pel paulatí desengany amb els francesos, encapçalats per Clemenceau i Poincaré. Molt més interessats en mantenir unes relacions d'estat a estat amb Espanya, que no pas a relacionar-se amb els nacionalistes catalans que, de retruc, podrien afectar el seu equilibri interior en els territoris del Rosselló, l'Alta Cerdanya i el Capcir. D'altra banda, la repressió dels anglesos de l'Alçament de Pasqua irlandès a Dublín el 1916 havia fet també minvar la confiança en Anglaterra. Després de la signatura de l'armistici, l'esperança en la Conferència de Pau que s'havia celebrar a París encara va caldejar més els ànims. El diumenge 17 de novembre de 1918 una representació de nacionalistes radicals va anar al consolat de Sèrbia, al xamfrà de Gran Via de les Corts Catalanes i Passeig de Gràcia per retre homenatge a aquest país. La Falç va suspendre una excursió programada a Sant Miquel del Fai per assistir-hi.¹⁸³

¹⁸² *L'Intransigent*, 'Acte Nacionalista', 3 d'octubre de 1918, n.5, p.1

¹⁸³ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 15 de novembre de 1918, n.11, p.4; Cardona, D., (1984) *La Batalla i altres textos*, Barcelona: La Magrana: Diputació de Barcelona

Articulista a *L'Intransigent*

La tardor de 1918, preveient l'eufòria que produiria l'armistici i per tal d'usar-la políticament al seu favor i enfront les esquerres, la Lliga va iniciar una campanya per demanar un Estatut d'Autonomia per a Catalunya. L'incipient nacionalisme radical va prendre cos de resultes d'aquesta campanya, de les repercussions de la Gran Guerra entre les seves files i de l'exaltació que duria la seva fi d'aquesta. Tarradellas no va romandre aliè a l'estat d'ànim del seu medi i va contagiar-se de l'exaltació del moment.

A través de l'Escola de Funcionaris d'Administració Local, en el curs de la Quarta setmana municipal, la Lliga va organitzar un plebiscit entre els municipis catalans per demanar l'autonomia per al Principat i els ajuntaments. L'adhesió d'aquests va ser del 98%. A mitjans de novembre de 1918, la comissió executiva d'aquella Quarta setmana municipal va lliurar els resultats del plebiscit al president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, en un acte que va omplir a vessar la plaça de Sant Jaume. El CADCI hi era també representat. El resultat va ser la constitució d'una comissió mixta formada per membres del consell de la Mancomunitat i dels diversos partits polítics. D'immediat va començar l'elaboració de les bases del projecte d'autonomia que van ser lliurades a finals de mes al Govern espanyol. L'acte d'acomiadament de la comissió que anava a Madrid va servir perquè els manifestants més radicals, amb els seus crits a la independència de Catalunya, mostressin l'existència d'un nucli independentista que ultrapassava els objectius d'un catalanisme purament autonomista.¹⁸⁴

Aquell novembre, el diputat Francesc Macià va tornar al CADCI per pronunciar la conferència 'La transcendència dels moments actuals i actitud a seguir'. En la qual va refusar la proposta autonòmica i va criticar Cambó per haver participat en el Govern espanyol sense afrontar la qüestió catalana. En acabar, malgrat les recomanacions de Macià de sortir en ordre i sense provocar aldarulls, es va originar una manifestació amb enfrontaments amb la policia i l'exèrcit. Aquella era només una petita mostra que la campanya per l'Estatut no prendria l'aire ordenat que volien els lligaires. Encara que no serien els nacionalistes radicals, mancats de força, els qui la desbordarien. El 29 de novembre es van lliurar al president liberal del Consell de Ministres les

¹⁸⁴ *L'Intransigent*, 'Noticiari', 31 d'octubre de 1918, n.9, p.4; 'Acte Nacionalista', 3 d'octubre de 1918, n.5, p.1; Ucelay-Da Cal, E., 'La Diputació i la Mancomunitat 1914-1923' a Riquer, B., de, (dir) (1987) *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. II, Barcelona: Diputació de Barcelona; Lladonosa, M. (1988), pp.251-255

Bases de l'Autonomia Catalana. La tensió generada, però, va fer que García Prieto, que va veure amb fredor el text, acabés dimitint. El va substituir un altre liberal, el Comte de Romanones, que veient el caire que prenia la situació, amb manifestacions anticatalanes arreu d'Espanya, es va comprometre amb Cambó a estudiar la qüestió i a donar-hi una sortida negociada. L'ambient a les Corts, però, era totalment contrari a l'autonomia i a mitjans de desembre els regionalistes van abandonar la cambra com a mostra de protesta. El dia 16 al Teatre Bosc Cambó va pronunciar el seu famós al·legat: “Monarquia? República? Catalunya!”. Mentrestant, Romanones va anar a París per trobar-se amb Wilson i el president francès, Clemenceau, per assegurar-se que els Aliats no intervindrien en la política interna espanyola en el marc de la Conferència de Pau que havia de redibuixar el mapa d'Europa. Després d'un mes amb les Corts tancades per decret de Romanones, aquestes van obrir amb la intenció de reprendre el debat entorn de l'autonomia catalana. L'oposició a la cambra continuava sent majoritària.¹⁸⁵

En paral·lel, a Barcelona la tensió social anava en augment. El Governador civil, arran dels conflictes a la via pública entre membres de la Liga Patriótica Española (LPE) i nacionalistes radicals, el 28 de gener de 1919 va fer clausurar el CADCI. Després d'una breu represa el 17 de febrer de 1919, l'estatge romandria tancat fins el juliol de 1919, en què va ser obert només de manera parcial fins el 15 de setembre que ja ho seria totalment. La LPE es va configurar en aquest moment com un ens de combat enfront la campanya d'autonomia. En ella confluien elements espanyolistes –oficials de paísà, funcionaris de rang baix, policies fora de servei, seguidors del club de futbol Español, entre altres– que, amb la complicitat de la policia i els militars, van provar de ‘netejar’ la Rambla de nacionalistes radicals amb bastons i pistoles. La LPE va editar un manifest fundacional *¡Viva España!* denunciant que “en este trozo de España que se llama Cataluña unos malvados catalanes pretenden intervenir en la conferencia de paz [de París] para que le sea concedida a Cataluña la independencia que los villanos sueñan les llegue impuesta por el mandato de Europa. La Liga tenia la seva seu sobre el teatre Petit Pelayo de la Rambla i el seu crit de guerra era la cançó ‘La hija de Malasaña’ que cantava al teatro Goya la

¹⁸⁵ *L'Intransigent*, ‘La transcendència dels moments actuals i actitud a seguir’, 15 de novembre de 1918, n.11, p.1; Roig i Rosich, J. M., (2006), p.180; Alavedra, J., (1993) *Francesc Macià: el camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)*, edició a cura de Josep M. Roig i Rosich, Barcelona: Curial, p.24; Balcells, A., Pujol, E., Sabater, J., (1996) *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona: Proa, pp.109-129; Balcells, A., (2010) *El projecte d'Autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*, Barcelona: Parlament de Catalunya; Molas, I., (1973) *Lliga catalana: un estudi d'estasiologia*, vol. 2., Barcelona: Ed. 62, p.122-124

cupletista ‘Mary Focela’: “Lucho como una leona / al grito de viva España! / Y es que por mis venas corre / la sangre de Malasaña”.¹⁸⁶

Aquests elements nous, principalment militaristes i tradicionalistes antijaumins, van ser els veritables enemics dels catalanistes exaltats en aquest període i en els moments de màxima agitació els enfrontaments entre uns i altres van ocasionar alguns morts. Al gener, als carrers Canuda i Montealegre els espanyolistes van assassinar als joves Manuel Benet i Joan Miralpeix.¹⁸⁷ Segons Miquel Albert, secretari de La Falç, els nacionalistes radicals no comptaven amb armes de foc com els espanyolistes, però ell i altres companys havien anat a entrevistar-se amb el mateix president de la Mancomunitat “exposant-li raons i fent-li patent la nostra inferioritat d’elements combatius; ells un revòlver, nosaltres un bastó”. Puig i Cadafalch els havia respost d’entrada amb una negativa rotunda, però la situació al carrer i la insistència de més comissions en aquest sentit haurien fet canviar els lligaires de parer. I finalment haurien aconseguit armes i munició:

Un diumenge en un cafè del Torrent de l’Olla, enfront del carrer de Bonavista, perquè a les quatre de la tarda en punt entrés al W.C que em donarien un encàrrec. Efectivament per dessota la porta i sense saber qui hi havia a dins, m’era lliurada una magnífica pistola automàtica i les corresponents municions. Aquell dia vaig aclarir un dubte i saber una cosa que jo havia cregut sempre que era un subterfugi per no complicar un company de causa; les declaracions en un i en molts judicis a l’Audiència per tinença il·lícita d’armes, quals inculpats declaràvem no conèixer qui els havia donat aquells sinistres estris per a imposar-se per la força.¹⁸⁸

Enmig dels aldarulls entre nacionalistes radicals i espanyolistes, i amb les negociacions entre lligaires i govern espanyol de fons, el 5 de febrer de 1919 va esclatar la vaga de La Canadenc que, a partir del dia 21 esdevindria vaga general de les companyies d’electricitat i paralizzaria el 70% de les fàbriques de la província de Barcelona. La vaga va durar quaranta-quatre dies i va simbolitzar el punt culminant de l’ofensiva sindical i el seu enfrontament amb la burgesia i l’Estat. La conquesta, encara que no generalitzada, de la jornada de vuit hores a partir de l’octubre va marcar també una consecució històrica.

¹⁸⁶ Ucelay-Da Cal, E., (1983) *El nacionalisme radical català i la resistència a la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931)*, Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona; Winston, C. M., (1989) *La clase trabajadora y la derecha en España (1900-1936)*, Madrid: Cátedra

¹⁸⁷ Albertí, J., (2010) *La bandera catalana, mil anys d’història*, Barcelona: Pòrtic, p.167; Rubiralta, F., (2008) *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, Catarroja: Afers, pp.62-63

¹⁸⁸ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

Fig.4 Primer article periodístic de Josep Tarradellas, 'La victoria dels Sinn-Feiners' a *L'Intransigent*, 11 de gener de 1919 (Col·lecció de l'autor)

Va ser en aquest marc que Tarradellas, al febrer de 1919, es va donar d'alta de soci de la secció de comerç de l'Ateneu Barcelonès i de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), a la que Guinart també pertanyia.¹⁸⁹ Imbuït de l'eufòria d'aquells dies, Tarradellas, vocal cinquè de la junta de la secció de Propaganda Autonomista del CADCI i soci de La Falç, va escriure sis articles a *L'Intransigent*, entre l'11 de gener i el 5 de juny. En els tres primers, que formaven una sèrie, tractava de la victòria aclaparadora del partit nacionalista irlandès Sinn Féin en les eleccions de l'Assemblea d'Irlanda de desembre de 1918. En el primer, dedicat a Guinart i titulat 'La victoria dels Sinn-Feiners', Tarradellas explicava amb profusió de dades l'augment de diputats que havia experimentat el Sinn Féin d'ençà el 1910, passant de sis a setanta-tres diputats, mentre els nacionalistes moderats de John Redmon s'enfonsaven, passant de vuitanta-tres a set:

¹⁸⁹ Còpies del llibre d'actes de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès, n.13, ref.220. Fons Josep Tarradellas. (AMTM); Duran, L., (2003), p.42; Duran, L., (1997) *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja: Ed. Afers

Al company En Miguel Guinart

Els nacionalistes irlandesos han donat en aquestes hores supremes per l'esdevenidor de totes les nacionalitats que no es vulguin adormir amb jou ignominiós de tiranies, un exemple digne de imitar-lo, aquests valerosos patriotes que després de tants anys estant defensant vigorosament les seves conviccions i els seus idealismes, han trobat el fruit de la llavor sembrada, els Sinn-feiners els veraders i més durs en sentiments nacionalistes han obtingut una exaltant victòria, derrotant completament els que es deien nacionalistes. que capitanejava Mr. Redmond i que avui dia llur leader es Mr. Dillon. Aquesta conformitat amb la política dels Sinn-feiners, donada per el poble d'Irlanda és una prova més de que els problemes fundament nacionalistes no es poden resoldre amb una autonomia mes o ments amplia, si no amb la absoluta independència.

Per donar una idea encara que concreta d'aquesta formidable victòria només cal, remarcar que en les eleccions de l'any 1910 els Sinn-feiners obtingueren solament 6 diputats i les celebrades en el Desembre passat el seu nombre és de 73, en quan els nacionalistes moderats que arribaren a tenir-ne 83, només n'han tingut que 7. Pensem doncs quin canvi més radicalíssim hi haurà en la actuació futura de la política irlandesa. Districtes en que els Sinn-feiners no havien tingut la seva representació com al de corh-bity guanyant els dos llocs que tenien de l'elegir-se per una majoria de 13.500 vots i 18.500 de diferència, en els nacionalistes (?) [sic] i unionistes respectivament. “El Capità”— com li diuen els Sinn-feinistes— Edmond [sic: Eamon] de Valera ha derrotat en el districte de Mayo per una majoria de 4,500 vots el leader Mr. Dillon, que per no presentar-se en cap més comtat ha quedat sense representació parlamentària. La comtessa Markiawicz [sic: Constance Markiewicz] que fou una de les principals organitzadores de la revolució de l'any 1916, i que sigué condemnada per el Govern anglès a presó perpetua també ha sigut elegida, obtenint 4,000 vots de majoria segueix més que Mr. W. Field que representava el districte per segona vegada, essent doncs aquesta entusiasta i valenta irlandesa simfeinista [sic] la única dona que té seient en la Cambra anglesa.

La transcendència d'aquesta victòria tant excelsa, és d'una gran importància en els moviments de redempció de la Pàtria llur, doncs bé prou coneguts són els sacrificis que han fet i son capaços de fer, els irlandesos, perquè els seus idealismes, llurs somnis il·lusionistes i llurs sentiments fanatitzats disposats sempre ha donar la vida per la independència d'Irlanda portarà en aquesta hermosa illa, tant ben anomenada “La perla més bella del mar”, dies tràgics més també coronats de gloria. Perquè és un fet evident que aquesta transformació de la política nacionalista haurà de repercutir en lo més íntim de l'ànima irlandesa, fent que llur abnegació per la justa causa que defensant sigui cada dia més ferma i vigorosa fins ha portar-la a la realització dels seus preuats somnis.¹⁹⁰

En el següent article, ‘Sinn-Feiners i Orangistes’, Tarradellas feia un repàs històric a la qüestió de l'Ulster i explicava, també amb profusió de dades, qui eren els orangistes o unionistes. Hi argumentava que si el partit conservador anglès no hagués estat tan anti-irlandès i hagués apostat per trobar una solució abans de la Gran Guerra, no hi hauria hagut l'Alçament de Pasqua de 1916 i els irlandesos haurien enviat a lluitar en la contesa “tal com pertocava” i “donant prova del seu amor a la llibertat dels pobles que vivien en l'esclavatge”:

¹⁹⁰ Tarradellas, J., ‘La victoria dels Sinn-Feiners’, *L'Intransigent*, 11 de gener de 1919, any II, n.18, p.1

Sabut ja d'una manera curta i definitiva els resultats de les eleccions irlandeses, i per la seva gran transcendència en el moviment polític d'Irlanda, i com a continuació del meu article parlant de la Victòria dels Sinn-Feiners, publicat en la setmana passada, es fa necessari per treure un millor profit d'aquest, cada dia més complicat problema nacionalista, conèixer encara que elemental, les principals qüestions que planteja aquest moviment que ennegreix la victòria formidable del president del Govern anglès Lloyd George. La passada setmana feia remarcar d'una manera especialíssima la gran victòria que obtingueren els Sinn-Feiners, més cal també, no desconèixer ni deixar d'analitzar detingudament els resultats dels Orangistes en la província d'Ulster.

¿Qui són els orangistes o unionistes d'Ulster? en fer quelcom d'història, doncs, per desgràcia aquesta qüestió, és molt poc coneguda dintre el nacionalisme català. Irlanda es divideix en quatre grans províncies, que són Ulster, Leinster, Munster, i Bonnaugh, aquesta és la divisió històrica i geogràfica més administrativament on divideix com Anglaterra i Escòcia o sigui en londats. La província d'Ulster es divideix en nou comtats que són Ulster., Down, Armagh, Monaghan, Londonderry, Donegal, Fermanagh i Cavan i és la que té més habitants, doncs el seu nombre quasi arriba a 2 milions, amb una extensió de terreny de 122,182 A. Hi tenim la gran ciutat de Belfast en el comtat d'Antrim, on hi radica la direcció del moviment anti-autonomista. Els orangistes han sigut i són els enemics dels catòlics irlandesos, ja en l'any 1793 s'associaren per a l'influència de les Societats irlandeses, que aspiraren a una ample autonomia, i d'allavós ençà la seva rivalitat és anat creixent d'una manera alarmant aquesta diversitat de religions entre la província d'Ulster, netament protestant i les altres tres obertament catòliques, ha arribat que la solució d'aquest problema sigui cada dia més complexa. Només cal recordar que l'any 1915, quant el Govern Asquith volia implantar el Home Rule a Irlanda, tota la província d'Ulster, dirigida per lord Londonderry, sir Edward Carson [sic: Carson] i el capità Graig [sic: James Craig], unànimement es preparà a fer una guerra, civil, i han donat fi els directors del moviment anti-autonomista lograren armar i equipar 100,000 homes, disposats a no permetre que dita llei fos executada, més al cap de pocs mesos vingué la força i privà d'implantar l'Home Rule, i com és natural evità també una sagnant lluita a Irlanda.

Quin gran bé haguera sigut per Anglaterra si el partit conservador anglès no hagués sigut tant, però tant antiirlandés, si aquest problema li haguessin donat la solució, abans de la guerra, segurament que no hagueren existit ni la revolució de l'any 1916 ni el complot de l'any 1917, ni potser aquesta gran opinió irlandesa que creu que avui dia qui la única solució no no és l'autonomia .si no l'absoluta independència, i també molt segur que Irlanda, donant una prova del seu amor a la llibertat dels pobles que vivien en l'esclavatge, haguera intervingut en la guerra, enviant hi els soldats que li pertocava.

Mes quant el Govern anglès provà de posar-hi cura ja no hi havia temps, a Irlanda existia un gran sector d'opinió, marcadament separatista, i allavors convoca la "Convenció Irlandesa", integrada per els nacionalistes de Mr. Redmond, els Orangistes amb llur líder Mr. Carson i el partit Laborista irlandès, més el resultat d'aquesta comissió fracassà després de sis mesos de discussions que resultaren estèrils, allavors els orangistes es mostraren ja més decidits a una transacció, més com ja hi fa dit aquells que deliberaven no portaven la genuïna representació irlandesa, perquè el mateix temps que ells discutien formules de concòrdia a la ciutat de Dublín els Sinn-Feiners, que no volgueren assistir a la comissió presidida per un representant del Govern de Londres, declaraven d'una manera terminant que la única solució del problema era la constitució de la República independent irlandesa.

Ha vingut per fi la victòria de la Democràcia i de les Llibertats dels pobles opresos i en aquest moments culminants de la Historia del Món, el Govern anglès, presidit per Lloyd George, convocà noves eleccions, i en llur programa inclou que concedirà l'Home Rule a Irlanda, i el resultat, com varem ja escriure ha sigut victoriós per els Sinn-Feiners, més també per els orangistes d'Ulster. En les eleccions de l'any 1910 els orangistes obtingueren 25 diputats i en les del mes passat han demostrat que no perden la rivalitat ni l'odi als ciutadans que voten ésser lliures. Els Sim-Feiners per la seva part han començat una gran campanya d'agitació revolucionaria, el mateix dia de sabuts els resultats de les eleccions arribà a Dublin el comte de Punkett [sic: Plumkett], que estava desterrat, començant amb grans mítings, en tota Irlanda demanant la llibertat dels presos i principalment dels que han sigut elegits diputats, que passen de una vintena, el mateix dia el Consistori de Dublín per unanimitat acordava que l'Alcalde amb una delegació de Regidors, anés a París a demanar a Mr. Wilson el seu apoi per a la resolució definitiva del problema irlandès; a la nit les joventuts Sim-Feiners, per mitjà de la dinamita, enderrocaven una estàtua erigida als soldats irlandesos, que lluitaren contra els "boers" [sic], els presos de Belfast trencaven i malmetien tot el que els era possible, cantant cançons irlandeses revolucionàries. La policia establerta a Bork, detinguda un diputat per haver entregat un miler de lliures esterlines en un sargent de l'exèrcit per a preparar una sublevació, aixís veiem que cada dia és més greu la situació a Irlanda. Davant d'aquesta gran convulsió del patriotisme irlandès, que faran els orangistes? Portaran una guerra contra les justes aspiracions d'Irlanda, el seu fanatisme per sentiments religiosos els farà embrutà ses mans de sang, així fora necessari que tots els que sentim batre en el nostre cor desitjós de llibertat, repudiéssim en aquets qui volen continuar vivint en un règim de tirania.¹⁹¹

El darrer article de la sèrie, 'L'Assemblea dels Sinn Feiners' conté una relació detallada dels noms i els càrrecs dels setanta-tres diputats del Sinn Féin escollits per l'Assemblea Nacional Irlandesa constituïda el dia 20 de gener:

L'Assemblea Nacional Irlandesa es constituí el dia 20 de gener, i és d'un gran interès —avui dia— conèixer quelcom dels homes que l'integren i que amenacen al Govern anglès d'usurpar-li les seves atribucions governamentals que té al damunt d'Irlanda. Últimament foren elegits 73 diputats, dels quals, 34 sofreixen presó o estan internats a Anglaterra, i 3 exiliats a Nord Amèrica, els restants són els que han aprovat els Estatuts pels quals s'haurà de regir la nova República Irlandesa.

En aquesta Assemblea dels *Sinn-Feiners*, hi han actuat totes les representacions de les classes socials, i a més donaren prova d'un gran esperit justicier i democràtic, doncs al costat d'un catedràtic s'hi troba un vulgar negociant; al d'un advocat, un obrer; al d'un metge, un poeta, etc.; i és que tots ells no han regatejat sacrificis morals ni materials per la justa causa que defensen; ni mai les més absolutes condemnes i privacions, els ha fet retrocedir, en la sagrada lluita per la realització de llurs ideals. [...]. I ara només ens cal pensar, què faran els diputats catalans, en aquets moments, tan transcendents per la causa de Catalunya? El seu patriotisme i

¹⁹¹ Tarradellas, J., 'Sinn-Feiners i Orangistes', *L'Intransigent*, 17 de gener de 1919, any II, n.19, pp.1-2; Per Edward Carson vegeu Stewart, A.T.Q., (1981) *Edward Carson*, Dublin: Gill and MacMillan; per James Craig vegeu Buckland, P., (1980) *Jame Craig*, Dublin: Gill and MacMillan; i per Joseph Plunkett vegeu Brolchain, H. O., (2012) *Joseph Plunkett. Sixteen lives*, Dublin: O'Brien Press

abnegació, podrà superar o almenys igualar-se amb els dels nacionalistes *Sinn-Feiners*. Les seves resolucions espera amb impaciència el Poble de Catalunya.¹⁹²

El quart article, Tarradellas va dedicar-lo a tractar el plet entre França i Bèlgica a la Conferència de Pau per annexionar-se el Gran Ducat de Luxemburg. Després d'explicar les alegacions històriques d'uns i altres demanava que la Conferència de Pau resolgués la qüestió amb un plebiscit (que previsiblement es decantaria a favor de França) i que “per el bé de l'Occident i [...] de totes les concuscipències l'amistat d'aquestes dues nacions ha d'ésser inalterable”:

Els representants de Bèlgica en la Conferència de la Pau, han presentat ja les reivindicacions que creuen és de justícia atorgar a llur poble, però de totes elles la més transcendental i a la vegada més espinosa és la que demana l'anexió del Gran Ducat de Luxemburg, i com sigui que aquesta és una demanda un poc complexa, que l'hauran de resoldre principalment la França i la Bèlgica, aquestes dues nacions que durant la guerra, han estat amenaçades pel mateix perill, que han vessat la sang per idèntic ideal i que mercès a les contínues privacions sofertes, han arribat a una perfecta compenetració en gaire bé tots els ordres de la vida, formant avui dia per damunt de tots els desitjos egoistes un bloc completament indivisible, i per això és, que el parlar d'aquesta delicada qüestió, cal fer-ho amb coneixement de causa i sense cap classe d'apassionament.

Exposaré doncs d'una manera encara que sintètica les principals transformacions polítiques de Luxemburg. Actualment en Luxemburg està dividit en dues parts, una de les quals constitueix una província de Bèlgica i l'altra és la que forma el Gran Ducat; més en l'unificació dels Països Baixos en el segle XV realitzada pel Felip de Bon, fins l'any 1815 és a dir durant alguns segles, la història de Luxemburg es confon enterament amb la d'altres encontres belgues. Cap diferència no es trobaria ni en la població ni en la vida política; el folklore tampoc no ofereix cap diferència característica amb les regions belgues veïnes.

Més malgrat aquesta unanimitat en tots els actes de la vida, en el Congrés de Viena de l'any 1815, que ha sigut fins ara la més gran reunió de sobirans i diplomàtics d'Europa, en que la voluntat dels pobles, per resoldre les qüestions territorials, — que transformaran el mapa europeu — eren completament secundàries, per no dir nul·les, en que els Reis i Emperadors, es repartiren pobles i més pobles, i que només es preocupaven d'aquestes dues cases; quants eren els seus súbdits i quin benefici podria proporcionar-los; i per fi en aquesta reunió en que absolutament tots els problemes eren resolts amb un gran esperit conservador, amb mires de conveniències dinàstiques, per interessos de classes directives, per tradicions, etc., doncs aquest desitjat Congrés, creà el Regne dels Països Baixos, i mercès a aquesta fútil creació, la seva dominació va estendre per damunt del Luxemburg que també l'havien exigit en Gran Ducat i la Bèlgica més aquest superficial Estat, durà pocs anys, doncs en 1830, aquests dos pobles tan agermanats no pogueren sofrir la tirania holandesa iniciada per el poble de Brussel·les, esclatà una revolta que repercutí en tot el país i el Gran Ducat —excepció feta de la fortalesa i el seu radi—entusiàsticament hi prengué part per ajudar els valerosos belgues que defensaven la llibertat usurpada mercès un tractat en què l'opressió que sobre ells exercia la dinastia dels Països Baixos.

¹⁹² Tarradellas, J., 'L'Assemblea dels Sinn Feiners', *L'Intransigent*, 20 de febrer de 1919, any II, n.23, p.2

D'aquesta revolta es creà l'Estat Belga separant-lo d'Holanda, mercès a un tractat fet a Londres l'any 1831 i davant de la més gran sorpresa, per part dels belgues, es separà d'ells el Gran Ducat de Luxemburg i una part del Limbourg, que continuava baix la denominació d'Holanda i com es lògic i natural Bèlgica protesta enèrgicament d'aquesta disgregació de llur territori, i no volgué conformar-se de la injusta separació deis luxemburguesos, que com a germans, es consideraren; més, després de vuit anys de discutir les recíproques pretensions del Govern Belga i del Rei d' Holanda aquesta qüestió que plantejà un viu problema, fou solventada també a Londres, mitjançant un tractat pel qual el Luxemburg i el Limbourg fou repartit entre aquets dos estats, més encara amb grans protestes per part deis belgues.

Un tractat també es firma a Londres l'any 1867 en el qual intervingueren Anglaterra, Àustria, Bèlgica, França, Itàlia, Prússia i Rússia i prengueren l'acord de que el Gran Ducat de Luxemburg continués perteneixent a Holanda, més declarant-la permanent neutral, baix les responsabilitats d' aquestes grans potencies. Però any 1914, aquesta clàusula fou violada per Alemanya, doncs son exercit invadí llur territori per dirigir-se cap a França a pesar de les enèrgiques protestes del Govern Luxemburguès.

Veus aquí doncs en forma concreta les principals transformacions sofertes pel Luxemburg, que constitueixen a la vegada la tesis belga i en la qual és una gran raó, concedir-li's aquesta reivindicació tan justa com lògica. Més a França les pretensions belgues no han trobat un gran entusiasme doncs ells també en èpoques llunyanes especialment de l'any 1795 al 1815, mercès al conveni de Campo-Formio el Luxemburg estigué baix la seva dominació, i no per aquest fet isolat solament, sinó que des de l'any 1870 fins avui dia, els luxemburguesos han tingut una verdadera simpatia per la França i una prova d'ella és que en esclatar la guerra, molts d'ells traspasaren la frontera per lluitar contra les tropes teutòniques, formant una numerosa legió de braus soldats que ha anat arrelant encara més una forta amistat entre els dos països.

I segurament que si la Conferencia perquè de la Pau, resolgués la qüestió del Luxemburg mitjançant un plebiscit, es podria gaire bé afirmar que la població luxemburguesa demanaria l'anexió a França en lloc de Bèlgica, i aquesta mateixa inclinació ha sigut feta per algun diari francès i contestat amb fortes protestes per la premsa belga contra aquesta suau insinuació. Però més que segur que arribaran amb un amistós acord si és que s'arriba a plantejar aquesta fórmula del plebiscit davant la Conferencia dels Deus, i es que cal que per bé de l'Occident i de l'Univers i per damunt de totes les concupiscències l'amistat d'aquestes dues nacions ha d'ésser inalterable.¹⁹³

El següent article 'El Baró Sidney Sonnine [sic: Sonnino]' tractava la gran labor del ministre d'exteriors italià fent que el seu país entrés a la guerra en el bàndol aliat. Però, a la vegada, criticant-li que finida la contesa, en la Conferència de Pau promogués l'annexió del port de Fiume, pertanyent a Iugoslàvia, avui a Cròacia:

¹⁹³ Tarradellas, J., 'El Gran Ducat de Luxemburg', *L'Intransigent*, 3 de març de 1919, any II, n.25, p.2; Per una visió molt més acurada de la qüestió de Luxemburg després de la Primera Guerra Mundial, vegeu: Marks, S., 'The Luxemburg Question at the Paris Peace Conference and after', a *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, n.2, 1970: 1-20 [on-line a <http://www.journalbelgianhistory.be/en/node/257>]

La intervenció d'Itàlia en el conflicte Europeu, gairebé podem afirmar, ha estat altament beneficiosa a la sàvia diplomàcia empleada per llur ministre de Negocis Estrangers, el Baró Sonnince [sic] doncs des de els primers dies d'esclatada la guerra, totes les seves energies i actuacions, foren dirigides vers una aliança amb els països que formen l'Entente (com aixís sigué), i principalment amb l'Anglaterra, doncs per aquest Estat ha tingut i té una gran simpatia, segurament influïda el fet d'ésser fill de mare anglesa; i llurs desitjos que semblaven primerament una sèrie d'il·lusions, esdevingueren mercès a són clar talent palpables realitats; pro també es pot dir, que assolí aquest triomf mercès a llur inflexible rectitud, impertorbable serenitat i ferm caràcter, i principalment per sa astúcia jueva, heretada de son pare, que descendia d'origen israelita. Amb aquestes bones qualitats, desseguida sa política exterior captivà l'atenció de la majoria. de la Cambra Italiana, que- era netament neutralista, i aconseguí que acabes per apoiar entusiàsticament les seves tendències aliadòfiles i amb aquesta ajuda, pogué anul·lar i deixar sense afecte el tractat que unia Itàlia els imperis centrals.

La obra intervencionista d'En Sonnino [sic] va arribar al màxim de plenitud en la firma del pacte de Londres en 1915, del qual ell fou l'iniciador i firmant. En aquest tractat els aliats reconeixent en els italians el dret de annexonar-se una part dels territoris que formaven l'ex-imperi de l'Àustria-Hongria on hi estan compreses encontrades que son habitades per una gran majoria d'eslaus. Durant aquest període de la política italiana, també ell preparà de una manera clarivident que llurs ciutadans lliurement es decidissin a intervenir en la guerra al costat de les potències que formen l'Entente, i per damunt de totes les baixes maniobres dels germanòfils, aconseguí totes, absolutament totes, les seves aspiracions.

Mereix fins aquí, la obra d'En Sonnino, només que, entusiastes alabances; però després, la seva política marcadament antinacionalista, fa que la seva actuació sigui mirada amb desconfiança per tots aquells que repudien les vexacions i tirantes i llurs sentiments presos d'egoisme es vegeren clarament, davant la creació de l'Estat Iugo-Eslau, amb les seves doctrines mancades de la més petita espiritualitat, però replenes de desitjos materials i a la Vegada imperialistes; primerament no troba entre llurs conciutadans gran entusiasme per exigir una part d'aquest novell estat, més a poc a poc ha anat creant un sector d'opinió, bon xic considerable; netament anexionista, que mercès a uns sentiments i desitjos imaginaris, exigís unes reivindicacions contraries en absolut, als ideals que defensaven els aliats i que jamai no deuen. otorgar-se, perquè si no fos aixís es consideraria com una violenta e indigne desvirtuació amb els principis de les nacionalitats, reconeguts per tots els estats civilitzats i una injusta usurpador a l' integritat de la Iugo-Eslavia.

Si Sonnino ha triomfat completament amb la política diplomàtica fins fer intervenir el seu poble en la guerra ara també condueix totes les seves energies i aspiracions aquell pacte de Londres sia reconegut pels Estats Units, i considerat vàlid a la vegada que també els aliats, concedeixin a llur país l'important port de Flume, i amb la seva idealitat antidemocràtica per desgracia ha aconseguit crear una forta e injusta antipatia entre llur país i la jove i noble Iugo-Eslavia. Una petita prova d'aquesta enemistat per part dels italians amb els Iugo-Eslaus, la dóna la premsa addicta a Sonnino i la que defensa sa política; a la petició feta pels representants Iugo-eslaus, de resoldre la qüestió territorial de Mur país; mitjançant un arbitratge. ha sigut contestada en forma impròpia de un poble culte; ens fixarem només en l'orgue del nacionalisme integral italià."L'idea Nazionale" [sic: Nazionale], el dia 20 del passat mes, publicà un article titulat "La Victòria Italiana i la bestialitat creada", llur títol ja diu que llur autor desconeix els més elementals preceptes de les discussions entre les persones civilitzades, comença

atacant d'una manera tonta al gran patriota eslau Ante Trumbic, i acaba dient que l'Itàlia no deu contestar a cap demanda dels sud-eslaus, per considerar-los com una nació enemiga, (?). L'endemà mateix aquest inculte diari, tracta els representants yugo-eslaus, entre altres qualificatius d'aventurers, de megalòmans, i als patriotes italians, contraris de tots imperialisme, d'imbècils... Els fruits de la política del Baró Sonnino, son aquests: en lloc de cercar una fàcil i justa solució s'escarneix i insulta—com aixís també ho feu D'Annunzio—el dret lògic i natural de la lugo-Eslavia de volgué per damunt de tot conservar l'integritat del territori llur contra egoisme dels representants de la Política italiana.¹⁹⁴

El darrer article de Tarradellas 'Egipte i son esdevenidor' anava dedicat a la negativa britànica a deixar participar els representants del govern egipci en la Conferència de Pau per demanar l'autonomia:

Malgrat les informacions tendencioses propagades pel Govern Anglès per desvirtuar el moviment nacionalista egipcià, és un fet innegable que els disturbis sagnants ocorreguts no fa pas molt temps no són res més que una enèrgica i contundent protesta d'un poble esclavitzat contra llur opressor. Doncs en els moments suprems en que els homes que volen representar una gran idealitat política i que diuen treballar pel bé ce la Humanitat, es reunien a París; per resoldre els vius problemes que plantejava llur victòria sobre els ideals del pangermanisme, creia el Govern Egipcià demanar permís per anar a Londres a exposar de una manera amigable les aspiracions autonòmiques que creien que era de justícia atorgar-les al poble llur, més aquesta afectuosa demanda fou negada i davant aquest fet insòlit, el primer ministre egipcià en nom del Govern que representava dimití irrevocablement i la qüestió entrà de ple en, un període espinós i a la vegada de gran responsabilitat, doncs els nacionalistes egipcians al veure que l'Anglaterra no volia sentir ni parlar de llurs reivindicacions, acordaren adreçar-se a la Conferència de la Pau i a provar si el nacionalisme dels grans homes d'Estat que duïen defensar, era solsament teòric o realitat i si els idealismes d'en Wilson eren posats a la pràctica o eren ridícules il·lusions, i amb aquesta finalitat Saad Zaglaoud Pachá, Ismail Pachá Sidki, ex-ministres juntament amb Mohamed Pachá Mahonoud i Homed Pachá Basil en nom d'Egipte, demanaren a les autoritats britàniques els corresponents passaports per traslladar-se a París; prec que no fou atès, ben al contrari, doncs dits patriotes foren arrestats i deportats a l'illa de Malta, empresonament que sigue considerat una provocació al poble egipcià, doncs. l'únic delictes que els imputaven era el de defensar els ideals nacionalistes en llur país, doctrines les quals els anglesos mateixos deien defensar durant la gran guerra.

Aquesta actuació de 'les autoritats que representaven al Govern Anglès, aixeca en tot el país grans protestes i principalment en les ciutats de El Cairo, Pord-Said i Alexandria, totes les quals, al crit d'independència i llibertat, manifestaran llurs desitjos amarats d'un pur sentiment patriòtic; més prontament aquestes grans manifestacions d'amor a la pàtria llur, esdevingueren sagnants doncs els soldats anglesos. Parlament de Londres l'actuació del

¹⁹⁴ Tarradellas, J., 'El Baró Sidney Sonnino [sic]', *L'Intransigent*, 20 de març de 1919, any II, n.27, p.2; Per una versió concreta de la qüestió de Fiume a la Conferència de Pau, vegeu: Albrecht-Carrié, R., 'Fiume: Nationalism versus Economics', *Journal of Central European Affairs*, n.2, 1942: 49-63; (1966) *Italy at the Paris Peace Conference*, Hamden: Archon Books; Per una lectura més recent, Burgwyn, H. J., (1987) *The Legend of the Mutilated Victory: Italy, the Great War, and the Paris Peace Conference, 1915-1919*, Wesport: Greenwood Press

Govern referent a Egipte després d'un llarg e incidentat debat, degué confessar Mr. Harwarcht [sic] en nom del Govern, que en el curs de la revolta hi hagué 1000 egipcis morts contra 31 anglesos, d'ells [dels quals] eren 27 soldats i 4 civils. Més a pesar de les mides preses pel dictador i alt comissari del Govern de Londres el general Allenby, d'un moment a l'altre semblava esclatar una gran sublevació en tot el país, i potser preveient-ho acordaren deixar en llibertat els caps nacionalistes deportats i concedir-los llicència de poguer anar a Europa, resolució que els egipcians consideraren com un triomf davant la feblesa del tirà, i en lloc d'anar minvant llur entusiasme, com és natural, ha anat cada dia creixent amb més vigoria e intransigència.

I la resposta dels països que formen l'Entents an els que volien assolir la llibertat de llur país, ha sigut contestat en el tractat de la pau, reconeixent l'esclavatge del imperi que ells tan abominen i aquest únic reconeixement demostra en els pobles esclaus d'arreu del món que el dret de les nacionalitats de disposar d'elles mateixes, és un dret natural i lògic, solsament quan els egoismes e interessos materials dels Victoriosos ni la més petita partícula pot ésser mermada, però aquelles il·lusions que en el cor de tot nacionalista imperava aquella formosa llibertat de tots els pobles que hom creia veure ressorgir pel bé de la Humanitat, ha resultat una llibertat que es confondrà molt fàcilment amb la tirania, doncs les úniques nacionalitats que han lograt rompre les cadenes del vassallatge han sigut solsament les que vivien baix el règim despòtic de l' imperialisme prussià. Mentres que els pobles com Egipte que també han ajudat a mida de llurs forces en la lluita contra els imperis-centrals, la recompensa de llurs abnegacions i heroïsmes és en les hores de la pau la de continuar vivint baix un règim de desenfrenada tirania.¹⁹⁵

Del conjunt d'articles destaca, d'una banda, l'alt grau de documentació de cadascun, escrits a partir d'informacions de premsa estrangera. Són articles, però, que desentonaven amb la majoria dels publicats a *L'Intransigent*. Els de Tarradellas no cercaven l'exaltació dels tòpics del nacionalisme català i, en canvi, tractaven els diferents casos des de l'òptica d'un analista o d'un corresponsal. Anant més enllà dels articles habituals amb les superficials reiteracions dels greuges de Catalunya o d'altres nacions respecte als seus 'estats opressors' que publicava el periòdic. Una de les poques mostres d'abrandament en els textos es troba en el primer article, quan Tarradellas escriu que la conformitat dels irlandesos amb la política del Sinn Fein "és una prova més de que els problemes fonament nacionalistes no es poden resoldre amb una autonomia més o menys amplia, sinó amb l'absoluta independència".¹⁹⁶ D'ells, Tarradellas recordava, amb imprecisió, que:

¹⁹⁵ Tarradellas, J., 'Egipte i son esdevenidor', *L'Intransigent*, 5 de juny de 1919, any II, n.31, p.1; Per la complexitat d'aques episodi, vegeu Fromkin, D., (2000) *A Peace to end all peace: the fall of the Ottoman Empire and the creation of the modern Middle East*, London: Phoenix & Manela, E., (2007) *The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism*, New York: Oxford University Press

¹⁹⁶ Tarradellas, J., 'La victoria dels Sinn-Feiners', *L'Intransigent*, 11 de gener de 1919, any II, n.18, p.1

El primer article que vaig escriure a la meua vida als divuit anys, fou de política internacional: una apassionada defensa nacional d'Egipte enfront de la invasió britànica. En aquell temps, més que somiar a ésser polític, jo em sentia amb una gran vocació periodística i el meu ideal era poder esdevenir director d'un diari de Barcelona i, coma tal, poder viatjar pel món, sobretot a l'Orient Mitjà, ja que el cas de la lluita nacional d'Egipte m'apassionava.¹⁹⁷

Aquests articles són l'única mostra de la col·laboració de Tarradellas en la premsa ultracatalanista del període. La seva vocació periodística, si va existir, va acabar en aquest moment. A Tarradellas se l'ha fet fundador dels periòdics *Abrandament*, fet que tot i que sembla improbable no es pot comprovar per manca d'exemplars d'aquesta publicació. També se l'ha fet fundador de *L'Intransigent*, extrem que no és cert. N'era Domènec Latorre, i Josep, com a molt, hi va escriure els articles anteriors. També se l'ha fet col·laborador del setmanari *La Tralla*. Tampoc no és cert que escrivís en el periòdic fundat i dirigit per Vicenç Albert Ballester, president de la Unió Catalanista a partir de 1920 i inventor del disseny definitiu de la bandera estelada.¹⁹⁸ L'agitació al carrer va suposar per a Tarradellas l'impuls per escriure els seus primers articles, però no n'escriuria gaires més al llarg de la vida. Entre les seves habilitats no es comptava la ploma. Anant més enllà, els articles ja denoten el caràcter de Tarradellas, lluny de l'abrandament genèric dels seus companys; descartant l'exaltació per provar de comprendre l'entramat de les accions polítiques. En començar l'estiu de 1919, coincidint amb el seu darrer article, Tarradellas va sortir elegit vocal tercer en la junta de la secció de Propaganda pel curs 1919-1920. Guinart continuava de president. El seu amic Salvador Sunyol, que ja no era membre del consell directiu de La Falç, va entrar a ocupar la vocalia quarta de la secció.¹⁹⁹

A partir de l'estiu, Tarradellas, a qui Sunyol en qüestions amoroses considerava “bastant tanoca” va començar a festejar amb Antònia Macià.²⁰⁰ Una aprenenta de modista de la Casa Miró de Rambla de Catalunya. Antònia, nascuda el 12 d'octubre de 1904, i que, malgrat el cognom, no tenia cap mena de parentiu amb Francesc Macià, era veïna de Sant Josep de Gràcia i filla d'Antoni Macià Olivé, barceloní, i de Rufina Gómez Ruiz, de Nájera, La Rioja. El seu pare era

¹⁹⁷ Udina, E., (1978), p.37

¹⁹⁸ Muray, J., ‘Vicenç Albert Ballester, padri de l'estelada’, a *Cent anys d'estelada. Un segle d'iconografia independentista*, Barcelona: Cim edicions, 2008: 161-166

¹⁹⁹ *Acció*, any III, 1920; Duran, L., (2003), p.37; La resta de càrrecs eren Joan B. Fonta com a vicepresident, Màrius Bonet com a caixer, Josep Viura com a vocal primer, Francesc Llinàs com a vocal segon, Joan Cot, com a vocal cinquè i Pere Ballesta com a secretari.

²⁰⁰ Carta de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, 27 de gener de 1960. Mèxic D. F. Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

dependent i més tard fou cap de secció dels magatzems El Siglo. Tarradellas i Antònia Macià es van conèixer a l'Orfeó Gracienc, del que ella formava part i que ell sovintejava perquè “era l'alternativa popular del catalanisme d'esquerres a l'Orfeó Català, considerat com de la Lliga”.²⁰¹

Les activitats dels orfeons i esbarts s'entrellaçaven amb les dels casals catalanistes i joventuts i grups dels nacionalistes radicals i, com s'ha dit, formar part d'algun d'ells significava també un lloc de socialització i on trobar parella. Com recordava un altre intransigent, Miquel Ferrer, en escollir una entitat on adherir-se amb els amics va triar-ne una “on es veien obrers i dependents de comerç de la barriada amb una quantitat considerable de noies”.²⁰² L'amic de Tarradellas i secretari de La Falç, Miquel Albert Barris, també va conèixer la que seria la seva muller en aquest ambient. Ella primer va cantar a l'Orfeó Canigó i després a l'Schola Orpheonica, amb la que, com s'ha vist, l'entitat va compartir estatge un temps.²⁰³ Antònia Macià recordava que Tarradellas “s'apuntava a tot el que fos catalanista; a mi m'agradava molt, tant pel seu activisme i convicció catalanistes com per aquell extraordinari físic d'home alt i corpulent [...]. Ell tenia vint anys i jo només catorze, però vam sortir de seguida junts”.²⁰⁴ Malgrat la seva assistència als aplecs de sardanes, Antònia assegurava que Tarradellas mai no n'havia sabut ballar bé.²⁰⁵ D'altra banda, segons el mateix Tarradellas, la procedència de la mare d'Antònia Macià “suposà per a mi un coneixement directe del que són els catalans no nascuts a Catalunya”.²⁰⁶ Un element més a l'hora de condicionar l'orientació o radicalitat del seu nacionalisme.

El començament del festeig amb Antònia degué influir en la baixada d'activitat de Tarradellas i la fi dels seus articles a *L'Intransigent*. Però la relaxació també anava en concordança amb l'escapçament de la campanya autonomista de resultes de la vaga de La Canadenca i el desconcert que es vivia en els rengles del nacionalisme radical on ell s'havia socialitzat. L'enfrontament entre obrers i burgesia havia deixat en un pla molt secundari les batusses entre elements espanyolistes i intransigents. La petita burgesia catalanista, és a dir l'esquerra catalana, somiava amb el ‘món nou’ wilsonià de les nacions, del progrés i de la pau. Aquest somni, però,

²⁰¹ Udina, E., (1978), p.37

²⁰² Velasco, M. A., (ed.) (2008) *Miquel Ferrer Sanxis. Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana*, Barcelona: Fundació Josep Comaposada-UGT, p.43

²⁰³ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

²⁰⁴ Arbós, A., (1988), p.94

²⁰⁵ Entrevista a Montserrat Catalán, directora de l'AMTM i ex-secretària de Josep Tarradellas, novembre 2010, Poblet

²⁰⁶ Udina, E., (1978), pp.57-58

va acabar d'esfondrar-se quan el 28 de juny de 1919 la signatura del Tractat de Versalles amb Alemanya havia posat punt i final al mig any de Conferència de Pau a París, per molt que quedaven altres tractats per signar i elaborar.²⁰⁷ A més, malgrat que els rengles intransigents havien saludat favorablement l'inici de la vaga de La Canadencs, a mesura que aquesta s'allargava, es preguntaven si l'obrer català no s'havia deixat portar massa lluny pels sindicats.²⁰⁸ Així, amb l'abandó de la campanya autonomista per part dels regionalistes per prioritzar l'ordre social, l'ultracatalanisme havia vist obstruïda la seva via en aquest sentit. Però també havia quedat obstruïda en l'altre. I és que els obrers, en qui els treballadors mercantils radicalitzats havien començat a dipositar una esperança d'entesa, no pensaven en la Conferència de Pau. El proletariat organitzat entorn a la Confederació Nacional del Treball (CNT), pensava en un altre 'món nou', nascut el 1917; el món dels soviets. La resposta obrera a la revolució bolxevic a Catalunya va identificar-se de ple amb el fet revolucionari.

Aquest 'enfrontament' entre wilsonisme i leninisme va reflectir-se en la mútua incomprensió entre l'esquerra petit-burguesa i el sindicalisme proletari entre 1919 i 1923. La vaga va empènyer els regionalistes cap als militars i van aflorar un seguit de conflictes al voltant de la sindicalització que durarien fins el cop de Primo. Atrapats enmig, els intransigents no tenien prou força per incidir en la patronal, ni tampoc en els sindicats. El tall que va suposar la vaga no els va permetre acabar d'organitzar-se políticament i expandir-se amb una oferta de 'radicalisme nacionalista social'. La mútua incomprensió entre l'esquerra petit-burguesa i el sindicalisme proletari trigaria anys encara a solucionar-se, si és que es solucionà alguna vegada. Existien contactes, coneixences polítiques o personals en tant que Barcelona era un món polític petit, però no hi havia un projecte polític comú. Amb tot, hi hauria intents, com a mínim, d'escoltar-se. D'aquí l'interès de la secció de Propaganda del CADCI per portar Salvador Seguí al Centre.²⁰⁹ Tarradellas rememorava el fet, de nou amb un relat esbiaixat:

²⁰⁷ Esculies, J., 'Independència frustrada', *Avui* (suplement A+A+), 11 de gener de 2009, pp.6-7; MacMillan, M., (2005) *París, 1919. Seis meses que cambiaron el mundo*, Barcelona: Tusquets editores; Nuñez Seixas, X. M., (2010) *Internacionalitzar el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*, Catarroja: Afers

Ucelay-Da Cal, E., 'Daniel Cardona...', pp.XXI-XXII

²⁰⁸ Lladonosa, M., (1988), pp.272-275

²⁰⁹ Ucelay-Da Cal, E., 'Wilson i no Lenin...'; Huertas Claveria, J.M., (1976) *Salvador Seguí 'El noi del sucre'*. *Materiales para una biografía*, Barcelona: Laia

Recordo que una de les primeres iniciatives com a secretari de la secció de propaganda va ser la d'intentar portar el Noi del Sucre al CADCI perquè hi pronunciés una conferència. A la casa on vivia amb els meus pares hi teníem un porter anarquista, un home d'acció. Vaig pensar que a través d'ell potser podria entrar en contacte amb el Noi del Sucre, que havia tingut un gran ressò amb motiu del Congrés anarquista de la Comèdia a Madrid, durant el qual havien atacat durament la Lliga [es refereix a l'octubre de 1919]. El discurs de Madrid del Noi del Sucre contra la Lliga el vam considerar un insult a Catalunya. En aquells moments encara no destriàvem gaire bé entre el nacionalisme pur i el nacionalisme interessat. Vaig proposar que el Noi del Sucre vingués a donar una conferència al CADCI, tot comproment-me a trobar-lo. Era difícil aleshores entrar en contacte amb aquests elements, però jo em refiava del porter de casa. Va donar resultat. Em va rebre en un local del carrer de la Cera amb en Pestanya i altres dirigents importants de la CNT. Jo m'havia preparat meticulosament la conversa, però a l'hora d'entrar al despatxet i veure el Noi del Sucre i en Pestaña se'm va oblidar tot el què portava preparat. El Noi del Sucre era tan alt com jo, corpulent, molt seriós. No sabia què dir, em rebatia tot el què jo deia. Em va deixar fora de joc. Era una persona convincent. Malgrat tot, jo el vaig convèncer perquè donés la conferència al CADCI i expliqués els motius de la seva posició sobre el catalanisme. Va acceptar-ho, en principi. Pocs dies més tard va confirma-ho, però amb la condició que el 80% de les localitats de la sala de la conferència fossin invitacions a mans de la CNT. Vaig consultar-ho a la junta del CADCI i van estar d'acord amb qualsevol condició amb que vingués el Noi del Sucre a donar la conferència. Al capdavant no va voler venir, i la conferència no va tenir lloc.²¹⁰

I encara en una altra versió, Tarradellas insisteix:

Al CADCI, que l'admiràvem tant, estàvem dolguts. En una reunió es va decidir que jo seria l'encarregat d'entrevistar-me amb ell i dir-li que no estàvem d'acord i que per això volíem que vingués al CADCI a donar una conferència on discutiríem del tema. Em va costar molt localitzar-lo, perquè naturalment els líders sindicalistes eren molt perseguits i vivien en la semiclandestinitat. Però un obrer tèxtil amic meu m'ajudà a localitzar-lo. Recordo que jo estava impressionat quan l'anava a veure. Per a mi era un personatge mític. La impressió encara es va accentuar més quan em vaig trobar davant un home que era tan alt i més corpulent que jo, cosa que m'ha succeït molt poques vegades a la vida. Era un home que imposava i em va rebre amb una certa indulgència, a mi que tenia vint anys. Li vaig dir el què pensàvem de la seva conferència i entrevistes de Madrid. M'escoltà molt, parlà molt i jo li anava fent preguntes. Quin moc!: al cap de mitja hora jo ja no sabia com parlar-li! M'havia convençut totalment i em vaig sentir aplatat i ridícul. Jo ja no tenia arguments. Em va dir que per l'interès que ell veia en el meu desig d'arribar a una postura que estiguéssim d'acord acceptava a venir a donar la conferència al CADCI. Després ell demanà l'autorització a al CNT i els dirigents li digueren que sí amb la condició que la gran majoria d'assistents fossin anarco-sindicalistes. Ens vam parlar a nivell de dirigents de la CNT amb dirigents del CADCI. Fou inútil. Aquells anarquistes no volien que passés res ni perdre el míting com si fos un partit de futbol. Cada vegada posaren més condicions inacceptables i es trencaren les negociacions. [...] Més endavant també vaig conèixer personalment Pestaña. [...] En les reunions que fèiem al CADCI,

²¹⁰ Febrés, X., (1985), p.12

m'enfrontava sovint amb companys que de tant catalanistes rebutjaven tot sindicalisme obrer. Jo sempre defenia que per a nosaltres, catalanistes, era una imprudència política oposar-nos al moviment sindicalista. Intentava aplanar les divergències entre dos moviments ben diferents i rivals en certa manera.²¹¹

I, a més a més, una altra:

La Junta del CADCI em va encarregar que trobés la manera de demanar-li [a Seguí] que pronunciés una conferència a la nostra entitat i expliqués perquè havia dit allò [al Teatre de la Comèdia a Madrid, en què va atacar el catalanisme]. No era fàcil entrar en contacte amb aquests dirigents. [...] Vaig poder arribar-hi a través del porter de la casa on vivíem. [...] El dia abans d'anar-lo a veure em vaig preparar minuciosament el què havia de dir, ho tenia pensat i ho portava escrit. Hem va convocar en un local del carrer de la Cera. Sempre recordaré que per arribar fins al seu despatx calia franquejar una colla de controls. Imperava la por que el matessin els del sindicat lliure, com havia de passar més endavant. Em va impressionar moltíssim parlar amb aquella torre humana, massissa, tan alta com jo. [...] Amb coratge, potser amb la inconsciència de la joventut, li vaig engegar un rotllo, com dieu ara, sobre el nacionalisme. Al cap de cinc minuts em parava els peus i ja no vaig poder parlar més... Ell ho va fer tan bé, que em va convèncer. [...] Malgrat tot, va acceptar a venir a donar la conferència al CADCI. Quan tot ja era organitzat, el sindicat li va prohibir.²¹²

Les diverses variants de la narració en la mirada retrospectiva de Tarradellas de l'episodi, no només denoten la voluntat de donar-se importància i destacar la seva feina al CADCI. També el presenten a ell com a guanyador del pols amb Seguí qui, malgrat la seva oratòria, hauria acabat acceptant la invitació tramesa pel jove Tarradellas. En realitat, el que s'esdevingué fou que en una reunió al CADCI es va decidir formar una comissió amb Miquel Guinart, Ramon Sebrà i Tarradellas per entrevistar-se amb Seguí. Després d'anar a trobar tots tres a Seguí, sense la necessitat de gestions secretes, la secció de Propaganda va anunciar la conferència públicament pel 19 d'octubre de 1919 amb el títol 'Consideracions d'un sindicalista davant del problema català'.²¹³ Finalment, però, la conferència no va tenir lloc pels recels de la CNT que es poguessin provocar incidents. Guinart va descriure l'encontre amb menys càrrega èpica:

En representació de la secció de Propaganda, vam emprendre amb en Tarradellas unes gestions que temíem molt que no reeixirien. Vam anar a veure en Salvador Seguí al seu despatx del sindicat per proposar-li de donar una conferència al nostre Centre sobre 'Compatibilitat del catalanisme amb el sindicalisme'. Ell mateix ens en va precisar l'enunciat i el dia de la celebració. Les pissarres del Centre assabentant d'aquest acte van provocar una

²¹¹ Udina, E., (1978), pp.48-49

²¹² Arbós, A., (1988), pp.22-23

²¹³ Lladonosa, M., (1988), p.334

gran expectació. Però vuit dies abans, el Noi del Sucre ens va cridar per avisar-nos que els seus camarades, després de discutir llargament el seu propòsit, finalment s'hi havia oposat i que, per sensatesa, havia cregut que havia d'evitar tot incident, fos on fos que pogués produir-se.²¹⁴

²¹⁴ Guinart, M., (1988), p.37

Macià i la Federació Democràtica Nacionalista

En ocasions s'ha atribuït a Francesc Macià l'impuls per crear La Falç.²¹⁵ Aquest extrem no és cert. No va ser fins el diumenge 27 juny de 1919 que en la junta general ordinària de socis va acordar-se per unanimitat nomenar a Macià president honorari de l'entitat. Aquell dia va sortir escollida també una nova junta amb Lluís Bru de president. Bru seria el president més emblemàtic de Joventut i ho continuaria sent passada la Dictadura de Primo de Rivera.²¹⁶ No seria, però, fins el juny de 1920 que La Falç organitzaria un acte d'homenatge a Macià amb motiu del lliurament d'un pergamí amb el seu nomenament.²¹⁷

Fig.5 Lluís Bru, president de l'entitat, lliura a Francesc Macià el pergamí del seu nomenament com a president honorari de la Joventut Nacionalista La Falç, 12 de juny de 1920 (*Butlletí de La Falç*, n.11. Gener-Febrer 1934. Col·lecció de l'autor)

De fet, La Falç va tenir amb Macià una relació particular. L'entitat el va declarar president honorari, però això a la pràctica, degut a l'apoliticisme dels membres del seu consell directiu, no es va traslladar a una adhesió incondicional als seus intents de vertebració del seu primer partit polític, la Federació Democràtica Nacionalista (FDN), ni al moviment polític-insurreccional, Estat Català.²¹⁸ Com assenyalava el *Butlletí de La Falç*, el 1934, en un article dedicat a Macià, arran de la mort d'aquest:

²¹⁵ Udina, E., (1978), p.37; També és incorrecta la versió que va aparèixer al *Butlletí de La Falç*, n.11. Gener-Febrer 1934: "Macià va ser convidat i assistí a l'acte d'inauguració de la Falç, que acabà amb una manifestació entusiasta plena d'incidències al carrer.[...] Va ser nomenat President honorari de la nostra Joventut, el qual tingué lloc el 8 de setembre de 1918."

²¹⁶ *La Vanguardia*, 18 de juliol de 1919, p.3

²¹⁷ *La Vanguardia*, 13 de juny de 1920, p.6

²¹⁸ *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, 'Salutació', any I, n. I, 22 de gener de 1921, p.1

Durant el 1917 i 1918 molts de nosaltres estàvem al seu costat i el seguirem en les campanyes polítiques formant part de les organitzacions secretes per ell creades i orientades vers la alliberació del nostre poble, com a catalans conscients, però d'una manera isolada, és a dir, independentment de l'entitat a la qual estàvem adscrits.²¹⁹

Tarradellas sostenia que havia conegut Macià per primera vegada “l'any 1918 o 1919 en un acte del CADCI” i que l'havia convençut d'entrada perquè en el què deia “hi posava una gran fe i te'l creies immediatament”. Però assegurava que ell “ja sentia el nacionalisme d'abans de seguir la política de Macià”.²²⁰ En altres ocasions diria que l'havia conegut:

Un dia que no recordo exactament, l'any 1916, poc després d'ésser-ne [jo] elegit secretari de propaganda autonomista [fet que ja sabem que no és cert, ni pel càrrec, ni per la data]. Jo l'aniria veient molt sovint, consultant-li coses, accions a fer, moviments a crear. De fet, em vaig sentir plenament identificat amb ell només conèixer-lo. Tan identificat que de seguida al CADCI jo passava com un íntim de Macià i molta gent gran ja deia: “el jove Tarradellas, el jove d'en Macià”.²²¹

I encara, que:

Als primers temps de secretari de la secció de propaganda nacionalista del CADCI [fet que ja sabem que no és cert], va venir-hi a fer un míting el senyor Macià. El noranta per cent de l'auditori érem joves. [Macià] encomanava una cosa absolutament extraordinària, una gran confiança inspirada per la seva imatge d'honestedat i per la manera de parlar. Aquell dia vaig tenir ocasió de conèixer-lo, de saludar-lo, de fer-hi amistat conjuntament amb altres companys.²²²

Com s'ha vist, Macià va anar al CADCI diverses vegades entre 1915 i 1919. No es pot determinar si Tarradellas va arribar a saludar Macià, aprofitant que pertanyia a la secció de Propaganda que organitzaven els actes. O si, per Tarradellas, haver vist Macià ja significava conèixer-lo, però és evident que no recordava les dates amb exactitud. El què no és cert és que en aquella època Tarradellas fos *íntim* de Macià. Ambdós no van tenir tracte fins l'any 1931, com es veurà. La pretesa relació d'ambdós fins aleshores del relat de Tarradellas forma part de la redefinició del passat polític d'aquest. Macià, ja al novembre de 1918, havia anunciat la formació d'un hipotètic ‘Partit Obrer Nacionalista’, capaça d'aplegar les reivindicacions dels treballadors

²¹⁹ *Butlletí de La Falç*, n.11. Gener-Febrer 1934, p.3

²²⁰ Febrés, X., (1985), pp.11, 14

²²¹ Udina, E., (1978), pp.36-37

²²² Arbós, A., (1988), p.17

—sobretot dels del sector serveis, com els afiliats al CADCI— i sintetitzar-les amb el catalanisme exaltat. Aquest partit no-nat donaria pas a la FDN, en començar l’any 1919, que aspirava “a reunir tots els elements demòcrates i nacionalistes de Catalunya”. Alguns centres nacionalistes van adherir-s’hi, però La Falç, malgrat tenir-lo de president honorari, no ho va fer.²²³ Segons Tarradellas:

L’any 1918 [els de la Falç] vam acudir a donar suport a les reunions convocades per Macià en el nostre local per arribar a la plasmació de la Federació Democràtica Nacionalista. [...] Guardo encara, com un honor, una carta autògrafa de Macià, convocant-nos a aquelles reunions per a la fundació de l’entitat.²²⁴

De nou, Tarradellas s’atribuïa un paper preponderant en aquesta entitat del que no ha quedat constància, ni en *El Diluvio*, periòdic que informava de totes les actuacions de la FDN, ni en el propi butlletí de l’entitat, *L’Estat Català*, no van esmentar en cap moment La Falç ni, per descomptat, a Tarradellas. En unes ocasions, Tarradellas va adjudicar-se un paper en la creació de la FDN i haver ocupat el càrrec de secretari general.²²⁵ En altres, fins se l’ha fet representant dels joves macianistes, vocal de la primera junta del nou partit.²²⁶ Relats fonamentats en les pròpies argumentacions de Tarradellas, qui sostenia que:

D’allà [del CADCI] va sorgir la idea de formar un partit al seu voltant [de Macià]. No en tenia cap fins aleshores, anava sol. Vam crear la Federació Democràtica Nacionalista de Catalunya, de la qual també vaig ser secretari general. Era el primer partit que tenia el senyor Macià, abans d’Estat Català. Allà el vaig tractar i vaig seguir tota la vida al seu costat.²²⁷

Les afirmacions de Tarradellas no són certes.²²⁸ La junta directiva de l’FDN que acompanyava Macià la formaven Ramon Aguiló i Gil, advocat barceloní lligat als medis obreristes; Enric Arderiu i Valls, patrici lleidatà; el metge Eduard Xalabarder i Serra; i el manescal i professor de l’Escola d’ Agricultura Pere Rossell i Vila. Així com els membres del comitè municipal de

²²³ Molas, I., ‘Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923)’, *Recerques*, n. 4, 1973: 137-153; a Izquierdo, S., (2006) *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d’esquerres 1904-1931*, Catarroja: Afers, pp.182-190, a partir de l’article de Moles es diu que la base d’operacions de Macià era La Falç i aquesta era independentista. Aquests extrems no són certs.

²²⁴ *La Rambla (esport i ciutadania)*, J. M. Massip, ‘Davant la batalla del dia 28. Parlen els homes de les Esquerres Catalanes’, 25 de juny de 1931, n.74, p.10

²²⁵ Udina, E., (1978), p.37; *L’Estat Català. Publicació d’orientació nacional*, n.1, 15 de novembre de 1922, p.1-2

²²⁶ *Ibid.*, p.39

²²⁷ Arbós, A., (1988), p.17

²²⁸ Febrés, X., (1985), p.10

Barcelona, format per Josep Mallofré i Tort, Salat, Ramon Duran i Albesa, Adolf Pujol i Brull, Adolf Cabús, Lluís Marsans Mercader, Manuel Pages Obach i Joan Sulé.²²⁹ La majoria d'aquests quadres eren persones estretament vinculades a Macià i, a més, d'una certa edat. El nacionalista intransigent Abelard Tona, soci del CADCI, diria que “la FDN era per a homes fets i jo [nascut dos anys després que Tarradellas] encara era un noieta”.²³⁰

El projecte de Macià, l'FDN, va fracassar en les eleccions municipals del 8 de febrer de 1920.²³¹ També Tarradellas, en aquelles dates, el març de 1920, va dimitir del càrrec de vocal tercer de la secció de Propaganda del CADCI, sense que se'n sàpiguen els motius i sense esperar a l'inici d'estiu per acabar el segon mandat de la junta. Arran de la dimissió se li va reconèixer que durant el curs passat havia desplegat “una activitat extraordinària”.²³² Certament, com s'ha apuntat i com Guinart havia deixat clar, Tarradellas havia destacat com un bon organitzador. Algú amb un perfil adequat per moure's entre bambalines i treballar per tal que els actes organitzats per la secció de Propaganda arribessin a bon port, i no només interessat en figurar en els quadres de la junta. D'altra banda, Tarradellas no havia destacat per la seva ploma, ni per l'afany de triomfar en aquest camp, i era conscient de les seves limitacions com a orador. Sabia que li mancava carisma i que no tenia ascendent entre els joves nacionalistes radicals de l'ambient en què es movia. La raó primera; no el trobaven prou ‘revolucionari’.

La percepció que d'ell tenien els seus companys queda palesa en una anècdota del mateix Tarradellas, durant la visita del mariscal Josep Joffre a Barcelona, el maig de 1920. Durant la Primera Guerra Mundial, el nacionalisme exaltat havia convertit Joffre, nascut a Ribesaltes, el Rosselló, l'any 1852, en un dels herois dels aliats a ulls dels francòfils barcelonins. El militar nord-català va arribar a ser nomenat Mariscal de França el 1916, ja que el seu nom havia agafat renom a conseqüència de la direcció de la Primera batalla del Marne, en les fases inicials de la contesa. El 12 d'octubre de 1919, el president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch, va

²²⁹ *El Diluvio*, 15 de gener de 1919; *El Baix Penedès*, 18 de gener de 1919; Macià, F., ‘La FDN davant el problema obrer’ a Roig i Rosich, J. M., (2010) *Francesc Macià. Polític, teòric, agitador. Documents (1907-1931)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.291-297

²³⁰ Tona Nadalmal, A., (1994) *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme*, Barcelona: PAM, p.20

²³¹ Ucelay-Da Cal, E., ‘Protagonistes cercant una base: Els separatistes catalans en la resistència a la monarquia dictatorial (1923-1931)’, *L'Avenç*, n.37, abril, 1981: 42-50; Ucelay-Da Cal, E., ‘Estat Català’ a Molas, I., (ed.) (2000) *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, pp.85-86; Ucelay-Da Cal, E., ‘Entre el ejemplo italiano y el irlandés: la escisión generalizada de los nacionalismos hispánicos’, *Ayer*, 63, 2006 (3): 75-118

²³² Duran, L., (2003), pp.37, 49

encapçalar una delegació catalana per assistir a l'acte d'homenatge que Perpinyà va retre a Joffre. Set mesos després, el maig de 1920, Joffre va ser convidat a formar part de la presidència dels Jocs Florals. La invitació aprofitava per deixar clara la catalanitat de Joffre, però en el marc d'una celebració literària. Les autoritats espanyoles, si bé descontentes, no van gosar prohibir la visita del Mariscal per no ennutjar França. Amb tot, a Joffre se li suggerí d'anar primer a fer una visita al Rei a Madrid.²³³

En arribar a Barcelona, al baixador de Passeig de Gràcia, el matí de l'1 de maig, un grup d'ultracatalanistes que anaven a oferir una bandera catalana a Joffre van ser dissolts a cops de sabre per la policia, que va haver de fer el mateix amb un altre grup d'espanyolistes que protestaven per la seva presència. Joffre va visitar el Govern civil, l'Audiència i l'Ajuntament. Mentrestant, els nacionalistes radicals catalans van tornar a aplegar-se a les Rambles i la policia els va dispersar de nou.²³⁴ A la tarda va tenir lloc una recepció al Palau de la Generalitat. En el moment que els centres catalans d'Amèrica feien una ofrena al Mariscal algú va cridar 'Mori Espanya!' i la policia va decidir-se a entrar al Palau per carregar. Una acció que Puig i Cadafalch va aturar, demanant que la policia es retirés cap a la façana de l'Ajuntament, desplegant a continuació els Mossos d'Esquadra. L'actitud de Puig i Cadafalch va generar el descontent del Governador civil, comte de Salvatierra, que se'n va queixar a la premsa. L'endemà diumenge, 2 de maig, va tenir lloc la inauguració dels Jocs Florals al Palau de Belles Arts. L'acte va acabar també amb incidents, arran de diversos crits de 'Visca Catalunya lliure!'. Tarradellas recordava haver assistit als actes dels Jocs, arran d'una invitació rebuda com a soci de l'Ateneu Barcelonès. D'acord amb el seu testimoni, enmig de les protestes i manifestacions de catalanitat:

La gent cridava: "Cap a l'Ajuntament! Cap a l'Ajuntament". La gent volia fer moltes coses, i jo vaig dir: "Res d'anar a l'Ajuntament. No fem el valent perquè a la cantonada mateix ens apallissaran". Això em va procurar una certa antipatia per part de joves de la meva edat. Sempre he tingut la gran preocupació de no fer el ridícul.²³⁵

Tarradellas es movia en l'ambient, però no era un nacionalista dels durs.

²³³ Balcells, A., Pujol, E., Sabater, J., (1996), pp.190-192; Velasco, M.A, (ed.) (2008), p.43

²³⁴ Xuriguera, R., (1933) *Casanovas: quinze anys de política catalana*, s/n, pp.15-17

²³⁵ Febrés, X., (1985), p.15

Temps mort

Sanitari a Melilla

Tarradellas, amb vint-i-un anys i 1,84 m. d'alçada, va entrar a la caixa de reclutament com a soldat de 'quota' l'1 d'agost de 1920, havent obtingut el número dos en el sorteig.²³⁶ El seu pare va abonar 'la quota', mil pessetes –aleshores una suma molt considerable–, per aconseguir la reducció del servei de dos anys a deu mesos. La 'quota' li va estalviar d'anar al front encara que, en coincidir amb la guerra del Marroc, el termini es va allargar. Altres coneguts seus com Josep Carner-Ribalta, un any major, i Rossend Llates, de la mateixa quinta, també van emparar-se en la figura legal de soldat 'de quota'.²³⁷ Tarradellas es va presentar per concentració el 24 de febrer de 1921 i el 10 d'abril va jurar bandera en el Regiment d'Infanteria Jaén n.72, que tenia la caserna a la Barceloneta. El 24 de juny va acabar el període d'instrucció. L'1 d'agost de 1921, va ser cridat a files com a sanitari de segona a la IV Comandància de Tropes de Sanitat a l'Hospital Militar Gómez Jordana de Melilla, arran de la batalla d'Annual. Començada el 22 de juliol entre les tropes espanyoles i el cabdill rifeny Abd-el-Krim, la contesa acabaria un parell de setmanes més tard amb una greu derrota espanyola i al voltant de vuit mil baixes. Essent coneguda per aquest motiu com el 'Desastre d'Annual'.²³⁸ Tarradellas coincidí en el cos de sanitaris a Melilla amb l'advocat Antoni Xirau i amb Pere Pla, el germà del periodista Josep Pla, qui el va conèixer en fer-los una visita.²³⁹ Amb qui no va coincidir, però també estigué el mateix període al Marroc fent el servei militar com a soldat fou Joaquim Ventalló, un altre de les figures amb qui més endavant tindria relació.²⁴⁰ Segons Tarradellas:

Alguns dies morien més de cent soldats malalts, mancats de la més elemental assistència mèdica. L'hospital projectava un olor nauseabund. Els metges militars feien el què podien però la intendència estava completament corrompuda. Els lliuraments oficials d'aliments per als malalts no tenien oficialment res a veure amb la realitat dels mateixos. Fou un gran escàndol. Els soldats arribats recentment de la península no compreníem com havia

²³⁶ Expedient Militar R/1920. Arxiu General Militar de Guadalajara; Arbós, A., (1988), p.78

²³⁷ Carner-Ribalta, J., (1972), p.33; Llates, R., (1969) *30 anys de vida catalana* Barcelona: Ed. Aedos, pp.342-344

²³⁸ Correspondència Servei Militar a Melilla, 1922. Fons Josep Tarradellas (AMTM); Udina, E., (1978), p.49; Palma Moreno, J.T., (2001) *Annual 1921. 80 años del desastre*, Madrid: Almena ediciones, pp.169-171

²³⁹ Casanelles, J., (1991) *Joan Casanelles i Ibarz (1904-1986). Memòries i biografia*, a cura de Joan B. Culla i Clarà, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, p.92; Arbós, A., (1988), p.87; Febrés, X., (1997) *Josep Pla, biografia de l'homenot*, Barcelona: Destino, pp.163-165

²⁴⁰ Vinyes, P., (2010) *Visca la República. Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor*, Barcelona: Ed. Dux, pp.23-27; Raguer, H., (1984) *Divendres de passió. Vida i mort de Carrasco i Formiguera*, Barcelona: PAM, p.101

pogut arribar-se a una situació com aquella i l'esperit de rebel·lia despertà en tots nosaltres, encarats de sobte davant aquella podridura moral.²⁴¹ [...] Vaig arribar després dels fets d'Annual i estava en unes oficines de l'hospital a set o vull quilòmetres de Melilla, on veia que arribaven camions amb uns albarans que deien '100 caixes de llet condensada', però que no en portaven ni una i nosaltres havíem de posar-hi el segell de totes maneres. Tothom robava, anaven cobrant i repartint, era realment un lladrocini.²⁴²

Fig.6 Josep Tarradellas (el segon per la dreta) i els seus companys fent el servei militar a Melilla com a sanitari, 2 d'octubre de 1922 (AMTM)

Fins i tot, Tarradellas va explicar un suposat encontre amb Francisco Franco:

Quan Franco venia des del front fins a Melilla, el pànic s'instal·lava en els quarters. Allò de la ràdio macuto funcionava molt bé i quan corria entre els soldats el crit de Que viene Franco! Ningú no s'atrevia a sortir dels quarters o de l'Hospital Jordana, on jo era destinat a la sanitat, en un cim a pocs quilòmetres de la ciutat. Franco tenia la fama d'un home eficaç militarment però temut pel seu autoritarisme i disciplina de punt en blanc. Teníem por que si ens trobava passejant per Melilla, com va succeir diverses vegades, ens enviés al front. Per a nosaltres allò era el perill de mort. No teníem ganes d'anar al front. A més, els qui estàvem a Sanitat, Oficines o Intendència érem els més formats culturalment o els més 'enxufats'. Anar al front era terrible, però paradoxalment ho era molt menys si el soldat anava amb Franco. Com Sanjurjo, tenia la gran fama de guanyar totes les batalles. Els qui anaven amb ell sabien segur que no moririen al front. Aquella era la imatge que hom tenia del que esdevindria un fred i dur dictador. Una vegada sense saber que Franco estava a Melilla vam anar a la ciutat a passejar-nos uns companys i jo. Anàvem descordats, mal vestits amb l'uniforme militar. De sobte un militar va començar a renyar-nos a l'altra banda de la voravia. Era Franco. Vam callar i desaparèixer de seguida.²⁴³

²⁴¹ Udina, E., (1978), pp.50-51

²⁴² Porcel, B., (1977), p.20

²⁴³ Udina, E., (1978), pp.50-51

L'encontre, també amb tints fílmics, per raons òbvies no es pot contrastar.²⁴⁴ Durant l'estada a l'Àfrica, Sunyol, que a causa de la seva dèbil salut s'havia anat allunyant de les activitats ultracatalanistes, continuava amb la seva feina de 'pixatinter' i aprofitava la tranquil·litat de les nits a la Banca Nonell per escriure llargues cartes al seu amic Josep:

Explicant com si estiguéssim els dos conversant personalment a les Rambles de l'amic Amigó, de les noies del Viures, del 'gorrero' Dedeu que mai pagava, i de tantes i tantes altres coses que tant plaïen a l'amic Tarradellas el llegir-les i a mi tant m'agradaven escriure per satisfacció del bon amic que es trobava en aquelles terres de l'Àfrica i que em donava per doblament satisfet quan dies després anava a veure a la bona de la seva mare i la veia, dintre de l'angoixa de tenir el fill absent, contenta per la satisfacció en que rebia les cartes del seu fill comunicant-li, entre altres coses, l'alegria que li produïa l'haver rebut aquelles cartes tan llargues del seu amic Sunyol.²⁴⁵

Fig.7 Josep Tarradellas, al centre, en una foto de grup amb els companys de servei militar, vers 1922 (AMTM)

²⁴⁴ Preston, P., (2002) *Franco, caudillo de España*, Barcelona: Grijalbo Mondadori

²⁴⁵ Carta de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, 29 d'abril de 1950, Mèxic D. F. Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

La JN La Falç en l'absència

Tarradellas, que al març de 1920 havia deixat el seu càrrec a la secció de Propaganda del CADCI, va donar-se de baixa de l'Ateneu Barcelonès en ser destinat a Melilla, per tal d'estalviar-se la quota.²⁴⁶ No sabem quina quota pagava per ser soci de La Falç, ni si també va renunciar-hi. En qualsevol cas, la Joventut va entrar durant l'absència de Tarradellas en el seu període més polititzat. A partir del gener de 1921, l'entitat va començar a editar un butlletí mensual, *Esquerra*, per donar a conèixer els seus plantejaments. Fet del que no havia gaudit fins aleshores. Es tractava tan sols de dues pàgines, però que resulten interessants per apropar-se a l'evolució de l'entitat en aquest període:

A tots vosaltres que sentiu bategar dintre vostre l'amor a la nostra Catalunya, a tots els que us dieu nacionalistes, va dirigit aquest Manifest. Manifest d'entusiasme, Manifest de rebeldia, Manifest de convicció, digueu-li com volgueu.

-Nosaltres volem dir-li: Manifest de dignificació.

-Els qui el fem, som nacionalistes que considerem que la nostra generació és tant obligada a procurar obtenir la llibertat de Catalunya pels mitjans que siguin necessaris, com totes les altres generacions que'ns puguin succeir. Creiem que'l nostre deure és no deixar pels del demà el que puguem fer o preparar nosaltres. Proclamem, que la generació catalana del segle XX té l'obligació de fer els possibles, per a conquerir la llibertat de nostra terra. Considerem inacceptable el que nosaltres tinguem de fer el sord als clams de les necessitats de la nostra Pàtria.

Precisament ara que estem en l'època de les rebeldies, que veiem que les campanyes d'opressió es redreçen, i conquereixen la llibertat desitjada, mentre Polònia reviu, Txeco-eslovaquia [sic], Iugo-eslavia [sic]... es refan, Irlanda n'és amarada de ferma rebeldia... Catalunya, segons el capitost [Cambó] de la Lliga Regionalista deu... esperar-se.. Esperar-se a que una altre generació, no mesella com la nostra, conquereixi per Catalunya una senzilla autonomia. Vergonya eterna per nosaltres si això consentim, pels segles dels segles podran senyalar-nos als catalans del XX com a incapaços.

I ara, referim-nos a ço que indigna nostre esperit. De temps ja fa venim observant en els dirigents de la política de la nostra terra, una errònia actuació. Suara, dignes companys de la Associació Catalanista de Gràcia, clamaven ja a l'avençada contra aquesta moderació incomprensible del nostre Nacionalisme, que està portant-nos a la pitjor de les sumissions: a la summissió de la impotència.

Catalunya de dreta, part de Catalunya de l'esquerra, n'han estat en mal hora representades per un sentir polític: la Lliga Regionalista. Força temps fa, que nosaltres, nacionalistes intransigents som amb tot desacord amb les orientacions de la dita entitat. Claudicacions, una darrera l'altra, desfeien l'entusiasme del nostre esperit. Falses actituds, feien revoltar la nostra conseqüència d'ideals. Reprobables fets, denotadors d'un excessiu

²⁴⁶ Còpies del llibre d'actes de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès, n,14 i 15, ref. 221 i 222, pp.195 i 200 i n,14, ref. 221, pp.104-106. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

conservadurisme, feien avergonyar-nos de que qui els practicaven poguessin dir-se nacionalistes. Combinacions, oportunistes, estaven a l'ordre del dia, més i nosaltres, no obstant i veureu, callavem.

En moments suprems veiem com els capdavanters del regionalisme preferien les qüestions econòmiques a les nacionalistes. Per ells, tota crisi de 'moneder' repercutia, interessava molt més, que no pas una crisi de catalanisme. Temps ha hem suportat com ells han pactat amb el govern d'Espanya, oferint-li tot, a canvi del no res. Ells, quantes vegades han salvat Espanya a canvi de que les corrupteles de la política espanyola procuressin ensorrar a Catalunya; dient-se nacionalistes, han posat el seu esforç a la disposició dels que us han negat, ens neguen i ens negaran tota espurna de llibertat. Ells han predicat sempre la concòrdia la legalitat...i així, no han lograt la més mínima part de les nostres aspiracions.

Ells, en fi, jamai han sigut ben Nacionalistes. Encare avui, En Cambó té el cinisme, que això pot dir-se'n, de parlar-nos de la "Espanya gran". Llegiu son portaveu, diari que es diu nacionalista, i per tota prosa, sols sap dir-vos: Serenitat, serenitat, serenitat. Gent de política d'oportunitat, mancada d'ètica conseqüent. Partit polític dolent per tot i bo per res. Ells en comptes de fomentar el Nacionalisme, l'han desprestigiats –amb inacceptables col·laboracions governamentals a l'Estat espanyol. Ells, en fi, han sigut en totes ocasions o bé insincers o bé traidors. Suava el seu capdill ens predicava l'hora de l'autonomia plena al finir la guerra [Gran Guerra]; però ara, ens diu que aquesta mesquinesa de llibertat no som nosaltres qui l'hem de gaudir ni conquerir, és la vinent generació qui la obtindrà, d'altra manera. Però la vinent generació, qui és? No som nosaltres els factors de la mateixa? Si creiem la descendència nostra, dins d'aqueixa conformitat, quin és el pervindre ala nostra Pàtria? Si passats records, de heroïcitat patriòtica de nostres avantpassats, no són prou potents per a fer-nos alçar indomables, seran prou esperonats al sacrifici els veniders si tenen davant seu l'exemple del nostre conformisme? Quin exemple els donarem sino un exemple colpidor?

Calia, doncs, establir la diferència entre els catalanistes 'falsos' i els nacionalistes 'de debò', separatistes convençuts:

Adueixen, ells, que primer és la vida que la llibertat. D'acord, però voleu vida més ignominiosa que la vida d'esclau conformat? Per ço nosaltres alcem el clam al cel. Per ço cridem als catalans de bona voluntat, a formar al front. Front doble: front d'enemic acèrrim; front d'amic conformat, més enemic encara. Nosaltres, per dissort, no podem fer més que senyalar el mal que flagella nostra Catalunya. Vosaltres, catalans d'història, homes fets ja a les lluites dirigents, poseu-vos davant nostre, alceu-ne bandera de ferma intransigència, senyalen-nos camí a fer i objectiu a aconseguir; allà anirem nosaltres, allà demostrarem si els catalans del XX es mereixen restar aital com són.

Feu-ho vosaltres, gent que podeu fer-ho; o ara o mai. Porteu a Catalunya ço que li falta. Doteu-la d'un partit, d'una organització, del que volgueu; presenteu-ne batalla, batalla d'esquerra, batalla que aplegui sota els plecs de nostra bandera als obrers de Catalunya, allunyats d'ella per lo funest partit que encara està manant-nos. Plet de llibertat ells tenen, tal com el nostre. Nosaltres vos exhortem a vosaltres, els homes sans de Catalunya, a dirigir-nos, a ernprendre aquesta creuada de dignificació dels catalans del [segle] XX, ho fem per entusiasme. Som joves i nostre lloc no és a davant. L'experiencia és vostra. Maneu-nos doncs, tots formarem com un sol home,

actuarem, farem tot quan poguem per a treure de les grapes d'eixa gent conformativa la nostra Catalunya, predestinada a quedar molt rica, molt viva, però esclava... Au, siguem-hi tots, catalans conscients del nostre deure, en la batalla contra el conformisme, en la lluita de dignificació dels catalans del segle XX!²⁴⁷

Després del fracàs del projecte estatutari en començar l'any 1919 cada vegada van sorgir més crítiques a la tàctica iniciada per la Lliga al juliol de 1917, a partir de l'Assemblea de parlamentaris, d'anar a una renovació de l'Estat des de dins, amb la participació dels regionalistes en succesius governs espanyols. Fins el punt que, a partir de novembre de 1921, en un sector de les joventuts de la Lliga, la Joventut Nacionalista, –amb noms com Jaume Bofill i Matas, Ferran Valls i Taverner o Ramon d'Abadal i Vinyals, entre altres– va anar prenent cos la idea de convocar un acte que transcendís el límit del partit per revisar la política catalana en general. En l'acte, que va tenir lloc amb el nom de Conferència Nacional Catalana, el 4 i 5 de juny de 1922 a l'Orfeó Gracienc, van acabar contribuint-hi també exmilitants de la UFNR, i republicans ara independents, com Antoni Rovira i Virgili. Macià amb la seva FDN també hi va participar, malgrat mostrar-se de bon principi descontent per haver estat deixat al marge de l'organització. Considerava que la Conferència no anava més enllà d'una tàctica lligaire.²⁴⁸

Sembla que aquesta postura de Macià responia a la intenció dels organitzadors de deixar de banda al nacionalisme radical relacionat amb l'obrerisme i aquells sectors o elements que poguessin qüestionar l'estructura social. De la seva banda, la Lliga va advertir als participants del seu partit que si hi assistien serien expulsats. Tot plegat va fer que, sense pretendre-ho, la Conferència derivés en la constitució d'un nou partit, Acció Catalana, que esdevindria una organització política de centre, contrària a l'oligarquia de la Lliga, però també a les idees socialitzants. Encara que aquests plantejaments, com gairebé tot en el nacionalisme català, tinguessin uns límits difusos. En el marc de la Conferència, es va condemnar la política de la Lliga. Macià va assistir-hi acompanyat de, entre altres, Manuel Carrasco i Formiguera, Joan Santinyà, Eusebi Isern, i Lluís Bru –a títol personal, no pas representant La Falç. El líder de l'FDN va proposar anar a la creació d'un Estat Català, que va semblar una posició massa radical a la majoria. Això faria que s'acabés desmarcant de les conclusions de la Conferència:

²⁴⁷ *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, JN La Falç, 'Nacionalistes de Catalunya', any I, n. I, 22 de gener de 1921, p.2

²⁴⁸ Francesc Macià, 'La Conferència Nacional Catalana', *La Tralla*, 13 de maig de 1922, p.3

Nosaltres som nacionalistes radicals molt abans de que ho fossin els d'Acció Catalana, i així que els elements que formen aquesta entitat van sortir-se de la Lliga, nosaltres vam demanar per anar al front únic, perquè és l'única manera de no malversar energies. Vam demanar també presentar candidatura integrada per nacionalistes catalans. Ni una cosa ni l'altra no fou acceptada. Els homes d'Acció Catalana volen que nosaltres anem a confondre'ns amb ells, complaent l'actitud d'un directori integrat per persones que fa dos dies encara pertanyien a la Lliga.²⁴⁹

Fig.8 Coberta del primer número del *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, juliol de 1923 (Col·lecció de l'autor)

Acció Catalana va comptar des d'un principi amb un setmanari homònim i, a partir de mitjans d'agost, amb *La Publicitat*, catalanitzant l'antic diari *La Publicidad*. Al si del nou partit es van trobar regionalisme i republicanisme, i van establir-se dos eixos bàsics d'actuació; l'esforç per la catalanització de Catalunya, el què s'anomenà "treballar per la Catalunya endins", i la internacionalització del plet Català en el marc de la Societat de Nacions.²⁵⁰

Cal entendre que Acció Catalana no era una simple 'lligueta', una apèndix de la Lliga participada per les joventuts. Tampoc era un simple aplec d'intel·lectuals. La xarxa que es va crear al seu voltant va arribar també a englobar segments del nacionalisme radical, malgrat que

²⁴⁹ *La Tralla*, 'Entrevista a Macià recollida de *L'Ideal* de Lleida', 21 de juliol de 1923, p.3

²⁵⁰ Baras, M., (1984) *Acció Catalana. 1922-1936*, Barcelona: Curial, pp.11-15; Baras, M., 'Acció Catalana Republicana', a Molas, I., (ed.) (2000) *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, pp.1-4; Casassas, J., (1980) *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona: Curial, pp. 260-267

en principi aquest no era el propòsit del moviment. En fer-se la Conferència, La Falç, JN Els Néts dels Almogàvers, JN Sang Nova i el Casal Nacionalista Martinenc, així com els periòdics *L'Intransigent* i *La Tralla* s'hi havien adherit. Mig any després, el dissabte 10 de febrer de 1923, La Falç va celebrar junta general extraordinària per tractar la dimissió del consell directiu, l'elecció de la nova junta i, sobretot, la proposta de diversos socis d'adherir la Joventut a Acció Catalana.²⁵¹ Després de debatre la qüestió, la junta va acceptar com a ideari el contingut de les conclusions de la Conferència Nacional Catalana i va nomenar un nou consell directiu, presidit per Pere Badosa. Els membres d'aquest nou consell eren completament nous als que havien copat els càrrecs en les juntes anteriors. Dels deu càrrecs, seguien Lluís Bru, ara com a secretari, Joan Marfany, Antoni Alegre i Josep Rovira. Essent només els tres primers històrics de l'entitat. En la següent junta ja només continuaria Alegre. Des del *Butlletí de La Falç* es llançava la següent salutació:

A tots, als consocis de La Falç i als qui no figuren en la nostra entitat, d'aquests darrers molt preferentment els patriòtes d'Acció Catalana que tant intensament labora per aquest treball 'Catalunya endins' indispensable per a reivindicar plenament la nostra única pàtria, plau-me endreçar-vos nostra humil salutació. Pregant-vos a l'ensem, a uns i altres, que vulgueu prendre bona nota de l'oferta que vos fem d'aquestes planes, confiant que voldreu ajudar-nos sol·lícits en l'obra que La Falç s'ha emprés per tal d'arribar a ésser element eficaç de nacionalització, fidels al lema sagrat TOT PER CATALUNYA i deixant sempre bandejats recels i miserietes, fets els nostres esguards en el cel esplendent de nostra pàtria del ànima. En una paraula: Disposeu i maneü per la nostra Catalunya, per aquesta mare nostra que vol deixar quan abans, d'ésser esclava, irisant per assolir la llibertat incondicionada qual feixuga tasca d'alliberament corre de compte de tots els nacionalistes catalans. Maneü-nos, germans caríssims, que per Catalunya sereu servits.²⁵²

Aquests canvis van suposar una presa de poder a l'entitat d'un nou corrent aparentment menys apolític i menys partidari que La Falç continués anant per lliure. El mateix havia passat en altres entitats com el Casal Nacionalista Martinenc i, de retruc, de la seva secció de propaganda – només aparentment autònoma– la JN Els Néts dels Almogàvers. Un d'aquests 'néts' va queixar-se a les pàgines de *La Tralla* que l'adhesió del Casal s'havia anunciat ja a *La Publicitat* abans de celebrar-se l'assemblea per decidir al respecte. I lamentant que la Joventut també s'hi hagués adherit. *La Tralla*, però, si bé recollia aquesta queixa, també ressenyava els actes de La Falç ja adherida a Acció Catalana. Acabant de dibuixar una xarxa de relacions entre el nacionalisme

²⁵¹ *La Publicitat*, 'La J.N. La Falç', 9 de febrer de 1923, p.2; 10 de febrer de 1923, p.1; Baras, M., (1984), pp.20-21

²⁵² Badosa, P., 'Als nacionalistes catalans', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, n.1, p.1

radical i el més moderat, complexa. L'adhesió a Acció Catalana i els seus postulats, però no van suposar en cap cas la supressió de Macià com a president honorari de l'entitat. Fins La Falç envià un telegrama d'adhesió a Macià en el marc d'un míting d'aquest a Les Borges Blanques a finals d'octubre de 1922. En una mostra més que les fronteres entre grups nacionalistes radicals eren més laxes del què en ocasions s'ha apuntat i, sobretot, que en el si d'Acció Catalana hi havia un entramat més complex de la visió que la reduït a veure-la com 'la lligueta'.²⁵³

Paradoxalment, l'adhesió a Acció Catalana i als seus postulats, no va suposar la supressió de Macià com a president honorari de l'entitat. En aquest joc complex de relacions en el si del nacionalisme català, La Falç enviava un telegrama d'adhesió a Macià en el marc d'un míting d'aquest a Les Borges Blanques a finals d'octubre de 1922. Era una mostra més que les fronteres entre grups nacionalistes radicals eren més laxes del què en ocasions s'ha apuntat.²⁵⁴ En aparença, però, com a mínim des de la direcció, l'aliniament de La Falç amb Acció Catalana i el seu propòsit de treballar per la 'Catalunya endins' va ser total. Així ho expressava Badosa:

No pretenc amb aquest escrit fer noves orientacions de doctrina nacionalista, puix que sortosament tenim ja proclamats uns principis que la determinen concretament quan reconeixen a nostre poble la plena i exclusiva llibertat per disposar de la seva personalitat nacional. Però el fet que aquesta personalitat no sigui encara reconeguda i no vagi compresa a dintre la llista dels pobles lliures dóna a la política catalana dos aspectes ben diferents i ben demarcats en el seu desenrotll; essencialitat i tendències.

Al primer aspecte de nostra política que ha arribat a un grau suficient d'intensitat, li manca encara l'extensitat necessària per assolir la constitució d'un Estat lliure; li cal fer soldats per a la nostra causa orientant la seva propaganda 'Catalunya endins' com molt encertadament han dit i fan els d'Acció Catalana; cal fer més extensiva l'obra de la benemèrita Unió Catalanista, llavor ben sana que bons fruits ha donat i pot donar; cal que el seu apostolat no es deturi fins a agrupar tots els catalans perquè aquest aspecte esdevingui un plet de vida externa únicament.

El segon aspecte 'tendències' que també podríem anomenar 'vida interna del nacionalisme' no pot ésser refusat ni abandonat contràriament a les opinions que pretenen fer del nacionalisme un moviment eclèctic. Certament que enclou la possibilitat de dividir-nos en les qüestions que en podem dir casolanes, però si tots els catalans sentim verament l'essencialitat del nacionalisme, aquestes possibles divisions no seran jamai un destorb per a la causa nacional; si sentim prèviament tota la intensitat del nacionalisme eclèctic, hem de renunciar,

²⁵³ *La Publicitat*, 'La J.N. La Falç', 20 de febrer de 1923, p.3; 'Entitats adherides a Acció Catalana', 28 de març de 1923, p.1; 'Adhesió a Acció Catalana', 12 de maig de 1923, p.1; *La Tralla*, 'El Casal Nacionalista Martinenc ha mort', Un Net dels Almogàvers, 19 de maig de 1923, p.4; 'Acte d'Afirmació Nacionalista a Torelló', 30 de juny de 1923, p.4; 'El Míting de les Borges Blanques', 21 d'octubre de 1922, p.4

²⁵⁴ *La Publicitat*, 'Entitats adherides a Acció Catalana', 28 de març de 1923, p.1; 'Adhesió a Acció Catalana', 12 de maig de 1923, p.1; *La Tralla*, 'El Míting de les Borges Blanques', 21 d'octubre de 1922, p.4

incontenti, a regentar nostre poble mentre aquest no sigui lliure; no podrem fer sentir, mentrestant, la bonesa de govern i ben poques proves de capacitat podrem donar, al poble que pretenem dirigir.

Sé que hi ha quiscuna entitat nacionalista que ha pres acords referents a la necessitat de que els nacionalistes que representen el Govern de Catalunya i el de la ciutat, intervinguin en totes les manifestacions de nostra vida especialment en la solució dels actuals conflictes i crec, a més, que «La Falç» no s'ha quedat enrere en aquest ordre de coses. Jo aplaudeixo aquesta iniciativa i escric, aquestes ratlles, per a encoratjar-los en aquest lloable propòsit. I com a final no crec que sigui aventurar preguntar.

¿No es hora, encara, de que els nacionalistes ens preocupem de la organització dels sindicats fent-los primerament nacionals i amasant-los, ultra del ver esperit de defensa professional que deu inspirar-los de una catalanitat que jamai han tingut i que tant profitosa seria per Catalunya i per la Humanitat? Enfoquem els treballs de 'Catalunya endins' en la vindicació d'aquest organisme, portant-li la plenitud que deu tindre i que prendrà si el convoquem a una Conferència Nacional del Treball, i així enfortirem les rengleres del nacionalisme amb l'aportació d'aquesta artèria tant indispensable per a assolir la llibertat, individual i col·lectiva, que desitgem per tota la humanitat.²⁵⁵

La feina de treballar per la 'Catalunya endins' feia evident que encara eren molts els qui s'aprovaven a les entitats nacionalistes perquè hi veien una oportunitat de lleure, i no pas per motivacions polítiques. Un dels nacionalistes 'polititzats', en nom d'un intervencionisme polític que ja no era el de la Lliga, animava a 'convertir' en catalanistes autèntics als que "només ballaven sardanes":

De bell antuvi hom dubtarà de si el parlar de sardanes en el nostre butlletí encaixa perfectament en les seves normes i en les actuals orientacions de la joventut, avui ja més decantada cap a les actuacions polítiques. Tot amb tot, l'expansió de la sardana es considera com feina altament patriòtica per la seva finalitat artística, moral i d'educació de l'instint racial que, indubtablement, s'assoleix amb el conreu de nostra dansa. Oimés. Recapitem la feina feta fins ara i notarem que la més reeixida i completa ha estat la de sostenir alguns anys de manera ininterrompuda l'audició de sardanes en totes les festes. Bé és cert que els nacionalistes de La Falç no necessitaven de les sardanes per afermar més encara els seus ideals. Però s'han pogut estalviar sovint, d'encarar-se amb una llista d'espectacles públics barcelonins que encomanava una trista depressió a llur cor de patriotes.

Tot això no solament excusa de tractar aquí de la dansa bella sinó que clama la propera represa de les sessions sardanístiques nostrades; i així mateix que el nostre exemple sigui imitat per les innombrables entitats polítiques que curen amb tant d'entusiasme, adés balls de berbena amb manubrio i avui balls de gala amb jazz band, servint de cobertura la bandera de les quatre barres. Cal que ens donem compte que fins ara tot sardanista era un nacionalista convençut. Però cada dia hi ha més xicots que aprenen a ballar la dansa catalana i que encara estan dejuns de nocions patriòtiques. Per les nostres places ciutadanes els sardanistes neixen com bolets a la muntanya.

²⁵⁵ Un de la Falç, 'Orientacions', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, n.1, pp.2-3

Heus aquí una bella tasca a encetar; si les associacions catalanes comencen a conrear la sardana veurem com tot aquest jovent primicer de sang novella, ingressa als nostres rengles. I així la força del nacionalisme serà més clara i pura, perquè la joventut serà inestroncable. N'estem ben convençuts, la Sardana és un plançó que assegura molt bones collites de nacionalistes.²⁵⁶

Durant l'absència de Tarradellas, La Falç, malgrat el canvi a la direcció, va continuar organitzant conferències. Amb ponents més dispars, però, que fins aleshores. Així Ventura Gassol, que va entrar a l'entitat per aquelles dates, quan també havia fet el salt de la Joventut Nacionalista de la Lliga a Acció Catalana, va conferenciar precisament sobre l' 'Actuació de les joventuts', Rafel Campalans ho va fer sobre 'Nacionalisme i Socialisme', Lluís Nicolau d'Olwer va pronunciar 'Paraules als joves', un dels clàssics ponents de la Unió Catalanista, Josep Grant Sala va conferenciar sobre 'El nacionalisme i l'obra de la Protectora' i, entre altres, Cristòfor de Domènec 'Socialisme i nacionalisme'.²⁵⁷ D'altra banda, les trobades amb grups nacionalistes de comarques o de municipis dels que procedien els directius de l'entitat es continuaven sovintejant. Aquests contactes facilitaven, a la vegada, que els nuclis de comarques es vincuessin també a Acció Catalana. És el cas de la Joventut Nacionalista de Torelló, que compartia socis amb La Falç i s'havia adherit al nou partit.²⁵⁸ També a compartir assistència en l'ofrena floral de l'11 de setembre o les sortides amb altres joventuts, com l'Aplec de Joventuts Nacionalistes a Vinyet, Sitges, organitzat per la Joventut Nacionalista de Sitges, la Joventut Nacionalista Almogàvers de Vilanova i la Geltrú i La Falç. Sempre iniciant-los beneïnt de les respectives senyeres i amb parlaments, audició de sardanes i teatre, com manava el canon.²⁵⁹ Així mateix, l'entitat va prosseguir organitzant excursions, ja amb una secció excursionista pròpiament, per exemple a Blanes i Santa Cristina d'Aro, o Sant Feliu de Llobregat. El motiu d'aquestes era 'fer pàtria', el mateix que perseguien els primers nacionalistes.²⁶⁰ Queda ben palès en un article aclaridor en el butlletí de l'entitat:

Havent-se reorganitzat la secció d'excursionisme de nostra entitat bentost a cada mes es faran belles excursions pel sol de nostra pàtria; és d'esperar que tots els patriotes de La Falç, col·laborant per l'engrandiment de nostre

²⁵⁶ Mainar, J., 'Sardanes', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, n.1, pp.6-7

²⁵⁷ *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, n.1, p.4; *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, agost, n.2, p.3; Per la militància de Gassol, vegeu Casassas, J., 'Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914', *Recerques*, n. 14, 1983: 7-32

²⁵⁸ *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, n.1, pp.4-6

²⁵⁹ *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, Aplec de Joventuts Nacionalistes al Vinyet-Sitges, 1923, setembre, n.3, p.1; *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 'Editorial', 1923, setembre, n.3, p.1

²⁶⁰ Marfany, J. L., (1996) *La cultura del catalanisme*, Barcelona: Empúries, pp.293-307

grup, faran així que aquest es pugui posar al nivell dels més entusiastes grups excursionistes de Catalunya. L'excursionisme català no serveix tan sols per practicar dels més bons esports, sinó que també és més que res l'enlairament del nostre ideal, i per aquesta finalitat tot bon patriota, abans que res, hauria d'ésser un bon excursionista, puix no n'hi ha prou en la doctrina que ens ensenyen els polítics catalans i l'haver estudiat un xic d'història per anomenar-se Nacionalista car mantes vegades els polítics manquen en llur deure per oferir-los-hi els nostres enemics un lloc elevat en les files de la tirania i les pàgines de la història en no haver sigut portades pels llocs on s'esdevingueren els fets passats s'esvaeixen de la memòria com s'esvaeix el fum, naixent a l'ensem un nacionalista tèrbol i mesquí, mancat d'imatges vives, duent-lo a la mort; cal doncs per ésser un perfecte nacionalista, l'haver sigut i continuar sent un contemplador de les belleses que posseeix la pàtria, i dur-hi la nostra voluntat i el nostre amor vers aquests grans monuments que s'aixequen arreu i que no volen morir del tot perquè és obra de Déu, però s'aguanta per mostrar-nos que tenim una pàtria, la més bella, plena d'encisos, rebent d'ella la carícia manyaga pels cims més alts; però quan deixem la ciutat i pugem a dalt d'un cim se'ns allunya la pudent olor de joves esclaus i quan retornem sentim en el fons dels nostres cors les ànsies de llibertat.²⁶¹

Des de l'entitat, s'animava als joves a ser la punta de llança del moviment catalanitzador:

Clarament deixen albirar aquestes campanyes empreses en tots sentits i direccions, que el nacionalisme ha entrat en una fase intensa i ascensional. Davant aquesta febre d'actuació que d'un quant temps ençà senten les diferents agrupacions patriòtiques i polítiques de la nostra terra, àdhuc aquelles que quasi sempre procuren adaptar la seva actuació a convencionalismes partidistes; nosaltres la joventut catalana, hem de sentir-nos-en esperonats i hem de fer esforços per col·locar-nos a la davantera del moviment.

Per moltes i molt diverses raons, som els cridats a posar-nos a l'avantguarda d'aquesta nova vibració idealista que té com a objectiu immediat conquerir per a la causa de la pàtria els cors d'aquells catalans indiferents a la nostra reconquesta. Aquest lloc d'honor ens el tenim guanyat, si més no, pel nostre temperament impulsiu. Cal però amic que paral·lelament a la nostra aportació en tot ço que vagi dirigit vers l'alliberació de la Pàtria, esgrimim una arma; la fiscalització. Ningú més indicat que nosaltres, puritans en l'actuar i verges de pactes i altres ressorts polítics per exercir aquest difícil comès.

No crec pas que hi pugui haver qui dubti de la necessitat d'aquesta arma, severa pels claudicadors, i reconeixedora dels mèrits abnegats; car tenim precedents en què la sola deserció d'algun cabdill de l'exèrcit patriòtic, ens ha tirat per terra tota la propaganda feta en molt de temps; i això podia passar perquè el poble, tot ideal, havia posat una confiança il·limitada en aquests homes que després havien de tenir la virtut de crear alguns escèptics més. Aquesta fiscalització que reclamem, a més d'evitar aquestes coses, ha de tenir un contacte constant amb l'opinió ciutadana, de manera que pugui tenir-la al corrent de la situació.

Amb aquesta arma a la mà esquerra i l'ensenya barrada a l'altra endinsem-nos en el pla i la muntanya, escampant arreu la llavor del prosselitisme i la dignitat catalana; fem sentir en el cor dels simples catalans, l'obsessió de reivindicació que a nosaltres ens ha corprès; car, quan tots siguem *catalans* —no n'hi ha prou amb

²⁶¹ Ariño, J., 'Excursions', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, agost, n.2, p.7

sentir-se'n– haurem aconseguit l'alliberació. No ens han de doldre prendre's per aquells que posin en l'actuar una sinceritat palesa i que sacrificuen llur personalitat en holocaust a la causa que ens agermana; més estiguem en tot moment a l'aguait per evitar que en qualsevol moment puguin introduir-se en els nostres rengles, aquests vividors materialistes i ambiciosos que fan servir els ideals de pàtria per egoisme i lucre personals.²⁶²

Des de La Falç, totes les veus continuaven insistint en la clau necessària –la participació– de qualsevol 'bon' nacionalista:

Temps enrere dir-se nacionalista, fer, quan era oportú, ostentació d'aques nom o bé l'estar afiliat a una entitat catalanista eren títols suficients per acreditar-se bon patriota. Més avui després de tants anys de propaganda política equivocada i tants mítings electorals, al veure aquestes energia perduda, s'ha demostrat que no n'hi ha prou de la propaganda que fan els partits nacionalistes per ben encaminada i encertada que sigui. Cal, doncs, que al marge de les actuacions que fan la premsa i entitats nacionalistes, aquests individualment, procurin intensificar i propagar per tot arreu les nostres doctrines; cal que el nacionalista sàpiga en tot moment fer, no sols ostentació de patriotisme, sinó que deu fer de nacionalista. Caldria amics d'ideal que cadascú de nosaltres formés el seu pla de lluita per anar a la conquesta o conversió d'un nou adepte. Tindrem de fer íntimament un examen per saber si estem preparats per a tal fi.

Creiem que el nacionalista, a més de saber, per exemple, la Història de Catalunya, per poder-la glosar sempre davant d'un català adolescent, deu preocupar-se de conèixer la quantitat que recapta i la que inverteix dins Catalunya l'estat que detenta nostra llibertat per exposar-ho als esperits, materialistes, que encara creuen que la convivència amb Espanya és un benefici per a Catalunya. Cal saber doncs la sang catalana que es vessa estèrilment en una guerra que no és nostra per poder dir als porucs que temen la revolta que val més vessar nostra sang defensant nostra vida, hisenda i dignitat, que no pas el malgastar-la defensant l'orgull i la cobdícia dels altres. Convé també conèixer nostre grau de cultura i civilització, perquè comparant-lo amb el d'ells, refermem més la convicció que tenim de la necessitat urgent de solucionar nostre problema amb mires separatistes.

Resumint; creiem que no n'hi ha prou en dir-se nacionalista, se'n deu ésser, se'n deu fer, i se'n deu fer ésser als demés. I t'assegurem company que encara no has intervingut en l'actuació nacionalista que no et penediràs pas mai d'haver-ho iniciat. Si lluites exclusivament per l'ideal de pàtria no coneixeràs el cansament i si el teu esforç assoleix aportar un nou adepte a les nostres rengleres, una satisfacció íntima del deure acomplert, et farà creure prou pagat de les fatigues sofertes.²⁶³

²⁶² Casals Baró, J., 'L'arma del moment', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, agost, n.2, p.7

²⁶³ Balletbo, J., 'Necessitat d'actuar', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, setembre, n.3, pp.5-6

	01.10.1920 ²⁶⁴	27.02.1921 ²⁶⁵	10.02.1923 ²⁶⁶	Fins 28.07.1923 ²⁶⁷	28.07.1923 ²⁶⁸
Pres. Honorari	F. Macià	F. Macià	F. Macià	F. Macià	F. Macià
President	Lluís Bru	Lluís Bru	Pere Badosa	Pere Badosa	Pere Badosa
Vicepresident	Antoni Assens	Miquel Albert	Josep M. Mercader		Joan Balletbó
Secretari	Miguel Albert	Pere Rusiñol	Lluís Bru		
Vicesecretari	Enric Trull	Alexandre Fargas	Joan Balletbó	Joan Balletbó	Arcadi Armengol
Tresorer	Antoni Alegre	Enric Trull			Josep Elies
Comptador	Narcís Bagués		Josep M. Clot		Josep M. Clot
Caixer			Antoni Alegre		Antoni Alegre
Vocal primer	Joan Marfany		Joan Marfany		Agustí Vergés
Vocal segon	Josep Roig	Enric Fontbernat	Enric Aubesart		Josep G. Baena
Vocal tercer	Josep Folch	Lluís Jordi	Agustí Vergés		J. Casals Baró
Vocal quart	Tomás Tarrades	Guillem Roig	Josep Rovira		Enric Aubesart
Vocal cinquè	Alexandre Fargas	Josep Rovira			Josep Agorreta
Vocal sisè	Pere Sucarrats	Josep Viñuela			Miquel Boronat
Vocal setè		Josep Folch			

Taula 3 Consells directius Joventut Nacionalista La Falç (1920-1923) (Elaboració pròpia)

En començar l'octubre de 1922, el president de La Falç, Lluís Bru, va ser jutjat perquè en un article al número 6, de maig de 1921, d'*Esquerra*, l'òrgan de l'entitat, apareixia l'expressió "Visca la Independència de Catalunya". Bru no havia escrit l'article, però la justícia quan en desconeixia l'autoria acusava al director de la publicació. Bru era director de l'*Esquerra*, perquè

²⁶⁴ *L'Intransigent*, 'Noves', 1 d'octubre de 1920, n.39, p.4; 22 d'octubre de 1920, n.40, p.4

²⁶⁵ *Esquerra. Periòdic editat per la Joventut Nacionalista La Falç*, any I, n. 3, 1 de març de 1921, p.4

²⁶⁶ *La Publicitat*, 'La J.N. La Falç', 9 de febrer de 1923, p.3; 'La Joventut Nacionalista La Falç', 10 de febrer de 1923, p.1; 'La Joventut Nacionalista La Falç', 20 de febrer de 1923, p.3

²⁶⁷ *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, n.2, agost 1923, p.5

²⁶⁸ *Ibid.*

d'habitual en les entitats radicals el president de l'entitat figurava com a director, malgrat que no sempre n'exercís les funcions. Després d'un primer judici, Bru va quedar en llibertat sota fiança de dues mil pessetes, que va pagar Vicenç Albert Ballester. L'article on apareixia l'expressió era un manifest del Comitè Pro-Catalunya, que pretenia que la Societat de Nacions resolgués el plet català, signat per Pere Rus, pseudònim de Ballester. *Esquerra* no es va publicar més i el seguiment del cas es va fer des de *La Tralla*, periòdic fundat per Ballester. Aquest, per tant, va pagar la fiança, però no va presentar-se com a responsable davant la justícia en el lloc del seu amic. El Tribunal de Dret el va acabar condemnant a dos anys, quatre mesos i un dia de presó per un delictes de *lesa patria*. Bru va recórrer la sentència al Suprem, però sense èxit. A l'estiu va decidir exiliar-se per evitar la presó i va marxar a París. Amb l'arribada de la Dictadura, s'hi quedà fent d'oficinista fins el 1929. Es desconeix si el fet que Ballester no donés la cara estava pactat o si va ocasionar cap mena de tibantor posterior entre Bru i ell. El què si que va fer l'entitat va ser nomenar soci honorari al seu expresident.²⁶⁹ I un dels seus companys de les juntes inicials de l'entitat va dedicar-li un sentit article:

A l'amic exiliat [Bru Jardí]

Pes feixuc de suportar, deuen ésser aquests primers temps d'exili per esperits com el vostre, amarat de patriotisme i de temperament lluitador, encara que sigui a la ville lumière, la que us estatja. Aquesta urbs cosmopolita de la qual ens en conten tantes gràcies i tantes extravagàncies, us deu produir la malenconia pròpia de les persones que viuen indiferents a tot ço que us envolta.

Deveu sentir l'enyorament de la terra nostra, d'aquesta terra junyida a un Estat estrany; que desitgem alliberar. Dels familiars, que forçosament heu tingut que separar-vos-en i dels amics que també sentim la vostra absència. Ja suposem però que el vostre caràcter franc i senzill us crearà prest l'amistat dels que com vos es veuen obligats a romandre lluny de la pàtria i que junt amb ells aportareu a l'obra conjunta de la nostra causa l'engruna de les vostres activitats; perquè estem convençuts que el vostre patriotisme té les arrels tan fundament lligades amb vós mateix, que no pot pas estroncar-lo aquesta sotragada que acabeu de rebre. Sou d'aquells esperits forts que sabeu acceptar amb ironia els contratemps que el destí ens té reservats.

Per la nostra part, cada vegada que la Joventut ens demana l'assistència en alguns dels actes que organitza constatem com en derredor nostre, ens hi manca una veu que ens era grat l'escoltar; albirem també un buit que no s'omple, que sols un retorn desitjat pot omplenar. Així doncs amic com us guardem el lloc de la nostra

²⁶⁹ *La Tralla*, 'Causes', 7 d'octubre de 1922, p.3; 'Una nova condemna', 14 d'octubre de 1922, p.5; 'La condemna de Lluís Bru', 21 d'octubre de 1922, p.2; Planas, A. 'Lluís Bru i Jardí, de la Falç al Parlament', *Esquerra Nacional*, n.125, 27 de gener-2 de febrer de 2009, p.10; *La Vanguardia*, 9 d'agost de 1918, p.3; *La Vanguardia*, 18 de juliol de 1919, p.3; S[olé].B[oys], 'Francesc Macià i el seu contacte amb La Falç', *Butlletí de la Falç*, Gener-Febrer 1934, n.11, p.4; Crexell, J., (1988) *El complot del Garraf*, Barcelona: PAM, pp.90-92; *L'Intransigent*, 'Noticiari', 6 de desembre de 1918, n.14, p.4; *L'Intransigent*, 'Noves', 1 d'octubre de 1920, n.39, p.4; Crexell, J., (1988) *Origen de la bandera independentista*, Barcelona: El Llamp, pp.146-148; *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, agost, n.2, pp.4-5

amistat us guardem també el que ocupàreu a les nostres rengleres al reintegrar-vos a la pàtria, no per a exitar-vos altra volta, sinó per fer-la sobirana de la seva vida.²⁷⁰

Aquell mateix estiu en què Bru s'exiliava, Tarradellas va retornar de Melilla. Escassos tres mesos abans Seguí havia estat assassinat. A Catalunya, la triple crisi social, política i econòmica iniciada el 1917, s'havia aprofundit fins esdevenir un enfrontament brutal entre la burgesia, representada per la Lliga i el proletariat, enquadrat en la CNT. De la confrontació n'havia resultat un impàs en el qual ni el projecte regionalista no era capaç de reeixir en la lenta construcció d'una 'cultura cívica' particular, ni el proletariat no era capaç, entre altres per l'apoliticisme de la seva direcció, de no fer sinó que entrebancar el funcionament del sistema polític burgès. Tarradellas que, per estalviar-se la quota, s'havia donat de baixa de soci de l'Ateneu Barcelonès en ser destinat a Melilla, es donà de nou d'alta poc després del seu retorn. El 13 de setembre de 1923, Tarradellas pres per una sensació de "sorpresa, impotència i ràbia" veié com l'atzucac social portava la Dictadura de Primo de Rivera. I com, seguidament, les noves mesures governatives van dificultar l'existència de La Falç, i la majoria d'entitats, centres i casals catalanistes que, a la pràctica van acabar tancant, o, en casos com el CADCI, van seguir operant però presos pel Sindicat Lliure.²⁷¹

²⁷⁰ Casals Baró, J., 'Endreça', *Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç*, 1923, setembre, n.3, p.4

²⁷¹ Udina, E., (1978), p.49; Puig, Ll. M. de, (1989), p.7; Ucelay-Da Cal, E., 'Instàncies unitàries durant la crisi a Catalunya de la Monarquia', *L'Avenç*, n.1, abril, 1977: 35-43; Còpies del llibre d'actes de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès, n.14 i 15, ref. 221 i 222, pp.195 i 200 i n.14, ref. 221, pp.104-106. Personal. Fins al 1939. Fons Josep Tarradellas (AMTM); Udina, E., (1978), pp.52-54; *La Vanguardia*, 'Clausura de sociedades catalanistas', 25 de setembre de 1923, p.4; Roig i Rosich, J.M., (1991) *La Dictadura Primo de Rivera a Catalunya 1923-1930*, Barcelona, PAM, pp.515-530; Ben-Ami, S., (2012) *El cirujano de hierro. La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*, Barcelona: RBA

Progrés professional durant la Dictadura

Coincidint amb l'inici de la Dictadura, Tarradellas va demanar un préstec al seu pare per no tornar a la feina de dependent i posar-se pel seu compte. Per aconseguir-ho va plantejar una estratègia senzilla, però ben trabada. Va identificar tres àrees d'interès majors: Irlanda del Nord, el nord d'Anglaterra i la perifèria de Londres com a regions amb un fort desenvolupament del tèxtil i de la porcellana; Centre-Europa com a zones fabricants de vidre i porcellana; i Nova York i la regió dels grans llacs americans, com a productors de teixits fets amb cautxú. A continuació va preparar un model de carta en francès, après al CADCI:

Messieurs,

Je me prends la liberté de vous écrire en me permettant de venir vous faire mes offres de service, dans le cas naturellement que vous n'ayez pas de représentant dans cette place.

Pour votre gouverne je dois vous dire qu'il fait déjà beaucoup de temps que je m'occupe, comme représentant de la vente de d'articles similaires aux vôtres et ça vous dira que je connais bien toute la clientèle que les articles de votre fabrication peuvent intéresser ter, comme vous pourrez vous informer dans le cas de pouvoir arriver a une entente.

Je me mets a votre entière disposition pour vous donner tout sorte de renseignements a mon sujet.

J'espère de votre obligeance que vous me ferez connaître votre décision et entretemps, veuillez agréer Messieurs l'assurance de ma parfaite considération.²⁷²

I una versió més breu en anglès oferint-se també com a representant de comerç:

Dear Sirs,

The present letter is to inquire whether you would be disposed to work the articles of your manufacture principally the handkerchief in this market. If so, I beg to offer you my services as an agent.

I have at your disposal references about me of very important firms. If you wish a report concerning the possibility of obtaining your articles a success in this *market* before you make up your mind about sending same I am entirely disposal.

Awaiting your kind news I remain,

Yours very truly.²⁷³

²⁷² L'exemple és la carta enviada a l'empresa Williard Doron Fils & Cie. de St. Etienne, 30 de març de 1926. Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

²⁷³ L'exemple és la carta enviada a l'empresa Wellington Handkerchief Works Ltd de Belfast, 30 de març de 1928. Correspondència amb empreses. Personal. Altres empreses. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

En les missives sol·licitava de ser el representant dels seus productes a Espanya a comissió, no pas com a agent comprador. Per tant, si venia, guanyava, però si no venia, no perdia diners. Sense haver de fer, a més, cap gran inversió inicial. Així, Tarradellas va contactar amb no pas menys de setanta-cinc empreses entre la tardor de 1923 i l'abril de 1934. Un seixanta per cent de les quals pertanyents al Regne Unit, al voltant d'un trenta per cent a Centre-Europa i vers el deu per cent restant als Estats Units. L'any 1923 va contactar amb una empresa, el 1924 amb tres, el 1925 amb cinc, el 1926 amb deu, el 1927 amb cinc, el 1928 amb quaranta-vuit, el 1929 amb una, el 1930 amb dues i el 1934 amb una.²⁷⁴ En cadascuna de les primeres cartes que enviava adjuntava l'adreça de botigues del ram barcelonines a on podien donar referències seves. Els anys 1923 i 1924, aquestes foren Hijo de Joaquin Bofill i Joan Casanovas Ferrer. Més endavant hi va afegir Hijo de Juan Cantarell, Manuel Recort y Ulio i Francisco Ferrer Anglada. En ocasions també donava referències d'altres empreses per les que ja treballava. Si demanava la representació en el ram del tèxtil, adreçava referències d'empreses del ram de la porcellana, i a l'inrevés. A tall d'exemple, el 27 d'agost de 1923, des de la casa Hijo de Joaquin Bofill li van fer una carta de recomanació per l'empresa de Nova York IB Kleinert Rubber Co.:

Mr. J. Tarradellas, pour lequel vous demandez des renseignements est un jeune homme très actif, d'une honorabilité parfaite et puis il est très bien introduit auprès de la clientèle de notre marché qu'il connaît parfaitement.²⁷⁵

La IB Kleinert fabricava teixits de cotó recoberts de cautxú; llençols, pantalons i gorres i vestits de bany, entre altres, com evidencia l'intercanvi de missives que Tarradellas hi va mantenir;

Gentlemen:

We are enclosing herewith our latest price list for Pure Gum Bathing Belts, which prices we wish you to put into effect immediately. We will procure samples of #280 Narrow Plain and #284 Narrow Striped and these will be sent to you within a short time.

The Pure Gum Belts will be made in Red, Blue, Green, Yellow, Tangerine, Purple and Black, and we call your attention to the wonderful new red used. Our new green, blue and purple belts, in this new material, will be of the same character as the red. We wish to advise you that there has been a tremendous sale of Bathing Belts in this country and we are looking forward to your doing a good sized business.

Very truly yours²⁷⁶

²⁷⁴ Correspondència amb empreses. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

²⁷⁵ *Ibid.*

IB Kleinert era una empresa amb tres seus a Europa; Londres, París i Hamburg. A partir de desembre de 1923, Tarradellas va esdevenir-ne l'agent exclusiu per Espanya. Aquell mateix any, Tarradellas va anar per primera vegada a Madrid, on vendre els productes de la Kleinert no li resultà senzill. Més endavant hi tindria un agent que treballaria per ell.²⁷⁷

****DESUDADORES**
marca Kleinert

El más extenso y variado surtido con más de 80 modelos diferentes en calidades y tamaños.

CASA ROSICH
Hules - Impermeables - Linoleums

Casa Central: Ronda S. Pedro, 7
Sucursal núm 1: Avenida de la Puerta del Angel, 21; Sucursal núm. 2; Tapinería, 33
Teléfono 2065 A. - BARCELONA

DESUDADORES
marca «Kleinert», clase de garantía, con o sin montura y colores varios.

Corros, Zapatillas, Cinturones y Flores para baño «Kleinert», la marca de máxima garantía.
Dirige el más variado surtido
JUAN RIBERA
Puertaferrisa, 25 (Fto. calle Pino).
Depósito de
Hules-Linoleums y Telas gomadas

Fig.9 Publicitat de l'empresa IB Kleinert dels productes representats per Josep Tarradellas apareguda a *La Vanguardia*, 1928 i 1930 (*La Vanguardia*)

Tarradellas va mantenir la representació de la Kleinert, com a mínim, el 1934. Arran d'aquesta feina va entrar en contacte amb els magatzems d'Hules, Plomalls i Linòleums Antoni i Ricard Castells (Portaferrissa, 18), l'empresa de manufactura de goma i amiant Sobrina de Baltasar Garriga (Rambla de Santa Mònica, 8), la casa de mocadors de fil i cotó Manuel Recort i Ulió, les cases de Martín Valmaseda, Joan Ribera i Vda. De F. Laporta i Vda. De Magin Papiol. També ell mateix va encarregar-se en ocasions d'inserir diversos anuncis de la companyia en revistes i diaris editats a Barcelona com *El Hogar y la Moda*, *D'Ací i D'allà*, *La Publicitat*, *La Vanguardia*, i a Madrid com *Moda Práctica*. Obtenir la representació de la Kleinert fou un veritable cop de sort, com ell mateix reconegué:

²⁷⁶ L'exemple és la carta de la I. B. Kleinert Rubber a Josep Tarradellas, 28 de desembre de 1925. Correspondència amb empreses.Fons Josep Tarradellas (AMTM)

²⁷⁷ Porcel, B., (1977), pp.27-28

El meu gran èxit fou haver trobar la representació per a Espanya d'una empresa de Nova York que feia teixits, impermeables i sobretot sabates de cautxú i tot el referent a aquest material. Guanyava molts diners ja cap al 1925-26, totalment independitzat del meu pare econòmicament, encara que com totes les famílies camperoles, els dos havíem considerat que tot el que un tenia era de l'altre i sempre ens vam ajudar molt. Vaig tenir sort per la casa americana, que eren com tots els americans del dòlar uns malgastadors.²⁷⁸

Això li va permetre provar d'obtenir més representacions, però sense urgència. En paral·lel, Tarradellas va emprar part del préstec del seu pare per realitzar, a principis de 1924, un viatge a París, Londres, Bèlgica, Hamburg, Berlín, Txecoslovàquia, Hongria, Àustria, Suïssa i Itàlia que s'allargà tres setmanes. Des d'aquell any i fins el 1939, Tarradellas assegurava haver realitzat una desena de viatges a l'estranger amb un recorregut similar –no necessàriament cobrint totes les etapes– per motius professionals.²⁷⁹ Entre el gener de 1925 i fins el desembre de 1932, Tarradellas també va esdevenir representant de la Jacob H. Jeiteles Sohn, una empresa de Gablonz, Txecoslovàquia. La Jeiteles Sohn fabricava pinces de corbata, arracades, botons normals i de puny i braçalets. El 29 de maig de 1924, l'empresa va demanar a la Casa Casanovas referències de Tarradellas. Aquesta va respondre a l'empresa assegurant que:

Durante el tiempo que [Tarradellas] fue empleado en esta su casa, su comportamiento fue bueno. Es activo y trabajador y digno de confianza, a la par que está bien introducido en la plaza, de todo lo cual espero, que de serle confiada la representación estarán satisfechos con sus servicios.²⁸⁰

Arran de la seva feina a la Jeiteles, Tarradellas va treballar amb les cases barcelonines de Reig i Ibars, Casa Guivernau, J. Vidal Vilalta, Anglada Morera, Jolis y Padrosa, Romeo Monfort y Calveras. També a partir de l'agost de 1925 van acceptar-lo com a representant de joies a la Beermann & Co. d'Oberstein, establerta al land alemany de Renania-Palatinat. Consolidada la seva posició com a representant, el 30 d'agost de 1926, Tarradellas va ingressar com a soci del sector tèxtil del Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Barcelona (COACB).²⁸¹

²⁷⁸ Udina, E., (1978), p.55

²⁷⁹ *Ibid.*,

²⁸⁰ Correspondència amb empreses. Josep Tarradellas (AMTM)

²⁸¹ Actes Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Barcelona (COACB). Fons Josep Tarradellas (AMTM)

Fig.10 Fotografia de casament de Josep Tarradellas i Antònia Macià al Monestir de Montserrat, 3 de desembre de 1927 (AMTM)

L'any següent, el 3 de desembre de 1927, Josep Tarradellas, amb vint-i-vuit anys, es va casar amb Antònia Macià, de vint-i-tres, a la basílica del Monestir de Montserrat. Tarradellas va reconèixer haver escollit aquest lloc “perquè tant l'Antonieta com jo, ja des de la nostra joventut, no érem catòlics practicants, però sempre hem estat catòlics creients en Déu”.²⁸² Els testimonis de casament van ser els dos cunyats, Emili Teixidó i Vilardell i Ramon Tomàs i Torruella. L'Emili es dedicava al comerç i estava casat amb la Mercè, la germana d'Antònia Macià, i en Ramon, fotogrador, estava casat amb Antònia Tarradellas. Una setmana després, el matrimoni va anar de viatge de noces, visitant Londres, Brussel·les i París, on Tarradellas va aprofitar per visitar la delegació de la IB Kleinert. Tarradellas va arribar a sostenir que en el seu viatge de noces havien visitat Macià. Una afirmació que de cap manera no pot ser certa, donat que aquest i Gassol havien embarcat en el vapor *Lutèce* cap a l'Uruguai des de Bordeus el 19 de novembre. D'altra banda, sí que és cert que els viatges de noces, sobretot a París, d'aquells qui s'ho podien permetre en el medi intransigent servien per anar a veure, sinó Macià, amics que havien marxat a l'exili. Miquel Albert Barris, per exemple, aprofità el seu per visitar Lluís Bru a París. També, encara que en un parell d'anys abans, Josep Dencàs hauria aprofitat el seu per trobar-se amb el líder d'Estat Català, malgrat ell no ser-ne militant.²⁸³

²⁸² Udina, E., (1978), p.57

²⁸³ Còpia de la partida de casament de Josep Tarradellas i Antònia Macià del Llibre de matrimonis de l'Arxiu del Santuari de Montserrat; Carta de Josep Tarradellas a IB Kleinert, París, 7 de desembre de 1927. Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM); Udina, E. (1978), p.57; Fort, E., (1979), p.124; *La Humanitat*, 'L'Esquerra Republicana de Vic homenatja al diputat electe Lluís Bru i Jardí', 13 de desembre de 1932, p.11; Rabassa, J., (2006) *Josep Dencàs Puigdollers. El nacionalisme radical a la Generalitat*, Barcelona: Dalmau editors, pp.39-41

Josep i Antònia, en tornar del viatge de noces, van instal·lar-se a Gran Via de les Corts Catalanes, 527, entresol segona. A l'entresol primera, des de la tardor que hi vivien els pares de Tarradellas. En els preparatius per casar-se, aquest havia buscat un parell de pisos no molt lluny del bar La Floresta per aplegar les famílies. El matrimoni Tarradellas-Macià i els pares d'ell, van començar a viure així gairebé sota un mateix sostre, constituint una única unitat familiar. Talment com si visquessin a pagès i en casar-se l'hereu, la jove hagués entrat a viure a casa. Fins al punt que Antònia Macià sovint havia de demanar diners a la seva sogra per anar a comprar, perquè Tarradellas “portava els diners a casa [dels seus pares]”. Casilda Joan passava per ser una persona molt religiosa i qui més influència tenia sobre Tarradellas i la resta de la família.²⁸⁴

Després de casar-se, durant l'any 1928, Tarradellas va incrementar de manera important la recerca de noves empreses per representar. Va contactar amb no pas menys de quaranta-vuit empreses quan, fins aleshores, la mitjana era de sis anuals. Amb tot, la majoria de respostes van ser negatives. Ho exemplifiquen els contactes fallits amb la Doulton & Co., Stoke on Trent, d'Anglaterra entre el 14 de març de 1928 i el 29 de novembre de 1929, que va argumentar que ja els representaven. Tampoc va tenir èxit volent ser representant de porcellana de l'anglesa Jackson & Gosling. China manufacturers de Longton, entre el 17 de març al 4 de maig de 1928. Ni tampoc amb l'Ulster Manufacturing Company de Belfast, entre el 30 de març i el 17 d'abril de 1928. Tarradellas, després de rebre mostres dels seus productes, sobretot mocadors, els diu que no tenen sortida al mercat català. Tampoc va arribar a un acord amb l'anglesa The Rock Pottery Company. Nile St. Burslem, del 20 d'abril al 6 de maig de 1928, que cercaven un agent comprador i no pas un agent a comissió com ell. Tarradellas els va provar de fer veure que la porcellana xinesa podia tenir sortida, perquè empreses angleses com Minton, Doulton i Aynsley la treballaven amb èxit, però no se'n va sortir.²⁸⁵

²⁸⁴ Entrevista a Monserrat Catalán...

²⁸⁵ Correspondència. Altres empreses. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

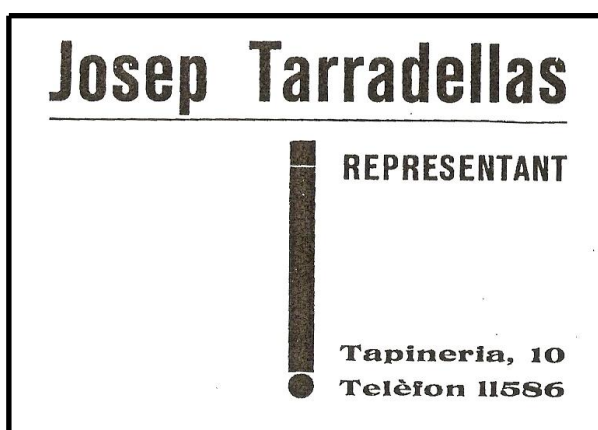

Fig.11 Anunci de Josep Tarradellas com a representant de comerç aparegut en el *Butlletí de La Falç*, 1933 (Col·lecció de l'autor)

Amb èxits i fracassos, l'activitat professional va ocupar, doncs, la major part del temps de Tarradellas, que no va participar de cap estratègia conspirativa contra el règim de Primo. No estava prou radicalitzat per cridar en la rebuda a Joffre i molt menys per participar en activitats relacionades amb les estratègies interiors contra la Dictadura seguides per Acció Catalana o Estat Català. Ni tan sols consta que participés en la compra de bons de l'Emprèstit Pau Claris, per finançar l'intent insurreccional de Macià. L'objectiu de fer entrar a Catalunya dues columnes d'homes des del sud de França, però, fracassaria i es coneixeria com el 'complot de Prats de Molló'.²⁸⁶ Un bon coneixedor del medi nacionalista radical, Joan Solé i Pla, president de la Unió Catalanista entre 1917 i 1920, certificaria anys després que Tarradellas "no s'ha pas distingit durant la Dictadura per res, [...] en res no ajudava els presos, ni als emigrats".²⁸⁷ Tarradellas assegurava haver assistit a algunes reunions clandestines puntuals que, per la seva naturalesa, són difícils de verificar:

Clandestinament continuàvem actuant a La Falç, que esdevingué l'Humorístic Club, amb l'objectiu de prosseguir fomentant almenys la cultura catalana, infiltrant-nos en associacions i entitats recreatives o cíviques. Junt amb l'objectiu de continuar mantenint viu el català i les seves expressions culturals per tal de mantenir viva una flama per a quan vinguessin millors temps, la nostra línia política anava cap a la formació d'un organisme unitari de totes les forces catalanes per vèncer la dictadura. [...] Fèiem moltes reunions clandestines a cafès i bars, algunes manifestacions, el que era molt perillós, i el tipus d'accions que es fan a la clandestinitat. Jo, però,

²⁸⁶ Ucelay-Da Cal, E., (1979); Colomines, A., (ed.) (2003); Carner-Ribalta, J., (1987) *El complot de Prats de Molló*, Barcelona: Dalmau editors; Faura, R., (1991) *El complot de Prats de Molló*, Barcelona: El Llamp; Fontbernat, J., (1930) *La Batalla de Prats de Molló*, Badalona: Proa

²⁸⁷ Esculies, J., (2010), pp.184-185

mai no vaig voler participar en accions violentes, a mi que no solament por, sinó rebuig total, per la seva ineficàcia, m'ha produït sempre la sang.²⁸⁸

També diria que:

Prats de Molló fou la confirmació definitiva del liderat de Macià a Catalunya, en efecte. Així ho veiem avui. Però no està gens malament recordar que aquell fet simbòlic tant important fou molt criticat aleshores i per alguns era considerat com un desprestigi del Macià. Molts líders de partits catalans no varen saber percebre el simbolisme i idealisme d'aquell fet i van tractar allò amb molta ironia. S'equivocaren, induint el poble català a una interpretació equivocada, d'un fet que va donar a conèixer internacionalment Catalunya. Macià sabia ben bé que no tenia ni mitjans ni homes per envair Catalunya i de sempre que havia estat un home que trepitjava de peus a terra. Però sabia que aquell fet simbòlic seria molt eficaç. [...] Des de la clandestinitat a Catalunya, nosaltres, els macianistes del CADCI o La Falç, estàvem assabentats que es preparava quelcom molt important, sense saber exactament què.²⁸⁹

Les reunions clandestines d'alguns dels exmembres de La Falç, ara com a Humorístic Club a què es remet Tarradellas sí que van tenir lloc. Miquel Albert ho certificava:

No obstant aquell entrebanc [la Dictadura] continuàrem les activitats fundant una entitat anomenada Humorístic Club, i domiciliada al carrer del Pi, 11 [7], Casal de l'Ateneu Empordanès. L'actuar d'aquella forma, bon xic clandestina, ens permeté conèixer a fons el tremp dels elements de La Falç, d'aquelles elements que sense anar-hi a guanyar res personalment, contribuïen a la noble causa de Catalunya. El període de la Dictadura 1923-1930 es caracteritzà per nosaltres per ésser dels més agitats, ja que aprofitant els desencerts governatius d'aquell règim, accentuàrem la nostra propaganda intensament.²⁹⁰

El testimoni de Miquel Albert expressa l'augment de l'activitat i el resultat que va tenir la Dictadura en el nacionalisme radical i el separatisme genèricament; fer-lo créixer en presentar-se com a evident l'atac de l'Estat envers tot allò que pogués ser assimilat a expressions de 'catalanisme'. La Dictadura també va servir per donar un pedigrí de lluita a un sector nacionalista que més tard serviria per assenyalar aquells qui havien estat 'ferms' catalanistes i aquells que havien fet la viu-viu. És obvi que pel medi i les coneixences, Tarradellas estava al corrent d'aquestes reunions perquè, d'altra banda, podien dir-se clandestines i ser meres trobades en les terrasses de cafès. També és clar que coneixia alguns dels que sí que repartien fulls

²⁸⁸ Udina, E., (1978), pp.52-54

²⁸⁹ *Ibid.*, p.54

²⁹⁰ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

volants o duien a terme accions menors, com el mateix Miquel Albert. Però la seva participació directa, ni tan sols amb accions mínimes, és improbable. Ja en aquells moments de progrés econòmic, Tarradellas –el mateix que passaria amb el propi Solé i Pla, que tot i ser un gran amic de Macià, també renuncià a la compra de bons de l’Emprèstit i que durant la Dictadura s’implicaria poc en accions contra Primo–, tenia massa a perdre i poc a guanyar. Gassol arribaria a dir amb elegància que “Tarradellas no destacà tan ràpidament com altres companys per la seva natural modèstia [...] i també en part perquè lliurat intensament a la seva professió estava absorbit pels seus afers de cada dia”.²⁹¹ La Falç, d’altra banda, havia quedat desmantellada. Alguns dels seus ex-membres havien seguit Macià a l’exili. És el cas de l’electricista Enric Fontbernat, vocal de les dues primeres juntes de l’entitat, que prendria part en el ‘complot de Prats de Molló’. El seu germà Josep, músic, també hi participà. De Josep Rovira, que havia estat vocal cinquè i quart de l’entitat en les juntes de 1921 i 1923. El mateix Gassol, que havia treballat amarat amb Macià a partir de l’any 1924 i ja no se’n separaria.²⁹²

A partir de 1926, mentre Tarradellas es dedicava al seu negoci, i la repressió de la Dictadura permetia als separatistes un protagonisme que no havien tingut fins aleshores, la conspiració contra Primo va traslladar-se de l’exterior a l’interior de Catalunya, paulatinament. Els reiterats intents de Macià per aconseguir finançament i aliats per anar a un alçament a Catalunya i/o Espanya o una endegar una invasió des de França van acabar en fracàs. Macià va ser detingut arran del fallit ‘complot de Prats de Molló’ al novembre de 1926. Al gener de 1927 va ser jutjat a París i posteriorment expulsat a Bèlgica. A partir de la tardor va començar un tour americà junt amb Gassol per recaptar fons en els distints casals catalanistes que, en el millor dels casos, tenien una idea idealitzada de la ‘pàtria’. Això va permetre al metge reusenc Jaume Aiguader, amb doble afiliació Unió Socialista de Catalunya (USC) i Estat Català, d’erigir-se com el líder d’aquest darrer partit-moviment a Catalunya. Aiguader, després de mig any pres, prendria preponderància sobretot a partir de 1928.²⁹³

²⁹¹ Gassol en el seu parlament a *L’Opinió*, 25 novembre de 1931, ‘L’homenatge al diputat a Corts Josep Tarradellas’; *La Humanitat*, ‘El dissabte de la setmana vinent es reunirà el primer Congrés Nacional d’Esquerra Republicana de Catalunya’, 13 de gener de 1932, p.6. El diari va copiar les paraules dites anteriorment per Gassol sense atribuir-les-hi.

²⁹² Fontbernat, J., (1930); Bladé Desumvila, A., (2006) *Obra Completa*, vol. 2., Valls: Ed. Cossetània, p.96; Cattini, G., (2009) *El Gran Complot. Qui va traïr Macià? La trama italiana*, Barcelona: Ara Llibres, pp.175-180; Casademont, E., (1996), pp.63-65; DDAA, (2006), pp.27, 13; Tona i Nadalmal, A., (1984) *Qui va parlar? Prats de Molló: Els fets, els homes*, Barcelona: El Llamp, pp.12, 86

²⁹³ Poblet, J. M., (1977) *Jaume Aiguader. Una vida*, Barcelona: Teide; Calbet, J. M. & Corbella, J., (1981-83) *Diccionari biogràfic de metges catalans*, Barcelona: Dalmau editors: Universitat de Barcelona, vol. I, p. 36; Ferré,

El 9 de setembre de 1928 el matrimoni Tarradellas va tenir el seu primer fill; una nena que es va dir Montserrat i que va néixer amb Síndrome de Down.²⁹⁴ El naixement va suposar una gran alegria, però també en un gran dolor. La vida del matrimoni canviaria per complet i seria d'una gran transcendència per Tarradellas, qui admetia que fou aquest fet el que va induir a dedicar-se a la política. Segons Antònia Macià, la intensa dedicació d'ell a la política va constituir una vàlvula d'escapament a la dolorosa situació que, sobretot, durant els primers anys van viure a casa. Per Tarradellas aviat la política es convertiria en passió i s'hi lliuraria totalment.²⁹⁵ Ell mateix expressà el moment viscut així:

Jo sóc un home que l'any 1931 la gent es pensava que era solter, perquè l'Antònia no va anar mai enlloc [per cuidar la filla i per la manca d'interès en la política]. [...] La gent deia sou el diputat més jove, el conseller més jove, l'entusiasme... Molt bé, molt bé, però el drama el tenia a casa i encara hem tingut sort que aquesta nena l'hem salvada. L'han vist els metges més importants d'Europa, quan era petita. Ha estat a Suïssa, a Alemanya [...]. Això ha marcat molt la meva vida, en un cert sentit. [...] No tot és tan fàcil.²⁹⁶ No [sóc una persona a la que hagi agradat divertir-se], no sé ballar, ni fumo, ni bec alcohol a causa d'aquest fet que ha pesat molt: la meva vida gira al volt de la meva filla, la resta no m'interessa.²⁹⁷

Aquestes afirmacions, el dolor familiar i l'actuació de Tarradellas les corroboraria anys després el polític Carles Gerhard qui, fins que el tractà durant la Guerra Civil, admetia no tenir-li cap simpatia. Parlava, en canvi, amb afecte d'Antònia Macià:

La senyora Tarradellas era una senyora jove, distingida, que sentia pel seu marit una autèntica adoració. En l'ordre familiar sofrien tots dos una pena punyent de la qual ella, en particular, delicada com estava altrament de salut, en feia un martiri i una malaltia. I és que l'únic fruit de llur unió, una filleta que devia tenir aleshores set o vuit anys, no era prou normal ni havia assolit encara, malgrat que l'haguessin vista els millors especialistes de l'estranger i que la tinguessin permanentment en alguns dels instituts més reputats a l'efecte –no recordo si a França o a Suïssa-, l'ús prou clar de la paraula en relació amb el desenvolupament un xic retardat de les seves facultats intel·lectuals. Aquesta pena que la senyora Tarradellas duia clavada en la seva ànima de mare i li ennoblava dolorosament les faccions i els sentiments, augmentava encara aquella simpatia humana que altrament ja li asseguraven tot d'una els seus dots naturals i el seu caràcter dolç, bondadós i amable. [...] No era possible,

J., 'Jaume Aiguader i Miró', a Alquézar, R., (ed), *Esquerra Republicana de Catalunya: 70 anys d'història (1931-2001)*, Barcelona: Columna, 2002: 255-256

²⁹⁴ Participació de naixement de Montserrat Tarradellas i Macià, 1928. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

²⁹⁵ Udina, E., (1978), p.57; Arbós, A., (1988), p.52; Entrevista a M. Catalán...; Casanelles, J., (1991), p.92; Puig, L., M. de, (1989), p.8

²⁹⁶ Porcel, B., (1977), p.29

²⁹⁷ *Ibid.*, pp.30-31

m'havia de dir, que un home pugui suscitar en la seva esposa una estimació admirativa com la que hom intuïa en la senyora Tarradellas sense que, a part de les seves altres qualitats i els seus altres defectes, no hi hagi en el fons d'aquell ésser un autèntic tresor de tendresa i de bondat. Altrament, i això em confirmava en el seu sentiment, en Tarradellas, pertanyia també en aquest aspecte a la rara minoria dels nostres polítics que no donava lloc amb les seves relacions extraconjugals a matèria d'escàndol o a comentaris. D'altra banda, la senyora Tarradellas sentia per la política aquella aversió que és també una mica la característica de les nostres dones en general.²⁹⁸

Eugènia Lamarca, esposa de Francesc Macià, era un altre exemple de dona a qui desagradava la política. És per això que, més endavant, en els actes oficials del seu marit, sovint era la seva filla Maria qui la substituïa.²⁹⁹

En començar l'any 1929, Tarradellas encara va afegir una nova representació, la de la Consolidated Safety Pin Co., de Bloomfield, a Nova Jersey, als Estats Units. Una empresa per la que treballaria fins a les acaballes de 1934, quan s'acabaria la feina per problemes de la companyia a l'hora d'exportar. Fou el gerent d'exportació de la Kleinert Rubber qui el recomanà com a agent, donat que els clients d'una companyia i l'altra eren els mateixos sense que els productes entressin en competència. Per a la Consolidated, Tarradellas feia de representant d'imperdibles i agulles de níquel i va tenir tractes amb els magatzems El Siglo i A. Loran Navarro. I encara a l'octubre de 1930, Tarradellas va diversificar els seus negocis invertint a l'empresa Fotograbados Exprés. En un principi, la societat la van constituir Domingo Fornés i Trapat, José Martín Sánchez i Ramon Tomàs Torruella, cadascun amb una aportació de 20.000 pessetes. El capital del darrer soci l'aportà Tarradellas, donat que era el seu cunyat. Quatre anys més tard, José Martín deixaria la societat i Tarradellas el substituïria amb una nova aportació de capital. El taller de manufactura de gravats era al carrer Igualada, 6, baixos, a Barcelona. Fornés i Tomàs s'hi dedicaven a temps complet, mentre que la comptabilitat corria a càrrec de Tarradellas. Segons aquest, però, el negoci no reportà mai grans beneficis.³⁰⁰

Durant aquesta dècada, Tarradellas, a més va fer de representant d'una casa italiana de botons de la qual no consta el nom en els seus arxius, malgrat que en un document seu escrit pels volts de 1933 explica quin paper hi va jugar ell. Citem el document sencer, a despit de la seva extensió,

²⁹⁸ Gerhard, C., (1982) *Comissari de la Generalitat a Montserrat 1936-1939*, Barcelona: PAM, pp.560-569

²⁹⁹ González Vilalta, A., (2009) *Cataluña bajo vigilancia: el consulado italiano y el fascio de Barcelona (1930-1943)*, València: PUV, p.112

³⁰⁰ Constitució de la Societat Mercantil Limitada 'Fotogravats Exprés'. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

per considerar que representa prou bé la múltiple activitat de Tarradellas. No tan sols la de representant, sinó també com a empresari:

En el año 1922 y habiendo decidido dedicarme a representante de casas productoras de botones, conseguí obtener la sub-representación de una importante casa italiana que fabricaba botones de corozo y galalith [substàncies plàstiques explicades pel propi Tarradellas més endavant]. La citada casa tenía un representante que residía en Madrid y que tenía la representación para toda España. Visitaba la plaza de Barcelona dos o tres veces al año y obtenía algunos negocios. Al presentar mi demanda obtuve la sub-representación para la plaza de Barcelona del representante general que como dejo dicho residía en Madrid. Al cabo de un año la venta era más importante en Barcelona que en Madrid y durante tres años continuamos de la misma forma hasta que en el año 1925 el representante general abandonó la representación de esta casa para dedicarse a otros negocios. Entonces yo solicité de la casa la representación para toda España y me fue concedida. Al cabo de un tiempo vino a Barcelona uno de los gerentes para conocerme y al mismo tiempo para visitar la clientela. Más tarde inicié mis viajes a Madrid, Sevilla y Valencia y entre unas cosas y otras nuestra casa batió las otras competencias italianas y alemanas y nuestra casa llego a ser la primera. En el año 1926 llegué a obtener una venta de 700.000 ptas. En el año 1927 y en ocasión de otro viaje del gerente indiqué la conveniencia de instalar una fábrica aquí en Barcelona por creer que se podía ganar mucho dinero visto que aquí la fabricación de botones era una cosa atrasada. Si bien de una parte la idea pareció buena al gerente, en el momento que él la sometió al Consejo de su casa fue desechada por el motivo de que en España ellos serian siempre extranjeros y de otra parte porque continuaban exportando para España. Hasta aquel momento aquí en el país no había más que una sola fábrica de botones de corozo. Dos fábricas más (españolas) [sic] se instalaron por aquel entonces y esto unido a que la peseta empezó a bajar y las fábricas españolas están protegidas por una aduana enorme la cual se vio aun más aumentada debido a la baja de la peseta, trajo como consecuencia una gran merma en las ventas. Una vez más y previendo el resultado final, insistí acerca de mis representados sobre la conveniencia de instalar una fábrica aquí en Barcelona. A pesar de los buenos deseos de ellos no fue posible hacer nada pues ya por aquel entonces en Italia empezaba a sentirse la crisis en esta industria.

En 1929 en Italia se agudizó la crisis debido a que todos los países por tal de proteger sus industrias aumentaban las aduanas lo cual era matar poco a poco la exportación italiana. Ya entonces nuestra casa se fusionó con otras por tal de ahorrar gastos, se empezaron a formar comités de ventas etc., etc., pero nada valía y la crisis se agudizaba. En aquel momento y debido a las fusiones hechas nuestra casa fue de hecho la primera y la más importante en todo el mundo en esta industria.

Finalmente en 1930 y en ocasión de un viaje de nuestro Consejero Delegado, éste decidió instalar la fábrica aquí en Barcelona pero para fabricar botones de corozo y galalith esta ultima fabricación nueva por completo en España pues nadie fabricaba esta clase de botones. La idea de mi representado era formar una sociedad anónima con capital italiano y español pero debido a lo difícil que era, finalmente decidió poner la fábrica propiedad suya solamente. Se busco el local que se arrendó de acuerdo con el contrato que acompaño [que no consta en els arxius] y la nueva fábrica a pesar de ser italiana empezó a girar bajo mi nombre ya que de esta forma se daba la sensación de que la casa era española y los tributos, impuestos, etc, etc, eran casi nada. De Italia y Alemania

vinieron la maquinaria, útiles y todo cuanto era necesario para empezar a trabajar y al mismo tiempo vinieron 5 obreros técnicos italianos que aun hoy trabajan en la fábrica y seguidamente se empezó la fabricación que se vio coronada por el éxito pues el artículo salía bien terminado ya en los comienzos de la fabricación. Actualmente y después de dos años de trabajo continuo la fábrica produce botones tan bien hechos como cualquier otra fábrica extranjera.

Desde el 29 de noviembre de 1930 hasta el mes de octubre de 1931 la fábrica continuó girando a mi nombre a pesar de no ser en ella más que el representante. En esta fecha, a instancias mías y debido a la manera de proceder del apoderado italiano, la casa cambió de nombre y desde entonces hasta el presente momento, la fábrica gira a nombre de mi representado. Es adjunta una circular de cuando se cambio el nombre de la casa [Aquest documet no ha aparegut enlloc].

Amb orgull, Tarradellas continuava el relat del seu èxit comercial:

En estos dos años el trabajo no ha sido interrumpido nunca y en el pasado año se han girado unas 700.000 pesetas. Con la marche que se lleva este año creo yo se puede hacer una cifra entre 800,000 y 1.000.000 de pesetas.

Mientras aquí en España el negocio de fabricación de botones continua en aumento, en Italia sucede lo contrario pues todos los países se preocupan grandemente de proteger sus industrias y por este motivo Italia que era el país que más botones de corozo exportaba, hoy día se encuentra con dificultades para que sus fabricas puedan trabajar al menos 3 días a la semana. Para remediar en lo posible esta crisis tan aguda que ellos sienten, en el pasado año montaron un solo despacho de ventas que es el que obtiene todos los pedidos y los distribuye entre todos los fabricantes. Nuestra casa se ha encontrado con una dificultad que es la siguiente:

Mientras en Italia se preocupan de buscar medios y soluciones para poder vender en el extranjero sucede que nuestra casa de una parte es la más importante de todas las italianas y tiene que hacer la guerra a ella misma ya que en España la misma casa italiana tiene también una fábrica. Por este motivo podría darse el caso de que mis representados quisieran vender ésta fábrica. Hay que tener en cuenta que grandes clientes de Inglaterra, Alemania, Francia, Oriente y América del Centro y Sud hoy día prefieren comprar a España más que no a Italia y como prueba de lo que digo basta tan solo sacar una estadística de las cantidades exportadas desde Barcelona en el año 1932 y a lo que parece esta exportación aumenta después dejando aparte las continuas cartas extranjeras que se reciben diariamente, de un tiempo a este parte vienen los mismos compradores a Barcelona en busca de stocks de botones de corozo. La causa de esto es que hoy día España produce a un precio tan o más barato que Italia debido en gran manera a los precios de mano de obra que aquí se pagan ya que los fabricantes no tienen que soportar los impuestos y cargas que por causa de la guerra tienen que soportar los fabricantes alemanes e italianos.

Como ya he dicho la fábrica de Barcelona, fabrica dos clases de botones: corozo (marfil vegetal) y galalith (cuerno artificial). En corozo hay otras dos fábricas tan o más importantes que ésta, pero en galalith que es donde mayor beneficio queda, esta es la primera y más importante fábrica que existe en España dudando grandemente que ninguna otra pueda llegar hasta donde hemos llegado nosotros ya que de una parte, la parte técnica es la

mejor debido a estar al frente de esta sección un encargado que conoce muy fondo este artículo, y de otra parte a que se cuenta con maquinaria de la más moderna y en general por el continuo contacto que yo tengo con los grandes compradores de novedades en botones. Por lo que se refiere a los botones de corozo, el beneficio no es tan grande pero hay la ventaja que en esta clase de botones siempre hay trabajo y cuando afloja un poco la venta de botones de galalith, que es artículo de fantasía se amplía el corozo y de esta manera la fábrica no está nunca parada lo que equivale a un ahorro en los gastos generales ya que hay que contar que si bien los obreros trabajan a destajo siempre existen una serie de gastos que son permanentes tales como los encargados, alquiler, etc, etc, y de tener trabajo siempre estos gastos quedan amortizados enseguida y algunas veces se obtienen aun beneficios extras pero de no trabajar la fabrica estos gastos representan siempre el doble de su valor.

Tarradellas aleshores va fer un balanç del futur de l'empresa i la concessió:

No sé si mis representados estarían dispuestos a vender esta fabrica cuya compra yo considero un buen negocio pues hay que tener en cuenta que, los artículos que se fabrican dejan un buen margen. Si la casa tiene 50 clientes en España (entre toda España), pues el negocio se hace solamente a base de los grandes almacenistas, hay que tener en cuenta que 40 clientes pagan al contado o a 30 días, y 10 clientes pagan en 60 y 90 días. Como prueba de lo sano que es este negocio por lo que se refiere a los créditos baste decir que en los dos años de existencia de esta fábrica y con un giro de más de un millón de pesetas hemos tenido tan solo una suspensión de pagos de la cual cobramos 1.000 pesetas en lugar de 5.000 que era nuestro crédito.

Aun cuando en el presente momento no tengo los datos exactos y en el supuesto de que mis representados accediesen a vender ésta fábrica creo que el valor aproximado global es de 6/700.000 pesetas teniendo en cuenta el detalle siguiente;

Maquinaria e instalación 200.000 pts.

Créditos a cobrar 150.000 pts.

Pedidos en fabricación 500.000 pts.

Total: 650.000 pts.

Como ya dicho estas cifras son aproximadas pues me faltan los datos completos. Contando con que mis representados quisieran vender la fábrica, creo yo que la venderían en las siguientes condiciones: Pago en 3 plazos. El primero sería pagado seguidamente y sería el correspondiente a maquinaria e instalación que yo calculo unas 200,000 pts. 3 meses más tarde podríamos pagar el segundo plazo el cual sería pagado con el importe de los créditos que cobraríamos en este espacio de tiempo y el último plazo antes de terminar el presente año que lo podríamos pagar con el importe de las facturas que cobraríamos correspondientes a los pedidos actualmente en fabricación.

Quede bien entendido que aunque comprásemos el activo y el pasivo nosotros contaríamos sobre la base de que tan solo hemos comprado la maquinaria y la instalación puesto que los dos últimos plazos los pagaríamos con dinero que nosotros no deberíamos sacar sino con el mismo dinero que sacaríamos de los créditos que actualmente la fábrica ya tiene y con los pedidos que la fábrica debe servir.

Finalment, Tarradellas va formular les bases de capital pel futur:

Contando con lo que antecede creo yo que el capital de la sociedad debería ser de 300.000 pts.: 200.000 para pagar el primer plazo y las otras 100.000 pts., para hacer frente a los gastos que podrían tener lugar en los dos o tres primeros meses de nuestra actuación.

La presente memoria es solo hecha a base de líneas generales. De interesar el asunto y una vez sabido si mis representados estarían dispuestos a vender esta fábrica se debería hacer un estudio completo, con los datos exactos a fin de demostrar lo conveniente de este negocio. En el caso de creer conveniente la compra de esta fábrica se podría formar una sociedad de acuerdo con las siguientes condiciones que podrían rectificarse, añadir algunas o suprimir otras:

1.- En primer lugar y para ahorrar todo lo posible la fábrica giraría con un solo nombre que lo mismo podría ser el de vd. que el mío. Caso de que fuese a su nombre yo tendría poderes y caso de ser en mi nombre vd. podría tener poderes. Digo que creo oportuno que la casa llevara un solo nombre pues de esta forma se ahorrarían muchas pesetas ya que no habría que llevar libros sellados, ni pagar utilidades ni un sin fin de gastos que existen cuando se trata de sociedades en comandita, anónimas, etc. etc. Además siendo con un solo nombre la contribución es tan solo de 30 pts. y por este motivo ni hay que presentar los 'balances ya que esta ley se aplica tan solo cuando la contribución pasa de 500 pts. anuales.

2.- El capital estaría constituido con DIEZ MIL PETAS. que yo aportaría en el momento de empezar a trabajar y el resto con lo que vd. aportaría hasta completar la cifra que se decidiera como capital de la sociedad. Por mi parte, yo siempre podría aumentar mi parte de capital en el negocio en cuyo caso vd. retiraría igual parte de capital que yo aumentase en el bien entendido que como máximo yo podría tener en la sociedad la mitad justa y vd. la otra mitad.

3.- La escritura podría ser pública o privada y podría establecerse por 5 ó 10 años con la condición precisa de que en el caso de que uno de los dos deseara retirarse debería dar aviso con seis meses de anticipación antes de la fecha de terminación del contrato.

4.- Al final del ejercicio y después de visto el resultado del balance los beneficios podrían aplicarse en la siguiente forma: Un 10% de los beneficios para amortización de maquinaria. Un 6 % de interés del capital para cada socio a y prorrata del respectivo capital invertido por cada uno de ellos. El resto del beneficio vd. podría retirarlo y yo por mi parte lo dejaría en la sociedad en las mismas condiciones que se citan en el apartado 2, estos es, siempre para acumular mi capital y por tal de llegar a tener en la sociedad la mitad completa del capital empleado.

5.- Al frente del negocio en general, y en particular en lo que se refiere a la parte técnica y administrativa figuraría constantemente yo y por lo que se refiere a la parte de contabilidad, caja, etc, etc, podría figurar (de desearlo) vd. Tanto en una forma como en otra al igual el uno que el otro siempre y en todo momento estaríamos al corriente de todo lo que se refiriese al negocio. Como retribución yo tendría señalado un sueldo de ptas. y me comprometería a no dedicar ninguna de mis actividades a ningún otro negocio u empresa. Se establecería un clausula mediante la cual su Sr. hijo y en el momento que vd. lo creyese oportunamente entrara a formar parte activa del negocio en cual momento se podría fijar así mismo el respectivo sueldo, condiciones etc, etc, en el

bien entendido que aun no formando parte activa de la sociedad su Sr. hijo, podría intervenir en la fábrica siempre que lo creyera oportuno y en un primer tiempo siempre de acuerdo (siempre) con las indicaciones y observaciones que por vd. y yo le fuesen dadas. (Este párrafo podría redactarse en otra forma si vd. lo creyese conveniente.³⁰¹

Aquest procés trigaria a concretar-se, i malgrat que es desconeix al nom d'aquest possible soci inicial, pel maig de 1936, Tarradellas constituiria l'empresa Botònia S.A., amb fàbrica al carrer de Sant Joan de Malta, 183, al Poble Nou. amb els socis Emili Roig Trius, Joan Carbonell Aulestia, Antonio Medina Palazón. Com havia passat en el cas de Fotograbados Expres Tarradellas hi participaria amb 50.000 pessetes essent representat pel seu cunyat Ramon Tomàs Torruella.³⁰²

Per a resumir, coincidint amb la fi de la Dictadura, després de set anys treballant com a representant de comerç, l'objectiu d'esdevenir un *self-made man* estava acomplert.³⁰³ Tarradellas es va permetre de regalar un Mercedes al seu pare i l'any 1932 regalaria als seus pares una casa, 'Vila Casilda' –per la mare–, a Cervelló, on aquell mateix any després de vendre's el bar La Floresta es traslladarien a viure.³⁰⁴ L'objecte del regal era compensar d'alguna manera a Salvador pel fet que la casa pairal dels Tarradellas havia passat a l'hereu, l'oncle Jaume. Tarradellas, doncs, s'havia socialitzat en la nebulosa del nacionalisme radical durant la dècada dels anys deu, sense tenir-hi un paper rellevant.

Durant la dècada dels vint, a diferència de molts dels joves quadres exaltats sense ofici ni benefici que, a l'emigració catalana a França, havien seguit Macià a l'exili o els petits empresaris, botiguers solvents com Miquel Ferrer, Enric Fontbernat o el farmacèutic Dr. Baltà, actuaven en la clandestinitat de l'interior, Tarradellas no mostrà un interès especial per fer política. La seva preocupació principal fins aleshores fou aconseguir una posició econòmica per

³⁰¹ Document de Josep Tarradellas, s/d. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

³⁰² Acta de constitució de Botònia. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

³⁰³ Cawelti, J. G., (1965); Weiss, R., (1988) [1969]; Wyllie, I. G., (1966) [1954]; Hofstadter, R., (1984) *La tradición política norteamericana y los políticos que la formaron*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, pp.5-12, 352-358

³⁰⁴ Expedient a Josep Tarradellas del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Jutjat instructor provincial n.3 de Barcelona, 21 de juliol de 1940. Arxiu Comarcal del Baix Llobregat; Udina, E., (1978), p.19; Segons Llurba, J., (2007), un document de l'Ajuntament de Cervelló de 8 d'abril de 1933 diu que el permís per edificar una casa als afores de la població el va demanar aleshores. I la casa la van construir l'any 1934: "Quan van fer la van cobrir ho van celebrar a la Font Flàvia de Cervelló i va venir Tarradellas amb mossos d'esquadra", p.67. Aquest extremé s difícil, però perquè aleshores Tarradellas ja no era conceller de Governació. No es pot descartar que la construcció s'iniciés abans d'obtenir el permís.

viure sense estretors. En aquests anys, Tarradellas va aconseguir una posició econòmica notable. D'altra banda, quan es dedicaria a la política no deixaria els negocis.³⁰⁵ Encara que alguns, com la dona de Joan Alavedra, Montserrat Moner, tindrien la impressió que a Tarradellas “només l'interessava la política”³⁰⁶ o Marc Aureli Vila, que el coneixeria als anys trenta considerava d'ell que “vivía entregat a la política”.³⁰⁷

En començar la dècada dels trenta, doncs, la motivació de Tarradellas per involucrar-se en política no vindria donada per la necessitat de llaurar-se una sortida laboral. Un factor a considerar, que ben aviat l'enfrontaria amb aquells que s'havien socialitzat amb ell, però que havien estat incapaços, per dedicar-se a conspirar o per la manca d'aptituds, de seguir a l'emigrant escocès a Estats Units, Andrew Carnegie. Qui es presentà a ell mateix com a model a seguir per a tots els que aspiressin a fer-se un lloc exitós a la vida.³⁰⁸ Tarradellas aconseguiria aquest lloc, en bona part gràcies a l'experiència com a representant de comerç i com a petit empresari que s'havia llaurat fins aquest moment. En els anys a venir faria el salt de la seva socialització inicial en un entorn de la ‘micro-política’ a la ‘macro-política’ del període republicà.

³⁰⁵ Udina, E., (1978), p.103

³⁰⁶ Duarte, A., (2006) *Republicans jugant amb foc. De Lluís Companys a Josep Tarradellas*, Barcelona: L'Esfera dels llibres, p.219; Sánchez, J. M., & Lucas, M., (2003) *La República que vam viure*, Barcelona: Columna, pp.65-66

³⁰⁷ Vila, M. A., (1990) *Temps viscut (1908-1978)*, Barcelona: El Llamp, p.279

³⁰⁸ Martínez Fiol, D., (2008) *Estatisme i antiestatisme a Catalunya (1931-1939). Rivalitats polítiques i funcionaries a la Generalitat*, Barcelona: PAM, pp.80-83; Fabregat, R., & Carner-Ribalta, J., (1952) *Macià. La seva actuació a l'estranger*, vol. I, Mèxic: Edicions Catalanes de Mèxic; Conangla i Fontanilles, J., & Nadal i Mallol, H., (1956) *Macià. La seva actuació a l'estranger*, vol. II, Mèxic: Xaloc; Estudis històrics, polítics i econòmics de països del nord d'Europa elaborats per Josep Tarradellas, 1920-1921. Fons Josep Tarradellas (AMTM); Carnegie, A., (1901) *El dominio de los negocios*, Barcelona: Vida literaria; (1905) *El A.B.C. del dinero & el evangelio de la riqueza*, Barcelona: Guarner y Taberner

II. EL PERÍODE REPUBLICÀ PARLAMENTARI (1931-1936)

L'organitzador

La fundació de l'Esquerra Republicana de Catalunya

A les acaballes de la dècada dels vint, quan l'esgotament de Primo es feia més evident, els republicans catalans van augmentar la seva activitat clandestina, que fins aleshores havia estat substancialment menor que la dels separatistes. Així, també els principals nuclis republicans comarcals que havien resistit la hivernació a què els sotmetia la Dictadura preservant els periòdics i locals de les ires governatives, començaven a sortir de la letargia. Un dels principals impulsors d'aquest desvetllament era Lluís Companys qui, a través de la Unió de Rabassaires – tolerada per Primo– consolidava la presència republicana al camp i començava a explorar les vies d'unificació de la multitud de centres i grupuscles republicans.³⁰⁹ Els republicans catalans, encapçalats per Marcel·lí Domingo i Companys, a més, van dedicar-se a estimular el moviment de base pagès i republicà urbà, acceptant la tutela dels radicals d'Alejandro Lerroux. Així, els elements de base del seu partit fundat el 1917, el Partit Republicà Català (PRC), inclosa la Unió de Rabassaires (UdR), van entrar a formar part de l'Aliança Republicana, formada al febrer de 1926 pels lerrouxistes i pel nou sector republicà castellà a l'entorn de Manuel Azaña.³¹⁰

En aquest període, un altre sector que, més endavant, esdevindria determinant pel curs polític de Tarradellas, va entrar en joc. Es tractava d'un grup de joves –Joan Lluhí Vallescà, Joan Casanelles, Joaquim Ventalló, Pere Comas, Antoni Xirau–, d'entre vint-i-cinc i trenta anys, procedents de la burgesia, sense passat polític, ni dependència partidista, ni rellevància pública, la majoria dels quals s'havien conegut fent de passants al despatx de l'advocat Joaquim Lluhí Rissech. El pare de Joan era el prohom potser més destacat de la tradició republicana federal. Aquest grup, aplegat a l'entorn de *L'Opinió*, un setmanari impulsat per ells –i finançat en bona

³⁰⁹ Ucelay-Da Cal, E., 'Protagonistes...'; Solà, P., (1978) *Els Ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1936)*, Barcelona: La Magrana; Ucelay-Da Cal, E., 'Los ateneos obreros de Barcelona', *Alternativas*, II, n.9, abril, 1977: 13-14

³¹⁰ Duarte, A., (2000) *Història del republicanisme a Catalunya*, Vic: Eumo, pp.194-200; Pujadas, X. (1996) *Marcel·lí Domingo i El Marcel·linisme*, Barcelona: PAM, p.147; Carod-Rovira, J. L., (1989) *Marcel·lí Domingo: de l'escola a la República: Tarragona 1884-Tolosa 1939*, Tarragona: El Mèdol; Subirats, J., (1995) *Marcel·lí Domingo, per ell mateix*, Barcelona: Columna; Sánchez Cervelló, J., (2004) *Ramon Nogués i Biset: de la presidència de la Diputació republicana a la de les Corts a l'exili*, Tarragona: Arola; (coord..) (2007) *El republicanisme a les Terres de l'Ebre*, Barcelona: Fundació Irla, p.28

part per Casanelles, que gaudia d'una còmoda posició— a Barcelona el febrer de 1928, partia d'una posició esquerrana, però tenia una concepció política particular i diferenciada dels republicans. El lluhins, com també se'ls coneixeria, amb postulats socialdemòcrates, reconeixien la importància del moviment catalanista, però rebutjaven tant el contingut tradicionalista del nacionalisme de Prat de la Riba, com l'aïllacionisme de la Catalunya 'endins'. I propugnaven per resoldre el plet català, la fórmula federal, amb un federalisme intervencionista i solidari en els afers de l'Estat. Inserint la lluita per l'autogovern català en la lluita per la llibertat i la democràcia a Espanya, fet que a la pràctica significava cercar una aliança amb les forces liberals i progressistes espanyoles sota la bandera federal.³¹¹

Tarradellas no va prendre part en aquests moviments i formulacions polítiques de les acaballes dels anys vint. Els lluhins, en canvi, amb una posició social segura, van donar cabuda a *L'Opinió* les expressions de les diferents tendències polítiques que no trobaven acollida en la premsa del moment com ara republicans d'esquerres sense partit, separatistes d'Estat Català, socialistes de la USC, comunistes heterodoxes, anarcosindicalistes i altres. Alguns dels quals eren, a més, amics d'uns o altres, amb coneixences trabades no només en les tertúlies barcelonines, sinó a París —eminentment al cafè *La Rotonde*, com a centre de reunió—, on exiliats i joves amb ganes de foguejar-se i conèixer món, s'havien conegut.³¹² *L'Opinió*, en aquest sentit, va contribuir a estimular la formació lenta d'un ampli i desdibuixat front d'oposició clandestina a la Dictadura, i des de les seves pàgines va endegar-se una persistent campanya de front únic de les forces progressistes i de la creació d'un partit republicà-socialista que assumís les reivindicacions proletàries. Un parell d'anys després, amb encara l'atreviment de la joventut, però amb la consciència de la seva contribució decisiva, Joan Lluhí Vallescà gosaria dir a Jaume Carner, un dels polítics republicans amb una trajectòria més llarga, que *L'Opinió* havia portat la República a Catalunya, davant l'estupefacció d'aquest, de Macià i d'altres polítics catalans.³¹³

Amb aquests moviments de fons, la tardor de 1929, l'Exèrcit i Alfons XIII, que fins aleshores havien recolzat al general Primo de Rivera, van començar a veure al Dictador més com un llast

³¹¹ Culla Clarà, J. B., 'Del republicanisme català al catalanisme d'esquerres (1922-1931)', *L'Avenç*, n.37, març, 1981: 33-37

³¹² Casanelles, J., (1991), pp.20, 28, 49; Madrid, F., (1931) *Els exiliats de la dictadura*, Barcelona: Antonio López Imp., pp.147-153; Sanahuja, X., (1932) *I de Prats de Molló a la Generalitat*, Barcelona: Imp. Industrial, pp.82-83

³¹³ Hurtado, A., (2011), p. 673; Poblet, J.M., (1977) *Jaume Carner, polític, juriconsult, industrial i Ministre de Finances de la II República*, Barcelona: Dopesa

que no pas com un actiu pels seus interessos. El rei era molt conscient de la creixent impopularitat que implicava sustentar Primo. El dictador va intentar una desesperada temptativa d'aconseguir el recolzament explícit dels capitans generals, sense èxit. Arribat aquest punt, al general, no li van caldre explicacions; el 29 de gener de 1930 va deixar el poder i va marxar a l'exili. L'endemà es va instaurar el govern del general Dámaso Berenguer. Començava la 'Dictablanda', un període en el qual es provaria d'anar cap a un govern constitucional tot mantenint la monarquia.³¹⁴

El març d'aquell mateix any els joves de *L'Opinió* van fer circular un manifest titulat 'Intel·ligència Revolucionària o Republicana', per anar a la creació d'un partit social-reformista de base obrera. L'intent, però, va fracassar. D'una banda, perquè pels sectors republicans, amb molta més trajectòria, era massa evident les ganes de protagonisme dels lluhins, però també a causa de l'amplitud i heterogeneïtat i les contradiccions insolubles entre molts dels signataris.³¹⁵ D'altra banda, des del separatisme, Aiguader s'hi va mostrar poc receptiu. Considerava massa tebi el nacionalisme dels republicans i dels lluhins. El metge reusenc era més partidari de buscar un front catalanista ampli. Calia pactar amb, entre altres, Acció Catalana i Acció Republicana (AR). Aquesta darrera, fundada el 1928, arran de l'escisió d'un grup de militants liderat per Antoni Rovira i Virgili, que reclamava un major compromís republicà d'AC, i que tindria *La Nau* com a òrgan de premsa.³¹⁶

Al llarg de 1930, l'àmbit de l'ultracatalanisme va viure reorganitzacions i aparicions de nous centres. És el cas de l'Avenç Democràtic Republicà de Sant Andreu que lideraria Josep Dencàs. Una entitat formada per socis provinents d'una associació esquerrana del barri, dita L'Avenç, altres pertanyents al Centre Popular Catalanista, lligaire, i la majoria sense afiliació previa.³¹⁷ Pel maig, l'Avenç de Sant Andreu, i altres centres intransigents com l'Ateneu Republicà de Gràcia, el Casal Nacionalista Martinenc van fer una crida a formar 'una veritable esquerra catalana'.

³¹⁴ Ivern, M. D., (1988) *Esquerra Republicana de Catalunya*, vol.I, Barcelona: PAM, p.22

³¹⁵ Soldevila, F., (2009) (Balcells, A., & Pujol, E., eds.) *Entre la dictadura i la revolució*, Barcelona: PAM, pp.146-147

³¹⁶ Ucelay-Da, E., (1983) *El nacionalisme radical català i la resistència a la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931)*, Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona; Culla Clarà, J. B., (1977) *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, 1928-1936*, Barcelona: Curial, p.50

³¹⁷ Rabassa, J., (2004) *Josep Cararach i Maurí, l'època de la construcció del Sant Andreu Contemporani*, Barcelona: Centre d'Estudis Ignasi Iglésias; *Sant Andreu. De poble a ciutat (1875-1936)*, Finestrelles, 9, 1998, Barcelona: Centre d'Estudis Ignasi Iglésias; *Fulles Històriques*, mossèn Joan Clapés (1931). Informacions facilitades per l'historiador Jordi Rabassa

Elements com Dencàs o un altre metge, Nicolau Battestini, propers en un principi a les tesis de Rovira i Virgili, a mesura que aquest va apropar-se de nou a les posicions del seu anterior partit, Acció Catalana, se n'allunyarien per posar-se a l'ombra d'Aiguader.³¹⁸ Aquest, el 17 d'agost de 1930, va assistir com a representant d'Estat Català i de l'USC a la reunió al Casino Republicà de Sant Sebastià amb representants dels republicanisme espanyol històric, com Lerroux, Domingo, republicans nouvinguts del camp monàrquic, com Niceto Alcalá-Zamora o Miguel Maura, delegats dels partits catalans com Carrasco i Formiguera per Acció Catalana, Macià Mallol per AR, i Prieto com a observador del PSOE. En la reunió es va acordar anar contra la monarquia i reconèixer el dret de Catalunya a algun tipus d'autonomia. Finalment, al mes de setembre, Dencàs, Battestini i, altres descontents amb Acció Republicana, com Josep Maria Francès, van formar una Unió d'Esquerres Catalanes que coordinava diversos casals nacionalistes.

Mentrestant, Macià encara no comptava amb el permís per retornar de l'exili i es desesperava pel control de la seva organització, en la pràctica en mans d'Aiguader. Macià va fer un primer intent, il·legal, d'establir-se a Barcelona el 25 de setembre, però fou ràpidament expulsat de nou a França. En aquells moments, el líder d'Estat Català, degut a l'aïllament dels moviments que es feien a l'interior veient com ja es començava a albirar un horitzó electoral, temia que el seu aliat, Aiguader, donés voltes a la possibilitat de crear un Partit Laborista o del Treball català.³¹⁹

Finalment, el gener de 1931, alguns dels exmembres de La Falç que durant la Dictadura s'havien aplegat en l'Humorístic Club van reunir-se al bar Pujol, al xamfrà dels carrers de la Boqueria i Banys Nous i van acordar constituir novament l'entitat. El seu estatge va quedar instal·lat provisionalment al local del Centre Excursionista Catalunya i l'Ateneu Empordanès, al carrer del Pi, 7, principal, on a les acaballes de la Dictadura també es reunien els comunistes catalans del Bloc Obrer i Camperol (BOC).³²⁰ Tarradellas va assistir ala reunió al bar Pujol. Fou en el marc d'aquesta trobada en la que s'hauria decidit amb els daus la presidència de l'entitat reorganitzada. I on, suposadament, ell hauria obtingut el número dos. Casualment, els daus la

³¹⁸ Aiguader, J., (1931) *Catalunya i la revolució*, Barcelona: La Sageta; No és cert que l'Avenç Democràtic Republicà de Sant Andreu o la JN La Falç seguissin la posició d'Aiguader, perquè en aquells moments cap de les dues entitats no existia, tal com sosté Molas, I., (1972) *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*, Barcelona: Ed. 62, pp.79-89; Baras, M., 'Acció Catalana...'; Sallés, A., (1986) *Quan Catalunya era d'Esquerra*, Barcelona: Ed.62, pp.26-34; Battestini, R., (2009) *Nicolau Battestini i Galup (1895-1981). Testimoni d'una època*, Lleida: Pagès Editors; Vallès, J. M., (2009) *Rafael Battestini i Galup (1886-1939). Catalanista. Víctima de la repressió franquista*, Valls: Cossetània

³¹⁹ Ucelay-Da Cal, E., 'La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya', *L'Avenç*, 4, 1977: 59-67

³²⁰ *Memòries de Miquel Albert Barris...*; Velasco, M.A, (ed.) (2008), p.197

van encertar i el número u va assenyalar com a president interí Lluís Bru, que havia retornat de l'exili tot just feia un any. Els daus també haurien seguit la lògica de donar la vicepresidència primera a Enric Fontbernat i a Tarradellas la vicepresidència segona. Sense que existeixi documentació per confirmar-ho, sembla més plausible que no fossin els daus qui decidissin la junta interina de l'entitat, sinó que Bru i Fontbernat haguessin retornat de l'exili amb el propòsit de fer renèixer l'entitat per donar suport a Macià. Encara que no fos una maniobra necessàriament consultada amb aquest. Si ho fou, el gest no es va traduir amb la inclusió de membres del consell de l'entitat en les llistes municipals que prepararia Macià. Bru era un macianista convençut i Fontbernat era membre d'Estat Català i havia participat en el 'complot de Prats'. En reorganitzar-se, el primer que va fer l'organització va ser trametre a Macià la seva adhesió i ratificar-lo com a president honorari.³²¹ Així ho expressava el *Butlletí de La Falç*:

En reorganitzar-se l'Entitat durant la dictadura Berenguer, sense que això vulgui dir que mentre durà la primera dictadura no haguessin mantingut amb ell una constant relació, unes vegades per conducte del nostre estimat company ex-President Lluís Bru, altres cops per mitjà d'estimats consocis que com l'Enric Fontbernat hi tenien una relació íntima, sense comptat amb la contribució anònima dels nostres socis subscriptors, el primer acte que féu LA FALÇ [sic] fou comunicar-li a Bèlgica la ratificació que li feiem d'adhesió a la seva persona i del càrrec de President Honorari.³²²

Vers el 8 de febrer, La Falç apareixia entre les entitats assistents a la commemoració del primer aniversari de la mort de Martí Vilanova, un figuerenc d'Estat Català, mort d'una pulmonia l'any anterior. Les entitats assistents eren totes empordaneses, i és probable que un Fontbernat, Enric o Josep, s'adjudiqués la representació, donat que procedien del municipi gironí d'Estanyol.³²³ En paral·lel a l'inici de les activitats de l'entitat, en començar l'any, el general Berenguer va anunciar una convocatòria electoral a Corts. Coneixent, però, les tradicionals tupinades, l'opinió pública va demanar un sanejament municipal previ, via eleccions als consistoris. Incapaç de resistir més temps, el govern de Berenguer va caure el 13 de febrer de 1931.³²⁴ Cinc dies després, l'almirall Juan Bautista Aznar Cabañas el va succeir i, aquest sí, va anunciar una convocatòria

³²¹ S[olé].B[oys], 'Francesc Macià i el seu contacte amb La Falç', *Butlletí de la Falç*, Gener-Febrer 1934, n.11, p.4

³²² 'Francesc Macià i el seu contacte amb La Falç', *Butlletí de La Falç*, n.11, Gener-Febrer, 1934, p.4

³²³ *La Rambla de Catalunya (esport i ciutadania)*, 'A Figueres, davant la tomba de Martí Vilanova', 9 de febrer de 1931, p.13

³²⁴ Ucelay-Da Cal, E., 'Protagonistes...'; Cucurull, F., (1975) *Panoràmica del nacionalisme català*, vol. 5, París: Ed. Catalanes de París, p.12; Estévez, X., (1991) *De la Triple Aliança al Pacto de San Sebastián (1923-1930)*, Donosti: Ed. Mundaiz; Aiguader, J., 'Macià', *La Rambla de Catalunya (esport i ciutadania)*, 23 de febrer de 1931, p.13

d'eleccions municipals, sobretot per guanyar popularitat, i el restabliment de les garanties constitucionals. Això va fer possible el retorn definitiu de Macià de l'exili.

El dissabte 21 de febrer al vespre va començar a córrer per Barcelona el rumor del retorn de Macià l'endemà. Tarradellas va aconseguir de poder anar a rebre el líder d'Estat Català a l'estació de tren de Maçanet de la Selva, 'l'Empalme'. El seu conegut Josep Sunyol Garriga, afiliat a AC i que feia un parell d'anys havia impulsat *La Nau dels esports: setmanari esportiu català*, que aquell febrer va convertir en *La Rambla*, va demanar al metge Josep Trueta que deixés pujar en el seu automòvil a Tarradellas "perquè també volia ésser present en la rebuda". Tarradellas havia fet una certa coneixença prèvia amb Trueta a través de Rodolf Llacuna, germà gran d'Amàlia, esposa del metge. Encara que no prou per demanar-li-ho directament. Trueta el recordava com a 'president de La Falç', encara que no n'era i les gestions de Tarradellas evidencien que els membres de l'incipient entitat es van espavilar cadascú per la seva banda per anar a Maçanet, i que encara no comptaven amb una organització coordinada. Trueta i Sunyol van apropar-se al vagó on era Macià i, en comentar-li els vincles de la família lleidatana del primer amb la seva, van aconseguir fer-se càrrec en el seu auto de les maletes amb què viatjava. Les versions sobre la quantitat d'aplegats en la rebuda són contradictòries i la forquilla va d'una trentena a unes dues centes persones. Encara que per les poques fotografies que es conserven sembla més probable que n'hi hagués un centenar. L'estatge provisional de La Falç va ser un dels primers que va visitar Macià després del seu retorn. Tarradellas hi era present.³²⁵

³²⁵ Bombí, J. A., (coord.) (2001) *Dr. Josep Trueta, esbós d'una obra exemplar*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, p.23; Sardà, Z., (1989) *Francesc Macià: vist per la seva filla*, Barcelona: Destino, pp.200-201; Arrufat, R., (2007), *Macià: la trajectòria política d'una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe*, Juneda: Fonoll, pp.288-289; Mascarell, F., & Ucelay-Da Cal, E., 'Ramon Arrufat i Arrufat, un separatista discordant', *L'Avenç*, n.36, març, 1981:167-172; Llorens, C., (2011) *Sunyol, el president del Barça afusellat. Crònica política i humana d'un dirigent excepcional*, Badalona: Pòrtic, pp.40-41; Trueta, J., (1978) *Fragments d'una vida. Memòries*. Barcelona: Ed 62, pp.107-108; Solé i Sabaté, J. M., Strubell, A., & Llorens, C., (1996) *Sunyol, l'altre president afusellat*, Lleida: Pagès editors, p.69; Casals, J. & Arrufat, R., (1933) *Catalunya poble dissortat*, Barcelona: J. Vila Fontserè, pp.183-185; S[olé].B[oys], 'Francesc Macià i el seu contacte amb La Falç', *Butlletí de La Falç*, n.11, Gener-Febrer, 1934, p.4; Casanovas Casacuberta, J., (1996), p.52; Ucelay-Da Cal, E., (1984) *Francesc Macià. Una vida en imatges*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.142-143; Francés, J. M., (1962) *Memorias de un cero a la izquierda: cincuenta años de la vida de una ciudad y de cuatro continentes a través de los recuerdos de un hombre perfectamente gris*, Méxic, D.F.: Olimpo, pp.644-645

Fig.12 Visita de Francesc Macià a l'estatge de La Falç després de la seva reorganització, vers març de 1931. Al centre, rere Macià, Josep Tarradellas, i al seu costat, rere Jaume Aiguader, Miquel Albert Barris (*Butlletí de La Falç*, n.11.Gener-Febrer 1934. Col·lecció de l'autor)

En l'entretant, malgrat el fracàs del Manifest endegat per *L'Opinió*, la proposta va madurar al llarg de tot l'any i la iniciativa unitària va derivar en la convocatòria d'una gran Conferència d'Esquerres Catalanes. L'objectiu era anar a la formació d'un partit reformista, socialdemocràtic i petit-burgès, sorgit de les diferents tendències del republicanisme català, amb un funcionament coordinat amb el republicanisme espanyol. Un partit que d'alguna manera pogués imposar una tutela política a la Confederació Nacional del Treball (CNT). La majoria de projectes polítics a Catalunya –els dels republicans com Companys, els nacionalistes com Macià i fins els comunistes– s'havien basat en aquesta idea, donada l'àmplia base de l'organització anarcosindicalista. Fins aleshores, però, no s'havia aconseguit, malgrat que les diferències ideològiques entre la petita burgesia radicalitzada dins d'un republicanisme, més o menys nacionalista, i els obrers anarcosindicalistes eren menys distants del què podia semblar a primera vista. Fronteres de classe toves i fronteres de barri desdibuixades, configuraven una cultura genuïnament popular, amb especificitats proletàries i petit-burgeses, però que composaven un conjunt interclassista i barrejat. Tant anarquistes com republicans i nacionalistes, tenien en comú una visió idealista de la història, que es basava en una concepció humanista de la societat i no en una anàlisi de classes socials derivada de fonaments econòmics.³²⁶

³²⁶ Ucelay-Da Cal, E., (1982) *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona: La Magrana; Alquézar, R., et al. (2001) *Esquerra Republicana de Catalunya, 70 anys d'història (1931-2011)*, Barcelona: Columna

El retorn de Macià va produir-se en un moment en què Estat Català semblava a punt de naufragar a causa de les seves contradiccions. Entre els seus militants hi havia diferències importants, tant pel que feia a la visió del tipus de relacions polítiques que Catalunya hauria d'establir amb la resta d'Espanya –independència, confederació, federació–, com pel que feia als objectius socials que Estat Català s'havia de plantejar per a la 'nova' Catalunya. El caràcter de front que havia tingut l'organització durant la Dictadura havia permès que militessin en el seu si des d'aspirants a 'marxistes' com Jaume Miravittles o, potser, Jaume Compte fins a conservadors com Josep Casals, des d'individus que compartien la militància amb algun altre partit com feia Aiguader, a d'altres que no. Aiguader, a més, no havia desistit del seu propòsit de constituir un partit socialdemòcrata que inclogués nacionalistes radicals i marxistes nacionalistes. En aquest sentit, però, el retorn de Macià va tallar de rel la via del Partit del Treball d'Aiguader i li va prendre el protagonisme del què aquest havia gaudit com a cap del directori interior de l'Estat Català. I, gràcies a una major visió política, el líder indiscutit d'aquest moviment, en comptes de mirar amb recel la proposta provinent de Companys i *L'Opinió* com havia fet el reusenc, va obrir-se a participar en la Conferència d'Esquerres. Macià fou prou hàbil per veure que sense unir-se als lluhins, a qui havia conegut tot just feia un any a l'exili, i als republicans catalans, Estat Català i la resta de centres nacionalistes radicals no podien reeixir. De la seva banda, els altres sectors van veure en ell la icona electoral que mancava en les seves files.³²⁷

Per tenir més força, però, Macià necessitava una base més ampla que la pròpia que li proporcionava Estat Català. Li calia que l'amalgama de centres nacionalistes radicals no adherits al seu partit, però que hi simpatitzaven, participessin també en la Conferència. Amb aquesta finalitat, per la nit del 14 de març, Estat Català va convocar una assemblea oberta a la resta de centres, casals i grups nacionalistes a l'Avenç de Sant Andreu per decidir la seva posició respecte la Conferència d'Esquerres. Macià va demanar a La Falç que l'ajudés a arrossegar la resta de centres a la Conferència. D'acord amb el *Butlletí* de l'entitat:

I en trobar-nos després en ple període de conspiracions i d'efervescència revolucionària, l'entitat obeint el mot d'ordre que li era donat per qui, com a President, podia fer-ho, treballava per la fusió dels diversos partits polítics nacionalistes republicans com era el desig del venerable Macià.³²⁸

³²⁷ Culla Clarà, J. B., (1977), pp.55, 82-87

³²⁸ S[olé].B[oys], 'Francesc Macià i el seu contacte...

Així, el macianista i president de La Falç, Lluís Bru, va assistir-hi amb el propòsit d'ajudar a la voluntat de Macià. Però també Tarradellas va anar a l'assemblea per contribuir a convèncer els companys indecisos de l'entitat i els la resta de grups per tal que assistissin a la Conferència d'Esquerres. Tarradellas, degut al seu perfil –socialitzat en el medi intransigent, però sense ser-ho– estava en disposició, més que no pas els perfils més ‘durs’, de veure les oportunitats de la Conferència i d'entendre's amb els sectors que l'organitzaven.

Tarradellas va anar a l'assemblea després d'haver-se reunit, pel seu compte, amb l'entorn de *L'Opinió*. Casanelles havia contactat amb ell a través d'un altre membre del grup, Antoni Xirau, company de Tarradellas a Melilla. És interessant de destacar com els contactes fets a l'exili, esmentats abans, van permetre una permeabilitat major entre persones de diferent posició i ambients. Unes coneixences que venien a afegir-se a la ja de per si permeable Barcelona. Però que, a més, van venir completades per les coneixences, en ocasions davant l'adversitat o el que podia semblar l'adversitat després d'una vida tranquil·la, pel pas del servei militar al Marroc. El propi Tarradellas considerava que l'entesa entre republicans catalans i espanyols s'havia gestat enfront el desastre de la campanya espanyola al nord d'Àfrica:

Aquesta joventut s'ha format en el desastre d'Annual i en la Dictadura. Junt amb ells, havíem patit la ignomínia del Marroc. Allò creà la rebeldia –magnífica– que troba concrecions en aquestes hores històriques de la nova estructuració de l'Estat.³²⁹

Casanelles i Tarradellas, després d'unes primeres discussions “fortes i dures”, aviat van fer amistat “per la coincidència de pensaments”.³³⁰ El segon, doncs, va participar de l'assemblea, executant el mandat de Macià, però també convençut per Casanelles. D'acord amb Josep Dencàs, líder de l'entitat de Sant Andreu que acollia l'assemblea, Tarradellas “junt amb altres companys, preparà aquelles tasques a l'estatge de l'Avenç, on també inicià les seves dots de conferenciant”.³³¹ Aquest darrer ho recordava així:

³²⁹ *La Rambla (esport i ciutadania)*, J. M. Massip, ‘Davant la batalla del dia 28. Parlen els homes de les Esquerres Catalanes’, 25 de juny de 1931, p.10

³³⁰ *La Humanitat*, ‘Candidatures de l'ERC’, 8 de novembre de 1932, p.4; Casanelles, J., (1991), pp. 104-105, 121, 292-293

³³¹ Dencàs, Josep en el seu parlament a *La Humanitat*, 7 de març de 1932, ‘Un homenatge a Josep Tarradellas. A l'Avenç Obrer Català de Sant Andreu’; *L'Opinió*, 7 de març de 1932, ‘Vetllada d'homenatge al conseller Josep Tarradellas’

Els del moviment de joves La Falç vam fer una assemblea o congrés a Sant Andreu en el qual vam decidir integrar-nos en el nou partit. Però a al Conferència de les Esquerres sobretot en qualitat de secretari o jove de confiança de Francesc Macià [aquest punt no és del tot exacte com es veurà], amb qui tenia contactes diaris i em va proposar ajudar-lo permanentment des de la seva tornada de l'exili, poc menys d'un mes abans de la Conferència de les Esquerres, el 22 de febrer.³³²

Finalment, després de vèncer reticències, La Falç, Estat Català i la resta de grups nacionalistes radicals van acordar d'assistir a la Conferència d'Esquerres. La reunió preparatòria d'aquesta va tenir lloc la nit del 17 de març de 1931 a l'Ateneu Republicà Català de Gràcia. L'endemà al matí es va fer la sessió inaugural al Foment Republicà de Sants. Segons Tarradellas:

L'objectiu era crear la gran federació o encara millor si es podia, el gran partit, com així es va fer, de tots els catalanistes republicans, des dels vells republicans de Figueres fins als nacionalistes purs de Sants, des dels nacionalistes, o espanyolistes com dèiem de Tarragona. La confluència comuna de tots els reunits es basava en un catalanisme republicanista defensor de les reivindicacions obreres. Vam refusar el que volia Lluhí i Vallescà: que el nou partit es digués Partit Republicà Socialista perquè la gran majoria érem ben conscients que no érem socialistes, jo mai no ho he estat, sinó nacionalistes i com a tals preocupats per un ordre social just a Catalunya, però amb idees bastant romàntiques sobre la qüestió social.³³³

Al vespre, en arribar Macià es va generar tanta expectació que la reunió es va haver de suspendre fins l'endemà.³³⁴ Però va ser de resultes del desgavell generat que Tarradellas va poder mostrar per primera vegada els seus dots d'organitzador, com ja havia fet en la seva etapa al CADCI. Durant la nit, segons un dels presents, el militant d'Estat Català, Ramon Arrufat:

S'esdevingué un fet tan casual com fortuït, fou que Josep Tarradellas [...], l'home a qui mai no havíem vist formar part de les fileres de l'ortodòxia macianista [...] de cop i volta passà a ser secretari de Macià. [...] Coneixem Josep Tarradellas com a membre destacat d'aquella societat patriòtica coneguda com La Falç, però en la política anònimament inquietant de la prè-república no tinguérem ocasió de veure'l de prop. [...] El fet va produir-se de la manera més senzilla. [...] Entremig del batibull d'aquella sala, com a conseqüència de la presència de Macià, que havia desbordat l'ordre d'aquella assemblea, per primera vegada fa acte de presència Josep Tarradellas. En aquell circumstància Macià es veié assetjat per la gran munió de gent reunida; representants d'entitats culturals, d'associacions de per tot Barcelona, velles agrupacions de tota mena que eren allí reunits per una inquietud desempresonada, i on els caps visibles de cada una d'elles demanaren a Macià que

³³² Udina, E. (1978), p.65

³³³ *Ibid.*,

³³⁴ Ucelay-Da Cal, E., 'La formació...'; *La Humanitat*, 'El dissabte de la setmana vinent es reunirà el Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya', 14 de gener de 1932

hi fes acte de presència en forma de conferència sobre la necessitat política del moment. El que comptava aleshores era la figura de Macià. Macià no sabia com complimentar els demandants d'una manera ordenada. En aquell crític moment a Josep Casals i Freixes no se li ocorregué altra cosa que dirigir-se a Macià (que, tot butxaquejant cercava algun instrument per escriure) i dir-li: 'El què heu de fer és prendre nota del lloc i dies on hem d'anar o del contrari no ens hi entendrem'. I és quan Josep Tarradellas, un de tants en el bullici d'aquella febrosa nit, va oferir-se a Macià dient: 'Què és el que s'ha de fer?' i tot desembutxacant paper i llapis comença la seva funció prenent notes a tort i a dret dels allí reunits, on cadascú s'atribuïa la prioritat que la seva entitat era la primera en mèrits per tal que Macià hi fes acte de presència. I així va quedar gairebé nomenat Josep Tarradellas secretari efectiu de Macià.³³⁵

Tarradellas sostenia que en aquell moment, ell "era secretari d'en Macià i secretari de l'Esquerra, o sigui que tenia una certa influència".³³⁶ Una afirmació que no s'ajusta a la realitat. Un altre dels assistents a la Conferència, el president del Foment Nacionalista Republicà de Reus, Josep Andreu i Abelló, corroborava la versió d'Arrufat.³³⁷ Tarradellas va actuar en aquell moment de secretari *de facto* de Macià, però en cap cas ho fou del nou partit que s'organitzava. El secretari del partit sortint de la Conferència d'Esquerres seria Joan Lluís Pujol i Font. A l'assemblea del 21 de març de 1931 es nomenarien secretaris generals Xirau, Josep Rissec i Roc Boronat. A l'abril els secretaris serien Xirau, Boronat i Josep Duran, però no pas Tarradellas.³³⁸ En qualsevol cas les capacitats organitzatives d'aquest, quedaven fora de dubte. Carles Gerhard així ho admetria:

Tarradellas no era orador ni tenia, per tant, condicions parlamentàries, cosa que no prestava en tot cas relleu a la seva actuació pública [...] degué mostrar dots d'organitzador i sabé guanyar-se la simpatia de l'Avi.³³⁹

En el marc de la Conferència, Tarradellas, però, no només va organitzar l'agenda de visites de Macià. També, junt al seu excompany Guinart, Dencàs, Gassol, Casals, Roc Boronat, i altres, va protagonitzar una de les primeres discrepàncies en trobar incompatible amb els estatuts que es configuraven pel nou partit, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), que Marcel·lí Domingo pogués pertànyer a dues disciplines diferents. Domingo, membre del directori de l'Esquerra, ja era un dels caps més visibles del Partit Republicà Radical Socialista (PRRS). El reglament del

³³⁵ Arrufat, R., (2007), Macià, pp.300, 309-310

³³⁶ Febrés, X., (1985), p.17

³³⁷ *Memòries de Josep Andreu Abelló*. Arxiu particular dels seus descendents

³³⁸ Ivern, M. D., (1989) *Esquerra Republicana de Catalunya*, vol. II, Barcelona: PAM, pp.285-286; Ferret Pujol, J. L., (2012) *Joan Lluís Pujol i Font. 1901-1963*, Barcelona: Fundació Irla

³³⁹ Gerhard, C., (1982), pp.560-569

partit aprovat prohibia que formessin part de l'ERC els afiliats a una altra disciplina que actués a Catalunya o que diferís de l'ideari del partit. Al respecte hi hagué crits, segons Joan Alavedra, membre de La Falç, referits a Domingo de: “És un radical socialista! És un polític espanyol!”. I d'acord amb la versió d'aquest, ell, Tarradellas i Dencàs, haurien anat a trobar Macià el matí del dia 19 plantejant-li de plegar. Aquest, d'acord amb algunes versions va reunir els disconformes i els va convèncer, mentre d'acord amb Alavedra, hauria dit a Dencàs i Tarradellas, que si volien marxar “vostès mateixos”. El cas és que, a petició de Macià, es va fer una excepció en el reglament pel cas del polític tortosí.³⁴⁰

Finalment, aquell mateix 19 de març de 1931 de la Conferència en va sortir el partit de l'Esquerra Republicana de Catalunya, fruit de la convergència del grup de *L'Opinió*; el Partit Republicà Català de Lluís Companys; l'Estat Català de Macià i Aiguader; La Falç, amb Tarradellas, i al voltant d'una setantena d'agrupacions nacionalistes radicals i republicanes comarcals i barcelonines, i d'una desena de nuclis a partir de periòdics. L'Esquerra fou més el resultat d'una ‘federació’ d'organitzacions sota un marc difusament nacionalista i republicà que no pas una fusió d'aquestes. Malgrat que en entrar a formar-ne part, com a mínim nominalment, Estat Català, el PRC, i altres partits van desaparèixer. És indicativa la mateixa estructura de militància indirecta per la qual, per exemple, Tarradellas formava part de l'ERC a través de l'adhesió de La Falç al partit. Una estructura, d'altra banda, molt en boga en el sistema polític català del moment.³⁴¹

Una vegada constituïda l'Esquerra, el partit va plantejar-se l'opció de presentar-se a les eleccions municipals convocades pel 12 d'abril amb un front més ampli. Gairebé en paral·lel a la formació de l'ERC, Acció Catalana i Acció Republicana, s'havien fusionat novament, formant el Partit Catalanista Republicà (PCR). D'entrada, el sector macianista de l'Esquerra era partidari de pactar amb el PCR. Una opció raonable donades les nombroses entrades i sortides que s'havien donat entre els grups i centres nacionalistes radicals i ambdues Accions. I tenint present que La Falç o el Casal Nacionalista Martinenc l'any 1923 s'havien adherit a Acció Catalana. Si bé en ambdós casos havia estat possible després d'un canvi en la direcció, i en reorganitzar-se les

³⁴⁰ Casanelles, J., (1991), p.109; Nota de Joan Alavedra. Biografia Macià. Fons Joan Alavedra. (ANC); Poblet, J. M., (1978) *La catalanitat de Marcel·lí Domingo*, Barcelona: Teide; Pujadas, X. (1996), p.292; Casals, J. & Arrufat, R., (1933), p.193; Ivern, M. D., (1988), p.6

³⁴¹ Ivern, M. D., (1988), p.67-69; Ucelay-Da Cal, E., ‘La formació...’

entitats l'any 1931 la vella guàrdia havia tornat a copar la direcció, retornant-les a una disciplina més obertament macianista. En tot cas, el 21 de març, els dirigents del PCR, Jaume Bofill i Antoni Rovira i Virgili, van comunicar a l'Esquerra el seu rebuig a constituir una coalició electoral amb ella.³⁴² El PCR estava convençut que guanyaria les eleccions en solitari.

De resultes d'aquesta negativa va obrir-se el debat en el si de l'ERC sobre la conveniència de presentar-se a les eleccions. El vespre del dia 23 Aiguader, Companys i Lluhí es van reunir a l'Ateneu Barcelonès. Companys i Lluhí eren partidaris de presentar-se perquè ja d'antuvi eren contraris a cap pacte estable amb el PCR, amb idees socialment allunyades de les seves. Macià i Aiguader dubtaven per manca de temps i mitjans. A la nit, en una reunió més àmplia al local de La Falç, Companys, Lluhí i Tarradellas, predispost també per la contesa, van convèncer la facció provinent d'Estat Català.³⁴³ Una vegada presa la decisió, els rengles de l'organització van abocar-se en la campanya electoral:

Fou tan gran la compenetració existent entre la Joventut [N La Falç] i el seu President honorari [Macià] que en iniciar-se la campanya electoral de l'any 1931, quan en els nostres cors hi batejava un afany d'enderrocar el règim oprobiós de la monarquia borbònica, i de proclamar la llibertat del nostre poble, eren socis nostres designats per ell mateix per tal d'acompanyar-lo en tots els nombrosos actes de propaganda que calia fer, altres per tal de tenir cura de llur organització.³⁴⁴

Altra vegada pels seus dots d'organitzador, Tarradellas, malgrat que no formava part de les llistes de l'Esquerra, fou nomenat, a proposta de Macià, responsable del conjunt de la campanya electoral, per tal de centralitzar les tasques en una persona. Degut a les dimensions del local de La Falç, que acollien en un principi a proposta del vocal interí, Ramon Dalmau, les oficines provisionals del partit, aquestes es van traslladar al carrer del Duc de la Victòria, 10, pral.³⁴⁵ Antònia Macià recordava que “el 14 d'abril ja feia uns dies que no veia el Josep, atrafegat com estava i dormint a qualsevol sofà dels seus despatxos”.³⁴⁶ Així mateix ho recordava Tarradellas:

³⁴² Carta de Jaume Bofill i Antoni Rovira i Virgili, d'Acció Catalana a l'ERC, 21 de març de 1931. Fons ERC, 1931 (AMTM)

³⁴³ Ivern, M. D., (1988), p.77; Fort, E., (1979), pp.156-157; Companys, L., 'El meu amic Ernest Ventós', *La Humanitat*, 2 de febrer de 1933, p.1; Culla Clarà, J. B., 'L'altra cara del 14 d'abril', *L'Avenç*, n.26, abril, 1980: 56-61; Francés, J. M., (1962), pp. 646-647

³⁴⁴ 'Francesc Macià i el seu contacte...

³⁴⁵ Casanelles, J., (1991), p.112; Lloret (Dte. V) en el seu parlament al '*Vermut popular d'homenatge a en Josep Tarradellas*'. Ateneu Pi i Margall, 10 de juliol de 1932. Llibret transcrit a Diversos. Correspondència. Fons Govern Macià (AMTM); Casals, J., & Arrufat, R., (1933), p.204

³⁴⁶ Udina, E., (1978), p.74

Les tres setmanes d'aquella campanya electoral foren per a mi al mateix temps esgotadores i meravelloses d'una banda perquè foren un bany polític i una expressió arrabassant de totes les energies organitzadores personals al servei del partit. [...] Teníem pobríssims mitjans econòmics [...]. Allà al carrer Duque de la Victoria, jo passava dies i nits a la seu d'ERC en contacte continu amb Macià, organitzant una campanya electoral que produiria un fet gairebé únic a la història; el triomf total d'un partit a les tres setmanes d'ésser creat. Jo creia en una victòria però no tan gran com fou.³⁴⁷ Del 10 al 17 d'abril pràcticament no vaig dormir. El dia de la gran victòria, quan ja es coneixia que nosaltres guanyàvem absolutament, va venir el meu pare a veure'm a la seu d'ERC perquè ja feia tres dies que ni tan sols havia aparegut, ni per a dormir, per casa meva. Macià va fer al meu pare una gran abraçada. No es coneixien, però de seguida van entrar en conversa i li va fer grans lloances sobre mi, dient-li que tenia un gran fill que era un gran català.³⁴⁸

El republicà Joan Casanovas corroborava la implicació del seu futur rival, Tarradellas, en la campanya:

Jo havia conegut Tarradellas en el centre del partit en el carrer del Duc de la Victòria, durant la nostra campanya electoral. I també l'havia vist al Congrés de constitució de l'Esquerra al costat del grup de separatistes patrocinat per Josep Dencàs [...]. Al centre del Duc de la Victòria hi havia certa deixadesa en la coordinació dels dies electorals, precursors del 14 d'abril, i en la distribució dels oradors per als nombrosos mítings que s'organitzaven per la ciutat, fins que Tarradellas, que era un dels nostres col·laboradors més actius, va prendre'n la responsabilitat. Havia fet una bona feina.³⁴⁹

El 8 d'abril, Tarradellas i Macià van donar-se d'alta, plegats, de socis residents de l'Ateneu Barcelonès. Tarradellas se n'havia donat de baixa durant la Dictadura i Macià al setembre de 1919.³⁵⁰ El primer també era soci de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC) i n'arribaria a ser vice-president segon dos anys més tard. També n'era el seu pare, amb qui mantingué durant tota la vida, com s'ha dit, un fort lligam. Salvador Tarradellas es va associar a La Falç, a la que donaria volums per a la seva biblioteca, i va visitar al seu fill a la seu de l'ERC durant la campanya.³⁵¹ Una campanya en la que Tarradellas va destinar els migrats recursos del partit a llogar sales per fer mítings i conferències, i en la que va encarregar-se de reclutar

³⁴⁷ *Ibid.*, p.72

³⁴⁸ *Ibid.*, p.73

³⁴⁹ Casanovas Cuberta, J., (1996), pp.99-100

³⁵⁰ Còpies del llibre d'actes de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès, n.16, ref.223, p.181. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

³⁵¹ *Butlletí de l'APEC*, any XI, n.23-24 (febrer - març 1933), p.329; Rebut de Salvador Tarradellas i Josep Tarradellas com a soci de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), 1931. Fons Josep Tarradellas (AMTM); *Butlletí de La Falç*, 'Noticiari', oct/nov, 1933, n.9, p.12

persones per ajudar-lo en la propaganda. “La seva tasca –segons Casanelles– fou difícil, però li permeté demostrar els seus dots de bon organitzador, i la necessitat de les seves fitxes [...]. Volia ordenar-ho tot, fins i tot els nostres desordres, a base de fitxes”.³⁵² I és Tarradellas, en una obsessió que l’acompanyaria tota la vida, ja aleshores era partidari d’aplegar i arxivar la informació. A partir d’aquest moment, la dedicació i el treball metòdic, junt al do de gents après en la feina de representant de comerç, van ajudar-lo al seu ràpid progrés polític. Començava la seva faceta d’*state-builder*.

³⁵² Casanelles, J., (1991), pp.92, 114

La proclamació de la República

L'Esquerra va obtenir una victòria aclaparadora i del tot inesperada a Catalunya en les eleccions municipals del diumenge 12 d'abril. Els partits i grups que sols no tenien cap possibilitat, sota el paraigua comú de l'ERC van vèncer de manera inesperada. Sobretot, perquè van aconseguir el què fins aleshores no havia estat possible; atraure el proletariat cap al catalanisme polític. A banda de l'encant obvi que generava Macià, els casals i centres republicans i nacionalistes, com La Falç, van ser molt importants a l'hora de mobilitzar votants. Sobretot coordinant als militants amb cotxe per transportar els fidels amb cèdul·les múltiples a diferents llocs on votar. Una tasca a la qual Tarradellas, com a organitzador i home de les llistes, no podia ser del tot aliè.

La vida política catalana dels anys vint i trenta es feia bàsicament als barris. L'estructura del casal era semblant a la de l'ateneu –amb bar, biblioteca, sala d'actes–, però servia, a més, com a plataforma local per a qualsevol mobilització. Aquests centres, que coordinaven la vida cultural i recreativa del barri, organitzant balls, conferències, classes de mecanografia, català o fent tasques de patronatge, permetien un contacte important entre els quadres dirigents i els assistents. I, per tant, van permetre una capillaritat entre la cúpula del partit nou i els votants. La majoria dels quals, tret de Macià i un reduït grup de dirigents, no coneixia ningú més. El triomf de les candidatures republicanes-socialistes també s'imposà en la majoria de capitals de província espanyoles. Això va fer que l'endemà es visqués un dia ple d'incerteses. La contesa s'havia plantejat com un plebiscit a la monarquia d'Alfons XIII i els vencedors no tenien clar quin nou pas calia fer.³⁵³

La nit del dilluns, 13 d'abril, Tarradellas i el directori de l'ERC va reunir-se al bar La Bodega, al soterrani de l'Hotel Colon, al xamfrà de passeig de Gràcia amb plaça de Catalunya.³⁵⁴ En un principi es va acordar que l'endemà Companys, Lluhí i Casanelles es desplaçarien a Madrid per tractar una actuació conjunta amb els polítics espanyols. Però quan es van donar per acabades les

³⁵³ Ucelay-Da Cal, E., 'La formació...'; Soldevila, F., (1977) *Història de la Proclamació de la República a Catalunya*, Barcelona: Curial, pp.24-27; Maseras, A., (1931) *La República catalana*, Barcelona: Llibreria Catalònia; Pelegrí, J., (1993) *Les primeres 72 hores de República Catalana*, Barcelona: Fundació President Macià; Lladó, J. M., (1938) *14 d'abril: Catalunya és una democràcia*, Barcelona: Biblioteca política de Catalunya; Coromines, P., (1974) *De la solidaritat al catorze d'abril*, Barcelona: Curial; Maspons, F., (2006) *República Catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: a l'entorn de la Generalitat de Catalunya i la República Espanyola*, Barcelona: Generalitat de Catalunya; Poblet, J.M., (1976) *Vida i mort de Lluís Companys*, Barcelona: Ed. Pòrtic, pp.169-173

³⁵⁴ Udina, E., (1978), p.74; Casals, J., & Arrufat, R., (1933), pp.209-234

discussions era molt tard, cap a quarts de cinc de la matinada, i es va descartar el viatge, emplaçant als dirigents de l'ERC a reunir-se pels volts de la una del migdia del dimarts. El punt de trobada era la llibreria Ariel, a la plaça Cucurulla, al xamfrà del Portal de l'Àngel amb Portaferrissa, centre de les conspiracions del grup de *L'Opinió* durant la Dictadura.³⁵⁵

Tarradellas va ser dels primers en arribar a la llibreria. Allí va trobar Casanelles, i, entre altres, Companys i el seu amic i líder rabassaire, Amadeu Aragay. Aquests van proposar d'anar a fer un volt per palpar l'ambient de la ciutat. Mentre aquests marxaven, Tarradellas va anar a casa del doctor Antoni Peyrí, el gendre de Macià, al carrer Provença amb Passeig de Gràcia, on s'allotjava el president del partit i on havia de tenir lloc una reunió del sector macianista de l'ERC.³⁵⁶ Però en arribar-hi, Macià havia marxat a casa del seu íntim amic l'industrial Jaume Creus, al carrer Aldana amb Comte Borrell.³⁵⁷ Sembla que Creus hauria suggerit a Macià d'estar-se en un lloc on fos menys fàcil de localitzar per la policia. Des de casa de l'industrial, Aiguader, que també els acompanyava, va trucar a casa d'en Peyrí perquè els qui, com Tarradellas i també Gassol, anaven arribant es dirigissin al carrer Aldana. Passat migdia, quan Macià i Creus eren a punt de dinar, un dels companys de Tarradellas i secretari de la nova JN La Falç, Miquel Albert, va trucar per comunicar que els rumors que circulaven que Companys duia de cap proclamar la República federal espanyola s'havien confirmat. Ho havia fet des del balcó de l'Ajuntament. D'immediat, Macià, Tarradellas i la resta s'hi van dirigir. En arribar-hi, Macià va proclamar la República catalana, en el marc de diverses federacions o confederacions hispàniques, segons ho repetia. En acabat, enmig d'una gentada, l' 'Avi' va creuar la plaça per fer-se càrrec del Palau de la Diputació. Allí va fer una nova proclama. Tarradellas va entrar al Palau acompanyat d'Albert, i en el moment en què Macià va fer la proclama no era al balcó, era a l'interior de l'edifici.³⁵⁸

Gassol, amb el seu romanticisme característic, afirmava que Tarradellas "va entrar amb una colla d'amics que venien a oferir-nos les falç, per si encara algun d'aquells folls com el [capità general

³⁵⁵ Esculies, J., 'La proclamación de la República (según Joan Alavedra)', *La Vanguardia*, 14 d'abril de 2011, p.14

³⁵⁶ Casals, J., & Arrufat, R., (1933), pp.209-234; Sardà, Z., (1989), p.206

³⁵⁷ Esculies, J., 'La proclamación...'; Casals, J., & Arrufat, R., (1933), pp.209-234

³⁵⁸ Llistat d'autoritacions d'entrada al Palau de la Diputació, 14 d'abril de 1931. Fons República Catalana (AMTM); Soler Serrano, J., (1977), p.41. Aquest punt i la seva entrada amb Miquel Albert Barris, posa un punt de dubte la versió que Tarradellas era amb Macià en el moment que aquest va anar cap a l'Ajuntament. És la versió que hem acceptat, perquè no hi ha fonts que corroborin el contrari, és a dir, que Tarradellas no era al carrer Aldana.

de Catalunya, Ignasi Maria] Despujol, volia oposar-nos resistència”.³⁵⁹ Segons el *Butlletí* de l’entitat:

I vingué el 14 d’Abril i també eren companys de LA FALÇ [sic], prou coneguts de vosaltres el qui tingueren l’honor d’anar-lo a cercar i portar-lo a l’ex-plaça de Sant Jaume per tal de fer des dels balcons de la Generalitat aquella històrica proclamació de la República Catalana; i a remarcar també que l’afecte que sentia per la nostra Entitat li feia nomenar per secretari seu un soci nostre [Tarradellas].³⁶⁰

Des del moment que Tarradellas va entrar al Palau, tots els testimonis coincideixen que va començar a organitzar la situació.³⁶¹ Segons el militant d’Acció Catalana, Rossend Llates, “en Tarradellas i el capità [Eduardo] Medrano –que feia d’ajudant de Macià– ordenaven com podien les coses”.³⁶² D’acord amb Lluhí, Tarradellas va fer fora “a una sèrie de senyors que anaven per allí, i com qui no fa res ho anaven ocupant tot, sense que per nosaltres oferissin cap garantia de lleialtat i cap garantia de tenir-los en el moment decisiu, cas que hagués arribat”.³⁶³ La majoria d’aquests elements, segons Casanelles, potser eren republicans, però “no pertanyien a ERC”.³⁶⁴ També va ser Tarradellas qui va ocupar-se de deixar entrar als reporters. D’acord amb el periodista Enric Palau, a l’entrada de Palau els posaven traves per entrar i Tarradellas va imposar-se per resoldre-les:

-On aneu?- interrogaven amb posat ferreny els que, distribuïts per les portes del Palau de la Generalitat, intentaven privar el pas als centenars de ciutadans que afluï en el vell edifici de l’ex Diputació, durant les primeres hores de la proclamació de la República. [...] –No podeu passar! –És que sóc periodista [...] –Tenim ordre de no deixar passar ningú. [...] Cal dir tot seguit, però –honor a la veritat- que nosaltres vegérem la situació resolta gairebé sempre al Palau de la Generalitat per la intervenció d’un jove alt, madur, home fet ja, i el qual interrompia les discussions amb aquests mots: -Qui sou? Periodista? Passeu doncs. I els altres cedien ràpidament, no sense que mostressin una tènue contrarietat per haver de rectificar llur zel sota la indicació tan suau d’aquell xicot que els sobrepassava en estatura i, també –era cosa que el repòrter notava tot seguit–, en prestigi.

³⁵⁹ Gassol en el seu parlament a *L’Opinió*, 25 novembre de 1931, ‘L’homenatge al diputat a Corts Josep Tarradellas’; Casanelles, J., (1991), p.126

³⁶⁰ S[olé] i B[oys], ‘Francesc Macià i el seu contacte...

³⁶¹ Autorització d’entrada al Palau de la Diputació de Josep Tarradellas, 14 d’abril de 1931. Fons República Catalana (AMTM)

³⁶² Llates, R., (1969), p.556

³⁶³ Lluhí en el seu parlament al *Vermut popular d’homenatge a en Josep Tarradellas*. Ateneu Pi i Margall, 10 de juliol de 1932. Llibret transcrit a Diversos. Correspondència. Fons Govern Macià (AMTM).

³⁶⁴ Casanelles, J., (1991), p.147

Aquell que, d'una manera evident, posseïa una tan forta ascendència moral entre el conglomerat dels que manaven i disposaven per les dependències de la Generalitat, aquell que apareixia a l'observació de l'informador amb posat d'home serè i segur i que tan de respecte i protecció del periodista mostrava en aquelles hores de nerviosisme, desorientació i, àdhuc, d'histerisme, dels dies 14, 15 i 16 d'abril de 1931, era Josep Tarradellas.³⁶⁵

La nit del 14 d'abril, Tarradellas va dormir al Palau sobre unes catifes, formant part junt a Roc Boronat i altres, del grup que va fer guàrdia aquella primera nit. Macià també hi va romandre, dormint en uns llits duts de la Residència Universitària Ramon Llull, per ell i col·laboradors íntims.³⁶⁶

³⁶⁵ Palau, E., 'Josep Tarradellas i els periodistes', *El Reporter. Publicació del Centre de Reporters de Barcelona*, n.3, juliol de 1932

³⁶⁶ Jardí, E., (1981), *Francesc Macià, President de Catalunya*, Barcelona: PAM, p.51; Amat, J., & Garcia, B., (2008) *Roc Boronat. El republicà que va fundar el Sindicat de Cecs de Catalunya*, Barcelona: Pòrtic, pp.91-93; Duran, L., (2007) *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*, Catarroja: Afers, p.107

La secretaria particular de Macià i la relació amb la premsa

Després de tres dies de negociacions, una vegada a la presidència de la nova Generalitat de Catalunya, el 17 d'abril de 1931, Macià va nomenar Tarradellas com a secretari particular, amb una gratificació mensual de cinc-centes pessetes.³⁶⁷ Casanovas s'atribuïa haver-lo recomanat a Macià pel càrrec:

Per tal de deixar la secretaria en ordre, vaig suggerir la conveniència del nomenament d'un secretari particular, que al meu entendre podria haver estat en Josep Tarradellas. El President no en tenia cap de previst, coneixia poc Tarradellas, i es confià al meu suggeriment en nomenar-lo.³⁶⁸

També Lluhí es feia l'atribució:

El dia 14 es va acordar que fos secretari de la Generalitat. Com que en Tarradellas té una condició molt extraordinària en política, que gairebé no es troba mai, es va ocupar de la secretaria del Sr. Macià. Va fer objecte, immediatament, d'una gran eliminació d'una sèrie de senyors que anaven per allí, i com qui no fa res ho anaven ocupant tot, sense que per nosaltres oferissin cap garantia de lleialtat i cap garantia de tenir-los en el moment decisiu, cas que hagués arribat. Va ésser necessari que en Tarradellas ho arreglés. En Tarradellas ho va tenir que resoldre abans que el conflicte no fos més greu. Això, que no té cap més transcendència que una anècdota, demostra una qualitat. Això té una gran importància per nosaltres i per el partit. Un partit té un perill sempre: el perill dels homes que venen perquè ha guanyat, no perquè es sentin d'aquest partit. Potser al nostre partit, si no fos la gran responsabilitat, li convindria perdre, perquè aleshores veuríem els que tenen la seva ideologia. Dic això perquè es un fet que us pot passar a tots. Hi havia a la Generalitat una sèrie de gent que nos ens oferien res del seu catalanisme i a les quals no havia vist mai. I, com que això existeix al partit, hem de tenir un especial compte, si volem fer una obra positiva per Catalunya, en escollir els homes purs del nostre partit, i, segonament, mirar que aquests homes purs i capacitats no vulguin anar massa endavant. Un partit, per fer una bona obra de govern, per poder complir el seu comés com a partit polític, ha de donar facilitats perquè tots els homes que militin en el seu cercle, de capacitat reconeguda, produeixin rendiment. Un partit, però, ha de tenir un especial compte en considerar que, tots els homes que vulguin anar massa de pressa, que es posin al davant en lloc que els posin al davant, son homes perjudicials. Son la colla d'aquests homes que si guanyen uns a aquestes van; que s'han presentat per l'extrema esquerra i eren de la unió patriòtica. Aquests casos que passen en política i que no han de passar, i menys en un partit com el nostre que tingui la responsabilitat de Catalunya, s'han d'evitar fent una selecció. Es una cosa indispensable, absolutament indispensable, perquè sinó, malmetran tota la seva obra.³⁶⁹

³⁶⁷ Decret de nomenament de Josep Tarradellas per al càrrec de secretari particular de la Presidència. 17 d'abril de 1931. Documents sense classificar. Fons Generalitat de Catalunya, Segona República (ANC)

³⁶⁸ Casanovas Cuberta, J., (1996), pp.99-100

³⁶⁹ Lluhí en el seu parlament al '*Vermut popular d'homenatge a en Josep Tarradellas*'. Ateneu Pi i Margall, 10 de juliol de 1932. Llibret transcrit. Govern Macià (AMTM).

Tarradellas era aleshores escassament conegut en l'àmbit polític, tal com certificava l'òrgan de l'ERC, *La Humanitat*.³⁷⁰ *La Vanguardia* mateixa, en fer-se ressò del seu nomenament, s'hi va referir com a 'Jorge'.³⁷¹ El periodista Domènec de Bellmunt (pseudònim de Domènec Pallerola, antic afiliat a 'l'Exèrcit de Catalunya' de Macià, i que seria funcionari de la Generalitat) ho va posar així:

Per al gran públic que no vivia el detall de l'època de les conspiracions i que no veia altres activitats hostils al règim que l'al·lucinió impetuosa de mítings per tot arreu, el nom de Josep Tarradellas aparegué a l'horitzó de Catalunya, com un meteor. El 14 d'abril, quan els patriotes catalans corregueren al Palau de la Generalitat per confirmar la notícia de la proclamació de la República van trobar-se a la Secretaria de la presidència amb un xicot, corpulent, d'aspecte bondadós i amable, que donava ordres i organitzava serveis amb una dosi de serenitat extraordinària. Hom preguntava:

-Qui és?

I la gent us contestava:

-Es en Tarradellas!

Per a tothom, Tarradellas era una revelació, una sorpresa. Era plaent de trobar-se en aquelles hores d'exaltació i de febrer amb un home que ocupava la secretaria particular del President i que donava proves de singular intel·ligència, de serenitat i d'energia. L'endemà, però, els mateixos que havien descobert a Tarradellas la vigília, s'hi adreçaven amb una confiança plena, com si tota la vida l'haguessin vist al mateix lloc. En pocs dies es féu popular i conquerí el prestigi d'home seriós i responsable.³⁷²

En els dies posteriors, Tarradellas va enviar missives a les entitats amb les que estava vinculat, entre elles el CADCI, per posar-se a la seva disposició. El dia de Sant Jordi, la bandera de La Falç va ser portada per nombrosos associats a la Generalitat, en el marc de la festivitat.³⁷³ Com a secretari, Tarradellas va acompanyar sovint Macià en el seu periple pels pobles de Catalunya. Unes visites que esdevenien passejades triomfals pel President i en les quals Tarradellas va copsar de primera mà el valor de la imatge en la Catalunya populista que anava quallant. Una experiència que, afegida a l'exemple de Macià presentant-se o representant-se com a president

³⁷⁰ *La Humanitat*, 'El dissabte de la setmana vinent es reunirà el primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya', 13 de gener de 1932, p.6

³⁷¹ *La Vanguardia*, 'El secretario particular del presidente', 22 d'abril de 1931, p.6

³⁷² Bellmunt, D., de (1933) *Figures de Catalunya*, Barcelona: Llibreria Catalònia, pp. 159-160

³⁷³ Carta de Tarradellas al CADCI, 24 d'abril de 1931, Correspondència emesa per Francesc Macià. Fons President Francesc Macià (ANC); *La Veu de Catalunya*, 'La bandera de la Falç', 24 d'abril de 1931, p.1

d'un 'estat català' virtual durant el seu exili (1923-1931), resultaria molt útil a Tarradellas quan fós president a l'exili.³⁷⁴

De resultes de la seva posició, Tarradellas també va actuar com a portaveu de la presidència i mantenia un contacte constant amb els periodistes que seguien l'activitat política. Fins al punt que la premsa de l'oposició va acabar dient que Tarradellas feia un "esforç infinit" per fer quedar bé a Macià.³⁷⁵ Així mateix, Tarradellas va organitzar el servei de premsa de la Generalitat i, com a mínim, cada dimarts al matí, després del Consell de govern de la nit anterior, va mantenir un contacte informatiu amb els reporters.³⁷⁶ Domènec de Bellmunt diria que Tarradellas "es revelà com un gran organitzador assegurant el funcionament d'una secretaria política que en aquells moments era important en tots els ordres".³⁷⁷ L'agraïment dels periodistes a la seva tasca va ser constant durant l'any –entre els abrils de 1931 i 1932– que va dirigir el servei de premsa. A banda de les mostres d'agraïment per la bona organització dels actes més rellevants efectuades a través de la pròpia premsa, els periodistes que feien informació al Palau de la Generalitat van oferir en diverses ocasions dinars "de companyonia" a Tarradellas i al cap de premsa, pròpiament, Josep M. Massip, "per agrair-los les facilitats que els donen i atendre les peticions". En aquests dinars, Macià acostumava a afegir-s'hi a l'hora del cafè.³⁷⁸ Tarradellas també va instaurar el recull de premsa diari del Govern de la Generalitat. En aquest sentit va fer publicar la següent nota a *La Vanguardia*:

A fin de recopilar convenientemente todas cuantas sugerencias, comentarios, artículos, etc., de interés para el Gobierno de la Generalidad, la oficina de prensa pide y recomienda a todas las publicaciones comarcales, ya sean diarias, semanales, etc., que se sirvan enviar un ejemplar de cada edición a la citada oficina, radicada.³⁷⁹

Amadeu Hurtado va quedar astorat del zel de Tarradellas amb la premsa quan va donar-se que:

³⁷⁴ *La Vanguardia*, 'Mañana el señor Macià irá a Gerona', 13 de maig de 1931; 'El viaje del señor Macià', 22 de maig de 1931, p.12; 'En la Generalidad', 26 de maig de 1931, p.10; Ucelay-Da Cal, E., 'El mite de Macià', *Arreu*, n.9, desembre, 1976: 40-45

³⁷⁵ *El Considerat*, 'Per acabar de precisar la història d'una setmana', 3 de febrer de 1933, n.12, p.2

³⁷⁶ Arbós, A., (1988), p.103

³⁷⁷ Bellmunt, D. de, (?) *Cinquanta anys de periodismo (1923-1975)*, Andorra la Vella: Ed. Mirador del Pirineu, p.130

³⁷⁸ *La Vanguardia*, 'Los servicios de prensa', 28 d'abril de 1931, p.10; 'Comida de compañerismo', 27 de juny de 1931, p.8; Ucelay-Da Cal, E., (1982)

³⁷⁹ *La Vanguardia*, 'Ruego a la prensa', 23 de juliol de 1931, p.5

El jove catalanista, Josep Tarradellas, en rebre el Full Oficial del Dilluns que editava el Govern Civil [amb Companys al càrrec] per suplir la falta de diaris amb motiu del descans dominical, el llegia amb gran atenció i el feia després a mans de Macià assenyalant amb llapis vermell frases i conceptes que tots dos endevinaven destinats a mortificar el president.³⁸⁰

El periodista Carles Sentís, que aleshores començava a col·laborar a *La Publicitat*, expressava que “[Tarradellas] denotava una preocupació per la informació, cosa que aleshores no era usual, [...] va ser el primer home d’esquerres que va entendre el paper que juga la informació en la vida política i general d’un país”.³⁸¹ El periodista Enric Palau escrivia:

[Tarradellas sent] una alta consideració per la premsa. Tota la seva actuació pública [...] ha tingut, aquesta característica. El mateix respecte, les mateixes facilitats, la protecció més decidida per a tots els periodistes en llur comesa. [...] Amb [els periodistes] conversa com un amic, no traint mai la dignitat del càrrec, però amb veritable complaença d’uns i altres. Quan els facilita alguna informació, encara que precís i sobri, procura fer-ho amb la major abundància de detalls. Quan discuteix en conversa privada amb ells, llavors es manifesta en paràgrafs molt més curts, nets i extremadament precisos. Sempre, a despit d’aquesta extremada concisió, hem pogut descobrir en el parlar de Josep Tarradellas, a més de les senyals d’una intel·ligència força viva i desvetllada, un respecte extremat per a les opinions i el judici d’altri. Això darrer és el que ens ha fet creure que la protecció i el respecte a la Premsa en l’estructura espiritual de Tarradellas no és cap tendresa inconscient i inútil, ni cap indulgència inspirada pel ‘tant se me’n dóna’. Més aviat una admiració desinteressada i noble per aquell que vetlla els seus passos i està davant seu per a judicar en públic la seva tasca d’home polític; és el respecte serè, la submissió voluntària al judici aliè d’un temperament res més que demòcrata. D’ací, per altra banda, una actitud vagament recelosa i expectant.³⁸²

Tarradellas, arran dels suggeriments de la premsa, també va encarregar-se que el Govern aprovés l’habilitació d’una dependència al Palau de la Generalitat pels periodistes, on poguessin trobar allò que els calgués per fer la seva feina. Principalment, telèfons i màquines d’escriure.³⁸³

En aquells moments, la Generalitat provisional s’estructurava amb el Govern provisional, la Diputació provisional –una assemblea de representant de municipis copada per l’ERC– i uns comissaris, com a delegats del Govern provisional, encarregats de les funcions de les diputacions de Tarragona, Lleida i Girona, que s’havien suprimit. En aquest nou marc, el 15 de maig de

³⁸⁰ Hurtado, A., (2011), p.621

³⁸¹ Udina, E., (1978), p.156

³⁸² Palau, E., ‘Josep Tarradellas i els periodistes...

³⁸³ *La Vanguardia*, ‘La gestión del consejero de Gobernación’, 2 de març de 1932, p.6; *La Humanitat*, ‘Del palau de la Generalitat’, 1 de març de 1932, p.2

1931, es va aprovar el nomenament d'una ponència que representés l'assemblea de la Diputació provisional i que junt amb el Govern provisional de la Generalitat formulés el projecte d'Estatut de Catalunya que Macià i Alcalá-Zamora, president del Govern provisional de la República, havien pactat per trobar una sortida a la proclamació unilateral de la República catalana.

La comissió encarregada d'el·laborar el projecte la formaven onze membres, entre els quals, Josep Dencàs, Antoni Xirau i Lluís Companys. Per agilitzar-ne la redacció, d'aquesta comissió en va sortir una subcomissió amb Jaume Carner com a president. Tarradellas no va ser escollit per formar part de la comissió, perquè d'entrada tampoc no havia figurat en les llistes de candidats a la Diputació provisional, i se sentí contrariat:

A mi em va saber molt greu que no m'anomenessin per a la comissió [...], però no vaig dir res. Un dia en el pati del Palau de la Generalitat, em vaig creuar com tantes vegades amb [...] Jaume Carner, i em va dir: 'M'ha estranyat que no et nomenessin per a la comissió de l'Estatut, però encara m'ha estranyat més que tu no fessis res ni cap protesta ni cap pressió per a formar part de la comissió. Molta gent ho ha notat i això és molt positiu per a tu. Noi, tens davant teu un gran pervindre polític al servei de Catalunya, perquè saps callar quan s'ha de callar.'³⁸⁴

Tarradellas, doncs, es presentava amb un perfil 'modest', enfront a la imatge generalitzada de grimpadors que tenien els afiliats a l'Esquerra.³⁸⁵ L'episodi, d'altra banda, és una nova mostra de la convicció que Tarradellas tenia d'estar preparat per assumir més responsabilitats, tot just un mes després d'haver començat a treballar amb Macià. La Comissió va reunir-se a l'Hotel de la Vall de Núria entre el 16 i el 20 de juny de 1931 per deixar enllestit el projecte d'Estatut. Jaume Carner, Martí Esteve, Rafel Campalans, Antoni Xirau i Pere Corominas, amb Millàs-Raurell com a secretari, van sortir de Barcelona el matí del 16 de juny de Barcelona. Corominas va anotar que el dia 19 al vespre "quan plegàvem ja els papers han arribat de Barcelona en Dencàs i el Secretari d'en Macià, que es diu Tarradellas". Una altra evidència que aquest darrer no era conegut en els medis polítics. Però també de la bona sintonia entre ambdós Joseps des que s'havien conegut en l'ambient de la Dictablanda. L'endemà al matí, Tarradellas, Carner i Dencàs van llogar uns burros i van fer una excursió al coll de Finestrelles, on la resta, excepte Corominas que no se sentia en forma, havien anat el dia anterior i havien retornat parlant-ne meravelles.³⁸⁶

³⁸⁴ Udina, E., (1978), p.83

³⁸⁵ Per un testimoni d'aquesta imatge de 'grimpadors', vegeu Francés, J. M., (1962)

³⁸⁶ Ivern, M. D., (1988), pp.127-131; Bonamusa, F., 'Presidència (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. I, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.29-30;

La importància de controlar La Falç-Joventut d'ERC

A partir de la Conferència d'Esquerres i de l'adhesió a l'ERC, per acord unànim de l'assemblea general de socis, la Joventut Nacionalista La Falç va passar a denominar-se 'La Falç - Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya'. Definint-se com "una entitat d'ideari nacionalista d'esquerra, liberal i democràtic que té per objecte el treballar pel reconeixement del màxim dels drets individuals i col·lectius dels catalans".³⁸⁷ Una declaració que concretava l'ideari de l'entitat en un grau superior al de l'etapa inicial, però que tampoc anava molt lluny.

Tal com havia fet abans de la Dictadura, l'entitat aviat va desplegar una important activitat, més enllà de la política i els mítings d'afirmació nacionalista, des de les seves seccions de cultura, esbarjo, excursions i femenina. Va organitzar nombroses conferències d'actualitat política amb noms com Gassol, Comes, Lluhí, Josep Duran i Pujadó sobre els problemes dels rabassaires, Enric J. Ferrer sobre la política socialista, Antoni Rovira i Virgili sobre el restabliment de les Corts catalanes o Roc Boronat parlant com a comissari de Beneficència de l'Ajuntament de Barcelona de l'assistència pública. Però també sobre altres qüestions amb Alexandre Forcades sobre la ràdio a Catalunya, el pilot Josep Canudas sobre l'aviació a Catalunya, la difusió de la llengua catalana amb Pompeu Fabra, Marcel Massip sobre l'ordre públic, o Jaume Marco sobre l'embelliment de la llar humil, entre altres. Així com obres de teatre, cursos de català, francès, alemany o orientació política, excursions, campionats d'escacs i la participació en festes com la de la Infància i les Flors i els homenatges a Francesc Layret, Martí i Julià, Jacint Verdaguer i l'onze de setembre.³⁸⁸

Coromines, P., (1975) *Diari i records de Pere Coromines: La República i la Guerra Civil*, vol. III, Barcelona: Curial, pp.20-25; Rabassa, J., (2006), pp.56-57

³⁸⁷ *Butlletí de La Falç*, 1933, març, n.4, pp.6, 10-11; *La Humanitat*, 'Assemblea de La Falç', 9 de novembre de 1931, p.1

³⁸⁸ *La Humanitat*, 'Actes de propaganda d'Esquerra Republicana', 13 d'agost de 1932, p.2; 'Pere Comas a La Falç', 7 de setembre de 1932, p.3; 'Conferència a La Falç', 14 d'octubre de 1932, p.3; 'Conferència a La Falç', 5 de desembre de 1932, p.4; 'Conferència de Roc Boronat', 15 de desembre de 1932, p.7; 'La Cultura', 12 de gener de 1933, p.5; 'Conferència a La Falç', 26 de gener de 1933, p.3; 'Canudas parlarà avui a La Falç', 23 de febrer de 1933, p.3; 'Conferències', 23 de març de 1933, p.2; 'Conferències', 30 de març de 1933, p.5; 'Conferències', 22 d'abril de 1933, p.4; 'Conferències', 25 d'abril de 1933, p.5; 'Conferència de Ventura Gassol a La Falç', 16 de febrer de 1932, p.3; 'Conferència de Pompeu Fabra a La Falç', p.3; Teatre Líric Català', 26 d'agost de 1932, p.9; 'Noticiari', 23 de setembre de 1932, p.5; 23 de novembre de 1932, p.4; 'Diversos', 21 de setembre de 1933, p.3; 'A la memòria de Francesc Layret', 29 de setembre de 1932, p.6; Pro-monument a Francesc Layret', 1 d'octubre de 1932, p.10; 'Dona, recorda que...', 14 de febrer de 1933, p.4; *La Vanguardia*, 12 de setembre de 1933, p.4; 11 de juny de 1935, p.8

	01.1931 Interí (RF) / Conf. 08.11.1931 ³⁸⁹	30.04.1932	20.05.1933 ³⁹⁰
Pres. Honorari	Francesc Macià	Francesc Macià	Francesc Macià
President	Lluís Bru Jardí	Lluís Bru Jardí	Manuel Sandé
Vicepres. 1er	Enric Fontbernat	Josep Tarradellas	Miquel Albert
Vicepres. 2on	Josep Tarradellas	Manuel Sandé	Narcís Vallvé
Secretari 1er	Josep Mainar	Joan Marfany	Marcel Massip
Secretari 2on	Joan Marfany	Francesc Pagès	Fermí Tubau
Secretari 3er	Rafel Padilla	Joaquim Girós	
Tresorer	Miquel Albert	Miquel Albert	Joan B. Peirató
Comptador	J. Pou	Jaume Casanovas	Ferran Calvó
Vocal 1er	R. Bertran	Jaume Cardús	Remigi Sabaté
Vocal 2on	Ricard Altaba	Narcís Vallvé	Isidre Serra
Vocal 3er	J. Murguill	Enric Martínez	
Vocal 4rt	R. Vallvé	Joan B. Peirató	
Vocal 5è	J. Abelló	Josep Espelleta	
Vocal Cultura	Josep M. Clot		
Vocal Esbarjo	Manuel Sandé		
Vocal Excur.	Joan B. Peirató		
Suplent		Pere Sucarrats	
Suplent		Antoni Alegre	
Suplent		Ramon Dalmau	

Taula 4 Consells directius de La Falç-Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1933)
(Elaboració pròpia)

³⁸⁹ *La Humanitat*, 'Assemblea de La Falç', 9 de novembre de 1931, p.1.

³⁹⁰ *Butlletí La Falç*, 'Memòria de l'exercici 1932-1933', 1933, n.6, pp.6-7

El resultat d'aquesta activitat incessant i la possibilitat de la múltiple militància faria que en dos anys l'entitat comptés amb mig miler d'associats. Una xifra sorgida de la pròpia entitat que si bé podria ser inflada, tampoc no permet d'escatir quants eren militants únics. El mateix Tarradellas era soci de La Falç, però també n'era de l'Avenç de Sant Andreu i de l'Ateneu Pi i Margall de la Barceloneta. El marc ideològic laxe de l'entitat permetia donar cabuda a socis tan dispars políticament com Lluhí, Comes, Xirau i Casanelles, exmembres d'Estat Català com Gassol, Creus i Joan Baptista Soler Bru o Nicolau Battestini i intransigents nouvinguts com Dencàs, junt a membres de la primera etapa com el propi Tarradellas, Joan Alavedra, Lluís Bru, Miquel Albert, Enric Fontbernat –també exmembre d'Estat Català–, entre altres.³⁹¹

Arran del domini de l'ERC de la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, nombroses persones van veure en l'opció d'afiliar-se a alguna de les entitats adherides a l'Esquerra, una via per aconseguir feina a l'administració. Per donar cabuda a tots els grimpadors, el nombre de càrrecs del consell permanent de l'entitat va passar de la dotzena, de mitjana, que havia tingut en la seva primera etapa, a setze. Per aquest motiu van crear-se dues vicesecretaries i tres secretaries. Un dels més crítics amb aquesta situació era Miquel Albert:

Les eleccions del 12 d'abril de 1931 portaren al nostre poble –impreparat i sense homes dirigents, cal dir-ho- a la República Catalana, proclamada per cert amb al bandera de l'estat opressor; amb la bandera espanyola. Aquella victòria impremeditada i el desconeixement per nosaltres, dels mètodes polítics, pel què es veié tan en boga a casa nostra, va fer que ingressessin a la nostra entitat els guanyistes, els arribistes de les situacions, dient-ho en termes concrets.

Desgraciadament aquests foren en quantitat tan nombrosa que perdérem el control. Tan fou així que els nouvinguts, amb més fressa per a satisfer els seus egoismes personals, que amb noblesa d'ideals ens desbancàrem i La Falç es veia abocada per mals viaranys. D'una entitat puritana es convertí en una Borsa de Treball del funcionarisme oficial. Aquella febre s'encomanà a molts dels que s'havien mantingut fidels i fins havien demostrat ésser idealistes, i vingué el daltabaix.

Enlluernats per l'increment de nostres rengles instal·làrem pomposament nostre estatge a la Rambla de les Flors, 30, principal, sense adonar-nos-en de moment del mal que fèiem a Catalunya, i a nosaltres mateixos.

Aquella afluència era majoria i feia acordar (interpretant a la seva manera els articles dels Estatuts que assenyalaven finalitats i orientacions) la adhesió de la Joventut al tot just Partit polític que sense preparació, ni organització, ni afiliats havia nascut la vigília de les eleccions aprofitant-se d'uns moments de sentimentalisme i entusiasme del poble; l'ERC.

³⁹¹ *Butlletí de La Falç*, 1933, des/gen, n.1, pp.5, 10

Inconscientment es començaren a avalar gent inpreparada per ocupar llocs a l'administració de les institucions catalanes de recent creació. Companys ben situats en comeses industrials i comercials, abandonaren aquestes per altres molt menys retribuïts, però segurament amb la mala fe i censurable intenció de fer-los mes descansats i naturalment passà el què en moments de serenor i clarividència havíem predit. Precipitar a una bona part del poble català (o a la part sana) al descontentament, a començar a desentendre's d'una cosa que en la seva imaginació s'havia il·lusionat molt diferent de com era en la realitat; com a conseqüència la divisió dels catalanistes.

Els que havíem lluitat llargs anys per un ideal, que tot i veient possible reconeixíem llunyà, ens avergonyíem d'aquella riuada dels nouvinguts. La Falç de llavors no s'assemblava en res amb la d'uns anys enrere. El seu novíssim estatge, curiosament instal·lat, fins luxós, com per art d'encantament s'havia convertit en el cafè d'un centre polític que acaba de guanyar unes eleccions, on tothom que cerca quelcom per ell justificant haver fet sacrificis, acudeix a demanar el pagament del seu treball, a gairebé exigir el què l'ha mogut a bellugar-se. La flama d'un ideal noble com cap, havia desaparegut completament. Lluites internes dintre l'entitat decidiren els seus components; s'acabà la cordialitat i companyonia d'altres temps.³⁹²

L'entitat, i la seva direcció, però, també treia un rèdit de l'augment d'afiliats. Més enllà de les quotes i la repercussió, la importància del nombre de socis reia en que en els congressos de l'Esquerra s'atorgava un vot per cada vint-i-cinc militants de l'entitat, d'acord amb els estatuts del partit. D'entre les més de sis-centes entitats adherides a l'ERC, a Barcelona només superaven La Falç en nombre de socis l'Avenç de Sant Andreu (725), el Centre Català d'Esquerra Republicana d'Hostafranchs (668), el Centre Republicà Català del Dte. V de Barcelona (650) i el Casal Català de l'Esquerra de l'Eixample (622). Fora de Barcelona, la superaven només la Joventut Republicana Lleida (948), la Fraternitat Republicana de Terrassa (920), el Centre Democràtic Republicà de les Borges Blanques (700) i el Casal Català Republicà Sant Jaume de Llierca a Girona (600).³⁹³ L'entitat, per tant, aviat va esdevenir una eina important com a plataforma d'idees i de pressions. Controlar o tenir ascendent sobre les persones que formaven la seva comissió permanent resultava molt útil en una estructura tant federativa i a l'hora tan desorganitzada com l'Esquerra. En el marc de la reorganització, els càrrecs directius van ser ocupats per alguns dels històrics membres de l'entitat, cap però de l'etapa en què l'entitat estava adherida a Acció Catalana. Amb tot, també van entrar a formar part de la direcció persones que

³⁹² *Memòries de Miquel Albert Barris...*

³⁹³ *La Humanitat*, 'El II Congrés Ordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya', 24 de juny de 1933, p.8; González Vilalta, A., 'Militància i implantació territorial d'ERC a les comarques de Barcelona (1932-1934) a *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana*, Actes del VI Congrés de la CCEPC, Barcelona, 2-4 novembre de 2006, p.258; Sol, R., & Torres i Graell, M. C., (1982) *Joventut Republicana : 80 anys al servei de Lleida : notes per a una història*, Lleida : [els autors]; Joventut Republicana de Lleida. *Història 1930-1936* [on-line a <http://www.jrl.cat/any1930.html>]

no estaven vinculades en l'anterior etapa. Els càrrecs resultants de la reorganització de gener de 1931 van mantenir-se interins fins que l'assemblea extraordinària de socis del 8 de novembre de 1931 els va confirmar. Tarradellas, com a vicepresident segon, va entrar a formar part del comitè executiu de la Federació de l'Esquerra de Barcelona-Ciutat, com a vocal. La Federació, l'única del partit regulada estatutàriament de forma autònoma, tenia el secretariat al local de la Falç, i era presidida per Dencàs amb Joan Tauler, del Centre Republicà Català del Dte. V de Barcelona, i Nicolau Battestini, de l'Ateneu Republicà de la Bonanova, de vicepresidents.³⁹⁴

Fig.13 Josep Tarradellas en un sopar en homenatge a Josep Dencàs, al seu costat, 11 de juliol de 1931 (AMTM)

³⁹⁴ Ivern, M. D., (1988), pp.257-259

Diputat a Corts Constituents

Tarradellas –‘Terra’ ó Pep, pels amics–³⁹⁵ va fer-se ràpidament un lloc en la política republicana. Una progressió que va fer que deixés pel camí companys de la seva època del CADCI, que no formaven part del seu nou entorn i que no van comprendre a què era deguda aquella actitud. Molts anys després, un dels seus millors amics, Salvador Sunyol, li arribaria a retraure que els seus nous càrrecs “feren que nous arribats que en el que menys pensaven era en l’amic, sinó que simulant una adhesió o una estima s’arroçaven a ell per mers interessos [...] mentre ell [Tarradellas] vares demostrar cap a mi fredor i una indiferència, potser fins i tot despreci”.³⁹⁶

El tall amb el passat seria, però, una constant en Tarradellas. L’escuma de la política no permetia mirar enrere. I, ara sí, dos mesos després de començar a fer-se visible, i degut, segons *La Humanitat*, a “la tasca meritíssima per ell realitzada, el tacte i la meticulositat de la seva actuació aplicat a les tasques de govern”, Tarradellas va entrar a la llista d’ERC per Barcelona-Ciutat en les eleccions a Corts Constituents del 28 de juny de 1931.³⁹⁷ Des de *La Rambla* es presentava a Tarradellas com el candidat més jove –tenia trenta-dos anys– dels de l’Esquerra i com “un candidat que encara no és personalitat [...] perquè el seu nom ha aparegut de sobte, i amb estrany esclat, sobre les columnes dels periòdics i en el camp de la política militant”. S’afegia que comptava amb “una capacitat admirable de treball i una rara energia amagada sota el somriure pertinaç i la mirada efusiva”. Mentre que Tarradellas declarava que:

L’il·lusió més gran que hauria tingut és que Catalunya no hagués hagut d’enviar diputats al Parlament, sinó que, en proclamar-se la República Catalana, s’hagués donat ja com a un fet consumat, sense necessitat d’anar a les Constituents a presentar el nostre Estatut. [...] Jo no em deixo portar per la demagògia. Procuero sempre ésser un home de sentit constructiu i no deixar-me emportar per apassionaments ineficaços.³⁹⁸

³⁹⁵ Massot i Muntaner, J., (2007) *Antoni Maria Sbert (1901-1980)*, Barcelona: Fundació Irla; (2000) *Antoni Maria Sbert, agitador, polític i promotor cultura*, Barcelona: PAM, pp. 78, 187, 189, 197-199

³⁹⁶ Carta de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, Mèxic D. F., 29 d’abril de 1950, Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

³⁹⁷ *La Vanguardia*, ‘La candidatura de la Izquierda Republicana’, 11 de juny de 1931, p.8; ‘La junta del censo’, 23 de juny de 1931, p.11; *La Humanitat*, ‘El dissabte de la setmana vinent es reunirà el primer Congrés Nacional d’Esquerra Republicana de Catalunya’, 13 de gener de 1932, p.6

³⁹⁸ *La Rambla (esport i ciutadania)*, J. M. Massip, ‘Davant la batalla del dia 28. Parlen els homes de les Esquerres Catalanes’, 25 de juny de 1931, p.10

Ell, assumint que no era un bon orador, a penes va participar en els mítings de campanya.³⁹⁹ Ell mateix va explicar un any després en una conferència a La Falç la versió del seu nomenament:

Vull que tingueu consideració amb mi puix que ja sabeu que no tinc dots d'orador. És la tercera vegada que parlo públicament i com ja veureu no tinc dots de tribú. [...] Macià m'honorà en posar-me a la candidatura per a diputat a Corts. Malgrat l'honor que això representava per mi, no podia acceptar. I no podia acceptar perquè en la mateixa candidatura meva hi havia tres noms que no em plaïen. No eren catalanistes. Un diumenge al matí, quan el President era fora de Barcelona, vaig anar a veure'l i li vaig pregar que prescindís de la meva humil persona. Macià va acceptar de moment la meva renúncia i jo sempre d'acord amb els meus companys de La Falç, als quals del poc que sóc, vaig seguir la meva actuació a la Generalitat. Varen passar poques hores des de la meva renúncia fins a la nova confecció de la candidatura. D'aquells tres noms indesitjables, dos foren eliminats i llavors jo, sempre amb l'aquiescència dels companys de La Falç vaig acceptar l'honor d'ésser candidat.⁴⁰⁰

El resultat dels comicis va ser, de nou, favorable a l'Esquerra, que va obtenir trenta escons, enfront als tres de la seva aliada, la Unió Socialista de Catalunya (USC), i els tres de la Lliga Regionalista i del Partit Catalanista Republicà (PCR). Tarradellas va sortir escollit amb 94.833 vots, per sota de noms com Macià, Joan Puig i Ferrater, Jaume Aiguader, Lluhí, Gabriel Alomar, Rafael Campalans, Antoni Xirau, Àngel Samblancat, Josep Riera i Gassol, i per sobre, entre altres, d'Anton M. Sbert, Dencàs i Ramon Franco. La majoria de diputats catalans van agrupar-se en la Minoria catalana, encapçalada per l'Esquerra, donat que aquesta era la única formació amb prou escons per tenir dret a grup propi. Dies després, el mateix Tarradellas va ser l'encarregat de comunicar a la premsa “amablement, com acostuma” que, per unanimitat, Lluís Companys havia estat designat cap de la minoria d'Esquerra, després d'una reunió dels diputats d'ERC, la Unió Socialista de Catalunya i els catalanistes independents.⁴⁰¹ La darrera setmana de juliol, Tarradellas va quedar assignat a la comissió parlamentaria d'Economia.⁴⁰²

Però, tal com ell diria després, Tarradellas no va destacar mai com a parlamentari. Ell mateix reconeixia que havia anat “coneixent, poc a poc, aquells importants homes de la República

³⁹⁹ *L'Opinió*, 25 de juny de 1931, p.3; 26 de juny de 1931, p.3

⁴⁰⁰ *L'Opinió*, 'A la Joventut d'Esquerra Republicana 'La Falç', el senyor Josep Tarradellas dona compte de la seva gestió pública des del 14 d'abril', 17 de març de 1932: *La Humanitat*, 'Josep Tarradellas a La Falç', 17 de març de 1932; *La Nau*, 'Conferència de Joan [sic] Tarradellas a La Falç', 16 de març de 1932

⁴⁰¹ González Vilalta, A., (2006) *Els diputats catalans a les Corts Constituents republicanes (1931-1933). Nacionalisme, possibilisme i reforma social*, Barcelona: PAM, p.78; *La Vanguardia*, 'En el Gobierno civil', 30 de juny de 1931, p.8; 'Los parlamentarios catalanes', 11 de juliol de 1931, p.7; *La Rambla*, 'Resultats de les eleccions', 29 de juny de 1931, p.10

⁴⁰² *La Vanguardia*, 'Los diputados de Izquierda Catalana', 22 de juliol de 1931, p.15; 'Las comisiones parlamentarias', 2 d'agost de 1931, p.19

davant dels quals em sentia amb un cert complex d'inferioritat als meus trenta-dos anys; [Indalecio] Prieto, [Francisco] Largo Caballero, Manuel Azaña, [Julián] Besteiro”.⁴⁰³ I afegia que “em trobava molt bé dins de la política catalana i en canvi se'm feia ben difícil trobar-me bé dins la política espanyola. Estava com acomplexat a les Corts, on no parlava mai”.⁴⁰⁴ Fins i tot, sembla que Companys hauria provat d'ajudar-lo a superar la vergonya, confessant-li el seu mètode; “Tu t'aixeques –li digué Companys–, mires els diputats, em mires a mi, i penses: ‘què cony volen aquesta colla de ximples?’ I et poses a parlar tranquil·lament i te'n sortiràs”.⁴⁰⁵ Malgrat el consell, Tarradellas va preferir romandre callat.

L'elecció com a diputat a Corts va fer que Tarradellas es passés bona part del segon semestre de 1931 i tot l'any 1932 anant a Madrid amb assiduitat. Això li va permetre de mantenir informat Macià del què hi succeïa. Com a exemple:

Estimat President,

Aquesta tarda el Senyor Nicolau d'Olwer ens ha ofert una Vicepresidència per a la Cambra. El Senyor Companys m'ha consultat quin nom calia donar. Li he contestat que abans de donar cap nom era precís de pensar si nosaltres havíem de votar el President de la Cambra, el qual serà, com vostè ja sap, el Sr. Besteiro del partit socialista espanyol. En la nostra conversa, n'han dibuixat dues tendències: la del Sr. Companys que creu que s'ha de votar el President de la Cambra cercant una compensació d'aquest acte nostre respecte a l'Estatut, i la meua que consistia a abstenir-se en la votació pel fet de la posició del Partit socialista envers les nostres organitzacions obreres i la Generalitat per que crec que tal vegada faria mal efecte a Catalunya que a la primera votació de la Cambra votéssim un afiliat al Partit Socialista Espanyol. En cap moment he volgut faltar, durant la meua conversa, a la disciplina del Partit i per tant he manifestat al Sr. Companys que acceptava la seva decisió definitiva. Llavors hem cregut ambdós que, per una decisió d'aquesta transcendència era molt millor que vostè ens fes conèixer la seva opinió. I es per això que li escric aquesta lletra i li demanem que tingui la bondat de telegrafiar-nos dimarts al matí urgentment quina ha d'ésser la nostra actitud en aquesta qüestió: això és si votem o no a Besteiro. Cal remarcar-li que sembla ésser que gairebé tots els grups de la Cambra votaran a l'esmentat senyor per a President. Aquesta és, al menys, la impressió de moment.

Referent a la vicepresidència, hem acordat tots dos no acceptar-la, es a dir que es tracta únicament de votar o no a Besteiro. Hem tingut ocasió de parlar amb diferents diputats i amb el Sr. Domingo. I hem tret la impressió que si vostè o la Diputació de la Generalitat acordessin treure el mot "estat" [sic] que consta en el primer article, causaria molt més bona impressió. Referent a això li he de dir que els Diputats per Tarragona Srs. Nogués i Berenguer m'han comunicat també la necessitat de suprimir la paraula “Estat”. Per la meua part crec que

⁴⁰³ Udina, E., (1978), p.82

⁴⁰⁴ *Ibid.*, p.83

⁴⁰⁵ Notes manuscrites de Joan Alavedra. Biografia Macià. Fons Joan Alavedra (ANC)

l'Estatut, que aquesta nit ja publiquen els diaris de Madrid perquè nosaltres els hi hem donat, ha causat molt bona impressió.

Quant a altres qüestions, he de manifestar-li que ahir a la nit vaig fer el viatge juntament amb el Sr. Albert de Quintana de Girona, el qual em manifestà que tant ell com el Sr. Santaló havien enviat a la Cambra la seva afiliació al Partit Socialista Espanyol, si be per tot el que es referirà a Catalunya acataria la disciplina del Partit d'Esquerra Republicana.

Avui al Congrés hi ha hagut una reunió de la minoria radical socialista espanyola a la qual hi han assistit els diputats catalans, Srs. Nogués i Berenguer de Tarragona.

Li comunico pel seu govern que avui també hem visitat juntament amb els Srs. Xirau i Companys, el Sr. Alcalà Zamora [sic], el qual parlant de l'Estatut ens ha dit que la seva discussió en el Parlament seria simultània a la de la Constitució ja que en la discussió d'aquesta hi hauran alguns articles que tenen una directa relació amb l'Estatut de Catalunya. També hem visitat els Srs. Azaña, Marcel·lí Domingo i Lerroux, els quals ens han donat hora per a demà al matí. El Sr. Besteiro ens rebrà demà a la sis de la tarda, i per tant li prego que vulgui remetre'm urgentment el telegrama contestant la pregunta que li he fet en començar aquesta lletra.⁴⁰⁶

L'acumulació de càrrecs de Tarradellas era només una petita mostra del què passava amb bona part dels dirigents d'ERC i del seu soci, la USC. Alguns havien estat escollits a les municipals de l'abril i ocupaven regidories o posicions en ajuntaments, principalment el de Barcelona, o a la pròpia Generalitat. Això va dificultar molt la tasca parlamentària al Congrés i, de retruc, va causar greus problemes en el funcionament dels consistoris.

⁴⁰⁶ Carta de Josep Tarradellas a Francesc Macià, Madrid, 13 de juliol de 1931, Fons ERC (AMTM)

L'Oficina de la Generalitat de Catalunya a Madrid

Durant la primavera, Tarradellas va ser també l'encarregat de dirigir la creació de l'Oficina de la Generalitat de Catalunya a Madrid. Una estructura permanent que recolzés la tasca dels parlamentaris catalans al Congrés. Entre el maig i el juny va escollir un equip de funcionaris i l'Oficina va quedar instal·lada en un pis al carrer de San Agustín, 9, 3er-dreta, a poca distància de les Corts i en el mateix carrer que la Casa de Catalunya. El dilluns 13 de juliol, Tarradellas, Companys, Alomar, Xirau i altres van inaugurar l'Oficina. El periodista i funcionari de la Generalitat, Josep M. Millàs-Raurell, va ser designat per dirigir-la, encara que una setmana després Tarradellas va reclamar-lo a Barcelona i seria substituït per Josep M. Massip. A banda de les anades i vingudes a Madrid, Tarradellas va mantenir un contacte gairebé diari amb aquest darrer mitjançant cartes i trucades per estar al cas de les gestions que es feien a l'Oficina. A la qual, en un principi, els diputats catalans no van prestar la consideració que Tarradellas desitjava. Aquest va haver de demanar a la premsa en més d'una ocasió que deixés molt clar que l'Oficina era de la Generalitat i per a tots els parlamentaris catalans a Corts, i no només pels de l'Esquerra. A poc a poc, però, l'Oficina va anar ampliant les seves funcions i va acabar fent-se imprescindible, centralitzant tots els aspectes de la vida parlamentària dels diputats catalans.⁴⁰⁷

L'Oficina connectava la minoria catalana amb la mesa de les Corts, els ministeris i la resta de grups de la cambra, feia el seguiment de l'assistència dels diputats catalans a les sessions, sobretot en els primers mesos de 1932 per encàrrec de Macià, convocava els parlamentaris a les reunions de la minoria, actuava com a ambaixada oficiosa de Catalunya a Madrid, feia de mitjancera entre la Generalitat i els ajuntaments catalans davant dels ministeris, organitzava els viatges de Macià a Madrid i els del president del govern de la República, Manuel Azaña, a Barcelona, trametia les demandes dels diputats catalans davant les instàncies de les Corts – presentacions de documentació, notes de justificació de falta de comissions, presentar les esmenes catalanes –, obtenia passis de tren, concertava entrevistes amb ministres o, entre altres, rebia la correspondència dels diputats. Tarradellas va usar l'Oficina també com a oficina de premsa, redactant i enviant a la premsa madrilenya aquelles notes que requerien una difusió des de la capital espanyola. En l'aspecte que, però, que Tarradellas va posar més èmfasi va ser en el de facilitar als diputats catalans tota la informació que creguessin necessària pels seus treballs

⁴⁰⁷ González Vilalta, A. 'La Oficina de la Generalitat de Catalunya en Madrid (1931-1933), al servicio de los diputados constituyentes', *Revista de las Cortes Generales*, n.58, 2003: 110-127

parlamentaris. D'aquí la voluntat de bastir una biblioteca ben assortida amb volums sobre temes polítics, socials, premsa catalana, espanyola i europea, els documents generats per la Societat de Nacions, entre altres. Però també a partir de volums propis de l'Oficina sobre temàtiques a discutir a Corts. Per exemple, l'elaboració de dossiers monogràfics sobre qüestions d'Instrucció pública i llengua. I, a la inversa, l'Oficina enviava als parlamentaris de la resta de grups obres relacionades amb el nacionalisme català i la seva demanda d'autonomia, per tal de generar un clima favorable en el marc de la discussió parlamentària de l'Estatut. Tarradellas va fer publicar deu fascicles sobre distintes matèries de dret polític amb la doctrina federal, per tal que es recollís el més útil del legislat en països federats sobre ensenyament i fórmula d'idiomes bilingües. En certs aspectes, aquesta manera d'actuar recordava els seus articles a *L'Intransigent* quan, a través d'ells, havia volgut entendre, però també oferir al lector, les claus del què passava fora de Catalunya, com a elements per comprendre què passava a dins. La voluntat de Tarradellas, al punt de l'obsessió, per facilitar la informació i documentació i, a la vegada, per recollir-la anaven estretament lligats a la seva actuació política. Desplegant una activitat ingent, en pocs mesos va aconseguir que l'Oficina de Madrid constituís un referent pels parlamentaris catalans a Corts.⁴⁰⁸

⁴⁰⁸*La Vanguardia*, 'Oficina en Madrid', 5 de juliol de 1931, p.6; 10 de juliol de 1931; 'La oficina de la Generalidad en Madrid', 11 de juliol de 1931, p.7; 'En el Centro de Información de Izquierda Catalana', 14 de juliol de 1931, p.23; 'La oficina de la Generalidad en Madrid', 18 de juliol de 1931, p.6; 'El consejero de Gobernación', 16 de març de 1932, p.8; *La Veu de Catalunya*, 'El senyor Tarradellas', 28 de juliol de 1931; Carta de Josep Tarradellas a Francesc Macià, Madrid, 13 de juliol de 1931, Fons ERC (AMTM)

La campanya de propaganda de l'Estatut de Núria

La consecució de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya era l'objectiu bàsic de la legislatura per a la minoria catalana a Corts. Una vegada redactat el projecte estatutari a Núria, aquest va ser aprovat per l'assemblea de la Diputació provisional i la Generalitat va dictar el decret per a la celebració, el 26 de juliol, d'un plebiscit entre els ajuntaments i, el 2 d'agost, d'un referèndum popular, per refrendar-lo. L'organització jurídica dels quals va encarregar-se al conseller adjunt del Govern, Amadeu Hurtado.⁴⁰⁹ El 15 de juliol, acabat d'arribar de Madrid després d'haver inaugurat de l'Oficina de la Generalitat, Tarradellas va transmetre a la premsa les seves impressions respecte al nou període que s'obria. Fixant les seves prioritats en dues qüestions, les competències de justícia i d'ordre públic, que posteriorment serien cabdals en el seu devenir polític:

[Hi ha a Madrid] un ambient d'entusiasme i d'optimisme, però nosaltres els catalans no podem pas sumar-nos incondicionalment a l'entusiasme de Madrid. És precisament a Madrid on ens hem de sentir més catalans que enlloc. Ni un sol moment hem de perdre de vista els ideals que informen la nostra actuació. A les Corts, un acte solemníssim. El discurs d'Alcalá Zamora [sic], una peça admirable de concepte, de forma, d'emoció oratòria. Potser jo sóc un home massa fred. Però el discurs del President passava al marge de totes les nostres inquietuds catalanes. Cap al·lusió a l'esperit de concòrdia que féu possible la República. És aquesta, naturalment, la meua visió personalíssima com a diputat. [...] [Pel què fa a l'Estatut] sóc del tot optimista. Potser esperaven alguna intemperància i això ha estat causa d'alguna que el projecte produís a Madrid una immillorable impressió. És evident que alguns punts suscitaran discussions. Són dos; justícia i ordre públic. No entenguéssiu, però, que ens rebutgen de ple les concessions en aquests ordres. Caldrà potser discutir-les, però passaran. Sempre que els diputats catalans ens produïm a Madrid exactament com ho fem a Barcelona. Res de fer el ploricó. I ferma, que en cap cas no vol dir absència de cordialitat. A l'entusiasme desbordant de Madrid, posar-hi les reserves que ens inspira el nostre catalanisme.⁴¹⁰

El divendres 17 va començar la propaganda en favor de l'Estatut amb una conferència del conseller d'Instrucció Pública, Ventura Gassol, al Teatre Conservatori de Manresa. El tret de sortida dibuixava, sense revestir-lo de solemnitat, un lligam, amb les Bases de Manresa, sempre molt present en l'imaginari nacionalista.⁴¹¹

⁴⁰⁹ Ivern, M. D., (1988), p.132; Roig i Rosich, J. M., (1978) *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents*, Barcelona: Curial; Hurtado, A., (2011), pp.634-635

⁴¹⁰ *L'Opinió*, 'Josep Tarradellas a l'aparell', 16 de juliol de 1931, p.1

⁴¹¹ *L'Opinió*, 'La propaganda de l'Estatut de Catalunya', 16 de juliol de 1931, p.5; *La Publicitat*, 'La propaganda de l'Estatut', 16 de juliol de 1931, p.2

L'endemà va anunciar-se la constitució de l'Oficina de propaganda de l'Estatut al Palau de la Generalitat “per tot el què tingui relació amb l'Estatut de Catalunya, el principal objecte de [la qual] serà facilitar a les entitats les dades que els calgui per fer propaganda en favor de l'Estatut”.⁴¹² L'encarregat de dirigir l'Oficina va ser, una vegada més, Josep Tarradellas. L'Oficina va quedar instal·lada al Palau de la Generalitat el dilluns dia 20, i es va dotar “del personal suficient i de tot el material necessari per resoldre qualsevol dubte que ofereixi l'aprovació de l'avantprojecte, [i amb la voluntat de] fer una activíssima campanya per despertar la més ferma adhesió en totes les capes socials de Catalunya”.⁴¹³ Durant el seu primer dia d'activitat, l'Oficina va rebre la visita de nombrosos secretaris d'ajuntaments, per informar-se de les gestions necessàries per acreditar davant el Govern l'aprovació de l'avantprojecte. Així mateix, es van enviar 15.000 circulars a diferents entitats, organitzacions i administracions de Catalunya “posant de manifest la importància del moment polític actual i aconsellant la més activa propaganda a favor de la llei particular”, i exemplars del manifest que Macià havia fet públic el dia anterior demanant el vot favorable. Durant aquell primer dia, Tarradellas i el funcionari Millàs-Raurell, que només havia estat una setmana al capdavant de l'Oficina de Madrid, van acompanyar els periodistes que cobrien la informació de la Generalitat per les dependències. El secretari de Macià va informar que l'Oficina redactaria i faria còpies de tota la documentació referent al plebiscit dels ajuntaments per tal que cadascun rebés en un sobre un exemplar de l'Estatut, una carta signada per Macià i un model d'acord municipal, que només calgués signar i segellar en cas que l'ajuntament corresponent acordés l'adhesió a l'avantprojecte. Els periodistes van destacar que “s'hi notava una activitat febril”. En acabar la visita, Tarradellas els va oferir un *cocktail*.⁴¹⁴

Durant la setmana del dilluns 20 al diumenge 26 de juliol, l'Oficina va concentrar la seva feina en facilitar informació als ajuntaments i en rebre les adhesions d'aquests. Segons la premsa, “l'activitat en aquests dies ha estat formidable, s'han tirat al ciclostil 140.000 fulls”.⁴¹⁵ Tarradellas, a més, va voler destacar que, a banda de la preparació del plebiscit i referèndum,

⁴¹² *La Vanguardia*, ‘Estatuto de Cataluña’, 18 de juliol de 1931, p.6; *L'Opinió*, ‘L'Estatut de Catalunya’, 18 de juliol de 1931, p.4; El nom no apareix al BOGC. En ocasions va rebre el nom d'Oficina Pro-Estatut o Oficina d'Informació de l'Estatut. S'ha optat pel de Propaganda en considerar que era el més adequat a la seva funcionalitat.

⁴¹³ *La Vanguardia*, ‘Un manifiesto del presidente/La organización del referéndum’, 19 de juliol de 1931, p.6; *L'Opinió*, ‘Manifest de Macià’, 19 de juliol de 1931, p.1

⁴¹⁴ *La Vanguardia*, ‘Oficina de Información’, 21 de juliol de 1931, p.8; *La Publicitat*, ‘Unes oficines al servei del públic’, 21 de juliol de 1931, p.3

⁴¹⁵ *L'Opinió*, ‘Una oficina model’, 22 de juliol de 1931, p.2

l'Oficina estava dedicada a facilitar a tothom les dades, informacions i exemplars de l'Estatut que calgués, tant si es tractava d'una entitat com d'un particular. L'Oficina era oberta cada dia al públic de 12 a 14h i de 17 a 20h. A partir de mitja setmana va caldre augmentar el personal, que voltava el centenar de persones. S'atenien desde les comunicacions relatives a l'organització del referèndum a telegrams i actes donant compte de l'aprovació de l'Estatut per part dels municipis catalans o a delegats de tota mena d'entitats que demanaven directrius per organitzar mítings i altres actes de propaganda. A finals de setmana, Tarradellas va rebre les primeres mostres d'elogi des de *L'Opinió*; "No podem fer més que felicitar el senyor Tarradellas per les grans dots d'organitzador que ha palesat amb la instal·lació de l'esmentada oficina".⁴¹⁶

Una vegada closa la fase plebiscitària dels ajuntaments, amb una aprovació del projecte d'Estatut gairebé unànim, a partir del dilluns 27 i fins al diumenge 2 d'agost, la tasca de l'Oficina va entrar en el període de màxima activitat i es va focalitzar en la propaganda envers la ciutadania. A tal efecte, es van habilitar, a més de les dependències que des del primer dia es van reservar a les oficines, el saló de sessions i cinc salons més del Palau. Tarradellas va disposar que entre el dimarts i dimecres quedessin fixats a Barcelona 25.000 cartells i que en cadascuna de les entrades a la ciutat es disposessin unes grans lones amb lemes manifestant la importància del referèndum. En la setmana i mitja d'activitat les comandes de la Generalitat a la de Casa Caritat i altres vuit impremtes barcelonines havien consumit trenta tones de paper. S'havien imprès cinc milions de candidatures per a l'acta de votació, 75.000 cartells de diferents colors i textos, set milions de butlletins de propaganda amb paràgrafs del missatge de Macià a la Diputació provisional de la Generalitat i la contestació d'aquesta, s'havien fet banderoles pels cotxes de servei públic, cartells de Macià demanant el vot favorable, edicions especials d'articles periodístics recomanant la votació plebiscitària, i repartit en tots els cinemes de Catalunya diferents clixés per projectar durant les sessions fins diumenge. L'Oficina també va encarregar-se d'editar fulls oficials per tal de recollir adhesions femenines, donat que aquestes no podien votar.⁴¹⁷

⁴¹⁶ *Ibid.*; *La Publicitat*, 'Per a la campanya pro Estatut de Catalunya', 22 de juliol de 1931, p.2; Una fase de gran activitat a les oficines de Pro-Estatut', 23 de juliol de 1931, p.2; *La Vanguardia*, 'Campanya de propaganda', 23 de juliol de 1931, p.5; *L'Opinió*, 'Una fase de gran activitat a les oficines pro-estatut de la Generalitat', 24 de juliol de 1931, p.3

⁴¹⁷ *L'Opinió*, 'El president de la Generalitat', 24 de juliol de 1931, p.1 *La Vanguardia*, Mensaje del señor Macià', 24 de juliol de 1931, p.25; 'Las oficinas de propaganda', 28 de juliol de 1931, p.7; 'La participación femenina', 29 de juliol de 1931, p.4; *Mirador*, 30 de juliol de 1931, p.5; *La Publicitat*, 'Avis important relacionat amb el referèndum

Durant aquella setmana, i per dedicar-se de ple a dirigir l'Oficina, Tarradellas va deixar momentàniament la secretaria de Macià. Enmig d'una intensa activitat, *L'Opinió* va tornar a elogiar la seva tasca i va voler tranquil·litzar les veus que temien que la campanya no fos prou intensa:

En els dies aquests arriba a la nostra redacció una quantitat enorme de correspondència. Són lletres contaminades de la febre de l'hora. Gairebé totes van plenes d'iniciatives, suggestions, insinuacions, temences, esperances. Per a publicar-les necessitaríem almenys el triple del paper del què disposem pel nostre diari. Moltes d'elles apunten la temença que en aquesta ocasió hom no acudeixi a tots els ressorts de propaganda. Els qui això ens escriuen voldrien veure les nostres vies ciutadanes inundades de fulles de propaganda, paperetes de votació, etc. D'altres opinen que tots els vehicles que circulen per la ciutat haurien d'exhibir rètols al·lusius a l'Estatut. Hi ha qui voldria presenciar les terrasses dels cafès i bars assaltades de propagandistes orals... En fi: tota la gamma de la publicitat posada al servei de l'Estatut. Poden tranquil·litzar-se els nostres amics, l'Oficina de Propaganda de l'Estatut no descuida cap dels efectes de propaganda. A la Generalitat es treballa intensament, dia i nit. Els funcionaris de l'Oficina posen quelcom més que la simple atenció professional. Una visita a l'Oficina de l'Estatut és suficient per animar els més escèptics. Hom surt d'allí contagiats per la febre del treball i del proselitisme. S'han pres totes les mesures encaminades a la més eficient de les propagandes i durant avui i demà es recorrerà a tots els mitjans. [...] Les Oficines de la Generalitat estan obertes a tothom. A qui els demani li seran lliurats tota mena d'impresos. Podeu passar-hi els xofers i els comerciants a cercar cartelletes. Podeu passar-hi també els recaders i els ordinaris i tota mena de persones que tinguin manera d'escampar prospectes, paperetes de votació, etc...⁴¹⁸

A mitja setmana van visitar el Palau per oferir els serveis de l'aviació en la propaganda de l'Estatut els pilots Josep Canudas, Josep Carreras i Guillem Xuclà. El divendres 30, Macià i Gassol van anar a l'aeròdrom Canudas a donar la sortida dels aviadors anteriors i un quart pilot. Vers les set del vespre els avions van sobrevolar el cel barceloní, amb la bandera catalana pintada sota les ales, llançant milers de prospectes de propaganda. El dissabte 1 d'agost els avions van recórrer Catalunya de cap a cap repartint publicitat. Aquell dia l'Oficina va arribar al pic d'activitat.

Es va ordenar també de fixar cartells a les façanes dels edificis, als arbres i aparadors, els cotxes van circular amb banderoles, els taxistes i alguns cotxes particulars van repartir fulls volants. Els

del dia 2 d'agost', 29 de juliol de 1931, p.2; 'Intensa activitat a les oficines', 31 de juliol de 1931, p.2; González Vilalta, A., (2006) *La irrupció de la dona en el catalanisme (1931-1936)*, Barcelona: PAM

⁴¹⁸ *L'Opinió*, 'Suggestions, propaganda...', 31 de juliol de 1931, p.1

ferrocarrils de MZA i del Nord i trens elèctrics de Sabadell, així com els tramvies, van dur a l'interior i a les locomotores cartells. A banda de la propaganda endegada per l'Oficina durant la quinzena anterior al referèndum també van celebrar-se nombroses conferències i mítings per parlar de l'avantprojecte, donar-lo a conèixer i recomanar el vot afirmatiu. El dissabte a la tarda també va tenir lloc, com a clausura als actes propagandístics, una caravana automobilística que va recórrer l'Avinguda 14 d'abril (l'actual Diagonal), per després anar a Sarrià, Gràcia i acabar al Palau de la Generalitat. Segons *La Vanguardia*, la campanya va arribar “a proporcions que no troben comparació amb cap altre acte polític dels realitzats a Barcelona i Catalunya”.⁴¹⁹ També el periodista Andreu-Avelí Artís –després de la Guerra Civil conegut pel pseudònim ‘Sempronio’– hi coincidia des de *Mirador*:

Possiblement la campanya pro-Estatut hagi batut el record de propaganda política. Hi hagué un parell de dies en que tots els rètols de la ciutat s'esfumaren, i només hi quedà un «Sí» fantàstic flotant en l'aire. Dijous, divendres i dissabte, al pati de la Generalitat, creiem trobar-nos a la sortida d'un repartiment de premis escolar. Baixaven per l'escala homes, dones i criatures. Duien a les mans paquets d'impresos i enrotllats aquells banderins amb la llegenda «Voteu l'Estatut». La vigília de la votació calgué instal·lar unes taules sota les voltes de l'entrada. Els taxistes excel·liren amb llur entusiasme. N'hi havia que empaperaven per complet el cotxe.⁴²⁰

A primeres hores del diumenge 2, l'Oficina va aplegar el personal acreditat per tal d'ajudar on calgués a constituir les meses electorals i no retardar el procés. També s'hi va instal·lar una estació emissora de ràdio per donar a conèixer les darreres novetats en relació a l'Estatut. Durant el matí van passar per Palau els consellers del Govern i alguns diputats catalans. A les quatre de la tarda s'hi va presentar Macià. El president, com a fet anecdòtic i malgrat la persistent campanya que s'havia fet contra aquells qui no anessin a votar, no va votar en el referèndum perquè estava censat a Lleida, i no s'hi va voler desplaçar.⁴²¹ En començar la tarda, Andreu-Avelí Artís es trobà les dependències de l'Oficina de Propaganda gairebé desertes una vegada la campanya propagandística enllestida, i al seu director, esgotat:

Tarradellas, el generalíssim de l'Estatut, esperava els primers resultats de la batalla aclofat en un cadiral. Després d'una setmana febrosa, ara li havia entrat també aquella lassitud que emmudia els telèfons i paralitzava les

⁴¹⁹ *La Vanguardia*, ‘Propaganda aèrea’, 29 de juliol de 1931, p.4; ‘La Campaña’, 2 d'agost de 1931, p.6; ‘Actos de propaganda en favor del Estatuto’, 26 de juliol de 1931, p.22; *L'Opinió*, ‘Per l'Estatut de Catalunya’, 23 de juliol de 1931, p.2; ‘Propaganda aèria’, 29 de juliol de 1931, p.2; *La Publicitat*, ‘Aeròdrom Canudes’, 1 d'agost de 1931, p.9; ‘Una gran mobilització cívica’, 2 d'agost de 1931, p.5

⁴²⁰ Artís, Andreu A., ‘Anècdotes i fervors de l'Estatut’, *Mirador*, 6 d'agost de 1931, p.2

⁴²¹ *La Vanguardia*, ‘En la Generalidad’, 4 d'agost de 1931, p.8

màquines d'escriure. Els vidres de colors de les finestres ens enviaven una llum virolada. La sensació d'església era completa. La calma, però, fou ben curta. De seguida començaren a arribar actes. Tota la casa tremolà de xifres i de tant per cent. I al cap d'un moment arribaven fins als salons gòtics els primers crits i aplaudiments de la vibració exterior. Cada nova personalitat que arribava a la casa tremolà de xifres i de tants per cent.⁴²²

La tasca de l'Oficina, però, no es va donar per finalitzada fins a les onze de la nit, amb un Tarradellas encara donant les darreres ordres. El referèndum popular es va saldar amb una participació del 75% del cens català, prop de vuit-centes mil persones. Un 99% de les quals van votar afirmativament.⁴²³

Una vegada aprovats el plebiscit i el referèndum, Macià va anar a Madrid a lliurar el projecte d'Estatut al Govern i les Corts espanyoles. Tarradellas es va encarregar d'organitzar el viatge del President, ajudat pels efectius de l'Oficina de la Generalitat a Madrid.⁴²⁴ A més de Tarradellas, Macià hi va anar acompanyat de la seva filla Maria, els consellers Gassol, Carrasco i Formiguera i Pere Comas, l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader i esposa, els diputats Joan Puig i Ferrer, Josep Riera i Puntí, Antoni M. Sbert, Josep Selvas, Nicolau Battestini i Josep A. Trabal. En l'absència de Macià i Aiguader, el conseller de Governació, Joan Casanovas, va ocupar interinament els seus càrrecs. La comitiva va sortir de l'Estació de França cap a Madrid en l'express vespertí del 13 d'agost. La gentada que va anar a acomiadar Macià era tan considerable que va ocupar el *hall* de l'estació i les andanes i, a l'exterior, l'espai entre el Palau del Govern civil i el Parc de la Ciutadella. Entre la gornació hi havia representacions de les diverses entitats adherides a l'ERC, com La Falç. L'aglomeració va obligar a suspendre la sortida de trens fins que ho hagués fet l'express per evitar accidents. Tarradellas va arribar a tres quarts de vuit acompanyant Macià i Comas. El President no va poder anar directament al seu vagó i va haver de pujar en el mes proper. Des d'allí va adreçar-se a la gentada dient que anaven a lliurar l'Estatut a Madrid amb els braços oberts. Després ja traient el cap per la finestreta del seu vagó va agafar un dels plec de la bandera de la La Falç i la va besar. Fins al darrer instant, Tarradellas, qualificat per *L'Opinió* com "l'home impassible, que ha donat proves d'ésser un gran polític", va ocupar-se que cap contratemps no minvés l'èxit del viatge.⁴²⁵

⁴²² Artís, Andreu A...

⁴²³ *La Publicitat*, 'A la Generalitat', 4 d'agost de 1931, p.1

⁴²⁴ Aymamí, L., (1932) *Amb els braços oberts...: reportatge de l'Estatut*, Barcelona: Políglota

⁴²⁵ *L'Opinió*, 'Francesc Macià a Madrid', 13 d'agost de 1931, p.1; 'Una gentada imponent acomiada ahir Francesc Macià i els parlamentaris catalans', 14 d'agost de 1931, p.1; *La Vanguardia*, 'La partida del presidente de la Generalitat', 14 d'agost de 1931, p.4

L'expres de Macià va arribar a l'estació d'Atocha el migdia de l'endemà. Allí va ser rebut, per entre altres personalitats, els ministres catalans de l'executiu –Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo, i Economia, Nicolau d'Olivera–, i el sots-secretari de Presidència en nom d'Alcalá-Zamora. Tarradellas va transmetre en conversa telefònica a Casanovas la impressió que la rebuda a la capital espanyola havia estat equiparable al comiat rebut a Barcelona. En la mateixa línia ho expressava l'enviat de *L'Opinió*, Joan Alavedra, soci de la Falç i amic de Tarradellas.⁴²⁶ Una visió més càustica va donar Rafael Font i Farran, també a *L'Opinió*, expressant que donat l'ambient tens dels dies anteriors es podia considerar un èxit, malgrat que:

A l'andana de l'estació d'Atocha si congregà una enorme gernació. Tots els parlamentaris catalans, tots els ministres catalans, tots els periodistes catalans. Hom té la sensació, més que trobar-se al cor de Madrid, al baixador de Passeig de Gràcia.⁴²⁷

El Noticiero Universal va publicar que, al seu pas per la Puerta de Atocha, Tarradellas havia tret una pistola davant una possible agressió a Macià. Un fet que el propi Tarradellas va desmentir.⁴²⁸ Des del *Be Negre*, s'explicava en clau d'humor què havia succeït. Però és interessant veure la diferenciació de tarannà que es fa de Tarradellas i els membres de La Falç, a qui el setmanari considera dues realitats distintes:

En Tarradellas s'ha comprat una corbata de color llis, tota vermella, d'aquelles d'anar als toros i a portar Estatuts. Però encara era poc; nosaltres sabem que demanà a un amic una pipa. Ell no fuma, però això havia de completar el tipus: alt, ben plantat, ben serè, amb una pipa, i una corbata vermella. No hi havia dubte, l'arribada seria impressionant. Efectivament, l'arribada va ésser impressionant; per a tothom i per causes diverses. Flors, xiulets, visques, aplaudiments, i crits distintes; mirades expressives dels ciutadans madrilenys i de les ciutadanes. Tarradellas, en el cotxe amb altres diputats, recorrent el trajecte de l'estació a l'Hotel Palace, recollia perfectament i interpretava les mirades, de manera especial les de les dames. Hi hagué un moment, però, que les mirades de més fàcil interpretació, eren les d'un grup d'homes en actitud amenaçadora. Com hauria resolt dignament aquesta situació, un altre que no hagués estat Tarradellas o, simplement, un dels de La Falç? Un

⁴²⁶ *La Vanguardia*, 'El presidente accidental de la Generalidad', 15 d'agost de 1931, p.6

⁴²⁷ Font i Farran, R., 'El viatge del president de la Generalitat de Catalunya', *L'Opinió*, 16 d'agost de 1931, p.4. Font i Farran seria l'any 1933 un dels impulsors de la Joventut d'ERC enfront del projecte de les JEREC, en la línia defensada per Tarradellas i el grup de *L'Opinió*. Va ser expulsat de l'ERC com aquests i formà part del Comitè Provisional de la Joventut del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE), vegeu Díaz, M., '70 anys de moviment juvenil nacional i d'esqueres (1931-2001)' [on-line a: http://www.jerc.cat/documentos/docs/historia_de_les_jerc.pdf]

⁴²⁸ *L'Opinió*, 'Una informació de 'El Noticiero' falsa', 15 d'agost de 1931; *La Vanguardia*, 'Manifestaciones del alcalde', 16 d'agost de 1931, p.4; *El Dia*, 'Conversa amb Companys', 17 d'agost de 1931, p.1

redactor del Noticiero la resolia, explicant que Tarradalles baixà, del cotxe pistola en mà, i s'adreçava al grup quan va ésser detingut i dissuadit pels altres diputats. Però això no és veritat, perquè la veritat, és que no portava pistola. El fet real va ésser que en aquells moments de compromís, es va recordar de la pipa del seu amic. Feu acció de treure-la d'una butxaca dels pantalons, baixà de l'auto, es posà la pipa a la butxaca dreta de l'americana, i avançà en actitud de disparar l'arma de dins mateix de la butxaca. El cert és que els homes del grup, giraren cua i se'n anaren cantant en boca closa un fragment de La Verbena de la Paloma.⁴²⁹

La comitiva catalana es va allotjar a l'Hotel Palace. Ocupant les habitacions de la 470 a la 476 de la quarta planta, a l'ala esquerra de l'edifici que donava a la plaça Cánovas. A un quart de tres de la tarda, van assistir al banquet al Ritz que els ofería el president del Govern, Alcalá-Zamora.⁴³⁰ En acabat, a les quatre, Macià i Aiguader van anar a Unión Ràdio Madrid i tot seguit a la presidència de Govern. Allí s'havien instal·lat micròfons per tal de radiar els discursos de Macià i Alcalá-Zamora en el marc de la cerimònia de lliurament de l'Estatut. A les sis de la tarda, Macià va anar al Congrés, on va aprofitar per prometre l'acta de diputat –perquè des de la seva elecció el 28 de juny no ho havia fet. Va saludar el president de les Corts, Julián Besteiro, i va rebre una ovació dels diputats drets, exceptuant Unamuno i Royo Villanueva. A continuació va seguir la sessió en el seu escó, entre Amadeu Hurtado i Jaume Carner.⁴³¹

L'estada de Macià a Madrid va allargar-se més del previst inicialment perquè la seva filla Maria, no havia visitat encara la ciutat, i el President va voler combinar trobades protocol·làries i reunions de treball amb la minoria catalana amb visites turístiques. D'altra banda, Macià i Alcalá-Zamora tenien un tracte cordial i les seves filles, Maria, i Fura i Maria Teresa, també van tenir una bona entesa. És per això que el matí del dissabte 15, Tarradellas va acompanyar Macià, la seva filla, i altres polítics catalans a visitar l'Escorial, a la tarda van anar Àvila i a la nit van sopar amb el ministre de la Guerra, Azaña, a Navacerrada, on aquests descansava. L'endemà, Macià va passar gran part del matí rebent visites a l'Hotel Palace. Entre elles d'una comissió de la Federació de Societats Gallegues de Buenos Aires i de la Casa de València de Madrid. Després va visitar el convent de Madrid on la seva germana era la superiora i a la qui feia disset anys que no havia vist. A la tarda Tarradellas va acompanyar Macià i la resta de la comitiva a Aranjuez. Allí van visitar les habitacions de l'Hotel Comercio on havia mort el pintor Santiago Rusiñol. De retorn a Madrid Tarradellas, en una pràctica habitual en ell, va obsequiar amb un

⁴²⁹ *El Be Negre*, 'La veritat sobre l'afer Tarradellas', 18 d'agost de 1931, p.2

⁴³⁰ *La Publicitat*, 'L'arribada a Madrid', 15 d'agost de 1931, p.1

⁴³¹ *L'Opinió*, 'El president de la Generalitat de Catalunya a Madrid', 15 d'agost de 1931, pp.1,4; *La Vanguardia*, 'En el Congreso', 15 d'agost de 1931, p.18

cocktail al café Gran Vía a una vuitantena de catalans que havien anat a la capital espanyola en motiu del lliurament de l'Estatut. El matí del dilluns 17, Tarradellas va anar amb Macià, la seva filla, Gassol, Puig i Ferreter i diversos periodistes catalans a Toledo. Després de la rebuda protocol·lària de l'alcalde, els catalans van visita l'Hospital de Tavera, l'oficina de Turisme, l'Hospital de la Santa Cruz i a l'Alcázar. A continuació van anar a la parròquia de Sant Vicenç per admirar els Grecos i a l'església de Sant Tomàs a veure 'L'Enterrament del comte Orgaz'. Van dinar a l'Hotel Castilla i en acabar el banquet van visitar la catedral. Després van anar a la casa museu del Greco, a Santa María la Blanca, a Sant Juan de los Reyes i a Los Cigarrales. Al vespre van tornar a Madrid. Tarradellas, fent de portaveu de Macià, va dir als periodistes catalans que el President estava molt satisfet de les visites. L'endemà, Macià va visitar Alcalá-Zamora al seu domicili particular. Després va visitar la tomba de Goya a Sant Antoni de La Florida, entretenint-se una bona estona contemplant els aiguaforts de la sagristia 'Desastres de la Guerra'. En sortir de Sant Isidre va anar als jardins del Pardo i del Convent dels Caputxins.⁴³²

Els dies 19 i 20 són els que van tenir una càrrega més política. Macià va presidir una reunió de la minoria catalana. El President, junt amb Hurtado, i una comissió de Vilafranca del Penedès, va reunir-se amb el ministre de la Guerra per parlar de l'aquarterament de tropes en aquesta població i a Catalunya en general. Azaña va assegurar a Macià, que el Govern espanyol traspassaria el Castell de Montjuïc a la ciutat de Barcelona, i rebrien autorització per enderrocar les muralles de Girona. Aquella tarda, Macià no va assistir, deliberadament, a la sessió de presentació de l'avantprojecte d'Estatut a les Corts Constituents, per no haver de respondre a la intervenció d'Alcalá Zamora, reconeixent "ser maldestre parlant".⁴³³ Macià també va entrevistar-se amb Alejandro Lerroux, ministre d'Estat, amb Álvaro de Albornoz, ministre de Foment, i el ministre de Justícia, Fernando de los Ríos. A migdia, Macià va convidar les filles d'Alcalá Zamora a dinar a l'Hotel Palace, mentre a l'Hotel Savoy es feia el banquet de commemoració del Pacte de Sant Sebastià. Després de dinar va rebre els nedadors del Club Natació de Barcelona que tornaven de competir a Lisboa. A les sis assistí a un té, ofert al Palace mateix, per la Casa de Catalunya. Després amb la filla i Aiguader va visitar el Parc de la Moncloa. També es va reunir

⁴³² *La Vanguardia*, 'Excursión de los representantes de Catalunya', 16 d'agost de 1931, p.15; 'Excursiones a Aranjuez y Toledo', 18 d'agost de 1931, p.18; *L'Opinió*, 'Ahir el president de la Generalitat visità l'Escorial i Àvila. Per tot fou acollit amb gran estima', 16 d'agost de 1931, p.1; 'L'estada del president de la Generalitat a Madrid', 18 d'agost de 1931, p.4

⁴³³ *La Vanguardia*, 'Manifestaciones del señor Macià', 21 d'agost de 1931, p.15

amb el ministre d'Hisenda, Indalecio Prieto, junt amb Aiguader i Hurtado. L'endemà Macià va presidir una nova reunió de la minoria catalana.⁴³⁴

A la fi, a tres quarts de deu del diumenge 23, després de nou dies a Madrid, Macià, la seva filla, Tarradellas i la resta de seguici van agafar l'express per retornar a Barcelona. A l'andana van acomiadar-los Alcalá-Zamora i les seves filles, Rafael Sánchez-Guerra, i Nicolau d'Olwer, entre altres. El President va arribar a Barcelona gairebé a mitjanit i, altra vegada, l'Estació de França es va omplir a vessar de gent. El cotxe que va dur Macià al Palau de la Generalitat va trigar en arribar. Al balcó del Saló de Sant Jordi s'havien instal·lat micròfons per radiar els discursos. Però Macià estava cansat i va haver de descansar una estona. Va intervenir Carrasco i Formiguera, i a continuació va fer-ho ell.⁴³⁵ Tarradellas va retenir el desgavell de la sortida i de l'arribada de Macià, com una lliçó a millorar en properes ocasions. Després del viatge, *La Publicitat* remarcava que Tarradellas havia rebut a la premsa “vençut per l'enorme tasca que aquests dies ha pesat damunt seu”.⁴³⁶

Un mes després, l'1 d'octubre, Tarradellas va patir un accident de trànsit quan el taxi que el duia al Palau va topar amb un altre vehicle, resultant ferit amb lesions lleus a la cara, els braços i les cames. El dilluns 5, però, ja es trobava recuperat i va participar en una reunió de la minoria catalana.⁴³⁷ Aquell mateix mes, Tarradellas va pronunciar diverses conferències, tant a Barcelona, inaugurant el nou local de l'Avenç de Sant Andreu, i també a La Falç, com a comarques, al Foment Nacionalista Republicà de Reus, aquestes darreres centrades en els debats parlamentaris que tenien lloc a les Corts al voltant de l'Estatut.⁴³⁸ D'acord amb la crònica de *L'Opinió* de l'acte al Foment, la presentació de Tarradellas va anar a càrrec del president de l'entitat, Josep Andreu i Abelló, que va elogiar-ne la figura. El conferenciant:

⁴³⁴ *La Vanguardia*, ‘Visitas del señor Macià’, 20 d'agost de 1931, p.20; ‘El ministro de Guerra’, 20 d'agost de 1931, p.15; Alavedra, J., ‘El viatge triomfal d'en Macià’, *L'Opinió*, 19 d'agost de 1931, p.1; ‘L'estada del president de la Generalitat a Madrid’, 19 d'agost de 1931, p.5; ‘L'estada de Francesc Macià a Madrid’, 22 d'agost de 1931, p.4; ‘L'acció dels diputats catalans’, 22 d'agost de 1931, p.4

⁴³⁵ *La Vanguardia*, ‘Salida del Sr. Macià para Barcelona’, 25 d'agost de 1931, p.19; ‘Después de la entrega del Estatuto de Cataluña’, 25 d'agost de 1931, p.6

⁴³⁶ *La Publicitat*, ‘El senyor Tarradellas’, 25 d'agost de 1931, p.2

⁴³⁷ *La Vanguardia*, ‘Accidente automovilístico’, 2 d'octubre de 1931, p.7; 6 d'octubre de 1931, ‘El señor Tarradellas restablecido’, p.9; *Diario de Girona*, ‘El diputado señor Tarradellas herido’, 1 d'octubre de 1931, p.3

⁴³⁸ *Full Oficial*, ‘El diputat senyor Tarradellas dona una conferència mol interessant, la qual versa sobre l'Estatut’, 5 d'octubre de 1931; *La Nau*, ‘Conferència del diputat Tarradellas’, 11 d'octubre de 1931; *L'Opinió*, ‘Conferència d'en Terra’, 14 d'octubre de 1931; *La Publicitat*, ‘El senyor Tarradellas a La Falç’, 17 d'octubre de 1931

Rebat el tòpic que les qüestions socials no havien interessat Catalunya: diu que això no és cert. Hi ha hagut un catalanisme reaccionari, al qual el problema social no li ha interessat poc ni molt; però els homes que avui formen als rengles d'esquerra Republicana de Catalunya, sempre han posat en primer pla aquestes qüestions. [Tarradellas] fa història del moviment català per a demostrar que en tot temps la qüestió social ha figurat preferentment en les bases o estatuts, i que abans i ara ha apassionat de la mateixa manera.

En les Bases de Manresa –diu– ja es demanava, no solament l'execució de les lleis socials, ans la facultat de legislar-les. En l'Assemblea de Parlamentaris es concretava també aquesta aspiració. És a dir, en cada moment passional de Catalunya s'ha demanat l'execució d'aquestes lleis pels catalans mateixos. Val a dir, però, que aquestes lleis quan han estat demanades en estatuts per algunes forces de Catalunya, principalment la Lliga Regionalista, no han estat perquè els pocs homes d'esquerra que hi havia influïssin prop de les masses i els ajudessin a realitzar les demandes, però mai, volent interpretar els desigs i aspiracions de la classe obrera, que per ells no tenien importància. En canvi, les aspiracions socials que es concreten en l'Estatut d'ara, no són per atreure l'interès de la classe obrera vers el problema de Catalunya, sinó que són realitats i en el que respecta a aquestes qüestions els homes de l'Esquerra no estan disposats a transigir.

Tarradellas va fer la valoració pertinent del text autonòmic català:

Explica el conferenciant la gestació de l'Estatut. Diu que en confeccionar-lo, ells ja preveïen la dificultat que reportaria el demanar que l'execució de les lleis socials depengués del Poder autonòmic i no del Poder central: per això en l'article 47, ja els donaven unes garanties. Malgrat tot –segueix– vàrem veure amb sorpresa que la primera Comissió jurídica, la qual fou presidida per Ossorio i Gallardo, l'home que poc abans havia dit des de la tribuna del Centre de Dependents de Barcelona, que ell firmaria l'Estatut en blanc, no parlava de res de les qüestions socials. Fou aleshores que va caldre que Macià enviés a Madrid Companys, Xirau i el que us parla, per a parlamentar amb els caps de minories i alguns ministres i recordar-los les aspiracions de Catalunya en matèria de les lleis socials. De tots els visitats rebérem garantia que a la Constitució no hi hauria cap article que prejudicés l'Estatut i que aquest seria aprovat sense gairebé discutir-lo. I heus ací que s'ha publicat el segon projecte d'Estatut i també veiem que s'hi respira el mateix esperit unitarista. Davant d'això, fou presentat el vot particular dels senyors Xirau i Alomar, el qual tendia a donar pas lliure a l'Estatut, sense discussions ni violències i aquest vot particular, com tots sabeu, no va ésser rebut per la Comissió amb aquella cordialitat que tots crèiem. Va venir després la forma consiliatòria amb l'esmena d'Alcalà Zamora i el vot particular de la minoria catalana fou retirat.

Explica el conferenciant com fou rebuda per la Cambra l'esmena del president, els incidents a què donà lloc la discussió d'aquesta esmena, l'oposició convertida amb altres dues esmenes de Prieto i Largo Caballero que trobà per part dels socialistes, l'actitud dels quals va estar a punt de provocar una crisi. L'actitud de la minoria catalana –diu– en voler retirar-se del Parlament féu que els socialistes retiressin la seva esmena i quedà aprovat que Catalunya es reservaria l'execució de les lleis socials, donant, però, facultats al Poder central per a inspeccionar l'execució.

En parlar dels socialistes retreu el fet que aquest partit, mentre tenia al Parlament una minoria esquifada, era partidari de demanar per Catalunya l'execució de les lleis socials i ara que tres dels seus homes són al Govern i la seva minoria és la més nombrosa de la Cambra, vol del Poder central, la legislació i l'execució de dites lleis.

Aleshores, Tarradellas culminà la seva intervenció:

Passa l'orador a referir-se a la qüestió de l'ensenyament, la qual dintre pocs dies es debatrà a la Cambra i que per Catalunya té tant d'interès com la qüestió social. Remarca l'ambient d'intransigència que es respira a Madrid, portat per aquell esperit unitarista. Al·ludeix el gest dels intel·lectuals madrilenys que, quan la llengua catalana era perseguida per la Dictadura, adreçaren als d'ací un missatge de desgreuge. I ara aquells mateixos intel·lectuals, salvant alguna excepció, són els primers d'anar en contra de les aspiracions de Catalunya. Diu que a Madrid ja es parla d'actituds i ell pot dir que la de la minoria catalana serà d'absoluta intransigència. De la mateixa manera que ho han fet amb la qüestió social, ho faran amb la de l'ensenyament, puix que saben que en el cas de no obtenir satisfacció, compten amb el suport de tot un poble i ells faran allò que el poble digui.

Per acabar, vol sortir al pas de certes campanyes tendencioses portades per elements que es diuen catalans i que amb trenta anys d'actuació no han aconseguit res per a Catalunya. Aquests elements que diuen que a Madrid ens enganyen i que l'Estatut serà retallat, volem dir-los que ells sols aconseguiren la Mancomunitat, sense cap de les facultats essencials a què aspirava Catalunya, que en venir la Dictadura no varen tenir el valor cívic d'oposar-s'hi; que els homes d'Esquerra veuran reconeguda la sobirania de Catalunya i que ells actuaran com a vertaders representants del poble i que aquests elements reaccionaris poden estar convençuts que un poble que tingui homes com Francesc Macià, mai no podrà ésser enganyat.⁴³⁹

Malgrat la seva enorme implicació política, Tarradellas no va abandonar en cap moment els seus negocis. La segona setmana de novembre, va visitar diverses ciutats d'Alemanya, Àustria i Txecoslovàquia.⁴⁴⁰ Aquests viatges van ser usats pels detractors de Tarradellas per calumniar-lo i escampar el mite, sense cap fonament, que el seu objectiu era emportar-se diners de la Generalitat a l'estranger, com destacava *La Jornada* de Lleida. Malgrat no ser l'únic a qui s'atacava:

Fa pocs dies, per tots els mentiders polítics de Barcelona es deia això:

-Saps, Tarradellas ha fugit a Alemanya amb dos milions de pessetes de la Generalitat.

Més tard circulà un altre rumor: Aiguader, l'alcalde de Barcelona, s'havia comprat un Rolls i una magnífica casa. Els diners ja es pot suposar d'on havien sortit.

⁴³⁹ *L'Opinió*, 'Conferència de Josep Tarradellas', 16 d'octubre de 1931, p.4

⁴⁴⁰ *La Vanguardia*, 'De viaje', 11 de novembre de 1931, p.6; 'Regreso del señor Tarradellas', 14 de novembre de 1931, p.4; 'Regreso del señor Tarradellas', 17 de novembre de 1931, p.8

Ara 'La Publicitat', l'òrgan d'Acció Catalana, emprén una ofensiva contra Giral i Companys, després de declarar que en la sev conducta no podia haver-hi més que 'un moment d'inconsciència o d'ofuscació perillosa', ço que no li impedeix, en titulars tendenciosos i caricatures vils, deixar entendre altra cosa.

Ja ho sabíem que la política no té entranyes, però, vaja, no podíem somniat que l'odi a l'Esquerra per part d'acció Catalana arribé a aquests extrems.

Vagi, en aquests moment, en que el plet de Catalunya arriba perillosament al seu moment culminant, la nostra fervent simpatia als injustament atacats, i la nostra protesta per aquests procediments, que dehonren les lluites polítiques.⁴⁴¹

El diputat companyista, Josep Antoni Trabal, en un míting de l'ERC al cinema Verdi de Gràcia, el 30 de novembre de 1931, englobava aquestes calúnnies en el marc d'una operació de la Lliga:

L'atac que aquests dies ha sorprès a molts amics, no tenia que sorprendre'ls, puix que era lògic que els partits de dreta volguessin amb els mètodes que els són propis anorrear una organització política que els fa por. Els anava molt bé el monopoli de la política sense que el poble pogués contestar-los-hi amb l'acció d'un partit que els fos propi, i els pogué's controlar la tasca perniciososa. D'aquí vénen els atacs organitzats, i baix un pla preconcebut. Van començar atacant la figura immaculada i gloriosa d'En Francesc Macià. Macià al Ritz. Milers de duros gastats pel President en moblar-se unes modestíssimes habitacions a la Casa dels Canonges. Aquest home, tot amor a l'ideal que es diu Tarradellas fuig amb dos milions a l'estranger. Gassol es compra una torre. Aguade un automòbil, i ara Companys també és objecte de la calúnnia més vil.⁴⁴²

La nit del 23 de novembre de 1931, Tarradellas va rebre un homenatge al restaurant El Parc de la Ciutadella. El banquet, amb més de dos-cents comensals, era la culminació a mig any de feina junt a Macià que li havia servit per projectar la seva imatge de manera fulgurant. La presidència la formaven Tarradellas, el seu pare, Gassol, Pere Comas, Lluís Bru i Companys, amb la bandera de La Falç de fons. Entre els comensals hi havia companys seus de l'entitat com Joan Marfany, Miquel Albert, Manuel Sandé, i Joan Alavedra. A més d'ex-companys del CADCI com Miquel Guinart i Josep Grant i Sala, també hi havia correligionaris com Dencàs i Casanelles.

L'homenatge va rebre un centenar d'adhesions. Entre elles, les de l'Avenç de Sant Andreu, l'Ateneu Republicà de Gràcia, l'Ateneu Pi i Margall de la Barceloneta, i les adhesions personals de, entre altres, Josep Sunyol, Humbert Torres, Francisco Madrid, i Amadeu Hurtado. Dencàs, en nom de la Federació de Barcelona d'ERC, va destacar que "pocs com jo sabran apreciar, ja

⁴⁴¹ *La Jornada (Lleida)*, 'La croada de l'odi', 21 de novembre de 1931, p.5

⁴⁴² *La Humanitat*, 'El míting de l'Esquerra Republicana de Catalunya al cinema Verdi de Gràcia', 30 de novembre de 1931, p.2

que he seguit pas a pas les teves fites en les actuacions polítiques d'aquests darrers temps i he tingut innumbrables ocasions de comprovar i de seguir els teus consells i els teus guiatges, que com els de molt pocs, han contribuït al desenvolupament del Partit". Gassol va recordar "el temps en que s'anava covant l'Esquerra en què tu no dormies; recordo el molt que et deu aquesta fusió [en la Conferència d'Esquerres] a la que vares dedicar els teus millors esforços". Macià, que s'afegí a les postres, va tancar els parlaments tractant el moment polític, dels seus viatges a Amèrica i Prats de Molló, sense esmentar Tarradellas.⁴⁴³

El mig any ascendent de Tarradellas va culminar amb el seu nomenament com a conseller i l'encàrrec del partit d'exercir com a secretari general interí per organitzar el Primer Congrés Nacional d'ERC, previst per finals de gener de 1932, però que finalment se celebraria els dies 13 i 14 de febrer. Aquest seria el càrrec més important que ocuparia Tarradellas en el si del partit en el període republicà. Les funcions principals de Tarradellas com a secretari foren realitzar la cotització, repartir-la i preparar d'acord amb el Congrés executiu el Congrés anual. Al Congrés, celebrat al Parc de Projeccions de Montjuïc, hi van assistir al voltant de dos-cents delegats de sis-centes entitats adherides. La taula provisional la formaven Tarradellas, Nicolau Battestini, Ernest Ventós i Ricard Palacín. Com a element més destacat, en aquest primer Congrés s'hi presentaria i debatria el projecte d'Estatuts definitius de l'Esquerra. De resultes del Congrés, també Lluís Bru, president de La Falç, va ser escollit membre del Comitè Executiu Central per la Federació Comarcal de Barcelona-Ciutat d'ERC, junt amb Dencàs i Battestini. Un mes després del Congrés, el Comitè executiu nomenà Joan Tauler, rellevant Tarradellas en el càrrec.⁴⁴⁴

⁴⁴³ *L'Opinió*, 'L'homenatge al diputat a Corts Josep Tarradellas', 25 de novembre de 1931; *Full Oficial*, 'Aquesta nit se celebra un homenatge al senyor Tarradellas', 23 de novembre de 1931; *La Veu de Catalunya*, 'El senyor Tarradellas', 24 de novembre de 1931; *La Humanitat*, 'El sopar-homenatge de La Falç al seu soci i diputat Josep Tarradellas', 24 de novembre de 1931, pp.1-2; *La Vanguardia*, 'Banquete al señor Tarradellas', 25 de novembre de 1931, p.6

⁴⁴⁴ Carta de Josep Tarradellas al president de la Federació de Barcelona (Josep Dencàs) convidant-lo al Primer Congrés Nacional 23-24 de gener de 1932; Projecte d'Instruccions i Reglament del Primer Congrés Nacional d'ERC, Gener 1932; Instruccions del Primer Congrés Nacional d'ERC, Gener 1932, Fons ERC, 1932; Projecte d'Estatuts d'Esquerra Republicana de Catalunya, còpia de la federació de la Baixa Garrotxa, Fons ERC, 1932 (AMTM); *La Vanguardia*, 'El congreso de Izquierda Republicana', 14 de febrer de 1932, p.8; 'El congreso de Izquierda Republicana', 16 de febrer de 1932, p.10; *La Humanitat*, 'El dissabte vinent hi haurà el Primer Congrés Nacional d'ERC', 14 de gener de 1932; Ivern, M. D., (1988), pp.221, 282-286

Conseller de Governació

Un ascens fulgurant

El dimarts 29 de desembre de 1931 Josep Tarradellas va ser nomenat conseller de Governació del segon Govern provisional de la Generalitat de Catalunya.⁴⁴⁵ El president Macià, que incorporava la cartera d'Agricultura, va nomenar vicepresident i conseller de Foment a Joan Casanovas, fins llavors a Governació, i el sindicalista Josep Jové a Sanitat. Continuaven en les mateixes carteres, Manuel Serra i Moret (USC) a Economia i Treball, Casimir Giralt (PRR) a Finances, Gassol a Instrucció Pública i Pere Comas a Justícia i Dret. Sobre el seu nomenament, existeixen dues versions contraposades; l'una provinent de Tarradellas, sostenia que tothom l'havia vist bé, i només havia expressat la seva reticència Joan Lluhí, amb qui “coincidiem molt, però ens barallàvem molt [...], això que passa quan dos joves es veuen en avantguarda i els dos volen tenir raó en tots els detalls”.⁴⁴⁶ Una altra versió, de Casanovas –i del mateix Tarradellas en altres ocasions– assegurava que el nomenament havia arribat per la pressió dels diputats a Corts “que intentaren enfrontar-se, indirectament primer, i després directament, amb Macià”. Aquest no ho hauria tingut molt clar, però a la fi s'havia deixat convèncer.⁴⁴⁷ En qualsevol cas, almenys públicament, Macià va assegurar que Tarradellas estava molt preparat i compenetrat amb la seva forma de pensar “per la qual cosa no hi ha dubte que complirà el seu comès admirablement”.⁴⁴⁸

Fig.14 Tarradellas, flamant nou conseller de Governació, al seu despatx en començar l'any 1932 (AMTM)

⁴⁴⁵ Convocatòria a Josep Tarradellas a la presa de possessió del càrrec de conseller de Governació, 29 de desembre de 1931, Fons Govern Macià (AMTM)

⁴⁴⁶ Udina, E., (1978), pp.85-87

⁴⁴⁷ Casanovas Cuberta, J., (1996), pp.109-110; Febrés, X., (1985), pp.17-21

⁴⁴⁸ *La Humanitat*, 'Els periodistes desitgen a Francesc Macià un bon any nou', 31 de desembre de 1931, p.2

Des d'*El Noticiero Universal* s'apuntava que el nomenament de Tarradellas havia estat molt ben acollit donat "que cuenta con grandes simpatías". I que a la Generalitat se n'havien alegrat, segons *La Vanguardia*, "por el cargo de confianza que ocupa cerca del Presidente y porque ha tenido que intervenir repetidamente en asuntos de gran importancia, mostrando en todos ellos su gran tacto y su capacidad de trabajo".⁴⁴⁹ La revista satírica *El Be Negre* destacava que "el simpàtic Tarradellas, amb prou feines ha dit aquesta boca és meva, de por, sens dubte, que li robessin [la conselleria] alguns companys de partit".⁴⁵⁰ Però, sens dubte, el que més va sorprendre va ser la ràpida progressió d'un jove que havia passat de ser un desconegut a l'abril i que mig any després ocupava la cartera de Governació, a més de la secretaria particular del President. *La Humanitat* el presentava com algú qui "de totes les figures avui dia destacades en el camp de la política catalana, cap ha estat afavorida amb la ràpida coneixença que el nostre gran públic ha fet amb Josep Tarradellas que el dia 14 d'abril no era molt conegut dels que s'interessen per la trajectòria política".⁴⁵¹ Ho palesa també la crònica d'*El Mundo Gráfico*, que també equivoca el seu nom, en un relat que evidencia clarament la falsa modèstia de Tarradellas i, a la vegada, la seva consciència de ser un bon organitzador:

Desde el 14 de abril asoma de vez en cuando el nombre de Juan [sic: Josep] Tarradellas en las columnas de los diarios. Secretario de don Francisco Macià, candidato a la diputación a Cortes, organizador del plebiscito en favor del Estatuto y, finalmente, Consejero de Gobernación de la Generalitat de Catalunya. Todo el mundo habla de la simpatía de Juan [sic] Tarradellas, de su diplomacia, de su cordialidad; y él, únicamente él, se libra del 'paqueo' que los cuatro de la infantería de Acció Catalana, en la Asamblea de la Generalitat, inician contra la mayoría de la Esquerra. [...] Juan [sic] Tarradellas es un muchacho modesto. Apenas tiene treinta y cinco años y es en estos momentos el árbitro de la política catalana. [...] Era un desconocido para la masa el 14 de abril. Su única labor había sido la de laborar desde la Joventut Nacionalista La Falç y ser un hombre leal a Macià. No pasó por su mente que un día había de ser diputado. Surge el hecho del 14 de abril y faltan hombres en la dirección de la revolución y de la República. Macià le nombra su secretario particular y Tarradellas rechaza el cargo:

—No, no,... muchas gracias. Yo no tengo merecimientos, aptitudes. Además, yo tengo que ganarme la vida. No puedo aceptar. Se le insiste, se le tiene que ir a buscar a su domicilio particular. Por fin, acepta y trabaja de día y de noche, salvando las múltiples dificultades del cargo espinoso y difícil. Llega la hora de la elección parlamentaria y se ve incluido en la lista de candidatos. Juan [sic] Tarradellas pide que le borren de la

⁴⁴⁹ *El Noticiero Universal*, 'En el consejo de la Generalidad', 29 de desembre de 1931; *La Vanguardia*, 'El nuevo consejero', 30 de desembre de 1931, p.8

⁴⁵⁰ *El Be Negre*, 'Jocs de societats. Fem crisi? Va: Fem crisi', 5 de gener de 1932, p.1

⁴⁵¹ *La Humanitat*, 'El dissabte de la setmana vinent es reunirà el primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya', 13 de gener de 1932, p.6

candidatura, que no quiere ser diputado. El señor Macià insiste. Tarradellas arranca al señor Macià la promesa que le borrarà. Un día por la mañana, el portero, cuando sale de su casa, le felicita porque le ha visto en la candidatura oficial del partido. Efectivamente: en los demás diarios halla su nombre. Ya no hay remedio.

–Pero ¿si yo me tengo que ganar la vida, si yo no soy orador, si yo no sirvo para estas cosas?

Por una de estas crisis que atraviesan los partidos revolucionarios en formación de gubernamentales, se halla en crisis. Las gentes ponen la mirada en Juan [sic] Tarradellas, a quien convierten en árbitro de su organización. A los pocos días surge la crisis de la Generalitat y todo el mundo dice lo mismo:

–El único que puede arreglar esto es Tarradellas. Y les llaman de nuevo y le advierten que va a ser nombrado Consejero. No quiere aceptar. Las circunstancias mandan y Juan [sic] Tarradellas pasa a ser el Consejero de Gobernación y casi casi el árbitro de la vida burocrática y política de la Generalitat.

–Yo no me siento político. ¡Con lo ricamente que vivía yo cuando cuidaba de mis negocios y de mi vida particular!

–No hay más remedio, hay que ser político– dice un amigo.

–Pero es que yo soy poco un poco político ‘*malgre moi*’. Han descubierto, segun ellos, que tengo capacidad de organización, u en cuanto hay algo que arreglar me llaman.⁴⁵²

Serà arran del seu nomenament que en aparèixer un parell de perfils de Tarradellas a la premsa – a partir d’informacions inexactes facilitades per ell– aquest vulgui presentar unes mínimes credencials com a nacionalista radical. Encara que l’intent va ser tímid, perquè era massa evident d’on provenia cadascú. Així, el periodista Enric Palau diria que:

Posats a detallar es dirà que als disset anys era ja nomenat secretari de la secció de Propaganda Nacionalista del Centre de Dependents, que un any després fundava amb altres la Joventut Nacionalista La Falç, i més ençà la Federació de Joventuts Nacionalistes de Catalunya, i que amb el mateix encert i entusiasme que contribuïa a la gestió d’aquestes agrupacions col·laborava en periòdics i revistes. Igualment és probable que es recordi la seva decisiva intervenció a la Federació Democràtica Nacionalista, Unió d’Esquerres, Assemblea d’Estat Català i Conferència d’Esquerres.⁴⁵³

I a *La Humanitat*:

Josep Tarradellas no és d’ahir ni d’abans d’ahir que milita en l’esquerrisme català. Començà la seva actuació en la Comissió de Propaganda nacionalista de l’antic Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria [CADCI], però ben aviat les seves activitats polítiques creixents ocasionaren el que no poguessin ésser

⁴⁵² *Mundo Gráfico*, desembre de 1931, ‘Juan [sic] Tarradellas, el consejero de Gobernación, habla a los lectores de ‘Mundo Gráfico’ de sus planes políticos y gubernamentales’

⁴⁵³ Palau, E., ‘Josep Tarradelles i els periodistes’, *El Reporter. Publicació del Centre de Repòrters de Barcelona*, juliol 1932, n.3

limitades en la secció política d'una entitat preferentment professional com era el Centre de Dependents i disconforme amb l'actuació dels grups que allavors agavellaven la representació del nostre poble fou un dels iniciadors de la Joventut La Falç en la que ingressaren els elements procedents de La Renaixensa i alguns altres que no estaven d'acord amb les orientacions dretistes que després de la mort del dr. Martí i Julià prengué la Unió Catalanista.⁴⁵⁴

I encara, amb un exemple més tardà, l'any següent, el seu amic Domènec de Bellmunt escriuria el seu perfil biogràfic arran d'una entrevista amb Tarradellas per el·laborar-lo. Una vegada més plena d'imprecisions:

Als disset anys entrà al CADCI i fou secretari de la Secció de Propaganda, càrrec que exercí durant molt de temps. [...] El caire apolític del Centre de Dependents privava, però, a En Tarradellas de donar sortida als seus neguits radicalment nacionalistes i junt amb un grup d'amics que seguien les orientacions patriòtiques de Francesc Macià fundà l'associació nacionalista La Falç. Quan Macià l'any 1919 volgué fundar la Federació Nacionalista d'Estat Català [vol referir-se a la FDN] va convocar a una reunió de representants d'entitats i va enviat una afectuosa lletra a Josep Tarradellas, demanant-li el seu concurs, així com el de La Falç per tal de poder dur a terme el seu projecte polític. En Tarradellas guarda aquella lletra autògrafa de l'actual President de la Generalitat com un tresor inestimable.⁴⁵⁵

D'altra banda, Tarradellas malgrat la seva creixent implicació política, va comunicar a les empreses que representava que no deixaria de treballar per elles.⁴⁵⁶ La Consolidated Safety Pin Company, per exemple, el va escriure el 25 d'abril de 1932 agraint que els hagués enviat una notificació anunciant el seu nomenament com a *Counselor of Home Department* de la Generalitat de Catalunya. Però volent saber també si arran d'això deixaria de ser el seu representant. Tarradellas els va respondre el 10 de maig: “Me es grato manifestarles que no ha sido nunca idea mía, a pesar de mi cargo político, abandonar mi negocio de representaciones. Antes bien es criterio firme mío de darles un mayor impulso, a cuyo efecto he organizado convenientemente mis asuntos”. I afegint que si feia un temps que no els deia res era per la devaluació de la pesseta, que feia que les empreses haguessin de recórrer al mercat propi perquè

⁴⁵⁴ ‘El dissabte de la setmana vinent es reunirà el Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya’, *La Humanitat*, 13 de gener de 1932, p.6

⁴⁵⁵ Bellmunt, D., (1933) *Figures de Catalunya*, Barcelona: Llibreria Catalònia, pp.162-163

⁴⁵⁶ Carta de Josep Tarradellas a l'empresa Pforzheim, 17 de març de 1932. Fons Govern Macià (AMTM)

pagar en divises, sobretot dòlars, era car per elles. “De todos modos, –va escriure– en el interín, no pierdo ni un momento el contacto con la clientela”.⁴⁵⁷

Amb les idees clares, Tarradellas va obrir una etapa que ompliria de responsabilitats noves el seu departament, sense esperar passivament a disposar de les competències que s’haurien de transferir una vegada aprovat l’Estatut. En les seves primeres paraules amb la premsa, Tarradellas va assegurar que “com sempre, tindria per als periodistes tota mena d’atencions” i “que esperava conservar [amb ells] des del seu lloc de conseller l’amistat que havia conquistat com a secretari polític del President”. També va manifestar que al seu departament estava disposat a imprimir “una austeritat i una rectitud extremada” i “estic disposat a actuar en forma que tot el món es convenci que els dirigents de la Generalitat estem completament capacitats per als càrrecs que ocupem i per això desenvoluparé un ampli pla de reformes”. Respecte als funcionaris tenia el propòsit d’acomiadar a tots aquells que “no fossin aptes pel comés que els havia estat encarregat”.⁴⁵⁸ Afegint que en el seu pla d’actuació el què primer figurava era:

Arreglar la qüestió del personal o millor de la seva organització. Per motius que no venen al cas, no s’ha fet una feina d’eliminació del personal no capacitat, i tot i que va contra el meu temperament i dels que serien els meus desigs, em veuré obligat a actuar en aquest sentit. Sabent que amb això no m’estalviaré mal de caps. Però és necessari fer-ho. [...] Tinc un ampli pla de treball, detingudament estudiat i meditat i per donar compte del mateix, per demanar facultats especials, i sense les quals no es podria dur a terme aquesta gestió vaig demanar la celebració d’un consell extraordinari per dijous 31.⁴⁵⁹

Després va insistir que tenia molt d’interès en que la unió entre la Generalitat i els comissaris – com s’ha dit, els delegats del Govern provisional, encarregats de les funcions de les diputacions de Tarragona, Lleida i Girona, que s’havien suprimit– fos molt estreta per realitzar una labor de conjunt que fos útil a Catalunya i que aviat els faria una visita. Afegint que donaria una orientació referent al personal que “segurament donarà la sensació que els funcionaris són prou intel·ligents per a portar a cap el seu comés”. També que es proposava de regularitzar la publicació del Butlletí de la Generalitat i crear un secretariat adjunt al departament de

⁴⁵⁷ Carta de Josep Tarradellas a l’empresa Consolidated Safety Pin Company, 10 de maig de 1932. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

⁴⁵⁸ *La Vanguardia*, ‘Declaraciones del nuevo consejero de la Generalidad’, 31 de desembre de 1931, p.9

⁴⁵⁹ *Diario de Barcelona*, ‘Manifestaciones del señor Tarradellas’, 30 de desembre de 1931

Governació”.⁴⁶⁰ Amb aquesta declaració d'intencions com a marc d'actuació, Tarradellas va entrar a Governació amb tres propòsits a complir: posar ordre a l'estructural funcional de la Generalitat, unificar serveis entre les quatre províncies per tal de comptar amb una mínima estructura en el moment de desplegar l'Estatut, i aconseguir el traspàs de l'ordre públic per no quedar-se en una autonomia merament administrativa. Quan Tarradellas deia això darrer es referia a la Mancomunitat. I evidenciava, de passada, una visió ben weberiana de l'estat, en quan a ostentar el monopoli de la força sobre un territori, Catalunya.⁴⁶¹ Una vegada en el càrrec de conseller de Governació, Tarradellas, va començar a 'construir l'estat', a dotar-lo d'una estructura organitzativa i administrativa, aprofitant els recursos apresos en la seva praxi professional. El 1932, en aquest sentit, serà l'any del seu zènit com a *state-builder* en el període parlamentari republicà.

⁴⁶⁰ *El Dia Gráfico*, 'El señor Tarradellas', 31 de desembre de 1931; *El Correo Catalán*, 'Manifestaciones del Sr. Tarradellas', 31 de desembre de 1931; *Las Noticias*, 'El señor Tarradellas también recibe a los periodistas', 31 de desembre de 1931; *Mirador*, 'El temporal polític', 31 de desembre de 1931, p.1

⁴⁶¹ Weber, M., 'La política como vocación', conferencia pronunciada l'any 1919 a Weber, E., (1999) *El político y el científico*, Barcelona: Círculo de Lectores

L'estructuració funcional de la Generalitat

D'acord amb Tarradellas, la seva acceptació del càrrec va venir condicionada, davant d'un Macià sorprès per l'atreviment, al fet que ell tingués “total autoritat per a arreglar el problema dels funcionaris, de manera que només jo pogués nomenar-los, a proposta, evidentment dels consellers de les respectives conselleries de la Generalitat”.⁴⁶² Només dos dies després de ser nomenat, Tarradellas va presentar un pla de treball al Consell de Govern. Respecte als funcionaris Tarradellas tenia el propòsit d'acomiadar a tots aquells que “no fossin aptes pel comés que els havia estat encarregat”. En el pla:

El primer que figura és arreglar la qüestió del personal o millor de la seva organització. Per motius que no venen al cas, no s'ha fet una feina d'eliminació del personal no capacitat, i tot i que va contra el meu temperament i dels que serien els meus desigs, em veuré obligat a actuar en aquest sentit. Sabent que amb això no m'estalviaré mal de caps. Però és necessari fer-ho.⁴⁶³

Afegint que això no calia veure-ho com una crítica a Casanovas:

No voldria amb això que es veiés com una crítica pel meu antecessor del treball del qual en tinc una veritable admiració i estic d'acord amb tot el que ha fet. Si el senyor Casanovas no ha fet fins ara el que farà jo, ha estat motivat únicament per les circumstàncies que fins ara no ho havien permès.⁴⁶⁴

Malgrat aquestes paraules, Tarradellas ben aviat criticaria la pobra labor de Casanovas en el seu mig any al capdavant de la conselleria. Durant el període del primer Govern provisional de la Generalitat, la de Governació havia estat una de les conselleries menys dotades de competències i tampoc no se l'havia fet intervenir en assumptes que se li podrien haver atribuït com l'organització del referèndum de l'Estatut que, precisament, havia recaigut en Tarradellas. En els vuit mesos que Casanovas ocupà el càrrec va signar decrets de l'organització de la Generalitat provisional amb Macià i es limità a complir amb els afers de tràmits heretats de l'antiga administració de la Diputació de Barcelona, sense endegar cap iniciativa transcendent.⁴⁶⁵ Aquesta substitució de Tarradellas per Casanovas, malgrat que aquest passava a ocupar la vicepresidència, tindria conseqüències posteriors durant la Guerra Civil, com es veurà.

⁴⁶² Udina, E., (1978), pp.85-87

⁴⁶³ *La Vanguardia*, 'El nuevo consejero', 30 de desembre de 1931, p.8

⁴⁶⁴ *La Humanitat*, 'Del palau de la generalitat', 30 de desembre de 1931

⁴⁶⁵ Martín Ramos, J. L., 'Governació (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006), p.227

Durant la primera setmana en el càrrec, la primera de gener de 1932, Tarradellas va recórrer les dependències de la Generalitat per comprovar la puntualitat dels funcionaris. I, posant-se ell com a exemple, va demanar que es complís amb l'horari, arribant a les nou del matí i a les quatre de la tarda a l'oficina.⁴⁶⁶ També va nomenar Miquel Albert com el seu secretari particular. Albert, com s'ha vist, formava part del nucli dirigent de La Falç en les dues etapes de l'entitat.⁴⁶⁷ Albert arribaria a ser un bon amic de Tarradellas. Era agent d'assegurances i, a més, comptava amb una característica perfecta per treballar amb el nou conseller; no aspirava a càrrecs i era crític amb els qui ho feien:

Jo de la política no vaig voler-ne treure mai profit. Molt al contrari sempre vaig aportar. Em va ésser proposat ésser regidor, diputat, tot fou sempre en va. Com a excepció i en caràcter transitori i sense deixar les meves activitats comercials, solament vaig acceptar una vegada d'ésser secretari particular del conseller de Governació. Vaig recriminar i continuo blasmant encara avui, els que de la política en feren una professió i els que s'esforçaren en voler menjar-ne. Catalunya és per a mi sagrada per a comerciar amb el seu nom, i considero uns hipòcrites mercaders, els que usen el nom de patriotes per treure'n un profit personal. Catalunya l'ha fet rica i gran treballant cadascú treballant en el seu comès, ofici o professió, mai de polític o de sostenidor de polítics. Reconec que algú havia d'ocupar els càrrecs de Govern i d'administració i amb preferència aquests havien d'ésser patriotes que ho sentissin en el fons de l'ànima, però així mateix dotats d'una preparació per a reeixir-ne. No fou desgraciadament aquest el criteri de molts i uns càrrecs de responsabilitat i uns llocs de confiança varen ésser usurpats per arribistes de totes les situacions, ineptes i fracassats per endavant. Jo era aleshores secretari particular del conseller de Governació, l'encara avui amic íntim Tarradellas, en el despatx del qual cada dia concorrien els encarregats de la informació d'aquell centre oficial. Esperant ésser rebuts pel meu company Conseller, jo compartia amicalment amb aquells 'plomífers' diàriament llarga estona.⁴⁶⁸

En posar-se en marxa les mesures de Tarradellas, ben aviat va començar el ball de xifres de persones acomiadades que formaven part del personal temporer de la Generalitat. *La Nau* i *La Publicitat*, ambdós vinculats al Partit Catalanista Republicà, les xifraven en una quarantena.⁴⁶⁹ Des d'*El Debate*, publicat a Madrid i d'orientació catòlica, s'apuntava que els acomiadaments havien generat protestes, sobretot entre elements de la pròpia Esquerra provinents de la facció

⁴⁶⁶ *La Publicitat*, 'El nou conseller de Governació recorre les oficines de la Generalitat', 5 de gener de 1932

⁴⁶⁷ *La Vanguardia*, 7 de gener de 1932, 'Día de reyes & Nombramiento', p.6; 9 d'agost de 1918, p.3; 18 de juliol de 1919, p.3; *La Publicitat*, 'Palau de la Generalitat. Miquel Albert, secretari del conseller de Governació', 7 de gener de 1932; *L'Intransigent*, 'Noticiari', 6 de desembre de 1918, p.4

⁴⁶⁸ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

⁴⁶⁹ *La Nau*, 'Acomiadament del personal de la Generalitat', 8 de gener de 1932; *La Publicitat*, 'L'acomiadament de personal', 9 de gener de 1932; 'El Butlletí de la Generalitat', 16 de gener de 1932

d'Estat Català. Tarradellas, de la seva banda, va al·legar que els acomiadaments eren imprescindibles pel bon funcionament de la Generalitat i va defensar que no s'havien tingut en compte més antecedents que els facilitats pels caps de les diferents dependències, ni tan sols si els empleats havien estat admesos en temps de la Dictadura o després. Admetent, però, que la majoria dels acomiadats havien estat contractats després del 14 d'abril. Tarradellas confirmaria un centenar d'acomiadats a mitjans de gener.⁴⁷⁰ La consecució de la Generalitat havia dut d'immediat un horitzó laboral, tant per persones amb credencials, com per altres de menys preparades. L'allau de pressions i recomanacions a que s'hagué de fer front per col·locar o recol·locar amics, coneguts i saludats va ser la tònica habitual dels primers temps de l'administració que prenia el relleu a la Diputació provincial. Tarradellas mateix es trobava que polítics propers, com Lluís Companys, li adreçaven missives en aquest sentit. També Jaume Carner, aleshores ministre d'Hisenda:

Amic Tarradellas:

Li presento al meu amic F. de Sales Permanyer, és fill d'en Ricart Permanyer i nebot de D. Joan, que foren a més de boníssims amics, personalitats senyalades com vostè sap del moviment catalanista.

En Permanyer és advocat i bon xicot però, ha sigut molt desgraciat i al presentar-li a vostè no vull fer-li una recomanació formulària, sinó expressar-li el meu viu interès perquè treballant pugui guanyar-se la vida en algun dels serveis que pugui crear la Generalitat.

Sense perjudici de que personalment li retiri la recomanació, serveixi la present carta com a nota per recordar-li el meu gran interès en aquesta recomanació. Seu bon amic.⁴⁷¹

A mesura que la nova administració s'anava consolidant es produïa una lluita oberta per copar càrrecs i obtenir places de funcionari. Unes posicions que, en general, l'ERC no podia ocupar amb gent qualificada. La majoria de persones amb estudis universitaris capaces d'ocupar els llocs de responsabilitat politicotècnica provenien de les files filoregionalistes, del Partit Catalanista Republicà, i fins d'exprimoriveristes. L'horitzó laboral que significava la Generalitat no deixava de ser una mostra del què succeïria arreu de la República, com havia succeït durant la Restauració, que cada canvi de govern anava acompanyat de depuracions funcionaries. Amb l'excepció d'aquells que havien passat les oposicions oficials que mantenien el càrrec i el lloc de

⁴⁷⁰ *El Debate*, 'Los despidos de la Generalitat', 17 de gener de 1932; *La Vanguardia*, 17 de gener de 1932, 'La sesión de noche', p.11; *La Publicitat*, 'L'acomiadament de personal', 28 de gener de 1932; *El Dia Gráfico*, 'Cuestiones de personal', 28 de gener de 1932

⁴⁷¹ Carta de Lluís Companys a Josep Tarradellas, 1932. Correspondència amb Lluís Companys. Fons Josep Tarradellas (AMTM); Carta de Jaume Carner Romeu, Ministre d'Hisenda, a Josep Tarradellas, 22 de setembre de 1932. Correspondència amb Jaume Carner. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

treball. En canvi, la massa d'interins o temporals contractats eren els afectats. I és que un bon nombre d'ells en ocasions arribaven a consolidar la plaça a través de cursets, però quan canviava la majoria parlamentària o governamental, els nous membres de l'executiu derogaven la validesa dels cursets anteriors pels quals els interins havien accedit a la funció pública. Amb aquest precedent, Tarradellas, des de mitjans de febrer, es mostrà disposat a formar plantilles definitives i acabar amb el règim del personal temporer, eventual e interí.⁴⁷² En nombroses ocasions, va demanar a la premsa que es fés evident que a la Generalitat no hi havia vacants i que li era impossible atendre les moltes demandes de col·locació que se li dirigien. Considerava que la seva missió “contra el que molta gent creu, no és fer entrar personal nou sinó suprimir-ne una bona part”.⁴⁷³ Des de *La Publicitat* es feia broma amb els aspirants a ser col·locats:

Ahir el conseller de Governació, senyor Tarradellas, va demanar als periodistes que diguessin, des dels respectius diaris, que a la Generalitat no hi ha places vacants, i que els que van a demanar col·locació poden estalviar-se el viatge.

A propòsit d'això volem reportar una facècia que té relació amb l'esmentat conseller i els mals de cap que li han donat els qui van a la cacera d'un 'modus vivendi'.

Un individu va fer-li una colla de visites demanant un càrrec. En Tarradellas ja no sabia com treure-se'l del damunt fins que un dia li digué:

-Us tinc un càrrec però no sé si us agrada gaire...

El visitant va obrir uns ulls com unes taronges i va replicar:

-Jo el què vull és treballar, sigui el que sigui...

-Bé, doncs, podeu anar a la Casa de Caritat que hi ha una plaça de 'caça-aranyes' vacant...

-De 'caça-aranyes'...? –va preguntar l'interfecte sense saber de què es tractava i pensant, potser, que li donarien cinquanta o seixanta duros al mes per matar les aranyes de la Casa de Caritat.

En Tarradellas aclarí:

-Caça-aranyes en diuen dels conductors dels cotxes funeraris, és a dir els 'cotxes de morts'.

L'home va canviar de color de la cara. Va agrair la deferència del senyor Tarradellas.. i ja no se l'ha vist més a Palau. Ni l'han vist tampoc, és natural, a Casa Caritat.⁴⁷⁴

⁴⁷² Pitarch, I., (1977a) *Sociologia dels polítics de la Generalitat (1931-1939)*, Barcelona: Curial, pp.38, 43; Martínez Fiol, D. (2008), pp. 54-55; Martínez Fiol, D., (2010) *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)*, Barcelona: PAM, p.15; *La Vanguardia*, 19 de febrer de 1932, 'La cuestión del personal', p.6

⁴⁷³ *La Publicitat*, 'El conseller de Governació i els que sol·liciten col·locació', 6 d'abril de 1932; *El Diluvio*, 'Para los que solicitan destinos en la Generalidad', 6 d'abril de 1932; *El Matí*, 'Un advertiment als que aspiren a la Generalitat', 6 d'abril de 1932; *La Vanguardia*, 6 d'abril de 1932, 'De personal', p.6

⁴⁷⁴ *La Publicitat*, 'Un que no vol esser caça-aranyes', 7 d'abril de 1932

Des de la premsa de l'oposició es felicitava sovint a Tarradellas per la seva voluntat de posar ordre a la qüestió del personal. Des de la publicació satírica que defensava els interessos i ideals dels catòlics, *D.I.C (Defensa dels Interessos Catalans)*⁴⁷⁵, s'apuntava que:

No volem amagar certa simpatia per aquest home pulcre i rasurat, de rostre esculpit en aresta, que es diu Tarradellas [sic]. Gràcies a ell, el règim democràtic comença a ésser conegut dins la Generalitat. Ha garbellat bastants temporers innecessaris: ha imposat la llei de concurs i oposicions als qui han pretès d'esdevenir funcionaris definitius.⁴⁷⁶

La Publicitat, de la seva banda, exposava que:

La tasca que porta a terme a la Generalitat ha merescut elogis unànimes, i àdhuc els homes que no formen part de l'Esquerra reconeixen que el senyor Tarradellas ocupa dignament l'alt càrrec de conseller.⁴⁷⁷

Però també hi havia crítiques:

Ningú no ens podrà reptar que el DIC tingui cap malvolença per al Conseller de Governació. Molts cops, àdhuc li hem aplicat el qualificatiu de simpatiquíssim. A tothora li hem reconegut la seva impertèrrita voluntat en oposar-se a l'ingrés com a funcionaris de gent incapacitada, sense cap altre mèrit més que ésser un intel·lectual fracassat, de cara de pomes agres, o bé un fatxenda de la guarda cívica, o bé un pluriheroi de Prats de Molló. Encara li hem reconegut amb més pressa la seva coratgia en empaitar i bandejar els fraudulents i clandestins que s'havien escolat dins el mar sens fons de la burocràcia, sense ell adonar-se: o bé que hi poblaven i bivaquejaven d'abans d'ésser ell Conseller de Governació. Diversos cops, alguns àdhuc ens havien pres per terradellistes (com un jorn ens prengueren per macianistes), i se'ns atansaven i ens feien el consabut advertiment. Vosaltres alabeu En Tarradellas, i el que haurieu d'informar-vos abans és de si les ordres del vostre admirat Conseller de Governació arriben a tot arreu... Ja heu tret el nas a l'Escola del Treball? Ja heu constatat si és cert això que d'ella la gent diu sobre Maurín, el comunista, Miravittles, també el comunista, i Puig i Ferrer, l'aprofitatista? Nosaltres esdeveníem una mica insensibles, com aquell home que està eixordat. I refusàvem de fer-n'hi cas. Després, si no el mateix, alguns altres, insistien: Aqueixos professors de la Normal de la Generalitat, nomenats, que es diuen J. Petit, M. Olivari i alguns altres, van ésser sotmesos a unes oposicions, o bé un concurs?— Home, saben molt de grec i llatí, i són els deixebles de la nina d'ull, de la gran llumenera universitària, Joaquim Balcells.— Si; però ja posseeixen el títol de mestre, per professar en una Normal?— No ve d'aquí, home: trobo

⁴⁷⁵ Per una aproximació al periòdic satíric en aquest període, vegeu la ponència pendent de publicació, de Pich, J., 'La perspectiva dels catalanistes catòlics i conservadors: *Defensa dels Interessos Catalans (DIC)*' en el marc de les jornades de recerca de l'IUHJVV-UPF, *80è aniversari de l'Estatut de Núria: el problema de la vertebració territorial*, 27-28 d'abril de 2012, Barcelona

⁴⁷⁶ *D.I.C. (Defensa dels Interessos Catalans)*, 19 de març de 1932, p.12

⁴⁷⁷ *La Publicitat*, 'Crisi d'homes?', 10 de juliol de 1932

que us heu tornat molt legalista- I alguns altres senyors professors de la mateixa Normal catalana, ja reuneixen els requisits que ordena la Llei?— Trobo que fileu molt prim—li contestàvem. Nosaltres no volem pas convertir-nos en uns legalistes per a molestar al Conseller de Governació, el simpatiquíssim Josep Tarradellas. Però en el darrer número del Butlletí de la Generalitat, pertanyent al 30 d'agost trobem un acord, que verament em mou a protestar contra el senyor Conseller de Governació, i que abans ja ens ha desencisat tots; ens referim al nomenament a favor del senyor Joan Puig i Ferrer, escriptor, d'una Comissió d'estil que corregirà tots els documents de tots els departaments i seccions, perquè surtin amb un estil tot correcte i bonic. Sincerament, no ha calgut que ningú cuités a espaterrar-nos, perquè nosaltres mateixos, en llegir-ho, ens espaterràvem tant, que per poc més no caíem d'esquena. Palesament, el nomenament a favor d'aquell senyor, per a un càrrec semblant, d'una feina definitiva (perquè no fa constar el contrari), amb un sou de cinc-centes pessetes mensuals, és un cas de favoritisme, d'ús de poder, d'una ètica molt discutible, que volent fer un honor al senyor Tarradellas, suposem que quan l'estendria, la cara se li enrogí de vergonya, i la mà va tremolar-li tota. Per comprovar això, només cal recordar les condicions i circumstàncies que recauen en aquest senyor. Primer de tot aquest senyor Puig i Ferrer és diputat per a la Generalitat. I com que tot diputat és participant de la responsabilitat de tots els actes d'aquella, per acció o bé omissió, resulta que En Puig i Ferrer s'ha nomenat ell mateix amb un càrrec de cinc-centes pessetes mensuals... Puig i Ferrer, com a diputat encara, té una autoritat, mediata i immediata, sobre els funcionaris de la Generalitat. Per això la llei estatueix que quan un funcionari és congruïent amb un càrrec polític d'elecció popular, queda inhabilitat per a l'exercici d'ell. I per exercir-lo, passa, a l'excedència. No sabem, a hores d'ara, que Puig i Ferrer hagi dimitit el càrrec de diputat. És diputat i funcionari. El diputat manarà al funcionari, però com que tots dos són un, el funcionari no creurà al diputat... I el funcionari no treballarà i cobrarà. Demés, Puig i Ferrer, té cinquanta anys. Les lleis d'empleats i funcionaris veden d'entrar a la burocràcia més enllà de quaranta anys... Als seixanta anys, són jubilats. Puig i Ferrer, esdevé buròcrata conculcant encara aquella altra llei. Si als seixanta és jubilat, haurà tret la rifa. De segur, però, i la més grossa, ja l'ha tret ara amb l'obtenció del càrrec. Puig i Ferrer ha estat nomenat, sense concurs ni oposició. Per ell mateix. Una altra o bé una cosa semblant. Això, demés, si més no, és una prova per endavant, o bé una confessió apart de la pròpia incapacitat. Per consegüent, el nomenament de Puig i Ferrer, involucra un cas flagrant d'injustícia. I és clar que Puig i Ferrer és una incapacitat per la correcció d'estil. En Puig i Ferrer admetem que és un gran escriptor. Però és un dolentíssim prosista. És incorrecte, esfilagarsat, tarat de girs i modismes que no tan sols atempten al bon gust, sinó a la gramàtica. No hi ha més que llegir-li, per constatar-ho, *L'home que tenia més d'una vida*. Demés, Puig i Ferrer és un home incapaç d'inventar noves fórmules i girs gramaticals, pel seu desconeixement de llengües. Per tot això, senyor Conseller de Governació, hem de prendre com un simulacre fantasiós els vostres plans sobre la burocràcia, dictats quasi als periodistes. I ens sap molt de greu. No dubtem, encara, de la vostra coratjosa voluntat. Però, si se us abaten sovint falles d'aquella manera, àdhuc vós i tot perdeu el prestigi.⁴⁷⁸

Des de *La Nau* s'alertava del perill del burocratisme:

⁴⁷⁸ D.I.C. (*Defensa dels Interessos Catalans*), 'La Burocràcia de la Generalitat', 10 de setembre de 1932, pp.3-6

Uns darrers casos d'enxufisme escandalós esdevinguts a la Generalitat i a l'Ajuntament de Barcelona, ens han fet meditar molt sobre el greu perill que a les envistes de l'aplicació de l'Estatut amenaça el nostre cos social. [...] Sabem ja de molts centres polítics que, més que baluards d'ideologia, són vulgars centres de col·locacions. Coneixem també una estolada de jovent que, esverat davant la crisi econòmica actual [...] a l'hora d'escollir carrera o ofici, fiten els ulls en el funcionarisme, perquè hi veuen tota una sèrie d'avantatges exclusius del ram. [...] Per això seria molt convenient que, tal com assenyalava el conseller de Governació, senyor Tarradellas, hom tingués cura de fer una bona garbellada i acceptar els justament necessaris i capacitats.⁴⁷⁹

Tarradellas negava nomenaments o ascens de personal de manera irregular:

Jo puc i he d'afirmar que això és fals, car tots els nomenaments de funcionaris han estat publicats en el Butlletí de la Generalitat i d'acord amb el reglament vigent. No hi ha hagut cap cas de favoritisme. Els ascensos s'han fet després de rigorosos concursos fins a l'extrem que funcionaris que han ascendit darrerament havien pres part a dos o tres. Darrerament hi hagueren vacants d'oficial segon i també ascendiren els que els correspongué per mèrits de concurs. Jo em puc equivocar, i si algun diari creu que no hi hagut en aquests assumptes de personal prou equanimitat, estic i està tot el Consell, disposat a rectificar, a revocar acords i a donar tota mena de facilitats al que desitgi estudiar tot el que s'ha fet a la Generalitat referent a funcionaris.⁴⁸⁰

Des de *La Nau*, però, se li replicava que no donava facilitats i el què calia era un Parlament perquè amb la premsa com a fiscalitzadora no n'hi havia prou:

La democràcia es caracteritza perquè compta amb dos òrgans de control i de crítica: el parlament i la premsa. [...] La Generalitat ha viscut i actuat am l'Assemblea, en funcions de Parlament, sempre clausurada. [...] La premsa ha hagut se substituir les funcions del Parlament. Però la premsa és burlada, si no és honorada de diàleg pels qui es diuen consellers o ministres. [...] El senyor Conseller de Governació semblava constituir una honorable excepció. Ho semblava i ho era en realitat de veritat. Quants cops no li hem retut tributs per això? Encara no fa un mes que dialogava amb els periodistes sobre un article del nostre diari. I els encoratjava que demanessin totes les clarícies convenients sobre els actes i decrets de la Generalitat, que no tan sols estava disposat sempre a complaure'ls, sinó que els ho agrairia. Refiats en la seva paraula de cavaller, al nostre torn, quasi l'endemà mateix, insistíem en la nostra obra crítica de control i d'aclariment. I no sabem que encara hàgim merescut, del senyor conseller de Governació els honors d'unes paraules aclaridores. Hem de suposar que el senyor Conseller està molt enfeinat. No podem assentar pas la hipòtesi, ni d'un menyspreu envers la premsa, ni menys d'una vacil·lació sobre el que ha de contestar-nos precisament en un decret del seu departament. [...] De totes maneres aqueix cas nostre envers el senyor Conseller demostra que la premsa no és prou. Cal un parlament obert.⁴⁸¹

⁴⁷⁹ Muñoz Castanyer, P., *La Nau*, 'El perill del burocratisme', 14 de setembre de 1932

⁴⁸⁰ *La Humanitat*, 'A la Generalitat no hi ha favoritisme en el referent a funcionaris', 21 d'octubre de 1932

⁴⁸¹ Julius, *La Nau*, 'Sense parlament', 3 de novembre de 1932

No ha d'estranyar aquest paper de l'oposició. Amb independència que l'adulació fos sincera, l'ordre que imposava Tarradellas jugava a favor de partits amb membres més preparats.⁴⁸² Això no obstant, la premsa opositora també va exercir com a tal i va llançar crítiques a la seva gestió. Des del carlí *El Correo Catalán* es denunciava que el moviment de personal temporer cridava l'atenció i que Macià 'decretava' el cessament d'uns empleats i amb idèntica facilitat que 'decretava' el nomenament d'altres. Així, per exemple, es denunciava que el Consell de govern, en la sessió del 8 de febrer de 1931, hagués acomiadat cinc funcionaris temporers per considerar-los innecessaris i el mateix dia en nomenés trenta-dos, alguns dels quals destinats a les mateixes seccions dels abans acomiadats. Entre els nomenaments s'apuntava que hi havia una mecanògrafa amb un sou de tres mil pessetes anuals, neboda d'un diputat –sense especificar. I que un mes després, el 15 de març, a la mateixa noia se li havia fet una gratificació de cent pessetes. Assenyalant que en la mateixa sessió del 8 de febrer s'havia acordat suprimir gratificacions a alguns funcionaris, mentre s'augmentava la d'altres. També des de *La Publicitat* s'apuntava que Tarradellas havia comunicat, en el *Butlletí de la Generalitat*, del 21 de març l'acomiadament del darrer personal eventual. I que en el mateix *Butlletí* figurava el nomenament de diversos funcionaris temporers per tal que no en figurés cap d'eventual. Això volia dir, segons el diari, que els funcionaris que fins aquesta data apareixien com a eventuals ara passaven a ser temporers; "I molts dels que llegim -els que coneixem- no els havíem vist mai treballar a la casa [Generalitat]. Per tant hem de creure que han estat nomenats funcionaris temporers com a premi per haver passat uns quants mesos cobrant sense fer res".⁴⁸³ En el marc d'aquest procés reorganitzador, Tarradellas va expressar la manca d'homes preparats per assumir segons quines posicions tècniques a la Generalitat:

Els catalans, sigui per la tradició d'espanyolisme de la burocràcia oficial, sigui per llur temperament especial, han estat sempre al marge de les funcions burocràtiques, i ara ens trobem que quan cal organitzar un departament qualsevol esdevé difícilíssim de trobar gent preparada per a aquelles funcions. Ara no fem més que patir les conseqüències d'un excés de lirisme i de retòrica en l'obra del catalanisme durant trenta anys. Tot eren onades passionals que no donaren altres fruits que l'eclosió de molts política populars, però de poquíssims homes de govern.⁴⁸⁴

⁴⁸² Martínez Fiol, D., (2008), p.63

⁴⁸³ *El Correo Catalán*, 'Algunos datos sobre gastos, nombramientos y otros detalles', 5 d'abril de 1932; *La Publicitat*, 'Els enxufistes del grup B', 5 d'abril de 1932

⁴⁸⁴ J. B., *La Rambla*, 'Josep Tarradellas, conseller de Governació i diputat a Corts, ens parla del moment polític', 4 de juliol de 1931, p.3

Des de l'Escola d'Administració es va respondre a Tarradellas, “un dels homes que amb més eficàcia ha actuat en els moments d'estructuració de la Catalunya futura”, que l'Escola nodria els organismes públics de gent capacitada i es criticava que fins aleshores “s'han preocupat més els nostres homes de la quantitat per a millor afavorir la clientela política, que no de la qualitat dels funcionaris”.⁴⁸⁵

Fou, però, des de l'ultracatalanisme des d'on Tarradellas rebé les crítiques més fortes. D'una banda, des dels sectors que s'havien mostrat contraris a la formació de l'Esquerra per rebutjar la unió amb els republicans de Companys, als qui consideraven espanyolistes i, sobretot, per la decepció davant la renúncia de Macià a la República catalana i l'acceptació d'una autonomia i un Estatut. Representats eminentment pels diversos partits anomenats o que usaven ‘Estat Català’ al seu nom, de dretes o d'esquerres indistintament.⁴⁸⁶ D'aquestes posicions, per exemple, és representativa la visió del Partit Nacionalista Català (PNC), que considerava Tarradellas “un home actiu i que cerca els consells en bones fonts”, li retregué que a la Generalitat s'hi col·locaven els membres i afins a l'Esquerra perquè “fins ara en comptes de certificats de capacitat, s'ha demanat als aspirants a càrrecs, targes més o menys discretes d'amics o correligionaris o arbres genealògics”.⁴⁸⁷ Un intransigent de la Unió Catalanista com el doctor Joan Solé i Pla també va acusar Tarradellas de “treure gent, deixant-hi altres i readmetent-ne alguns, però dels que han entrat de no molt honesta procedència [...] un 65% són del Directori [de l'Esquerra Republicana], [...] casi totes les noies de l'Esquerra hi són col·locades”.⁴⁸⁸ Arribaven les queixes, doncs, des del nacionalisme intransigent que havia quedat desplaçat dels càrrecs després del 14 d'abril, que aprofitaven qualsevol moviment, com la reorganització de l'oficina de premsa per atacar Tarradellas:

Des de la Generalitat, Tarradellas [sic], inconegut en el Catalanisme, sense altre mèrit que ser soci de la famosa ‘Falç’—que, durant la dictadura militar no segà res, i ara es dedica a segar els càrrecs i les col·locacions de l'Ajuntament de Barcelona i de la Generalitat—, ha suprimit la Secció de Premsa, que la mateixa Generalitat creà per a les seves conveniències de partit. La dignitat periodística sembla que no ha transigit amb els ‘ordenos y

⁴⁸⁵ Rossell Montane, F., *La Rambla*, ‘L'organització de la Catalunya futura. La crisi d'homes’, 18 de juliol de 1931, p.4

⁴⁸⁶ Per una visió clarificadora de la complexitat d'aquest sector i la seva nomenclatura, vegeu: Ucelay-Da Cal, E., ‘La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)’, *Recerques*, 8, 1978: 159-206

⁴⁸⁷ *Estat Català*, ‘Manquen homes?’, 16 de juliol de 1932, p.4; Rubiralta, F., (2010) *El Partit Nacionalista Català (1932-1936): jocs polític i separatisme*, Barcelona: Dalmau editors

⁴⁸⁸ Esculies, J., (2011), pp.184-185

mando' dels feixistes d'aquella casa; i és per això que ells mateixos l'han liquidada, en veure que certs homes no consentien a doblegar-se ja més.

Ja constituïran altre sistema, que respondrà a les seves veleïats unipersonals. El mateix senyor Tarradellas [sic], fa temps que centralitza, en una oficina, tot quant té relació amb l'administració local catalana, amb la finalitat que tots els secretaris dels Ajuntaments catalans siguin influenciats pels elements dirigents de la Generalitat. Amb aquesta forma, l'Esquerra té a les seves mans no solament gran nombre d'alcaldes sortits per art d'encantament durant el període postrevolucionari diguem-ho així— ; sinó que hi té, ara, els secretaris municipals, que, com és fa sabut, en certs pobles allunyats de la capital, són els mentors i els dictadoret del campanar.⁴⁸⁹

Però d'entre el nacionalisme radical, el més bel·ligerant amb l'actuació de Tarradellas va ser el que, procedent de l'Estat Català de Macià, havia quedat englobat a l'Esquerra. Aquest sector – format en gran part per joves–, per haver acompanyat Macià en el seu exili o la lluita clandestina a l'interior durant la Dictadura, es veia legitimat per ocupar càrrecs, comptant amb la preparació adequada o sense. Des del *D.I.C.* s'ironitzava amb aquestes motivacions simulant un anunci: “FALTAN oficiales o medio oficiales de policía para la Generalidad. Indispensable haber tomado parte en la batalla de Prats de Molló. Dirigirse a Tarradellas”.⁴⁹⁰ Des de *La Campana de Gràcia* es criticava Tarradellas, incloent-lo entre els que “han arribat a lloc pels propis mereixements, no hi ha dubte, però també per una dosi d'atzar gens menyspreable. I tancats en la torre de vori dels propis càrrecs, de la pròpia infatuació manta vegada han arribat a veure's les úniques capacitats de govern de Catalunya”.⁴⁹¹ Des de feia alguns mesos certs dirigents de l'ERC s'havien començat a lamentar de la carència d'un organ de premsa des del qual donar veu al sector intransigent en el si del partit. Veient, com veien, que *L'Opinió* anava per lliure i, ni tan sols havia volgut esdevenir el diari del partit, pròpiament. D'aquí que al novembre de 1931 *La Humanitat*, dirigit per Companys, hagués adoptat aquest rol. A partir del juliol de 1932, *La Campana de Gràcia* era la veu de l'ala ‘dura’ de l'Esquerra. En l'operació de compra hi havien intervingut l'alcade Jaume Aiguader, i Dencàs, després de consultar-ho amb Gassol. D'aquí l'escomesa contra Tarradellas.⁴⁹²

⁴⁸⁹ *Nosaltres Sols!*, ‘Vers la destrucció moral del país. El feixisme de la Generalitat. La resurrecció d'El Barberillo i d'En Pantorrilles. Per la llibertat dels catalans!’, 12 de novembre de 1932, p.1

⁴⁹⁰ *D.I.C.*, ‘Demandas’, 8 d'octubre de 1932, p.12

⁴⁹¹ *Aires de la Conca*, ‘Un partit que s'enfonsa’, 16 de juliol de 1932, p.5 (a partir de *La Campana de Gràcia*)

⁴⁹² *El Diluvio*, ‘La Campana de Gràcia’ pasa a la Esquerra’, 23 de juny de 1932, p.4

Durant tot l'any, Tarradellas, junt a les queixes del nacionalisme radical en el si de l'ERC, també va haver de suportar l'atac d'un altre sector, l'enquadrat en la Unió Socialista de Catalunya, el diminut soci electoral de l'Esquerra. A l'abril de 1931 l'associació de funcionaris provinent de la Diputació de Barcelona va passar a denominar-se Associació Cultura i Esport - Generalitat de Catalunya (ACE-GC). Fins a l'inici de 1932 aquesta va estar dominada per funcionaris vinculats a la Lliga i al PCR i va mantenir-se amb la mentalitat més aviat lúdica, i no pas reivindicativa, que havia tingut des de la seva fundació l'any 1930. La voluntat de l'Associació no era entrar en conflictes laborals que poguessin desestabilitzar la recent creada Generalitat i, de retruc, els llocs de treball. Tanmateix, el seu nombre de socis, sobretot de categories inferiors, va veure's incrementat pels nous funcionaris vinculats a l'ERC, la USC o el Bloc Obrer Camperol. D'entre aquests nous adherits van sorgir pressions a la direcció per tal que l'Associació prengués una actitud més social i no tan lúdica.⁴⁹³

A la primavera de 1932, Rafael Ramis, ex-membre d'Estat Català i també militant de la USC, va fer-se amb la direcció de l'ACE-GC. La intenció de Ramis era, a banda, de treballar per reivindicar millores laborals, assistencials i mutuels dels funcionaris, eixamplar la base de la Unió en aquest àmbit. El joc de Ramis a l'Associació anava lligat als moviments interns d'aquest partit, per desbancar el lideratge dels sectors que li donaven una pàtina més intel·lectual i tecnòcrata, per adoptar una aparença més obrerista, amb una propaganda encaminada sobretot als empleats de categories inferiors i temporals. Es plantejava també de concretar un espai obrer i sindical propi, fora de la clàssica idea de l'esquerra catalana d'atreure i controlar la CNT. Un espai que s'obris al sector serveis i dins les diverses administracions. Un discurs, per tant, obertament estatista, que no s'avergonyia del mot 'funcionari', enfrontat a l'antiestatisme de la Confederació. Entenent que els treballadors de l'Estat podien també 'conquerir-lo des de dins'. També es pretenia substituir amb el temps al seu soci, l'ERC, dins l'espai d'esquerres. El dissenyador i organitzador d'aquesta nova orientació del socialisme català era Joan Comorera, funcionari i secretari de l'aleshores Manuel Serra i Moret, conseller de Treball. Ramis era l'home de Comorera a l'ACE-GC. El domini en la direcció de la USC per part de Comorera arran del Primer Congrés Nacional de la USC, a l'abril, només va fer que accelerar aquests

⁴⁹³ Martínez Fiol, D., (2010), pp.25-28; Cebrian, C., 'Joan Comorera i Solé, fundador del PSUC' a Cebrian, C., (ed.) *Joan Comorera torna a casa*, Barcelona: Pòrtic, 2009: 13-36; Martín Ramos, J. L., 'Joan Comorera: concebre la sobirania per mitjà de la independència de l'acció política' a *Ibid.*, pp.56-97; Solé Sabaté, J. M., (1997) *Joan Comorera: un home clau en la política catalana: Cervera, 1894-Burgos, 1958*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs

plantejaments.⁴⁹⁴ En el marc d'aquest joc per dominar l'ACE-GC i per obrir la base de la USC per tal de crèixer a costa del seu aliat electoral, ERC, Tarradellas va ser acusat per Ramis des del *Butlletí* de l'Associació d'afavorir els funcionaris de rang superior culpant-lo de la situació de privilegi, al seu parer, d'aquests respecte als funcionaris de categories menors:

[A Tarradellas] l'animaven els millors propòsits. Volia fer bona feina, que hauria estat aplaudida per tots els ciutadans equànimes. Topà, de bon antuvi, amb resistències recolzades de tan amunt que devingueren invencibles. I, decebut ja, es deixà anar encerclant entre una *camarilla* [sic] d'empleats de categoria i cometé arbitrietats i injustícies, sempre en favor dels peixos grossos. Per als empleats humils, el senyor Tarradellas actuà com un guàrdia civil, vigilant personalment que no fessin un minut tard, mentre deixava tranquils els que disfruten d'un sou respectable, no tots afanyosos de donar tothora bon exemple als seus subordinats.⁴⁹⁵

Tarradellas, doncs, va rebre crítiques des del soci de l'Esquerra en el marc de la nova orientació de la USC. Unes crítiques, amb Comorera de fons, que també tindrien implicacions *a posteriori* en el marc de la Guerra Civil, com es veurà. Malgrat totes aquestes crítiques, però, Tarradellas no va desistir i a finals d'agost de 1932 va assenyalar que en vigílies de la implantació de l'Estatut calia adaptar el personal a la nova organització de la Generalitat. El pla per fer-ho el va elaborar una comissió presidida per Tarradellas en la que figuraven, a més dels funcionaris corresponents, Serra i Moret i els comissaris delegats de la Generalitat a Girona, Josep Irla, a Lleida Epifani Bellí, i a Tarragona Domènec Pinyana. Així, per fer front a la confusió que provocava la superposició de l'antiga administració de les diputacions i de les noves dinàmiques que generava la Generalitat, el Govern va aprovar el 22 d'agost una nova estructura administrativa dividida en quatre seccions: Departament Central, Governació, Finances i Foment, proposant una pauta per assenyalar la jurisdicció de cada conseller sobre cadascun dels serveis i dependències que fins a aquell moment integraven l'Oficina Central de la Generalitat.⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ *Ibid.*, pp. 45-49

⁴⁹⁵ Ramis R., 'És clar que cal posar-hi remei', *Butlletí Associació Funcionaris Generalitat de Catalunya*, n.3, setembre 1933, Barcelona, p.4

⁴⁹⁶ *L'Opinió*, 'Conversa amb el senyor Tarradellas, 31 d'agost de 1932; *La Veu de Catalunya*, 'Manifestacions del senyor Tarradellas, 31 d'agost de 1932; *La Publicitat*, 'El Conseller de Governació', 31 d'agost de 1932; *La Vanguardia*, 'El consejero de Gobernación', 31 d'agost de 1932; *Diari Mercantil*, 'La nova estructuració de la Generalitat', 31 d'agost de 1932

Fig.15 Tarradellas amb Macià i Companys visitant el Centre Republicà del Dte. V de Barcelona que presidia Joan Pons (amb una medalla a la solapa), 19 de juliol de 1932 (AMTM)

Pel que fa a la dependència de negociats i serveis del conseller de Governació durant el període transitori, es van fixar els següents: negociat d'actes, secretaria particular de la presidència –que mantenia Tarradellas–, Registre general, *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, *Diari de Sessions* i arxiu, servei telefònic, mèdic i fotogràfic del Departament Central, Negociat del cens electoral, esquadres, Assessoria d'Administració Local, Oficina de premsa i Oficina de Madrid. A aquestes dependències s'hi va afegir la creació dins el departament de Governació d'una comissió de correcció d'estil de tota l'administració de la Generalitat, que hauria de supervisar tota impressió o reimpressió dels seus documents d'aquesta; la Comissió estava integrada, a banda dels dos caps de secció del departament de Governació, per Joan Puig i Ferrer i Cèsar A. Jordana com a cap del negociat d'actes. Pel que feia a la composició personal del departament de Governació, destacaven Carles Soldevila com a cap de secció que ocupava les funcions de la Secretaria de Governació; Miquel Cases com a cap de negociat segon a l'Assessoria d'Administració Local, a la qual seguia vinculat Víctor Hurtado i Martí com a cap de negociat interí, i Joan Tomàs, oficial primer i responsable de l'Oficina de Premsa. Entre els temporals, que haurien de fer els concursos corresponents per a l'ocupació definitiva de la plaça, hi havia, en diverses dependències, Josep M. Massip, Josep Rovira Canals i Pere Foix i Cases.⁴⁹⁷

⁴⁹⁷ *El Matí*, 'La nova estructuració de la Generalitat', 31 d'agost de 1932; *El Liberal*, 'Los trabajos para la nueva estructuración de la Generalitat', 31 d'agost de 1932; Sarrion, J., (1982) *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya: 1912-1939*, Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, pp.264-265; Granier-Barrera, E., (1994) *Una vida plena. Memòries d'un periodista abans i després de la guerra*, Barcelona: Hacer, p.101

D'altra banda, Tarradellas va voler acabar amb la desigualtat de sous entre el personal d'una mateixa categoria. En aquesta reorganització, va mantenir-se l'estructura de l'antiga Diputació, excepte en dues noves categories; la de cap de departament, que coordinava les seves seccions i dependències i del personal sota les seves ordres; i la de cap de negociat, per a la que no s'exigia que tinguessin cap títol de lletrats o equivalent. Per clarificar aquesta situació, el funcionariat es va dividir en tres grups, cadascun d'ells en diverses categories i amb una reglamentació d'ingrés i ascens. El primer grup, el superior tècnic, seria l'esglaió màxim de la jerarquia dins de cada departament, amb les funcions de relligar les seves seccions i dependències, i estaria integrat per les categories de caps de departament –que no seria proveïda, però, fins que no s'aprovés l'estructura definitiva de la Generalitat, que hauria de seguir a l'aprovació de l'Estatut– de caps de secció i de caps de negociat primers. El segon grup, l'administratiu tècnic, l'integrarien les categories de caps de negociat segons i d'oficials primers i segons. Finalment, el tercer grup, l'administratiu auxiliar, el formarien els auxiliars primers i segons. L'ingrés a cada un dels grups s'havia de fer per la categoria inferior mitjançant oposició o concurs, sense que els funcionaris poguessin passar d'un grup a l'altre si no era subjectant-se a condicions generals d'ingrés. Així mateix, l'ascens de categoria dins de cada grup s'hauria de fer pel sistema de doble torn, de mèrits i d'antiguitat. Per ocupar les categories del grup primer s'hauria d'estar en possessió del títol de lletrat, metge, enginyer o arquitecte o pertànyer al cos d'interventors de cabals públics, segons quina fos la funció específica que s'hauria d'ocupar. Per a les del segon s'haurien d'haver cursat els estudis corresponents a l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de la Generalitat o, si esqueia per la funció, pertànyer a l'esmentat Cos d'interventors.⁴⁹⁸ En aquest sentit, Tarradellas es mostrava preocupat perquè un excés de burocràcia no ofegués el procés dels traspassos de competències:

Cal posar una barrera a tots aquells impetuosos creguts que solament per una influència política poden arribar a llocs que ni per la seva ni per la seva eficiència de treball no en són mereixedors. Cal, doncs, evitar aquest perill que sempre ha tingut un excés de burocràcia. Interessa sobretot pensar que ni les amistats personals, ni les polítiques podran en cap ocasió aconseguir que les corporacions públiques es nodreixin de persones que no tinguin una preparació prèvia.⁴⁹⁹

⁴⁹⁸ Martín Ramos, J. Ll., 'Governació (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006), pp.231-232

⁴⁹⁹ *La Noche*, 'Manifestaciones del Consejero de Gobernación', 1 de setembre de 1932, p.4; *El Noticiero Universal*, 'La estructuración burocrática de la nueva Cataluña', 1 de setembre de 1932, p.3; *El Sol*, 'Condiciones para ingresar en el cuadro de funcionarios', 1 de setembre de 1932, p.5; *La Nau*, 'Importantes manifestaciones del consejero de Gobernación, señor Tarradellas', 1 de setembre de 1932, p.3; *La Publicitat*, 'Josep Tarradellas dona compte de com serà la nova estructuració burocràtica del Govern de la Generalitat', 1 de setembre de 1932, p.4; *El Diluvio*, 'El

Des de l'oposició es continuava elogiant la tasca de Tarradellas. El *Diari Mercantil* assegurava que:

Seguint la nostra línia de conducta hem blasmat sovint de l'actuació de l'Esquerra Republicana en funcions de govern, [però] no tenim cap inconvenient en pronunciar-nos elogiosament sobre els propòsits que ha avençat a la premsa el senyor Tarradellas referents a l'estructuració burocràtica de la Catalunya autònoma. La seriositat i l'austeritat que s'endevinen a través de les manifestacions del Conseller de Governació ens fa restar esperançats que no continuarà l'anarquia que ha regnat fins ara, en la complexa qüestió del funcionarisme en alguns centres oficials.⁵⁰⁰

Arran dels comentaris elogiosos cap a Tarradellas, des de *Mirador* preguntaven què hi deia l'oposició lligaire:

Li pregunten a un redactor de *La Veu de Catalunya* el concepte que el conseller de Governació de la Generalitat, senyor Tarradellas, i la seva actuació mereixen als regionalistes. –Excel·lent! –respon. I afegeix tot seguit: –Per això no en parlem gaire. Heu ací condensada en aquesta resposta tota la tàctica de la Lliga.⁵⁰¹

Malgrat el pla organitzatiu, qui continuava carregant contra Tarradellas era el nacionalisme radical extraparlamentari, des de *Nosaltres Sols!*:

El mateix senyor Tarradellas ja fa temps que centralitza, en una oficina, tot quant té relació amb l'administració local catalana, amb la finalitat que tots els secretaris dels Ajuntaments catalans siguin influenciats pels elements dirigents de la Generalitat. Amb aquesta forma, l'Esquerra té a les seves mans no solament gran nombre d'alcaldes sortits per art d'encantament durant el període postrevolucionari –diguem-ho així–; sinó que hi té, ara, el secretaris municipals que, com és sabut, en certs pobles allunyats de la capital, són els mentors i els dictadors del campanar.⁵⁰²

En paral·lel a la tasca d'estructurar el personal de la Generalitat, Tarradellas va regularitzar la publicació del *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* que contenia els acords del consell

senyor Tarradellas habla a los periodistas de la nueva estructuración burocrática de Cataluña', 2 de setembre de 1932, p.6; *Diari Mercantil*, 'El conseller de Governació de la Generalitat, senyor Tarradellas, parla de l'estructuració dels serveis per a quan sigui aprovat l'Estatut', 2 de setembre de 1932, p.5; *L'Opinió*, 'L'Estructuració burocràtica de la Generalitat de Catalunya', 2 de setembre de 1932, p.4

⁵⁰⁰ *Diari Mercantil*, 'Reflector', 2 de setembre de 1932, p.6

⁵⁰¹ *Mirador*, 'Tàctica regionalista', 8 de setembre de 1931, n.188, p.1

⁵⁰² *Nosaltres Sols!*, 12 de novembre de 1932

de la Generalitat, dividits per departaments, els dies 15 i 30 de cada mes. Així mateix, va fer publicar dos volums amb tots els acords presos des de la proclamació de la República i una memòria de la tasca feta pel departament d'Instrucció, encapçalat per Gassol.⁵⁰³

⁵⁰³ *La Humanitat*, 'Del palau de la generalitat', 30 de desembre de 1931; *Diario de Barcelona*, 'Manifestaciones del señor Tarradellas', 30 de desembre de 1931; *El Dia Gráfico*, 'El señor Tarradellas', 31 de desembre de 1931; *El Correo Catalán*, 'Manifestaciones del Sr. Tarradellas', 31 de desembre de 1931; *Las Noticias*, 'El señor Tarradellas también recibe a los periodistas', 31 de desembre de 1931; *La Vanguardia*, 'Declaraciones del nuevo consejero de la Generalidad', 31 de desembre de 1931, p.9; 'Consejo extraordinario', 1 de gener de 1932, p.8; 'El Boletín de la Generalidad', 16 de gener de 1932, p.4; *La Publicitat*, 'El Butlletí de la Generalitat', 16 de gener de 1932; *El Diluvio*, 'El Boletín de la Generalidad de Cataluña', 16 de gener de 1932; *Mirador*, 'El temporal polític', 31 de desembre de 1931, n.152, p.1; Udina, E., (1978), pp.85-87

La unificació de serveis

En paral·lel a l'anterior, Tarradellas va començar a encarrilar la seva segona prioritat, la unificació de serveis de l'àmbit municipal. A finals de febrer de 1932 va exposar al Govern la conveniència de regular certs aspectes de la vida municipal de Catalunya per facilitar la ràpida implantació del règim autonòmic. En aquest sentit, va promoure l'acord del Consell per iniciar les gestions perquè, a l'espera de l'aprovació de l'Estatut, passessin a la Generalitat les facultats i funcions relatives als ajuntaments que exercien els governadors civils. La intervenció municipal executiva havia d'esperar a l'aprovació de l'Estatut, però Tarradellas va avançar en el terreny consultiu mantenint diverses reunions amb els quatre governadors civils de Catalunya; Joan Moles de Barcelona, Clàudi Ametlla de Girona, Antoni Ventós de Lleida, i Ramon Noguer i Comet de Tarragona.⁵⁰⁴

Fig.16 Tarradellas reunit amb els quatre governadors civils de Catalunya, 27 d'abril de 1932 (AMTM)

Amb el vist-i-plau del Govern, Tarradellas va visitar també al ministre de Governació, Santiago Casares Quiroga, per exposar-li les bases sobre les que s'estructuraria la futura vida municipal de Catalunya i després va reunir-se de nou amb els governadors per tractar-ne la implementació. En virtut d'aquestes gestions, la Generalitat va crear l'Assessoria d'Administració Local, amb la missió d'estructurar un pla de la vida municipal dels pobles de Catalunya per desplegar-lo quan s'aprovés l'Estatut. El nou ens havia de tramitar assumptes d'interès per les corporacions locals i

⁵⁰⁴ *La Nau*, 'Reunió important', 14 de març de 1932; *Diari Mercantil*, 'Interessants declaracions del Sr. Tarradellas', 15 de març de 1932; *La Vanguardia*, 'Aclaración', 17 de març de 1932, p.9; *La Vanguardia*, 'Despacho para periodistas', 18 de març de 1932, p.8; Martín Ramos, J. L., 'Governació (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006), pp.228-229; Noguer Comet, R., (1933) *Vint mesos de govern provincial*, Barcelona: Tip Cosmos, pp. 29-33

assessor als ajuntaments i als seus funcionaris municipals. Així com orientar als ajuntaments que ho desitgessin respecte la seva situació econòmica, i demés qüestions tècniques municipals, com urbanisme, aigües i altres.⁵⁰⁵

En relació amb l'àmbit municipal, a partir de l'abril Tarradellas va donar un impuls important a l'avantprojecte de la divisió político-administrativa de Catalunya. Ja a l'octubre de 1931 per iniciativa del conseller Gassol s'havia creat una ponència per l'estudi de la divisió territorial, adscrita a Instrucció Pública, però no vas ser fins que aquesta va passar a Governació i amb l'arribada de Tarradellas que la qüestió es va desencallar. Finalment, el 12 d'octubre en una sessió presidida per ell i després de polèmiques reunions de treball va aprovar-se el projecte pel qual Catalunya es dividiria en 38 comarques aplegades en 9 vegueries. El projecte quedaria novament aturat a partir del gener de 1933 quan Tarradellas deixaria de ser conseller. Més endavant, a l'abril d'aquell any, apareixeria el llibre de la ponència *Divisió Territorial; Estudios i Projectes. Nomenclàtor de municipis*. El projecte de Llei no es duria al Parlament de Catalunya fins el setembre de 1934, a petició de l'aleshores conseller de Governació, Dencàs. El tràmit, però, quedaria paralitzat de resultes dels Fets d'Octubre i, una vegada retornat el govern Companys a la Generalitat, la qüestió no es resoldria per l'esclat de la Guerra Civil. No seria fins que, l'11 d'agost de 1936, novament amb Tarradellas com a conseller, ara d'Economia, que arran de la necessitat d'estructurar les possibilitats productores, consumidores i exportadores de Catalunya es recuperaria el projecte. Finalment se suprimiria la denominació de 'vegueries' i es parlaria de 'regions' i, pel decret del 27 d'agost de 1936, el Govern a proposta de Tarradellas implantaria aquesta divisió territorial.⁵⁰⁶

En paral·lel a les seves activitats com a conseller de Governació i secretari particular de Macià, Tarradellas va participar durant aquests mesos en els diversos actes organitzats per La Falç. El gener de 1932, l'entitat va traslladar el seu estatge a la Rambla de les Flors, 30, principal. Sembla

⁵⁰⁵ *La Vanguardia*, 'Organización de la vida municipal', 23 de març de 1932, p.4; *La Nau*, 'L'estructuració del Govern de Catalunya', 23 de març de 1932; *Diario de Barcelona*, 'El consejero de Gobernación', 23 de març de 1932, p.8; *El Progreso*, 'El señor Tarradellas hace manifestaciones', 23 de març de 1932, p.4; *La Veu de Catalunya*, 'No hi ha personal eventual', 23 de març de 1932, p.3; *El Día Gráfico*, 'Creación de una Asesoría de Administración local', 23 de març de 1932, p.5; *La Publicitat*, 'El Govern de Catalunya', 23 de març de 1932, p.6; *El Sol*, 'El Sr. Tarradellas habla de las gestiones que ha realizado en Madrid', 23 de març de 1932, p.7; *El Diluvio*, 'Palacio de la Generalidad', 23 de març de 1932, p.9; *El Noticiero Universal*, 'El funcionamiento de la nueva asesoría de administración local', 31 de març de 1932, p.4; *La Noche*, 'La Generalidad de Catalunya', 31 de març de 1932, p.5

⁵⁰⁶ Martín Ramos, J. L., 'Governació (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006), p.229; Sobrequés, J., (1983) *Catalunya i la Segona República*, Barcelona: Edicions d'Ara, pp.408-413

que el Dr. Manuel Corachan, el seu deixeble Dr. Josep Trueta i el cunyat d'aquest, Rodolf Llacuna, van avalar l'entitat davant el propietari del pis. Tarradellas va visitar les dependències acompanyant Macià, Comas, Companys, i el president de La Falç, Lluís Bru, entre altres.⁵⁰⁷ Durant tot l'any, Tarradellas va continuar rebent homenatges i participant en trobades per explicar la política duta a terme per l'Esquerra. El diumenge 17 de gener a la nit, acompanyat per Gassol i el soci de La Falç i cap de redacció de *L'Opinió*, Joan Alavedra, va anar a l'Ateneu Instructiu Benèfic de Cervelló per parlat de la tasca cultural de la Generalitat. Tarradellas va rebre un ram de clavells i va demanar que el duguessin a la tomba dels seus avis, en la mateixa localitat.⁵⁰⁸ El 27 de febrer a migdia al Bar Monumental, els periodistes Lluís Aymamí del PCR, Adrià Vilalta, Joan Alavedra de *L'Opinió* i el lligaire Joan Costa i Déu van oferir un dinar a Tarradellas, en agraïment encara, de les atencions d'aquest durant els dies que van estar a Madrid –l'agost de 1931– cobrint el viatge de Macià per lliurar l'Estatut.⁵⁰⁹ El dissabte 5 de març, denotant encara la bona entesa entre Tarradellas i Dencàs, l'Avenç Obrer de Sant Andreu va homenatjar al primer. Hi van assistir el diputat i president de les Joventuts d'Estat Català i de l'Avenç, Dencàs, el conseller d'Instrucció, Gassol, l'alcalde de Barcelona Jaume Aiguader, Miquel Guinart en representació del Casal Català Martinenc i Lluís Bru de La Falç, entre altres. Tarradellas en parlar va expressar que:

L'Esquerra Republicana és avui, el partit més potent que mai hagi hagut a Catalunya. La seva força enorme radica en la seva organització interna, profundament democràtica, el que fa que tots els militants del Partit, actuant cadascú des del seu lloc, des de Macià fins a l'últim, actuem tots amb una compenetració que no serà mai possible en els partits subjectes a cabdillatges i capelletes, i dominats per seleccions més o menys adinerades o representatives.⁵¹⁰

Aquell mateix mes, Tarradellas va fer una conferència a La Falç, en la que va destacar que:

⁵⁰⁷ *Las Noticias*, 3 de gener de 1932; *Estat Català*, 'Bon cop de Falç', 20 de febrer de 1932, p.4; *Full Oficial*, 'La comissió executiva de l'ERC. Elecció de membres', 28 de febrer de 1932; Trueta, J., (1978), p.107

⁵⁰⁸ *El Noticiero Universal*, 'Cervelló', 18 de gener de 1932, p.2; *Full oficial*, 'Conferència del Conseller Ventura Gassol. Homenatge al Conseller Josep Tarradellas', 18 de gener de 1932, p.3; *La Nau*, 'Els consellers Ventura Gassol i Josep Tarradellas a Cervelló', 18 de gener de 1932, p.5; *L'Opinió*, 'Una conferència i un homenatge a Cervelló', 18 de gener de 1932, p.4; *La Vanguardia*, 'Conferencia del señor Gasol, Homenaje al señor Tarradellas', 19 de gener de 1932, p.10

⁵⁰⁹ *L'Opinió*, 'Un dinar a Josep Tarradellas', 28 de febrer de 1932; *La Veu de Catalunya*, 'Festa de companyonia', 28 de febrer de 1932; *La Publicitat*, 'Dinar de companyonia', 28 de febrer de 1932, p.5

⁵¹⁰ *La Humanitat*, 'Un homenatge a Josep Tarradellas. A l'Avenç Obrer Català de Sant Andreu', 7 de març de 1932, p.3; *L'Opinió*, 'Vetllada d'homenatge al conseller Josep Tarradellas', 7 de març de 1932, p.3

Estic segur que us fareu càrrec que es tracta d'una conversa amical i no pas d'una conferència política. [...] Sempre he escoltat els vostres consells, i mai no m'ha mancat el vostre ajut en els moments difícils de la meua curta carrera política. [...] He passat moments dolorosos durant els vuit mesos que vaig estar a la secretaria particular de la Presidència. Moments en els quals moltes vegades pensava tornar cap a casa i acabar (perdoneu) la meua carrera política. Per disciplina a l'home íntegre i venerable he passat per totes les amargors que es produïren en aquella època i he resolt afers que de primer antuvi semblava impossible de resoldre. [...] Francesc Macià m'honorà en posar-me en candidatura per a diputat a Corts. Malgrat l'honor que això representava per mi, no podia acceptar.⁵¹¹

També va fer un fervorós elogi d'Antoni Xirau “que ha estat el que amb més tossuderia ha defensat [a les Corts] els punts de vista dels catalans davant el problema de l'Estatut”. Així mateix, va adjudicar molts dels seus èxits a Governació al seu secretari particular, Miquel Albert. Tarradellas també va assistir al març amb Macià i Companys al lliurament d'una bandera a la Joventut del Centre Republicà Català del dte. Vè.⁵¹² Més endavant, el 10 de juliol de 1932, Tarradellas rebria un important homenatge a l'Ateneu Pi i Margall de la Barceloneta, on va assistir la flor i nata de l'Esquerra. Van prendre la paraula Lluhí, que va elogiar-lo en un to paternalista, i Joan Tauler, que en va destacar els dots com a relacions públiques:

En política, lo mateix que en les relacions socials, el que es distingeix ho deu a la seva capacitat, sí, però més que a la seva capacitat, en la majoria de vegades, ho deu a lo que en podríem dir el seu do de gents, el saber inspirar simpatia a tots els que el coneixen. I, en aquest aspecte, conservant com vàreu conservar dins la captació d'aquesta simpatia, la puresa de les vostres conviccions, jo sento una doble admiració a en Josep Tarradellas. La capacitat a l'amic Tarradellas no li falta i no parlo d'activitat, perquè, en quan a activitat és inesgotable. L'activitat demostrada en els càrrecs que té, en els que ha tingut i en els càrrec que pot tenir el dia de demà.⁵¹³

⁵¹¹ *La Humanitat*, ‘Josep Tarradellas a La Falç’, 17 de març de 1932, p.3; *L'Opinió*, ‘A la Joventut d'Esquerra Republicana La Falç, el senyor Josep Tarradellas dona compte de la seva gestió pública des del 14 d'abril’, 18 de març de 1932, p.4

⁵¹² *L'Opinió*, ‘A la Joventut d'Esquerra Republicana ‘La Falç’, el senyor Josep Tarradellas dona compte de la seva gestió pública des del 14 d'abril’, 17 de març de 1932, p.4; *La Humanitat*, ‘Josep Tarradellas a La Falç’, 17 de març de 1932, p.3; *La Nau*, ‘Conferència de Joan (sic) Tarradellas a La Falç’, 16 de març de 1932, p.4; *La Veu de Catalunya*, ‘Conferència del senyor Tarradellas’, 27 de setembre de 1932, p.5; *El Noticiero Universal*, ‘Cervelló’, 18 de gener de 1932, p.4; *Full oficial*, ‘Conferència del Conseller Ventura Gassol. Homenatge al Conseller Josep Tarradellas’, 18 de gener de 1932, p.5; *La Nau*, ‘Els consellers Ventura Gassol i Josep Tarradellas a Cervelló’, 18 de gener de 1932, p.4; *L'Opinió*, ‘Una conferència i un homenatge a Cervelló’, 18 de gener de 1932, p.4; *La Vanguardia*, ‘Conferència del señor Gasol, Homenaje al señor Tarradellas’, 19 de gener de 1932, p.10; *L'Opinió*, 19 de juliol de 1932, ‘Tarradellas, Macià i Companys assisteixen al lliurament d'una bandera a la Joventut del Centre Republicà Català’, p.3

⁵¹³ Lluhí i Trabal en el seu parlament al ‘*Vermut popular d'homenatge a en Josep Tarradellas*’. Ateneu Pi i Margall, 10 de juliol de 1932. Llibret transcrit a Diversos. Fons Govern Macià. (AMTM)

La ‘dignificació’ del Palau de la Generalitat

En aquest primer mig any, entre el 20 de febrer i el 19 d’abril de 1932, Tarradellas va dirigir el procés de ‘dignificació’ del Palau de la Generalitat i va deixar constància del procés a l’informe *El meu mòbil de dignificació del Palau de la Generalitat i el procés de les obres*. Tarradellas assegurava que “més que parlar de dignificació i de restauració del Palau, hauríem de dir, simplement, restitució [...] deixar el Palau tal com era abans de la Dictadura”. Aquest extrem no era del tot cert. El Govern català va realitzar les modificacions que va creure oportunes, d’acord amb el seu projecte polític, mantenint quan convingué ornamentacions que, precisament, s’havien construït durant el període de la Dictadura. Tarradellas ho deixava entreveure així:

El meu primer impuls [...] va ésser restituir el Palau al seu sentit històric. [...] Els crítics d’art i la premsa havien creat un ambient propici a base de parlar de restauració artística. Les raons [...] a començar de seguida [...] eren sobretot raons d’ordre polític. Era la voluntat de fer que fos també visible a l’exterior del Palau del Govern de Catalunya la transformació interior del nostre poble que significava la constitució d’aquest Govern. [...] Vaig parlar-ne primer al meu estimat amic Ventura Gassol, conseller de Cultura, amb el qual vaig estar sempre d’acord en el començament, en el curs i en el detall de les obres.⁵¹⁴

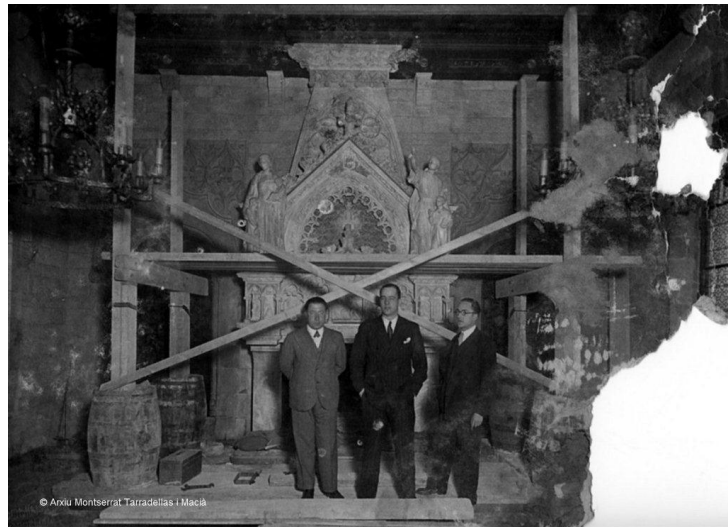
La ‘dignificació’ de la qual parlava Tarradellas formava part de la recreació o invenció del ‘barri gòtic’. Una denominació també de nou cuny, ja que el nom d’ús comú era ‘barri de la catedral’. La burgesia industrial catalana havia començat cap al 1887 la planificació i construcció d’edificis ‘gòtics’ en el què havia estat el recinte emmurallat de Barcelona. En aquest procés, nombrosos edificis van ser remodelats amb façanes inventades amb l’objectiu d’enllaçar el present amb les glòries gòtiques catalanes en el marc del nou projecte nacionalitzador. Josep Maria Milà i Camps, president de la Diputació de Barcelona en el període primorriverista, va ser qui va encarregar, per exemple, tant la ‘restauració’ de la Casa dels Canonges, amb un projecte que modificaria l’edifici original, com també l’any 1928 el pont neogòtic que unia el Palau amb la Casa dels Canonges pel carrer del Bisbe.⁵¹⁵

⁵¹⁴ Tarradellas, J., ‘El meu mòbil de dignificació del Palau de la Generalitat i el procés de les obres’. Fons Govern Macià (AMTM)

⁵¹⁵ Bohigas, P., (1929) *El Palacio de la Excm. Diputación Provincial de Barcelona*, Barcelona: Diputació de Barcelona, p.64; Còcola, A., ‘El barrio gótico de Barcelona. De símbolo nacional a parque temático’, *Scripta Nova. Revista electrònica de geografia y ciencias sociales*, Universitat de Barcelona, vol. XV, n.371, 10 d’agost de 2011 [on-line a <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-371.htm>]; (2011) *El Barrio Gótico de Barcelona: planificación del pasado e imagen de marca*, Barcelona: Ed. Madroño; Rovira, J. M., (2004) *Renacimiento y arquitectura. El Palau de la Generalitat*, Barcelona: Ed. UPC; Carbonell, M., (2005) *El Palau de la Generalitat: 600 anys: art i arquitectura*, Barcelona: Generalitat de Catalunya

La crítica a la feina de Tarradellas i per extensió al Govern català, per tant, no va focalitzar-se en la ‘invenció’ del gòtic del Palau, en el que les diverses tendències polítiques podien estar d’acord, sinó en veure-hi un procés de laïtziació. De fet, el conseller de Governació seguia el dictamen encarregat el 5 de juny de l’any 1930 a Francesc Martorell, Santiago Marco i Feliu Elias, delegats respectivament de l’Institut d’Estudis Catalans, el Foment de les Arts Decoratives i els Amics de l’Art Vell, aprovat per la Diputació de Barcelona el 14 de novembre de 1930, en etapa encara pre-Republicana. D’acord amb el dictamen, doncs, Tarradellas va dirigir les obres de ‘dignificació’. El primer acord del Consell de Govern, a proposta de Tarradellas, va tenir lloc en la sessió del 15 de febrer de 1932 i va anar referit a la supressió del tríptic de marbre i bronze de la galeria gòtica perquè, segons el dictamen, “aquest trencava absurdament la puresa de les línies d’aquesta”.⁵¹⁶

Fig.17 Josep Tarradellas, al centre, i Joan Alavedra, a l’esquerra, visiten les obres de dignificació del Palau de la Generalitat, 6 d’abril de 1932 (AMTM)

A continuació, el Consell va acordar, el 21 de març, que fossin suprimits els fanals del Pati dels Tarongers i les columnes on aquests es recolzaven. També que la pica i campana exteriors fossin emplaçades a l’interior la capella de Sant Jordi. En la mateixa sessió, sempre d’acord amb el dictamen, es va acordar que fossin despintades les carteles de la galeria gòtica. Dos dies després, Tarradellas ho va explicar a la premsa. El catòlic *El Matí* va donar a conèixer la notícia de

⁵¹⁶ *La Publicitat*, 27 de febrer de 1932, p.5

l'enderrocament dels fanals i de l'esborrament dels escuts i atributs religiosos de l'enteixinat del sostre de la galeria gòtica sense cap atac ni cap insinuació de laïcisme. Assanyalant que “totes aquestes mesures tenen com a finalitat restituir al Palau la sobrietat artística”.⁵¹⁷ En canvi, des de *Flama* es va titular ‘El senyor Tarradellas no vol piques’, acusant-lo de manca de respecte a la tradició i de fer prova d’un esperit anti-liberal.⁵¹⁸

El 30 de març, Tarradellas va rebre els representants del Grup d’Artistes i Tècnics Catalans per al Progrés de l’Arquitectura Contemporània (GATCPAC), que el van felicitar per haver començat les obres.⁵¹⁹ Un mes després, Tarradellas reiterava a la premsa que ell es limitava a seguir l’informe dels tècnics, “que no fem, doncs, obra laïcista, sinó una restitució guiada per motius artístics”.⁵²⁰ La polèmica, però, va continuar, i l’1 d’abril el *Diario de Barcelona* replicava que hi havia altres tècnics que opinaven el contrari respecte les modificacions referides a la capella de Sant Jordi. De la seva banda, *L’Esquella de la Torratxa* afirmava el 8 d’abril, a propòsit de la supressió del tríptic, que el primer gest de reforma era un gest simbòlic. Des de *L’Intransigent*, també el 8 d’abril, es felicitava Tarradellas i se li aconsellava de foragitar del Palau “l’esperit monàrquic i dictatorial que l’infestava”.⁵²¹

En la sessió del Consell del 4 d’abril, Tarradellas va proposar de suprimir la xemeneia monumental del despatx de la Presidència. Enllestit el seu desmuntatge, va tenir lloc la realització que va alçar més enrenou; l’arrencament de la pintura de Josep Mongrell i la resta de pintures del Saló de Sant Jordi dedicats a la glorificació dels reis, des de Pere III a Alfons XIII. D’acord amb el dictamen, calia arrencar les pintures i cedir-les al Museu d’Art Modern per evitar-ne la destrucció. Un punt que, en l’etapa republicana, s’esqueia del tot. L’acord es va prendre el dia 12 i aquella mateixa nit es va arrencar la pintura. D’acord amb Gassol, Tarradellas va encarregar a l’artista decorador Jaume Marco de fer el desmuntatge de la tela. L’endemà, Tarradellas va rebre als periodistes per anunciar-los que l’espai el recobriria un domàs amb els colors de Catalunya. Segons Tarradellas “vaig fer veure que era la millor solució de moment

⁵¹⁷ *El Matí*, 23 de març de 1932, p.2

⁵¹⁸ *La Flama*, 23 de març de 1932, p.3

⁵¹⁹ Pizza, A., & Rovira, J.M., (ed.) (2006) *G.A.T.C.P.A.C. 1928-1939 : una nova arquitectura per a una nova ciutat*, Barcelona: Museu d’Història de la Ciutat: Col·legi d’Arquitectes de Catalunya

⁵²⁰ Tarradellas, J., ‘El meu mòbil...

⁵²¹ *L’Intransigent*, 8 d’abril de 1932, p.4; *L’Esquella de la Torratxa*, 8 d’abril de 1932, p.5; *Diario de Barcelona*, 1 d’abril de 1932, p.3

perquè la Generalitat no tenia possibilitats econòmiques de fer-la recobrir amb una nova pintura”.⁵²²

El 12 d'abril el conservador *Diario de Barcelona* comentava la desaparició de la pintura de Mongrell com si respongués a un afany de fer desaparèixer de la vista del públic tota mena d'emblemes religiosos. A *El Matí* el 13 d'abril no hi havia cap atac. En canvi, el tradicionalista *El Correo Catalán* reprenia els mateixos criteris que el *Diario* qualificant-ho de fet lamentable i tractant al Govern de “iconoclastas de nuevo cuño que pisotean las obras de arte”.⁵²³ També en aquella sessió, el Consell va acordar que tots els elements decoratius que figuraven al Palau de la Generalitat i que haguessin estat trets o es traguessin en endavant fossin lliurats en dipòsit a la Junta de Museus per a la seva conservació. Des del *DIC* es provava de crear complicacions de partit o de tipus personal, assegurant que, si Tarradellas havia fet la reforma, era atada per l'anticlericalisme de Companys i Gassol.⁵²⁴

Malgrat les crítiques, les obres van continuar. En la sessió del 20 de juny, el Consell va autoritzar Tarradellas a procedir a la supressió d'altres elements com el desclavament de les pintures d'en Mir que decoraven la llotja del Pati dels tarongers, el canvi dels lampadaris de ferro que hi havia al Despatx oficial de la Presidència i canviar-los per aranyes de vidre d'acord. El Despatx presidencial va ésser ordenat d'acord amb la direcció de Jaume Marco. S'hi va deixar el retrat d'Enric Prat de la Riba i Tarradellas en va encarregar un de Macià. També va demanar a Feliu Elias 'Apa' que en pintés un de Pau Claris. En la sessió del 4 de juliol el Consell va autoritzar, entre altres, a la supressió de les llegendes que figuraven al peu de les pintures del Saló de Sant Jordi.⁵²⁵

Finalment, el 18 d'abril, Tarradellas va donar per culminada la dignificació del Palau. L'endemà, argumentant l'acumulació de feina, va adreçar una nota a Macià expressant el desig de dimitir del càrrec de secretari particular. Un desig traslladat verbalment al President amb anterioritat en nombroses ocasions i que aquest es resistia a acceptar. Macià, però, va acabar cedint i en comunicar-ho a la premsa digué que Tarradellas no podia fer-ho tot, fent elogi de la seva feina:

⁵²² Tarradellas, J., 'El meu mòbil...

⁵²³ *El Correo Catalan*, 13 d'abril de 1932, p.8; *El Matí*, 13 d'abril de 1932, p.2; *Diario de Barcelona*, 12 d'abril de 1932, p.5

⁵²⁴ *DIC*, 30 d'abril de 1932, p.5

⁵²⁵ Tarradellas, J., 'El meu mòbil...

Fundant-se en les moltes ocupacions a què ha d'atendre el senyor Josep Tarradellas i Joan, principalment des que per les seves condicions especials vaig creure oportú de nomenar-lo Conseller de la Generalitat, i al·legant demés qüestions de delicadesa que no puc desatendre, l'esmentat senyor m'ha presentat la dimissió del càrrec de Secretari particular d'aquesta Presidència, que desempeñava des del dia 18 d'abril de l'any 1931, raons per les quals he resolt acceptar la seva dimissió, fent constar, però, el meu sentiment per privar-me en aquell lloc, dels immillorables serveis del senyor Tarradellas.⁵²⁶

Per suggeriment de Tarradellas, el periodista Joan Alavedra, amic seu de La Falç, membre d'ERC, i fins aleshores redactor en cap de *L'Opinió*, fou designat per succeir-lo en el càrrec.⁵²⁷

⁵²⁶ Carta de Josep Tarradellas a Francesc Macià, 19 d'abril de 1932, Nomenaments i cessaments. Fons Govern Macià (AMTM); Acceptació de Francesc Macià de la dimissió de Josep Tarradellas com a secretari particular, 28 d'abril de 1932, Nomenaments i cessaments. Fons Govern Macià (AMTM)

⁵²⁷ *La Vanguardia*, 30 d'abril de 1932, 'Manifestación del presidente', p.4; Roig i Rosich, J. M., 'Joan Alavedra, un escriptor romàntic. Apunts per a una biografia' a Alavedra, J., (1993) *Francesc Macià: el camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)*, Barcelona: Curial, pp.27-28; Culla Clarà, J.B., (1977), p.75

El traspàs dels serveis d'ordre públic

A partir de la primavera de 1932, una vegada encarrilada la gestió dels dos primers objectius, Tarradellas va començar a fixar-se en l'objectiu més ambiciós; el traspàs de l'ordre públic. Durant el mes de maig, i amb la voluntat també d'anticipar-se a l'aprovació de l'Estatut, Tarradellas va mantenir trobades amb els governadors civils per tractar la qüestió de la coordinació dels serveis de policia i l'ordre públic a Catalunya, i del traspàs d'aquests serveis del Govern espanyol al català. Així com de la millora de l'encasernament de les forces governatives. Amb aquesta darrera finalitat, Tarradellas va visitar els quarters de la Guàrdia Civil acompanyat pel Governador civil de Barcelona, Joan Moles.⁵²⁸ Segons el mateix Tarradellas, a Macià no li va agradar la iniciativa i li va recriminar que l'hagués pres sense advertir-lo.⁵²⁹ Tarradellas declarava a *La Rambla* a principis de juliol:

No crec que calgui fer gaires esforços oratòria, car espero que l'ordre públic serà una de les facultats que es concediran a Catalunya. L'argument de més convicció és el del propi egoisme nacional; ningú, més que nosaltres, ha de tenir més interès a conservar l'ordre a Catalunya. Ningú, com nosaltres, viurà les necessitats polítiques i socials interiors. Com més va, més les qüestions de policia es van lligant amb el mecanisme polític i social dels Estats. Per això jo crec que caldrà crear entre Catalunya i l'Estat un organisme coordinador que exerceixi una tasca d'harmonia i control en aquets serveis policíacs que surtin de l'orbita de cada qual, per afectar matèries d'ordre públic general. És un fet que molts panxacontents i no pocs senyors Esteves de Catalunya temen, potser de bona fe, que l'ordre públic, en mans dels catalana, pot fallar. Jo, en aquest aspecte, sóc plenament optimista.⁵³⁰

En motiu que Claudia Ametlla complia un any en el càrrec de Governador civil de Girona, Tarradellas, els altres tres governadors i el president de l'Audiència, Josep Oriol Anguera de Sojo, van dinar el 23 de juliol de 1932 a l'Hotel de la Gavina, a S'Agaró. En el marc de l'encontre, segons *La Humanitat*, Tarradellas hauria plantejat als governadors quina actitud

⁵²⁸ *La Vanguardia*, 'Tarragona', 22 d'abril de 1932, p.25; 'Reunión de autoridades', 24 de maig de 1932, p.6; *El Liberal*, 'El consejero de gobernación', 24 de maig de 1932; *Las Noticias*, 'Los cuarteles de la Guardia civil', 24 de maig de 1932; *La Noche*, 'El señor Anguera de Sojo dice que su implantación en lo que se refiere a Justicia y Orden público debe ser metódica y lenta', 24 de maig de 1932; *La Publicidad*, 'Dinar d'autoritats. El sr. Tarradellas visita les casernes de la guàrdia civil', 25 de maig de 1932; *L'Opinió*, 'El dia d'ahir', 25 de maig de 1932; *La Veu de Catalunya*, 'L'aquarterament de la Guàrdia Civil', 25 de maig de 1932; *Las Noticias*, 'Los cuarteles de la Guardia Civil', 25 de maig de 1932; *La Humanitat*, 'Una rectificació', 25 de maig de 1932; *El Correo Catalán*, 'El acuartelamiento de la Guardia Civil', 25 de maig de 1932; *D.I.C.*, 'Notes impolítiques', 25 de juny de 1932, n.53, p.8

⁵²⁹ Febrés, X., (1985), pp.17-21

⁵³⁰ J. B., *La Rambla*, 'Josep Tarradellas, conseller de Governació i diputat a Corts, ens parla del moment polític', 4 de juliol de 1932, n.129, p.3

adoptarien cas que la discussió de l'Estatut obligués als parlamentaris catalans a retirar-se de les Corts. Moles i Tarradellas però van desmentir-ho:

Ni el senyor Tarradellas no va fer cap proposició ni d'allí havia de sorgir cap acord de cap mena. Es natural que cada governador és un cas particular, i cadascú obra amb entera independència dins les seves funcions. Tot depèn, naturalment, de la lleialtat personal de cadascú. Per la meua banda, en aquest cas, no admeto lliçons de ningú.⁵³¹

Els mitjans, d'altra banda, van recollir l'enuig de Tarradellas qui va protestar per haver sortit barrejat en informacions “desproveïdes de fonament”, al voltant del dinar. Des de *D.I.C* s'ironitzava “com voleu que el poble sigui vostre, si vosaltres amb vosaltres no us enteneu?”.⁵³²

En el programa fundacional de l'Esquerra la qüestió de l'ordre públic s'esmentava de passada, amb la vaguetat que havien permès les circumstàncies, plantejant l'assumpció per part d'un hipotètic ‘estat català’ en el context d'una República federal del “manteniment i garantia de la llibertat i de l'ordre”, així com de “l'organització de milícies catalanes sense ingerència del poder federal, excepte en cas de guerra amb l'estranger”. La manca de concreció no es limitava a aquesta qüestió. Ni en els congressos successius del partit, ni en els programes electorals no s'explicaria com pretenia l'Esquerra concretar aquest punt. Només a través de les intervencions parlamentàries, principalment de Lluhí, Pi i Sunyer, Miquel Santaló i també Companys que es destil·lava la ‘filosofia’ que hi havia darrere de l'ordre públic. Aquesta queda resumida en considerar que sense aquesta competència no existia una veritable autonomia política de Catalunya.⁵³³ En arribar Tarradellas a la conselleria els serveis d'ordre públic depenien del Ministeri de Governació. En la seva visió:

⁵³¹ *La Publicitat*, ‘Una protesta del conseller Sr. Tarradellas’, 27 de juliol de 1932, p.4

⁵³² *Las Noticias*, 23 de juliol de 1932, p.5; *El Sol*, ‘El gobernador asiste a una comida’, 23 de juliol de 1932, p.7; *La Humanitat*, ‘Interessants gestions del conseller de Governació, senyor Tarradellas, prop dels quatre governadors de Catalunya’, 23 de juliol de 1932, p.3; *La Publicitat*, ‘Homenatge al governador de Girona, senyor Ametlla’, 23 de juliol de 1932, p.8; *La Vanguardia*, 24 de juliol de 1932, ‘El gobernador’, p.4; *El Matí*, ‘El sr. Moles desmenteix la notícia publicada per un diari de la nit’, 24 de juliol de 1932; *La Veu de Catalunya*, ‘En l'àpat del governador no es van tractar qüestions parlamentàries’, 24 de juliol de 1932; *Diario de Barcelona*, ‘Comida política’, 24 de juliol de 1932; *L'Opinió*, ‘Els senyors Tarradellas i Moles desmenteixen el suposat abast polític d'un dinar’, 24 de juliol de 1932; *D.I.C.*, ‘Notes impolítiques’, 30 de juliol de 1932, p.6

⁵³³ Sanahuja, J. M., (1992) *Les conselleries de Governació i Justícia de la Generalitat de Catalunya, 1931-1934*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.13-16

Tot estava mig embastat, la dolenta situació econòmica no podia afavorir l'ordre públic. I sense poder afavorir l'ordre públic, la Generalitat s'arriscava a perdre tota credibilitat. No teníem cap cos d'oficials de l'exèrcit, o de la Guàrdia Civil o de la policia en la qual poder-nos repenjar per fer la nostre política. Personalment jo em veia qualsevol dia davant una alarmant crisi després que la Guàrdia Civil hagués dissolt a trets algunes de les importants vagues o manifestacions populars.⁵³⁴

L'únic cos amb què comptava la Generalitat era el dels Mossos d'Esquadra, heretat de la Diputació de Barcelona i destinat bàsicament a funcions honorífiques, vigilància d'edificis i de guàrdia forestal.⁵³⁵ El projecte d'Estatut que es debatia a Corts, però, deixava en poder de la Generalitat totes les competències de policia i d'ordre interior, i sotmetia la intervenció de l'Estat a una petició de la Generalitat. A les Corts el debat entorn l'article referent a l'ordre públic va ser encès, amb posicions contràries al traspàs d'Ortega y Gasset, en considerar que el fet que l'Estat es reservés el poder intervenir quan fos necessari, només aconseguirien laminar el prestigi d'aquest: “Tiene sentido que todas las cosas buenas se hagan por la Generalidad y que sea el estado central quien tenga que ir allí no más que para resolver problemas de orden público, que son siempre agujeros que se hacen en el capital de autoridad de todo Gobierno?”. Lerroux tampoc no ho veia bé per suposar que els cossos d'ordre públic a Catalunya podrien convertir-se en un 'exèrcit català' que un dia es revelés contra el poder central. En contraposició, hi havia actituds favorables com la del radical socialista valencià Fernando Valera que entenia que el traspàs de les funcions no s'havia de veure com un perill, perquè entenia que la Generalitat era un òrgan de l'Estat i no pas un ens enfrontat a aquest.

Azaña, el 27 de maig, va presentar el criteri del Govern espanyol sostenint que “no puede separar-se la función de mando de la función de responsabilidad de hacer cumplir las órdenes del mando”. És a dir que no era desitjable la presència d'una autoritat governativa dependent de Madrid a Barcelona. Azaña, però, va discenir entre les funcions de l'exèrcit, sempre dependent de Madrid, de les forces d'ordre públic i va acabar amb els recels de molts manifestant que l'Estat tindria la capacitat per intervenir a Catalunya quan li fós requerit o quan ho trobés

⁵³⁴ *Ibid.*, p.29

⁵³⁵ Rodríguez, À., & Ucelay-Da Cal, E., 'La trajectòria dels mossos d'Esquadra a la Catalunya Contemporània' a *Els Mossos d'Esquadra*, Barcelona: L'Avenç estudis, 1981: 51-137

convenient. Azaña encara va anar més enllà i va plantejar la necessitat de coordinar i relacionar els cossos depenents d'un i altre governs.⁵³⁶

En el debat, Carles Esplà d'Acció Republicana va presentar una esmena en què demanava que la proposta de nomenament del personal encarregat de l'ordre públic depenent de la Generalitat no la fés aquesta, sinó la seva representació en una junta de seguretat de nova creació. És a dir, la plasmació de la coordinació que reclamava el líder del seu partit, Azaña. L'alacantí havia estat Governador civil de Barcelona, en substitució de Companys, qui primer havia ocupat el càrrec proclamada la República –i arran que Macià donés l'alcaldia de Barcelona a Aiguader i no pas a ell com desitjava. La seva esmena va ser acceptada. El segon vot particular acceptat per la Comissió, de Miguel San Andrés, establia la vigència a Catalunya de les disposicions generals de l'Estat sobre armes i explosius.

Durant la discussió de l'articulat el grup agrari s'oposaria al traspàs i el radical va presentar esmenes per retallar-lo. En començar el debat sobre l'article vuitè, l'històric anti-catalanista, Antonio Royo Villanova, va presentar un vot demanant la supressió de l'article, va oposar-se a la capacitat de la Generalitat per dur-lo a terme, al·legant que qualsevol problema local de Barcelona, en ser ciutat portuària i de frontera, esdevenia estatal. El vot va ser refusat per votació nominal, i també ho va ser una proposta incidental posterior demanant que se suspengués el debat de l'article fins que no s'aprovés la llei d'ordre públic de tot Espanya. Altres agraris com l'integrista José María Lamamié de Clairac i Tomás Ortiz de Solórzano van demanar que els cossos de seguretat i vigilància i la guàrdia civil depenguessin només del ministeri de Governació. De la seva banda, els radicals com Gerardo Abad Conde i Fernando Rey Mora van atacar la creació de la junta mixta i la representació de la Generalitat en aquesta. Demanant que es delimités els serveis d'ordre públic atribuïts a l'Estat o a la Generalitat. L'independent Jerónimo García Gallego de la seva banda va demanar la inspecció per part de l'Estat de tots els serveis de seguretat i policia encomanats a la Generalitat.⁵³⁷

⁵³⁶ Roig i Rosich, J.M., (1978), pp.150-156; Gerpe, M. (1977) *L'estatut d'autonomia de Catalunya i l'Estat integral*, Barcelona: Ed. 62, pp.317-318; Bonamusa, F., (1997) *Política i finances republicanes (1931-1939): Lluís Mestres i Capdevila: Comissari Conseller a Tarragona (1936-37) i Director General de Finances de la Generalitat de Catalunya (1937-39)*, Tarragona: El Mèdol, pp.57-60

⁵³⁷ *Ibid.*

Després de cloure's la discussió de la totalitat i entrar en l'articulat, l'article 13 del projecte d'Estatut va acabar desdoblant en el vuitè i novè de l'Estatut, que les Corts van aprovar per 130 vots a favor i 59 en contra, el 5 d'agost de 1932. Els articles palesaven una clara ambigüitat. L'ordre públic a Catalunya quedava com una facultat de la Generalitat, però reservant per l'Estat el servei de fronteres, immigració, emigració, extradició, expulsió i els de caràcter extraregional o supraregional; mentre que la resta de funcions sí que corresponien a la Generalitat, però sempre d'acord amb la junta mixta 'informativa', segons la qual la aquesta no podria procedir, com tampoc no podria nomenar el personal de policia i d'ordre interior, sinó que ho haurien de fer els representants en la junta. L'Estat a més podria assumir tots els serveis propis de la Generalitat i intervenir en el manteniment de l'ordre interior de Catalunya per pròpia iniciativa, a petició de la junta de seguretat.⁵³⁸ Els diputats catalans no van prendre part en el debat, desencantats i preocupats pel caire que prenia i pel desig de moderació. I atès que el control de l'ordre públic era desitjat però compromès i no hi havia un criteri definit, Xirau va manifestar que els catalans el trobaven acceptable, raonable i digne, l'aprovació de l'articulat. Segons *L'Opinió* la formulació de l'Ordre públic del projecte d'Estatut havia estat degut exclusivament a Tarradellas i al diputat Carles Esplà:

El que ens ha plagut més de la setmana ha estat la fórmula d'ordre públic, que és un èxit degut exclusivament a Josep Tarradellas i Carles Esplà. Josep Tarradellas, coneixedor de la seva responsabilitat governamental, ha demanat el que creia que Catalunya necessita. Carles Esplà, coneixedor del Govern civil de Barcelona i de la tasca que ha d'acumular-se sobre el Conseller de Governació quan s'encarregui de l'ordre públic, ha comprès el problema i s'ha posat d'acord amb els catalans, trobant una fórmula honorable per tots. Carles Esplà és un home que s'ha dit amic nostre, i no ha deixat d'ésser-ho un sol moment. Al Govern civil demostrà respecte a la voluntat i al sentiment català. Com a ponent a la qüestió d'ordre públic, sense posar en dubte la lleialtat dels catalans, que han de governar la seva terra. Cal que els catalans coneguin l'èxit personal de Tarradellas, el qual ha fet comprendre que l'única fórmula justa era la que Catalunya necessitava forçosament l'ordre públic per desenvolupar-se autòmicament i que altra cosa la convertiria en un protectorat.⁵³⁹

La por, i a la vegada, la confiança en Tarradellas, l'exposava Jaume Miravittles:

L'Estatut no obtindrà l'ordre públic. Llegint entre línies que és la manera més intel·ligent de llegir, Catalunya serà frustrada, també, d'aquest atribut eminenment nacional; "quan l'Estat Central comprendrà que l'ordre

⁵³⁸ Gubern, S., 'L'ordre públic en l'Estatut' a *Conferències sobre l'Estatut de Catalunya*, Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 1933: 187-200

⁵³⁹ *L'Opinió*, 'Un èxit de Josep Tarradellas i Carles Esplà', 5 d'agost de 1932, p.1

públic no està suficientment garantit pels òrgans armats de la Generalitat, tindrà dret a intervenir directament sense demanar permí i sense esperar el crit d'ajuda del govern català". La intenció que amaga aquest article, transparent per a nosaltres fou feta pública en una conversa mantinguda entre Maura, llavors ministre de Governació, i Tarradellas [...]:

Si nosaltres sapiguéssim –digué Maura– que tots els ministres de Governació de la Generalitat fossin com vostè –senyor Tarradellas–, no dubtaríem ni un moment en donar-li la direcció absoluta de l'ordre públic! Però qui ens garanteix el demà, i qui ens assegura que d'aquí dos o tres anys els obrers no podran parlamentàriament, dins la mateixa legalitat burgesa, obtenir per a ells el ministeri d'ordre públic?⁵⁴⁰

Pocs dies després, el 10 d'agost, l'alçament del general José Sanjurjo a Sevilla per salvar Espanya “de la desmembración” va marcar el punt màxim de tensió envers l'Estatut. Això va fer que, tot i que en tres mesos s'haguessin aprovat nou articles, els altres nou que mancaven i la disposició transitòria s'aprovesin en un mes per no donar més arguments als moviments antirepublicans i per comptar amb Catalunya al costat de la República. Després d'un any de debat, les Corts van aprovar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya el 9 de setembre de 1932. El dia següent a la nit, Macià va retornar de Madrid i Gassol al balcó del Palau de la Generalitat va lliurar-li “en nom del poble” la medalla presidencial encarregada pel poeta i conseller a l'orfebre Jaume Mercadé. El dia 11 de setembre, Macià va lluir el medalló amb Tarradellas acompanyant-lo en el cotxe, en la cerimònia per dipositar flors a l'estàtua de Casanova. Un record que perviuria en la ment de Tarradellas i en treuria profit molts anys després.⁵⁴¹

L'Estatut aprovat era una versió amb diferències notables respecte el projecte redactat a Núria. Amb tot, en general a Catalunya es va rebre amb entusiasme després d'un procés que havia començat amb la seguretat de Macià i de Tarradellas que les Corts aprovarien el projecte sense grans modificacions, i havia estat a punt d'embarancar. El 15 de setembre de 1932, Tarradellas va assistir a Sant Sebastià a la cerimònia de signatura de l'Estatut per part del president de la República, Alcalá-Zamora. De retorn, a Barcelona va iniciar els preparatius per la visita del president del Consell de ministres, Manuel Azaña, i del president de les Corts, Julián Besteiro, a Catalunya, entre diumenge 25 i dimarts 27 de setembre, en motiu de l'aprovació de l'Estatut. Des de *La Humanitat*, s'apuntava que els preparatius del viatge tenien molt enfeinat a

⁵⁴⁰ Miravittles, J., (1932) *Ha traït Macià?*, Barcelona: Tipografia Catalana, pp.56-57

⁵⁴¹ *La Vanguardia*, ‘La manifestación de anoche, 11 de setembre de 1932, p.25; ‘La conmemoración del 11 de septiembre’, 13 de setembre de 1932, p.6; ‘La insignia presidencial’, 14 de setembre de 1932, p.4

Tarradellas, felicitant-se que fos ell qui en digués les regnes perquè “és una garantia que les coses s'organitzaran bé”.⁵⁴² De nou, es confiava un gran event a la capacitat de Tarradellas.

A partir del dilluns 19 de setembre, Tarradellas es va reunir en diverses ocasions amb el capità general de Catalunya, Domènec Batet, i els governadors civils, sobretot amb el de Barcelona, Joan Moles, per donar-los a conèixer i comentar el programa que preparava. A l'hora d'organitzar els actes, i sobretot l'arribada dels polítics espanyols, Tarradellas encara tenia molt present les aglomeracions de gent que s'havien produït un any abans a l'estació de França en motiu del viatge d'anada i tornada de Macià a Madrid per presentar l'Estatut. La gentada havia envaït les andanes, retardant els trens i dificultant el pas dels cotxes que duïen Macià cap al Palau de la Generalitat. Tarradellas no va voler que aquesta situació es repetís i que el Govern català projectés una impressió de desgovern en Azaña. Una impressió que pogués afectar de retruc el traspàs de competències i, sobretot, la de l'ordre públic en pensar que es podia fer a un govern que no sabia mantenir, precisament, l'ordre. Tarradellas estava bastint l'estructura estatal o para-estatal de la nova administració i la manera de representar-ho era cabdal.

Per evitar un desori de multituds, Tarradellas va fer acreditar al personal que creia que havia de tenir accés a l'interior de l'estació de França. Per entrar al Palau de la Generalitat també van caldre identificacions. I, sempre atent amb la premsa, va disposar que al Palau s'habilités una dependència especial pels mitjans de comunicació desplaçats de la capital espanyola i corresponsals. Durant la setmana va demanar en diverses ocasions a la premsa que, sobretot, fés constar aquestes disposicions. També va demanar que per rebre Azaña la ciutadania no s'aglutinés a l'estació de França, sinó que es disposés al llarg del recorregut, i que les entitats i corporacions que anessin amb la bandera respectiva havien de situar-se al llarg de via Laietana entre la plaça d'Antoni López i la de l'Àngel. Donat que la plaça de la República no tenia cabuda per tothom, Tarradellas va disposar altaveus en els carrers afluents per tal que s'escoltessin els discursos des del balcó del Palau. A la plaça de la República va ordenar pintar unes ratlles blanques senyalitzant els espais que podia ocupar la gent i els que havien de quedar lliures per tal que passés la comitiva. També va demanar que les diverses comissions no anessin al Palau de la Generalitat fins a les dotze, hora prevista d'arribada d'Azaña allí per evitar esperar en va. A la recepció al Palau només podien assistir-hi els ajuntaments i les corporacions polítiques,

⁵⁴² *La Humanitat*, 'Del meu carnet', 22 de setembre de 1932, p.1

econòmiques, culturals i obreres, representades com a màxim per quatre persones. El 21 a la tarda van començar les feines d'il·luminació de la façana del Palau de la Generalitat. El 23 va fer marxar cap a Reus personal de la Generalitat per fer-se càrrec de tot l'equipatge dels expedicionaris. Així, en sortir de la recepció a Palau i anar als hotels respectius, les maletes ja serien a lloc. Tarradellas va disposar que es donés a cada visitant una cartera amb les invitacions necessàries per la seva estada a Barcelona, a més de passis pels trens catalans, tramvies, taxis, funiculars, busos, teatres, cines, parcs d'atraccions perquè els siguin gratuïts. La premsa destacava que Tarradellas no cessava ni un instant de treballar en l'organització de la rebuda d'Azaña. En aquest sentit va rebre la visita d'un representant de la Paramount per sol·licitar l'autorització per filmar amb aparells sonors arribats de París l'arribada d'aquest. El 24 de setembre al vespre, el ministre de Governació, Casares Quiroga va decidir sumar-se al viatge d'Azaña. En canvi, Besteiro va anunciar que no aniria a Barcelona degut a una gastralgia.⁵⁴³

El dia 25, a les deu del matí, Tarradellas va sortir de Palau amb els consellers Gassol, Casanovas i Josep Jové. Minuts després en un altre automòbil ho va fer Macià amb la seva filla Maria, que com s'ha dit substituïa a la seva mare, Eugènia Lamarca. A l'andana de l'estació de França hi havia el servei de vigilància del cos de carabiners amb baioneta calada, privant el pas a les andanes 11 i 12, on hi havia banderes de la República i catalanes. Una companyia del regiment d'infanteria número 10 també era present a l'estació per retre honors a Azaña. Una altra companyia, la del regiment d'infanteria número 34, el rebria després a la porta de l'Hotel Colon, on s'havia d'allotjar. El consell executiu de Macià anava precedit per quatre macers vestits de gramalla. La màquina de tren d'Azaña anava ornada amb un escut de Catalunya, llaçades catalanes i flors naturals. L'escenògraf Josep Rocarol s'havia traslladat a Saragossa per decorarlo.⁵⁴⁴ Azaña va passar revista la companyia i, malgrat les mesures de Tarradellas, alguns grups d'obriers van poder trencar el cordó de forces i pujar als vagons de l'expres. També, tot i les gestions, va costar de sortir perquè la gent volia saludar als presidents. La comitiva va pujar als automòvils al pati de l'estació sota la direcció de Tarradellas. En els primers hi anaven els regidors, després els diputats per la Generalitat, els diputats a Corts i els membres del Consell

⁵⁴³ *La Vanguardia*, 'La estancia del señor Azaña en Barcelona', 20 de setembre de 1932, p.6; 'El homenaje de Cataluña', 25 de setembre de 1932, p.8; 'La entrega del Estatuto. Viaje del señor Azaña', 24 de setembre de 1932, p.6; *La Veu de Catalunya*, 'A la Generalitat. L'ordre', 26 de setembre de 1932, p.2; *L'Opinió*, 'El viatge del cap de govern a Barcelona', 23 de setembre de 1932, p.7; Massip, J. M., 'Madrid-Barcelona amb el primer estadista espanyol', *La Rambla*, 26 de setembre de 1932, p.5

⁵⁴⁴ Rocarol, J., (1999) *Memòries de Josep Rocarol i Faura (1882-1961)*, Barcelona: Ed. Hacer

executiu. Els dos darrers cotxes eren per Aiguader, Casares Quiroga i el cap de la minoria catalana, Companys. Essent l'últim per Azaña i Macià. Tancava una secció de cavalleria de la Guàrdia Urbana amb uniforme de gala i el regiment de cavalleria número 10 que, a mesura que la comitiva passava, es replegava fent d'escorta.⁵⁴⁵

Fig.18 Visita de Manuel Azaña a Barcelona. Al voltant del cotxe presidencial s'observa la cadena d'escortes disposada per Tarradellas, seguint l'estil nord-americà (AMTM)

Una de les coses que més va cridar l'atenció, sobretot a la premsa, va ser la disposició que va dissenyar Tarradellas de tres cercles de guàrdies d'assalt formant una cadena envoltant el cotxe presidencial. El *DIC* va arribar a fer un suggeriment al conseller: “Una altra vegada que torni senyor Tarradellas, quedarà molt millor, fent que dels tres grups [de guàrdies] que ballaven la sardana, l'un munti un castell dels xiquets de i un altre dansi el «ball de les gitanes», o bé el dels «caps grossos». Serà més variat i divertit”.⁵⁴⁶ Els comentaris unànims a l'organització de la rebuda d'Azaña van ser del tot positius. Com a exemple, la visió del periodista Lluís Aymamí a *La Rambla*:

⁵⁴⁵ *La Vanguardia*, ‘La visita del Consejo y de las Cortes’, 22 de setembre de 1932, p.4; ‘El viaje del jefe de Gobierno’, 27 de setembre de 1932, p.8; *La Veu de Catalunya*, ‘Ornamentació de la màquina’, 23 de setembre de 1932, p.2; *L'Opinió*, ‘La formació de la comitiva’, 27 de setembre de 1932, p.2; Bellmunt, Domènec de, ‘Catalunya rep triomfalment els homes liberals d'Espanya’, *La Rambla*, 26 de setembre de 1932, pp.1-2

⁵⁴⁶ *DIC*, ‘Peres a quarto’, 1 d'octubre de 1932, p.6

Ahir, Barcelona, especialista en arribades triomfals, va batre tots els precedents. O, per diu-ho en termes esportius, tots els records. Quantitat, qualitat i entusiasme. Hem abusat tant del qualificatiu, que si ara diem que l'espectacle que ahir varem presenciar fou una cosa indescriptible ningú que no en fos espectador no podrà fer-se idea de la seva magnitud. Va ésser, efectivament, una cosa enorme. El ponderatiu, aquesta vegada, no ens espanta. Ho repetim: una cosa enorme.⁵⁴⁷

En organitzar el trajecte des de l'estació de França al Palau de la Generalitat, Tarradellas va inspirar-se en les *Ticker tape parade* nord-americanes. Aquestes desfilades, normalment celebrades a Nova York, van iniciar-se de manera espontània el 1886 amb la inauguració de l'estàtua de la Llibertat i tenen lloc per rebre una celebritat, bé sigui un president o al personatge públic que hagi fet una gesta. La desfilada rep el nom de *ticker tape* perquè es llancen grans quantitats de paper picat des dels edificis alts –la Cinquena avinguda, per exemple– per on passa el cotxe descobert amb l'homenatjat. La disposició dels guàrdies al voltant del vehicle, Tarradellas també la va copiar d'aquestes desfilades. Les més recents a Nova York abans de la rebuda d'Azaña a Barcelona van ser les d'Amelia Earhart, després del seu volt transatlàntic el juny de 1932, la del mariscal Pétain l'octubre de 1931, els atletes olímpics nord-americans l'agost de 1928 o la de juny de 1927 a l'aviador Charles Lindbergh després del seu vol transatlàntic, que sembla que va impactar en especial a Tarradellas. L'efecte que aquest mimetisme, sense el paper picat, va provocar en Azaña fou gran i en encarar la Via Laietana i veure l'estol de banderes a banda i banda, i la gentada, va expressar “Caramba, que barbaridad”.⁵⁴⁸ Una manifestació notable en un home que passava per tenir un temperament contingut. Azaña, arribaria a dir que; “Si en mi partido tuviese una docena de muchachos con el espíritu político y el entusiasmo y la voluntad de trabajo i la fe de Tarradellas, otra sería la vida política de éstas Cortes y otro el camino venturoso de la República”.⁵⁴⁹ L'actuació de Tarradellas durant la Guerra Civil, però, li canviaria la percepció d'aquest.

En arribar a la plaça de l'Àngel, Azaña es va alçar per contemplar la Via Laietana. Al carrer Jaume I s'havia prohibit de posar-hi i s'entrà molt bé a la plaça de la República. En total, el trajecte fins al Palau va durar una hora. Malgrat l'atapeïment de la plaça hi havia un cordó de la guàrdia municipal i els serenos vestits de gala, que facilità no només el desplaçament de

⁵⁴⁷ Aymamí, L., ‘Amb Azaña per Barcelona’, *La Rambla*, 26 de setembre de 1932, p.3

⁵⁴⁸ *Mirador*, ‘Que és gran Barcelona!’, 29 de setembre de 1932, p.1; Nevius, M., & Nevius, J., (2009) *Inside the Apple. A Streetwise History of New York City*, New York: Free Press, pp.275-277; Jackson, K. T., (ed.) (2010) *The Encyclopedia of New York*, New York: Yale University Press

⁵⁴⁹ Poblet, J. M., (1976) *Història de l'Esquerra Republicana a Catalunya*, Barcelona: Dopesa, p.113

l'element oficial, sinó també de la premsa. Malgrat l'èxit organitzatiu, Macià no tenia la mateixa relació amb Azaña que amb Alcalá-Zamora i durant la visita el president de la Generalitat i el del Consell de Ministres van coincidir el mínim. Només aparèixer al balcó del Palau, Macià va dirigir-se a la gernació esmentant que la consecució de la República s'havia fet sense vessament de sang. Una imatge que va desagradar a Azaña i arran d'això va demanar de veure el discurs que faria Macià al vespre en el banquet que se li oferia a La Llotja. Malgrat que el president de la Generalitat hi va accedir i el gabinet d'Azaña va fer-hi nombroses esmenes, a la fi es va optar per no fer discursos. La tarda del dia 25, Azaña va rebre una recepció a Capitania, va assisir a la festa organitzada a Montjuïc, al sopar a la Llotja i a la nit a la representació de *Terra Baixa* de Margarita Xirgu i Enric Borràs al Teatre Olympia, amb Macià. L'endemà cap dels dos presidents no va anar a l'excursió a Núria com era previst. Azaña va dir que estava refredat i va quedar-se a Barcelona per presidir la reunió del comitè d'Acció Republicana de Catalunya i a migdia va anar a Montserrat acompanyat del governador Moles, però de cap conseller.⁵⁵⁰

Fig.19 Banquet de comiat a Manuel Azaña a l'Hotel Londres de Reus. Josep Tarradellas apareix somrient a costat de Lluís Companys (AMTM)

Tarradellas, de la seva banda, va participar en l'homenatge a Josep Salmerón, al restaurant El Parc de la Ciutadella. Al vespre Tarradellas va assistir al banquet d'homenatge de l'Associació de Periodistes de Barcelona al periodista madrileny Luís Bello, seient al costat de la presidència al restaurant Miramar. Mentrestant, Macià sopava amb Azaña, Aiguader, Gassol i esposes en un sopar íntim al Palau Nacional de Montjuic i després visitaven el Poble Espanyol. Aquella mateixa nit, Tarradellas va anar a l'estació de França junt amb Moles per acomiadar Casares

⁵⁵⁰ Rivas Cherif, C. de., (1961) *Retrato de un desconocido: vida de Manuel Azaña*, México: Oasis, cop.

Quiroga. L'endemà, Tarradellas va acompanyar a Azaña a la visita que es va fer Lleida amb Bello, Companys i Moles. Macià va disculpar-se al·legant trobar-se cansat. Allí van visitar la Paeria, els Camps Elisis, la Seu vella i el Castell del Gardeny. Al vespre a l'Hotel Londres de Reus, Macià va oferir un banquet de comiat a a Azaña, al que també va assistir Tarradellas. En acabar, la delegació del govern espanyol va retornar a Madrid. El dimecres 28, Tarradellas va rebre la felicitació de la premsa per com havia organitzat l'estada d'Azaña a Barcelona. I ell va demanar que fessin constar el seu agraïment a les entitats i corporacions i al poble en general per la col·laboració que havia prestat en tots els actes.⁵⁵¹

⁵⁵¹ *L'Opinió*, 'La recepció', 27 de setembre de 1932, p.3; 'L'Hotel Colom', 27 de setembre de 1932, p.6; *La Veu de Catalunya*, 'El cap del Govern de la República a Barcelona', 27 de setembre de 1932,p.3; 'L'Àpat de l'Associació de Periodistes de Barcelona a Luís Bello', 27 de setembre de 1932, p.7; 'El senyor Azaña va sortir cap a Lleida', 28 de setembre de 1932, p.3; 'Manifestacions del senyor Tarradellas', 30 de setembre de 1932, p.2; *La Publicitat*, 'El viatge del senyor Azaña a Barcelona', 23 de setembre de 1932, p.1; 'El president del Consell i el ministre de Governació a Montserrat', 27 de setembre de 1932, p.4; 'L'homenatge a Josep Salmeron', 27 de setembre de 1932, p.4; 'El dia d'ahir a la Generalitat', 27 de setembre de 1932, p.6; 'Excursión a Montserrat-Excursión a Núria', 27 de setembre de 1932, p.12; 'El cap del Govern de la República a Barcelona', 27 de setembre de 1932,p.3; 'La visita del senyor Azaña', 28 de setembre de 1932, p.3; *La Vanguardia*, 'Homenaje a Luis Bello-Comida íntima-El ministro de Gobernación a Madrid', 27 de setembre de 1932, p.29; Contreras, J., (2008) *Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro*, Barcelona: Edhasa, pp.184-188; Hurtado, A., (2011), p.697

L'habilitació del Parlament

Després que el 19 de setembre en un gest arran de l'aprovació de l'Estatut s'hagués produït la dimissió en bloc de l'anterior executiu, el 3 d'octubre, Macià va donar a conèixer el tercer Govern provisional de la Generalitat.⁵⁵² Tarradellas continuava a Governació; Gassol a Instrucció Pública, Serra i Moret (USC) a Economia, Francesc Xavier Casals a Treball, Antoni Xirau a Assistència Social i Sanitat, Pere Comas a Justícia i Dret, Carles Pi i Sunyer a Finances, Lluhí Vallescà a Obres Públiques, i Agricultura continuava a Presidència.⁵⁵³ Dos dies després, el nou Consell va encarregar a Tarradellas de buscar un espai on ubicar el Parlament de Catalunya. També en aquesta ocasió Tarradellas va deixar constància del procés en l'informe *L'habilitació del Parlament de Catalunya*.⁵⁵⁴

D'entrada la majoria, el mateix que Tarradellas, considerava que davant la urgència de la qüestió, erigir un edifici nou no era possible. Es volia tenir enllestida la qüestió al desembre per tal de poder convocar-hi les primeres eleccions el més aviat possible. Tampoc no es comptava amb el pressupost adequat. Per tant, es va optar per aprofitar un edifici històric i transformar-lo. Trobar aquest emplaçament, però, no va resultar una missió senzilla. En la premsa aviat van començar a aparèixer suggeriments i es van recollir les opinions de diferents diputats i personalitats.⁵⁵⁵ Pere Comas apostava perquè l'Ajuntament cedís algun edifici; Lluhí era partidari d'escollir-ne un de provisional primer i construir-ne un després; Lluís Nicolau d'Olwer anava a favor del Palau de Belles Arts; Martí Esteve posava tres opcions –el Palau de Belles Arts, l'ex-Palau reial (Museu de la Ciutadella) i el Palau d'Agricultura. De la seva banda, Companys també veia bé que s'ubiqués a l'ex-Palau reial, mentre Joaquim Ventalló apostava pel Palau de Projeccions i Amadeu Hurtado per l'ex-Palau del Governador de la Ciutadella o el Palau de Belles Arts.⁵⁵⁶ Alguns diputats optaven pel Saló de Llotja. Per Tarradellas:

Aquest és un saló magnífic; pocs n'hi ha dins l'art gòtic que facin tan bell efecte. Però, no serà una mica excessiu? El muntatge al seu centre d'un hemicicle amb escons, no destruirà tota l'harmonia del conjunt i aleshores no resultarà inútil d'haver anat a arrecerar el Parlament en una sala bella i majestuosa? Les

⁵⁵² *La Vanguardia*, 'El consejo. Crisis total', 20 de setembre de 1932, p.6

⁵⁵³ *La Vanguardia*, 'Solución a la crisis', 4 d'octubre de 1932, p.8; Nomenaments i cessaments. Fons Govern Macià (AMTM)

⁵⁵⁴ Tarradellas, J., 'L'Habilitació del Parlament de Catalunya'. Fons Govern Macià (AMTM)

⁵⁵⁵ Myself (Carles Soldevila), 'Hom cerca local per a un Parlament', *La Publicitat*, 7 d'octubre de 1932, p.4

⁵⁵⁶ *La Rambla*, 7 d'octubre de 1932, p.2

dependències -sales per a reunió de comissions, de minories, etc; oficines de taquígrafs- tindrien un acomodament tot just decorós?⁵⁵⁷

Altres es decantaven per ubicar el nou Parlament al Palau de Belles Arts, on Tarradellas encara trobava més difícil la seva ubicació:

Encara trobo més difícil la seva instal·lació al Palau de Belles Arts Aquella sala immensa i esbalandrada, àdhuc introduint-hi embans, empetirà tremendament el grup de vuitanta-sis diputats que, en definitiva, constituïran el Parlament de Catalunya. Sentiran la necessitat de prendre el megàfon!⁵⁵⁸

Per orientar-se sobre les dimensions de l'edifici, Tarradellas va calcular que el nombre de diputats que conformarien el Parlament serien aproximadament els mateixos que els de l'assemblea de la Mancomunitat; uns noranta. A la sala que els aplegaria, a més, es va plantejar que caldria afegir-hi una tribuna per a la premsa, una per al públic i convidats. Amb aquests càlculs Tarradellas va considerar que faria falta un saló el doble de gran que el del plenari de l'Ajuntament de Barcelona:

Si teatralitzem amb excés l'aparell parlamentari, fomentarem l'èmfasi; si el reduïm a zero, fomentarem aquesta enorme familiaritat que regna a l'Ajuntament. Els dos extrems espanten. [...] Però ja que és indispensable arribar a una solució aproximada, goso suggerir dues fórmules. Una de modestíssima i de prudentíssima, que és la que m'inspira el petit senyor Esteve que tots els catalans portem, més o menys desvetllat, al fons del cor: celebrar el primer Parlament on varen celebrar-se les assemblees de la Mancomunitat. Conec força bé els inconvenients d'aquella sala, que té pèssims accessos i és petita i no ofereix ni al públic ni a la premsa les comoditats que mereixen. Però, per una cosa provisòria! per sortir del pas i no despendre, un cèntim!...és una solució. L'altra ja té més pretensions. [...] M'ha estat inspirada per l'horror que em fan totes les construccions provisionals, ai, que solen consumir pressupostos superiors als que s'estableixen de bell antuvi i després omplen de desferres inútils els magatzems i les golfes de la República. Per a fugir d'aquests inconvenients havia imaginat que en algun dels cossos d'edifici que integren l'antic Hospital de la Santa Creu, tal vegada -els arquitectes hi haurien de dir llur paraula! - podria construir-se amb caràcter definitiu un anfiteatre amb un centenar de seients i unes tribunes... Serviria, de moment i mentre no hi hagués l'edifici definitiu, per a residència de les Corts Catalanes. I després, serviria per a sala d'actes de l'Institut i per a sala de conferències, de cursos, de solemnitats acadèmiques.⁵⁵⁹

⁵⁵⁷ Tarradellas, J., 'L'Habilitació...

⁵⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁵⁹ *Ibid.*

El 8 d'octubre, Francesc Vendrell des de *La Veu de Catalunya*, suggeria emplaçar-lo al Castell de Montjuïc, fent la següent reflexió:

Cert que hi ha l'inconvenient que el Castell no ha estat encara cedit a la ciutat. Però no és menys cert que aquesta dificultat hauria d'ésser un estímul perquè tots els catalans tinguessin una més ferma voluntat d'obtenir la cessió per a la ciutat del Castell de Montjuïc, si en son lloc s'havia precisament d'edificar el Palau destinat a Parlament de Catalunya. Les Corts de la República no podien negar-se a cedir-nos Montjuïc, perquè elles mateixes han reconegut amb els seus actes que les capitalitats necessiten la simpatia i l'ajut de l'Estat. La concessió feta a Madrid de vuitanta milions, precisament per la seva funció de capitalitat, n'és una prova. El fet que Barcelona demani Montjuïc en mèrits precisament de la seva nova funció de capitalitat de Catalunya i per a emplaçar-hi el seu Parlament, no seria segurament negat per les Corts de la República. Amb la cessió del Castell i amb l'edificació en el seu lloc del Parlament de Catalunya, s'obtindria no solament el recobrament per a la ciutat de la totalitat de la muntanya de les llegendes negres, sinó que aquell edifici esquerp, fortificat per Felip IV com a amenaça a la ciutat, símbol d'una dominació faraònica, seria substituït pel símbol de les nostres llibertats recobrades. Seria la primera conquesta de la nostra autonomia. Com si diguéssim el monument que perpetuaria el reconeixement oficial de Barcelona com a cap i casal de Catalunya. Altrament, la situació no podria ésser més magnífica. Emplaçat el Palau de les nostres Corts al cim mateix de la ciutat, semblaria que encoratjava la nostra grandesa, contrastant amb l'actual Castell que sembla talment que vigili amb malfiança el nostre expandiment.⁵⁶⁰

Dies després, el 12 d'octubre, des d'*El Matí* es suggeria d'emplaçar el Parlament al Parc de la Ciutadella:

Al nostre entendre, l'edifici del nostre Parlament, ha d'estar situat en un lloc ben accessible, per bé que una mica isolat del tràfec de les vies ciutadanes, amb fàcils comunicacions amb les corporacions oficials, i ben a l'abast del poble, que hauria d'avesar-se a considerar-lo com quelcom consubstancial amb ell. Entenem, així mateix, que aquest edifici hauria d'ésser construït de nou. També creiem que en un país com el nostre, de llarga i gloriosa tradició artística, tant en la part arquitectònica, com en la sumptuària, per sentiment i per deure de patriotisme, hem d'aixecar un monument que respongui a la nostra tradició, tot donant-li aquell caire de modernitat, que pot agermanar-se amb aquella. No sabríem pas avesar-nos a un Parlament d'avantguarda, per a admiració dels snobs. [...] Aquest lloc és el Parc vell barceloní. Els jardins de la Ciutadella. Cap com aquest ofereix aquelles condicions de centricitat, i d'accessibilitat, que judiquem necessàries, i alhora posseeix aquell ambient de repòs i d'apartament del batibull ciutadà, que abans assenyalàvem. Per les seves proporcions, és, així mateix, el nostre Parc, un lloc mesurat, on un bell edifici parlamentari trobaria, amb les proporcions adequades, un marc adient a la seva arquitectura. [...] Tan sols demanem que sigui visitat aquest lloc, insubstituïble, al nostre entendre. Mentrestant, ja és adient que hom hagi acordat instal·lar-lo en una de les dependències del Museu o del Palau del Governador. I, des d'ací, el primer Congrés Català, veuria com va creixent i aixecant-se l'edifici

⁵⁶⁰ Vendrell, F, 'L'emplaçament del Parlament', *La Veu de Catalunya*, 8 d'octubre de 1932, p.3

definitiu que hauria d'estatjar-lo. Hi ha, a més, una raó, ben digna de tenir-se en compte i de sospesar en la decisió. Una raó de caràcter sentimental i històric. En el mateix lloc on, arran de la caiguda de Barcelona, el primer Borbó volgué marcar amb l'estigma roent de la seva dominació, aixecaríem ara, en l'inici del nostre recobriment nacional, el casal incommovible de la nostra futura llibertat. Nosaltres, com a ciutadans dins d'un règim democràtic, hem dit la nostra paraula i dipositat el nostre vot, i oferim aquestes suggestions als dirigents, que, en nom del poble, han de donar-hi la solució.⁵⁶¹

De la seva banda, la GATCPAC, publicava a *Madrid* un article apostant per ubicar el Parlament també a la Ciutadella:

Aquests dies es parla amb insistència de l'emplaçament del nou Parlament de Catalunya. Es proposen i es proposaran moltes solucions; uns es declaren partidaris d'aprofitar algun vell edifici, altres de construir-ne un de nou. Dintre les solucions que proposen els primers, potser l'ora la més acceptable l'aprofitament i adaptació de la Llotja. Aquesta, com totes les altres solucions basades en l'aprofitament d'edificis existents, tenen els grans inconvenients que encara que tinguin una gran sala, aquesta no reuneix les degudes condicions de llum, acústica, calefacció i ventilació indispensables a la sala de sessions d'un Parlament modern. Demés, tot Parlament requereix una sèrie d'annexos, com són: tribunes públiques a la sala, premsa, comissions, comitès, sales de visita, salons de conferències, etc, etc, dependències que no constitueixen solament un problema d'espai, sinó que han d'estar degudament articulades per facilitar el funcionament del conjunt, cosa impossible de trobar en un edifici vell. Els edificis que es podrien aprofitar per a aquest fi, estan actualment ocupats per altres serveis, als quals s'han hagut d'adaptar. Aquests serveis no es suprimeixen, i per tant es tindran d'habilitar per ells, amb les consegüents despeses, altres edificis o construir-ne de nous. De manera que si bé de moment l'aprofitament d'un vell edifici pot representar una economia, amb el temps les dificultats creixents a mida que el funcionament es faci més complex el faran inadaptable i acabarà per reconèixer la necessitat d'una nova construcció. Això ens ha fet pensar en la construcció d'un nou edifici que reunís ja des d'ara les degudes condicions. No es té de fer res de caire pretensions.

Un Parlament és abans que tot un lloc de treball; cal que aquest treball pugui realitzar-se amb les millors condicions; d'ell depèn la vida del país. La sala de sessions ha de reunir les condicions d'acústica, llum, ventilació i calefacció, absolutament indispensables en tot edifici modern. Cal pensar en el bon condicionament dels locals annexos necessaris. El Parlament català no cal que sigui d'excessives dimensions. Desgraciadament, tot el que s'ha fet últimament en la nostra ciutat manca el sentit de la justa proporció, sentit que tan clarament es manifesta en les velles construccions catalanes, que tenen la grandiositat que dóna la justa mida i un conjunt digne i sense complicacions. La nostra Seu, sense ésser gran, dóna la sensació de grandiositat, i aquesta no és un problema de mides, sinó de bona disposició de l'espai. No hem de cercar la grandiloqüència buida d'alguns recents projectes acadèmics, ni la teatralitat estil Exposició 1929. Ens fa por que s'arribi a construir un parlament d'aquesta mena. Reproduïm el palau fet recentment a Ginebra, per a la Conferència del Desarmament, com a

⁵⁶¹ Monteyts, A., 'El Parlament de Catalunya', *El Matí*, 12 d'octubre de 1932, p.4

cosa que té l'esperit de la nostra època. Per què no fer amb aquest mateix esperit sa el nou Parlament de Catalunya?

El primer que cal cercar és l'emplaçament. Nosaltres creiem més convenient que cap altre proposat, els jardins del Parc de la Ciutadella, perquè reuneixen les següents condicions: L'edifici isolat i voltat d'altres amb bons espais per a l'estacionament de vehicles. Fóra fàcil i rectilínia la seva comunicació amb la Generalitat i l'Ajuntament. Pels carrers de Jaume I i Princesa, s'entraria directe a l'actual Parc. Amb aquest emplaçament evitarem un nou nucli de congestió en una via de trànsit. Les dimensions del Parc, relativament reduïdes, ofereixen un marc proporcionat i a escala amb el futur edifici. (Montjuïc és excessivament extens i té ja grans construccions que farien que és perdés en mig d'elles, com una de tantes, el nou Parlament. Per la història del mateix Parc de la Ciutadella i pel que tradicionalment representa. Una de les façanes de l'edifici podria constituir, emmarcada convenientment, a mena de monument, un lloc apropiat per perpetuar els noms d'aquells que han lluitat per la causa catalana, ja que a ells es deurà l'existència del nostre Parlament. Amb això ens evitarem monuments dispersos pels nostres carrers, que crearien noves dificultats pel tràfic. El Palau de la Generalitat és un bon exemple del nostre passat digne i d'una cosa feta amb tots els perfeccionaments constructius de la seva època (columnes primes del pati). El nou Parlament tindrà d'ésser l'expressió de l'època en què vivim: una demostració que Catalunya s'orienta, en arquitectura com en les altres activitats, de cara a Europa.⁵⁶²

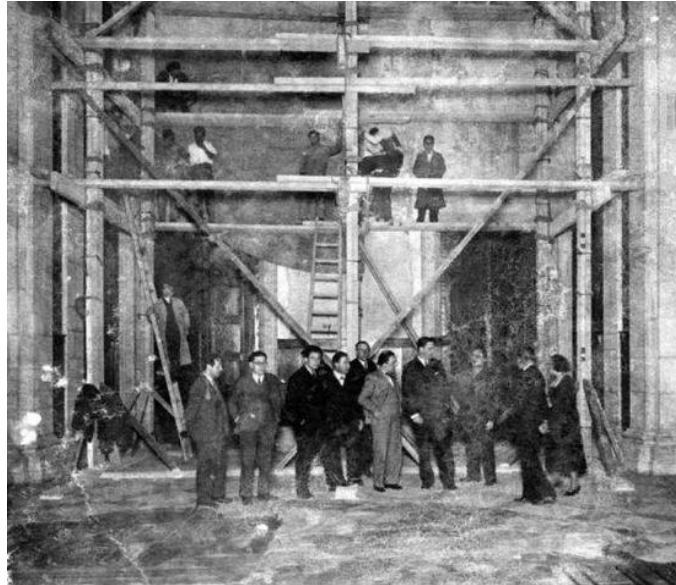
Exposades totes les possibilitats existents per Tarradellas en el si del Consell, aquest va optar per emplaçar el nou Parlament a la Ciutadella, sobretot a la llum dels raonaments de la GATCPAC.⁵⁶³ Escollit l'emplaçament, a Tarradellas se li va encarregar la direcció d'obres per habilitar l'edifici del Palau de la Ciutadella en un temps breu. En la reunió del Consell del dia 10 d'octubre es va prendre l'acord de demanar a l'Ajuntament de Barcelona el Palau de la Ciutadella per a instal·lar-hi el Parlament. L'Ajuntament, en la seva sessió del 14 d'octubre, acordava cedir el Palau. Al respecte, des d'*El Correo Catalan* es va acusar el Govern de forçar el desallotjament del Palau de la Ciutadella. Joaquim Folch i Torres, director dels Museus d'Art, en nom del president de la Junta de Museus, Josep Llimona, però, va assegurar a la premsa que des de 1929 que es tenia la idea de traslladar els objectes de la Ciutadella al Palau de Montjuïc. Tarradellas, de la seva banda, va maldar perquè Carles Pi i Sunyer permetés una inversió important en les obres. El conseller de Finances, segons el seu propi testimoni, hi era reticent, temerós que la despesa repercutís negativament en els comptes de la Generalitat. Anys després, Pi i Sunyer va reconèixer, però, que l'aposta de Tarradellas havia estat encertada. El 24

⁵⁶² Tarradellas, J., 'L'Habilitació...

⁵⁶³ Ucelay-Da Cal, E., 'Le Corbusier i les rivalitats tecnocràtiques a la 'Catalunya revolucionària'' a Lahuerta J. J., (ed.) *Le Corbusier y España*, Barcelona: CCCB, 1997: 121-188

d'octubre, Tarradellas va disposar que comencessin les obres i el Consell va acordar destinar mig milió de pessetes per habilitar el Palau.⁵⁶⁴

Fig.20 Josep Tarradellas i Ventura Gassol visiten les obres d'habilitació del Parlament de Catalunya, acompanyats de la premsa, novembre de 1932 (AMTM)

Tarradellas va designar a l'arquitecte Josep Goday per encarregar-se del projecte i, sobretot, perquè disposés el saló de sessions en forma d'hemicicle. Goday, però, no va trobar la manera d'encaixar en el saló rectangular –que en l'antiga destinació de Palau Reial havia d'ésser Saló del Tron– el semicercle integrat per vuitanta-quatre escons, i va projectar la sala en forma capitular. És a dir, formant rengles d'escons paral·lels a banda i banda del saló, partint a poques passes de l'estrada presidencial, i, a l'extrem oposat, altres rengles d'escons en sentit perpendicular s'unien a aquells. La manca de sort en interpretar els seus desitjos i la lentitud amb què va iniciar-se la tasca, va fer que Tarradellas, expeditiu i contrariat, reemplaqués Goday i designés Jaume Marco per a les tasques de decoració. Amb Marco ja havia treballat en la dignificació del Palau de la Generalitat. Josep Mainar va ser nomenat adjunt d'aquest. Segons Tarradellas:

Marco es lliurà del tot a les obres del Parlament. De bon matí, en entrar al Parlament seguit dels industrials i caps de feina que intervenien a l'obra feia un tomb per tot l'edifici, encomanant treballs al pintor, donant disposicions

⁵⁶⁴ Pi i Sunyer, C., (1975) *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*, Mèxic: Oasis, p.140; *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*, any II, n. 20, 30 d'octubre de 1932

al paleta i a l'electricista, rectificanc uns plànols al fuster, etc., etc. De vegades s'afegia al grup el Sr. Goday pel gust d'escoltar i de veure actuar el seu company. Finalment l'arquitecte solia pregar al decorador que entrés al Saló de sessions per consultar-li la solució d'algun o altre detall. I mai no hi hagué refrec entre un i altre artista, i llur amistat continuà una vegada el senyor Goday donà per acabada la seva tasca, mentre Marco continuava dirigent de totes les obres d'agençament; fins i tot després que Marco hagués projectat i realitzat per encàrrec meu el Saló de sessions en forma definitiva.⁵⁶⁵

A l'hora de decorar l'edifici, Marco es va trobar amb limitacions diverses: la de l'estructura de les plantes; la manca de temps per a realitzar grans transformacions, agreujada per la vaga d'ebenistes; i la limitació econòmica. Amb tot, Marco va establir tres sectors principals: a) Serveis per als Diputats, comprenent; Saló de Sessions, Saló de Converses, Saló de Telèfons, Telègrafs i Correus, Escriptoris, Bar, Biblioteca i Hemeroteca, Despatxos Sr. President i Secretaria, Gabinet telegràfic, Tres sales de Comissions de Minories, Saló dels Consellers, Sala de Secretaris de la Cambra i Guarda-roba; b) El Servei d'Oficines i Dependències amb Oficines burocràtiques, Pagaduria dels diputats, Oficines del Diari de Sessions, Departament de taquígrafs, Sala de Periodistes, Dispensari Mèdic, Arxiu, Habitacions Majordom i Conserge, Consergeria, Departament d'Ordenances, i Departament de Mossos d'Esquadra; c) i els Serveis generals, com la calefacció, intercomunicació dependències, escales, airejament i refrigeració del Saló de Sessions, serveis d'higiene, il·luminació i encatifat.

Les obres d'instal·lació definitiva del Saló de Sessions van començar el 16 d'octubre. Efectuada la preparació necessària, les obres van quedar enllestides en set setmanes. Un període breu, tenint en compte les importants obres que calia fer prèviament als treballs dels marbristes, electricistes, pintors, guixaires, fusters, ebenistes i tapissers. Enric Fontbernat, exdirectiu de La Falç i exmembre d'Estat Català, va ser l'encarregat de la instal·lació elèctrica al Parlament. L'edifici no comptava fins aleshores més que amb una primària instal·lació de bombetes per tota il·luminació. Tarradellas va encomanar a Tomàs Aymat la confecció de les catifes de l'escala i la galeria, del vestíbul, del creuer, i de les dues sales de converses. Mentrestant, l'artista Josep Pey va encarregar-se de la vintena de figueres que ornamentaven el vestíbul.⁵⁶⁶

En començar el novembre, Tarradellas i Xirau, van rebre plegats l'homenatge dels companys de la Quarta companyia de Sanitat pel pas durant el servei militar pel nord d'Àfrica. Al restaurant

⁵⁶⁵ Tarradellas, J., 'L'Habilitació...

⁵⁶⁶ *Ibid.*

Núria se'ls fa un banquet dels antics companys de la quarta companyia de Sanitat, expedicionària a l'Àfrica arran del desastre de Annual. Hi havia un centenar farmacèutics i metges.⁵⁶⁷

Mentre dirigia les obres d'habilitació del Parlament, Tarradellas va signar amb Macià la convocatòria i reglamentació de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya pel 20 de novembre de 1932. Tarradellas va anar a la candidatura de l'ERC per Barcelona-Ciutat.⁵⁶⁸ Les oficines electorals centrals i l'organització de les eleccions en aquest circumscripció van ser confiades a La Falç. La mateixa nit electoral reberen la visita i l'elogi, per un nou triomf aclaparador, de Macià.⁵⁶⁹ Tarradellas va obtenir 60.867 vots, quedant per darrera de Macià, Jaume Serra Hünter, Carles Pi i Sunyer, i Joan Lluhí, i per davant de Joan Puig i Ferrater, Josep Dencàs, Joan Solé i Pla, Joan Casanelles, Joan Tauler, Joan Solé i Bru, i altres.⁵⁷⁰ Tarradellas seria més endavant un dels designats per l'ERC per fer front a les despeses de la contesa electoral:

Examinat l'extracte de comptes de les darreres eleccions de Diputats al Parlament de Catalunya corresponents a Barcelona-Ciutat, en la reunió que va celebrar-se recentment sota la presidència del senyor Macià, reunió a la qual vàreu ésser convocat, va acordar-se que els 16 diputats elegits es fessin càrrec del dèficit de l'esmentada liquidació, que importa 10.817,35 pessetes; corresponent-vos, per tant i proporcionalment, 678,08 pessetes.

A fi d'abonar tot seguit els comptes pendents dels creditors, sou pregat de fer a mans del sota-signant [Joan Tauler], delegat pel Comitè Electoral, la expressada quantitat mitjançant rebut que us lliurarà el nostre recaptador. Cas de no retirar-lo a la presentació, serviu-vos concretar la data de pagament del rebut.⁵⁷¹

A finals de mes, tant ell com Lluís Bru –també escollit diputat per l'ERC– van dimitir de la vicepresidència i presidència respectives de La Falç. Els estatuts de l'entitat feien incompatibles els càrrecs de diputat al Parlament amb els de directius a la seva comissió permanent. L'altre vice-president fins aleshores, Manuel Sandé, va ser designat president interí de l'organització

⁵⁶⁷ *La Vanguardia*, 'Homenaje a dos consejeros', 1 de novembre de 1932, p.8; *Las Noticias*, 'Un banquete. Los señores Tarradellas y Xirau y sus excompañeros de armas', 1 de novembre de 1932, p.5

⁵⁶⁸ *La Vanguardia*, 'Las próximas elecciones', 29 d'octubre de 1932, p.24; *La Rambla*, 'Llistes electorals', 18 de novembre de 1932, p.4

⁵⁶⁹ *Butlletí de La Falç*, 1933, juny, n.6, p.6

⁵⁷⁰ Acta de Diputat de Miquel Guinart. (ANC); *La Humanitat*, 'Els resultats a Barcelona', 23 de novembre de 1932, p.2

⁵⁷¹ Carta de Joan Tauler a Josep Tarradellas, 20 d'abril de 1933; Carta de Joan Tauler a Josep Tarradellas, 23 de maig de 1933, Fons Govern Macià (AMTM); Camps i Arboix, J., de. (1976) *El Parlament de Catalunya (1932-1936)*, Barcelona: Ed.62; Mir, C., 'Resultats electorals: confirmació del bipartidisme', *L'Avenç*, n.24, 1980: 32-35

fins a la nova assemblea.⁵⁷² Entre els dies 23 i 25 de novembre Tarradellas va estar malalt. De resultes d'unes febres del seu pas per la campanya africana, tota la vida que va arrossegar una flebitis a la cama esquerra i tenia episodis periòdics d'hemorràgies nasals a causa d'una sinusitis mal guarida.⁵⁷³ Uns anys més tard, el Nadal de 1949, un d'aquests episodis el va tenir ingressat tres setmanes en una clínica de Tours, on li haurien de fer una transfusió de sang. I la feblitis encara se li repetiria.⁵⁷⁴

El dia 5 de desembre tot era a punt per a la inauguració l'endemà del Parlament de Catalunya. Macià va felicitar efusivament a Tarradellas davant dels periodistes per l'activitat desplegada.⁵⁷⁵ Lluís Companys, i el lligaire Ramon Abadal també ho van fer. *El Diluvio* recollia el testimoni del lligaire Ventosa i Calvell, exministre en els anys 1917-18 i, per tant, diana de les escridassades dels nacionalistes radicals d'aleshores: "Es superb. Vint vegades millor que el Congrés de Madrid". I va dir-me, a més; "No es podia fer més bé tot plegat. El Parlament català, un cop llestes les obres, estarà a l'alçària dels millors d'Europa". Acabada l'empresa, Tarradellas es declarà satisfet "com a governant i com a nacionalista".⁵⁷⁶ Encara que en començar el 1933 Tarradellas deixaria la conselleria de Governació, el seu plantejament de disposar els diputats en hemicicle es va acabar realitzant durant el període de vacances parlamentàries. En el nou Saló de Sessions projectat per Marco, entre l'agost i l'octubre de 1933, la principal característica del Saló era la configuració semicircular donada a l'espai que ocupaven els escons. El Govern tenia el lloc a les butaques del primer rengle, a la dreta de la presidència de la Cambra. Els escons i els pupitres, així com la resta de l'obra d'ebenisteria, fou realitzada en fusta de roure, de color fosc; la tapisseria, als escons dels diputats en vellut 'Utrecht' de to vermell-coure, i els del Govern, de vellut de seda roig. La solució de l'hemicicle, que Goday no havia sabut articular, es va fer realitat finalment. Per Tarradellas:

L'actual configuració del Saló, fa que els Srs. Diputats es trobin equidistants i de cara a la Presidència, sense que els calgui de forçar la veu per escaure's a trobar-se en un escó llunyà, com passava anteriorment. Amb la nova disposició s'avançà en més de tres metres la tribuna de Premsa, per a major facilitat dels periodistes. Ha estat tan

⁵⁷² *La Humanitat*, 'La Falç Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya', 30 de novembre de 1932, p.6; *Butlletí de La Falç*, 1933, des/gen, n.1, pp.4,10

⁵⁷³ *La Vanguardia*, 'Consejero enfermo', 23 de novembre de 1932, p.6; *La Publicitat*, 24 de novembre de 1932; *El Día Gráfico*, 24 de novembre de 1932

⁵⁷⁴ Carta de Josep Tarradellas a Josep Dencàs, 22 d'abril de 1950, París. Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

⁵⁷⁵ *L'Opinió*, 1 de desembre de 1932, p.5; *La Vanguardia*, 4 de desembre de 1932, p.3

⁵⁷⁶ *El Diluvio*, 5 de desembre de 1932, p.11

meticulós l'estudi de la planta d'aquest saló, que dins el mateix perímetre de metres quadrats que abans tenia el recinte dels Diputats, hi han pogut ésser bastides les dues esplèndides tribunes per a autoritats i invitats oficials, ultra de la que és destinada a periodistes, la qual amb tot i haver-la acostat considerablement a l'hemicicle resta separada dels Diputats per un espai lliure que, com si fos un alardó, ha estat creat encara dintre d'aquell perímetre, com a zona neutra que impedeixi tot contacte o accés als escons.⁵⁷⁷

Una setmana després de la inauguració del Parlament, Tarradellas va prometre el càrrec de diputat.⁵⁷⁸

⁵⁷⁷ Tarradellas, J., 'L'Habilitació...

⁵⁷⁸ *La Vanguardia*, 'La promesa de algunos diputados', 15 de desembre, p.7; *La Humanitat*, 'Pels passadissos de la cambra', 8 de desembre de 1932, p.1; Sobrequés, J., Vicens, F., & Pitarch, I., (1981) *El Parlament de Catalunya*, Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya

Crisi a l'Esquerra

El trencament amb Macià

El 19 de desembre de 1932, cinc dies després de ser elegit president de la Generalitat, Macià va nomenar Tarradellas conseller de Governació i Sanitat en el primer Govern estatutari de la Generalitat.⁵⁷⁹ Lluhí era cap del Consell executiu i tenia la cartera d'Obres públiques, Carles Pi i Sunyer la de Finances, Antoni Xirau la d'Agricultura i Economia, Francesc Xavier Casals la de Treball i Assistència Social, Pere Comas la de Justícia i Dret. Aquest Consell només va dura un mes.⁵⁸⁰ A principis de desembre havien començat a aparèixer rumors a la premsa respecte el suposat malestar de Tarradellas per com es duia a terme el nomenament de personal a la Generalitat, apuntant a una possible dimissió:

En el Palacio de la Generalidad, se comentaba hoy el hecho de que el señor [Miquel] Albert, secretario particular del Consejero de Gobernación señor Tarradellas, el cual se encuentra actualmente en Madrid, se dedicase a recoger y retirar los papeles de éste. La impresión dominante es la de que el señor Tarradellas, que desde hace algún tiempo se halla muy disgustado por la forma atropellada y antirreglamentaria con que se procede al nombramiento de personal, no quiere compartir un momento más la responsabilidad por unos procedimientos de los que siempre se ha mostrado contrario, llegando en algunas ocasiones a expresar bastante vivamente su disgusto al señor Macià. Para sustituir al señor Tarradellas en Gobernación se indica el nombre del señor Xirau Palau, si bien los asuntos de personal pasarán a depender del vicepresidente del Consejo señor Gassol. La crisis, según nuestras noticias, será también objeto de las deliberaciones de los diputados en la Esquerra en la reunión anunciada para el lunes y que, si hemos de creer a lo que por ahí se dice, no se deslizará tan tranquilamente como se creía, pues en la misma se plantearán divergencias latentes sobre apreciaciones de actuación política.⁵⁸¹

I dos dies després hi tornava:

Esta mañana, a poco de haber regresado de Madrid, se trasladó a su despacho de Gobernación el señor Tarradellas, quien, después de enterarse rápidamente de la situación de los asuntos de su departamento, se trasladó a la Presidencia, celebrando una larga conferencia con el señor Macià. No es mucho aventurarse decir, que en ella se trató de los rumores de crisis, que estos días han circulado insistentemente en Barcelona. A la

⁵⁷⁹ Nomenament de Josep Tarradellas com a conseller de Governació i Sanitat, 19 de setembre de 1932, Fons Govern Macià (AMTM)

⁵⁸⁰ Nomenaments i cessaments. Fons Govern Macià (AMTM); *La Vanguardia*, 'El nuevo consejo ejecutivo', 20 de desembre de 1932, p.8; *El Be negre*, 'L'Esquerra vista per dins', 3 de gener de 1933, p.8; Pitarch, I., (1977b) *L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques (1932-1939)*, Barcelona: Curial, p.307

⁵⁸¹ *Correo de Tortosa*, 'Dimite por fin el sr. Tarradellas?', 1 desembre de 1932, p.7

salida de esta entrevista, los periodistas abordaron al señor Tarradellas, quien, a preguntas de éstos, manifestó que no ocurría nada de extraordinario. Insistieron algunos reporteros, creídos de que podrían sonsacar al Consejero de Gobernación algo relacionado con aquellos rumores, pero el señor Tarradellas se encerró en una gran reserva. No hay nada de nada, dijo. Esto ha sugerido la suposición de que es muy probable que se haya llegado a una solución, o acuerdo, entre los señores Macià y Tarradellas, retirando éste su dimisión, o dejándola, por lo menos, para más adelante, a fin de no crear conflictos en los primeros momentos de la implantación del Estatuto.⁵⁸²

El focus d'aquest descontent era la suposada col·locació irregular de companys procedents del corrent d'Estat Català que feia Gassol en la seva conselleria. Des del *D.I.C* s'assegurava que:

L'Esquerra republicana, encara que no ho aparenti, és tota esquerdada, com aquelles olles que els pagesos pengen de boca a la façana del mas, perquè serveixin de nial als pardals. Són esquerdades, i demés, foradades. Perquè no es desfaci, és lligada entortolligada amb un filferro. Aquests lligois que l'aguanten, és Macià. Des de Lluhí al darrer diputat innominat toleren això, perquè així exploten a favor de la seva posició el fetitxisme que un sector popular sent envers Macià. Però perquè aqueix respecte envers l'Avi és forçat, ha d'esbravar-se d'una manera o altra contra el qui ja els és dispensat de retre-li el mateix respecte, contra Gassol. I aqueixa tírria contra Gassol, de tots els homes de l'Esquerra de la Generalitat, és concentrada especialment en Tarradellas. La premsa s'ha ocupat sovint de les renyines, picabaralles i marfugues entre Agudé i Casanoves. Més cèlebres, encara que no tan esbombades, són les batusses entre Tarradellas i Gassol, entre els de La Falç i els de Prats de Molló. Hom ja sap que Tarradellas ha suat sang i vinagre intentant fer passar per la llei a Gassol, intentant de posar una mica d'ordre, com a conseller de Governació, dins del Departament de Cultura [Instrucció Pública]. Sempre ha estat inútil. Gassol ha seguit creient que el seu departament i dependències, eren una espècie de dispesa més, de les moltes que poden explicar la seva vida i miracles, i, per tant, podia fer i desfer com el patró. Per això, la major part de nomenaments dels seus departaments, estan fets sense cap requisit legal. Des del nomenament del professorat de la Normal Nova, fins el darrer escolà dels escamots, que pesa figues en un racó del Departament de Cultura. Per això en Tarradellas ja ha arribat al punt que no en vol saber res, de Cultura, de la colla del [Complot del] Garraf i de Prats de Molló. La darrera crisi va ésser laboriosa respecte la confirmació de Tarradellas, com a conseller de Governació. En Gassol, recolzat en l'Avi, ja l'havia rebolcat. Però Lluhí i Vallescà, Comes i d'altres, es solidaritzaren amb ell. I Gassol i Macià no tingueren més remei que acceptar-lo. I ara no els toca altre que suportar-lo. Esperem que es suscitarà en el Parlament el plantejament d'aqueix desori enorme dins els afers de Cultura de la Generalitat. A veure si Tarradellas també respondrà que tot allò constitueix un món a part i no en vol saber res .. I Gassol com se les arranjarà? Que pregui, aqueix, que visqui força anys l'Avi. Puix, ja som vells i no desesperancem pas de tornar a veure Gassol a ca l'Ajuntament a guanyar només les sis-centes pessetes. Que ja són alguna cosa, per la feina que hi feia.⁵⁸³

⁵⁸² *Correo de Tortosa*, 'Desistirá de presentar su dimisión el sr. Tarradellas?', 3 de desembre de 1932, p.6

⁵⁸³ *D.I.C.*, 'No és or tot el que lluu', 14 de gener de 1933, p.7

Des d'*El Be negre* també es destapaven els enfrontaments entre el sector provinent d'Estat Català i el grup de *L'Opinió*:

Una notícia bomba. El general Dencàs, que és un viu, ha concebut una maniobra fantàstica. Dissabte pròxim, en una reunió de caps d'escamot, el President del Parlament de Catalunya [Companys], el del famós Viva Espanya i les llagrimetes de Madrid, serà nomenat President de les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català o sigui que el feixisme entra en una nova fase extraordinàriament perillosa, ja que es pretén constituir amb selecció (?) [sic] d'aquests escamot, una brigada social secretíssima i contundent.

La iniciativa no ha estat, però, ben rebuda per tothom i són varis els caps d'escamots que, en una reunió prèvia, tinguda el passat dijous, varen protestar de que el Pajaritu [Companys], ex-radical i sempre anti-catalanista que deia mal dels separatistes, etc., etc., sigui ara el cap d'Estat Català.

Cal, però, cercar a l'afer una derivació i explicació més fonda. El grup de l'Opinió continua guanyant terreny a ull vist; el discurs d'en Lluhí va produir l'altre dia una gran impressió i el natural, «emprenyo» en el grup dels Companyistes [Josep] Riera [Puntí], [Jaume] Sellés, [Joaquim] Bilbeny, [Joan] Tauler, [Manuel] Galés, [Josep] Dencàs (aquest últim, o siga en Dencàs, d'ençà que L'Opinió va ficar-se amb els «Almogàvers de via estreta» no pot veure a en Lluhí) tots els quals varen decretar que havia ja arribat l'hora d'acabar amb el «grupo selecto». En Dencàs seguidament oferí la força dels escamots i s'acordà fer a en Companys president per tal d'evitar que en Lluhí i en Tarradellas els dissolguessin com a força irregular, el primer dia que fessin una bestiesa. La proposició trobà el beneplàcit d'en Ventós, 'el qual lligà la nova evolució que es va a donar als escamots amb la futura política electoral del proper Abril i significa que creia arribat el moment d'establir un nou Ajuntament en el que el grup de l'Opinió no hi col·loqués ni un sol candidat. Així Aiguadé –digué en Ventós– tindrà l'alcaldia assegurada i jo la primera vara i la Presidència d'Hisenda. En Dencàs, més pràctic, en trauria 1000 pàfies mensuals en forma d'un nomenament de Director General de Sanitat. En Badia, passaria a ésser el cap de la Brigada social i cobraria doble momio del que ara, com a funcionari doble i dispensat de servei, a la Generalitat i l'Ajuntament. Això li permetria fer el «burro» amb més llibertat al Sicoris, cada tarda i divertir-se de nit amb la Lolita.⁵⁸⁴

Amb la remor de fons del descontent de Tarradellas, el divendres 20 de gener de 1933, el Consell executiu va tractar de com cobrir el càrrec que deixava Joan Moles com a Governador civil de Barcelona en haver estat nomenat Alt Comissiori d'Espanya al Marroc. De manera oficiosa es van posar damunt la taula tres noms –Josep Irla, Josep Dencàs i Joan Selves– que no van agradar al Govern espanyol. D'entrada el govern d'Azaña trobava una murga haver d'entendre's amb l'ERC i hagués preferit que les eleccions al Parlament les hagués guanyat el PCR i, en detriment, que el candidat proposat fós d'aquesta formació.

⁵⁸⁴ *El Be negre*, 'L'Esquerra vista per dins', 3 de gener de 1933, p.8

A la nit, però, el Consell de Ministres mitjançant un telegrama del ministre de Governació, Santiago Casares Quiroga, a Moles, proposava que fos Tarradellas qui ocupés el càrrec interinament fins al traspàs definitiu dels serveis d'ordre públic:

Designado V.E. [Moles] en el Consejo de hoy para ocupar la Alta Comisaría de España en Marruecos considera el Gobierno que la necesidad de designar quien sustituya a V.E. [Moles] en el Gobierno Civil de Barcelona ofrece excelente ocasión para activar la política de coordinación con la Generalidad en lo referente a los servicios de ORDEN PUBLICO cuyo traspaso habrá de efectuarse a la mayor brevedad posible. A fin de facilitarlo y procurar a las Autoridades Catalanas que en plazo no lejano han de asumir las responsabilidades de tales servicios el conocimiento directo de los mismos considero conveniente ofrecer al Consejero de Gobernación de la Generalidad [Tarradellas] la oportunidad de realizar tal experiencia y a este efecto ruego a V.E. [Moles] le ofrezca en mi nombre [Casares Quiroga] hacerse cargo interinamente de ese Gobierno Civil en el que tan destacados servicios puede prestar a la República personas de destacados méritos como el Consejero de Gobernación de la Generalidad. De su colaboración espero grandes beneficios para el orden público en Barcelona.- Si por cualquier circunstancia este ofrecimiento no fuera aceptado puede hacer V.E. [Moles] entrega del Gobierno al Presidente de la Audiencia [Anguera de Sojo], a fin de que pueda V.E. [Moles] trasladarse a Madrid.- Con mi cariñosa felicitación por su merecido nombramiento y mi reconocimiento sincero por su leal y magnífica actuación en ese Gobierno.- Le saluda.⁵⁸⁵

Segons Tarradellas, ell no va haver d'esperar que Moles li notifiqués la proposta del Consell de Ministres, perquè li ho havia comunicat per telèfon el mateix ministre, cosa que Macià no va arribar a saber.⁵⁸⁶ Des del seu nomenament com a conseller de Governació, Tarradellas havia tingut un tracte continuat amb Casares Quiroga i Moles. A ambdós havia deixat clars els seus dots com a organitzador i aquests podien veure en ell, no només la possibilitat que el conseller de Governació fos alhora Governador civil i el traspàs de competències fos més àgil, sinó col·locar a una persona capaç en un lloc sensible, davant la manca de fiabilitat que generaven a Madrid la majoria de polítics de l'ERC. L'endemà dissabte al matí, Moles va traslladar-se a Palau i va informar al seu amic Macià. Una primera impressió, després de la reunió a quatre amb Macià, Moles, Tarradellas i Lluhí, semblava que el relleu no havia de produir cap trasbals, malgrat les reticències inicials de Macià. El *Diari de Girona* així ho confirmava:

⁵⁸⁵ Telegrama de Santiago Casares Quiroga, ministre de Governació a Joan Moles, mitjanit del 20 de gener de 1933. Fons Govern Macià (AMTM)

⁵⁸⁶ Udina, E., (1978), pp.93-95

Aquest matí el senyor Moles ha estat a la Generalitat per mostrar un telegrama en el qual el govern ha ofert el càrrec de governador de Barcelona al senyor Josep Tarradellas. En el cas però, que aquest no acceptés el senyor Moles deixaria el càrrec a mans del President de l'Audiència senyor Anguera de Sojo, puix demà al vespre ha de marxar a Madrid. Els periodistes han anat de seguida a entrevistar el senyor Tarradellas el qual ha dit que no podia dir res fins a conèixer l'opinió del senyor Macià. Entretant el President de la Generalitat i el Conseller de Governació s'han entrevistat amb el senyor Lluhí el qual moments després ha dit que en principi s'acceptava l'oferiment del Govern però que havien de presentar per escrit l'acceptació. Preguntat el senyor Macià sobre aquest punt, ha manifestat que no volia dir res fins que el senyor Moles estigués fora del govern civil. Dimarts - ha dit- farà pública la meua opinió i es coneixerà la solució definitiva.⁵⁸⁷

Des de *La Vanguardia* també s'intuïa que aquesta seria la línia que se seguiria:

No es aventurado suponer que el señor Tarradellas se hallaba dispuesto a aceptar el ofrecimiento del Gobierno; pero que la aceptación era poco grata al presidente de la Generalidad, señor Macià. También puede asegurarse que el Gobierno había dispuesto que, en el caso de que el señor Tarradellas declinara el ofrecimiento, se encargara de substituir interinamente al señor Moles el presidente de la Audiencia, señor Anguera de Sojo. De todas estas cuestiones debió, indudablemente, tratar ayer, por la mañana, el señor Moles con los señores Macià y Tarradellas, con quienes conferenció extensamente en la Generalidad, y con el señor Anguera de Sojo, a quien visitó en el palacio de Justicia. [...]Al conocerse por parte de los habituales al palacio de la Generalidad el acuerdo del Consejo de ministros de ofrecer la interinidad en el mando del Gobierno civil de Barcelona al consejero de Gobernación de la Generalidad, y en caso de que éste no aceptara, al presidente de la Audiencia, se hicieron diversos comentarios, favorables todos ellos a la aceptación del señor Tarradellas, el cual ha demostrado desde su departamento condiciones de energía y de mando, comentándose, además el hecho de que el Gobierno, valiéndose de lo regulado en la ley provincial, indicara como posible substituto del señor Moles, aunque tan sólo como interino, al presidente de la Audiencia, persona que en, la actualidad, no tiene precisamente muchas simpatías entre los afiliados de Esquerra.⁵⁸⁸

Tarradellas, de la seva banda, va actuar davant la premsa i, malgrat ser coneixedor de la notícia la nit anterior va treure a relluir la modestia. Cal destacar també que Tarradellas en explicar-ho apuntava que qui havia de prendre la decisió era Lluhí, com a cap del Consell, i no pas Macià, com a president de la Generalitat. És aquest el punt rellevant de la qüestió, com es veurà. L'important no era qui ocupava el càrrec, sinó qui decidia que l'ocupava. Tarradellas deia a *La Vanguardia*:

⁵⁸⁷ *Diari de Girona*, 'El Govern ofereix el càrrec de governador al Sr. Tarradellas i aquest en principi accepta', 21 de gener de 1933, p.3

⁵⁸⁸ *La Vanguardia*, 21 de gener de 1933, 'Ampliación del Consejo', p.18

Les diré cuanto pueda. Esta mañana ha venido el señor Moles a darme cuenta, como consejero de la Gobernación, de un acuerdo del Gobierno, y por la importancia política de este acuerdo he creído que era al presidente del Consejo ejecutivo y no a mí a quien debía ser comunicado. Hemos visitado al señor Lluhí y el señor Moles le ha dado cuenta del acuerdo y por esto les ruego, aunque les ocasionará un pequeño trabajo más, que visiten al señor Lluhí, quien les dirá lo que sea. [...] -Les suplico que no me pregunten nada. Yo estoy siempre dispuesto a acatar lo que me diga el Consejo de la Generalidad.⁵⁸⁹

Lluhí en rebre la premsa va anar un pas més enllà, deixant entreveure precisament l'assumpte de la delegació de funcions de la presidència:

Les diré cuanto sé. Esta mañana ha venido el señor Moles acompañado del señor Tarradellas a darme cuenta de que en un telegrama que ha recibido de Madrid se ofrece el cargo de gobernador civil interino al señor Tarradellas, como consejero de la Gobernación, por un acuerdo del Gobierno que está redactado en términos de gran afecto para la Generalidad, La importancia del acuerdo del Gobierno y la extrema delicadeza del señor Tarradellas han hecho que éste creyera que el acuerdo había de ser conocido por el jefe, del Consejo ejecutivo, si bien me ha manifestado que, en principio, estaba dispuesto a aceptar la interinidad que se le ofrecía. Agradeciendo infinito la gran delicadeza de que ha dado pruebas el señor Tarradellas, le he expresado igualmente mi opinión favorable a la aceptación, y le he dicho que, a pesar de la delegación de funciones hecha por el presidente, entendía que la importancia política del acuerdo del Gobierno que nos acababa de comunicar el señor Moles debía ser conocido por el señor Macià, para que éste nos expresara su opinión. [...] El señor Tarradellas, ¿dimitirá el cargo de consejero? —De ninguna manera—contestó el señor Lluhí— porque la interinidad se ofrece precisamente al consejero. Y, además, el Gobierno no establece ninguna incompatibilidad entre un cargo y otro.⁵⁹⁰

Macià, de la seva banda, va provar de guanyar temps davant la presa de decisions fins, com a mínim, dilluns:

Yo me reservo la opinión acerca del acuerdo del Gobierno hasta que se realice la resignación de poderes del actual gobernador. Es decir, hasta que el señor Moles parta definitivamente [diumenge a la nit] para ocupar su nuevo cargo y entregue el mando del que ahora ocupa. [...]—Los señores Lluhí y Tarradellas son partidarios de aceptar el Gobierno.,—se le dijo. —Ellos, sí—contestó vivamente el presidente—; pero yo me reservo la opinión por ahora, y cuando llegue el momento ya les diré el por qué.⁵⁹¹

El grup de *L'Opinió* volia un home d'ERC amb la confiança dels dos governs per, d'una banda, prestigiar la Generalitat i, per l'altra, accelerar el traspàs de serveis d'ordre públic. També

⁵⁸⁹ *Ibid.*

⁵⁹⁰ *Ibid.*

⁵⁹¹ *Ibid.*

considerava que davant les conspiracions contra l'Estatut arreu d'Espanya, l'autogovern no es podria considerar segur fins que no s'haguessin realitzat el traspàs de serveis. D'altra manera, quedarien a mercè de qualsevol canvi de color en el govern de la República. Per això, els lluhins entenien que aquell traspàs calia fer-l'ho ràpid. També la proposta de nomenar Tarradellas abans que una comissió de traspàs dels serveis d'ordre públic hagués perfilat la qüestió suposava un traspàs *de facto*.⁵⁹² De fons, en començar l'any, la conflictivitat laboral que havia anat en augment durant el 1932, junt a un intent revolucionari anarquista fracassat, el 8 de gener, feien que determinats sectors de l'ERC no tinguessin clar si calia encarregar-se de l'ordre públic i, per tant, de la repressió dels obrers –la base electoral de l'Esquerra, encara que difusa provinent de la CNT.⁵⁹³ L'oposició, precisament, acusava Macià de preferir que la repressió la fessin elements aliens al seu partit per no tenir repercussions electorals. Des del setmanari humorístic lligaire *El Considerat* s'apuntava que:

Es una cosa trista seguir un xic les intrigues internes de Esquerra. Com tots els partits demagògics, aquest partit té una direcció completament irresponsable i tot va a còpia de qüestions personals, de passions individuals o de grup. En aquest moment, té la preponderància absoluta sobre el partit la Comarcal de Barcelona. Dir la Comarcal de Barcelona vol dir que el que pesa més en el partit són, actualment, els centres de les barriades barcelonines i de Barcelona mateixa. Aquests centres semblen haver donat tota la seva confiança a Dencàs, Battestini i a la colla que forma part de la Comarcal. Aquests fan fer el que volen al govern Lluhí. El Venerable no és més que un ninot d'aquests conserges de cafè. El senyor Tarradellas sembla haver caigut una mica del "candelero". Es un home, el senyor Tarradellas que ha sostingut, en moltes qüestions un criteri absolutament oposat al de la Comarcal. El senyor Macià, arribista frenètic, fina flor de la valla política, s'ha decantat naturalment del cantó don venia el vent. El senyor Macià té un cor d'or i el porta sempre a la mà. Tothom, en efecte, ho va veient. La colla Companys-Casanovas observen aquests moviments interns de l'Esquerra —moviments típicament intestinals— amb una satisfacció evident. S'han apoderat de la taula presidencial de l'Assemblea i de dalt estant veuen la lluita i estan a veure venir. Aquesta colla espera que la Comarcal es fatigarà aviat del govern Lluhí-Pi Sunyer i el desembarcarà. Llavors, es pensa aquesta colla, que haurà arribat l'hora de posar-se a governar. Catalunya està en mans d'aquesta gent. Catalunya està a mercè de les intrigues d'aquesta gent. El Venerable ho cobreix tot amb la seva capa enorme, i a sota tothom va fent. Mentrestant, és clar, els interessos del poble no han començat encara a entrar en els objectius de l'Esquerra. L'espectacle no pot ésser ni més trist ni més depriment.⁵⁹⁴

I, encara que desencertat amb l'opinió sobre Tarradellas, argumentava que:

⁵⁹² Ivern, M.D., (1988), vol. I, pp.284-285, 288

⁵⁹³ Martín Ramos, J. Ll., 'Governació (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006), p.237

⁵⁹⁴ *El Considerat*, 'Qui mana a Esquerra?', 20 de gener de 1933, p.1

Tothom diu que l'Esquerra té por i que aquest càrrec no fa gaire goig a ningú. Ho trobem natural. És molt diferent fer de ministre sense feina o fer de governador de Barcelona! Si hi hagués una mica de valor -valor i pesquis- hauria hagut d'ésser governador el senyor Tarradellas. Però el noi s'ha espantat. I també ho trobem natural. Durant alguns mesos es va intentar fer creure als babaus que el senyor Tarradellas és un geni polític. Les persones mal intencionades sospitaven que el cas Tarradellas era una de tantes inflacions com amb freqüència sofrim en aquest país. De què li havia de venir al senyor Tarradellas ésser un gran governant? Només escoltant una estona el nostre conseller de Governació ja n'hi ha prou per convèncer-se que no lliga gaires idees i que no sap dir vint-i-cinc paraules que tinguin substància. Fins ara la feina de tenir comissions i representacions no ha estat l'assignatura més propícia per preparar un governant. Hauria estat un fet extraordinari que el jove Tarradellas desmentís aquesta norma. Hi ha tanta gent en aquest país feta malbé per la política! Ves per quins set sous ens hem de creure que el jove Tarradellas va néixer per governar-nos! Perquè una cosa és governar nominalment, fer els gegants, fer de ministre, i una altra governar realment i enfrontar-se amb problemes de debò. Oi, senyor Tarradellas? El mite Tarradellas s'ha desinflat tan de pressa que aviat el conseller de Governació podrà fer parella amb el senyor Fontbernat. No hi veiem cap diferència —dit sigui en honor del senyor Fontbernat.⁵⁹⁵

A la tarda del dissabte, el Consell executiu va deliberar i, segons Lluhí, va prendre l'acord que s'acceptés l'oferiment, i que en lloc de Governador civil de Barcelona, Tarradellas fos Governador general de Catalunya. Però Macià, fent valer la seva posició, va argumentar que no toleraria que el conseller de Governació, que tenia sobre seu la facultat de ser el superior jeràrquic dels ajuntaments, fos a la vegada qui comandés les forces públiques i tingués duplicitat de càrrecs. Afegint, a més, que no acceptava que en el Consell hi figurés ningú que a la vegada es degués al govern de la República.⁵⁹⁶ Tarradellas va explicar així la reunió:

Jo estava assegut a la dreta de Macià: “Mai l'acceptaré aquesta proposició”, va dir al terme de la breu lectura del telegrama de Casares. Jo em vaig quedar astorat. Ho vaig pensar de seguida: he de dimitir perquè no té confiança en mi. Però li vaig preguntar el perquè d'aquella decisió. “Perquè ja no tinc confiança en vostè [...] Sí, perquè vostè és un home capaç un dia de treure'm d'aquesta cadira i seure-hi vostè”.⁵⁹⁷

De resultes de la negativa de Macià d'acceptar Tarradellas pel càrrec de Governador civil, bé fos de Barcelona o de Catalunya, aquest va dimitir i amb ell els consellers del grup de *L'Opinió*,

⁵⁹⁵ *El Considerat*, ‘El mite Tarradellas. Aquest jove té por de fer de governador’, 20 de gener de 1933, p.4

⁵⁹⁶ Ivern, M. D. (1988), p.287

⁵⁹⁷ Udina, E., (1978), pp.93-95; Porcel, B., (1977), p.47

Lluhí, Xirau i Comas.⁵⁹⁸ Anys després, Tarradellas donaria diverses versions del succeït. Una primera versió:

Vaig ser secretari del senyor Macià durant vint anys [aquest extrem pel què s'ha vist fins ara sabem que no és cert], però a partir d'un cert moment no vam anar pel mateix camí. És una cosa normal entre les generacions que puguen. Macià tenia el prestigi, l'autoritat. Els joves creïem que l'havíem de respectar i d'obeir. Però es va produir un fet que potser ara no s'arribarà a comprendre, tot i que és possible explicar-lo clarament i sintèticament. Va sorgir una petita organització anomenada Estat Català. S'arreglerava incondicionalment al servei del president Macià, però ell deia que poca cosa podia fer amb aquesta sola representació, tot i respectant el jovent que la formava. Calia un gran partit d'esquerra. Què va passar? Vam formar-lo, vam guanyar les eleccions, es va restablir la Generalitat, va constituït el seu govern. El grup d'Estat Català [es refereix a les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català (JEREC), aparegut a partir de l'estiu de 1931. Estat Català com a tal va desaparèixer en formar-se l'ERC el març de 1931] anava prenent més proporcions dintre d'Esquerra i es van produir les primeres topades. Oposaven aquest petit grup a altres que sempre havien viscut al marge d'una disciplina de partit com les Joventuts de la Falç, Sang Nou, el Foment de Sants... En definitiva, unes entitats catalanistes i altres liberals que eren contràries a Estat Català. El partit es va separar, es va dividir. Una part del jovent vam creure que el senyor Macià donava massa suport a Estat Català. Al moment en què la Generalitat començava a tenir la possibilitat de rebre traspessos de serveis, l'actitud una mica demagògica i massa brava d'Estat Català, creïem que comportaria un xoc amb el govern central i que l'autonomia no es materialitzaria. Els joves d'aquest grup tenien una gran ambició de poder a Catalunya.

Però Macià, continuava Tarradellas, no va poder resistir recolzar-se en el nacionalisme radical 'macianista':

El senyor Macià es va decantar cap al seu partit originari, Estat Català [JEREC]. Els que no n'érem, vam considerar que no hi havíem d'estar d'acord i l'hi vam fer saber. Adoptava una actitud que no vaig acceptar, la trobava equivocada. El temps i els anys m'han fet pensar moltes vegades que l'oposició al president Macià, tot i ser necessària, potser va resultar una mica massa precipitada. El problema va esclatar arran d'un fet concret. El govern de la República estava disposat a traspassar el servei d'ordre públic, aspiració que sempre havia estat una pedra de toc del catalanisme, malgrat encara no s'havien aprovat la Constitució ni l'Estatut [aquest extrem tampoc no és cert. Sí que s'havien aprovat]. Va enviar un telegrama al president Macià anunciant-li la decisió [el telegrama anava adreçat a Moles], amb la condició que la responsabilitat sobre l'ordre públic la tingués el conseller de Governació, que era jo. No li va agradar gens, per diferents raons. En diré dues que crec que van pesar, i que cadascú triï la que consideri més útil. Traspassar en aquell moment l'ordre públic a la Generalitat representava una gran responsabilitat, significava enfrontar-se a la CNT, als problemes obrers de Catalunya, a una colla de qüestions. El president Macià creia que no era l'hora. Una altra versió seria que pensés que jo era

⁵⁹⁸ Acceptació de Francesc Macià de la dimissió de Tarradellas com a conseller de Governació i Sanitat, 24 de gener de 1933; Carta de Joan Lluhí a Francesc Macià, 20 de gener de 1933, Fons Govern Macià (AMTM)

massa jove, que no era la persona a qui el govern central havia de delegar l'ordre públic. Em sembla que tenia confiança en mi, però no massa. Temia que la meva inexperiència, la meva impetuositat, la meva manera de fer pogués topar. Va optar per no acceptar el traspàs del servei. És a dir, en el fons no em tenia confiança. L'intranquil·litzava que, sota la meva direcció, l'ordre públic prengués extensió, responsabilitat. Davant d'aquesta actitud vaig dimitir. Es va produir la primera dimissió col·lectiva de consellers i, més tard, l'escissió. Per a mi era greu. Estava al costat de Macià des de molt jovenet. Era un macianista, tothom ho sabia. Va tenir un gran disgust en comprovar que no el seguia, que no estava d'acord, que no era d'Estat Català [Aquest punt no és encertat, Macià òbviament sabia que Tarradellas no n'era]. No en vaig ser mai. Al contrari, els combatia. Jo vaig tenir el mateix profund disgust d'haver-me'n de separar, però crec que vaig fer bé. No es va trencar res, simplement les relacions van passar a ser molt fredes. No volia tenir la responsabilitat d'una política que em semblava que acabaria malament, com així va ser. Macià era l'home que havia portat la llibertat a Catalunya.⁵⁹⁹

Davant d'un altre periodista, Tarradellas donava una segona versió:

Els dirigents d'Estat Català van apoderar-se del president Macià, el van portar a fer actes que no havia d'haver fet. Aquesta va ser el problema. Ell mereixia l'afecte que tothom li tenia, jo vaig ser macianista des de l'edat de setze anys. Però els Dencàs, els Badia, els Comte i tota aquella colla d'exaltats van engegar les coses enlaire. Malgrat la seva autoritat moral, en Macià no va gosar oposar-s'hi. Va constituir una feblesa. [...] Sempre he considerat que l'important és el que jo represento, el càrrec i jo mateix. Quan sento polítics que afirmen que no tenen aspiracions personals, me'n malfio. Un home polític ha de tenir ambició personal, altrament significa que no té empena ni desig d'anar endavant, sinó simplement d'anar fent. Jo tenia ambició política i ambició personal. La meva teoria és que una i altra fan l'home polític. Per tant com a conseller de Governació, jo a la Generalitat manava. A en Casares Quiroga se li va ocórrer un bon dia que Madrid traspassés els serveis d'Ordre Públic a la Generalitat, però a condició que passessin sota l'autoritat del conseller Tarradellas. Jo prèviament ja m'havia guanyat en Casares Quiroga. [...] En Macià va convocar consell. Com que jo era secretari del consell, seia a la seva esquerra. El president va començar dient: "He rebut un telegrama que lleigeix a continuació". Ho va dir en un to molt seriós, molt dur. Quan es posava dur, ho era molt. Va llegir la disposició del govern central sobre el traspàs i va afegir immediatament: "Això no ho acceptaré mai". Quan li vaig preguntar perquè, em va replicar: "Perquè a vostè no li tinc confiança..." Va pensar que jo era capaç, amb la nova força, de desbancar-lo i posar-me al seu lloc. Vaig opinar que la seva recança era molt greu i vaig dimitir. Aleshores el consell va dividir-se. La majoria de consellers eren partidaris que l'Ordre Públic passés sota la meva autoritat de Governació. Però els d'Estat Català van fer costat a en Macià. En aquest moment va formar-se el grup dissident de L'Opinió [aquest extrem no és cert, el grup era molt anterior], arran de la qüestió del traspàs de l'Ordre Públic. [...] Jo no renuncio mai a res. Havia fet un gest aleshores perillós i difícil. El què nosaltres havíem de fer era governar i tenir el poder, tot obtenint-lo gràcies a la nostra unitat, que és la base de tot per tenir la confiança de Madrid. Un cop aconseguits els traspassos, ja organitzaríem la manera d'exercir-los, però no abans. [...] En Macià tenia caràcter, però era molt influïble en la qüestió nacionalista quan arribaven els joves d'Estat Català [JEREC] amb

⁵⁹⁹ Arbós, A., (1988), pp.19-21

totes aquelles banderes i aquells esveraments. S'hi entusiasmaven. A mi els d'Estat Català [JEREC] no em tenien simpatia, perquè jo volia disposar del poder de debò, no el poder que se'n va enlaire. [...] En Lluhí va fer el gest d'estar al meu costat en la qüestió de l'Ordre Públic. Els del grup de L'Opinió van dimitir en solidaritat amb mi. Per això aquest grup va ser odiat dintre de l'Esquerra, sobretot jo, perquè havia estat el més macianista, el més catalanista.⁶⁰⁰

I Tarradellas encara n'oferia una tercera:

La situació era molt greu i la Generalitat partia, es volgués o no, d'una gran limitació: la lentitud en el traspàs de serveis i especialment de l'Ordre Públic. No teníem cap cos d'oficials de l'Exèrcit o de la guàrdia civil o policia en el qual poder-nos repenjar per fer la nostra política. Tot estava mig embastat, la dolenta situació econòmica no podia afavorir l'ordre públic. I sense poder garantir l'ordre públic, la Generalitat s'arriscava a perdre tota credibilitat. S'avançava lentament en altres terrenys, especialment el de l'ensenyament, sota l'encertat impuls de Pompeu Fabra a nivell d'universitats, però en els dos aspectes fonamentals, finances i ordre públic, el nostre poder era ben magre. Ningú no sabia com podien reaccionar la CNT, l'Exèrcit, la Guàrdia Civil, la Policia. Després de la rebel·lió de Sanjurjo temíem molt la Guàrdia Civil, la oficialitat de la qual era tota monàrquica i contrària –a diferència de sectors importants de l'exèrcit– a les llibertats de Catalunya. Personalment, jo em veia qualsevol dia davant una alarmant crisi després que la guàrdia civil hagués dissolt a trets algunes de les imponents vagues o manifestacions populars d'aleshores, totes justificades per la miserable situació en què es trobaven els treballadors. Aquesta probable crisi fatal per a la Generalitat s'havia d'evitar. Per això en el domini estricte de l'Ordre Públic la meva línia, des d'un començament, fou dràstica i constant; vaig veure que la millor solució era guanyar-se la confiança per a la Generalitat de les forces d'Ordre Públic. Era una certa contradicció, perquè jo no estava gens d'acord amb els mètodes antirepressius que utilitzaven amb l'aprovació total del governador civil Anguera de Sojo, qui s'entrenava aleshores a la brutal repressió que dirigí quan fou ministre de la CEDA. [...] Només en ésser nomenat conseller d'Ordre Públic [sic: de Governació] li vaig demanar una entrevista per parlar a fons de la qüestió. De seguida es posà a la meva disposició i em va ajudar molt. Un dia em cridà per dir-me que el cap de la Guàrdia Civil a Barcelona estava disposat a rebre'm, tal com jo li ho havia demanat. Vaig anar amb l'Anguera a visitar la caserna principal i aquest primer pas va ser un èxit; em van rendir honors militars i amb el general Mazo vam establir un principi de col·laboració entre Generalitat i Guàrdia Civil. Utilitzant el mateix mètode de guanyar-me la confiança, com a conseller d'Ordre Públic [sic: de Governació] de la Generalitat, de les forces d'ordre públic, vaig començar a fer visites regulars a casernes de la guàrdia civil a comissaries de policia... mantenint contactes regulars amb tots els caps militars i d'ordre públic de Catalunya. Van anar molt bé les reunions que vaig preparar entre els quatre governadors civils de Catalunya i jo. En vam fer una a cada capital catalans i ens vam posar d'acord. Tota aquesta acció de guanyar confiança per tal d'estar preparats quan vingués el definitiu traspàs de l'Ordre Públic fou sempre vista amb gran admiració pel

⁶⁰⁰ Febrés, X., (1985), pp.9, 17-21, 22-23

ministre de Governació de la República, Casares Quiroga, amb qui em vaig entrevistar diverses vegades i que em donava total suport. Em deia sempre que si l'ordre públic era a les meves mans tot aniria molt bé.⁶⁰¹

En les tres versions sobre les desavinences amb Macià, Tarradellas situava l'origen del conflicte en l'equilibri de forces entre les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català (JEREC) i el grup de *L'Opinió*. En un cert grau, ho era. El balanç de forces havia començat l'endemà mateix de la consecució de la Generalitat de Catalunya per les pugnes amb el sector de l'ERC provinent d'Estat Català. En el qual es diferenciava un grup de dirigents d'edat, amb Gassol i Aiguader, i, des de l'estiu de 1931 un grup més jove, que havia fundat les JEREC.

El 27 d'octubre d'aquell any, les JEREC havien celebrat al CADCI l'assemblea constitutiva amb uns 600 delegats. Dencàs –pocs dies després de ser elegit president del Comitè executiu de la Federació de Barcelona– n'havia sortit nomenat president i Miquel Badia formava part del comitè executiu. Per anar creant casals d'Esquerra-Estat Català a Barcelona i a les comarques on podien, es va usar primerament la seva influència en els centres d'on havien sorgit Dencàs a Sant Andreu i Battestini, a Gràcia, per exemple. Fins a les acaballes de 1932, les JEREC havien anat ampliant la seva influència fundant centres i casals, principalment a Barcelona, sense el plàcet explícit de Macià. Aquest, junt a Gassol i Aiguader, sense necessàriament compartir les actuacions de les Joventuts havien trempejat la pressió de les joventuts i les havien mantingut a ratlla també, sovint empleant els seus membres en les conselleries que controlaven-. Però usant les JEREC, a la vegada, quan els eren necessàries en el marc d'un equilibri de partit complex. Als dirigents més joves els anava bé pel protagonisme i eren un pol d'atracció pel nacionalisme radical i servia de garantia de la puresa nacionalista del partit i fre a una excessiva republicanització. La seva creació era, de fet, la conseqüència de la manca històrica d'un discurs ideològic del nacionalisme radical enfront a l'habitual acció del moviment. I com a forma d'actuar, també des de dins, com a via radical en el marc de la via possibilista que havia obert la renúncia a la República catalana el 17 d'abril de 1931. Per contrarrestar de passada les crítiques que s'anaven organitzant a partir de les queixes contra Macià. D'una banda, aquesta opció es lligaria amb la seguretat interior, l'ordre públic i la defensa de les institucions pròpies i una

⁶⁰¹ Udina, E., (1978), pp.88-89; Per la relació entre l'exèrcit i Catalunya durant la Segona República, vegeu Solé i Sabaté, J. M., & Villarroya, J., (1990) *L'Exèrcit i Catalunya (1898-1936): la premsa militar espanyola i el fet català*, Badalona: Llibres de l'Índex, pp.175-190

possible defensa de Catalunya en general. I aquí seria on toparia amb Tarradellas. De l'altra, amb l'enquadrament de la joventut com a sector receptiu al separatisme.⁶⁰²

En presentar l'enfrontament amb Macià com una qüestió a l'entorn de l'ordre públic, Tarradellas es situava ell en el centre de la polèmica. En això, continuava el mateix patró que seguia en les entrevistes concedides a la premsa i en el dictat de les autobiografies; adoptar la posició de protagonista retrospectivament dels fets –articulant una dosi més o menys gran d'aparent modèstia– encara que no l'hagués estat, com s'ha vist fins ara en diverses ocasions. En aquest cas, però, la proposta de Casares Quiroga de convertir-lo en Governador civil fou només un fet tangencial en el marc d'una discrepància de fons major; les atribucions del President de la Generalitat, d'acord amb l'Estatut 'interior' de Catalunya –una llei que, a *grosso modo*, pretenia donar cos sobretot a les qüestions que havien quedat retallades en el tràmit d'aprovació de l'Estatut de Catalunya a les Corts– que es tramitava al Parlament.⁶⁰³ En el títol III, article 14, de l'Estatut de Catalunya es feia constar que:

El president de la Generalitat serà elegit pel Parlament i podrà delegar temporalment les seves funcions executives, però no les representatives en un dels consellers. El president i els consellers exerciran les funcions executives hauran de dimitir si el Parlament els negués la confiança.⁶⁰⁴

Com es pot veure la delegació de funcions i la figura constitucional del conseller a qui es delegaven aquestes van quedaren simplement suggerides a l'Estatut. En espera que en l'Estatut 'interior' se'ls donés contingut. Per tant, en haver-se realitzat el nomenament de Lluhí com a cap del Consell executiu abans de la redacció i aprovació de l'Estatut 'interior', les atribucions del càrrec depenien de les interpretacions personals. Per Macià, la delegació de funcions es feia a una persona completament compenetrada amb ell i disposada a executar la seva voluntat presidencial sense cap autonomia, ni capacitat de decisió. D'aquesta manera, Macià es veia lliure de comparèixer al Parlament i donar explicacions de qualsevol acció, fet que li resultava enutjós, per la fiscalització que representava i perquè, tal com ha quedat clar, no era un bon orador i

⁶⁰² Rubiralta, F., (2011), pp.73-76; Colomer, L., & Mascarell, F., 'Ens vam governar...'; Ucelay-Da Cal, E., 'La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)', *Recerques*, 8, 1978: 159-206

⁶⁰³ *El Dia* (ERC-Manresa), 'Crisi a la Generalitat?', 23 de gener de 1933, p.1; Gerpe, M. (1977); Camps i Arboix, J., de, (1976), pp.71-75

⁶⁰⁴ L'Estatut de Núria [versió comparada del projecte presentat i l'aprovat, on-line a: http://blocs.mesvilaweb.cat/media/ZXN0YXR1dCAxOTMyICgxOTMxKSBjb21wYXJhdHM=_173616_1_3029_1.pdf]

passar per la cambra li suposava un tràngol. Lluhí, en canvi, presentava la qüestió de la delegació de funcions en ell –el cap del Consell– com un avantatge pel President –Macià–, perquè delegant les funcions executives, aquest podia mantenir-se allunyant de la immediata responsabilitat governamental i mantenir el prestigi del càrrec evitant-se el desgast. Per Lluhí, és clar, assumir la delegació suposava tenir la darrera paraula en el si del Consell i no ser un mer executor de les voluntats presidencials. En resum, per Lluhí la delegació de funcions havia de ser completa i el Consell havia de ser plenament responsable de decidir i executar la seva pròpia política, sense altre atenuant que un formal i vague respecte a les inspiracions del President. Macià, en canvi, volia que el Consell fés la seva voluntat, però estalviar-se d’haver d’anar ell al Parlament a explicar les decisions en el si de l’executiu. Segons Lluhí, una setmana abans de la crisi del dia 21, Tarradellas i els conseller de *L’Opinió* ja havien presentat la dimissió a Macià per no estar d’acord amb aquesta qüestió.⁶⁰⁵

D’altra banda, i afegit a l’anterior, la formació del govern Lluhí va suposar l’hegemonia del seu grup en el si del Consell. Lluhí, Xirau, Casanelles, Comas i Ventalló havien guanyat influència i demostrat la seva vàlua política durant la negociació de l’Estatut –sobretot Xirau i Lluhí–, en les diferents campanyes electorals i creant-se a través del diari una imatge de competència entre l’opinió pública. Passant aleshores, a més, de tenir un únic representant en el consell del primer Govern provisional de la Generalitat –Pere Comas, que romandria a Justícia i Dret en els quatre governs consecutius–, a tenir dues conselleries –i en certa manera la de Tarradellas–, més el càrrec de cap del Consell executiu en el darrer Govern. Lluhí, per tant, pretenia usar la qüestió de la delegació de funcions presidencials per empènyer a Macià cap un paper representatiu, que hauria suposat *de facto* que els joves lluhins governessin la Generalitat. A partir del moment en què Macià va nomenar el primer Govern estatutari, el sector provinent del desaparegut Estat Català i de les JEREC va el pressionar amb més força, queixant-se de les ambicions dels lluhins i del perill de la seva pròpia marginació. Amb el rerefons que, si en el període provisional els representants del nacionalisme radical en el si d’ERC ja havien tingut problemes per mantenir els seus nous llocs de treballs a la recent estrenada administració –sobretot amb Tarradellas–, en un període estatutari amb un Consell ‘opinionista’, les dificultats per col·locar-se serien majors.⁶⁰⁶ Així, la qüestió del nomenament del nou Governador civil va ser la primera situació de relleu que el Consell es va trobar damunt la taula en el marc de la tramitació de l’Estatut ‘interior’ al

⁶⁰⁵ Culla Clarà, J. B., (1977), pp.104-107

⁶⁰⁶ *Ibid.*, pp. 101-108

Parlament encara per resoldre. Per tant, el fons de l'assumpte no era el nom de la persona que havia d'ocupar el Govern civil –més enllà dels recels que Macià pogués tenir davant Tarradellas–, sinó qui decidia el nom. I, per tant, si Macià encara que delegués les funcions executives tenia la darrera paraula, o si era Lluhí qui, assumint-les, deixava Macià en un paper representatiu. Davant de l'atzucac, Macià no va plantejar la qüestió de la delegació de funcions obertament, sinó que va optar per provar de sortir del pas al·legant que no podia admetre la duplictat de càrrecs en el si del Consell. El seu amic Moles, així ho va transmetre a la premsa:

Ahora [la nit del 21], el presidente, señor Maciá, me ha comunicado por teléfono que mantiene su criterio, que cree es el de la mayoría del partido de «Esquerra», de que ningún consejero puede ser gobernador civil de Barcelona, por la especial situación en que se colocaría y por los conflictos que pudieran plantearse y que es deber evitar. El señor Maciá deja, sin embargo, en libertad de acción a los consejeros, pero con la advertencia de que la aceptación del cargo de gobernador implica, la dimisión del de consejero. El señor Maciá estima que el Gobierno central puede nombrar gobernador a la persona que considere procedente, siempre que sea afecta a Cataluña.⁶⁰⁷

De la seva banda, el *Diari de Girona* donava una visió completa de l'esdevingut:

Unes manifestacions del senyor Tarradellas i unes altres del senyor Lluhí relatives a la substitució del senyor Moles al Govern civil de Barcelona, en discrepància amb unes altres declaracions fetes moments després pel President de la Generalitat, senyor Francesa Maciá, donaren peu que hom parlés de crisi del Govern de la Generalitat durant la nit del dissabte [21] i que aquestes veus s'accentuessin durant el dia d'ahir [22]. L'origen de la situació política que ha donat lloc a la crisi del Govern de la Generalitat, no és essencialment el nomenament de governador civil de Barcelona, i malgrat que aquest hagi estat el motiu ocasional. Al si de la Comissió parlamentaria que ha de dictaminar respecte del projecte d'Estatut orgànic [interior] de la Generalitat, es produí en reunir-se una molt accentuada divergència entre elements de la Majoria, en tractar de les atribucions del President, del Parlament i del Govern de la Generalitat.

Hi hagué qui pretenia minvar les atribucions dels President i del Parlament i concedir, en canvi, al Govern, més facultats que les que eren fixades en el projecte primitiu, àdhuc desvirtuant essencialment l'Estatut aprovat per les Corts de la República. Mentre d'altres, atents al principi que assenyala l'Estatut, no transigien que el President exercís simplement com a moderador ni que fossin minvades les prerrogatives del Parlament. Entre els que pretenien minvar atribucions a la Presidència i àdhuc al Parlament, hi ha alguns consellers. Aquestes discrepàncies al sí de la Comissió parlamentaria no haurien transcendit a fora, al menys tan aviat, a no sorgir aquesta nova discrepància entre el President, els senyors Lluhí i Tarradellas, en el que fa referència al nomenament de governador.

⁶⁰⁷ *La Vanguardia*, 'La provisión del Gobierno civil de Barcelona', 22 de gener de 1933, p.8

Aquest migdia [23] el govern de la Generalitat s'ha declarat oficialment en crisi. Segons ha comunicat el senyor Lluhí i Vallescà, dimecres passat ja presentaren la dimissió els senyors Lluhí, Tarradellas, Xirau i Comes perquè entenien que les delegacions de funcions executives atribuïdes al senyor Macià estaven en franca oposició amb la manera com es discutiren al Parlament. Ha afegit que uns eren partidaris de que el senyor Tarradellas havia d'acceptar l'oferiment del govern de Madrid per ocupar el càrrec de governador, el Senyor Macià en canvi s'hi s'oposà rotundament i així fou com des de llavors presentaren en principi la dimissió.⁶⁰⁸

Mentrestant, des de l'oposició, *El Considerat* titllava Macià d'electoralista:

L'home de la constitució separatista de l'Havana i del cop teatral i grotesc de Prats de Molló no ha fet per Calalunya ni una centèsima part del que féu don Enric Prat de la Riba amb el decret miserable de mancomunitats a la mà. Don Enric Prat de la Riba era considerat un oportunista, un home moderat, un senyor que no adoptà mai una posició radical. Macià ho ha promès tot, ha viscut de la parauleria més estrident i més desafortada, no ha tingut cap escrúpol ni ideològic ni polític. Compareu les dues obres i deduiu-ne les conseqüències. Si el senyor Macià no arribés a ésser separatista què hauria fet a la presidència de la Generalitat? Si no ho arribés a ésser hauria quedat com el senyor Milà i Camps. Hom diu que una vegada el senyor Tarradellas digué al senyor Macià: —Al pas que anem, deixarem una obra molt més curta que la que féu anys enrera el senyor Prat... No creu que ha arribat l'hora que la gent pugui dir: —Això ho ha fet el senyor Macià? El senyor Tarradellas demostrà fent aquestes preguntes que coneixia ben poc el seu mestre i cap. El senyor Macià, només té una preocupació: electoreljar, guanyar eleccions, intrigar. Es compren, per altra part, que el senyor Macià s'hagi després d'un col·laborador tan indiscret, tan pueril i encantat!⁶⁰⁹

Les reiterades discrepàncies entre Macià i Lluhí van arribar en aquesta qüestió en el seu punt culminant, encara que el tarannà autoritari del primer i l'atreviment de la joventut de l'altre havien topat en diverses ocasions. El secretari del President ho va escenificar en una anècdota. Joan Alavedra va contar que durant una de les discussions en el si del Consell, Lluhí havia contradit llargament a Macià, i aquest li havia llançat una mirada, a la que Lluhí al·legà: “Ja sap vostè que jo discutia fins amb el meu pare”. Macià reblà: “Sí, però jo soc l'Avi”.⁶¹⁰ Tarradellas, en conseqüència, no va ser el protagonista de la crisi i els consellers de *L'Opinió* no van dimitir en solidaritat amb ell. Simplement va ser el punt on la tàctica de Lluhí es va recolzar per provar de desplaçar Macià del poder, com a mínim, executiu. Un fet que, en perspectiva, Tarradellas òbviament no podia admetre. Aquell 21 de gener de 1933, doncs, els interessos creuats dels lluhins amb les atribucions presidencials i la voluntat de Tarradellas d'aconseguir el traspàs de

⁶⁰⁸ *Diari de Girona*, ‘El Govern de la Generalitat en crisi’, 23 de gener de 1933, p.1

⁶⁰⁹ *El Considerat*, ‘En punt mort. El Govern de Catalunya’, 17 de febrer de 1932, p.4

⁶¹⁰ Nota de Joan Alavedra. Biografia Macià. Fons Joan Alavedra (ANC)

l'ordre públic per la via ràpida van confluïr.⁶¹¹ Des de l'oposició lligaire, *El Considerat* expressava que tant Tarradellas com Lluhí havien actuat amb una “puerilitat sorprenent [creient] que es podia substituir a la Direcció de l'Esquerra la patum fotogràfica del senyor Macià per una direcció responsable que donés al partit un aire més acostat al temps en qué vivim”.⁶¹²

La decisió de Tarradellas va sorprendre no poca gent. Un dels qui l'havia tractat, sobretot en el marc de l'organització de l'ERC i de la campanya electoral de les municipals de l'abril de 1931, el membre de l'ERC, José M. Francés, es trobava entre aquests:

Lo que no encontré natural fue la postura de mi amigo Tarradellas. Tenia y tengo un buen concepto de mi antiguo amigo de conspiraciones y no habiendo recibido de él jamás, que yo sepa, ni el asomo de un favor, no se me puede tildar de estómago agradecido cuando digo que respeto sus motivos, ya sean de lobo, ya sean de cordero.⁶¹³

A Tarradellas se l'ha presentat sovint com un personatge que des de l'abril de 1931 i fins al gener de 1933 va anar-se desplaçant des d'una posició ‘macianista’ a una ‘d'opinionista’. En un viratge que la bibliografia macianista ha usat sovint l'adjectiu ‘funest’ per descriure'l. Aquest plantejament no s'ajusta al succeït. En perspectiva és senzill d'acceptar-la perquè el clam de Tarradellas per bastir-se un passat macianista en el període 1918-1931 –descriu en la introducció– hi ha contribuït. Pel que s'ha vist fins ara, però, el punt de partida de Tarradellas no era d'un macianisme en el mateix sentit que els seus companys nacionalistes radicals, sinó que ell percebia la posició de La Falç, per exemple, d'un catalanisme liberal i, és cert, amb una admiració per Macià, com a president honorari. Però no pas en quant al concepte ideològic. D'altra banda, ja en el moment de la constitució de l'Esquerra, Tarradellas havia entrat en contacte amb el grup de *L'Opinió* a través de Xirau, Casanelles i, més tard, Lluhí i la resta. També havia posat diners al diari i degut al seu progrés professional podia parlar de tu a tu als membres d'un grup que provenien d'una extracció social burgesa –Casanelles de la burgesia financera, Comas i Ventalló de les classes mitjanes de comarques, i Lluhí de la burgesia benestant de professions liberals.⁶¹⁴

⁶¹¹ *La Vanguardia*, ‘Las causas de la crisis. La delegación de funciones’, 24 de gener de 1933, p.8

⁶¹² *El Considerat*, ‘Per acabar de precisar la història d'una setmana’, 3 de febrer de 1933, p.2; ‘La crisi de la Generalitat ha estat una vergonya per Catalunya’, 27 de gener de 1933, pp.1-3

⁶¹³ Francés, J. M., (1962), p.701

⁶¹⁴ Culla Clarà, J. B., (1977), p.13; Nota de Josep Tarradellas fent constar la seva aportació en el diari *L'Opinió*, 1930-1934. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

Tarradellas no era un separatista que canviava la seva posició ideològica amb el temps, sinó que havia arribat als anys trenta amb una ideologia catalanista, republicana i nacionalista poc concreta, com li passava a La Falç. Casanelles mateix dir-ne que “sempre havia estat molt independent i era molt poc influenciable. Era un home molt pragmàtic, de pocs principis, però que els portava fins al fons. No era separatista, però era el més catalanista de tots nosaltres”.⁶¹⁵ Des de l'estiu de 1931 Tarradellas podia veure's interpel·lat, doncs, per la definició de *L'Opinió*, que es deia demòcrata abans que nacionalista, més preocupada per la llibertat individual que la col·lectiva i republicana d'esquerra. Considerant, a més, que la burgesia havia manipulat el problema nacional català, volent-lo convertir en l'únic problema, silenciament les qüestions econòmiques i socials i donant-li a través de Prat de la Riba un contingut polític reaccionari i tradicionalista provocant l'allunyament de les classes populars. Lluhí, per exemple, admirava l'obra pràctica de Prat però condemnava els seus fonaments polítics de tipus xovinista i fatalista, basat en fets –naturalesa, història, tradició–, que menyspreava com a tret constitutiu de la nació, la voluntat, l'autodeterminació. Això considerava Tarradellas.⁶¹⁶

Tarradellas i el grup de *L'Opinió* eren també federalistes. Lluhí argumentava que Catalunya havia d'intervenir a favor de l'estructuració pimargalliana de la realitat hispànica, si no per raons ideològiques almenys per raons de tàctica. Perquè creia que les aspiracions catalanes sempre serien més fàcilment acceptades per la resta d'Espanya si anaven cobertes de vestimenta federalista, que no pas si es presentaven amb l'estricta nuesa d'una reivindicació nacionalista.⁶¹⁷ En això el discurs de Tarradellas no canviaria substancialment al llarg dels anys. La seva concepció federalista i autonomista era el resultat de dur el seu nacionalisme a la practicitat. També com ell, els de *L'Opinió* eren d'un socialisme democràtic, no comunista, ni revolucionari. Així mateix, Tarradellas i els lluhins reconeixien el fet nacional fonamentat més que no pas en factors històrics, lingüístics o geogràfics en la voluntat sobirana del poble. Rebutjant el nacionalisme hipersensible i patrioter, exclusivista dels intransigent. Pel grup de *L'Opinió* l'afirmació de la personalitat de Catalunya –igual que l'ús del català en totes les activitats– es

⁶¹⁵ Poblet, J. M., (1979) *Els quatre presidents*, Barcelona: Dopesa, p.149

⁶¹⁶ Culla Clarà, J. B., (1977) pp.20-27

⁶¹⁷ Per aprofundir en l'origen d'aquesta qüestió, vegeu Pich, J., (2004) *Federalisme i catalanisme: Valentí Almirall i Llozer (1841-1904)*, Vic: Eumo; (2006) *Valentí Almirall i el federalisme intransigent*, Catarroja: Afers; (2008) *Francesc Pi i Margall i la Constitució de Cadis del 1812*, Catarroja: Afers; (2008) *Francesc Pi i Margall y la crisis de Melilla de 1893-1894*, Barcelona: Bellaterra

donava per suposat en una força política catalana, i que no calia recordar o subratllar constantment. I per ésser partidaris d'una solució catalana dins d'Espanya i considerar les actituds extremistes contraproductives i perilloses pels interessos de Catalunya, perquè podien trencar l'entesa amb els republicans espanyols als lluhins –des dels sectors del nacionalisme radical governamental o extragovernamental– se'ls acusava de ser massa republicans i poc catalanistes.⁶¹⁸ A Tarradellas, a partir del gener de 1933, li passaria el mateix.

Les posicions de Tarradellas i els lluhins, sense ser en l'essencial contràries a les macianistes eren, sobretot en la forma, menys intransigents. Així, defensaven un Estatut més ampli, més federal, més pròxim al de Núria, davant el text definitiu rebutjant les activitats totorresistes dels que es consideraven frustrats i enganyats pel text resultant de les Corts. Tarradellas com s'anirà veient en les repetides declaracions a la premsa d'ara i fins a l'esclat de la Guerra Civil no mirava si la lletra de l'Estatut obtingut deia el mateix que el del projecte de Núria. Per ell, i també pels lluhins, l'amplitud real de l'autonomia i les seves possibilitats d'ampliació futura depenia en exclusiva de la capacitat política que el Govern català demostrés, no pas del text. En aquest sentit, l'Estatut era només una estructura jurídica a la qual les persones que l'havien d'aplicar havien de donar el contingut polític i ideològic. Per tant, el futur de Catalunya depenia, al seu entendre, de la idoneïtat dels homes escollits per fer funcionar l'autonomia. I Tarradellas coincidia amb els lluhins en veure que ells eren aquests homes.

A més, Lluhí comptava a Madrid amb l'amistat d'Azaña i altres figures de les Corts i hi considerava un factor important per iniciar el laboriós traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat. I, d'altra banda, Azaña encara tenia una bona percepció de Tarradellas. Per tant, Tarradellas compartia visió política amb els lluhins. I, en tot cas, per trobar un matís entre les seves posicions ideològiques sobre el nacionalisme català, es pot considerar que Tarradellas, per la seva socialització inicial, concebia el nacionalisme com un valor fonamental *per se*, col·locat a la base de la seva concepció política. En canvi, els segons, concebien el seu nacionalisme com una faceta més del seu esquerrisme i com una conseqüència d'aplicar a la realitat catalana la defensa d'uns drets nacionals, com ja entenia la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR).⁶¹⁹ El veritable punt de trobada entre uns i altres era en veure possible la solució al plet català dins la República espanyola d'esquerres, amb l'Estatut com un instrument de govern vàlid,

⁶¹⁸ *Ibid.*, pp. 85-87

⁶¹⁹ *Ibid.*, pp. 385-386

encara que perfectible i sense renunciar a l'articulació d'una República federal futura. Per tant, l'actuació política de Tarradellas des de l'abril de 1931 havia estat guiada per l'afany de desenvolupament d'aquest Estatut des del pragmatisme. Ell ho diria així:

Jo no em deixo portar per la demagògia. Procuo sempre ésser un home de sentit constructiu i no deixar-me emportar per apassionaments ineficaços.⁶²⁰ En embrió, aquest sentit meu de l'Estat, potser em ve del realisme del meu pare, que ve de la terra, del camp, i jo ja procurava fomentar-lo des que vaig iniciar-me en la política.⁶²¹

Tarradellas, doncs, no va fer cap viratge ideològic durant l'any i mig de Govern provisional, el què sí que va succeir al gener de 1933 és que els seus interessos particulars i els de Lluhí es van trobar. I fins l'octubre de 1934, a tot estirar, Tarradellas va unir la seva sort política a la dels lluhins. Que les seves idees fossin similars, però, ni abans, ni a partir de la crisi no el van convertir en un membre més del grup. Tarradellas va continuar com ja havia fet des de la seva entrada en política a l'inici dels anys trenta el seu 'camí particular'; fou sempre 'tarradellista'. Ell mateix marcava els seus límits: "Jo no formava part d'allò que se'n diu grup de *L'Opinió*. La gent ho diu, però no és veritat, no en formava part".⁶²² Fou un *outsider* que s'avenia amb les idees generals del grup, però que mantindria la seva posició particular en tot moment.⁶²³ En ocasions essent més opinionista que el mateix Lluhí. A qui, d'altra banda, Tarradellas considerava un polític molt intel·ligent: "En Lluhí valia molt. Era un noi de casa bona, intel·ligentíssim, [encara que] la política la veia una mica teòricament".⁶²⁴

Tres dies després d'esclatar la crisi de Govern, el dia 24 de gener, Macià va nomenar un nou Consell amb Carles Pi i Sunyer com a conseller Delegat i Finances. Pi i Sunyer procedent del PCR era dels qui arran de l'anomenada 'crida de Lleida' de Macià a l'octubre de 1932 havia desembarcat a l'ERC, junt amb altres membres destacats d'aquesta formació com Antoni Rovira i Virgili o Josep Sunyol i Garriga. Pi i Sunyer, a més, segons Joan Pons, havia promès a Lluhí que si Macià no s'avenia a raons, ell no acceptaria aquest càrrec. Això, a més de la seva procedència del PCR, que els opinionistes veien com una amenaça per ser desplaçats dels càrrecs

⁶²⁰ *La Rambla (esport i ciutadania)*, J. M. Massip, 'Davant la batalla del dia 28. Parlen els homes de les Esquerres Catalanes', 25 de juny de 1931, p.10

⁶²¹ Arbós, A., (1988), p.80

⁶²² Porcel, B., (1977), p.50

⁶²³ Nota de Joan Casanelles a Josep Tarradellas, 1933. Correspondència amb Joan Casanelles (AMTM)

⁶²⁴ Febrés, X., (1985), p.28; Entrevista amb Montserrat Catalán...

directius per exmembres d'Acció Catalana, hauria malmès les relacions entre ambdós.⁶²⁵ La resta del Govern el constituïen Gassol a Cultura, Josep Irla a Governació, Dencàs a Sanitat i Assistència Social –guanyada a Tarradellas–, Joan Selves a Agricultura i Economia, Francesc Xavier Casals a Treball i Obres Públiques, i Pere Corominas a Justícia i Dret. Tarradellas, que en el brevíssim període que s'havia encarregat de l'àmbit de Sanitat, no va fer cap gestió destacable, va fer el traspàs a Joan Selves, qui finalment a partir del 7 de febrer ocuparia la cartera de Governació, perquè Irla va al·legar que es trobava malalt i no va voler encarregar-se del departament. Certa premsa va afegir que Irla era un home proper a Tarradellas i que aquest era el motiu real de la negativa. Irla sempre tindria Tarradellas en bona consideració, fet que s'evidenciaria molts anys després quan li cediria la presidència de la Generalitat. En el marc del corriment de carteres Pere Mias va passar a Agricultura i Economia. En el Consell de ministres celebrat el mateix dia es nomenà Clàudi Ametlla, del PCR, com a Governador civil de Barcelona, al qui n'era a Girona. És a dir, del partit preferit per Azaña i per Macià, que s'estalviava que l'Esquerra s'encarregués de la repressió obrera.⁶²⁶ D'acord amb Ametlla:

Tarradellas amb la seva natural vivor, posava tota la seva gran passió per obtenir quelcom molt difícil i molt desitjat. Àdhuc en aquests temps plens d'homes curts de gambals que s'enfilen molt alt en l'escala de la jerarquia, aquesta passió, en lloc d'ajudar-lo, sovint el perjudicava. Per tot això, i encara més perquè el Govern Central era poc inclinat per a designar per a aquell càrrec un home de l'Esquerra, Tarradellas tenia la partida perduda des del començament. I penso poder afegir que les seves innombrables intrigues, gestions i viatges als quals el seu dinamisme el porten sense remei, més aviat serviren la meua candidatura. [...] I encara he d'afegir que Tarradellas per aquest temps ja havia començat un acostament al funest grup de *L'Opinió* que Macià estava a punt d'excomunicar. El president no va fer ni un pas, que hauria pogut ser molt operant, a favor del seu antic i devot secretari. [...] El despit de Tarradellas el precipità a la pública incorporació a aquell grup.⁶²⁷

⁶²⁵ Tarradellas, J., 'Míting d'afirmació d'Esquerra Republicana a Molins de Rei', *L'Opinió*, 25 d'abril de 1933; Alquézar, R., (1986) *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, Barcelona: Columna, pp.101-103

⁶²⁶ Pons, J., (2008), p.35; Exposició de la resolució de la crisi a càrrec de Pi i Sunyer al Parlament. *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, n.14, 26 de gener de 1933; *La Vanguardia*, 'El nuevo Consejo ejecutivo', 25 de gener de 1933, p.6; 'El nuevo gobernador de Barcelona', 25 de gener de 1933, p.20; 'Toma de posesión de los nuevos consejeros', 26 de gener de 1933, p.6; 'El director de seguridad', 27 de gener de 1933, p.6; 'El nuevo consejo', 27 de gener de 1933, p.8; Serrallonga, J., 'Sanitat i Assistència Social (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006), p.378; *El Considerat*, 'La situació política de Catalunya', 10 de febrer de 1933, n.13, p.1; Calvet, F., & Roig i Rosich, J. M., (1983) *Josep Irla, President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*, Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana; Maymí, J., (2003) *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*, Barcelona: PAM; Irla, J., (2010) (Gaitx, J., ed.) *Memòria d'un president a l'exili*, Barcelona: Viena, p.111; *D.I.C.*, 'Tres perills greus', 28 de gener de 1933, p.3

⁶²⁷ Ametlla, C., (1963) *Memòries polítiques*, Barcelona: Pòrtic, pp.180-184

El periodista Josep Pla, de la seva banda, sostenia en les seves cròniques a *La Veu de Catalunya* que els de *L'Opinió* volien que el càrrec “recaigués en una persona [Tarradellas] sobre la que es concentraven tots els mèrits” i atribuïa a Amadeu Hurtado el fracàs de l'operació de Lluhí de concentrar els càrrecs en aquest. Hurtado hauria actuat per tal de venjar, en certa manera, el desplaçament que havia patit per l'increment progressiu d'influència de Tarradellas i els lluhins al voltant de Macià en el decurs de 1932. Aquests no estaven disposats a consentir que gent que, als seus ulls, no havien fet res pel canvi de règim com el propi Hurtado, ‘s’apropriessin’ de la República i li donessin un sentit moderat i centrista. *L'Opinió* havia fet campanya contra Hurtado i havia aconseguit la dimissió d'aquest el desembre de 1931.⁶²⁸ Segons Claudi Ametlla:

Hurtado, vell amic de Macià i acostumat a acordar pledejants, organitzar empreses comercials i desembolicar afers embrollats, havia de donar òptims resultats. I els donà certament. Ell posà en marxa la Generalitat, li trobà recursos econòmics i l'organitzà per a viure interinament fins que fos possible una estructura més definitiva. Tot això ho féu graciosament i sense cap nomenament oficial. Era el conseller universal de la Generalitat, però a l'ombra, condició que ell, tan amic d'actuar entre bastidors, acceptà amb gust. Els decrets eren signats per aquells que no els havien redactats, però això no tenia importància per llur autor. La qüestió era assegurar la vida a la criatura que venia al món tan carregada de promeses.

Aquesta col·laboració, però, no pogué durar més que unes quantes setmanes. Hurtado, que ultra aquestes condicions posseïa la de saber-se captar voluntats i que acabava de resoldre molt avantatjosament un plet particular de la família Macià, prenia massa influència damunt el President: un pecat que els qui el voltaven i rebien d'ell tota la importància no li podien perdonar. Macià era per a ells sols, com la República, com la Generalitat. De seguida nasqueren intrigues encaminades a allunyar el preciós col·laborador, entre les quals, la més vistenta era de crear un complex recel i gelosia en Macià, extraordinàriament propens a aquesta mena de sentiments. Fàcilment la maniobra donà resultat. Hurtado se'n tornà a casa, tan senzillament com n'havia sortit. Conservà la bona relació amb el President i convertí en animadversió la poca simpatia que sentia per alguns de la seva cort.⁶²⁹

Arran de l'anomenada ‘crisi de gener’ les relacions entre Tarradellas i Macià van trencar-se del tot. El President moriria el Nadal de 1933 sense que es tornessin a tractar.⁶³⁰ La premsa assegurava que els lluhins i el President ni tan sols es saludaven:

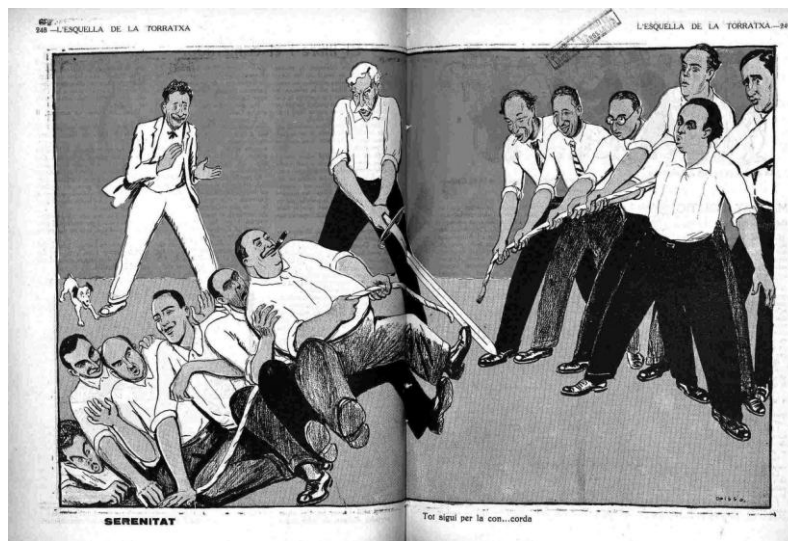
⁶²⁸ Pla, J., ‘La situación de Cataluña empeora’, 4 de maig de 1933 & ‘La lucha Hurtado-Companys’, *La Veu de Catalunya*, 18 de juliol de 1933 a Pla, J., (2006) *La Segunda República española: una crónica, 1931-1936*, Barcelona: Destino, edició de X. Pericay; pròleg de Valentí Puig, pp.455, 578; Hurtado, A. (2011), pp.79-80

⁶²⁹ Ametlla, C., (1963), pp.88-89

⁶³⁰ Udina, E., (1978), pp.101-102

Com ha dit molt bé el senyor Tarradellas no és pas la causa principal de la discòrdia, la provisió del govern civil, això ha estat el motiu justificat del trencament. La figura mes flagel·lada de tot el partit és la del senyor Macià qui es troba pres en la xarxa de la majoria del partit. Ell sap molt bé la catàstrofe que representa per l'Esquerra la desaparició de [Tarradellas, Xirau, Lluhí i Comas. En l'ànim de tothom està que el senyor Macià no ha convingut voluntàriament a la dimissió dels Consellers esmentats. La solució Claudi Ametlla no ha estat presentada des de Barcelona sinó de Madrid estant, Macià no podia pas acceptar per governador de Barcelona, l'home que havia foragitat de Girona, amb tal però de fer fonedissa l'amenaça que representa Anguera de Sojo, calia acceptar la solució Ametlla, ben a contra cor.⁶³¹

Fig.21 Caricaturització de Macià tallant la corda de l'estira-i-arrotonsa en el si de l'ERC, i deixant caure Tarradellas (el quart per l'esquerra dels caiguts) i els lluhins, 21 d'abril de 1933 (*L'Esquella de la Torratxa*)

Tarradellas, en parlar del seu passat, va manifestar el greu que li havia sabut aquest trencament, afegint que comprenia que Macià estigués dolgut amb ell perquè el podia considerar un 'producte' seu. El diputat de la USC, Carles Gerhard, però, assegurava que Tarradellas titllava de 'vell' a Macià:

[Tarradellas] degué mancar de tacte en les seves relacions personals amb [Macià], per tal com l'Avi a qui agradava escoltar tots els consells i opinions però que no es prestava tanmateix a deixar-se conduir com un minyó inexpert –i menys encara per gent jove infatuada i ensuperbiada pels èxits electorals– se n'hagué de desprendre aviat. Això fou per a en Tarradellas motiu d'una fonda irritació que no sabé dissimular i que exterioritzava en la conversa privada tractant l'Avi despectivament i motejant-lo de 'vell' i 'd'infeliç'. [...] Ell formava part d'una petita fracció que tenia per estatge el local de la Falç, antic centre nacionalista-republicà, on ell mateix no era encara la figura principal, puix que aquesta preeminència corresponia indiscutiblement a en

⁶³¹ *Diari de Girona*, 'L'ERC resta fraccionada', 24 de gener de 1933, p.1

Lluhí. [...] En Tarradellas passà d'aquest fet a l'oposició, i en tot el temps que funcionà el nostre Parlament fins al moment de la subversió jo no recordo d'ell ni una sola intervenció parlamentària. [...] Diré fins i tot que a través, més que res, d'aquella reacció seva quan la ruptura amb en Macià se'm representava en el fons com una persona mancada d'elegància espiritual i de sensibilitat, i a voltes no podia per menys de preguntar-me què devia tanmateix haver vist en ell en Macià, que el conduïa a distingir-lo temporalment, com ho havia fet, amb la seva protecció. Confesso, però, que amb el tracte més personal i directe que hi vaig tenir [més endavant, durant la Guerra Civil] vaig ésser portat a modificar lleugerament la meva opinió.⁶³²

⁶³² Gerhard, C., (1982), pp.560-569

Tarradellas i les JEREC

En començar el febrer de 1933, Tarradellas va llogar el despatx número 6 del tercer pis del Casal del Metge, amb entrades a l'edifici per Via Laietana, 31 i el carrer Tapineria, 10, per 125 pessetes al mes. Hi va instal·lar la seva oficina de representant i va emplear una secretària. Una prova més que després de dos anys immers en política no havia deixat el seus negocis i que, per contra, l'activitat li havia reportat encara més beneficis. Una activitat professional a la que no renunciaria i a la que podria dedicar més temps, donat que des de començament de 1931 havia viscut un dia a dia incessant. Una vegada dimitit com a conseller, Tarradellas i els lluhins van passar a mantenir una actitud crítica envers les decisions del directori de l'Esquerra des de dins del partit amb l'objectiu de recuperar les regnes del Govern. Per aconseguir-ho van posar en joc els recursos de què disposaven –La Falç-Joventut d'ERC i el diari *L'Opinió*–. Aquesta estratègia i el paper de l'entitat en ella era molt clara. Ho evidenciaven els sectors lligaires, a través d'*El Considerat*, sostenint que “el senyor Tarradellas domina un casino: La Falç”⁶³³ i també des de *L'Esquella de la Torratxa*, assegurant que aquesta feia el joc al grup de *L'Opinió*, acusant a aquests darrers de “cobdiciosos i golafres”.⁶³⁴

En aquest moment, Manuel Sandé presidia La Falç i Miquel Albert n'era el vicepresident primer. Des d'un primer moment, l'entitat a través del seu *Butlletí* va alinear-se amb els dimissionaris, els quals, a banda de Tarradellas, també n'eren socis. Encara que sense qüestionar la disciplina al partit, ni la confiança en el seu president honorari, es demanava millorar l'organització interna de l'Esquerra. Durant la primavera, doncs, en paraules de Tarradellas, ell i els lluhins van emprendre “una tasca de depuració”. És a dir, de crítica constant, que passava per ser constructiva, a través d'editorials, comentaris periodístics i conferències organitzades per La Falç-Joventut d'ERC i *L'Opinió*. La seva intenció, en primer terme, consistia en esperar que la direcció de l'ERC es desgastés per assumir-la ells. En principi, Tarradellas i els lluhins tenien al seu favor una precària aliança macianista-republicana al si del partit, l'esgotament de la situació azañista a Madrid, l'inconclús traspàs de serveis, un clima social alterat i la necessitat de

⁶³³ *El Considerat*, ‘Per acabar de precisar la història d'una setmana’, 3 de febrer de 1933, p.2

⁶³⁴ Contracte de lloguer de Josep Tarradellas al Casal del Metge. Fons Tarradellas (AMTM); *L'Esquella de la Torratxa*, ‘Fa molta gràcia’, 2 de juny de 1933, p.348

desplegar l'Estatut. Els defensors del qual, contra el 'totorresisme' del sector puixant de les JEREC, eren ells.⁶³⁵

En el marc d'aquesta confrontació, hi hagué diferents àmbits de crítica; el traspàs de l'ordre públic, la delegació de funcions presidencials i la formació d'una Joventut Esquerrista del partit per tal de substituir les JEREC laminant-ne el poder i l'ascendent sobre Macià. Però també una profunda crítica per la llarga crisi que arrossegava l'Ajuntament de Barcelona. El consistori, en mans d'Aiguader des d'abril de 1931, donat el seu major pressupost i la migradesa de recursos de la Generalitat, era la joia administrativa de l'ERC, encara que arrossegué greus problemes financers heretats de la Dictadura.⁶³⁶ Però la crisi consistorial s'arrossegava, com a poc, des de l'estiu de 1932, quan havia esclatat un afer de corrupció basat en la venda de credencials d'ocupació, en el que es van veure implicats sis regidors del partit. Ja aleshores, els lluhins havien obligat a Macià a denunciar l'afer i a depurar responsabilitats amenaçant d'esbombar-ho a través del diari. Després d'obrir un expedient als regidors implicats, la Federació Comarcal de Barcelona-Ciutat de l'ERC n'havia expulsat cinc; Enric Sànchez Silva, Lluís Puig i Monner, Jaume Vinyals, Francesc Costa, Ramon Marlès. Això havia dut que al consistori –arran de les successives eleccions i duplicitats de càrrecs i expulsions pels escàndols esdevinguts–, l'Esquerra passés de tenir-hi vint-i-quatre regidors a l'abril de 1931 a quedar-se amb nou amb un únic càrrec polític al gener de 1933. Fet que condicionava les votacions i havia permès que lligaires i radicals fins impedissin l'aprovació dels pressupostos.⁶³⁷ Així mateix es plantejava la necessitat d'apostar pel 'governamentalisme' enfront del 'revolucionarisme' i 'verbalisme' de les JEREC. D'entre tots els aspectes crítics, Tarradellas fou especialment combatiu en aquest darrer punt. D'acord amb un *off the record* atribuït a Tarradellas, segons *El Debate*, aquest hauria expressat que:

Es preciso terminar con la falta de sinceridad que viene siendo la característica de los catalanistas cuando nos hemos dirigido al pueblo. No basta predicar cosas irrealizables que halaguen a la multitud; es preciso saber si lo que pedimos lo sabremos aprovechar sin ir al fracaso. Prat de la Riba, con un poco de Mancomunidad, supo hacer los fundamentos de una gran obra. Sería lamentable que por pedir cosas que no pueden soportar nuestras

⁶³⁵ *Butlletí de La Falç*, 1933, gener, n.2, p.1; 1933, març, n.4, pp.4-5; 'Memòria de l'exercici 1932-1933', n.6, pp.6-7; 'Memòria de l'exercici 1932-1933', n.6, pp.6-7

⁶³⁶ Aisa, F., (2009) *República, Guerra i Revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, Barcelona: Editorial Base; Cañellas, C., & Toran, R., 'El domini hegemònic d'Esquerra Republicana. L'ajuntament de Barcelona (1931-1939)', *L'Avenç*, n.58, març, 1983: 218-225; Sallés, A., (1986), p.103

⁶³⁷ Ivern, M. D., (1988), pp.194, 292-293

fuerzas malográsemos toda nuestra labor de tantos años. Hay que vivir en la realidad. Un separatista no debería ser diputado, ni alcalde, ni concejal, ni desempeñar ningún cargo de responsabilidad.⁶³⁸

En la visió de Tarradellas, una vegada aprovats els Estatuts ‘exterior’ i ‘interior’ havia arribat el moment de deixar de banda les manifestacions altisonants i centrar-se en la gestió de les competències obtingudes. Sense que això significués la renúncia a obtenir-ne més. Tarradellas s’havia mostrat diàfan en declaracions a *La Rambla* ja des del moment de les negociacions de l’Estatut:

Es nota molta preocupació en pensar quantes o quines facultats es concediran a Catalunya, i, en canvi, es constata una manca absoluta d’interés a saber com es descabdellaran, en la pràctica, aquelles facultats. [...] La batalla de l’Estatut [...] no és tal batalla, car jo entenc que les batalles s’han de guanyar o s’han de perdre, i nosaltres no podíem anar a les Corts espanyoles amb aquest esperit bèl·lic perquè s’ha de comprendre, que la nostra missió no és ni la de guanyar ni la de deixar-nos vèncer, sinó la de convencer els republicans espanyols de la justícia de les nostres aspiracions. [...] Els catalanistes exageren una mica amb el patetisme de ‘la batalla’ de l’Estatut.⁶³⁹

A l’estiu de 1932 a Tarradellas li havien plogut crítiques des de *La Campana de Gràcia*, el sector nacionalista radical de l’ERC:

De vegades, el foc d’antipatia i d’odi no resisteix el mutisme. Així, per exemple, *La Campana de Gràcia* darrerament esbotzà amb una violenta diatriba contra En Tarradellas, amb la qual -diu- els d’un grup botaven indignats i els d’un altre es llepaven els dits de gust.⁶⁴⁰ I els de *La Campana de Gràcia*, contra els grups anteriors [*L’Opinió* i *La Humanitat*], preferentment contra el senyor Tarradellas, capitanejats per l’aprofitat senyor Aiguader, de qui diu l’esmentat periòdic que és un hàbil intrigant.⁶⁴¹

I des de *Mirador* es feien ressò de la situació en què es trobava Tarradellas:

El dissabte, dia 9 de juliol, *La Campana de Gràcia* publicà un ‘repic’ dedicat al conseller i membre de l’Esquerra, Josep Tarradellas [sic], que va causar una certa sensació. D’arribista en amunt i de pretensions an avall, li ho deien tot. Això provocà una certa indignació no tan solament entre els elements de l’Esquerra, partit al qual pertany *La Campana de Gràcia*, sinó entre molta gent que no hi milita. I bé, el dissabte 16 –o sigui al

⁶³⁸ Citat a Malló, O., (2003), *Tarradellas, un segle de catalanisme*, Barcelona: Planeta p.107

⁶³⁹ J. B., *La Rambla*, ‘Josep Tarradellas, conseller de Governació i diputat a Corts, ens parla del moment polític’, 4 de juliol de 1932, p.3

⁶⁴⁰ *Aires de la Conca*, ‘Un partit que s’enfonsa’, 17 de juliol de 1932, p.5

⁶⁴¹ *Aires de la Conca*, ‘Un partit que s’enfonsa’, 30 de juliol de 1932, p.2

número següent de l'esmentat setmanari— hom donava compte d'un acte d'homenatge al senyor Tarradellas [sic], organitzat per una entitat del partit, i ultra el retrat de l'homenatjat sota un títol a dues columnes, publicà *La Campana* un gran elogi del que vuit dies abans era un arribista, un pretensió i un inepte. Entre altres coses deia que “l'amic Tarradellas [sic], com tothom reconeix, és un home que val tant i quant”, i aprofitava totes les ocasions per dir-li “estimat amic”.

Algú ha qualificat aquesta virada d'actitud noble. No tothom ho veu de la mateixa manera. L'actitud noble hauria estat rectificar i desautoritzar el solt de la setmana anterior. No parlar-ne i aprofitar la primera ocasió per a parlar de “l'estimat amic” com si no hagués passat res, suggereix un altre comentari: “Que amigos tienes, Benito”.⁶⁴²

I en la mateixa línia *Front*:

Tarradellas [sic], catalanista, inodor, incolor i insonor, de tota la vida, home de govern descobert a última hora, sent també una flaca per aquest grup [de *L'Opinió*]. [...] a darrera hora el grup provinent del catalanisme radical, del macianisme, s'ha cohesionat i ha comprat *La Campana de Gràcia* per fer-ne el seu portantveu. Un dels primers actes del grup de *La Campana* ha estat dir quatre fàstics a l'home de govern, Tarradellas [sic].⁶⁴³

Tarradellas era conscient, a més, que la seva caiguda del Consell era resultat del pols Lluhí-Macià i dels moviments del sector provinent d'Estat Català i de les JEREC per aturat la seva creixent influència en el President. Les discrepàncies de Tarradellas amb aquests sectors s'havien covat durant tot l'any 1932 arran del seu accés a la conselleria de Governació i del seu propòsit de posar ordre a l'estructura funcional de la Generalitat. Apareixent encara com a més perillós en cas d'haver aconseguit el poder sobre l'ordre públic perquè molts d'ells aspiraven a formar part dels cossos de policia i seguretat de la Generalitat. Tant és així que després de la promulgació del decret pel que es traspassaven els serveis de policia a la Generalitat, la majoria de guàrdies del cos de seguretat va optar per continuar al servei de l'Estat i van ser traslladats a altres punts de la República. Pel febrer de 1934, la conselleria de Governació convocaria un concurs per proveir vora dues mil places d'aquest cos i d'altres com el cos d'investigació i vigilància que també en tenia unes tres-centes de vacants. Bona part dels qui les ocuparia pertanyien a les JEREC. No era cap secret, doncs, que en el cas que Tarradellas hagués continuat, hagués barrat el pas a aquestes places perquè s'oposava obertament a les pràctiques dels ‘escamots’ de les JEREC. Els ‘escamots’ havien sorgit inicialment amb l'ànim de mantenir

⁶⁴² *Mirador*, ‘Quins amics!’, 21 de juliol de 1932, p.7

⁶⁴³ Biosca, A., *Front*, ‘La descomposició de l'Esquerra’, 22 de juliol de 1932

l'ordre durant els actes públics de l'Esquerra, però aviat havien dut a terme accions contra persones del partit o alienes que consideraven contràries als seus interessos.⁶⁴⁴

Durant l'any s'havien anat fent actes públics de propaganda als seus locals consistents en conferències, homenatges o audicions de sardanes, seguint l'estil del què feien les joventuts nacionalistes radicals a redòs de la Primera Guerra Mundial. A mesura que havia transcorregut el 1932, els 'escamots', malgrat ser grups poc nombrosos, havien començat a usar en les manifestacions públiques un vestuari propi; 'l'uniforme de l'exèrcit català', Aquest consistia en una camisa verda oliva, cinturó de cuir, pantalons de vellut fins als genolls, les noies amb faldilla blava, bandes d'excursionista fins a mitja cama, sabates folrades i barret verd-oliva. Un uniforme que no els feia molt diferents d'altres joventuts, però que unit a les actuacions violentes van fer que fossin titllats de feixistoides.⁶⁴⁵

En començar el novembre de 1932, el satíric *El Be Negre* havia criticat els mètodes dels 'escamots' arran d'una concentració de 1.200 membres uniformats a les deu de la nit del dissabte 5 davant del Foment Republicà de Sants. Dencàs, el president de les JEREC, els havia passat revista. L'endemà, Tarradellas havia hagut de sortir al pas d'una informació que el situava passant revista junt amb Dencàs "als que pensa confiar un important servei d'ordre en relació amb la propera campanya electoral" Dencàs.⁶⁴⁶ Una informació que va dur a confusions posteriors i va generar crítiques en la premsa opositora mesclant-lo amb els escamots, malgrat que Tarradellas va demanar a la premsa que desmentissin la informació. El *D.I.C* va criticar-lo severament i el va fer aparèixer caricaturitzat com a 'General':

En Tarradellas [sic] va donar la llauna als empleats que formaven l'oficina de Premsa de la Generalitat, i les males llengües de seguida van dir que era degut a que hom havia donat la nova d'una suposada revista dels "escamots" de l'Esquerra. Res més inexacte. Tot el que passà fou que com que algú va veure'l emprovant-se una camisa negra que va regalar-li en Mussolini, el nostre conseller, va tenir por que els diaris no ho possessin a les "notes de societat". "Ja no creiem més en la caballerositat del senyor Tarradellas [sic], després de l'aval i cooperació prestats a algunes disposicions de la Generalitat sobretot en nomenaments. Però, demés, resulta ésser el pern escondit de la constitució d'escamots d'Estat Català, organització militar il·legal, feixística, pertorbadora de l'ordre social i polític. Demanem la dimissió del Conseller de Governació, senyor Tarradellas [sic]". "En

⁶⁴⁴ Sanahuja, J. M., (1992), pp.106-108; Culla Clarà, J.B., (1977), pp.160-170

⁶⁴⁵ Rubiralta, F., (2011), pp.73, 77, 83

⁶⁴⁶ *La Vanguardia*, 'Escamots de Estat Català', 6 de novembre de 1932, p.8; *La Batalla*, 'La Esquerra organiza el fascismo', 10 de novembre de 1932, p.3

Tarradellas [sic], amb els seus escamots ens ha escamat de debó; fins ara crèiem al flamant ministre de Governació català, exempt de cortes brutícies esquerranes ; francament, senyor Tarradellas [sic], a un home demòcrata com vós, el paper de Mussolinet no us escau del tot.⁶⁴⁷

En començar el gener, Tarradellas, essent encara conseller, havia donat més motius als seus detractors lamentant l'agressió dels 'escamots' al regidor expulsat d'ERC, Jaume Vinyals:

Los periodistas que hacen información en la Generalidad han conseguido esta mañana, después de realizar improbas gestiones, entrevistarse con el Consejero de Gobernación de Cataluña. Los reporteros preguntaron al señor Tarradellas que juicio le merecía la actuación fascista de los «Escamots», los cuales agredieron anoche al concejal expulsado de la Esquerra, don Jaime Viñals, cuando éste se dirigía al teatro en compañía de su esposa e hija, las cuales fueron también agredidas a vergajos. Se refirieron también los periodistas a una carta abierta, que el escritor don José Planes dirige al señor Macià, desde las columnas de un diario local, y en la cual denuncia que esos mismos elementos le prepararon el pasado jueves una agresión, que no pudo perpetrarse, porque, habiendo sido advertido de ella por una personalidad misma de la «Esquerra», tuvo tiempo de avisar a la policía, a cuya presencia huyeron los agresores.

El señor Tarradellas lamentó estos hechos y dijo desconocer su alcance, así como la condición de las personas que los cometían. Como insistieran los periodistas, llegando incluso a concretar los nombres de los agresores y los cargos que ocupan en la Generalidad, el señor Tarradellas procuró evadir la cuestión, limitándose a decir que se trata simplemente de un problema de orden público, en el que no puede intervenir por no haber sido traspasado todavía este servicio al Gobierno de Cataluña.⁶⁴⁸

⁶⁴⁷ *D.I.C.*, 'Peres electorals', 12 de novembre de 1932, pp.5, 12 i 13; La caricatura a l'exemplar del 19 de novembre de 1932, p.4

⁶⁴⁸ *Correo de Tortosa*, 'Los periodistas, el sr. Tarradellas y la actuación fascista de los escamots', 7 de gener de 1933, p.7; En la mateixa línia a *Diari de Girona*, 'El senyor Tarradellas fa importants manifestacions als periodistes', 7 de gener de 1933, p.3

Fig.22 Tarradellas caracteritzat com a 'General' i 'aspirant a Duce', acusat, per error, de passar revista dels 'escamots', 19 de novembre de 1932 (*D.I.C.*)

Malgrat el seu posicionament públic, Tarradellas va rebre crítiques de l'oposició, considerant que no feia prou per aturar l'actuació dels 'escamots'. En aquest sentit, el *D.I.C.* apuntava que:

Els escamots de Battestini, Dencàs, Rossell Vilar, peguen algun *coscorro* de quan en quan, a algun ciutadà indefens, i encara protegits per la fosca. Però la premsa de tots colors ja comença a passejar-se'ls com a una companyia de titelles. Tothom sap que alguns dels seus individus, sobretot el més visible, [Miquel] Badia, són enxufats en els departaments de la Generalitat. I àdhuc en el de Cultura. Conten que els respectius caps no saben què fer-ne. I un dia, en junta, acordaren facilitar-los el passi perquè es dediquessin a altres afers més de la seva vocació. Els escamots van ésser creats. Tots ells són pretendents al futur cos de policia de Catalunya. Per això, a fi d'aconseguir el major nombre de llores, es desfan en competència... No manca qui diu que ja hi han galons i tot, creats per al qui aconsegueix tallar el cap del periodista que els esbullia més el marro. Mentrestant, en Macià i Tarradellas no veuen res...⁶⁴⁹

Malgrat les crítiques de l'oposició, Tarradellas sí que havia actuat de tallafoc davant les aspiracions dels membres de les JEREC. Amb la seva sortida del Consell no només hi va perdre ell, Macià es va quedar sense l'home que posava més entrebancs a aquest flux d'entrades i de pressions per obtenir una col·locació. I, per tant, de la nova 'construcció/estructuració' de la Generalitat. A partir del la crisi de gener, a mesura que el declivi dels lluhins seria més gran, major seria la influència de les JEREC en l'entorn de Macià i el Govern. La crisi de Govern va dur Dencàs a la conselleria de Sanitat. Això va significar la possibilitat, no només de col·locar-hi

⁶⁴⁹ *D.I.C.*, 'Manxiules', 14 de gener de 1933, p.12

afins –Miquel Badia va ser nomenat sotsecretari–, sinó de disposar de recursos econòmics per als requeriments de les JEREC. A partir d'aquest moment, l'embranchada dels 'escamots' va ser major. El periodista Josep Maria Planes, director d'*El Be Negre*, els va criticar amb insistència i junt a altres nombroses crítiques rebudes, Dencàs es va veure obligat a desmentir, en ocasions per Ràdio Barcelona, que les JEREC fossin feixistes i justificant l'ús del nom 'Estat Català' "com una flama ideològica lligada a Macià".⁶⁵⁰ Des de La Falç, seguint Tarradellas, s'apuntava als 'escamots' com a un dels principals motius del desencant de la militància de l'Esquerra en el partit:

Tots els nostres Centres, els de Barcelona especialment, no són pas avui, ni de bon tros, aquells fogars d'entusiasme que ens havien arborat i no pas en la percaça de somnis precisament. [...] Ni la República ha satisfet plenament els nostres anhels ni l'Estatut omplena les nostres ànsies nacionals. [...] Per l'obra realitzada a Catalunya ningú no endevinarà que l'Estatut sigui migrat, ans al contrari hem demostrat que el que tenim ens ve gran. [...] Hem sacrificat punts importants del nostre ideari i hem negligit els interessos de Catalunya, sense tenir en compte que la millor consolidació del règim republicà era la realització d'una política de prestigi a Catalunya [...]. Per altra banda, hem hagut de sentir el dolor profund de constatar que les detestables normes de la vella política, amb els seus mesquins personalismes.⁶⁵¹

Les JEREC, però, van continuar en ascens, fins a l'extrem que la tensió entre Macià i els joves nacionalistes radicals va créixer i el President va arribar a prohibir mítings de la Joventut, degut al to violent dels fulls volants que l'anunciaven.⁶⁵² Afegit a això, Miquel Badia, capítost de les JEREC, sota la direcció política de Dencàs, aspirava al càrrec de Comissari general de Catalunya. Fet que Tarradellas i La Falç desaprovaven amb rotunditat. Com també el successor de Tarradellas a Governació, Selvas. Això va generar una certa ambigüitat de l'entitat oposada a la direcció de l'Esquerra, però alhora amb un propòsit comú amb alguns dels seus membres per bloquejar l'entrada de Badia i els seus en càrrecs relacionats amb l'ordre públic. En aquest sentit, l'organització va pressionar Selvas, arribant a amenaçar amb separar-se d'ERC, per evitar el nomenament de Badia i va arribar a exigir que se li demanés opinió davant del nomenament del

⁶⁵⁰ Rubiralta, F., (2011) p.81-85; Solé i Sabaté, J. M., (2006) *Lluís Companys, president de Catalunya: biografia humana i política*, Barcelona: Generalitat de Catalunya: Fundació Enciclopèdia Catalana, pp. 18, 20, 23; Ucelay-Da Cal, E., (1982), p.187

⁶⁵¹ *Butlletí de La Falç*, 1933, agost/set, n.8, pp.2-4

⁶⁵² *La Vanguardia*, 29 de març de 1932, p.6

Comissari. Segurament, perquè Tarradellas entenia que podia fer ús d'uns drets adquirits com a exconseller.⁶⁵³ Segons el diari gironí de la família Rahola, proper a l'Esquerra, *L'Autonomista*⁶⁵⁴:

El Conseller de Governació senyor Selves parlant amb els periodistes els ha dit que La Falç no havia formulat cap de les coses que publiquen els diaris. També ha dit que res s'havia acordat referent el nomenament de Comissari d'Ordre Public a Catalunya i que el Govern de la Generalitat té molts noms en cartera, però que no acordarà res fins que hagi tingut lloc la segona reunió de la Junta de Seguretat. Contestant a preguntes dels periodistes ha negat que s'hagués pensat en nomenar al senyor Badia ni al senyor Tarradellas ni al senyor Espanya. Únicament puc dir que el nom que nosaltres indiquem serà acceptat pel Govern de Madrid. Ha negat els rumors que circulen de crisi en el Govern de Catalunya. Se li ha preguntat si hi havia descontent per la poca rapidesa en el traspàs dels serveis i ha conestat que no hi havia ni contents ni descontents, però que lamentaven certa lentitud.⁶⁵⁵

Macià, a més, va viure situacions veritablement còmiques com decidir marxar de Barcelona per defugir de reunir-se amb els joves grimpadors. La carta 'confidencial' que Tarradellas va adreçar a Antoni Xirau, qui era al balneari de Cardó, ho testimonia:

Estimat amic:

Com suposo estaràs enterat per la premsa, la setmana passada he estat a Madrid i és per això que no et vaig escriure, avui ho faig per dir-te algunes coses que crec que són indispensables i en les quals cal que tots plegats hi pensem un xic. Ja hauràs llegit les declaracions d'En [Miquel] Badia [proposant-se per a Comissari general de Catalunya, fet al que La Falç s'hi oposà obertament⁶⁵⁶], com també part dels comentaris que aquestes han produït; això ha portat en el Govern de la Generalitat una nerviositat que es tradueix amb les declaracions d'En Macià. Per altra part et puc assegurar que En Pi i Sunyer i En Selves varen presentar la dimissió, però no pels fets declarats per En Badia, sinó per altres que fins a la data no han sortit a la llum pública i aquest son els següents:

Diumenge passat, és a dir el dia 16 [de juliol de 1933] al matí, es varen reunir tots els caps dels escamots, tant de Barcelona com dels llocs on tenen organització, per prendre acords referent a l'actuació que porta l'actual Govern de la Generalitat i discutir quina hauria d'ésser la política que l'Esquerra deuria tenir en aquests moments i principalment en relació al traspàs de serveis i d'una manera especial al de l'ordre públic. Després d'una llarga discussió es va acordar visitar el Sr. Macià fent-li conèixer el pensament dels escamots i també quins eren els acords presos per cert, per unanimitat. Davant l'anunci d'aquesta visita sembla ésser que el Sr. Macià marxà

⁶⁵³ *L'Esquella de la Torratxa*, 'En plena descomposició', 26 de maig de 1933, p.324

⁶⁵⁴ Oliveras, R. M., & Traveria, L., 'Introducció comentada' a *Contra l'invasor. Recull d'articles de Carles Rahola (1900-1938)*, Valls: Cossetània, 2007: 5-14

⁶⁵⁵ *El Autonomista*, 'El que diu el conseller Selves', 23 de maig de 1933, p.3

⁶⁵⁶ *La Vanguardia*, 24 de maig de 1933, 'Manifestaciones del consejero de Governación', p.8; *El Autonomista*, 'El que diu el conseller Selves', 23 de maig de 1933, p.3

precipitadament de Barcelona cap a La Garriga a fi de no rebre la comissió anunciada, i aquests al veure que es volia defugir de l'entrevista, immediatament llogaren un autocar i es traslladaren a La Garriga, poble on estiuja el President, per dir-li clarament els seus acords.

Aquests, pels informes que en tinc i dels quals no puc dubtar, eren demanar la dimissió total de l'actual Govern, però d'una manera especial del Conseller de Governació [Selves], doncs, segons sembla fou la persona a la qual més atacaren, doncs, creuen que no està prou capacitada per al càrrec que té, tot el contrari del Conseller de Sanitat [Dencàs] que, segons ells, tindria de deixar el càrrec que ara té, per passar a Governació. Sembla que l'entrevista, en la qual no assistiren ni Dencàs ni Badia, fou molt violenta i el Sr. Macià diuen que se'ls va treure del davant d'una manera que els escamots no s'amaguen de dir que fou del tot incorrecta. Això junt amb les declaracions d'En Badia i amb el pessimisme exacerbant que avui dia s'ha apoderat de l'organització de Barcelona, ha produït una reacció cosa estranya, en els Srs. Pi i Selves, els quals varen dimitir els càrrecs que tenen, però tu ja comprendràs que per ara no pot passar res perquè encara no han vingut dificultats veritablement d'importància, i tot això gràcies a unes quantes paraules amables del Sr. President ha quedat aparentment arreglat, però hi ha Consellers que no s'amaguen de dir quasi públicament que la millor solució és dimitir, principalment el de Governació, amb el que vaig tenir ocasió de parlar a Madrid (per cert que tots els paraguayos [sic] es tornen molt amables) i està terriblement amargat, doncs segons sembla En Badia en una violenta entrevista amb En Macià l'acusà de fets que en l'ordre moral són molt greus i en l'ordre polític no li fan pas cap favor. Per tot això i per altres coses que em veuria obligat a fer una carta quilomètrica, comprendràs que per tot arreu hi ha un ambient asfixiant, tothom viu al dia i la desorientació és completa.⁶⁵⁷

Durant l'any 1932, Tarradellas va rebre crítiques des del nacionalisme radical, de dins i fora de l'ERC, bàsicament per impedir des de la conselleria de Governació l'accés de certs elements a determinades places de l'administració. El trencament amb Macià només va fer que justificar, des de la perspectiva de les JEREC, els radicals dins l'Esquerra, els seus arguments envers ell. Una animadversió que durant el 1933 creixeria. En perspectiva, junt als elements justificatius del seu passat com a macianista i nacionalista radical que afegiria Tarradellas a la seva trajectòria, el relat que va quedar fixat el recollia Arbós, un dels seus 'biògrafs':

Ell era el noi de Macià i, a parer de molts, li devia la carrera política. Enfrontar-se al Vell fou en el seu cas una qüestió quasi personal. Mentre els lluhins eren federalistes teòrics, d'un catalanisme més que moderat, Tarradellas s'havia convertit en polític a l'ombra de Macià, i els seus enfrontaments amb Estat Català eren, per descomptat, més aguts, perquè la seva conversió al realisme i el seu abandonament del separatisme sentimental eren considerats una ofensa pels Escamots, convençuts com estaven que amb Tarradellas al capdavant de l'ordre públic no tindrien cap possibilitat d'apoderar-se dels ressorts del poder.⁶⁵⁸

⁶⁵⁷ Carta de Josep Tarradellas a Antoni Xirau, 24 de juliol de 1933. Fons Govern Macià (AMTM)

⁶⁵⁸ Arbós, A., (1988), p.120

Aquestes crítiques van configurar la base de la visió d'un Tarradellas 'ambiciós', 'traïdor a Macià i al nacionalisme radical' i 'poc nacionalista' de l'imaginari separatista posterior, que es completaria amb les desavinences a l'exili i durant el seu retorn a Catalunya com a president de la Generalitat.⁶⁵⁹ Tal com ho posaria l'escriptor, director a mitjans de 1932 de *La Campana de Gràcia*, amic de Gassol i Jaume Aiguader, i diputat d'ERC, Joan Puig i Ferrer, en una mirada retrospectiva entre els anys 1942 i 1952:

Tarradellas. Massa personalisme. Massa ambició de figurar, de muntar, de riquesa. De manegar tot el de Catalunya. Hem tingut diverses converses i llargues. Ni una sola vegada de li ha escapat una sola mostra d'interès per Catalunya, ni que només for per dissimular. Només ell, ell, i ell. [...] Em digué mal de tothom. Per a tothom desdeny, menyspreu. Ningú capaç, ningú d'altura, ningú amb qui es pogués esperar. Tothom era un 'torrat', un inepte. [...] Vaig veure que tot ell és fet de duresa i de menyspreu per als altres. El vaig veure perillós per a Catalunya i per ell mateix per poc que les coses se li girin malament. [...] El veritable ambiciós polític [...] és Josep Tarradellas. [...] El temps dirà què haurà fet aquest gran ambiciós. I jo també hi diré la meva aquí. La seva manca de cultura, d'elevació espiritual, ajudaran, serviran les grans ambicions de Tarradellas. No nego la seva intel·ligència, ans la reconec. El que em fa por es el seu caràcter, el seu temperament i la seva intel·ligència també. Positiva, pràctica, i de rapaç. Intel·ligència de polític, doncs, i de financer. [...] La seva ambició és massa personal en tots els sentits: de poder, d'autoritat, de nom, i sobretot de diners. [...] No sóc un enemic de Tarradellas, jo. Però veig l'home, veig el seu destí polític. Conec el seu poder, la seva ambició, i de quina manera! Sé com la seva riquesa servirà aquest home i no puc callar.⁶⁶⁰

A tot això, cal afegir també que des de les eleccions al Parlament, la USC havia optat perquè els seus cinc diputats formessin grup propi al marge de l'ERC. L'aspiració a liderar la construcció nacional i socialista de Catalunya no podia continuar lligada al projecte de l'Esquerra. Gairebé en paral·lel, a més, el funcionari Vicenç Munné havia aconseguit desbancar Ramis al capdavant de l'ACE-GC i retornar, per tant, l'entitat a la influència de l'Esquerra. Munné era funcionari d'abans de la República i estava adscrit al departament de Presidència. A mitjans 1933, arribaria a ser cap del Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya i a l'abril de l'any següent esdevindria vicepresident segon de La Falç – Joventut d'ERC, pel què els seus vincles amb Tarradellas són més que evidents.⁶⁶¹ Aquella tardor, a més, Tarradellas i els lluhins havien

⁶⁵⁹ Masifern, J., *Estat Català*, 19 de juny de 1933, p.8; Udina, E., (1978), pp.101-102; Arbós, A., (1988), pp.116, 120; Ucelay-Da Cal, E., 'Los malos de la película: las Juventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català y la problemàtica de un fascismo catalán', *Ayer*, n. 59, 2005: 147-172; Ucelay-Da Cal, E., 'Violencia simbólica y temática militarista en el nacionalismo radical catalán', en Aróstegui, J. (ed.): *Violencia y política en España*, *Ayer*, 13, 1994: 237-264

⁶⁶⁰ Puig i Ferrer, J., (1981) *Memòries polítiques*, Barcelona: Proa, pp. 131, 137-139

⁶⁶¹ *La Vanguardia*, 'Necrología. Vicenç Munné Fité', 13 d'octubre de 1983, p.20

contribuït a dinamitar una possible reunificació socialista en el si de la USC, apropant ERC a la Federació Catalana del PSOE, que la Unió havia interpretat com una maniobra per minimitzar la seva vida política independent. Per tant, quan va obrir-se la crisi entre Macià i Tarradellas i els Lluhins, aquest sector –alguns com el propi Ramis, Jaume ‘Met’ Miravittles o Daniel Domingo Montserrat, nacionalistes radicals marxistes de l’Associació– van aprofitar per recuperar el control de l’entitat.⁶⁶² A l’estiu de 1933 ho aconseguirien, amb Ramis de nou de president, i amb un canvi de nom a Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, havent quedat pel camí ‘Cultura i Esport’. A canvi d’ajudar al sector macianista a dinamitar el poder de Tarradellas i Lluhí dins d’Esquerra, l’AFGC va demanar al conseller en cap i de Finances, Carles Pi i Sunyer, que resolgués els problemes de desigualtats salarials i tractes entre les diferents categories de funcionaris. Només calia llegir les declaracions de Ramis per veure la sintonia amb el cap del Consell:

Això de la jornada intensiva a l’estiu que el senyor Tarradellas no va creure pertinent l’any passat, s’ha realitzat enguany, perquè el senyor Pi i Sunyer és un home comprensiu i generós, que veu en l’empleat un treballador i no un esclau.⁶⁶³

Fig.23 Caricaturització del desgavell intern de l’Esquerra. Tarradellas pareix amb un paraigües junt a Aiguader, 26 de maig de 1933 (*L’Esquella de la Torratxa*)

⁶⁶² Martínez Fiol, D., (2010), pp.172-176; Sallés, A., ‘Joan Comorera: el polític institucional’ a Cebrian, C., (ed.) *Joan Comorera torna a casa*, Barcelona: Pòrtic, 2009: 115-136

⁶⁶³ Ramis, R., ‘És clar...’, p.5; Martínez Fiol, D., (2010), pp.45, 90-92

El paper de la Joventut La Falç en la crisi

Tarradellas, com a diputat, va haver de mantenir-se al marge de la comissió permanent de La Falç-Joventut d'ERC que presidia Manuel Sandé i que tenia a Miquel Albert de vice-president primer. L'entitat, però, com s'ha vist, des d'un primer moment es va posar al costat dels dimissionaris. Tarradellas a partir de la primavera de 1933 va publicitar-se mensualment com a representant de comerç en el *Butlletí de La Falç* i, junt als també socis Lluhí, Xirau, Comes i Casanelles, va usar aquest òrgan com a plataforma de les seves opinions envers la direcció de l'ERC. Qui redactava bona part dels textos era el braç dret de Tarradellas, Miquel Albert⁶⁶⁴:

En implantar-se ara fa dos anys la República a Catalunya, Esquerra Republicana, acabidada per Francesc Macià, abassegava l'àmbit polític de la nostra terra amb l'impuls i la força prepotent que li donava l'opinió. Cap a l'esquerra va captar la massa obrera, que s'havia donat compte dels estralls de l'apoliticisme. De la banda de la dreta, va desaparèixer, sinó l'adversari, l'enemic sota el pes de les culpes i de la vergonya. Passat el penós transcurs d'obtenir i de consolidar posicions: en les eleccions successives, per la confecció de l'Estatut, i per a integrar el Parlament de la República; per a fer viable i arribar a l'aprovació de l'Estatut i, finalment per a arribar a la constitució del Parlament de Catalunya veiem com la fesomia política de Catalunya s'ha transfigurat un xic. Esquerra Republicana, que ha estat la única força que ha portat aquestes realitzacions, es troba avui al centre de tots els sectors polítics, els quals ja ben refets i preparats la fan el blanc de tots els seus atacs.

Possible afebliment d'ERC. El nostre partit s'ha nodrit, fins ara, de l'ideari i de l'esperit de dues forces que gairebé mai no havien coincidit: el republicanisme històric i el catalanisme. No obstant, tota l'exaltació, l'impuls de les masses, provenia però, tal com hem dit abans, d'aquell element obrer allunyat de temps, de les lluites polítiques. Sinó que ara la FAI ha assolit, a través de circumstàncies adverses per a ella, de reprendre una més completa hegemonia de les organitzacions obreres. Esquerra Republicana, que no ha fet res que pugui provocar un descens en aquesta massa obrera que li ha estat fidel en unes quantes provatures electorals, ha fet, en canvi, una obra prou copiosa per a resistir la tasca desintegradora que envers l'Esquerra, la FAI indubtablement realitzarà?

És segur, que és per aquest costat que, en tot cas, hauria de produir-se un afebliment en el nostre partit; i aquells que hi col·laboren més entusiàsticament per a produir-lo, són els elements més o menys identificats amb la Lliga Catalana. Ells saben que les campanyes de difamació i de descrèdit, no els sumaran nous adeptes, però els poden restar a l'adversari encara que sigui en profit d'elements extremistes i antirepublicans.

Les realitats de la política. En la darrera setmana del mes de març es produïren les reaccions més greus i simptomàtiques a les quals pot arribar-se si hom vol sostenir l'estabilitat de les actuals posicions polítiques. La manifestació de pública hostilitat a aquelles autoritats de representació popular que res no tenen a veure amb la responsabilitat dels serveis d'ordre públic, realitzada a l'acte de l'enterrament del senyor González a l'Hospital Clínic i, al cap de poques hores, el vot de censura que el Consistori barceloní gosa a votar contra l'il·lustre

⁶⁶⁴ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

President de Catalunya, i d'altres manifestacions, més vergonyoses encara, no són per a ésser tractades de qualsevol manera. Cal rebutjar els procediments de rèplica que restin al mateix nivell dels causants, per tal que no esbravin les essències del que ha d'ésser la veritable actuació i rèplica escaient d'E. R. de C. Aquesta actuació i aquesta rèplica s'ha de plasmar en una activa funció governamental i legislativa, avui excessivament lassa i poc caracteritzada. Els atacs de la dreta i de la FAI serien inconsistents davant una decidida actuació, que rendís amb tota la capacitat d'eficiència, el servei dels ideals i els interessos de la major part del nostre poble que, tantes vegades, ha atorgat vots del sufragi al nostre partit. Però per a arribar a aquest estadi que freturem, cal que abans s'efectuï una perfecta estabilitat interior, i organitzar més perfectament encara, la total estructuració d'Esquerra Republicana de Catalunya.⁶⁶⁵

La Falç-Joventut d'ERC seguia en la seva crítica les línies traçades pel grup de *L'Opinió*, apuntant a sanejar l'Ajuntament de Barcelona i oposant-se al nomenament de Miquel Badia, capítost de les JEREC com a Comissari d'ordre públic:

Donat l'estat de descomposició de l'actual Ajuntament de Barcelona, que priva als homes del nostre partit que hi tenen càrrecs, el realitzar-hi cap tasca profitosa, elevar per mitjà dels nostres delegats a la Federació Local, sense perjudici de fer-ho al Comitè Executiu Central del Partit i, si calgués, a la persona de l'honorable President el desig de La Falç que sigui immediatament dissolta aquella corporació. [...] Parlant-se amb molta insistència en diferents nuclis del Partit, el que fa creure que la nova té els caràcters de versemblança, del nomenament de Comissari d'Ordre Públic a Catalunya d'una determinada persona, a criteri de molts, no gaire afecta als nostres ideals o, al menys gens conseqüent amb els seus, l'Entitat apurant tots els mitjans, s'adreça al Directori Central documentant-lo sobre el cas, evitant haver d'adoptar públicament una actitud que pugui interpretar-se coma trencament d'una disciplina.⁶⁶⁶

En l'assemblea general extraordinària del 13 d'abril de 1933, La Falç-Joventut d'ERC va aprovar la modificació d'alguns punts dels seus estatuts del 28 d'abril de 1931. L'entitat, fins aleshores La Falç-Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya, tot i mantenir l'adhesió a l'ERC, passava a dir-se Joventut La Falç –sense 'Nacionalista' com havia dut en l'etapa 1918-1923. Declarant que:

L'aprovació del projecte d'estatuts que presentava la Comissió Permanent, al qual l'Assemblea va donar el seu assentiment després d'una minuciosa discussió i de l'aplicació de diverses esmenes, ha donat a LA FALÇ una eina nova; una eina eficient que faci possible que l'esperit, els anhels, i el dinamisme dels socis es tradueixi amb facilitat en una força apta, decidida, i conscient, al servei d'Esquerra Republicana de Catalunya. I aquest

⁶⁶⁵ *Butlletí de La Falç*, 'La política catalana', 1933, abril, n.4, p.4-5

⁶⁶⁶ *Butlletí de La Falç*, 1933, juny, n.6, p.11

dinamisme, aquesta implícita senyal de juvenesa ha quedar plasmada en l'article primer dels estatuts. Segons una esmena que va ésser presentada –contràriament al títol que hom proposava en el projecte de la Comissió Permanent- l'Assemblea es pronuncià per la continuació del títol característic de l'entitat: JOVENTUT LA FALÇ, el qual com una bandera amb dos mots, acull la concreció dels esforços de tots els nostres socis.⁶⁶⁷

Cal destacar aquí l'ús del concepte 'joventut' com a sinònim de 'regeneració', de 'novetat', en contraposició amb la política de l'Esquerra. Usant el mateix paral·lelisme que el nacionalisme tradicionalment ha fet del terme contraposant-lo a la política 'vella', de l'antic règim o de qualsevol estructura no volguda pels nacionalistes.⁶⁶⁸ La Falç també es declarava una entitat "d'ideari nacionalista d'esquerra, liberal, i democràtic amb l'objecte el treballar pel reconeixement del màxim dels drets individuals i col·lectius dels catalans".⁶⁶⁹ Veient el caire d'enfrontament obert que prenia la situació, Tarradellas i Lluhí van treballar per tal que l'entitat restringís l'accés a militants d'altres centres nacionalistes:

Un altre dels articles aprovats que produeixen un més gran interès entre els socis i, a més, entre els militants d'Esquerra Republicana acoblats en altres entitats, és l'article quart on parla de la restricció d'ingrés per aquells qui ja formin part d'altres centres polítics. Restringir l'ingrés de nous socis, és una mesura prudent en tota entitat que serví una puresa d'ideari i mantingui una tradició d'actuació digna i elevada. Res més fàcil, en aquesta època de govern d'Esquerra, que nodrir òptimament les llistes de socis d'una entitat del nostre partit. Però no costa gens de preveure que, amb una facilitat major, pot produir-se una desinflació ocasionada per una contingència qualsevol. Això ha esdevingut en èpoques distintes, i amb diversos partits.

No creiem que aquest fet pugui succeir a E. R. de C., perquè en el seu si, no hi ha un nombre abundant d'arribistes o militants d'ocasió; però és evident que la desinflació pot produir-se en un moment determinat pels mateixos militants, que actuen en tres, quatre, o més entitats del Partit. Per això, exercitar la restricció d'ingrés quan es tracta d'individus que figuren ja inscrits en altres organitzacions polítiques, és contribuir a aclarir la situació i les possibilitats en tots els sectors d'influència del nostre partit, per tal d'evitar possibles sorpreses desagradables en determinades ocasions.⁶⁷⁰

D'aquesta manera es volia posar fi a la doble o triple militància i evitar el què havia passat en l'entitat l'any 1922, quan una corrent interna s'havia apoderat de la direcció canviant-ne momentàniament l'orientació. Tarradellas i Lluhí no comptaven amb una base prou àmplia per fer front a la direcció de l'Esquerra, n'eren conscients, i no volia deixar-se escapar els pocs feus

⁶⁶⁷ *Butlletí de La Falç*, 'Estatuts', 1933, maig, n.5, pp.6-11

⁶⁶⁸ Luzzato, S., 'Jóvenes rebeldes y revolucionarios (1789-1917)' a Levi, G., & Schmitt, J-C., (ed.) *Historia de los jóvenes*, vol. II, Madrid: Taurus, 1996:241-310

⁶⁶⁹ *Butlletí de La Falç*, 'Estatuts', 1933, maig, n.5, pp.6-11

⁶⁷⁰ *Butlletí de La Falç*, 1933, maig, n.5, pp.1-3

que dominaven. Ara, doncs, el fet de tenir molts adherits no necessàriament podia ser vist com un fet positiu.⁶⁷¹ Amb tot, aquest punt, l'article 4rt dels estatuts no va arribar a complir-se mentre La Falç es va mantenir adherida a l'Esquerra. Es va fer constar als estatuts, però l'article va ser posat a discussió en els estaments superiors del partit i va merèixer la desaprovació dels delegats al·legant que “interessava al partit l'establiment de centres en totes les barriades de Barcelona, amb l'objecte que els seus militants trobessin arreu, calius dels ideals que l'ERC defensava”.⁶⁷²

Fig.24 Els diputats catalans apareixen caricaturitzats com a pistolers atracant Catalunya, representada com una pubilla, 19 de maig de 1933 (*L'Esquella de la Torratxa*)

La direcció de l'Esquerra va traslladar a la comissió permanent de l'entitat que el manteniment d'aquests innumbrables centres era impossible, si es frenava “l'entusiasme en forma de sacrifici econòmic” que realitzaven aquells socis que estaven disposats a la doble i la triple militància, i per tant a pagar més d'una quota. Per tant, la directiva de l'entitat va abstenir-se d'aplicar l'article:

Teníem estimats companys, socis antics de La Falç que formaven part, amb aquella finalitat proteccionista, d'altres entitats d'aquell partit, els quals es resistien resoltament a les nostres indicacions de cursar baixa a la nostra entitat o a l'altra. Atenent que era cert que d'aplicar-se a totes les entitats del determinat organisme aquella mesura, més de la majoria haurien hagut de dissoldre's per manca de recursos econòmics; no volíem ésser titllats d'indisciplinats i amb l'afany de no debilitar el Partit provocant escissions internes, decidírem de fer

⁶⁷¹ *La Humanitat*, 'Assemblea general ordinària de la joventut La Falç', 23 de maig de 1933, p.12; 'Assemblea general ordinària de la joventut La Falç', 19 de maig de 1933, p.6, *Butlletí de La Falç*, 1933, des/gen, n.1, p.9; 1933, maig, n.5, p.18; 1933, juny, n.6, p.18; 1933, juliol, n.7, p.14; 1934, març, n.12; 1934, abr/maig, n.13, p.10

⁶⁷² *Butlletí de La Falç*, 'L'Assemblea general', 'Article IV dels Estatuts' 1933, maig, n.5, pp.5-7

el què vulgarment es diu els ulls grossos en quant els ja admesos però d'aplicar amb tota rigorositat el mandat dels Estatuts als nous vinguts als rengles de La Falç. Ara queden socis que militen en camps polítics diversos i La Falç mentre no contradiguin els idearis de l'entitat ho permeten.⁶⁷³

Malgrat la impossibilitat d'aplicar la restricció, les crítiques continuades des del *Butlletí* de l'entitat a la política de l'Esquerra van provocar l'efecte desitjat i va començar en conseqüència un degoteig incessant de baixes. Com a significatives, les de Dencàs, Battestini i Marc Aureli Vila.⁶⁷⁴ D'altra banda, l'assemblea de La Falç ja va preveure en els seus estatuts la celebració d'una convocatòria extraordinària que permetés ratificar l'adhesió a l'Esquerra o la sortida de la seva disciplina:

La majoria dels socis assistents es decantà a considerar que era necessari que l'acord de rectificació esmentat, pogués ésser pres per majoria de vots, simplement, en una Assemblea convocada per aquest fi, car no era -no és- just de computar en les Assemblees extraordinàries, el vot dels socis que manquen a llur deure d'assistència.

És possible que algú vulgui veure-hi sospitoses actituds de defecció davant l'aprovació d'aquesta esmena; no obstant estem segurs que la nostra activitat dins els organismes del partit en els quals tenim representació, i que tothora ha estat a punt per efectuar les tasques que ens han estat encomanades ens relleva de justificacions d'algun atac que se'ns volgués fer.

L'adhesió constant als ideals proclamats en l'article primer, la nostra fa en els principis bàsics d'Esquerra Republicana de Catalunya, la voluntat d'actuar i de fer extensiva l'irradiació de la nostra espiritualitat, esperem veure-la continuada en el nou exercici que ha de regir la Comissió Permanent que surti elegida en l'Assemblea general ordinària del vinent mes de maig.⁶⁷⁵

Malgrat els esforços, i una primera ratificació d'adhesió de la Joventut La Falç a l'ERC, després de més de mig any, la campanya crítica de Tarradellas i els lluhins va resultar infructuosa. El 24 i 25 de juny de 1933 va tenir lloc el Segon Congrés Nacional ordinari de l'ERC. En el seu marc, Dencàs i Badia, van resultar escollits membres del Comitè executiu central. Un fet que encara legitimaria més les accions dels seus 'escamots' i que en el decurs de l'estiu faria que augmentessin les topades amb la FAI, considerats "els màxims pertorbadors de la pau social".⁶⁷⁶ En el Congrés, la Joventut La Falç va presentar un seguit de proposicions. La primera, que va ser aprovada per la Federació d'ERC de Barcelona i va passar al Comitè Executiu Central per acord

⁶⁷³ *Ibid.*

⁶⁷⁴ *Butlletí de La Falç*, 1933, juny, n.6, p.16; 1933, juliol, n.7, p.13

⁶⁷⁵ *Butlletí de La Falç*, 1933, maig, n. 5, pp.1-3

⁶⁷⁶ Rubiralta, F., (2011), p.93

del Congrés, anava encaminada a evitar el què havia succeït a l'Ajuntament de Barcelona. D'aquí que la Joventut proposés que:

Per tal de fer eficient la disciplina que deuen al partit els afiliats que tinguin càrrec públic d'elecció popular i evitar així mateix possibles defeccions (articles 37 i 39 dels estatuts del partit), el Congrés acorda; a) encarregar als companys que formen part del Parlament de Catalunya consignin en la nova llei electoral o en la que correspongui, que una decisió presa per un partit, sancionat o destituït qualsevol de llurs militants ostenti càrrec públic d'elecció popular obtingut en la candidatura presentada i avalada per aquell partit, tingui efectivitat legal, b) que els que ostentin càrrecs públics d'elecció popular i siguin sancionats o destituïts d'acord amb l'apartat a) hauran d'ésser substituïts a qual efecte un cop declarada la sanció i comunicada a la Corporació que correspongui, aquesta reclamarà al Directori del partit que hagués presentat i avalat la candidatura del sancionat una llista integrada per tres noms d'entre els quals serà designat aquell que ha de substituir el declarat incapacitat.⁶⁷⁷

La segona proposició, refusada per la Federació Comarcal, i que en el Congrés els delegats de la l'entitat no van poder defensar en condicions “per causa de la intervenció de la presidència” plantejava:

Que el Congrés acordi: que els que tinguin càrrec de representació popular no podran formar part del Comitè Executiu de la Comarcal corresponent.⁶⁷⁸

La tercera proposició, que va aprovar la Comarcal i que va ser aprovada per aclamació a peu dret en el Congrés, estava directament relacionada amb la delimitació de càrrecs a l'administració:

Que el Congrés acordi que tots els que exerciren càrrecs oficials durant la dictadura, que els que prengueren part activa en el partit Unió Patriòtica o que militaren en l'esmentat partit, fossin els que fossin els motius de llur ingrés, no poden tenir càrrecs de representació dintre del partit ni els centres del partit d'ERC i no poden ser acceptats com a candidats a càrrecs d'elecció popular.⁶⁷⁹

I la darrera proposició, aprovada per la Comarcal i després aprovada pel Congrés, i directament enfrontada a la imatge que projectaven les JEREC amb la bandera ‘estelada’ d'Estat Català, es referia a que:

⁶⁷⁷ *Butlletí de La Falç*, ‘Les proposicions de La Falç al congrés d'ERC’, juliol de 1933, n.7, pp.3-4

⁶⁷⁸ *Ibid.*

⁶⁷⁹ *Ibid.*

Que el Congrés acordí que la bandera de les entitats d'esquerra sigui estrictament la catalana.⁶⁸⁰

Malgrat el debat a l'entorn de les diferents proposicions, el plat fort del Congrés va arribar quan l'opinionista Antoni Xirau va fer un discurs dibuixant un partit sotmès a la voluntat presidencial i, a la vegada, un president sotmès a les pressions del sector de les JEREC. Reclamant “un retorn a l'ortodòxia fundacional i a la puresa dels valors que representava l'Esquerra” i que, als seus ulls, el grup dissident encarnava.⁶⁸¹ La replica va arribar del propi Macià, que va aconseguir una ovació clamorosa:

En el reciente congreso [...] a los de *L'Opinió* les molestó la cantidad de incienso que se brinda por todas partes a la quijotesca figura del señor Macià. Su manera de mandar es excesivamente autocrática; en todas partes, comisiones, consejos, etc..., no impera otra ley que la del antiguo teniente coronel carlista; así lo proclama el diario de Lluhí, el famoso 'hacendista' del municipio barcelonés. Por eso ha surgido la escisión. Cuando el señor Macià entró en el salón donde se celebraba la asamblea, los chicos de Lluhí ni aplaudieron ni se pusieron de pie. Y cuando para rebatir los asertos enconadísimos de Xirau y al 'economista' citado, peroró el hombre de Prats de Molló, siendo aplaudido delirantemente por la concurrencia, los 'opinionistas' se marcharon del salón. La escisión quedó realizada; y si antes no se había llevado a cabo fue por la hábil intervención del rey de las interinidades, Casanovas. [...] Macià está protegido con la coraza de un profundo sentimentalismo. Todas las invectivas, todas las diatribas i denuestos de los de La Falç y *L'Opinió*, por hirientes que sean y por mucha habilidad con que estén modeladas, fracasaran.⁶⁸²

Com assenyalava *Solidaridad Obrera*, vinculat a la CNT, el Congrés va marcar un punt de no-retorn en les relacions, ja molt deteriorades, d'ambdós grups i des de l'editorial del *Butlletí* de la Joventut La Falç s'afirmava que:

Tots els que per adhesió, simpatia, i afecte, seguim més o menys de prop l'actuació del Partit que, avui per avui, regeix els destins del nostre poble; tots els que per damunt de personalismes nefasts, prestem suport a aquest formidable baluard dels ideals nacionalistes i esquerrans de Catalunya, no volem ni podem restar impassibles davant de fets que, més que agermanar-nos a l'entorn d'uns ideals, serveixen per a dissipar i àdhuc dividir, allò que amb l'esforç -i no petit- de tots, hem construït.

La Comissió Permanent, després de pensar i de meditar serenament la seva actitud, es creu en el deure, no pas amb l'afany de dir-hi la seva perquè sí, ni amb l'esperit migrat i propi de mesells de criticar, deixant pels

⁶⁸⁰ *Ibid.*

⁶⁸¹ Ivern, M. D., (1988), pp.372-374

⁶⁸² *Solidaridad Obrera*, 'Para Gala en Dos', 28 de juny de 1933, p.4

altres la feina constructiva, sinó que amb tota sinceritat, amb la màxima sinceritat, ve a exposar als nostres amics –i, si cal, sortint del nostre clos, confessar-los al poble català- els defectes i remeis d’una actuació desgraciada.

Nosaltres discrepem en absolut del criteri exposat pels òrgans en la premsa, més o menys afectes al Partit, els quals lluny d’orientar i enrobustir la nostra moral, fomenten la desorientació i contribueixen amb llur política a la desmoralització que mina les entranyes d’Esquerra Republicana de Catalunya.

Tampoc no estem d’acord amb els derrotistes per sistema que de bona fè creuen que ja no hi ha remei. Creiem que hi ha raons que obliguen a una rectificació en el procedir, canviant radicalment els fonaments d’una cosa que altrament amenaça d’esfondrar-se.

Pensem, per un moment, en la joia que produïm als enemics que esguarden amb fruïció del nostre fracàs. Copsem amb quin afany es delecten amb el nostre desinflament. És necessari, per tant, sortir al pas dels aconteixements, i fent-nos càrrec que els alts interessos de Catalunya són superiors a les inevitables desavinences d’un partit, cal que parlem clar i cerquem a tombs la desitjada rectificació.

La celebració del darrer Congrés Nacional ha posat de manifest que hi ha un refrec constant de suspicàcies i de reserves que produeixen fets i situacions que els militants no veuen amb íntima satisfacció. No és pas un secret per a ningú, i en això creiem interpretar el sentiment de la majoria de militants del Partit, que les sessions del darrer Congrés Nacional no van ser un exemple de democràcia. Ens hem de plànyer, sense però desesperar-nos, que els dirigents del nostre Partit compareguessin al Congrés sense poder donar compte d’una eficient obra realitzada i, cosa pitjor, sense exposar un programa seriós de realitzacions futures.

No ens escapà, i ens sorprengué, el fet de veure’ns mancats en totes les sessions de l’assistència de valors positius de les comarques catalanes, les quals de ben segur haurien aportat idees que per la seva procedència podien elevar el to i l’interès del Congrés, la importància del qual era lògica, no tan sols per als simplement addictes, sinó també per a tot Catalunya.

És indubtable que en el transcurs dels debats, s’evidenciaren dues tendències i que només la presència d’un home va ajornar, de moment, allò que tots temem i allò que hem de procurar per tots els mitjans d’impedir. Per aconseguir-ho hem de començar per evitar que un sentimentalisme mal entès esclafi la força dels raonaments, per petits que siguin. No hem de creuar els braços davant de perills imminents, confiant al temps assumptes que no admeten dilació. Hem de desterrar l’èxit material polític de cara a les circumstàncies, quan la realitat dels fets ens demostra que val més prevenir que curar.

Hem d’eliminar de dintre del partit personalismes, organitzacions i grups que en un moment donat puguin imposar ja per la força, ja per l’audàcia directrius i normes mancades de tota democràcia.

I per fi hem d’accentuar la política nètament nacionalista i esquerrana del nostre Partit. Que l’esperit dels militants és sa i prest a rectificacions a falles reconegudes, ho demostra l’atenció i l’entusiasme amb què foren aprovades proposicions presentades al Congrés, entre les quals n’hi ha de les que foren aprovades per vosaltres en l’Assemblea General expressament celebrada i que foren defensades per representants de La Falç. Confiem que els dirigents del Partit sabran fer-se ressò d’aquests nobles anhels, en la consecució dels quals tingué un dia –i és indubtable que la hi tornarà a tenir- posada la màxima confiança, l’invencible nucli esquerrà de Catalunya.⁶⁸³

⁶⁸³ *Butlletí La Falç*, ‘Editorial’, 1933, juliol, n.7, pp.1-2

A l'agost, la Joventut en l'editorial del seu *Butlletí*, considerat un 'manifest'⁶⁸⁴, considerava inassumible mantenir les relacions amb l'ERC:

La premsa barcelonina s'ha ocupat durant uns dies del document que la Comissió Permanent ha elevat al directori de l'ERC. Prosseguint l'actuació manifestada en el número anterior del *Butlletí*, hem fet valer en nom dels socis la nostra condició de militants actius. No podíem restar indiferents a la persistent desvinculació dels elements que componen el partit, especialment, dels elements directius amb la massa d'electors. Davant la crisi de depressió que s'ha evidenciat en els nostres rengles, mancats fa temps de la sensació d'una obra de govern en marxa, i de la nova estructuració civil que ha de capgirar una llarga sèrie d'interessos creats, afins a uns mètodes i a un règim secularment enemics dels sentiments íntims del nostre poble, hem assenyalat uns punts que concreten les nostres impressions i els nostres anhels, les falles del Partit i les possibilitats de reacció que, encara s'ofereixen als elements directores d'ERC.

Ens complaem a manifestar que la nostra actitud davant els organismes dirigits ha estat meditada i recolzada amb el sentir reiteradament expressat dels socis de La Falç que ja s'ha produït en els llocs oportuns en diverses ocasions i que en aquests moments s'ha significat també amb tota discreció i amb la ferma voluntat de respondre dels nostres actes.⁶⁸⁵

La Falç demanava ésser escoltada i esperava una resposta de la direcció del partit a les seves reclamacions. És per això que s'hi adreçava de la següent manera:

La Comissió Permanent de La Falç creient interpretar no solament el sentir dels seus associats sinó, també, fent-se ressò del malestar que es manifesta entre els que segueixen l'actuació del Partit que ha de governar el nostre Poble, ha acordat adreçar-se a la seva més alta autoritat, exposant-li els motius que, al seu entendre, obliguen a una rectificació dels procediments seguits fins avui i per assenyalar-li la necessitat d'adoptar remeis radicals que corregeixin les reconegudes falles d'una actuació desafortunada.

Fa temps que teníem el propòsit de fer aquest pas, però la imminent convocatòria d'una consulta al cos electoral, la celebració del Congrés del Partit, el nomenament de nous membres per a formar el Directori Central, les veus d'un canvi de política en el Govern d'Espanya, etc.. cohibien els nostres impulsos i tement fer el joc dels nostres adversaris polítics desistíem de provocar el què avui creiem inajornable, no volent per omissió essent titllats de complicitat davant la precipitació dels aconteixements.

No vulgueu veure en la nostra actuació cap acte d'indisciplina, censura ni imposició; veieu-hi solament l'afany meditat en forma de consell, en vistes a afegir una cosa que entre tots hem deixat esquerdar, malauradament per diversos cantons. Ens trobem avui que el desengany en els desigs acomplerts, i no cal dir de quina manera en els incomplerts, va en augment. No parlem per boca dels derrotistes per sistema que,

⁶⁸⁴ *La Noche*, 'El famoso manifiesto de La Falç', 22 d'agost de 1933, p.5

⁶⁸⁵ *Butlletí La Falç*, 'Editorial', 1933, agost-setembre, pp.1-3

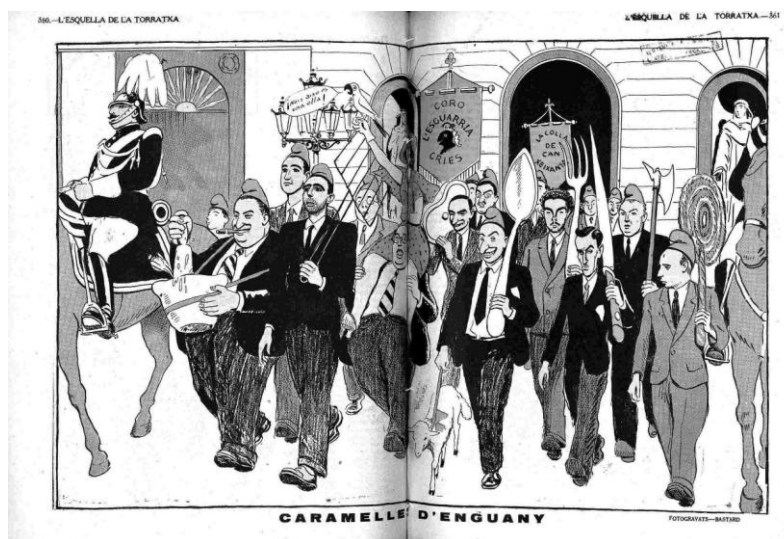
influenciats per l'ambient fomentat pels nostres enemics, adopten l'actitud de fomentar les coses bones que ha realitzat el nostre Partit. Parlem en nom dels més afectes a nosaltres que comencen a perdre les esperances d'arribar a bon terme i que amb el seu atuíment fomenten la decepció en els nostres rengles.⁶⁸⁶

Des del punt de vista de la direcció de l'entitat, els problemes amb què s'havia trobat l'Esquerra havien minat l'entusiasme dels seus seguidors, i exigia un canvi de rumb dràstic:

Companys íntims nostres, que avui es troben emplaçats en aquest superior organisme directiu, sincerament, si volen fer-ho, han de subscriure el què diem. Tots els nostres centres, els de Barcelona, especialment, no són avui ni de bon tros, aquells fogars d'entusiasme que ens havien arborat i no pas en la percança de somnis precisament. Avui, el simpatitzant amb nosaltres passa una crisi de depressió moral imponent, es troba, gràficament parlant, al bell mig d'un camí ple d'entorpiraments i per tant cal facilitar-li l'assoliment de la fita que iniciï el retrobament d'aquell moment emocional que tots veiem llunyà, però que encara veiem possible de revifar altra vegada.

Ens trobem als inicis de la reconstrucció del nostre poble i no podem pas perdre el temps retreient-li constantment fets certament molt emotius, però avui ja desplaçats del tot. És cert, i ho reconeix tothom, que el nostre Partit ha portat a cap la proclamació a Catalunya de la República. També ho és el fet d'haver obtingut el reconeixement de la nostra personalitat nacional. Però no s'acaba aquí la nostra tasca; ni la República ha satisfet plenament els nostres anhels ni l'Estatut omplena les nostres ànsies nacionals. I ens cal confessar que no hem sabut mostrar al poble ni una cosa ni l'altra; no hem sabut fer altra cosa que emprar el sofisme per donar temps al temps.⁶⁸⁷

Fig.25 “Això és una olla de grills”, s'exclamava l'Esquella caracteritzant Tarradellas i altres membres de l'ERC amb barretina com a caramellaires a la sortida del Palau de la Generalitat, 9 de juny de 1933
(*L'Esquella de la Torratxa*)

⁶⁸⁶ *Ibid.*

⁶⁸⁷ *Ibid.*

L'actuació del partit a les Corts tampoc no s'escapava de la crítica de La Falç:

En cap moment hem donat la sensació que la nostra minoria a les Corts d'Espanya pogués canviar radicalment la política seguida; tampoc en els moments de formació de nous governs hem fet prevaler la força dels nostres representants ni hem cotitzat la seva col·laboració. Per l'obra realitzada a Catalunya ningú no endevinarà que l'Estatut sigui migrat, ans el contrari, hem demostrat que el què tenim ens ve gran. En tota ocasió, amb el pretext que calia consolidar la República hem sacrificat punts importants del nostre ideari i hem negligit els interessos de Catalunya sense tenir en compte que la millor consolidació del règim republicà era la realització d'una política de prestigi a Catalunya, donant satisfacció als que han estat idealistes tota la vida i als que, adonant-se que el catalanisme que propugnàvem no era aquella cosa reaccionària que se'ls havia fet veure, havien vingut a engruixir, completament convençuts, les nostres files d'adeptes.

Per altra banda, hem hagut de sentir dolor profund de constatar que les detestables normes de la vella política, amb els seus mesquins personalismes i la seva intromissió al nostre Partit d'elements que avantposen els avantatges materials a tota dignitat i a tot ideal, han influït d'una manera latent, constant damunt la persona que avui porta l'alta direcció del nostre Partit. El nucli nacionalista-esquerrà de Catalunya és fort i invencible si els dirigents d'aquesta massa formidable actuen honorablement donant satisfacció a l'esperit. La simple iniciació d'una recta política de prestigi, exempta de personalismes, faria que tornéssim a tenir tot el poble al nostre costat; àdhuc la massa obrera que havíem aconseguit un dia tenir-la al nostre volt veuria amb gust aquest redreçament.

Aquest seria el nostre fort davant dels Governos d'Espanya. Penseu en l'autoritat que nimbaria els nostres representants si es podien estintolar amb el poble unit i atent a uns principis que s'anaven realitzant. Com per miracle, i per sempre, desapareixerien els inconvenients que trobem a cada moment en aplicar el que ens reconeix l'Estatut. Cal per tant sortir al pas dels fets i rectificar. De quina manera? Començant per evitar que un sentimentalisme mal entès esclafi la força dels raonaments per simples que aquests siguin.⁶⁸⁸

El 'manifest' cloïa amb una crida a no perseguir càrrecs i a realitzar, per contra, una bona obra de govern. És evident que l'entitat es veia, i veia al bàndol de Tarradellas i els lluhins –a si mateixos– com els 'purs', enfront un partit que havia perdut el nord:

Eliminant del nostre Partit personalismes, organitzacions i grups, que per la força o per l'audàcia, imposen directrius i normes mancades de tot principi de democràcia. Bandejant l'èxit material polític, de cara a les circumstàncies, i anant a l'aplicació immediata d'una obra positiva de govern. Subsanant amb tota urgència la deficient actuació del nostre Partit a l'Ajuntament on és notòria la manca de compenetració dels nostres representants, reproduint-se novament, i superada, l'obra negativa que motivà en una altra ocasió la intervenció

⁶⁸⁸ *Ibid.*

dels organismes dirigents del Partit. I, finalment, accentuar des de tots els organismes de Govern la política netament nacionalista i esquerrana del Partit.

Amb la nostra exposició no fem res més que donar estat oficial a les falles que hem assenyalat en comarcals, congressos, i fins particularment en la persona del Partit. Sempre una força numèricament superior a la nostra ha impedit que prevalguessin les nostres advertències. Els qui dintre el Partit renunciem a tota compensació en forma de càrrecs creiem que ha arribat un moment de perill per al triomf dels nostres ideals, que pot ésser funest per a la continuïtat del règim autonòmic de la nostra terra.

Aquesta és la nostra lleial manera de veure la situació. Temem veure'ns obligats, dintre poc temps, per la constant pressió de la major part dels nostres associats –fidel reflex de l'estat d'esperit de l'opinió pública– a concórrer davant d'una assemblea general i el nostre desig seria presentar-nos-hi proclamant el pensament d'aquest nou Directori referent als assumptes dels quals hem fet exposició. Del contrari aquesta Comissió Permanent declinarà en vosaltres tota la responsabilitat davant d'una anunciada proposició encaminada a sustreure'ns de la vostra disciplina.⁶⁸⁹

Però l'Esquerra, per boca de Dencàs, el 21 d'agost va manifestar als periodistes que el 'manifest' de La Falç era d'una certa vaguetat i que en la darrera reunió del directori no s'havia discutit.⁶⁹⁰ Durant aquesta darrera setmana d'agost, Tarradellas, Lluhí, Comas i Dencàs van mantenir diverses reunions per tractar els punts del 'manifest', sense arribar a acords al respecte.⁶⁹¹ En les converses entre Tarradellas, el grup de *L'Opinió* i “diplomàtics enviats per Macià per fer les paus”, els primers van imposar dures condicions per aturar la campanya de crítiques:

- A. Que Gassol deixi de ser conseller i passi a ocupar un càrrec purament honorífic. Que també siguin substituïts els consellers d'Economia, Treball i Justícia.
- B. Que Aiguadé no [...] pugui formar part del nou Ajuntament.
- C. La dissolució absoluta del grup d'Estat Català.
- D. Que l'única bandera que els centres del partit puguin usar, d'ara endavant, sigui la del partit, però no la que porta l'estel separatista
- E. Que les funcions del president de la Generalitat, siguin limitades d'acord amb el criteri ja exposat pel senyor Lluhí, és a dir, que Macià se'n vagi a casa seva, per no ser altra cosa que un element decoratiu.⁶⁹²

Respecte a aquestes trobades oficioses, Companys admetia haver parlat amb Lluhí “perquè ell i jo som bons amics i és natural que parlem per acabar d'una vegada amb les petites diferències

⁶⁸⁹ *Ibid.*

⁶⁹⁰ *La Veu de Catalunya*, ‘El missatge de La Falç’, 22 d'agost de 1933, p.3

⁶⁹¹ *Las Noticias*, ‘Se han celebrado varias reuniones entre Lluhí, terra, Comas i Dencàs’, 23 d'agost de 1933, p.5

⁶⁹² *El Progreso*, ‘Son muy duras las condiciones que impone el grupo L'Opinió para que haya armonía’, 27 d'agost de 1933, p.4; *La Veu de Catalunya*, ‘El grup de l'Opinió i l'absència dels diputats catalans de les Corts’, 27 d'agost de 1933, p.4

que existeixen”. En elles, s’havia plantejat fins i tot que Gassol passés a fer de secretari de Macià i que entressin al Consell Miquel Santaló, Josep Irla, Martí Barrera i Pere Comas. Dencàs, suposadament també un d’aquests ‘diplomàtics’, va explicar a la premsa que, en efecte, hi havia negociacions, però “no és, en canvi, exacte que s’hagi parlat ni remotament d’aquells dos punts: el canvi de consellers i la dissolució de les Joventuts. Podeu desmentir-ho d’una manera absoluta”.⁶⁹³ L’oposició lligaire veia amb estupor que Dencàs participés de les negociacions. Així, *La Veu* clamava:

Dencàs ha parlat amb *La Humanitat* i s’ha donat tanta importància que ha arribat a insinuar que sense ell aquestes gestions podrien fracassar. El senyor Dencàs, en aquesta qüestió, com en tantes d’altres, no està prou ben situat. El senyor Dencàs, a qui ningú no nega unes grans aptituds olfactivas amb relació a les botifarres fetes amb carn d’ase, no és precisament la persona cridada a pacificar la lluita interior de l’Esquerra. Les negociacions les porta, per part del senyor Macià, el senyor Companys, i, sigui quin sigui el resultat d’aquestes negociacions, al senyor Dencàs li tocarà conformar-s’hi i prou. Tot el restant són pures, vanes, meres il·lusions.⁶⁹⁴

A la fi, amb les relacions molt deteriorades, el sector republicà de l’Esquerra, que havia restat al marge de la contesa esperant sortir-ne beneficiat, va provar durant la primera setmana de setembre de fer de mitjancer entre les parts. Ho va fer a través d’Humbert Torres, qui “coneixia les limitacions de la preparació intel·lectual de Tarradellas, però apreciava molt les seves dots d’activista i organitzador”, segons el seu fill, Víctor. I qui opinava que “Tarradellas era un autodidacta il·lustrat, treballador incansable, instintiu i apassionat, ben sovint autoritari, però amb un do de gent inigualable i una voluntat de ferro”. Amb els Torres, Tarradellas sempre va mantenir una relació cordial.⁶⁹⁵

Van tenir lloc diverses reunions creuades, algunes entre Lluhí, Macià i Torres a la Casa dels Canonges, en que el darrer va defensar al primer. Una posició ben natural donada la visió coincident d’uns i altres envers l’actitud de les JEREC. Durant uns dies va semblar que el sector macianista de l’Esquerra havia accedit a dissoldre els ‘escamots’. Fins en l’elecció al Parlament dels representants de Catalunya al Tribunal de Garanties Constitucionales, Macià i Companys haurien ofert el càrrec de vocal a Lluhí, però aquest no havia acceptat. També quan el 4 de

⁶⁹³ *La Humanitat*, ‘Uns aclariments interessants del senyor Dencàs’, 27 d’agost de 1933, p.3

⁶⁹⁴ *La Veu de Catalunya*, ‘I prou’, 29 d’agost de 1933, p.3

⁶⁹⁵ *El Dia* (ERC-Manresa), ‘Crisi total a al Generalitat’, 24 de gener de 1933, p.1; Barrull, J. (2009) *Humbert Torres. Metge, filòsof, polític*, Lleida: Alfazeta edicions; Torres, V., (1994), pp.241, 251-252, 258

setembre, Joan Selvas va prendre possessió del seu càrrec de Governador civil de Catalunya, *La Publicitat* parlà d'un acostament de posicions perquè es donà a entendre que els criteris de l'ERC per nomenar un Governador general havien canviat. En aquesta línia, *L'Opinió* es feia ressò que set mesos després de la sortida de Tarradellas i els lluhins del Consell, ara Macià acceptava, almenys en part, el què ells volien; no hi hauria duplicitat de càrrecs, perquè Selvas plegava de conseller, però tanmateix el Governador seria de l'ERC.⁶⁹⁶ Selvas provenia d'Acció Catalana i havia passat a l'Esquerra després de proclamada la República. Companys el considerava “un dels homes amb més capacitat en sentit de Govern” no es refiava de Dencàs.⁶⁹⁷ El trencament definitiu va venir, però, quan *L'Opinió* van fer públic un manifest el 21 de setembre que significava el punt i final de la seva relació amb l'Esquerra. Plantejat en diferents punts, els opinionistes posaven damunt la taula que, en efecte, la delegació de funcions –i no pas el nom de Tarradellas a Govern civil– com a causa de la ‘crisi de gener’:

Plantejat el problema, vam veure amb sorpresa i disgust com els principis bàsics del nostre partit, democràtics i parlamentaris, eren contradits en una interpretació dels textos constitucionals catalans que va ser incorporada al dictamen presentat al Parlament i que de no ser rectificada a temps, a causa, principalment, de l'enèrgica oposició que vam fer, hauria constituït una falta per ERC. Alguns dirigents del nostre partit van demostrar llavors que els faltava el temps necessari per a regir la cosa pública. Partidaris, a mitja veu del nostre punt de vista, convençuts com estaven de que això era just, útil al partit, al propi senyor president [Macià], i, per sobre de tot, a Catalunya, a l'hora de mantenir una conducta concordant amb el convenciment, feien un viratge i acceptaven contemporitacions inesperades. La solució donada a la crisi del mes de gener, a causa de la desviació en els principis i en la conducta, va fer creure'ns des del primer moment que implicava perjudicis al partit i que ocasionaria una debilitació en l'obra del Govern de Catalunya i una crisi de confiança, del nostre poble en l'autonomia i a la República democràtica. Per això vam fer significar clarament que no compartíem responsabilitat de govern. Disciplinats com el que més hem votat tota l'obra legislativa realitzada i no hem fet ús de la paraula en cap prec ni interpel·lació, per tal que ningú, honestament pogués atribuir a impremeditació o derrotisme les crítiques que poguessin sortir dels nostres llavis.⁶⁹⁸

⁶⁹⁶ *La Veu de Catalunya*, ‘Per la unitat de l'Esquerra’, 1 de setembre de 1933, p.4; *El Progreso*, ‘El cisma de la esquerra’, 1 de setembre de 1933, p.5; ‘¿Acceptarà Lluhí Vallescà el cargo que le ofrecen Macià i Companys?’, 1 de setembre de 1933, p.5; *La Publicitat*, ‘L'Esquerra i el Governador general’, 1 de setembre de 1933, p.6; *La Rambla*, ‘Avui el senyor Selves s'ha possessionat del seu càrrec de governador civil de Catalunya’, 4 de setembre de 1933, p.2

⁶⁹⁷ Maria Selves, filla de Joan Selves, entrevistada per l'historiador Joaquim Aloy, novembre de 2006 [on line a: <http://www.memoria.cat/republica/content/joan-selves-i-josep-denc%C3%A0s>]; Gasol, P., & Aloy, J., (2001) *Joves i republicans. La República a Manresa (1931-1936)*, Manresa: Ajuntament de Manresa; Centre d'Estudis del Bages; Centre d'Història Contemporània de Catalunya, p.127

⁶⁹⁸ *L'Opinió*, ‘Manifest, 21 de setembre de 1933’, p.1

El manifest també treia a rel·luir la mala gestió a l'Ajuntament de Barcelona, que aquell mateix setembre havia viscut un nou escàndol, en aquesta ocasió relacionat amb l'atorgament de llicències d'autobusos:

Entenem que la composició automàtica de l'actual govern municipal, a la qual va ser necessari acudir quan ERC no podia mantenir més la ficció de governar al no tenir la majoria suficient per fer-ho obligava i obliga a dues conseqüències ineludibles:

a) Que l'Ajuntament automàtic no realitzés obra ni cap iniciativa d'importància, per la mateixa raó que la seva composició no permet imputar glòria o responsabilitat a cap de les fraccions polítiques que el componen.

b) Que sigui substituït immediatament-ja hauria d'haver estat-convocant les eleccions corresponents a aquest efecte.

Creiem és d'un interès essencial per a la República, i per sobre de tot per al futur nacional de Catalunya, que el proper ajuntament sigui un corporació de gran prestigi. Per aconseguir aquesta finalitat, pel que fa a E. R. de C. correspon, cal confeccionar una candidatura prestigiosa, meditada, és a dir seleccionant prèviament els homes que hauran d'ocupar els càrrecs més delicats i li major responsabilitat en el govern municipal; candidatura d'homes capacitats i, de màximes garanties d'honestedat. Creiem que sense una rectificació en les normes del partit com exposarem, no hi ha la seguretat que la candidatura d'ERC reuneixi aquelles condicions.⁶⁹⁹

D'acord amb la seva visió de l'estreta incardinació de l'autonomia catalana en el marc de la República espanyola, els opinionistes van llançar també un avís referit a l'actuació de l'ERC en la política espanyola. Per Tarradellas i els lluhins el verbalisme i les crides separatistes de les JEREC no feien més que contribuir a augmentar el recel de les esquerres espanyoles en l'autonomia catalana i a augmentar a la inestabilitat de la República. Proposaven, per tant, la presa d'una línia política diafana al respecte:

Precisa reforçar el front de Madrid, avui en situació delicada. De perseverar la desviació del compliment de les condicions que van ser imposades i acceptades per a la col·laboració en l'actual Govern, ha de ser retirada la confiança al mateix sense la més petita vacil·lació. Altrament contribuiríem a desfer l'orientació esquerrana de la República, única garantia del manteniment i consolidació de l'autonomia catalana i de les altres que puguin sorgir. Ha d'estudiar-se, per exposar-la i definir-la en el moment oportú, una política d'ERC en tots els problemes plantejats a Espanya, per tal de donar, fora de Catalunya, la sensació que l'autonomia aconseguida és el principi d'una major intervenció, i a ser possible, d'una hegemonia legítima i democràticament, conquerida. Fins assolir aquestes finalitats, els organismes corresponents del partit han d'impedir amb energia tots els actes i expressions dels militants que puguin malbaratar la posició ulterior. El suport decidit d'ERC als altres moviments

⁶⁹⁹ *Ibid.*

autonomistes peninsulars haurà de ser prestat quan siguin republicans i liberals i vulguin tirar endavant la política autonomista de la República, clarament continguda en la constitució.⁷⁰⁰

El Manifest retornava a la qüestió de la delegació de funcions, però sobretot reclamava a Macià una actuació de prestigi al Govern i era un atac directe envers ell:

Considerem errors de l'actual Govern de la Generalitat la lentitud general de la seva actuació, ! A sensació que dóna de que la delegació de funcions executives feta pel President de la Generalitat és simulada, i no realitzar, en tot moment, una política de prestigi. A part que ni en l'aplicació del laïcisme, ni en l'ordre social hem sabut veure una obra netament esquerrana. Així mateix entenem que l'actual Govern de la Generalitat ha fracassat completament en la qüestió dels traspàs de serveis, la més essencial, per ser la raó mateixa de la seva existència. No ha tingut una política sobre el traspàs de serveis. [...] Una política de prestigi és necessària pensant en el futur de Catalunya i del seu moviment nacional, i tenint en compte les possibles i desfavorables desviacions de la política de la República. Finalment, el Govern de Catalunya ha de tenir un extrem cura en els moments inicials de la creació de l'Estat Català, en la formació de la burocràcia. Una selecció rigorosa, allunyada de la més lleu ingerència política, és indispensable si es vol una obra positiva i duradora: el buròcrata de la Generalitat ha de ser absolutament lleial a ella, sigui el que sigui el partit polític que la governi.⁷⁰¹

Com no podia ser d'altra manera, el Manifest es cloïa amb una crítica a l'Esquerra en el seu conjunt com a partit, però sobretot a la permissivitat que aquest donava a les JEREC i el control que aquesta suborganització havia aconseguit en la Federació Comarcal de Barcelona, que dominava, i que Tarradellas havia combatut durant el darrer any i mig, sense èxit:

Constitueix un error greu l'exclusiva que, a Barcelona, ha estat conferida a les Joventuts d'Estat Català. Ni per a una organització de combat, ni de defensa del partit, ni molt menys, per obtenir l'adhesió d'una part de les joventuts estudioses, era convenient l'exclusiva a favor d'unes Joventuts que tenen una modalitat característica. Ha estat un error més greu encara no haver imposat a les Joventuts de Barcelona una formació interna purament democràtica, ni haver-les sotmès a la disciplina del partit, sense reserves. Precisa rectificar urgentment aquestes desviacions. ERC va ser constituïda com un partit unitari, és a dir un partit amb un sol home, una única disciplina i una sola bandera. El manteniment dins d'ERC d'un dels sectors originaris ja va ser una equivocació. Però quan el problema ha adquirit gravetat i ha provocat l'evident disgregació actual, és en el moment en què el sector Estat Català, amb disciplina interna pròpia, potser mogut per llei biològica, ha procurat estendre dins del partit, apoderant-se de la Comarcal Barcelona, ha fet canviar el nom de diferents centres, significat amb una bandera [estelada] que no és la del partit i exposant una ideologia antidemocràtica i en contradicció amb els principis bàsics d'aquell. Aquesta actuació de Estat Català no ha merescut cap advertència ni ha estat frenada des

⁷⁰⁰ *Ibid.*

⁷⁰¹ *Ibid.*

de la superioritat, i avui ERC es troba en la situació de que o bé imposa el seu contingut unitari disciplinant severament aquests sectors.⁷⁰²

Tarradellas i els opinionistes no eren contraris a que les JEREC duguessin a terme una política separatista. Ho eren només si aquesta política es feia dins de l'Esquerra, entenent que per un partit amb ministres al govern de la República, amb càrrecs de representació i defensant els interessos de l'Estat era una contradicció, a més de ser poc lleial, cridar a favor del separatisme. Per tant, demanaven obertament que les JEREC sortissin del partit. Tarradellas i els opinionistes, no obrien les portes a sortir ells de l'Esquerra en el manifest. Proclamaven que continuarien fent oposició interna. I apuntaven als punts de les negociacions que el directori del partit havia incomplert al seu entendre i que, d'altra banda, haurien resolt la crisi:

Aquestes condicions consistien: en què el President de la Generalitat quedaria apartat de la intervenció constant i minuciosa de l'obra de Govern; en que les Joventuts d'Estat Català, després dels dos mítings que tenia anunciats, no en faria altres; en què cessaria immediatament la incompatibilitat existent al conseller de Justícia i Dret, deixant de formar part de la Comissió Mixta de Traspàs de Serveis; en que l'Ajuntament s'atendria a la declaració feta pel cap de la minoria d'Esquerra al constituir-se en forma automàtica, és a dir amb la simple resolució dels assumptes dóna tràmit; i que el Govern de Catalunya, des d'aquell moment, si no aconseguia de la representació de l'Estat en la Comissió Mixta de Traspassos, l'acceptació del punt de vista català en tot el fonamental, recorreria a l'arbitratge estableix l'Estatut, sense considerar autoritzat per transigir en res més.⁷⁰³

Arran de la publicació del Manifest, el 27 de setembre, el directori de l'ERC va acordar expulsar Tarradellas, Lluhí, Casanelles, Comas i Xirau. Ventalló i Antoni Vilalta, regidors a l'Ajuntament van trencar amb la minoria consistorial d'ERC.⁷⁰⁴ D'immediat, la Joventut La Falç va fer pública una nota anunciant que se separava de la disciplina de l'ERC i es va rumorejar que fins podria donar de baixa Macià com a president honorari, cosa que no va arribar a succeir.⁷⁰⁵ Malgrat que Macià era al centre de la discussió, molts encara el consideraven 'intocable'. Després de l'expulsió, Tarradellas va concedir una entrevista a *El Día Gráfico* en que mostrava les seves sensacions sobre l'ocorregut:

⁷⁰² *Ibid.*

⁷⁰³ *Ibid.*

⁷⁰⁴ Culla Clarà, J.B., (1977), pp.186-187; *El Día Gráfico*, 'Después de la expulsión', 30 de setembre de 1933; *La Vanguardia*, 28 de setembre de 1933, p.24; Ivern, M. D., (1988), p.386

⁷⁰⁵ *Heraldo de Tortosa*, '¿Se desposee al señor Macià de la presidencia honoraria de La Falç?', 29 de setembre de 1933, p.3; *El Progreso*, 'La Falç se separa de la Esquerra', 29 de setembre de 1933, p.3; *Las Noticias*, 'Lo que opinan los dos bandos', 30 de setembre de 1933, p.4

Optimista, sonriente, como si las cosas tomaran un rumbo claro y favorable el exconsejero Juan [sic] Tarradellas, serena y tranquilamente, nos dice:

-[R.] Es prematuro hablar de un plan de actuación futura; de un plan definido, claro está. Porque lo que se dice un programa, ese es bien conocido, bien democrático, izquierdista y social. No hay más que fijar-se en las notas publicadas hasta ahora, intención por intención, sin confusionismo alguno y vaguedades de ninguna clase.

-[P.] Le veo a usted, casi satisfecho...

-[R.] No puede decir-se que estemos satisfechos. Todo lo ocurrido en el seno del Partido de Esquerra Republicana de Cataluña resulta profundamente desagradable. Es doloroso que, sin embargo, haya llegado a producirnos cierta alegría nuestra expulsión. Compréndalo. Dignamente no era posible continuar afiliados a un partido que lleva una política contraria a su significación y a su nombre. Si los 25 miembros del Comité Ejecutivo Central no nos hubiesen expulsado, de seguir las cosas por la pendiente del desbarajuste, por no emplear una frase brutal, nos hubiéramos expulsado nosotros mismos. Los tiempos son otros, pero ciertos señores no se han dado cuenta de ello. Hay que proceder en política y en todo en la vida, con una absoluta y total honradez. Esa y no otra es la ética de la República.

-[P.] A las elecciones, piensan ir con candidatos propios?

-[R.] Seguramente. Habrá que estudiar este extremo con la máxima serenidad. Quien venga con nosotros ha de hacerlo con las manos limpias y con la cabeza alta. La bandera que la Esquerra ha dejado caer, la recogeremos nosotros para ponerla en lugar bien visible. Mañana saldremos hacia Madrid Xirau y yo. Explicaremos en el Parlamento la situación verdad y actual del Partido y naturalmente daremos cuenta de la posición limpia que adoptaremos en los sucesivos.

-[P.] Y qué, ¿votaran ustedes la confianza al Gobierno del señor Lerroux?

-[R.] Si hay votación, nosotros votaremos contra el Gobierno. Nuestros bancos son los de la oposición.

-[P.] Entonces, ¿la conversación telefónica que se dice mantuvo hoy el señor Lluhí con don Manuel Azaña fue para darle cuenta de ese acuerdo?

-[R.] No sé nada de esa conversación. Es la primera noticia que tengo. Además que Lluhí, Casanelles y Comas no abandonarán Barcelona. Su intervención en la primera sesión que celebre el Parlamento catalán es muy necesaria y hasta beneficiosa. Puede que sea una sesión amena y entretenida. Lluhí, sin duda, expondrá nuestro criterio, oportuno a las circunstancias y al momento político que atravesamos.

-[P.] Si se iniciase en la Esquerra una rectificación, ya que tiene que celebrarse el Congreso, ¿secundarían la campaña des de *L'Opinió*?

-[R.] El Congreso nada tiene que ver con nosotros, ni nosotros con él. Nuestra presencia allí no es necesaria. Por otra parte, no poseen autoridad para juzgarnos. *L'Opinió* hará la campaña electoral, con el sentido de responsabilidad que no abandonó en ningún momento, y con el tono en ella característico. Y nada más.

El señor Tarradellas puso con ese 'y nada más' punto final a la conversación. Intentamos otra pregunta però las constantes llamadas telefónicas y el número de persona que esperaban para entrevistarse con él frustraron nuestro intento.⁷⁰⁶

⁷⁰⁶ *El Día Gráfico*, 'El señor Tarradellas nos dice que él y don Joaquín Xirau irán ahora al Congreso a los bancos de la oposición, y que seguramente el grupo de *L'Opinió* presentará en las elecciones una candidatura propia', 30 de setembre de 1933, p.2

El dijous 5 d'octubre, enmig d'una gran efervescència, i malgrat la notificació de la fi de l'adhesió de la Joventut La Falç a ERC, va celebrar-se una Assemblea general extraordinària per debatre el futur de l'entitat respecte a l'Esquerra. Era una mostra més que el consell permanent feia i desfeia sense tenir necessàriament present la voluntat dels associats. El vicepresident primer, Miquel Albert, l'home de Tarradellas a la comissió permanent, plantejava la situació a la que s'havia arribat en termes de moralitat:

La bona fe fou guardada en el fons del pit d'uns quants, de la ínfima minoria. Aquests pocs procuraren, no obstant, un darrer esforç. Presentaren candidatura en una assemblea i gràcies a un reconegut prestigi d'honestedat i a la seva clara trajectòria dintre i fora de l'entitat, lograren sortir triomfants. Jo vaig ocupar en aquestes circumstàncies el càrrec de vice-president en la comissió permanent. Aquells elements obtinguérem parar un xic el carruatge ja encaminat pel pedregar. De tots ells m'enorgulleixo haver estat el més incansable batallador, fins aconseguir la primera fita proposada, la d'aconseguir la convocatòria i celebració d'una Assemblea General i Extraordinària, per a discutir la nostra permanència en aquell Partit [ERC].⁷⁰⁷

En el marc de l'Assemblea, el president Manuel Sandé va començar exposant que:

En relació a la proposició en referència a la dissolució de l'Ajuntament, després d'una lluita aferrissada aconseguírem que fos acordada per la Comarcal la constitució de l'Ajuntament automàtic. La segona part de la proposició passà al Directori del partit el qual ni tan sols ens contestà. Els delegats de la Permanent varen assistir al Congrés del Partit i tots vosaltres ja sabeu [...] que el Congrés esmentat estava mancat de tot sentit de democràcia. [...] Com a mostra de l'incumpliment d'acords adoptats per unanimitat a l'últim Congrés a proposta de La Falç, cal només fixar-se en els balcons del Secretariat i en els d'alguns centres del Partit i veureu que malgrat el temps transcorregut, persisteix el confusionisme [es refereix a la presència de la bandera estelada usada per les JEREC]. [...] Quan se celebrà la darrea reunió del Directori, al Palau de la Generalitat, malgrat de trobar-me malalt vaig seguir totes les incidències i vàreig veure amb veritable pena que després de divuit hores de discussió era presa una resolució [...] de separació del partit d'uns militants, per una qüestió ideològica i, en canvi, no eren sancionats uns altres per una qüestió d'ordre moral. [...] Llavors, indignat, vaig venir a La Falç amb el ferm propòsit de dimitir del càrrec, però em vaig trobar encoratjat en veure que els meus companys de la Permanent s'associaren a la meva dimissió.⁷⁰⁸

Sandé i la resta de membres de la comissió permanent de la Joventut La Falç van dimitir. A continuació es va votar aquesta dimissió i fou rebutjada per 176 vots en contra i 98 a favor. El

⁷⁰⁷ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

⁷⁰⁸ *Butlletí de La Falç*, 'Noticiari', 1933, octubre-novembre, n.9, pp.5-6

següent punt a discutir va ser l'adhesió a l'ERC. Van intervenir, de manera intercalada, tres ponents favorables a mantenir l'adhesió –[?] Plans, Jaume Cardús i el macianista Lluís Bru– i tres de contraris –Tarradellas, [?] Pou, i Lluhí–. Pel què queda molt palesa l'opció del president històric de l'entitat i el reorganitzador d'aquesta a partir de 1931 i el paper de Tarradellas i Lluhí per moure els ressorts de l'entitat. En el seu torn, Tarradellas va intentar parlar, però no va poder acabar el seu discurs de la manera que es proposava, desconcertat per diverses interrupcions. Closos els torns es va procedir a la votació, que va optar per la separació de l'ERC. Amb el resultat de 162 vots a favor de trencar el lligam amb l'Esquerra i 94 en contra.⁷⁰⁹ D'acord amb el relat de Miquel Albert:

Era un dissabte del mes d'octubre del 1933, el dia 5, que per majoria de 60 vots, arrencàvem a les sis del matí i després de vuit hores de lluita enfront aquells que veien perdre l'esperança d'un càrrec l'acord de separar-nos de l'Esquerra; partit que encara manava malament a les institucions recentment creades, Parlament de Catalunya entre elles, i que repartia entre els seus partidaris, càrrecs a desdir, creats només que per satisfer apetències i fer callar 'correligionaris' mai per dependències exageradament creades, i que arribà a desacreditar una autonomia tot just obtinguda, tenint en compte el recel que l'honrat i treballador poble català sentia pel funcionarisme oficial.

Com en altres temps iniciàrem altra vegada el redreçament de l'esperit nacionalista entre els que s'havien mantingut fidels a l'entitat, ja que bona part, molts, s'havien donat de baixa anant a cerca apoi [sic: recolzament] en els Casals que profusament repartits per tots els districtes de Barcelona deien encara propugnar pels principis bàsics d'aquell Partit [ERC]. Aprofitant-me d'unes vacances obligades per malaltia, del que havia estat elegit President [Sandé], vaig desempenyar aquest càrrec llargues setmanes en el transcurs de les quals d'acord amb els companys que juntament amb mi col·laboraven vàrem orientar l'entitat pel camí que no s'havia d'haver apartat mai. Personalment vaig desplegar les meves activitats sobretot en la confecció d'un *Butlletí* que editàvem, els articles editorials del qual estaven al meu càrrec i en els que reflectia els acords, criteris i opinions que es sustentaven en el si de les nostres ininterrompudes reunions.

El tenir antics amics plaçats en llocs d'importància a l'administració i en conèixer molt íntimament els polítics de la situació i les seves qualitats intel·lectuals, i fins morals –viure la política entre bastidors, com si diguéssim- em facilitava enormement la meua tasca, poguent seguir d'aprop, amatent, i sense perdre cap detall, no sempre i malauradament encertades.

Més que uns homes de govern, la tasca de la majoria era la d'aprenent de polític, confiant-ho tot al sentimentalisme del poble envers Macià. En els nostres escrits demostràvem el perill que per Catalunya representava el confiar-ho tot al prestigi d'un home, prestigi que havia estat adquirit sobtadament, en molt poc temps i que podia anar per terra igualment ben depressa, més encara que com havia pujat. Demanàvem per patriotisme una rectificació radical de procediments i concrets, exigíem que allò que es fes urgentment per evitar

⁷⁰⁹ *La Humanitat*, 'L'Assemblea extraordinària de La Falç', 7 d'octubre de 1933, p.3; 'Assemblees', 5 d'octubre de 1933, p.3

el daltabaix [...] No hi vam ser a temps. [...] La vigília de Nadal de 1933 moria aquell home que ho aguantava damunt les seves espatlles, també una mica responsable per no voler obligar a rectificar els homes que ell s'havia rodejat.⁷¹⁰

L'editorial del *Butlletí de La Falç*, en mans d'Albert, va exposar el desenllaç de l'Assemblea en els següents termes:

En els alts organismes del partit ni escoltaven els nostres consells, ni els advertiments que en moments crítics i decisius els fèiem, ni tant sols acusaven rebut dels nostres comunicats apremiants dels quals va fer-se ressò tota la premsa. Només mancava en aquest tort que feia el Directori d'Esquerra Republicana als militants de La Falç, perquè se'ns fés més palesa a tots nosaltres la necessitat d'aquesta separació, que ja s'imposava per altres aspectes. Aquesta separació, que ha anat pronunciant-se fatalment per un llarg procés, no ha estat doncs el desenllaç d'un plet; d'un plet que es pogués resoldre per un joc d'actes o de càrrecs, a la manera com es resolen els plets interiors i exteriors d'Esquerra Republicana de Catalunya. Ha estat el resultat de la constatació que, de temps, tots els socis evidenciaven i que la Comissió Permanent tocava de prop: ha estat el resultat de la constatació que, de temps, tots els socis evidenciaven i que la Comissió Permanent tocava de prop; que ERC no era una organització política democràtica, sinó un organisme característic que tenia una moral i un estil especialíssim que repugna el nostre criteri i als nostres sentiments. Per això podem dir que l'acord de l'Assemblea del dia 5 d'octubre, sancionant la separació de La Falç d'aquell partit ha estat com una mena de deslliurança, després de les deplorables constatacions esmentades.⁷¹¹

L'entitat volia deixar clar que els arguments de la direcció de l'ERC que el moment per a la crítica no era oportú resultava només una excusa. I que les mesures a emprendre per redreçar la política equivocada, al seu entendre, del partit eren més importants:

Les principals bases d'impugnació en què es recolzaven els qui es pronunciaren contra la proposició de la Comissió Permanent, foren l'inoportunitat del moment escollit per plantejar aquell afer puix que tothom reconeixia les grans falles de la política de l'Esquerra; inoportunitat, perquè la política esquerrista que representava el Govern d'Azaña a Espanya estava en perill i això era prou per obligar-nos a nosaltres a sostenir ben confiadament, la passivitat i el mutisme com una obra patriòtica. I també era inoportú, per tal com tothom reconeixia, que l'expulsió dels diputats i consocis de La Falç, Tarradellas, Xirau, Lluhí, Comes i Casanelles, era una mesura injusta, que exigia recórrer en contra als pròxims plens de la Comarcal i del Congrés del partit.

I bé; si la Comissió Permanent plantejà la qüestió immediatament després d'haver decidit el Directori que els regidors de l'Esquerra que votaren la concessió de les línies d'autòmnibus, per les raons que fossin, havien obrat bé malgrat indisciplinar-se contra el cap de la majoria, anunciava que per raons poderoses el president del partit i

⁷¹⁰ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

⁷¹¹ *Butlletí de La Falç*, 'Noticiari', 1933, octubre-novembre, n.9, p.1

de la Generalitat s'oposava a aquella concessió, i que a conseqüència d'això existien gravíssimes acusacions que tramitava ja el poder judicial; quan el Directori hagué decidit –repetim- que aquells regidors havien obrat bé, i que es mereixien l'expulsió aquells que votaren disciplinament, però mantenien una interpretació doctrinal peculiar i, no obstant, adient als principis bàsics i per això mateix digna de tots els respectes, no tingué en compte, a ben segur, tals perills, en la política esquerrista a Espanya i a Catalunya, ni tal importunitat. I cal que sigui reconegut que l'actitud del Directori en aquell cas tenia més transcendència que la que podia derivar-se de l'Acord de l'assemblea nostra.

La Comissió Permanent, ara s'aprecia millor, obrà de manera ben oportuna. Si La Falç hagués volgut prescindir, com si no existissin, de tants de mancaments i de greuges que ferien la nostra dignitat de nacionalistes d'esquerristes i d'homes liberals, i haguéssim recorregut altre cop a la Comarcal i al Congrés, ni tan sols hauria estat permès que parléssim. Es una tàctica provada sempre que ha calgut ofegar el lliure criteri d'uns militants. Va passar en el darrer Congrés que havia estat celebrat i passà així mateix en el que se celebrà uns dies després de la nostra assemblea, en el qual va arribar-se a treure el sant crist gros amb el truc de la República en perill, tallant rodonament unes deliberacions edificants i uns debats que hi havia anunciats.⁷¹²

A continuació Albert exposava la resposta obtinguda per part de la direcció de l'Esquerra. Una resposta que apareixia com incomprendible. Mostrant l'entitat, una vegada més, com la que realment obrava en conseqüència amb els principis fundacionals del partit:

Aquesta ha estat la nostra actitu, i és aquesta la nostra força i la nostra raó en relació amb el partit de l'Esquerra Republicana. De quina manera reaccionà l'organisme superior d'aquest partit, en anunciar-se el nostre propòsit en la convocatòria de l'assemblea? El Directori arribà a reaccionar. Si bé no es captinué de respondre ni un sol mot al nostre darrer comunicat, per mitjà de la Secretaria del partit, ni ho feu tampoc cap dels seus components, a tots els quals se'ls va remetre còpia en una lletra on ens oferíem en ampliar i concretar, per a llur il·lustració, qualsevol dels punts o afirmacions exposades, varen celebrar-se entrevistes respecte aquest afer amb significats elements de la nostra entitat, els quals, però, no formaven part de la Comissió Permanent. No sabem amb quin fi, concretament, ni a què obeïa aquesta conducta irregular. Però aquesta política tardana i vergonyant iniciada a darrera hora ha estat la única reacció que els dirigents d'ERC han produït davant les raonades exposicions de La Falç fetes en nom d'uns militants actius, en llur plenitud de drets i deures, dins un partit democràtic de dret.

Qui sap si aquestes converses han provocat la defecció pública d'uns consocis. De totes maneres no ens podem plànyer gaire de la defecció d'aquells que a La Falç s'hi senten desarrelats quan no es troben sota l'ombra tèbia d'un partit poderós. Tant de bo trobin ocasió de treballar i de servir uns ideals, com han tingut lleure fins ara entre nosaltres, cap esforç no es perd si no resta aïllat completament. Mentrestant La Falç segueix la seva via sense perdre el ritme normal. Els actes celebrats, entre els quals culmina la inauguració de la sala de lectura i la Biblioteca senyalen brillantment la nostra vida social. Amb la tardor hom reprèn bellament altra vegada totes les activitats de l'entitat. Prosseguirem en el nostre criteri d'actuar d'una manera activa sense defugir els notres

⁷¹² *Ibid.*

ideals, i aprofitant tots els estímuls i totes les suggerències dels companys per portar a la vida política de Catalunya l'escalf i l'orientació tradicional en nosaltres.⁷¹³

Després de la separació de la disciplina de l'ERC, La Falç va votar si calia constituir-se en partit polític, però el resultat va ser negatiu. El que sí que s'acordà va ser retornar al seu nom fundacional complet: Joventut Nacionalista La Falç. Arran de la separació, els socis favorables a romandre a l'ERC es van reunir al Casal d'Esquerra d'Estat Català de Gràcia.⁷¹⁴ Després de diverses reunions i de baixes individuals, una comissió formada pels descontents va acordar el 27 d'octubre d'enviar la baixa col·lectiva dels que encara no ho havien fet a nivell particular. Entre ells, una quarantena de socis, amb noms com Joan Alavedra, secretari de Macià i bon amic de Tarradellas, Josep Castanyer, la mà dreta de l'intransigent Solé i Pla, i Jaume Creus, amic ínim del President.⁷¹⁵

⁷¹³ *Ibid.*

⁷¹⁴ *La Humanitat*, 'Després de l'assemblea de La Falç', 10 d'octubre de 1933, p.3; *La Humanitat*, 'Avis als socis de la joventut La Falç', 13 d'octubre de 1933, p.7; *Butlletí de La Falç*, 1933, Noticiari, oct/nov, n.9, p.17

⁷¹⁵ *La Humanitat*, 'Baixes a La Falç', 2 de novembre de 1933, p.3; *Butlletí de La Falç*, 1933, 'Noticiari', oct/nov, n.9, p.20

Un camí particular

El Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE)

Una vegada expulsats, Tarradellas i els lluhins es van proposar de recomençar amb l'ambició de substituir l'ERC. Entenent que l'Esquerra s'havia desnaturalitzat i no representava l'esquerra democràtica catalana que ells havien imaginat. No es tractava tant de crear un programa nou com de crear un nou partit, el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE), per substituir un instrument –ERC– als seus ulls inoperant. L'acte fundacional del PNRE el va constituir el míting del diumenge 8 d'octubre de 1933 al Teatre del Bosc de Gràcia davant d'unes tres mil persones. Tarradellas va apareixer a l'escenari assegurant que era la primera vegada que prenia part en un míting. Un fet que no era cert, però que s'havia convertit en un recurs usat ja amb anterioritat per donar a entendre a l'audiència que no era un bon orador. Tarradellas va sostenir que la seva conducta dins i fora del Govern havia estat “d'un alt sentit patriòtic” i va remarcar de nou que “per a molts el catalanisme no ha passat el terreny de la demagògia i del verbalisme”, en clara al·lusió a les JEREC. Després de reiterar que des del primer dia havia estat contrari a aquesta formació va acabar amb una intervenció inusual en ell i que demostrava el nivell de confrontació a què s'havia arribat. “S'han produït uns actes de violència –va dir– que nosaltres no podem admetre ni com a catalanistes, ni com a homes d'esquerra. Però en dir això, convé puntualitzar que si desitgen dur-nos al terreny de la violència, demostrarem també qui som”.⁷¹⁶ La lúcida periodista Irene Polo va fer la crònica per *L'Opinió* i va descriure la seva intervenció així:

[Tarradellas] blanc com un paper, no en sap de parlar en públic. És un home concentrat, d'estudi de gabinet. Camina de banda a banda de l'escenari per a fer-se la il·lusió que d'aquesta manera les paraules també faran moviment... No fa gestos. Els seus conceptes surten nusos, però terriblement musculosos i serens.⁷¹⁷

De la seva banda, *El Día Gráfico* apuntava que;

[Tarradellas] manifiesta que és la primera vez que toma parte en un mítin, y añade que su conducta dentro y fuera del Gobierno de la Generalidad ha sido real y de un alto sentido patriótico. Nuestra actuación en la Esquerra Republicana ha tenido dos fases: la que se inicia el 14 de Abril y culmina con la aprobación del Estatuto de Cataluña y la que va de este momento histórico hasta nuestra separación del partido.

⁷¹⁶ *La Vanguardia*, 10 d'octubre de 1933, p.7; *El Día Gráfico*, ‘Se celebró el domingo con algunos incidentes el mítin organizado por el grupo de L'Opinió’, 10 d'octubre de 1933, p.2

⁷¹⁷ Polo, I., *L'Opinió*, ‘Un míting...?’, 10 d'octubre de 1933, p.10

En nuestra labor de depuración, en el transcurso de la cual hemos visto con pena que para muchos el catalanismo no había pasado del terreno de la demagogia y del verbalismo.

Antes de terminar quiero decir a los amigos que tengo en 'Estat Català' que me duele mucho su actuación. Ya saben ellos que desde el primer día fui un leal contrario de las Juventudes. Los hechos me han dado la razón. Se han producido unos actos de violencia que nosotros no podemos admitir ni como catalanistas ni como hombres de izquierda. Pero al decir esto conviene puntualizar que si desean llevarnos al terreno de la violencia demostraremos también quienes somos.⁷¹⁸

Una setmana després, el 15 d'octubre, va tenir lloc l'acte formal de fundació del Partit. La direcció del qual va quedar en mans d'un consell d'actuació política, per evitar cabdillatges, format per Casanelles, Comas, Lluhí, Josep Quero Morales, Tarradellas, Ventalló, Vilalta, Xirau i Carles Martí Feded. Tarradellas va ser nomenat secretari general.⁷¹⁹ El PNRE naixia, segons la seva opinió:

Per destruir des de fora les tendències d'Estat Català, sabent, però, que la nostra força popular i electoral seria molt poca [...]. Jo ja sabia que el nostre nou partit no faria gran cosa. Era impossible comparar-nos amb aquell gran partit que era ERC, el prestigi del qual féu augmentar de 1931 a 1933 de 18.000 a 60.000 els seus membres. La creació del PNRE va ser una mica com un pecat de joventut. Érem joves i volíem sortir-nos amb la nostra.⁷²⁰

L'enfrontament directe amb l'ERC, però, no s'acabà amb l'inici d'aquest camí diferenciats. Des de *L'Opinió* i *La Veu del Vespre* es va acusar Macià de manipular la informació sobre el míting al Teatre del Bosc:

Al vespre del diumenge el senyor Macià féu revisar pel senyor Badia les quartilles de la ressenya per al *Full Oficial del Dilluns* del míting que, organitzat pels nostres amics Casanelles, Comes, Lluhí, Tarradellas i Xirau, s'havia celebrat al matí al Teatre del Bosc. Foren suprimits tots els aplaudiments i hi foren intercalats diversos visques al senyor Macià i a l'Estat Català. Després el senyor Macià, descansat, es retirà a descansar.⁷²¹

I, fins, en una actitud del tot inusual en ell, en el torn de precís i preguntes en sessió parlamentària, Tarradellas va acusar directament a Macià de fer revisar i censurar el *Full Oficial del Dilluns*:

⁷¹⁸ *El Día Gráfico*, 'Se celebró el domingo...'

⁷¹⁹ Culla Clarà, J.B., (1977), p.214

⁷²⁰ Udina, E., (1978), pp.105-106

⁷²¹ *Diari de Girona*, 'Com es fa el Full Oficial', 10 d'octubre de 1933, p.2

En nom de la Minoria Nacionalista Republicana d'Esquerra, he de fer una pregunta al senyor Conseller de Governació sobre la forma com s'està fent actualment la censura a Barcelona. Aquesta Minoria tenia la intenció, ja fa temps, de plantejar aquí a la Cambra el cas de l'exercici d'una censura que d'una manera velada s'està fent en el *Full Oficial del Dilluns*, de Barcelona, però creïem que no era prou, potser, per a fer aquesta protesta i per a interpel·lar el senyor Conseller de Governació. Però, com sigui que la censura que es fa des de la Generalitat al *Full Oficial del Dilluns*, de la qual ja han protestat tots els partits polítics de Catalunya, està fent-se especialment i moltes vegades personalment pel President de la Generalitat, avui, aprofitant l'oportunitat de qui s'està portant a cap una censura de la qual nosaltres també hem de protestar, demano al senyor Conseller de Governació que acabi la intromissió de la Generalitat de Catalunya en el *Full Oficial del Dilluns*. S'ha arribat al cas de que funcionaris de la Generalitat repassin les quartilles de darrera hora a la mateixa impremta de la Casa de Caritat i que moltes vegades es falsegen els actes succeïts el dia abans. Nosaltres creiem que el Govern de la Generalitat no deu ni pot intervenir de cap de les maneres en res del que afecti al *Full Oficial del Dilluns*. Ara que estem en vigílies de noves eleccions i que tots els partits es llançaran a una propaganda electoral, he de demanar, repeteixo, que cessi d'una manera definitiva aquesta intromissió de l'Esquerra i del Govern de la Generalitat, i principalment de funcionaris que estan prop del President de la Generalitat, en el que afecta al *Full Oficial del Dilluns*. En quant a la censura a Barcelona, nosaltres estem sorpresos de la manera com aquesta es porta a cap. Hem vist, per exemple, que dilluns d'aquesta setmana un setmanari afecte a la política del Govern de la Generalitat publicava un manifest que l'endemà era censurat a un altre diari d'esquerra. Avui, també, en un diari d'esquerra, veiem que li ha estat censurat un editorial, cosa que fins ara no sabíem que aquesta censura fos emprada també per a censurar coses no massa favorables a la política de l'Esquerra; sembla que el senyor censor, els que donen instruccions alsensors, hagin mirat només de censurar a un partit polític o diaris de tendència contrària a la política de l'Esquerra. Per tant, aquesta protesta que faig en nom d'aquesta Minoria, espero que serí recollida pel senyor Conseller de Governació per tal que ell pugui influir prop del Govern General de Catalunya i de la Generalitat mateixa, perquè: ràpidament sigui aixecada la censura prèvia als diaris de Barcelona.⁷²²

La resposta parlamentària va arribar del conseller de Governació, Pere Mestres:

Per a contestar, en realitat, dos precés que en una sola preguntaba fet el Diputat senyor Tarradelles essent el *Full Oficial del Dilluns* confeccionat a la Casa de Caritat, he de rebutjar enèrgicament que per cap funcionari de la Generalitat se li faci aquesta prèvia censura aquí esmentada. La Generalitat no ha d'intervenir absolutament per res en la confecció del *Full Oficial del Dilluns*; és un full que supleix, per a fer factible el descans dominical ordenat legalment, els altres diaris. Per tant, ha d'ésser un periòdic neutral, no influït de cap manera per cap circumstància política i menys pel Govern de la Generalitat. Quant a la segona part, sap molt bé el senyor Diputat que ha fet ús de la paraula, que la Generalitat no té encara traspassat el comanament dels Governadors civils, ni del Governador General, i que la censura s'exerceix únicament i exclusiva sota les ordres i instruccions de Madrid. Pel tant, en aquest Departament de Governació no es fa absolutament res d'aquesta censura a qui

⁷²² *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, n.132, 14 de desembre de 1933

al·ludeix el Diputat senyor Tarradellas. Així, no vol dir que aquesta queixa que s'ha formulat aquí a la Cambra, aquest Conseller de Governació, amb l'autoritat moral que pot donar i dona al seu càrrec, no sigui traspassada. al señor Governador General de Catalunya perquè puguin recollir-la, i, si és certa, pugui esmenar-la en forma eficient.⁷²³

Tarradellas va respondre de nou, acusant Macià. D'altra banda, la dinàmica que seguia el *Full Oficial* la coneixia bé de quan ell era secretari de presidència i conseller de Governació:

Francament, m'ha estranyat la contestació del senyor Conseller de Governació; m'ha estranyat perquè tothom sap a Barcelona, i potser a fora de Barcelona, que el *Full Oficial del Dilluns* no és tal full oficial, sinó que sembla el Full Oficial de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Tothom sap, i així, és cosa fàcil, si el senyor Conseller de Governació no n'està assabentat, d'assabentar-se'n, que funcionaris de la Generalitat, cada setmana, intervenen en la confecció del *Full Oficial del Dilluns* i el censuren; i dic el censuren perquè jo puc assegurar aquí que moltes vegades les quartilles ja aprovades pel director del *Full Oficial del Dilluns* han estat portades a la Generalitat i rectificades. Ha de saber també el senyor Conseller de Governació que moltes vegades aquesta censura no ha estat feta solament per funcionaris de la Generalitat, sinó pel propi President de la mateixa.⁷²⁴

A finals d'aquell mes d'octubre, el dia 22, les JEREC van celebrar a l'Estadi de Montjuïc unes jornades atlètiques. Les Joventuts van sortir del Casal d'Esquerra Estat Català de Gran Via en desfilada fins a Montjuïc, que Macià va anar a veure. La demostració de força va desfermar una autèntica tempesta mediàtica. Després de l'acte, *L'Opinió* deia:

El somni de tant temps cobejat pel senyor Dencàs de poder fer sortir al carrer els seus escamots, amb uniforme i en formació militar –somni que no havia pogut veure realitzat perquè dintre de l'Esquerra havia estat fins ara combatut per diverses persones fidels als principis bàsics, i entre elles els nostres amics que han estat expulsats o se n'han separat– ha passat ja a la categoria real. Diumenge passat els nostres aprenents de nazi de l'Esquerra varen vestir camisa verda i en formació militar s'encaminaren a Montjuïc, on el senyor Macià i altres prohoms de l'Esquerra els adreçaren la paraula.⁷²⁵

I en l'editorial de l'endemà afegia:

L'aparició, al carrer, de les JEREC, que els dirigents d'aquest partit són impotents de controlar, marca en la política catalana un tombant que el temps s'encarregarà d'assenyalar amb totes les facetes que se'n derivaran sens dubte. [...]. Diumenge l'Esquerra va tenir la seva ensopogada mortal, en declarar-se impotent per a impedir

⁷²³ *Ibid.*

⁷²⁴ *Ibid.*

⁷²⁵ *L'Opinió*, 'Ja tenim aquí uns aprenents de nazi', 24 d'octubre de 1933, p.4

que els escamots d'Estat Català –que fins ara dueien una actuació subterrània que ha motivat el processament del seu cap- sortissin uniformats.⁷²⁶

El diari també titllava de feixista les JEREC i en la següent sessió parlamentària Lluhí i Mestres, varen enfrontar-se en una tensa sessió. El mateix va succeir a l'Ajuntament, de la mà de Joan Casanelles, Ventalló i Vilalta. El 24 d'octubre de 1933, però, els 'escamots' van assaltar la impremta NAGSA, editorial d'*El Be Negre*, una de les veus més crítiques amb les JEREC. *La Humanitat* va defensar en tot moment les JEREC dels atacs de *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya* i *L'Opinió*. Fins i tot dies després, el fill de Jaume Aiguader va admetre que ell mateix havia dirigit l'assalt a la impremta perquè aquest calumniava al seu pare. Aiguader fill va ser processat i va haver de pagar cinc mil pessetes per responsabilitat civil. A partir del 3 de novembre de 1933 en l'assemblea nacional extraordinària de les JEREC es va decidir dissoldre els grups de xoc, malgrat si un dia perillaven les llibertats de Catalunya podien ser reorganitzats. En l'assemblea hi havia prop de cinc-cents delegats que representaven uns nou mil afiliats.⁷²⁷

Davant l'escalada d'accions de les JEREC, en les setmanes posteriors a la seva expulsió els lluhins havien provat d'atreure els representants de l'ERC de comarques –com s'ha dit, la Federació de Barcelona estava dominada per les JEREC– com els republicans Humbert Torres o Josep Irla, obreristes com Martí Barrera. Però fou en va. Trobar una base de militants tampoc no va resultar senzill. L'atracció dels centres i entitats adherits a l'ERC al nou projecte fou feble. Ja des del moment de la fundació de l'Esquerra, els lluhins havien aportat les seves idees i el seu diari com a plataforma d'aquestes, però la base l'havien posat els republicans i els nacionalistes. Així, hi va haver dues úniques agrupacions de renom que es van adherir al PNRE. D'una banda, el Centre Català d'Esquerra del districte Vè, presidit per Ricard Altaba i amb Joan Pons com a vice-president. Aquest darrer havia estat membre de La Falç en l'etapa inicial de l'entitat i s'hi adheriria de nou durant la Guerra Civil. Aquest Centre fou el que durant els darrers mesos havia comptat amb més socis agredits per part dels 'escamots'. Entre ells, el mateix Pons i altres membres de la junta. Davant la indefensió que havien sentit per la manca de protecció oferta per la direcció de l'Esquerra van decidir adherir-se al nou partit.⁷²⁸

⁷²⁶ *L'Opinió*, 'Editorial', 25 d'octubre de 1933, p.1

⁷²⁷ Ivern, M. D., (1989), pp.58-66

⁷²⁸ Pons, J., (2008), pp.34-35

L'altra entitat de renom adherida al PNRE fou, òbviament, la Joventut Nacionalista La Falç. L'ascendent de Tarradellas a aquestes alçades en l'entitat es fa molt evident comprovant que d'entre les entitats aparegudes en la nebulosa del nacionalisme radical encara existents, només aquesta va seguir el PNRE. A més, a banda del propi Tarradellas, quatre dels disset dirigents que havien configurat les diverses comissions permanents de La Falç entre 1918 i 1923 formaven part dels quadres dirigents del nou partit: Miquel Albert, secretari adjunt del Secretari general, Josep Tarradellas; Narcís Vallvé i Agustí Moliné, membres de la comissió de Propaganda; i Antoni Alegre, membre de la comissió Administrativa.⁷²⁹

El PNRE va quedar constituït a un mes escàs de les eleccions a Corts, convocades pel 19 de novembre de 1933. Davant aquest fet, Tarradellas i els lluhins conscients que presentar-se en solitari era anar a una derrota segura i davant una més que previsible victòria de les dretes arreu de la República, van formular la necessitat d'un àmpli front d'esquerres. Una aliança que es volia concretar en un programa polític assumit per tots els partits que en formessin part. En el si de l'ERC, el front es va veure amb bons ulls des de les files companyistes, però Macià i els acòlits de les JEREC van acabar imposant de presentar-se com a partit únic, amb l'aliança amb l'USC i altres partits menors. D'aquesta manera, el PNRE es va veure aleshores abocat a una irònica Coalició d'Esquerres Catalanes amb els 'intel·lectuals', més aviat centristes, d'Acció Catalana Republicana (ACR) –el nom amb que s'havia rebatejat al març al Partit Catalanista Republicà d'Amadeu Hurtado i Nicolau d'Olwer–, i els minoritaris PRRS de Marcel·lí Domingo, Acció Republicana (AR) a Catalunya –ara el nom de la secció catalana del partit d'Azaña– i el Partit Democràtic Federal Català (PDFC).

Davant d'aquest panorama, i potser preveient el fracàs, Tarradellas va aparèixer aleshores com el mantenidor de l'ortodòxia i es va mostrar contrari a la coalició i, continuant amb el seu 'camí particular', optà per no figurar a la llista electoral i no optar a renovar l'acta de diputat. En la candidatura sí que hi figuraven, en canvi, els membres representatius del grup de *L'Opinió*, excepte el seu líder Lluhí. Els resultats electorals de novembre de 1933 es van traduir en una composició de les Corts de la República que atorgava a la CEDA el major nombre de diputats, 117, seguida del Partit Republicà Radical (PRR) amb 104. Globalment, la dreta antirepublicana

⁷²⁹ Pons, J., (2008), pp.34-35; *La Vanguardia*, 9 d'agost de 1918, p.3; 18 de juliol de 1919, p.3; *L'Intransigent*, 'Noticiari', 6 de desembre de 1918, p.4; 'Noves', 1 d'octubre de 1920, p.4; Culla Clarà, J. B., (1977), pp.206, 333, 358-359

havia passat de tenir tot just uns 40 diputats el 1931 a 200 el 1933 mentre que les esquerres, incloent republicans d'esquerra i socialistes, van passar de tenir 250 diputats a tant sols un centenar.⁷³⁰

A Catalunya, va significar el triomf de La Lliga, una ERC afeblida i una Coalició d'Esquerra sense representació. La massa de sufragi aportada pel PNRE a la Coalició va ser mínima, si per cas es va aconseguir restar vots al partit de Macià. Una vegada fracassada l'estratègia per aconseguir l'espai electoral de l'ERC o, com a mínim, per forçar l'ERC a un pacte, Tarradellas i els lluhins van plantejar-se el retorn al poder provant d'estructurar el partit a tot Catalunya, combinant des de *L'Opinió* els atacs a l'Esquerra i al Govern català amb les invocacions a un front únic.⁷³¹ Des del *Butlletí de La Falç* continuava la càrrega contra l'estratègia de l'ERC:

Malgrat que La Falç hagi marxat de la disciplina de l'ERC, l'actualitat política ens mena a parlar d'aquest partit. Avui per avui continua recolzant-se en un nombre considerable de vots, i detenta el regisme de totes les nostres corporacions públiques en nom d'uns principis de nacionalisme i d'esquerrisme, als quals hem vingut prestant repetidament la nostra adhesió. Però del darrer contacte d'ERC amb el cos electoral se'n desprenen fets i situacions molt interessants des del nostre punt de vista.

Ens sentim en aquests moments amb la tranquil·litat d'esperit que ens dóna haver-nos rebelat a temps d'una disciplina política que tal com es desenvolupava anava dreturament al fracàs i al descrèdit i de la qual nosaltres havíem donat repetidament la veu d'alerta. Davant de la desfeta d'ERC en la majoria de circumscripcions de Catalunya ens trobem en indiscutibles condicions per jutjar serenament i per acusar severament aquest partit d'haver possibilitat amb el seu bizantisme i irresponsabilitat la victòria de les dretes, lamentable, tant per la seva pròpia significació com perquè ve a cloure un període que potser encara s'hauria estat a temps de de rectificar en profit de l'ideari esquerrista i de l'ideari nacionalista, íntimament lligat amb aquell.⁷³²

L'entitat usava un to alarmista per alertar que la deriva de l'Esquerra, en la mesura en què manava a la Generalitat i també a l'Ajuntament de Barcelona, no era una qüestió només interna de partit, sinó que afectava tothom de manera transversal:

⁷³⁰ López, M., (2012) *Els fets d'octubre de 1934 a Catalunya, més enllà de l'acció governamental*, Universitat Pompeu Fabra, p.56; Townson, N., (2002) *La República que no pudo ser: La política de centro en España (1931-1936)*, Madrid: Taurus; '¿Rectificación o reacción? La alianza de centro-derecha, 1933-1935' a Ballarín, M., Cucalón, D., & Ledesma, J. L., (eds.) *La II República en la encrucijada: el segundo bienio*, Saragossa: Cortes de l'Aragó, 2009: 25-51

⁷³¹ Culla Clarà, J.B., (1977), pp.218-240

⁷³² *Ibid.*

Dels fracassos del'ERC, de la manca de visió, d'actuació i de compenetració política entre els seus elements n'ha pervingut una realitat política que ens atueix a tots. No dubtem que davant els perills que hom pressent per a l'Estatut, ERC apel·larà a tots els catalans i sabrà trobar aquell to patètic prou impressionant per a fer sentir a tothom la realitat de tals perills i així mateix no dubtem que cap nucli polític català no es negarà d'assistir amb el seu ajut al Govern de la Generalitat, en aquest cas.

Per això creiem que l'acoblament de tots els catalans al voltant del Govern de la Generalitat, exercit per l'Esquerra, ja representa per si sol una greu responsabilitat per aquest partit. Aquesta apel·lació en cas de produir-se, imposa per al partit governant més sacrificis que a la resta de partits oposicionistes; imposa que la Generalitat no estigui a mercè d'un partit ni molt menys d'un sector d'ell, com a succeït fins ara; imposa que la Presidència de la Generalitat resti al marge de no sols de les lluites entre els diversos sectors de l'Esquerra, sinó també al marge de les lluites i atacs entre els diversos partits.

Prou mal ens ha pervingut ja, perquè continuem amb aquests errors! S'ha clos també a Espanya un període polític excepcional i favorilíssim per a Catalunya, que no ha estat aprofitat amb la intensitat i la urgència que reclamava l'interès nacional. Entrarem ara, en el cas millor, en una fase que no és nova en la política catalana: la d'haver de sostenir una lluita per mantenir uns drets mínims reconeguts. Concretament anem a passar de cara a Madrid a la defensiva.⁷³³

Per acabar felicitant-se com a organització que ja no pertanyia a la disciplina de l'Esquerra i insistint, en la línia de Tarradellas, en rebutjar el verbalisme:

Com a conseqüència tenim dret d'esperar del Govern de la Generalitat una política nacional que prepari als catalans a noves lluites per les llibertats de Catalunya. Res d'actuacions aparatoses i manifestacions espectaculars, extemporànies i gratuïtes. La Falç, afortunadament, és fora de l'ERC, puix que de no haver-ne sortit en els moments d'eufòria, avui, tot i reconeixent els fonamentals errors polítics dels seus dirigents després de la desfeta electoral no gosaria fer-ho. I diem afortunadament perquè és situada excepcionalment i en l'immillorable dret per demanar i per exigir a aquest partit i els seus homes una rectificació de conducta i una contenció en les pròpies manifestacions i procediments, d'acord amb la passada lliçó electoral.

Que sàpiga ERC que així com la majoria de candidatures sorgides de la Lliga Catalana no representa la majoria dels votants, tampoc ERC no representa tots els esquerrans nacionalistes, els quals se'n senten alunyats precisament per aquesta persistència en l'error, que ha acabat per esdevenir fatals als interessos comuns.⁷³⁴

Un mes després del fracàs a Corts, la convocatòria de les eleccions municipals del 17 de desembre va representar una nova opció per explorar un àmpli front d'esquerres. Companys, interessat en combatre la creixent influència de les JEREC en el si de l'ERC, va explorar contactes amb el PNRE i ACR. Altra vegada, però, la coalició va fracassar perquè, sense un

⁷³³ *Ibid.*

⁷³⁴ *Butlletí de La Falç*, 'Editorial', 1933, desembre, pp.1-2

compromís de l'Esquerra a alterar la seva línia política, els altres partits no podien pactar amb qui havien combatut –més que no pas a la Lliga– feia un mes. També per la negativa de Macià, que es mostrava convençut que el seu partit revifaria. El panorama no podia ser més negre pel PNRE. Dos fets, però, van canviar la situació. D'una banda, es va produir una esclat de violència anarquista que va obligar a postposar les eleccions fins al 14 de gener de 1934. L'altre fet cabdal va ser la mort de Macià.⁷³⁵

Malgrat el refredament de relacions des del gener, el 18 de desembre Tarradellas va anar a la Casa dels Canonges per assabentar-se del resultat de l'operació d'apèndix a que el President s'havia hagut de sotmetre. Quan Macià va morir, el matí del dia de Nadal, també s'hi va presentar, a dos quarts de tres de la tarda. Tarradellas en el record presentava un moment amb un punt de dramatisme, altra vegada amb un relat imprecís dels fets:

Quan jo arribava una nit a casa meva, cap a mitjanit, la meva esposa em diu que acaben de trucar dient que Macià s'està morint. Jo, que estava barallat amb ell, no vaig dubtar un sol instant a anar de seguida a la Casa dels Canonges. Macià ja estava mort. Quin impacte tan terrible que fou allò per a mi. Em vaig posar a plorar. Però al mateix temps tenia por. Les despulles de Macià estaven voltades pels seus amics d'Estat Català. Em miraven amb odi, primer no em volien deixar entrar i després van fer veure ben clar que els molestava. El vaig acompanyar fins a la tomba en el seu enterrament desafiant a qui fos, perquè n'hi havia alguns que m'havien avisat que els d'Estat Català deien que si jo tenia el desvergonyiment d'anar al seu enterrament fins al cementiri em farien un atemptat. Cal veure com estaven les coses amb aquells demagogs d'Estat Català.⁷³⁶

No fóra estrany que en efecte aquestes amenaces existissin donat el clima viscut en els darrers mesos. Tarradellas, però, va anar a l'enterrament i no va patir cap atac.⁷³⁷ En el seu número de gener, el *Butlletí de La Falç* va dedicar a Macià unes pàgines d'homenatge com a president honorari de l'entitat, obviant els desencontres:

Les visites que en dades commemoratives li feia [a Macià] la representació de l'Entitat no era una cosa purament formulària; s'hi entaulava un diàleg cordial i la conversa s'extenia sobre temes molt variats, i nosaltres sabíem l'atenció amb la qual les nostres suggerències eren ateses i, per damunt de tot, l'interès marcadíssim que ell posava en sentir la nostra veu, sempre portats d'aquell afecte personal que per ell i per les coses del nostre poble tot sentíem [...] I hem de reconèixer amb tota sinceritat que foren molts els casos en què el nostre criteri era

⁷³⁵ Culla Clarà, J.B., (1977), p.245

⁷³⁶ Arbós, A., (1988), pp. 101-102

⁷³⁷ *La Rambla*, 'El president de la Generalitat malalt. Ahir fou sotmès a una intervenció quirúrgica', 18 de desembre de 1933, p.14; *La Vanguardia*, 'Ha muerto el Presidente de la Generalitat', 26 de desembre de 1933, p.8

compartit per l'il·lustre President, qui fins i tot en aquelles hores en que la nostra entitat es separava de la disciplina del partit, a la fundació del qual tan esperançada havia contribuït, tenia per LA FALÇ [sic] aquell afecte i estimació al qual també nosaltres tots corresponíem. Foren moments dolorosos dels quals preferim no parlar ara, sinó per a remarcar que, malgrat el divorci aparent, ell, el President de la Generalitat de Catalunya, el nostre President honorari continuà essent-ho i n'estava molt satisfet perquè li constava que no es trenquen fàcilment uns lligams tan forts com els que ens havien unit fins aleshores i que en tots nosaltres hi sabia uns fidels seguidors que no podríem abandonar-lo mai.

Recordem avui amb fruïció, les lluites sostingudes amb els dirigents d'aquella Conferència [d'Esquerres], en les quals ens fou atorgada la raó pels principis que manteníem [...] I per altra banda hem hagut d'improvisar homes que fent-se mal-bé, també improvisessin plans de govern, els més difícils, tota vegada que es tractava de l'estructuració d'un nou Estat, a l'èxit d'alguns, hi ha ajudat més la sort que la prèvia preparació. Vingué després, també a corre-cuita, la confecció d'una candidatura d'homes amb esperit solament revolucionari, per a regir els interessos d'una capital com Barcelona, i passà el que amb el transcurs del temps s'ha demostrat. Mancats de tota preparació per a governar, no han rectificat gairebé la desastrosa política d'administració de trenta anys. Uns homes sans que venien precedits d'un prestigi pel fet d'haver proclamat la República s'han desprestigiats sorollosament per la seva obra quasi nul·la. No se'ls ha ocorregut mai, i si acàs no n'han mostrat desigs premtoris.⁷³⁸

Sis dies després de la mort de Macià, la tarda del 31 de desembre de 1933, Tarradellas i i la resta de diputats del PNRE van votar favorablement a Lluís Companys com a nou president de la Generalitat de Catalunya. Justificant els vots afirmatius per la “tradició revolucionària, catalanista i republicana” del candidat. Malgrat l'aparició d'altres noms com Humbert Torres o Gassol, Companys era qui d'entrada comptava amb més suports i, sobretot, amb la potencialitat d'arrossegar una base electoral més àmplia, partint de republicans i rabassaires. Amb tot, Companys va provar de convèncer els sectors nacionalistes radicals contraris al seu lideratge i s'apuntà que havia aconseguit la presidència perquè “ha sabut fer jugar l'Infantil [sic]”. És a dir, convèncer els elements més joves de l'ERC, des de Dencàs, al mateix Lluhí, o Josep Andreu i Abelló, enfront a altres possibilitats que representaven Humbert Torres, Jaume Carner, Joan Moles o Pere Coromines, tots més respectats, però de més edat.⁷³⁹

La pujada al poder de Companys suposaria paulatinament la sortida de l'atzucac en què es trobaven els lluhins. Ho seria per ells, però no pas per Tarradellas. A aquest li costaria de pair l'actitud de Companys davant la ‘crisi de gener’ i fins a la Guerra Civil no va tenir-hi un tracte

⁷³⁸ S[oler] B[oys], ‘Francesc Macià i el seu contacte amb La Falç’, *Butlletí de La Falç*, 1934, gener-febrer, n.11, pp.5-8

⁷³⁹ Albert, E., (1979) *Quatre boigs de Mataró*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana: Dalmau editors, p.53

estret. Tarradellas considerava que Companys “no tenia influència moral sobre el govern de Madrid, com l’havia tinguda Jaume Carner, o fins i tot Macià, prop d’Alcalá-Zamora”.⁷⁴⁰ Companys i els seus republicans havien contemplat com l’enfrontament entre Tarradellas i opinionistes amb els intransigents s’agreujava sense fer-los costat, per aprofitar l’ocasió d’aconseguir la direcció de l’Esquerra. Mentre els dissidents posaven el crit al cel davant unes pràctiques en el si d’ERC que tampoc plaïen Companys, aquest, segons Tarradellas “nedava i guardava la roba”⁷⁴¹ i només havia intervingut al setembre quan la situació ja apareixia insalvable. Per accedir al poder, Companys va pactar amb Dencàs i les seves JEREC amb una base que no podia menystenir i que li donava la pàtina nacionalista que no tenia per la seva trajectòria, bàsicament republicana. Per contrarrestar el seu protagonisme, però, Companys va anar a buscar Tarradellas i els lluhins. Que Tarradellas seguia un camí propi es veuria amb claredat a partir d’aquest moment; mostrant en els seus posicionaments molt més opinionista, que el propi Lluhí Vallescà. Aquest darrer, argumentant que el PNRE “necessitava” estar al Govern, no va dubtar en acceptar la cartera de Justícia i Dret en el Consell que Companys va formar el 3 de gener de 1934.

El Govern, de concentració, donava cabuda a la diversitat d’opcions polítiques del centre-esquerra al socialisme democràtic, incorporant Martí Esteve de l’ACR ocupant Finances, Joan Comorera de l’USC a Agricultura i Economia, i els membres d’ERC Martí Barrera a Treball i Obres Públiques, Joan Selvas a Governació, Dencàs a Sanitat i Assistència Social i Gassol a Cultura. Lluhí, doncs, compartia Consell amb el president de les JEREC, contra qui feia escasses setmanes havia combatut, i amb Gassol, font d’enormes mals de cap arran de la col·locació d’ultracatalanistes en el seu departament. Segons Tarradellas, Companys també el va sondejar, però ell es va mostrar contrari a que el PNRE compartís Consell amb homes a qui en aquells moments es trobaven a les antípodes polítiques. Va creure també, per més que *L’Opinió* va presentar l’entrada de Lluhí a l’executiu com un “deure superior [per salvar la República i l’autonomia de el l’avanç de les dretes]” que, per disputar a ERC un mateix espai electoral des de la puresa de l’ideari, la col·laboració no tenia sentit.⁷⁴²

⁷⁴⁰ Febrés, X., (1985), p.47

⁷⁴¹ *Ibid.*, pp.24-25, 35; Udina, E., (1978), p.105

⁷⁴² *La Vanguardia*, ‘El partido nacionalista de izquierda’, 3 de gener de 1934, p.7

El 14 de gener de 1934, la Coalició d'Esquerres va obtenir el triomf a Barcelona i a la majoria de municipis catalans. Tarradellas i la cúpula del PNRE van celebrar els resultats a la seu del partit del carrer Santa Anna.⁷⁴³ A l'abril, després que Miquel Albert hagués substituït temporalment Sandé en la presidència de La Falç, aquest darrer resultava escollit de nou. De la seva banda, Tarradellas al juliol va entrar com a vocal a la junta directiva de l'Ateneu Barcelonès que presidia Eduard Fontseré, i de la que Ventalló era secretari i Alavedra vicesecretari. Durant aquest període, Tarradellas va rebutjar qualsevol càrrec a la Generalitat i tan sols va participar en algun organisme de caire interpartidari com la Comissió Pro Monument a Josep Moragues.⁷⁴⁴ Com a diputat del PNRE al Parlament, a penes si va intervenir amb una pregunta sobre els certificats d'estudi a l'Escola de Funcionaris, va formar part de l'Assemblea de diputats que va escollir els membres del Tribunal de Cassació de Catalunya –del que Josep Andreu i Abelló seria president– a l'abril i de la comissió de suplicatoris al maig. L'activitat parlamentària no era el fort de Tarradellas.⁷⁴⁵ Al juliol, Tarradellas va viatjar a Formentor en el vaixell *Ciudad de Cadiz*, on en uns mesos estaria presoner, en el marc d'un viatge organitzat per *El Día Gráfico*. Allí va coincidir amb l'aleshores Governador militar de les Balears, Francisco Franco.⁷⁴⁶ Durant l'estiu, Tarradellas, que en cap moment no va abandonar la seva activitat professional, va assistir amb La Falç a un míting de joventuts nacionalistes al Palau de les Arts Decoratives de Montjuic, i a dipositar la corona a l'estàtua de Casanova l'11 de setembre.⁷⁴⁷ Com va sostenir Miquel Albert:

Durant l'estiu d'aquell 1934 a La Falç ja havíem esgotat tots els recursos i per no ésser tatxats d'eterns descontents havíem donat per finida nostra posició. Cansats ens havíem replegat a casa uns quants i altres batallaven en llocs nous i diferents mètodes. La Falç era un casino moribund, dedicat a anar-hi exclusivament a passar l'estona sense cap activitat positiva.⁷⁴⁸

⁷⁴³ *La Vanguardia*, 'Partido nacionalista de izquierda', 16 de gener de 1934, p.11

⁷⁴⁴ *Butlletí de La Falç*, 1934, gener-febrer, n.11, p.22; 1934, abril-maig, n.13, p.3. La resta de la junta la formaven com a vicepresident primer Marcel Massip i Vicenç Munné com vicepresident segon, secretari, Canet Pellicer; vicesecretari, Josep Folch; tresorer, R. Dalmau; comptador Joan Fernández; vocal primer, Agustí Moliné; vocal segon, Antoni Solé; *La Vanguardia*, 'La junta del ateneu', 7 de juliol de 1934, p.6. La resta de la junta la formaven com a vicepresident, E. Duran Reynals; tresorer, David Ferrer; comptador, don, Jaume Fonolleda; bibliotecari, Just Cabot; conservador, Xavier Nogués; vocals, Josep Barbey, Josep Bardolet, Carles Capdevila, Pere Domènech, Rafael Dorca, Juan Santamaria; Casassas, J., (1986) *L'Ateneu Barcelonès: dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona: La Magrana-Institut Municipal, p.133; Casassas, J., (2006) *L'Ateneu i Barcelona. Un segle i mig d'acció cultural*, Barcelona: Diputació de Barcelona: La Magrana; Culla Clarà, J. B., (1977), p.261

⁷⁴⁵ *Diari de Sessions* del Parlament de Catalunya, n.133, 15 de desembre de 1933; n.171, 10 d'abril de 1934; n.173, 31 de maig de 1934; *La Vanguardia*, 'Asamblea para la elección del presidente del Tribunal de Casación', 11 d'abril de 1934, p.6; 'La elección del presidente del Tribunal de Casación', 21 d'abril de 1934, p.6

⁷⁴⁶ *La Vanguardia*, 'Excursión marítima a Formentor', 17 de juliol de 1934, p.17

⁷⁴⁷ *La Vanguardia*, 3 d'agost de 1934, p.22; 'Ante la estatua de Rafael de Casanova', 11 de setembre de 1934, p.30

⁷⁴⁸ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

D'altra banda, mantenir la coherència del PNRE després de l'entrada al Govern, era complicat. Encara més quan, a partir del juny Dencàs va entrar a Governació per la mort de Selvas.⁷⁴⁹

Finalment, després de dos anys de disputa, les JEREC dominaven la conselleria anhelada. Era la confirmació que Tarradellas havia perdut definitivament el seu pols amb aquest sector encapçalat pel seu amic Dencàs. El qual havia fet una trajectòria fulgurant, similar a la seva. D'altra banda, l'entrada de Lluhí en el Consell situava el PNRE en un dilema continuat, que no acabaria fins a l'octubre de 1934. El PNRE, d'una banda, col·laborava amb l'ERC en el marc de la Coalició d'Esquerres i davant el deteriorament de les relacions amb les dretes; de l'altra, tenia la intenció de substituir l'ERC. Havent d'argumentar, en tot moment, que l'aliança amb Companys era un 'mal menor temporal', que calia sostenir fins que l'orientació moderadament esquerrana de la República deixés de perillar. En aquest context, i després de diversos ajornaments, el dissabte 29 de setembre va tenir lloc el Primer Congrés del PNRE. Tarradellas va parlar, com a secretari general, de la situació econòmica del partit i de la seva organització interna, afirmant que les circumstàncies polítiques no havien permès desenvolupar amb la deguda amplitud la propaganda de l'ideari i la tàctica del partit. També va justificar en nom del Consell general d'actuació política la participació del partit en la Coalició d'Esquerres. Tarradellas deduïa que:

El partit, en conseqüència, s'ha trobat handicapat. L'actuació era plena d'empenta en començar, però la coalició va lligar-nos aviat de mans i peus. Aquesta col·laboració, si no s'hagués fet, hauria pogut semblar, de primer moment, una deserció. Però aquesta col·laboració, cal dir-ho, ens ha obligat a acceptar determinats fets que no podíem acceptar de cap manera.⁷⁵⁰

Una vegada més la intervenció de Tarradellas mostrava els seus recels davant la coalició amb l'ERC. Lluhí, l'home del PNRE al Govern i el menys recelós amb la col·laboració i amb més ganes de figurar a l'executiu, no va assistir al Congrés, adherint-s'hi només per telegrama. Abans d'acabar la sessió, Tarradellas encara va haver de sortir al pas per tallar d'arrel una proposta presentada per un grup de delegats que volia votar una resolució de reafirmació en la política pròpia i de reprovació a certes actituds de l'ERC. Tarradellas va maniobrar per rebutjar la votació i, per contra, va pronunciar un discurs sever contra l'Esquerra afirmant que "el nostre

⁷⁴⁹ *La Vanguardia*, 'Fallecimiento del consejero de Gobernación', 29 de juny de 1934, p.6; 'Entierro del consejero de Gobernación', 30 de juny de 1934, p.7

⁷⁵⁰ *La Vanguardia*, 'Un congreso', 2 d'octubre de 1934, p.10

partit rebutja la política de l'Esquerra i declara que és perjudicial per a Catalunya quan aquesta es fa amb un partidisme sectari i confusionista".⁷⁵¹ Tarradellas, de nou, feia més de lluhí que el mateix Lluhí Vallescà.

⁷⁵¹ Culla Clarà, J. B., (1977), p.270

Els Fets d'Octubre

Els mesos d'ambivalència política del PNRE van coincidir i, en part, van ser conseqüència –com argumentava la ponència política de Tarradellas–, de l'enfonsament que havien patit les esquerres en les eleccions a Corts de novembre de 1933. La nova dinàmica governamental anava marcada per l'ofensiva contra els principals pilars del projecte reformador del primer bienni: la legislació i les condicions laborals i socials dels treballadors urbans, la reforma agrària, la política de secularització i la qüestió autonòmica, bàsicament la catalana, tot i que s'hi acabà sumant la basca. Sense la República reformista d'Azaña del bienni 1931-1933, les dificultats per la implantació de l'Estatut de Catalunya van quedar en evidència. En un principi, l'opció de Tarradellas, compartida en el si del PNRE, es va caracteritzar per la prudència i la moderació; l'amenaça procedent de Madrid contra l'autonomia catalana encara no se sentia com a real. A poc a poc, però, es va començar a denunciar la dessubstanciació de l'obra de les Corts Constituents que realitzaven els governs d'Alejandro Lerroux i Ricardo Samper, ambdós del Partit Republicà Radical, encapçalant una majoria conservadora. Aquesta política va dur a les esquerres a témer que partits oposats a la República, com la Confederació Espanyola de Dretes Autònomes (CEDA), entressin al Govern espanyol.⁷⁵²

El dirigent de la CEDA, José Maria Gil-Robles, plantejava en un principi només donar suport al govern radical, però volent amnistiar els colpistes de l'agost de 1932, revisar la legislació religiosa, derogar la legislació sociolaboral, especialment la que afectava als camperols. A continuació entrar a l'executiu i finalment reclamar-ne la presidència, sense descartar l'acció violenta.⁷⁵³ Amb aquest rerefons, amb una coalició d'esquerres a Catalunya que havia resistit a les municipals de gener de 1934, enfront a una esquerres a nivell republicà desorientades i amb el marc més àmpli de l'avanç del feixisme a Europa, la premsa catalana d'esquerres, també *L'Opinió*, va posar en circulació la teoria d'una Catalunya esquerrana com a baluard de la República. Davant d'aquest plantejament, Tarradellas va deixar clar el seu posicionament en un dels seus escassos articles, 'Realitats, i no il·lusions':

Un observador objectiu del moment que passa la política de les esquerres de la República, les conseqüències del qual són greus també per a Catalunya, ha de veure amb cert dolor com a la reacció que els produeix el triomf i

⁷⁵² López, M., (2012), p.90

⁷⁵³ Preston, P., (2011) *L'Holocaust espanyol. Odi i extermini durant la guerra civil i després*, Barcelona: Base, p. 98; González Calleja, E., (2011) *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid: Alianza, p. 177

més que a la reacció a l'envalentonament de les forces de dreta, les esquerres només saben oposar-s'hi, generalment tot el seu verbalisme, sense donar moltes vegades al poble la sensació de tenir al darrera seu una organització o almenys un estat d'opinió, decidida a actuar per tal d'ofegar al perill d'un capgirament lent, però segur, de les institucions de l'Estat.

És natural que fem l'excepció d'aquesta crítica a les forces socialistes, però justament llur actitud, que ara no hem de judicar si és o no la més adient, criem que han comès un error greu i que aquest persisteix quan es desvien del camí emprès juntament amb les altres forces republicanes. Es per això que creiem sincerament que si ben aviat no s'estableix un pacte a base d'un programa mínim, amb tots aquells partits que varen recolzar l'últim Govern Azaña, tot l'esforç i tota l'abnegació dels socialistes podria, de moment, resultar inútil.

No es facin massa il·lusions aquells que creuen en el triomf d'un moviment al carrer; fredament, sense caure ni en el derrotisme i sense voler afeblir l'entusiasme de ningú, cal que no ens enganyem nosaltres mateixos i que ens donem compte de com cada dia i cada instant és adulterat l'esperit que portà la República. I davant d'aquest fet, cal veure i cal meditar com reaccionen el poble i molts dels homes que tenen una greu responsabilitat davant la història. No n'hi ha prou amb que tots plegats creguem de bona fe en una possible vibració popular per a enfrontar-la a qualsevol moviment de dreta; cal que tothom es produeixi pensant en el procés real de descomposició d'una fe que fins fa poc semblava eterna dintre de l'esperit de les multituds.

Veiem en la política de la República negociacions lentes per tal d'arribar a una unió d'esquerres, el resultat positiu de la qual sembla que sigui entrebancat per petits personalismes, i això fa que trobem a mancar en aquests moments l'entusiasme i l'emoció, encarnats en l'home o en un nucli que tingui l'audàcia de llançar-se a una intensa actuació de proselitisme i de propaganda, serena i raonada, per tal de fer sentir en l'esperit del poble, una altra vegada, tota aquella passió que en els moments de lluita fou el motor principal del triomf.

No n'hi ha prou tampoc amb què davant l'embranchida forta i persisten de l'adversari, s'hi oposi la dialèctica i s'esgrimeixin arguments sofisticats, creient que el nom de la democràcia pot salvar-nos en aquestes hores angunioses. Està bé creure en la democràcia, està bé sentir i actuar en un esperit liberal, però quan la democràcia i la llibertat perillen, fóra un greu error no recordar com han acabat els darrers anys aquells partits i aquells Estats liberals que es varen deixar desbordar per la demagògia organitzada dels extremistes tant de dreta com d'esquerra.⁷⁵⁴

Tarradellas plantejava ben clarament que calia apaivagar els ànims i tornar a la gestió, rebutjant com havia fet en tantes ocasions el verbalisme i la demagògia:

En tots els moments de lluita, sempre, no sabem com, surten uns optimistes il·lusos o cíncics que per afalagar les masses creen uns tòpics que després de molt predicar-los arriben a fer l'efecte d'un narcòtic i produeixen en les multituds una confiança que la realitat ens diu que no existeix. Actualment veiem a Espanya que l'aclapament de les forces d'esquerra només sembla reviure amb la confiança posada en un cop d'audàcia de les organitzacions obreres. Perill greu que només es cregui en l'eficiència d'un moviment social revolucionari

⁷⁵⁴ Tarradellas, J., *L'Opinió*, 'Realitats i no il·lusions', 20 de febrer de 1934, p.3

perquè aquest gairebé mai no es pot controlar un cop a esclatat i, per tant, no es poden saber les seves conseqüències.

A Catalunya sentim contínuament a dir, amb una certa il·lusió infantil que el nostre poble és el baluard de la República. Naturalment que Catalunya encara vibra d'emoció quan creu que les seves llibertats estan en perill, però amb això no n'hi ha prou. Cal que tots els homes nacionalistes i d'esquerra pensem en la responsabilitat que cau damunt nostre en aquests moments; cal, sobretot, que no ens deixem portar de la demagògia de l'eloqüència, ni de l'eufòria, filla moltes vegades de l'adulació o de l'enlairament a un càrrec. Cal pensar i actuar exteriorment amb la màxima fredor i serenitat, però cal sentir interiorment tota l'emoció patriòtica i tot l'orgull de voler treballar abnegadament per a fer fortes i dignes les nostres institucions.

D'un quant temps ençà podem constatar, encara que poc a poc, com es va afinant cada dia més el sentit de la responsabilitat; però encara no n'hi ha prou; cal desvetllar, sense cridòries de mal gust i sense amenaces, que moltes vegades esdevenen ridícules i contraproductives, l'esperit que ens ha de fer moure a tots, i que ens ha de fer triomfar; i cal desvetllar-lo fins en aquells que no saben controlar les seves passions i que es desvien del camí del qual no poden ni han de marxar-ne mai.

És necessari, doncs, que tots els homes d'esquerra de la República i tots els nacionalistes catalans, davant dels perills que s'apropen sapiguem oposar, com més aviat millor, tot el nostre entusiasme a defensar els nostres ideals, però pensant també que aquest entusiasme no ha de servir per a crear tòpics ni entelèquies, sinó que ha d'ésser la plasmació real i concreta del fervent desig de consolidar i millorar les nostres institucions.⁷⁵⁵

A Catalunya la Lliga, amb aire renovat després de la victòria conservadora del novembre de 1933, va passar d'estar a la defensiva a anar a l'atac i al gener havia anunciat la retirada dels seus diputats del Parlament. En aquest ambient tens, La Falç manifestava que amb la Lliga no era possible el contacte, mentre no rectificués la seva actitud. I proposava d'establir entorn d'ella "un cordó sanitari, per dignitat i per higiene".⁷⁵⁶

El conflicte entre els lligaires i les esquerres coaligades tenia diversos fronts, el més representatiu dels quals era la Llei de Contractes de Conreu, aprovada al Parlament. La Llei s'havia discutit al Parlament entre novembre de 1933 i febrer de 1934, enmig d'una violenta campanya en contra de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), que políticament va canalitzar la Lliga. La discussió de la Llei va estar mediatitzada per l'absència de la Lliga, que havia abandonat el Parlament poc després de les eleccions municipals com a protesta pels suposats abusos del govern en els comicis municipals. A finals d'abril, Samper va veure's amb la necessitat dels vots lligaires per governar i es va veure obligat a presentar un recurs d'inconstitucionalitat per incompetència del Parlament de Catalunya per legislar sobre la matèria, tal com desitjaven els

⁷⁵⁵ *Ibid.*

⁷⁵⁶ *La Vanguardia*, 2 de juny de 1934, p.8

regionalistes. Tant els grans propietaris agrícoles de Catalunya com la Lliga sabien que a Madrid serien ben rebudes les seves exigències, a diferència del que passava a Catalunya. El recurs va posar en dubte la legitimitat de l'autonomia catalana i va facilitar que la dreta antirepublicana convertís la qüestió catalana com una falca per desmuntar l'obra del primer bienni.⁷⁵⁷

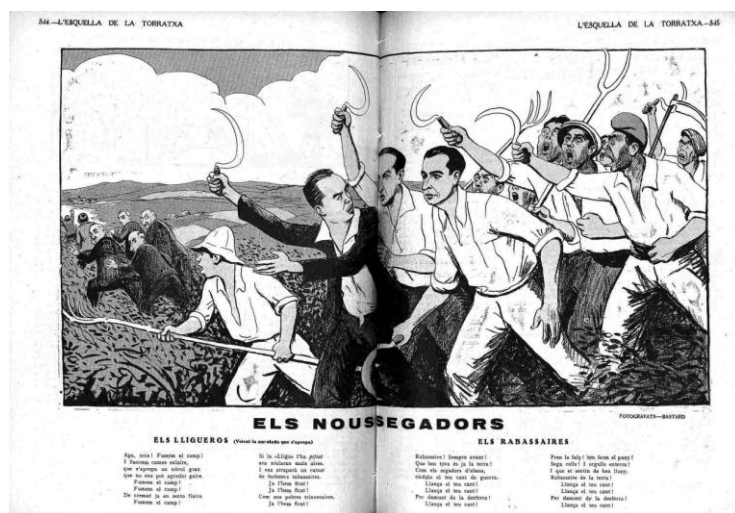

Fig.26 Lluhí, Tarradellas i altres membres de l'ERC representats com a 'segadors', foragitant als lligaires, 2 de juny de 1933 (*L'Esquella de la Torratxa*)

El Tribunal de Garanties va dictaminar la nul·litat de la Llei, el 8 de juny, i el Govern català va respondre presentant de nou al Parlament una nova Llei, calcada a l'anterior, que Lluhí, com a conseller de Justícia i Dret, va defensar.⁷⁵⁸ A partir de finals de juny, les posicions entre els governs català i espanyol estaven totalment enfrontades. L'un considerant la Llei aprovada, i l'altre considerant-la nul·la. Malgrat la intermediació d'Amadeu Hurtado entre ambdós governs, la Generalitat es desentengué de la fórmula transaccional que hauria permès resoldre el plet.⁷⁵⁹ Durant l'estiu, l'opció que la CEDA aconseguís el seu propòsit i acabés entrant en el govern de la República, sumada a altres conflictes socials arreu de la República i a la consecució de la conselleria de Governació, i per tant de l'ordre públic, per Dencàs i les JEREC, van abocar Companys a la crisi. Tarradellas, en tot aquest procés, es va mostrar recelós amb el President, perquè aquest no tenia la influència que tenia Macià sobre els elements separatistes:

⁷⁵⁷ Sánchez Cervelló, J., 'Agricultura 1931-1939' a Bonamusa, F., (dir.) 2006: 97-158; Balcells, A., (1968) *El problema agrari a Catalunya, la qüestió rabassaire (1890-1936)* Barcelona: Nova Terra, pp.103-170

⁷⁵⁸ Cuito, A., & Hurtado, V., (2008), p.12

⁷⁵⁹ Hurtado, A., (2008), pp.208-210

Macià [...] els tenia aguantats aquesta gent d'Estat Català [...], però quan va venir Companys, li van fer jurar la constitució [sic]. Per això en Dencàs va ser conseller i [Miquel] Badia cap de policia. [...] Llavors ve el 6 d'octubre i ve tot el desastre.⁷⁶⁰

L'acceptació del nomenament de Dencàs com a conseller de Governació i de Badia com a Comissari sembla que havia respost a la voluntat de Companys d'intimidat el Govern espanyol en el marc del debat de la Llei, per tal que prenguessin el seu verbalisme seriosament; i aconseguir de manera definitiva la pàtina nacionalista que constantment se li recriminava que no tenia i que feia que els sectors provinents d'Estat Català el consideressin un 'espanyolista'.⁷⁶¹ En aquest joc, doncs, els dirigents de les JEREC van passar a ocupar llocs clau en el comandament de l'ordre públic, encara que, a la vegada, Companys no els permetés disposar dels diners i les armes que li requerien per bastir un veritable 'exèrcit català'. Tarradellas no es cansava de criticar aquestes actituds:

Davant dels fets polítics que s'han produït d'un temps ençà a Catalunya, pot dir-se que hem arribat al moment en què cal parlar i obrar amb una sinceritat més clara, i no pas continuar en aquest garbuix de mots i d'idees descordades que a la llarga només han de produir una decepció en les il·lusions del nostre poble. Per això creiem que potser és hora de desterrar d'una vegada tota aquesta onada de demagògia i d'eufòria inconscient en la qual molts dels nostres polítics — i també alguns dels homes que més responsabilitat tenen de govern — cauen amb una assiduitat que esvera. Ahir mateix, en l'acte d'adhesió a l'actuació de l'ex-cap dels Serveis d'Ordre Públic, senyor Miquel Badia, va produir-se amb escreix en alguns oradors aquesta barreja incongruent d'unes idees, d'uns sentiments i d'unes posicions polítiques que els nacionalistes que sentim tota la responsabilitat que pesa damunt nostre no arribem a comprendre, perquè ja no sabem si és una morbositat dels sentiments o un truc de polític matusser al qual només interessa mantenir, costi el que costi, el carrec amb que el poble l'investí. [...] El discurs del President de la Generalitat — que per cert no comprenem la seva assistència a l'acte — aquesta vegada no tingué aquell to excessivament abrandat d'altres ocasions. [...] No pot continuar aquesta política, que creiem que per part de molts polítics no és sincera, perquè més tard o més aviat serà de conseqüències fatals per a Catalunya. [...] Caldria, doncs, que tots els polítics, i principalment aquells que tenen una responsabilitat de govern, pensessin que arriba un moment en què els pobles es cansen de la demagògia. [...] Tota aquesta onada de demagògia i d'eufòria inconscient en la qual molts dels nostres polítics — i també alguns dels homes que més responsabilitat tenen de govern — cauen amb una assiduitat que esvera [...]. Els nacionalistes d'esquerra hem de fer tots els possibles per bandejar tots aquells que no tenen ni el sentit de la responsabilitat ni la lleialtat de parlar

⁷⁶⁰ Porcel, B., (1977), p.49

⁷⁶¹ Esculies, J., 'El nacionalismo radical catalán y su visión de Companys antes del mito del Presidente mártir' a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 53-64

al poble amb sinceritat, sense adulacions i, per damunt de tot, amb la seriositat que en aquests moments greus ens aconsella la nostra consciència de patriotes.⁷⁶²

Des de finals d'agost es barallava la possibilitat que la Generalitat fés alguna mena d'acció per desencallar la situació. El mateix Azaña s'havia trobat amb Tarradellas i Casanelles a Barcelona aleshores i en la conversa tots havien compartit els inconvenients d'una sortida així.⁷⁶³ A finals de setembre, el Capità general de Catalunya, Domènec Batet, va demanar al seu gendre, Francesc Carbó Cotal, un representant de comerç que mantenia una bona relació amb Tarradellas, que intercedís per tal d'organitzar un sopar amb aquest.⁷⁶⁴ Batet volia que Tarradellas –a qui ja havia tractat arran de l'organització de la visita d'Azaña el setembre de 1932– trametés a Companys que en cas de protagonitzar cap mena de proclama de caire separatista, com es rumorejava, l'exèrcit romandria fidel al Govern espanyol i a la legalitat republicana. Segons Tarradellas, ell va traslladar a Batet que no era la persona indicada per fer de missatger perquè “[amb Companys] feia temps que no ens havíem vist ni parlat, érem clars adversaris polítics i ell se'n fiava ben poc de mi aleshores”.⁷⁶⁵ Tarradellas va tractar, però, la qüestió amb Lluhí. Encara que amb un resultat “més que lamentable”.⁷⁶⁶ Amb tot, doncs, estava des de primera hora al corrent de la situació:

Ja des de primers de setembre sabia que el Consell havia tractat el problema del que succeiria si la CEDA entrava al govern. I ja aleshores havien brollat veus imprudents que demanaven de nou, la proclamació de l'Estat Català. [...] Quan Lluhí ens va parlar d'això en una reunió del PNRE jo vaig reaccionar fulminantment. Vaig dir que de cap manera podíem col·laborar en una imprudència que ens costaria ben cara, perquè perdríem l'Estatut. Després d'algunes reunions vam decidir que el PNRE no participaria en aquesta aventura. Però Lluhí no ens va fer ni cas. [...] Ell estava entusiasmat. Només veia que proclamat l'Estat Català dins la República Federal espanyola ens portaria la pau i d'una vegada l'autèntica autonomia. No veia, com tampoc Companys, terriblement pressionat pels demagogs d'Estat Català, que aquell pas podia ésser la nostra ruïna. Es va repetir de nou allò que jo en dic des de sempre la utopia dels catalans.⁷⁶⁷

Una setmana després, el 4 d'octubre, Lerroux va tornar a la presidència del Govern espanyol i va permetre l'entrada de tres ministres de la CEDA. La resposta, davant el fet que la República

⁷⁶² Tarradellas, J., ‘Una mica més de sinceritat’, *L'Opinió*, 25 de setembre de 1934, p.4

⁷⁶³ Azaña, M., (2008) *Memorias completas, Noviembre 1933 – Julio 1936*, vol. 5. Santos Juliá (ed), Madrid: Altea Taurus Alfaguara, pp.177-179, 184-185

⁷⁶⁴ Raguier, H., (1994) *El general Batet*, Barcelona: PAM, pp.181-182; Arbós, A., (1988), p.123

⁷⁶⁵ Udina, E., (1978), pp.110-111

⁷⁶⁶ Arbós, A., (1988), p.123

⁷⁶⁷ Udina, E., (1978), p.108

pogués perillar, va dur a l'Aliança Obrera –un pacte d'acció revolucionària de les forces obreres, excepte la CNT– a declarar la vaga general. L'endemà Barcelona va viure una jornada agitada.⁷⁶⁸ Tarradellas i Casanelles van anar a veure Companys i, en nom del PNRE, van demanar-li la dimissió de Lluhí, advertint-lo que el què es proposava fer –la proclama– era “un disbarat”.⁷⁶⁹ Companys, però, no els va fer cas. Tarradellas va arribar a apuntar amb un lànguid “*cherchez la femme*”, a la deriva nacionalista de Companys. Entenent que calia lligar-la a la influència que en ell tenia la que seria la seva segona esposa, Carme Ballester, militant d'un casal de les JEREC.⁷⁷⁰ El dissabte 6 d'octubre a un quart de nou del vespre Companys va sortir al balcó del Palau de la Generalitat i va proclamar l'Estat Català de la República Federal Espanyola, oferint Catalunya com a capital de la República. No va ser, en cap cas, una proclama separatista, com es va voler entendre des de Madrid. Tan sols l'oferiment de convertir Catalunya en el bastió de la República davant l'actitud de les dretes.⁷⁷¹ Segons Tarradellas:

La tarda d'aquell 6 d'octubre, jo vaig estar al meu despatx del carrer Tapineria, 10, i no vaig sortir d'aquell edifici ni per sopar, ja que ho vaig fer al restaurant del Casal del Metge, situat en el mateix bloc. Com al despatx no tenia ràdio, no em vaig assabentar de res. L'advocat Jordi Piñol, que era client meu, arribà al despatx a les nou de la nit i m'explicà la situació que vivia la ciutat. Aleshores vaig decidir anar al Palau a informar-me dels fets. Vaig creure que era el meu deure com a diputat.

Pels volts de les deu de la nit, segons Antoni Gómez, un dels conserges del Palau de la Generalitat que coneixia Tarradellas de quan havia estat conseller, va veure a aquest i li va preguntar on anava a aquelles hores. Més tard, quan Tarradellas va intentar sortir de Palau, Gómez li va recriminar: “No sent vostè els trets? On va si la porta està tancada?”. Tarradellas aleshores va tornar a pujar les escales. Segons seu testimoni: “Em vaig ficar a una habitació interior, en una actitud passiva, a estones dormint i a estones desvetllat”. Josep Carner, funcionari del Palau, assegurava haver sentit que “Tarradellas es lamentava de la situació en què es trobava, contrària als procediments que ell sempre havia cregut que s'havien de seguir”.⁷⁷² Companys, potser amb la intenció de comptar amb forces fidels al marge de les que pogués mobilitzar Dencàs, havia trucat a Lluís Bru, diputat d'ERC i soci de La Falç, per tal que li enviés

⁷⁶⁸ Ballester, D., (1996) *Marginalidades y hegemonías: la UGT de Cataluña, 1888-1936 : de la fundación a la II República*, Barcelona: Ediciones del Bronce: Fundació Comaposada, pp.187-193

⁷⁶⁹ Udina, E., (1978), pp.110-111; Porcel, B., (1977), p.58

⁷⁷⁰ Febrés, X., (1985), pp.26-27; Arbós, A., (1988), p.28

⁷⁷¹ Lorente, E & Simó, M., (2004) *El sis d'octubre del president Companys*, Lleida: Pagès editors, p.153; Murià, J.M., (2001) *Vivències d'un separatista*, Lleida: Pagès editors, pp.38-41

⁷⁷² Lorente, E & Simó, M., (2004), pp.169-171

una vintena d'homes que l'ajudessin a custodiar el Palau de la Generalitat. Aquest contingent va entrar per la porta de darrera de l'edifici. Sembla que Tarradellas hauria provat de fer tornar cap a casa a aquest grup o, com a mínim, a joves vinculats al PNRE que havien anat al Palau a posar-se a la seva disposició i que demanaven armes. Els hauria dit que anessin a dormir que l'endemà hi hauria feina a enganxar cartells i repartir manifestos. Bru –que, com hem vist, va continuar a La Falç malgrat encapçalar el sector contrari a la desvinculació d'aquesta de l'ERC– representava al sector 'dur' o més nacionalista en el si de l'entitat, enfront al sector 'tou' que controlava la direcció i era contrari –excepte Lluhí– al gest de Companys.⁷⁷³ També segons el testimoni del decorador i ebenista, Josep Mainar, Tarradellas va manifestar “amb crits i paraulotes” la seva disconformitat. El mateix que va fer el conseller de Treball, Martí Barrera. Carles Sentís assegurava que Tarradellas li havia dit que era contrari “a aquesta trencadissa” durant la nit.⁷⁷⁴

Com havia advertit, Batet va restar fidel a la legalitat i va enviar les tropes des de Capitania, al Passeig de Colom. Després d'una nit d'incertesa i combats en diversos punts de la ciutat, a quarts de set de la matinada, les tropes van penetrar al Palau de la Generalitat, dirigint-se al despatx presidencial. En entrar a la sala el comandant, Companys es va rendir. Amb ell hi havia tots els membres del Consell –excepte Dencàs que va fugir pel clavegueram de la conselleria de Governació. També els diputats Tarradellas, Xirau, Casanelles i Comas, tots del PNRE. També ho van ser uns pocs homes que en un moment o altre de la seva història havien ocupats càrrecs a la direcció de La Falç: Lluís Bru; Ricard Altaba, del PNRE, conseller municipal de l'Ajuntament; Antoni Ventós, d'ERC, conseller municipal de l'Ajuntament; Lluís Amat, agent de l'escorta de Companys; Miquel Boronat, ordenança del Palau; Jaume Cardús, membre d'ERC i el CADCI; i alguns que per manca de l'aparició dels segons cognoms en les juntes podrien correspondre's a membres de l'entitat, o no, com Joan Boada Carrión, Josep Bosch Tarrés, Josep M. Clot Mateu, Joan Pou Oliva, Pere Rossiñol, Josep Roig Català, Antoni Solé Andreu, Pere Sucarrat Graells.⁷⁷⁵

⁷⁷³ Estivill, A., (1935) *6 d'octubre. L'ensulsiada dels jacobins*, Barcelona: Ed. L'Hora, pp.172-173 a Culla i Clarà, J.B., (1977), p.311; Costa i Deu, J., & Sabaté Puig, M., (2006) *La veritat del 6 d'octubre & La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, Valls: Cossetània; Nuñez, I., (1935) *La revolució de octubre de 1934*, Barcelona: José Vilamala; Escofet, F., (1973) *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta, 6 d'octubre de 1934*, París: Ed. Catalanes de París; Miravittles, J., (1935) *Crítica del 6 d'octubre*, Barcelona: Publicacions Hacer; Jardí, E., (1997) *Companys i el 6 d'octubre*, Barcelona: Proa, p.68

⁷⁷⁴ *Ibid.*, p.83; Sentís, C., (2006) *Memòries d'un espectador*, Barcelona: La Campana, p.95

⁷⁷⁵ Informacions a partir de la tesi doctoral de López, M., (2012), Apèndix (relació de detinguts i empresonats per la insurrecció d'octubre entre octubre de 1934 i gener de 1935), pp. 485-818

Segons Tarradellas, ell i els lluhins van romandre a Palau, malgrat no estar d'acord amb Companys, perquè van creure que, com a diputats, aquest era el seu deure.⁷⁷⁶ En el judici que seguiria a la seves detencions, però, tots els testimonis van sostenir que Tarradellas, Casanelles i Comas havien anat a Palau amb posterioritat a la proclamació de Companys per informar-se i que arran del tiroteig no havien pogut sortir. No pas que s'hi haguessin volgut quedar. En qualsevol cas, les declaracions dels testimonis també podien deure's a una estratègia per descarregar de responsabilitat als detinguts en el marc d'un judici en què acusats i testimonis van declarar només mitges veritats. En canvi, quan sí que Tarradellas i els opinionistes van optar per quedar-se, perquè Lluhí va afirmar que altra cosa "fora de covards" va ser quan Companys, ja decidit a rendir-se, va oferir la possibilitat als qui no estaven d'acord amb la situació de fugir de Palau. Tarradellas no va ser detingut en primera instància junt a Companys, el seu executiu i els membres del consistori barceloní. Aquest grup, d'una trentena de persones, va ser conduit d'immediat a Capitanía i a la una del migdia del dia 7 traslladat al vaixell-presó *Uruguay*. Tarradellas, en canvi, sense que hagi quedat constància de què va passar en aquest impàs – segurament va romandre retingut al Palau–, va ser dut amb posterioritat junt a Xirau, Casanelles, Comas i altres quatre persones a l'*Uruguay* vers les quatre de la tarda.⁷⁷⁷ Amb data 8 d'octubre consta la declaració de Tarradellas:

José Tarradellas Juan [sic], de 35 años de edad, nació el 19 de enero de 1899, hijo de Salvador y Casilda, natural de Cervelló (Barcelona), de estado casado, de profesión u oficio, agente comercial; vecino de Barcelona, calle Cortes 527, 2; sabe leer y escribir y no ha sido procesado.

Ojos negros, nariz regular, boca regular, pelo negro, no gasta ni barba ni bigote, y no presenta ninguna otra señal visible.

-Senyor Tarradellas, qui va organitzar aquella nit la resistència a les forces de l'Exèrcit?

-No ho sé... Jo no he prestat la meva adhesió a cap moviment de revolta i ni tan sols subversiu, per al qual mai no he estat consultat.

En el procés contra Tarradellas van declarar els periodistes Lluís Aymamí i Domènec Pallerola. Tots dos van dir que es trobaven al Palau de la Generalitat quan va arribar Tarradellas i van afirmar que aquest no tenia notícia de la proclamació de l'Estat Català per Companys, que no va

⁷⁷⁶ Castells, V., (1985) *M. González Alba. Una vida per la independència*, Barcelona: Pòrtic, pp.234-245; *La Vanguardia*, 'La entrega del Consejo de la Generalidad', 9 d'octubre de 1934, p.9; 'La opinión pública', 10 d'octubre de 1934, p.8

⁷⁷⁷ Lorente, E & Simó, M., (2004), pp.155-157; Martínez Cuenca, Mariano, *La muralla invisible. Memorias de un murciano militante obrero en Cataluña*, (inèdit). Fundació Campalans, pp.213-236; Bernades, V., (1935) *Estampes de l'Uruguay; la presó flotant*, Barcelona: Llibreria Catalonia

poder sortir de Palau a causa dels trets, i que durant la nit del 6 al 7 d'octubre no va participar en res. Segons l'advocat de Tarradellas, Antoni Moles Caubet:

El meu client en cap moment ha estat d'Estat Català ni de cap altra agrupació política concomitant. En el mandat del president Macià al capdavant de la Generalitat sorgiren entre els membres d'Esquerra Republicana de Catalunya discrepàncies de parer respecte a dos punts polítics d'extraordinària importància: la delegació de funcions executives del senyor President, i l'organització de les joventuts d'Estat Català dins el partit. El grup de persones que discreparen de la interpretació que Esquerra Republicana donava a aquests dos fets, foren jutjades com a indisciplinades i expulsades del partit, produint-se d'aquesta manera una escissió... El meu client pertanyia al grup d'expulsats i des d'aleshores ha viscut apartat de tot càrrec de govern, conservant només l'escó de diputat.⁷⁷⁸

Després d'uns dies en aquest vaixell, alguns presos com Tarradellas van ser traslladats a un altre vaixell-presó, el *Ciudad de Cádiz*. Després de negar la seva participació en els fets i havent escoltat diversos testimonis, el jutge instructor, el general Sebastián Pozas, maçó i de talant progressista, va optar per deixar sense efectes l'ordre de presó preventiva i Tarradellas, junt amb Casanelles, Xirau, Comas i altres tres persones van quedar en llibertat el 18 d'octubre.⁷⁷⁹ El general Pozas, cansat de pressions i una vegada encarrilat el procés entre els qui havien de ser jutjats pel Tribunal de Garanties, els que romanien detinguts i els alliberats, va demanar ser rellevat.

El va substituir el coronel Pedro Escalera, amb un tarannà diferent. Aquest va decretar una nova ordre de detenció contra Tarradellas i els altres alliberats, que es van presentar a la Comissaria Superior de Policia i van ser conduïts de nou al *Ciudad de Cádiz* el 27 d'octubre.⁷⁸⁰ L'advocat Moles Caubet, el 6 de novembre, va presentar un extens recurs insistint en les motivacions polítiques de Tarradellas, emfatitzant les discrepàncies amb les JEREC. Dos dies després, el recurs va ser desestimat. Moles va presentar el dia 12 un nou recurs contra el fet de no admetre testimonis a declarar i, a la fi el dia 14 va aconseguir que declaressin sis testimonis; Josep Carner, funcionari de la Generalitat; Felip Curtó, empleat; Frederic Montagut, periodista; Jordi

⁷⁷⁸ Lorente, E & Simó, M., (2004), pp.171-174

⁷⁷⁹ *Ibid.*, pp.24, 34; *La Vanguardia*, 'En libertad', 10 d'octubre de 1934, p.5; *La Vanguardia*, 'Nueva relación de detenidos', 24 d'octubre de 1943, p.8; Notificació de l'alliberament de Josep Tarradellas & Notificació de la revocació del processament contra Josep Tarradellas. Fons Revolucions (AMTM)

⁷⁸⁰ *La Vanguardia*, 'Detención de tres diputados', 28 d'octubre de 1934, p.8

Piñol, advocat; Antoni Gómez, conserge del Palau de la Generalitat, i Faustí Jaime, empleat. Curtó va declarar que:

En ocasió de ser alcalde de barri del Port, vaig tractar Tarradellas quan ell era conseller de Governació, i puc donar testimoni que ell em comentà que si es trobava en el Palau de la Generalitat la nit del 6 d'octubre va ser perquè no va poder sortir del local a causa del tiroteig.⁷⁸¹

Montagut va explicar que:

Jo vaig estar amb Tarradellas la tarda del dia 6 en el seu despatx, des de les sis fins a dos quarts de nou, i en cap moment em va comentar que hagués d'anar al Palau aquell vespre.⁷⁸²

Piñol va afegir que:

Vaig arribar al despatx de Tarradellas, al carrer Tapineria, a les 9 del vespre i el vaig trobar sopant. Desconeixia què passava, i quan li vaig comunicar la situació que vivia la ciutat, va ser quan decidí, en la seva condició de diputat, anar al Palau a assabentar-se.⁷⁸³

Antònio Gómez, de la seva banda, va declarar que:

Jo puc afirmar que el senyor Tarradellas no va tenir cap intervenció directa en els fets que es produïren durant la nit. Les seves relacions amb el govern de la Generalitat no eren cordials, ja que aquest senyor es trobava separat d'ells per la seva ideologia política.⁷⁸⁴

La declaració de Jaime no consta. El 4 de desembre Tarradellas va quedar en llibertat sota fiança de 10.000 pessetes, dipositada a través de la societat de Fotograbados Expres per Domingo Fornés. El 12 de desembre la causa fou sobreseïda i s'aixecà la fiança.⁷⁸⁵

⁷⁸¹ Lorente, E & Simó, M., (2004), pp.170-171

⁷⁸² *Ibid.*

⁷⁸³ *Ibid.*

⁷⁸⁴ *Ibid.*

⁷⁸⁵ *La Vanguardia*, 'En Libertad', 7 de desembre de 1934, p.7; *La Vanguardia*, 'Causa sobreseïda', 19 de desembre de 1934, p.7

Retorn a primera línia

Malgrat l'oposició a l'actitud de Companys, els Fets d'Octubre van suposar el cop de gràcia al PNRE. A banda de la detenció de la cúpula dirigent durant un parell de mesos i de l'empresonament de Lluhí, es van clausurar les seus del partit i es va prohibir la publicació de *L'Opinió*. El PNRE no va ser una excepció en el tancament de partits i entitats que va seguir. En canvi, en la JN La Falç l'autoritat governativa ni tan sols hi va pensar. Miquel Albert ho va atribuir al seu poc pes polític ja per aquelles dates:

Arrel dels fets del 6 d'Octubre eren clausurats gairebé totes les entitats, però La Falç no. Això ens demostrarà la insignificança de les seves activitats. No obstant, els directius en actiu en aquella data aprofitant-se d'aquella generalitzada disposició governamental que afectava a tants la clausuraren espontàniament pel seu compte, ja que puc afirmar que mai es rebé cap ordre en aquell sentit, ni cap registre, ni visita policíaca que ho fes presumir. [...] Només s'entén la decisió perquè aleshores la Comissió Permanent la composaven aleshores funcionaris públics de la última volada que temien perdre-ho tot en la més petita actuació que emprenguessin, sobretot el càrrec i amb ell la tranquil·litat.

El Govern espanyol radical-cedista també va suspendre les facultats del Parlament i va establir un règim transitori encapçalat per un Governador general nomenat des de Madrid i amb Consell amb representació de la CEDA, els radicals i La Lliga. Tarradellas es va mostrar del tot contrari a aquestes decisions, argumentant que:

Catalunya només pot triomfar si els seus homes, tant els de dreta com els d'esquerra, tenen un pensament polític definit, i per damunt de tot ben català, no es deixen portar els uns pel despit i el altres per la demagògia. [...] Ara bé: veig sobre la democràcia catalana un perill greu que podria tal vegada fer fracassar aquests propòsits d'unió queestic segur que la immensa majoria del nostre poble desitja. Aquest perill és el que els fets—més que els del 6 d'octubre aquells que van portar els esdeveniments d'aquest dia—no fossin per a uns una experiència i per als altres no representessin no solament el seu ostracisme més o menys temporal, sinó la seva anul·lació completa dintre la política de les esquerres nacionalistes. Com també són un perill aquells que pensen en deixar totes les possibilitats de triomf a l'onada sentimental del nostre poble, i que creuen que les coses de Catalunya es poden tornar a endegar amb uns quants mítings de tons més o menys demagògics.⁷⁸⁶

Tarradellas, a més, potser preveient la fi pròxima del PNRE va dimitir del seu càrrec de secretari general a començaments d'abril, en una nota que donava a entendre que abandonava

⁷⁸⁶ *La Rambla*, 'Orientació política', 28 de gener de 1935, n.285, p.1

definitivament les seves activitats polítiques.⁷⁸⁷ Tarradellas va continuar amb aquestes i amb els viatges a l'estranger, en els que s'endua la seva filla Montserrat per tal que la visitessin especialistes en la seva malaltia.

Fig.27 Montserrat Tarradellas i Macià a la place de la Concorde de París als anys trenta (AMTM)

Si mai va tenir, però la voluntat real de retirar-se, la política se l'imposà. Responent una entrevista a *L'Instant* demostrava de nou la seva visió política:

-Creieu certs els símptomes d'un canvi d'orientació en la política espanyola? Tornem cap a una onada d'esquerra?

-És evident que la política espanyola cada dia gira més cap a l'esquerra. En això no hi ajuda solament la decisió d'actuar de les organitzacions polítiques esquerranes, malgrat totes les traves que el govern posa per impedir-ho, sinó que el que empeny més aquest desvetllament esquerrista és la política, si és que aquest mot es pot aplicar a l'actuació que estan realitzant els homes que componen l'actual Govern de la República.

Com més condemnes i persecucions i, a la vegada, més entrebancs es posin per tal de privar les esquerres d'estar en contacte amb el poble, el pas ferm i alhora decidit d'aquestes cap a la reconquesta del poder, en tot l'ampli sentit que aquesta paraula té, serà realitzat molt més promptament. Crec que com més es trigui a arribar

⁷⁸⁷ Nota de Pere Comas, 8 d'abril de 1935. Fons ERC 1933-1935 (AMTM)

en aquesta fita, més els homes d'esquerra es veuran obligats a ésser inflexibles en el compliment dels programes dels seus propis partits, cosa que durant el temps que aquestes governaren no feren, pel desig de fer una política de convivència que ara no vol ésser reconeguda ni tampoc imitada.

-Us sembla possible a Espanya l'estabilització d'una política? Una política de centre la judiqueu possible?

-En un país com el nostre on les lluites polítiques, com les que en aquests moments estem veient i sofrint, es porten amb una passió desenfrenada i amb el morbós desig d'esclafar l'adversari, és quasi impossible l'estabilització d'una política, perquè ni tan sols es té un pensament de govern.

Una política de centre crec que per molts anys no serà possible realitzar-la i menys ara la crec viable perquè tot seguit seria desbordada per les forces i l'ambient polític d'esquerra i de dreta.

-Quina influència opineu que puguin tenir les orientacions polítiques europees sobre les del nostre país?

-Totes les angúnies que en l'ordre polític, social i econòmic sofreixen la major part dels pobles d'Europa, crec que en aquests moments no arriben a tenir influència en la direcció del govern d'Espanya. Per altra part no crec tampoc que les noves corrents de feixisme de nacionalisme exacerbant, etc., puguin influir en la vida política espanyola, no han arribat encara en el nostre país a tenir una extensió i una gravetat que produeixin convulsions polítiques com les que sofreixen alguns estats europeus en forma de Governos de tipus dictatorial.

-Quins poden ser aquests ideals?

-No veig en aquests moments quins ideals podran ajuntar ni per uns instants el poble espanyol. Desgraciadament, això per ara no és possible. La lluita cada dia esdevindrà més clara i més forta entre l'esquerra i la dreta; aquell dels dos que guanyi en definitiva imposarà la seva política per la raó o per la força.

Ja comprenc que aquest concepte de la política a molts els semblarà poc patriòtic i fins i tot una mica primitiu; tal vegada tinguin raó, però fóra una ingenuïtat creure el contrari després del que ha passat i passa, i a més una falta de sinceritat pensar-ho i no dir-ho.⁷⁸⁸

Una vegada celebrat el judici contra el Govern català, sentenciat a una condemna de trenta anys de reclusió, Lluhí, Companys i Comorera van ser traslladats a la presó del Port de Santa Maria a Cadis, a finals del juny de 1935. Mentre Gassol, Barrera, Esteve i Mestres anaven a la presó de Cartagena. Des de Cadis, Companys va endegar la reorganització de l'ERC, a través de l'excalcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer, que es trobava en llibertat des de les acaballes de febrer. L'objectiu prioritari era depurar el partit. En això, la fugida de Dencàs i Badia a l'exili i les maniobres propagandístiques posteriors per fer recaure el gruix del fracàs dels Fets d'Octubre en les JEREC van ajudar a desplaçar aquest sector del partit. També el fet que estigués aplegada a Cadis l'ala menys tolerant amb els separatistes i a la vegada socialment més radicalizada hi va

⁷⁸⁸ Tarradellas, J., 'Entrevista', *L'Instant*, 26 de juny de 1935, p.6

contribuir.⁷⁸⁹ Tarradellas compartia la visió d'anar, si no a un partit únic –pretesament l'Esquerra–, sí a un front d'esquerres:

És necessari que ben aviat els nacionalistes d'esquerra tinguin una unitat de pensament, i en cada instant una decisió ferma inexorable per tal que la seva política sigui eficient, i si és així nosaltres estem convençuts que aquesta unió tindrà la noble ambició de fer una política per a governar Catalunya sense caure en confusionismes.⁷⁹⁰

Si bé Tarradellas mostrava les seves reticències perquè no estava segur del rumb que prendria l'ERC, ni quin sector prevaldria.⁷⁹¹ De fet, el propi Companys era més partidari d'anar a la unió de les esquerres que no pas Pi i Sunyer qui, per la seva antiga pertinença al PCR, tenia tirada cap al pacte amb l'Aliança Republicana Catalana. A més, era contrari a la unió amb el PNRE, principalment perquè arran de la 'crisi de gener' les relacions amb Lluhí havien quedat malmeses. Segons el mateix Companys, l'ex-alcalde "a Lluhí li té odi".⁷⁹² A partir del juliol, però, amb la constitució del Comitè d'enllaç de la Coalició d'Esquerres Catalanes –amb l'ERC, el PNRE, l'ACR i l'USC–, la situació es va anar clarificant. A l'agost, anticipant quin sector s'imposava i la línia futura que prendria l'ERC, des de *La Humanitat* es quasi expulsà les JEREC. Fent palès que, si no deixaven la seva actitud separatista, no podrien actuar en el marc del partit. Un aspecte, sens dubte, tranquil·litzador per Tarradellas i els lluhins. La renúncia de Tarradellas al càrrec de secretari general del PNRE va quedar segellada a partir del desembre de 1935 quan Casanelles el va rellevar. Amb tot, i evidenciant que no havia deixat la política, Tarradellas va continuar formant part del Consell general d'actuació política del PNRE. El qual, sí que havien deixat, per exemple, Ventalló, Vilalta i Quero, d'entre els seus fundadors.⁷⁹³ Davant la imminent convocatòria d'eleccions, Tarradellas comentava com creia que s'havien de presentar les esquerres a les eleccions:

⁷⁸⁹ Culla i Clarà, J.B., (1977), p.315; Alquézar, R., 'Carles Pi i Sunyer, alcalde de la Barcelona republicana' a Vilanova, C., (ed.) (1995) *Carles Pi i Sunyer : Barcelona : 1888-1971*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, pp.101-154; Dencàs, J., (1935) *El 6 d'octubre al Palau de Governació*, Barcelona: Mediterrànea; Foix, P., (1935) *Barcelona, 6 d'octubre*, Barcelona: Editorial Cooperativa Popular; Cruells, M., *El 6 d'octubre a Catalunya*, Barcelona: Pòrtic, pp.126-127

⁷⁹⁰ *La Rambla*, 'Orientació política', 28 de gener de 1935, n.285, p.1

⁷⁹¹ *Las Noticias*, 21 d'abril de 1935; *La Rambla*, 'Josep Tarradellas ha parlat a Montblanc', 22 de juliol de 1935, p.4; *Aires de la Conca*, 27 de juliol de 1935, p.6

⁷⁹² Carta de Companys a Ossorio y Gallardo a González, A., & Bou, G., (2007) *La creació del mite Lluís Companys*, Barcelona: Base, p.276

⁷⁹³ Ivern, M. D., (1989), p.198; Culla i Clarà, J.B., (1977), p.359

Les esquerres al meu entendre, és completament necessari que vagin unides en les vinents eleccions, ben entès, però, que això no vol pas dir que hàgim de caure en aquell tòpic tan en boga en certs polítics, que ens diuen; ara tots units per tal de vèncer l'adversari, i després de la victòria examinarem les conseqüències que aquesta pot portar en el destriament dels idearis polítics dels partits i de les actuacions dels homes colligats. En això, encara que sembla que ningú no hi estigui d'acord en teoria, l'experiència desgraciadament ens ensenya que aquest tòpic esdevé massa vegades una realitat i és molt possible que es repeteixi; si fos així, entenc que fóra un greu error.

Quant a Espanya, no dubto que els seus homes d'esquerra sabran unir-se també, sense deixar cadascú el seu ideari polític, però amb el desig de fer una obra de govern positiva.

Referent a Catalunya, crec que cal mantenir la unió fa temps dura a terme i, si és possible, ampliar-la amb tots aquells nuclis que acceptin els nostres principis nacionalistes i esquerristes. Però seria greu error que algú cregués que hom pot anar a unes noves eleccions mantenint el pensament i la direcció política que va produir la primera coalició electoral de les esquerres catalanes.

A Catalunya, d'aleshores ençà, s'han produït prou fets perquè no es puguin manenir més actituds equívokes i confusionistes, tant dintre els principis de nacionalisme com d'esquerrisme. Per tant, jo crec que si abans de la consulta electoral els Partits d'esquerra no tenen el coratge i la decisió ferma d'anar a una revisió pregonada dels principis i de les futures actuacions polítiques del nostre país, entenc que també es podran guanyar eleccions; desgraciadament, però, em temo que no els podran fer massa il·lusions aquells que es creuen que per a triomfar n'hi ha prou amb saber conduir el sentimentalisme del nostre poble amagant-li –uns conscientment i els altres inconscientment– els seus propis defectes i experiències passades, car a la llarga el fracàs de les esquerres seria inevitable.⁷⁹⁴

Finalment, a les acaballes de gener, davant la convocatòria d'unes noves eleccions a Corts, el 16 de febrer de 1936, Tarradellas va visitar Lluhí i Companys a Cadis. El 5 de febrer el PNRE va entrar a formar part del Front d'Esquerres de Catalunya encapçalat per Companys, amb Lluhí i Casanelles a les llistes. De nou, però, Tarradellas es va resistir a formar part de la candidatura. El Front va instal·lar el comitè electoral de Barcelona-circumscripció –la llista de la qual encapçalava Lluhí– a la seu de La Falç. El vespre de la nit electoral, Tarradellas i Pi i Sunyer van fer una ronda plegats pels diversos centres de la coalició. L'àmplia victòria obtinguda pel Front d'Esquerres a Catalunya i pel Front Popular d'Azaña a la resta de la República van dur al restabliment de la Generalitat, i a l'alliberament i restitució de Companys al capdavant del poder autònom. El diumenge, 1 de març de 1936, Tarradellas va anar a Castelldefels per rebre Companys i Lluhí, en el seu retorn de la presó. Aquell mateix dia, Companys va confirmar en el càrrec el mateix Govern suspès arran dels Fets d'Octubre. Assumint ell, interinament, la cartera de Governació que ocupava Dencàs, i que a partir del 20 de març passaria a mans de Josep M.

⁷⁹⁴ *Última Hora*, 'Com s'han de presentar les esquerres a les possibles eleccions?', 8 de novembre de 1935

Espanya, que havia coincidit en la seva joventut a la facultat de Dret amb Companys i havia virat des de la Lliga en temps de la Mancomunitat a adherir-se a l'ERC, l'any 1932.⁷⁹⁵

Fig.28 Tarradellas entre la gernació que va anar a rebre a Castelldefels el president Companys i Joan Lluhí Vallescà en el seu retorn de la presó de Cadis, l'1 de març de 1936 (AMTM)

Al març, Tarradellas va fer un altre dels seus viatges professionals per Centre-Europa. Les desfilades dels nacionalsocialistes que va presenciar a Alemanya li van causar una gran impressió. En retornar, junt amb Xirau i Casanelles es va reunir amb Companys. En sortir, el President va declarar que aquests “li havien ofert el seu concurs a fi de realitzar l’obra de Govern que les circumstàncies imposen” i que Lluhí n’estava informat. Una maniobra política de Companys per reincorporar-los a l’Esquerra, que va sorprendre Tarradellas. Lluhí es considerava ja desvinculat del PNRE i només es tractava de decidir si hi hauria una fusió del Partit amb l’ERC o si es farien adhesions individuals. A mitjans d’abril, Companys va donar compte d’una nova visita de Tarradellas, aquesta vegada amb Quero, Vilalta i Ventalló per tractar la qüestió de l’ingrés a l’ERC. A finals de mes, Xirau trameté en nom seu i de Tarradellas el condol i condemna per l’assassinat dels germans Josep i Miquel Badia a mans de la FAI. Ambdós eren els darrers diputats del PNRE que quedaven al Parlament després de la renúncia de Comas per entrar com a magistrat al Tribunal de Cassació al maig de 1934, i de Casanelles i Lluhí per incompatibilitat

⁷⁹⁵ *La Vanguardia*, ‘Queda ultimado el Frente Popular’, 31 de gener de 1936, p.7; Ivern, D., (1989), p.198; Udina, E., (1978), p.112; *La Vanguardia*, ‘En la Juventud Nacionalista La Falç’, 18 de febrer de 1936, pp.9-10; ‘Llegada del Gobierno de la Generalidad de Cataluña’, pp.8, 10; Manent, A., (1998) *Josep Maria Espanya, conseller de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona: Dalmau editors; Manent, A., (dir.) ‘Espanya i Sirat, Josep Maria’ a *Diccionari dels catalans d’Amèrica*, vol. II, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992: 173-174

amb el càrrec de diputat a Corts. Com a diputat en aquest període, Tarradellas a penes si va intervenir en la comissió de reforma del reglament de la Cambra, al març de 1936.⁷⁹⁶

El 5 de maig, Tarradellas va ser escollit president de La Falç –sense especificar-se si per a fer-ho possible hi havia hagut un canvi en els estatuts–, després que aquesta recobrés l’activitat de la mateixa manera que l’havia aturat.⁷⁹⁷ En l’entretant, el 10 de maig, Azaña va ser nomenat president de la República i tres dies després, Santiago Casares Quiroga fou nomenat president del Consell de ministres i ministre de la Guerra. Lluhí va dimitir com a conseller de Justícia i Dret per ocupar el ministeri de Treball, Sanitat i Previsió, i Casanelles va esdevenir-ne sotsecretari. Pels volts del dia 15, Tarradellas i Xirau van integrar-se a la majoria parlamentària de l’ERC, i en el marc d’una reordenació del govern Companys, el nom de Tarradellas sonava per ocupar Governació. Cartera, però, que va mantenir Josep M. Espanya. Comas va entrar per Lluhí.⁷⁹⁸

Poc després, el 21, 23 i 24 de maig al saló d’actes del CADCI es va celebrar el congrés que certificaria la reaparició d’Estat Català, liderat per Dencàs i deslligat de la disciplina de l’ERC. Els dirigents històrics –Gassol, Aiguader i altres– de l’Estat Català de Macià que havia quedat refós en la creació de l’Esquerra, però, van romandre dins aquest partit. En les setmanes posteriors es fusionarien en el nou Estat Català el Partit Nacionalista Català (PNC) i Nosaltres Sols!⁷⁹⁹ De la seva banda, amb més temps per dedicar als seus negocis, Tarradellas el 27 de maig va constituir la companyia Botònia S.A. amb els socis Emili Roig Trius, Joan Carbonell Aulestia i Antonio Medina Palazón. Com havia passat en el cas de Fotograbados Exprés Tarradellas hi participà amb 50.000 pessetes essent representat pel seu cunyat Ramon Tomàs Torruella.⁸⁰⁰ En començar el juliol, Tarradellas va ser nomenat tresorer de la junta directiva de l’Ateneu

⁷⁹⁶ Febrés, X., (1985), p.47; *La Vanguardia*, ‘El señor Companys propugna la incorporación de nuevos elementos a la política del Gobierno’, 25 de març de 1936, p.6; *El Be negre*, ‘Com s’escriu la història’, 1 d’abril de 1936, p.2; *Diari de Sessions* del Parlament de Catalunya, n.211, 28 de març de 1936; *La Vanguardia*, ‘El PNRE se ha fusionado con la Esquerra’, 16 de maig de 1936, p.17

⁷⁹⁷ *La Vanguardia*, ‘La Juventud de La Falç’, 6 de maig de 1936, p.7; La resta de la junta estava formada com a vicepresident primer, Antoni Ventós; vicepresident segon, Enric Fontbernat; secretari, Marcel Massip; vicesecretari, Andreu A. Artís; tresorer, Joan B. Peyrató; comptador, Joan Pou i Mascarella; vocals Ricard Altaba, Antoni Soler, Fermí Tubau, Josep Bosc, Joan Herrera, Lluís Amat i Joan Boada; *Memòries de Miquel Albert Barris...*

⁷⁹⁸ *La Vanguardia*, ‘El Gobierno de la Generalidad en crisis’, 24 de maig de 1936, p.9

⁷⁹⁹ Rubiralta, F., (2003) *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)*, Barcelona: PAM, pp.43-48; Rubiralta, F., (2010), pp.234-240

⁸⁰⁰ Acta de constitució de Botònia. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

Barcelonès que presidia Amadeu Hurtado.⁸⁰¹ El 21 de juny, en l'aniversari de la mort de Martí i Julià, Tarradellas va participar amb La Falç en la inauguració d'un monument dedicat a la seva memòria.⁸⁰²

Càrrecs C.P	Abril 1934 ⁸⁰³	05.05.1936 ⁸⁰⁴	16.12.1937 ⁸⁰⁵	24.04.1938 ⁸⁰⁶
President honorari	Francesc Macià	Francesc Macià	Francesc Macià	Francesc Macià
President	Manuel Sandé	Josep Tarradellas	Jaume Casanovas	Jaume Casanovas
Vicepres. 1er	Marcel Massip	Antoni Ventós		
Vicepres. 2on	Vicenç Munné	Enric Fontbernat		
Secretari 1er	Canet Pellicer	Marcel Massip		Fernando Calvo
Secretari 2on	Josep Folch	Andreu A. Artís		
Tresorer	R. Dalmau	Joan B. Peirató		Alfonso Lloret
Comptador	Joan Fernández	Joan Pou i Mascarella		José Falguera
Vocal 1er	Agustí Moliné	Ricard Altaba		Fermí Tubau
Vocal 2on	Antoni Solé	Antoni Solé		Lluís Balcells
Vocal 3er		Fermí Tubau		
Vocal 4rt		Josep Bosc		
Vocal 5è		Joan Herrera		
Vocal		Lluís Amat		
Vocal		Joan Boada		

Taula 5 Consells directius de la Joventut (Nacionalista) La Falç (1934-1938/9) (Elaboració pròpia)

⁸⁰¹ *La Vanguardia*, 'La nueva junta directiva del Atenu barcelonès', 5 de juliol de 1936, p.9. La resta de la junta la formaven com a vicepresident, Pere Domènech; secretari, Joan Santamaria; vicesecretari, Alfred Dorca; comptador, Josep Barbey; bibliotecari, Carles Capdevila; conservador, Josep Bardolet; vocals, Ramón Compte, Josep Dunyach, Odón Duran de Ocón, Josep Gifreda, Gustau Gilí i Alfons Maseras.

⁸⁰² *La Vanguardia*, 'Inauguración del monumento al doctor Martí i Julià', 23 de juny de 1936, p.6

⁸⁰³ *Butlletí de la Joventut La Falç*, 1934, abr/maig, n.13, p.3

⁸⁰⁴ *La Vanguardia*, 'La Juventud de La Falç', 6 de maig de 1936, p.7

⁸⁰⁵ *La Vanguardia*, 'Tres camiones con ropas', 16 de desembre de 1937, p.6

⁸⁰⁶ *La Vanguardia*, 'El XX aniversario de la fundación de La Falç', 26 d'abril de 1938, p.8

Pel juliol, els dirigents de la Generalitat estaven assabentats del propòsit d'una insurrecció militar contra la República. Bona part de les informacions que així ho indicaven provenien de les pròpies casernes militars i la Unión Militar Republicana Antifascista (UMRA). A Casanelles, a més, un empresari amic de la família l'havia alertat que els generals Franco, Mola, Goded i altres preparaven un sollevament. Casanelles li ho va contar a Lluhí. L'alçament militar estava preparat per entre els dies 10 i 20 de juliol, i l'assassinat del líder monàrquic José Calvo Sotelo, el 13 de juliol, va precipitar els esdeveniments.

Tarradellas va anar a Madrid a finals d'aquella setmana. No queda clar si per qüestions professionals o per, d'acord amb les informacions de què es disposaven, provar d'ajudar a influir en prendre una decisió a l'entorn del Govern espanyol. El 16 de juliol va tenir una audiència amb Azaña.⁸⁰⁷ Després, junt amb Lluhí, va entrevistar-se amb Casares Quiroga, president del Consell de Ministres i Ministre de la Guerra, amb qui mantenia una bona relació. Malgrat la insistència del perill imminent, Tarradellas va constatar que la reunió va ser un fracàs:

Jo li vaig fer part no solament dels rumors, sinó de fets ben concrets que per intel·ligència, fins i tot la més mínima, demostraven clarament que s'estava preparant un cop d'Estat. La impressió que em va causar Casares era deplorable. Jo anava a veure'l amb Lluhí que era ministre de Treball. A mitja conversa ens etzibà: [...] "Yo sé que no pasará nada".⁸⁰⁸

Decebut, Tarradellas va tornar en cotxe a Barcelona el 17 a la nit passant per València. Lluhí l'havia alertat del perill de passar per l'Aragó, donat que a la província de Saragossa se sabia que hi havia un focus militar totalment disposat a la rebel·lió contra la República. El dissabte 18, assabentat ja de la insurrecció al Marroc, Tarradellas va anar a Cervelló a veure la seva família. Antònia i Montserrat, que hi passaven temporades sobretot quan ell era de viatge perquè els metges havien recomanat "aires més purs" a Montserrat i per no estar soles a Barcelona, ja s'hi van quedar. Ell va tornar a Barcelona.⁸⁰⁹ Aquella mateixa nit, el seu amic Casanelles, que havia

⁸⁰⁷ Brusco, R., (2003) *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya*, Lleida: Ed. El Jonc, p.21; Soler Serrano, J., (1977), p.79; *La Vanguardia*, 'En la presidencia', 16 de juliol de 1936, p.24; Casanelles, J., (1991), pp.176-177

⁸⁰⁸ Udina, E., (1978), p.119

⁸⁰⁹ Udina, E., (1978), p.120-121; Arbós, A., (1988), pp.27-28; Febrés, X., (1985), p.34; Bonamusa, F., 'Josep Tarradellas'; Guarnier, V., (1980) *L'Aixecament militar a Catalunya i la Guerra Civil*, Barcelona: PAM, pp.87-91; Paz, A., (1988) *19 de juliol del '36'*, Barcelona: Hacer, p.69; Romero, L., (2006) *Tres días de julio, 18, 19 y 20 de julio*, Barcelona: Ariel, pp. 25-35

fet el viatge gairebé en sentit invers per celebrar amb la seva germana Carme el seu sant el dia 16, va agafar l'express nocturn de Barcelona a Madrid. De matinada, el tren fou interceptat a Calataiud pels rebels. Casanelles fou detingut i posteriorment traslladat junt a altres presoners a Pamplona. No tornaria a ser lliure fins que Tarradellas aconseguiria bescanviar-lo per Josep Maria Milà i Camps, comte del Montseny a finals de novembre, després de moltes gestions amb la intervenció dels governs francès i alemany.⁸¹⁰

El dia 18 es van solleva les guarnicions de Navarra, Aragó, Castella la Vella i Andalusia. A la tarda es va suspendre el tercer Congrés Nacional ordinari que l'ERC havia de celebrar. La matinada del diumenge 19 de juliol de 1936 els crits provinents del carrer van despertar Tarradellas. Quan se li acumulava feina, tenia per costum de quedar-se a dormir al seu despatx a l'edifici del Casal del Metge al carrer Tapineria, 10, de Barcelona. En desvetllar-se a quarts de sis, Tarradellas ja era conscient del què passava; els facciosos s'havien sollevat també a Catalunya, després de fer-ho al Protectorat del Marroc el dia 17 i l'endemà en altres indrets de la República. Tarradellas, a quatre passes de la plaça de la República, va anar de seguida al Palau de la Generalitat. Allí, Frederic Rahola, secretari del conseller de Finances, Martí Esteve, l'informà que Frederic Escofet, comissari d'Ordre Públic, havia decidit que Companys es traslladés Comissaria d'Ordre Públic, a Via Laietana per evitar que es repetís el succeït en els Fets d'Octubre.⁸¹¹ S'hi van dirigir plegats. Tarradellas, en perspectiva, va donar diverses versions, més o menys coincidents, del succeït aquella matinada:

Vaig treballar fins tard al meu despatx, un local que havia llogat al Sindicat de Metges, i em vaig posar a dormir allà mateix, en el sofà, com feia sovint quan tenia molta feina. Temia que arribés a Barcelona el que ja havia començat al Marroc. Per això vaig tornar a Barcelona després d'haver visitat la família a Cervelló. Em van despertar cap a les quatre de la matinada crits al carrer. Vaig sortir de seguida i em vaig trobar amb el diputat de Lleida Jordi Estadella que també dormia allà i em va comunicar la rebel·lió. [...] Pels carrers no hi havia ningú. Jo anava a peu, en un ambient molt enrarit. Em vaig trobar Frederic Rahola i em va dir que per mesura de seguretat i per evitar el que va passar el 6 d'octubre, el capità Frederic Escofet s'havia emportat Companys a la Comissaria d'Ordre Públic, a la Via Laietana. Vaig anar allà amb Rahola.⁸¹²

⁸¹⁰ Casanelles, J., (1991), pp.179-182; Carta de Joan Casanelles a Josep Tarradellas des de St. Jean de Luz, 24 de novembre de 1936. Fons correspondència amb Joan Casanelles (AMTM)

⁸¹¹ Govern de la Generalitat & Tarradellas, J., (2008) *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya*, vol. I, Barcelona: Ed. Dau, p.48; Udina, E., (1978), pp.120-121; Arbós, A., (1988), pp.27-28; Febrés, X., (1985), p.34

⁸¹² Udina, E., (1978), p.122

També:

El 18 de juliol jo em trobava al marge de la política activa, no formava part de cap partit [...] Tenia el meu despatx de representant a la Via Laietana, davant del Foment del Treball. La meua família era a Cervelló i em quedava molts dies a dormir a Barcelona, a les dependències del Sindicat de Metges, que disposava d'habitacions i restaurant, com un hotel. [...] La matinada del 19 de juliol, a les cinc o les sis, vaig començar a sentir trets. En sortit, comprovava que les coses anaven malament. La primera decisió va ser traslladar-me al Palau de la Generalitat a les sis del matí. Jo era diputat del Parlament, però en aquell moment no tenia cap relació amb el govern de la Generalitat, ni amb el president Companys. No teníem afinitat d'idees, però sí un cert tracte personal. Al Palau, no hi havia ningú. Només vaig trobar-hi una persona, un noi jove que corria per allà. Era Frederic Rahola, que havia estat secretari del conseller Martí Esteve. En preguntar-li sobre el president, em va informar que s'havia traslladat a la Prefectura de Policia de la Via Laietana.⁸¹³

I encara:

El 19 de juliol de 1936 jo em trobava al meu despatx de representant de comerç a l'edifici del sindicat de metges a la Via Laietana. Al costat del despatx hi disposava d'un petit dormitori, on em quedava els dies que no tornava a Cervelló. Cap a les sis del matí vaig sentir que engegaven trets contra el Foment, que es trobava molt a prop. Em vaig llevar i em vaig dirigir al palau de la Generalitat. Em van comunicar que el president Companys no hi era, havia marxat a la comissaria de la Via Laietana. M'hi vaig presentar conjuntament amb en Frederic Rahola, l'havia trobat a la Generalitat, on feia de secretari de Martí Esteve.⁸¹⁴

En arribar a la Comissaria i entrar Tarradellas al despatx on era Companys, aquest, agre, etzibà:

–Què hi fots tu aquí?

–He anat a la Generalitat –respongué Tarradellas–, m'han dit que eres aquí i he vingut. Sóc diputat del Parlament de Catalunya i em vinc a posar a les teves ordres.⁸¹⁵

Companys, malgrat el tracte fred que feia mesos que mantenien, li demanà de quedar-se. El President sembla que va trobar-se sol davant la poca assistència de consellers i diputats, llevat d'alguns com Francesc Ferreras i Duran i Joan Soler i Bru, a ajudar-lo en aquells primers moments, encara que això no és clar i les circumstàncies de cadascú són diverses. Casanovas, per exemple, hauria quedat bloquejat a casa seva al carrer Diputació, contra la seva voluntat. D'altra

⁸¹³ Arbós, A., (1988), pp.27-28

⁸¹⁴ Febrés, X., (1985), p.34

⁸¹⁵ Generalitat de Catalunya, (1999) *Frederic Escofet, un militar al servei de Catalunya*, Barcelona: Generalitat, pp.247,253

banda, sembla que Dencàs també hi hauria anat, però el seu ajut va ser rebutjat.⁸¹⁶ Amb l'acció d'aquella matinada, Tarradellas rellançava la seva carrera política. L'oportunitat del gest en aquell moment clau i les seves aptituds el durien a convertir-se en el conseller més rellevant dels successius governs Companys durant la Guerra Civil.⁸¹⁷

⁸¹⁶ Casanovas Casacuberta, J., (1996), p.167; Rabassa, J., (2006), p.125

⁸¹⁷ Porcel, B., (1977), p.54; Pelegrí, A., (1996) *Catalans entre la falç i les fletxes*, Barcelona: Oikos-Tau, p.43; Termes, J., (2007) *Història de Combat*, Catarroja: Afers, pp.326-328; Martín Ramos, J. L., 'Tarradellas en la primera etapa de la guerra civil', *L'Avenç*, n.300, març, 2005: 14-20

Epíleg

L'etapa de la biografia de Josep Tarradellas que comença el juliol de 1936 amb l'inici de la Guerra Civil i clou el gener de 1939 amb l'inici de l'exili té prou entitat per merèixer un estudi propi que, per les raons descrites en la introducció, no és objecte d'aquesta tesi. Amb tot, en aquest període tindran lloc uns fets i, sobretot, uns enfrontaments personals entre Tarradellas i altres personatges rellevants del moment que, d'alguna manera, clouen els enfrontaments ja mantinguts en l'etapa fins l'any 1936. El present epíleg pretén només esboçar aquests episodis per, d'una banda, tancar les línies de fuga que s'havien obert en el període republicà i, de l'altra, per assenyalar les incardinacions del període de la Guerra Civil amb el passat per a una recerca futura. L'eix, doncs, d'aquest epíleg és la relació de Tarradellas amb Joan Casanovas, Joan Comorera, Josep Dencàs, Lluís Companys i la Joventut Nacionalista La Falç.

Després del fracàs del sollevament rebel a Catalunya a finals de juliol de 1936 es va crear el Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA), com a òrgan preponderant del poder revolucionari a Barcelona. El Comitè va quedar constituït per la CNT-FAI, UGT, PSUC, POUM, ERC, AC, Partit Republicà d'Esquerra (PRE) i la UdR i va erigir-se com l'interlocutor directe dels sectors revolucionaris amb el poder legal, la Generalitat. Sense un nomenament específic, Tarradellas, junt amb Antoni Solé Torné, directiu de La Falç, va actuar d'enllaç entre ambdós 'poders'. Aquesta posició va ser segurament més el fruit del seu afany de tornar a estar en la primera línia política, que no pas el resultat d'un "regal enverinat" de Companys, com el polític cervelloní suggeriria més endavant. Tarradellas va aprofitar molt bé la possibilitat que li oferia el 'càrrec' de tractar els anarcosindicalistes per guanyar-se ben aviat la seva confiança. En pocs dies va passar de no conèixer-los a establir complicitats amb dirigents cenetistes com Joan García Oliver o el faista Aurelio Fernández.⁸¹⁸

⁸¹⁸ Pozo González, J. A., (2012) *Poder legal y poder real en la Cataluña revolucionaria de 1936*, Sevilla: Espuela de Plata, pp.292-293; (2012) *La Catalunya antifeixista. El govern Tarradellas enfront de la crisi política i el conflicte social. Setembre 1936- abril 1937*, Barcelona: Edicions Dau; Pagès, P., (2007) *Cataluña en guerra y en revolución (1936-1939)*, Sevilla: Espuela de Plata, pp.66-70; *Joventut La Falç*, 1934, abr/maig, n.13, p.3; *La Vanguardia*, 'La Juventud de La Falç', 6 de maig de 1936, p.7; Pozo González, J. A., (2012), p.99; Batalla, R., (2010) *Jaume Miravittles i Navarra. Intel·lectual, revolucionari i home de govern. Els anys joves 1906-1939*, Tesi doctoral, UAB, pp.406-416; Martín Ramos, J. L., 'La Generalitat i l'ordre públic durant la Guerra Civil' a Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, (2011) *Ordre públic i violència a Catalunya (1936-1937)*, Barcelona: Ed. Dau, pp. 9-50; Ros Serra, J., (1995) *La memoria és una decepció*, Barcelona: Ed. Mediterrània, p.143; García Oliver, J., (1978) *El eco de los pasos*, Barcelona: Iberica de ediciones y publicaciones, pp.212-213

El 31 de juliol, Companys va encomanar la missió de formar govern a Joan Casanovas, president del Parlament, que va donar entrada al PSUC en un consell que Tarradellas ocupava la cartera de Serveis Públics. Aquest, descontent amb l'entrada dels comunistes i de l'obtenció d'una conselleria de poc relleu, va maniobrar amb García Oliver per tal de fer caure el primer govern Casanovas. Una setmana després, el 6 d'agost, Casanovas encapçalava un segon executiu, sense el PSUC, i amb Tarradellas afegint la cartera d'Economia a la de Serveis Públics. El joc d'entrades i sortides s'havia d'entendre per la visió favorable de Casanovas envers els comunistes liderats per Comorera, enfront a la visió de Companys i Tarradellas de mantenir un equilibri estable amb la CNT-FAI. La posició d'ambdós no responia a altra cosa que a la visió del catalanisme d'esquerres de dominar els afiliats a la Confederació i als seus simpatitzants, davant uns comunistes que en començar la Guerra encara apareixien com un poder incipient. Per contra, Casanovas veia, sobretot en la FAI, al sector 'anticatalà' causant de nombrosos desordres durant l'etapa republicana. En aquest sentit, compartia la visió del nacionalisme radical envers els faistes.⁸¹⁹

Fig.29 Govern Casanovas, 31 de juliol de 1936. Tarradellas és el tercer per la dreta (AMTM)

Després d'un mes i mig, el 26 de setembre, Tarradellas guanyaria la partida a Casanovas i aconseguiria apartar-lo de l'executiu per ocupar ell la conselleria primera, a més de la cartera de Finances. La ingovernabilitat dels consells de Casanovas –incapaç de controlar el contrapoder

⁸¹⁹ Martín Ramos, J. L., 'Esquerra Republicana durante la guerra civil', Seminari d'Història. Departament d'Història Social i del Pensament Polític, UNED, curs 2007-8 [on-line a <http://www.ucm.es/info/historia/ortega/5-08.pdf>]; Martín Ramos, J. L., 'Tarradellas en la primera...'; Solé i Sabaté, J. M., & Dueñas, O., 'Proveïments, serveis públics i comunicacions (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2009) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. II, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.217-218

exterior que representava el Consell de Milícies– deixava pas a un executiu on entraven comunistes i cenetistes amb Tarradellas com a àrbitre i liquidant el CCMA. Tarradellas tornava a vèncer Casanovas com havia fet ja el desembre de l’any 1931 quan l’havia rellevat com a conseller de Governació. La bona tasca realitzada com a secretari particular de Macià li havia valgut el càrrec, en el què havia desplegat una enorme activitat en contraposició a la pobra tasca del seu predecessor. Aleshores, Casanovas havia aconseguit resistir l’embat obtenint la vicepresidència i la cartera de Foment, però, l’aparent èxit havia durat poc. A l’octubre de 1932 havia desaparegut dels consells, fins que Companys l’havia recuperat en començar la Guerra. En un moviment del President, que no era res més que una còpia del què havia fet Azaña al Govern espanyol, situant al capdavant del Consell de Ministres, a l’aleshores president de les Corts, Diego Martínez Barrio, per reforçar-ne la legitimitat. Escassos dos mesos després, arran del tèrbol afer Rebertés, Casanovas seria convidat a exiliar-se. La victòria de Tarradellas sobre ell es podia considerar completa.⁸²⁰

El paper de Tarradellas en la contenció de la influència creixent del PSUC –format de la confluència de quatre partits, un dels quals la USC–, amb Joan Comorera com a secretari general, també era la repetició d’una disputa anterior. En el període 1932-1933, a través de Rafael Ramis, l’home de Comorera a l’Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, la USC havia maldat per aconseguir-ne l’hegemonia. Una contesa, que Tarradellas com a conseller de Governació, havia guanyat en primera instància. Encara que arran de la crisi amb Macià, els marxistes havien recuperat posicions i que, malgrat un nou domini d’afins a l’ERC com Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat, acabaria dominant a través de la UGT.⁸²¹ Tarradellas defensava que entre els comunistes i la CNT era millor pactar amb aquesta darrera perquè tenia una base àmplia, mentre que els de Comorera “no són ningú i aspiren a dominar [...] a implantar una dictadura comunista”.⁸²² La lectura de Tarradellas minimitzava el creixement de la UGT, “l’instrument sindical” del PSUC, segons Comorera, a partir de 1936.⁸²³

⁸²⁰ Ucelay-Da Cal, E., ‘La ley del silencio: El complot nacionalista contra Companys, noviembre-diciembre de 1936’, a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 111-150

⁸²¹ Martínez Fiol, D. (2010), pp.120-121

⁸²² Azaña, M., (1996), pp.182-183

⁸²³ Ballester, D., ‘“L’instrument sindical” del PSUC durant la guerra civil: la UGT de Catalunya (1936-1937)’, Barcelona: Institut de Ciències Polítiques Socials, n.127, 1997, [on-line a <http://www.recercat.net/bitstream/handle/2072/1339/ICPS127.pdf?sequence=1>]; Ballester, D., (1998) *Els anys de la guerra: la UGT de Catalunya (1936-1939)*, Barcelona: Columna: Fundació Josep Comaposada, pp.181-187

En guanyar força la UGT, aquest va aparèixer com el sindicat contrari a la CNT i va encarnar la defensa d'un mínim d'ordre social i polític enfront a la imatge antiestatista de la Confederació. Això propiciaria que, entre altres, s'hi afiliessin nombrosos treballadors mercantils separatistes anticenetistes. Les actuacions de membres de la CNT-FAI en els primers moments de la Guerra Civil van aprofundir encara més en la visió des d'aquests sectors, però també des d'Acció Catalana i la Lliga, d'una Confederació plena de 'murciàns'. És a dir, d'immigrants d'altres parts d'Espanya que havien contribuït a trencar la pau social de Catalunya. Aquesta concepció dels anarcosindicalistes va arrossegar a Tarradellas, a ulls sobretot del nacionalisme radical català, a aparèixer com algú que acceptava i fins legalitzava el descontrol per part de les institucions de govern i la gestió administrativa de l'autonomia catalana. Poc importava si Tarradellas i Companys pactaven amb la CNT per 'controlar-la', per 'deixar-se que es cremés' en l'acció de govern o si es pretenia, com es clamava des d'alguns sectors de dins mateix de l'ERC, de sotstreure la CNT del domini anarquista de la FAI. Perquè per a l'Esquerra la CNT constituïa la tradició afiliativa i sindical 'catalana', enfront de la cultura socialista i comunista, identificada amb valors 'no catalans'. En el seu enfrontament amb Comorera, a partir dels Fets de Maig de 1937, Tarradellas, malgrat conservar fins al final de la Guerra la cartera de Finances, perdria la conselleria primera, i degut en bona part a la creixent influència del cònsul soviètic a Barcelona, Vladimir Antonov-Ovseenko, sobre Companys es pot considerar que la partida va caure del costat del comunista de Cervera. En el primer exili, les crítiques de Comorera envers Tarradellas no cessarien.⁸²⁴

En l'inici de la Guerra Civil, Tarradellas va tenir també un paper destacat en deixar fora de joc al nou Estat Català fundat per Dencàs. Segons Garcia Oliver, va ser Tarradellas mateix qui va argumentar que calia deixar els nacionalistes fermes fora del Comitè de Milícies aduint que Dencàs era un agent feixista. El de Sant Andreu havia argumentat en nombroses ocasions que no es considerava un 'feixista' i encara ho repetiria més durant l'exili. Sense necessitat d'entrar en una argumentació al voltant del concepte, el plantejament de Tarradellas era del tot lògic d'acord amb el seu propòsit de comptar i controlar la CNT. Els Fets d'Octubre havien evidenciat que sense el concurs de la Confederació –que no hi havia participat– no es podia endegar cap

⁸²⁴ Martínez Fiol, D., (2010), pp.168-172; Gallego, F., (2007) *Barcelona, mayo de 1937. La crisis del antifascismo en Cataluña*, Barcelona: Debate; Sánchez Cervelló, J., 'Velando armas en vísperas de mayo: las crisis catalanas' a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys...* 2012: 297-311; Caminal, M., (1984) *Joan Comorera. Comunisme i Nacionalisme (1939-1958)*, vol. III, Barcelona: Empúries, pp.214-215

mobilització. Per tant, prescindir d'Estat Català era deixar en clar davant els cenetistes el rebuig a les actuacions paralegals contra ells que les JEREC i Miquel Badia, recolzat per Dencàs, havien endegat des de la Comissaria d'ordre públic en els anys 1933 i 1934. Tarradellas, per tant, va jugar al seu favor aquesta opció i va contribuir a tallar la via col·laboracionista que plantejaven els intransigents. Personatges propers a ells en el si de l'ERC, com Joan Solé i Pla, provarien de fer-los participar en accions de salvament del patrimoni cultural per donar-los relleu i palesar que actuaven d'acord amb la Generalitat i contra els faistes. Però aquests intents, la fugida forçada de Dencàs a l'exili italià i, de nou, l'ombra de la participació d'EC en l'afer Rebertés de la tardor de 1936, van acabar laminant la visibilitat d'aquest sector.⁸²⁵

Tarradellas i Dencàs, però, mantindrien a l'exili una correspondència sovintejada i un tracte amical. La seva és una relació complexa que la documentació existent no permet d'acabar de dilucidar. D'una banda, la cordialitat que durant l'exili Tarradellas donaria a personatges amb els que s'havia enfrontat dificulta la lectura de la relació. De l'altra, Dencàs va fer recomanacions a Tarradellas per visitar metges parisencs per tractar la malaltia de la seva filla, Montserrat. Sembla que aquest també va ajudar a tramitar la renovació del passaport a Dencàs, qui no volia anar a l'oficina corresponent per no trobar-se amb cenetistes que l'acusesin de "feixista". Més endavant, el de Sant Andreu, establert a Tànger, hauria ajudat econòmicament a Tarradellas i es mostraria partidari del seu lideratge, apostant inclús per una política futura de pactes amb els polítics espanyols, rebutjant "actituds maximalistes". Fins i tot, ja en els anys vuitanta les vídues d'ambdós, Antònia Macià i Raimonda Cararach mantindrien un tracte afectuós fins al final.⁸²⁶ Tarradellas diria de Dencàs que "era una bellíssima persona a títol individual, però era excessivament apassionat".⁸²⁷ També que "fuimos grandes amigos, y diputados al mismo tiempo. [...] A mi modo de ver, Dencás no era lo que creía la gente, sino un tímido que por reacción quería demostrar todo lo contrario, y eso le conducía a ciertos extremismos".⁸²⁸

⁸²⁵ García Oliver, J., (1978), p.177; González Vilalta, A., 'Ahora con al Italia fascista. ¿Todavía el plan blasi en 1938?' a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys...* 2012: 367-374; Martín Ramos, J. L., (1977) *Els Orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya: 1930-1936*, Barcelona: Curial, pp.172-180

⁸²⁶ Cartes de Josep Dencàs a Josep Tarradellas, 26 de gener de 1945 i 25 de març de 1945 Arthez-d'Armagnac, Landes (França); 4 d'agost de 1945, 15 de desembre de 1945, 15 de febrer de 1946 i 19 de setembre de 1946, Villeneuve de Marsan, Landes (França); 26 de març de 1950, Tànger; Cartes de Josep Tarradellas a Josep Dencàs, 22 d'abril de 1950, París; 15 d'abril de 1961, (?). Correspondència. Fons Josep Tarradellas (AMTM)

⁸²⁷ Febres, X., (1985), p.27

⁸²⁸ Soler Serrano, J., (1977), p.111

Més enllà, de tancar metafòricament els cercles dels pols mantinguts amb Casanovas, Comorera i Dencàs durant l'etapa republicana, el període de la Guerra Civil vindria caracteritzat per la relació Tarradellas-Companys. La progressió, altra cop fulgurant, del primer no aniria només lligada al seu *savoir-faire*. Darrera el joc d'entrades i sortides del Consell propiciat per Companys i que beneficiaven la capacitat de surar de Tarradellas, hi havien els moviments del President per mantenir l'equilibri enfront als anarcosindicalistes i els comunistes, però sobretot la necessitat de persistir ell en la presidència. En aquest marc, Companys va envoltar-se de personatges que, malgrat comptar amb una certa base, eren eminentment individualistes i no apareixien amb la capacitat de poder arrossegar sectors importants que el poguessin descavalcar de la Generalitat. Personatges, a més, que durant la Guerra van veure recompensat el seu companyisme –més o menys instrumental– amb càrrecs rellevants. Els casos més paradigmàtics d'aquest estol de figures eren Jaume 'Met' Miravittles, Josep Andreu i Abelló, i el propi Tarradellas.

Fig.30 Tarradellas, somrient, saluda al personal de la fàbrica n.1 de Badalona en una visita amb el president Companys, 31 d'agost de 1936 (AMTM)

El 'Met' Miravittles després de militar a l'Estat Català de Macià i al BOC, havia aterrat a l'Esquerra el 1934. Havia fundat el Casal Nacionalista Obrer Espartacus del districte VI com a plataforma de projecció i havia destacat per la seva campanya antidencasista arran dels Fets d'Octubre. A l'octubre de 1936 esdevindria Comissari de propaganda de la Generalitat. El què suposava que gairebé tota l'orientació propagandística del bàndol republicà a Catalunya passava

per les seves mans. Miravittles l'any 1932 havia titllat Tarradellas d'"irresponsable".⁸²⁹ Però durant la Guerra ambdós van col·laborar per ajudar a entrebancar els governs Casanovas. Miravittles, d'altra banda, també havia vist com es rebutjava l'ingrés a la CNT de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat que havia presidit –i des de la qual havia atacat Tarradellas– i com la UGT n'aconseguia l'hegemonia. No li resultava senzill, doncs, alinear-se amb Companys i Tarradellas contra els comunistes. De la seva banda, Josep Andreu i Abelló, havia presidit el Foment Nacionalista Republicà de Reus, des d'on havia participat en la fundació de l'ERC i que li servia de plataforma, essent aquesta una de les més rellevants d'entre les adherides a l'Esquerra a comarques. Andreu havia estat un diputat destacat en el Parlament i era companyista de primera hora, amic personal dels germans del President. En el marc de la Guerra, seria nomenat president de l'Audiència de Barcelona i del Tribunal de Cassació. La seva oposició als mètodes faistes l'enfrontaria a Dionís Eroles i Aurelio Fernández i seria víctima d'un atemptat del que sortiria il·lès. La seva fidelitat al President quedava fora de dubte.⁸³⁰

La tercera figura, i la que esdevindria més important era Tarradellas. Companys, malgrat que aquest mantingués el contacte amb els homes de La Falç, no podia considerar aquest ressort una amenaça per la seva hegemonia. Com s'ha vist, Tarradellas era un *outsider*, feia el seu camí sol, usant les eines més addients al seu abast, però no apareixia com un home que arrossegés les masses. En cas d'arribar el moment en què hagués deixat de ser útil –a partir dels Fets de Maig, si es vol–, Companys en podia haver prescindit sense haver de pagar cap preu. La vinculació de Tarradellas amb el President a la llarga, de resultes dels esdeveniments posteriors va ser molt útil al primer en el moment de rellevar Irla a la presidència de la Generalitat. La relació distant que ambdós havien mantingut en l'etapa republicana parlamentària seria, retrospectivament, fàcil d'esborrar. Tarradellas només havia de presentar com a credencial el fet d'haver estat el 19 de juliol dels primers en anar a trobar Companys i posar-se a les seves ordres i aparèixer al seu costat durant tota la Guerra. La bona relació entre ambdós quedava fàcilment en entredit d'acord amb les pròpies anotacions de Tarradellas en els moments de la retirada de Barcelona. Amb tot, Tarradellas, podria més endavant al·legar que ell, ni tan sols en aquells moments, no havia fet 'espantos', com ell mateix havia escrit.⁸³¹

⁸²⁹ Miravittles, J., (1932), p.40; Martínez Fiol, D., (2010), pp-181-182; Martín Ramos, J. L., 'Tarradellas...; Batalla, R., 'Jaume Miravittles...

⁸³⁰ *Memòries de Josep Andreu Abelló*; Poblet, J. M., (1976) *Memòries d'un rodamón*, Barcelona: Ed. Pòrtic, pp. 141-150

⁸³¹ Govern de la Generalitat & Tarradellas, J., (2009), pp. 1178-1179

A l'estiu de 1936, l'estatge de La Falç a la Rambla de les Flors, sota la presidència de Tarradellas, va acollir el comitè receptor de gèneres per al Comitè de Milícies Antifeixistes.⁸³² L'entitat va participar en l'acte de restitució a Barcelona del Castell de Montjuïc, encapçalat per Companys, desfilades, festivals benèfics, esportius i militars, en la Fira del Llibre, en la commemoració de l'11 de setembre i de la revolta dels Segadors, va promoure conferències i exposicions, entre altres, com havia fet durant tota la seva existència. També va prendre part en els homenatges a Francesc Layret, Ignasi Iglésias, els voluntaris catalans a la Gran Guerra, a Rafael de Casanova, a Martí i Julià, i a Macià.⁸³³ I també al seu dirigent i fundador, Enric Fontbernat, caigut a les Drassanes el 19 de juliol de 1936. Aquest va donar, a més, nom al fusell metrallador *Fontbernat* fabricat per la Comissió de les Indústries de Guerra a Catalunya, que dirigia Tarradellas.⁸³⁴

La Falç també va enviar homes al front, encara que se'n desconeix el nombre. La tercera centúria de la columna Lluís Companys destacada al front d'Aragó va rebre el nom de Joventut Nacionalista La Falç –encara que potser només oficiosament. L'impulsor d'aquesta denominació i qui des del front demanava que se'ls enviés una bandera de l'entitat, era el sergent Albert Caro. La columna Companys s'havia fusionat amb la Macià, aplegant prop de 1.300 homes, i havia sortit cap al front en començar el setembre de 1936. En el seu comiat a l'estació de França, no consta que hi anés Tarradellas, però sí que ho va fer Lluís Bru. L'Esquerra havia demanat als seus centres adherits o simpatitzants que movilitzessin els seus homes per formar part d'aquesta columna Macià-Companys. Sembla que la Joventut Republicana de Lleida, amb el fill d'Humbert Torres, Víctor, entre ells, va ser de les entitats que va aportar més homes. El Foment

⁸³² *La Vanguardia*, 'Donativos de generos', 27 de setembre de 1936, p.5; 'Donativos de La Falç', 25 d'octubre de 1936, p.5; 'Más donativos', 27 d'octubre de 1936, p.7; 'Donativo importante', 26 de gener de 1937, p.1; 'Donativos importantes', 16 de setembre de 1937, p.3

⁸³³ *La Vanguardia*, 'Cataluña rescata el histórico castillo', 25 d'agost de 1936, p.2; 'Ante el monumento a Rafael de Casanova', 11 de setembre de 1936, p.13; 'Los actos conmemorativos de ayer', 7 d'octubre de 1936, p.2; 'Festivales benéficos', 15 d'octubre de 1936, p.9; 'El XVI aniversario del asesinato de Francisco Layret', 27 de novembre de 1936, p.2; 'El III aniversario de la muerte del President Macià', 26 de desembre de 1936, p.1; 'Programa para hoy', 9 de febrer de 1937, p.3; 'Programa para mañana', 10 de febrer de 1937, p.2; 'Festival Deportivo Militar', 19 de març de 1937, p.5; 'Primera Feria del Libro', 5 de juny de 1937, p.2; 'Homenaje a Martí i Julià', 20 de juny de 1937, p.3; 'La conmemoración del 11 de septiembre', 10 de setembre de 1937, p.2; 'El XVII aniversario de la muerte de Francisco Layret', 30 de novembre de 1937, p.3; 'El nuevo orden económicosocial', 9 de desembre de 1937, p.3; 'El presidente Companys inaugura la exposición de homenaje al heroísmo al pueblo de Madrid', 21 de desembre de 1937, p.5; 'Acto conmemorativo de la revuelta dels Segadors', 4 de juny de 1938, p.8, 7 de juny de 1938, p.4; Homenaje a Fontbernat', 11 de setembre de 1938, p.4; 'Homenaje a Ignacio Iglesias', 8 d'octubre de 1938, p.2; 'El XX aniversario de armisticio de la Gran Guerra', 12 de novembre de 1938, p.3

⁸³⁴ Hernández, F. X., & Íñiguez, D., (2008) *La Columna Macià-Companys*, Barcelona: Fundació Josep Irla, p.41

Nacionalista República de Reus, feu de Josep Andreu i Abelló, n'aportà una vuitantena. La capacitat real de movilització de La Falç es desconeix.⁸³⁵

L'etern secretari de l'entitat, Miquel Albert Barris, va donar una visió crítica del què havia significat La Falç durant la Guerra:

Si anaveu al seu estatge tenieu que fer grans esforços per a no sortir desmoralitzat. En la seva sala d'actes s'hi exposava un mapa dels fronts de combat, la situació del qual sempre era més favorable als feixistes que el què era en realitat la situació de les forces en els indrets on s'hi lluitava. Els comentaris dels que concurríen en aquella casa eren francament derrotistes. [...] Els socis de la Falç els trobaves gairebé tots enxufats en serveis de la reraguarda amb caràcter d'imprescindibles tot i ocupar càrrecs auxiliars.⁸³⁶

Una afirmació aquesta, que venia corroborada per la tramesa d'una llista de socis sense feina i la consegüent petició de col·locació a Tarradellas per part de Marcel Massip i Josep Folch, que havien ocupat diversos càrrecs en la direcció de l'organització. Unes recomanacions a les que, d'altra banda, Tarradellas no accedia fàcilment. Folch el gener de 1937 se li queixaria que feia onze mesos que li demanava que col·loqués a Francesc Caro, soci de l'entitat i germà del sergent destinat al front de l'Aragó.⁸³⁷

Durant la contesa, els membres de La Falç no només van enfrontar-se a la cruïlla de la guerra, també van topar directament amb l'aspror de la *realpolitik*. El seu aleshores president, Lluís Bru, havia enviat el març de 1932 una carta de suport i adhesió a Edmond de Valera:

Honorable senyor:

A vós, bon patriota, guiatge dels irlandesos freturosos de llibertat, abnegat defensor de les llibertats polítiques de la vostra pàtria, us adrecem avui amb aquest missatge la veu amistosa dels fills de Catalunya que veiem amb simpatia el vostre desvetllament patriòtic i la tenacitat amb què sempre defenseu la integritat dels vostres sentiments nacionals.

De temps que ens haveu guanyat el cor i ens plau ara aprofitant l'avinentesa del vostre triomf electoral, ajuntar el nostre goig al que deveu sentir vós i els vostres abnegats compatriotes. En donar-vos l'enhorabona, a semblança d'aquells caminants que seguint una mateixa ruta, uns més ençà, altres

⁸³⁵ Ibid., pp. 37, 47, 51, 61; Carta de Josep Folch a Josep Tarradellas, 26 de novembre de 1936, Barcelona, (AMTM)

⁸³⁶ *Memòries de Miquel Albert Barris...*

⁸³⁷ Carta de Josep Folch a Josep Tarradellas, 26 de novembre de 1936 & 14 de gener de 1937, Barcelona, (AMTM)

més enllà, recolzen en animoses converses l'afany llur d'arribar al terme del viatge, així voldríem que interpretéssiu aquestes ratlles; un mateix sentiment ens guia; el de la llibertat de la nostra Pàtria. Uns més enllà, altres més ençà de la tasca empresa fem vots pel triomf definitiu que ens espera.

Visca Irlanda! Visca Catalunya!⁸³⁸

Davant la Guerra Civil, però, De Valera va mantenir la neutralitat de l'Estat Lliure d'Irlanda que presidia. Això, malgrat ser un catòlic devot i que l'*Irish Press*, l'òrgan del seu partit, Fianna Fáil, mostrés clara simpatia pels catòlics espanyols, sense ser obertament profranquista.⁸³⁹ Des del nacionalisme català no es va comprendre l'actitud de De Valera, i se li recordava que aquest havia estat del seu costat quan ells s'oposaven al domini anglès:

Catalunya, que quan Irlanda llultava per conquerir les seves llibertats i freturava l'escalf dels nacionalistes d'arreu del món, es posà a l'avantguarda dels defensors del vostre dret legítim i molts dels seus fills per aquest fet eren perseguits i maltractats per la policia monàrquica. Catalunya, que malgrat de trobar-se esclavitzada per un Estat opressor, es posà coratjosament al costat de la vostra Pàtria, de la noble Irlanda, a la qual els nacionalistes catalans donaven, amb veneració el títol de «Poble germà perquè la seva dissort era la nostra i les seves ofrenes les sentíem en la nostra carn viva.

Catalunya, en l'hora tràgica que centenars de milers dels seus fills reguen els fronts de combat amb llur sang i ofrenen llur vida en defensa de la República i de la llibertat, atacades amb premeditació i traiduria per militarisme professional i pel feixisme internacional, sofreix la decepció més profunda que podia esperar; la conducta del President de l'Estat Lliure d'Irlanda, d'aquell poble germà, a l'Assamblea de la Societat de Nacions, no ha estat pas digna d'un poble que ha conegut l'esclavatge. Edmond de Valera, no heu estat ni liberal ni generós: No sou, per tant, nacionalista. La Joventut La Falç desitja que Irlanda sigui eternament lliure.⁸⁴⁰

D'irlandesos tant n'hi va haver lluitant al bàndol republicà, en les brigades internacionals, liderats per membre de l'Exèrcit Republicà Irlandès (IRA), com en el bàndol rebel, el batalló dels *Blueshirts* liderats per Eoin O'Duffy.⁸⁴¹ Anant més lluny, d'acord amb la diplomàcia italiana, algú indeterminat representant La Falç hauria contactat l'advocat catalanista Francesc Maspons Anglasesell, perquè en nom d'aquesta, però també d'Estat Català i d'Unió Democràtica de Catalunya (UDC) presentés amb intermediació italiana a mitjans de novembre de 1936 a Franco la col·laboració separatista i catalanista per mantenir l'autonomia catalana a canvi que les

⁸³⁸ *La Humanitat*, 'Una carta de La Falç a De Valera', 5 de març de 1932, p.3

⁸³⁹ Stradling, R. A., 'Campo de batalla de las reputaciones. Irlanda y la Guerra Civil española' a Preston, P., (1999) *La República asediada: hostilidad internacional y conflictos internos durante la Guerra Civil*, Madrid: Península, pp.119-146

⁸⁴⁰ *La Vanguardia*, 'El Presidente de la S. de N. frente a la España leal', 5 d'octubre de 1937, p.3

⁸⁴¹ Stradling, R. A., (1999) *The Irish and the Spanish Civil War (1936-1939)*, Manchester: Mandolin; Manning, M., (1987) *The Blueshirts*, Dublin : Gill and Macmillan, cop.

forces en mans de la Generalitat es dediquessin a combatre no pas les tropes sollevades, sinó els anarcosindicalistes. Uns contactes, d'altra banda, no necessàriament alienats de la realitat d'un sector del separatisme català, sobretot provinent de Nosaltres Sols! que havia col·laborat amb l'organització exterior del Partit Nacionalsocialista dels Treballadors Alemanys (NSDAP), fent pràctiques de tir conjuntes o fins viatjant a Berlín, buscant una sortida per a Catalunya en el marc del feixisme puixant. En qualsevol cas, la resposta de Franco va ser, òbviament, negativa.⁸⁴² No sembla, però, que el conjunt de La Falç pogués estar d'acord amb aquest pla, més enllà d'algú en particular. I encara menys Tarradellas, qui va mantenir la presidència d'entitat fins el desembre de 1937, moment en què va ser substituït per Jaume Casanovas.⁸⁴³

La Falç com a tal pot considerar-se desapareguda a la fi de la Guerra. A partir d'aleshores, Tarradellas va mantenir una relació de confiança a través de la correspondència a l'exili amb alguns dels seus membres, com el mateix Jaume Casanovas –que en ocasions li responia irònicament com a president de l'entitat–, Fermí Tubau o Salvador Sunyol.⁸⁴⁴ A l'octubre de 1941, Tarradellas va anar a veure a la clínica de Saint Eloy, a Montpeller, al que havia estat secretari seu a Governació i destacat directiu de La Falç, Miquel Albert Barris, de quaranta anys, greument malalt. El 21 de gener de 1942, Tarradellas va presidir el dol en l'enterrament del seu amic. Ell va encarregar-se de les despeses del funeral, que es va celebrar amb cotxe de cavalls inclòs. Molta més pompa de la que Barris podria haver pagat. En el seguici també hi era Jaume Casanovas.⁸⁴⁵

Els pares, esposa i filla de Josep Tarradellas marxarien a l'exili l'abril de 1938, després que els rebels ocupessin Lleida. Instal·lant-se a la localitat de Saint Raphael, prop de Marsella. La casa de Cervelló que havia regalat als pares, vila Casilda, a partir de febrer de 1939 va passar a ser l'ajuntament franquista i ho va ser fins l'any següent. L'any 1960, Salvador Tarradellas la va poder recuperar i va llegar-la al seu fill. Josep Tarradellas se la vendria dos anys després.⁸⁴⁶ Pel

⁸⁴² González Vilalta, A., 'El Afer Rebertés y su rastro sostenido en las fuentes diplomáticas francesas e italianas (1936-1938) a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) (2012), pp.323-340; Ucelay-Da Cal, E., 'Daniel Cardona...', p. XLV; Nuñez Seixas, X. M., 'Nacionalismos periféricos y fascismo: Acerca de un memorándum catalanista a la Alemania nazi (1936)', *Historia Contemporánea*, 7 (Universidad del País Vasco), 1992: 311-333

⁸⁴³ *La Vanguardia*, 'Tres camiones con ropas', 16 de desembre de 1937, p.6;

⁸⁴⁴ Tarradellas, J., (1999), p.27; Cartes de Josep Tarradellas a Fermí Tubau, octubre de 1954, París; Cartes de Salvador Sunyol a Josep Tarradellas, 3 de setembre de 1945, 16 de novembre de 1945, Mèxic D. F. (AMTM)

⁸⁴⁵ Bladé Desumvila, A., (2010) *Obra Completa*, vol. 9, Valls: Ed. Cossetània, pp. 201-203, 242-244; Bladé Desumvila, A., (2007) *Cicle de biografies*, vol. 1, Valls: Ed. Cossetània, p.92

⁸⁴⁶ Llurba, J., (2007), pp.70-71, 96

què fa als seus negocis, en els primers temps de l'exili, obriria un negoci de fabricació de botons *La Boutonnière*, en la que treballaria Víctor Torres. Mentrestant l'empresa Botònia S.A, passaria a denominar-se Botonia-Medina-Imbert i seria bàsicament Medina qui s'encarregaria de gestionar-la, mantenint a Tarradellas d'associat. A finals dels anys seixanta, Antonio Medina constatava que el negoci cada vegada anava pitjor i haurien d'acomiar bona part dels treballadors.⁸⁴⁷

L'aprofundiment en les relacions esmentades en aquest epíleg resten pendents d'una recerca en més profunditat. Més enllà d'aquestes, i aprofundint en el plantejament inicial de la tesi de la visió de Tarradellas com un *state-builder*, l'estudi de l'etapa 1936-1939 hauria de recercar la política endegada en els governs Tarradellas (setembre 1936-maig 1937) quan, de nou, aquest torna a disposar de capacitat per 'construir', encara que sigui en circumstàncies molt determinades en conjunt: el Consell d'Economia de Catalunya, la Comissió d'Indústries de Guerra; la dissolució dels comitès revolucionaris i de reorganització municipal; els decrets de s'Agaró, entre altres. Són aspectes que, si bé és cert que han rebut l'atenció d'estudis individualitzats, caldria donar-los una visió unificada entorn a la figura de Tarradellas, passant pel sedàs les seves valoracions fetes en els anys 1977-1988, com ha fet aquesta tesi, i contrastant-ho amb altres fonts. És probable que la visió actual de Tarradellas que s'accepta pel període de la Guerra Civil, canviés substancialment com ha canviat pel període que ara cloem.⁸⁴⁸

⁸⁴⁷ *La Vanguardia*, 'Botònia S.A', 3 d'agost de 1939, p.4; Carta d'Antonio Medina a Josep Tarradellas, 9 de maig de 1966, Barcelona (AMTM)

⁸⁴⁸ Hi ha bons estudis sobre aquestes qüestions, entre molts altres, com Pozo González, J. A., (2012) *La Catalunya antifeixista. El govern Tarradellas enfront de la crisi política i el conflicte social. Setembre 1936- abril 1937*, Barcelona: Edicions Dau; Solé i Sabaté, J. M., & Dueñas, O., 'Proveïments, serveis públics i comunicacions (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2009) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. II, Barcelona: Generalitat de Catalunya, pp.217-218; Madariaga, J. de, (2008) *Tarradellas y la industria de guerra de Cataluña (1936-1939)*, Lleida: Ed. Milenio i Pagès, P., (2008) *La Comissió de la Indústria de Guerra de Catalunya (1936-1938)*, Barcelona: PAM; Bricall, J.M., (1970) *Política econòmica de la Generalitat*; Cendra, I., (2006) *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939). Revolució i contrarevolució en una economia col·lectivitzada*, Barcelona: PAM

CONCLUSIONS

L'any 1992, als Estats Units, en la campanya demòcrata per escollir el seu candidat a les eleccions presidencials, Bill Clinton, va estar a punt de quedar eliminat de la cursa arran de l'aparició d'una suposada infidelitat matrimonial. Malgrat unes previsions a les enquestes desesperadores, l'ex-governador d'Arkansas va capgirar les expectatives i va aconseguir el segon lloc a l'estat de New Hampshire. La inesperada recuperació va suposar un *turning point* en la seva carrera, que l'acabaria duent a la presidència dels Estats Units. La premsa va recollir el resultat anomenant Clinton com '*the Comeback Kid*'.⁸⁴⁹ Aquesta capacitat per tornar, per resistir, per no donar-se per vençut quan la lògica política l'havia descavalcat de les millors posicions, la coneixia molt bé Josep Tarradellas.

La premsa catalana també el podria haver anomenat a ell 'el Noi que retorna' molts anys abans que la nordamericana ho fés amb Clinton. L'escriptor Manuel Vázquez Montalbán ho va fer a la seva manera escrivint que "Tarradellas siempre se queda con una carta en la manga".⁸⁵⁰ Per aconseguir els seus 'retorns' o disposar d'aquesta carta, Tarradellas es va haver de reinventar diverses vegades al llarg de la seva vida. La primera mostra s'ha vist en aquesta etapa inicial; el retorn del 19 de juliol de 1936 corregia la caiguda del gener de 1933. Però en endavant hi hauria més 'retorns': la successió de Josep Irla com a president de la Generalitat el 1954; el manteniment del poder malgrat la oposició durant els anys d'exili; i la recuperació de la Generalitat amb els pactes amb el president del Govern espanyol, Adolfo Suárez. Cadascun d'ells acompanyat d'una reinvençió personal.

En la tesi que ara cloem hem vist com l'any 1977, Tarradellas va reelaborar la seva vinculació amb Macià per aparèixer com el seu continuador i legitimar el seu retorn i el de la institució que representava. L'assumpció que el passat podia ser modificat d'acord amb els interessos personals i que era possible reinventar-se en un moment determinat o retrospectivament estava implícit en Tarradellas des del mateix moment del seu naixement. L'actitut de la seva mare, Casilda Joan, una dona que resava el rosari tres vegades al dia, davant del naixement del seu fill

⁸⁴⁹ Allen, C. F., & Portis, J., (1992) *The Comeback Kid: The Life and Career of Bill Clinton*, New York: Carol Publishing Group; 'Clinton thanks New Hampshire for making him the Comeback Kid' [on-line a http://articles.cnn.com/2001-01-11/politics/clinton.nh_1_president-clinton-new-hampshire-bill-clinton?_s=PM:ALLPOLITICS]

⁸⁵⁰ Referenciat a Soler Serrano, J., (1977), p.116

només dos mesos després de casar-se va suposar per Tarradellas –que era coneixedor de la circumstància, malgrat que ho amagava– la constatació que el passat, en ser explicat, podia ésser modificat o reinventat a consciència.

El relat sobre la vida de Josep Tarradellas pel període 1899-1930, sorgit de les autobiografies i acceptat i repetit per la historiografia del catalanisme fins a l'actualitat queda resumit en la següent expressió: “Vaig ser secretari del senyor Macià durant vint anys”.⁸⁵¹ D'aquesta manera, Tarradellas hauria estat secretari de la secció de Propaganda Autonomista del CADCI, on hauria conegut Macià i, arran d'això, hauria estat dels fundadors de La Falç i secretari general de la Federació Democràtica Nacionalista. Havent començat la seva vocació política als disset anys, i havent mantingut contacte també amb figures com Francesc Layret, Ángel Pestaña o Salvador Seguí. D'acord amb aquest relat, Tarradellas hauria estat fundador dels periòdics *Abrandament*, *L'Intransigent* i *Esquerra*, òrgan de La Falç.

Aquest testimoni, però, no ha aparegut linial i diàfan a la tesi, simplement perquè no es corresponia amb la realitat i no sempre li era senzill a Tarradellas explicar el mateix i en els mateixos paràmetres en els diferents textos que configuren el gruix del *seu* relat –les tres autobiografies i els tres llibres d'entrevistes. Així, per exemple, mentre que l'any 1977 a Udina li parlava del seu paper en la fundació de La Falç i del seu paper a l'entitat, a Arbós l'any 1988 no li esmentava aquest paper. En canvi, la pauta reiterada en tots els textos, a través de diferents formulacions, és la seva estreta relació amb Macià des dels seus temps al CADCI, en els anys de la Gran Guerra. Així, Tarradellas sostenia que ell a Macià “l'aniria veient molt sovint, consultant-li coses a fer, moviments a crear... De fet em vaig sentir plenament identificat amb ell només conèixer-lo. Tan identificat que de seguida al CADCI jo passava como un íntim de Macià i molta gent gran deia: ‘el jove Tarradellas, el jove d'en Macià’”.⁸⁵² També que “tenia divuit anys quan el vaig conèixer, i fins els trenta-dos vaig ser l'home de Macià. Vaig ser el seu secretari i penso que ens vam entendre bastant bé. Macià va influir poderosament en la meua vida. Tenia tres o quatre virtuts elementals, que sempre he provat de seguir”.⁸⁵³ I encara, que “jo

⁸⁵¹ Arbós, A., (1988), p.19

⁸⁵² Udina, E., (1978), pp.36-37

⁸⁵³ Soler Serrano, J., (1977), p.23

era molt jove i en Macià per a nosaltres era un mite, una figura indiscutida. [...] Durant els primers anys, Macià sempre tenia raó, o com a mínim ens ho semblava”.⁸⁵⁴

Tal com s’ha presentat a la tesi doctoral, però, de la recerca en profunditat de les fonts sorgeix un nou relat d’aquest primer període 1899-1930 que rebaixa el perfil com a nacionalista radical de Tarradellas i, sobretot, la seva relació amb Macià. Tarradellas va socialitzar-se en el medi intransigent, però només va ser vocal de la secció de Propaganda Autonomista del CADCI, no va fundar ni ser membre de direcció de La Falç, no va ser secretari general de la FDN, no va fundar *L’Intransigent*, ni *Esquerra* –en el cas d’*Abrandament* no es conserven exemplars per comprovar-ho, tot i que d’acord amb la lògica és poc probable. També les seva coneixença de Layret, Pestaña i Seguí, més enllà d’haver-los vist ocasionalment queda en entredit.

D’altra banda, Tarradellas, tret de en un breu perfil de diari, no va provar de construir aquesta imatge de macianista en el moment de l’adveniment de la República l’any 1931, quan començava a fer-se un nom en la política catalana. Encara que fés algun tímid intent per no aparèixer com a macianista de darrera hora, era conscient que, malgrat el pas dels set anys de Dictadura, en el reduït clos barceloní tothom sabia qui feia què abans de setembre de 1923. I els qui no ho sabien eren els que havien emigrat a la ciutat després. Fins i tot era difícil de simular una activitat clandestina rera la cortina primoriverista. La clandestinitat, pel fet de ser oculta, permetia d’entrada un joc que no era possible en una altra situació. Amb tot, les xarxes que podien reunir-se a Barcelona durant els anys vint no eren tan extenses com per poder-se adjudicar una activitat que fàcilment podia ser contrastada. El joc només era possible en accions clandestines a l’exterior –el ‘complot de Prats de Molló’ de 1926 és el cas més evident–, en què quan s’obrís l’etapa republicana la participació en aquests fets seria usada per alguns per reivindicar un dubtós passat nacionalista. I, tot i així, aquests serien objecte de burla.⁸⁵⁵

Des de la perspectiva de la recuperació de l’autogovern, en els anys setanta i vuitanta, Tarradellas va esforçar-se per aparèixer vinculat a Macià des dels anys de la Primera Guerra Mundial. Maldant només, amb el teló de fons dels ‘anys de plom’ d’ETA⁸⁵⁶, per deixar clar que

⁸⁵⁴ Febrés, X., (1985), pp.16

⁸⁵⁵ Esculies, J., (2011), pp.159-160

⁸⁵⁶ Casanova, I., (2007) *ETA 1958-2008: medio siglo de historia*, Tafalla: Txalaparta; Baeza, A., (2003) *ETA (1959-2003): la historia terrorista ETA*, Donosti: ABL

ell no havia format part del segon partit de Macià –l'Estat Català de 1922– ni de les seves accions paramilitars. En aquell moment, com més evident fós la distància entre Tarradellas i qualsevol relació amb activitats violentes millor: “Jo, però, mai no vaig voler participar en accions violentes, a mi que no solament por, sinó rebuig total, per la seva ineficàcia, m’ha produït sempre la sang”.⁸⁵⁷ La tesi ha evidenciat, doncs, que l'estreta relació de Tarradellas amb Macià i la rellevància del seu pas per l'ultracatalanisme en el període 1899-1930, és un relat creat *ad hoc*, en els anys del seu retorn de l'exili, per vincular els seus orígens polítics a la figura del primer president de la Generalitat. I, d'aquesta manera, no aparèixer com un nouvingut en política a partir dels anys trenta, que és el què de fet va succeir.

D'altra banda, d'aquest primer període, les autobiografies i la historiografia del catalanisme han passat per alt l'enorme progrés professional i, en aquest sentit, econòmic, de Tarradellas entre 1923 i 1930. En certa manera un camí 'anòmal' o particular entre els qui acabarien sent presidents de la Mancomunitat, la Generalitat de Catalunya i el Consell de Ministres del govern d'Espanya. I, en canvi, assimilable als 'homes de negocis' nord-americans que després de fer diners en el terreny professional, contemplaven la política com a camp d'actuació. *Tarradellas no va pensar en la política com una opció personal fins després del naixement de la seva filla Montserrat, l'any 1928. En canvi, es va dedicar a convertir-se en un self-made man. La consecució del somni carnegià o, per extensió, nordamericà, esdevindria molt important, no només per viure sense estretors, sinó per les implicacions posteriors polítiques que va tenir. Permetent-li una enorme capacitat de maniobra al marge de la política. És a dir, Tarradellas, a diferència de companys seus socialitzats en el medi del nacionalisme radical però sense recursos, no va necessitar un lloc a l'administració per substituir. Així mateix, la seva posició econòmica li va permetre tractar de tu a tu a un seguit de figures –Joan Lluhí Vallescà, Joan Casanelles, Pere Comas, entre altres–, decisives en el seu devenir polític. També els viatges continuats a l'estranger i el seu carteig amb les empreses per les que treballava li van permetre un contacte sovintejat i de primera mà amb realitats socio-econòmiques i polítiques de Centre Europa, els Estats Units o el Regne Unit, més enllà de l'horitzó parisenc dels seus contemporanis més avançats. Així, quan Tarradellas es va decidir a entrar en política activa ja comptava amb un bagatge important, malgrat la seva juventut, que el va dotar d'una clara experiència respecte a companys seus de generació. I això, és clar, va generar unes envejades que serien als fonaments de*

⁸⁵⁷ Udina, E., (1978), pp.52-54

l'antipatia que Tarradellas generaria, sobretot, entre els sectors sorgits del mateix ambient que ell.

Com s'ha presentat, *aquests desencontres inicials amb el separatisme van ser la base de la imatge negativa que Tarradellas tindria entre l'independentisme de nou cuny sorgit en els anys setanta i vuitanta del segle passat*. Un independentisme que acumularia a les impressions negatives que els transmetien les generacions anteriors, sobretot, la voluntat legalista de Tarradellas. De crítiques envers la seva figura, n'hi ha moltes. Com a exemples, una per omissió; sovint els dirigents de l'ERC es refereixen a la formació com “el partit de Macià i Companys”, però mai de Tarradellas.⁸⁵⁸ Com a mostra del relat de l'independentisme sobre Tarradellas, la ponència del jurista Jaume Renyer, militant d'ERC i aspirant a la presidència del partit el 2008:

El tarradellisme, un peculiar estil de fer política, ha recuperat vigència en el si de l'esquerra actual, no tant perquè rebroti el seu bagatge, sinó per la tendència a reproduir algunes de les actituds que caracteritzaren la seva trajectòria. S'han escrit força llibres sobre la figura de Tarradellas, i no gaires que analitzin la seva actuació com a secretari general d'ERC. En aquest segon aspecte, Tarradellas es caracteritzà per la seva reiterada oposició al sector d'Estat Català dins l'Esquerra dels anys trenta i als nuclis independentistes que als anys quaranta varen intentar internacionalitzar el plet català. Tarradellas s'oposà frontalment al Consell Nacional de Catalunya que des de Londres dirigien Carles Pi i Sunyer i Josep Maria Batista i Roca, els quals exercien funcions de suplència de les institucions catalanes amb una ferma voluntat d'afirmació nacional. També negà el seu suport a la presentació del cas de Catalunya a l'assemblea preparatòria de les Nacions Unides, celebrada a San Francisco a l'abril del 1945. Tarradellas fou l'abrandat defensor de les tesis favorables al restabliment de la legalitat republicana i estatutària enfront de la línia sobiranista en el si d'ERC en una situació de paràlisi organitzativa i falta de projecte polític que va contribuir de forma determinant al seu declivi durant el franquisme.

Renyer continuava al càrrega contra Tarradellas de la mà de l'advocat i historiador, Josep Benet, enfrontat al President en el marc del seu retorn de l'exili, per qüestions personals:

En les obres que Josep Benet ha dedicat a Tarradellas, aflora un home d'una ambició política personal sense límits, que supedita, sense escrúpuls, als seus interessos, la causa que diu que defensa. Dotat d'una personalitat intel·lectualment mediocre i molt envejós, practica la maledicència de tota persona que percep com a rival (les

⁸⁵⁸ Com a exemples: Carod-Rovira, J. L., ‘Carod afirma que cal elegir entre el partit de Macià i Companys o el d’Aznar i Rouco Varela’, *El Singular Digital.cat*, 27 de juny de 2012, [on-line a <http://www.elsingulardigital.cat/cat/viewer-patrocinat.php?IDN=16599>]; Junqueras, O., ‘El partit de Macià i Companys’, *El Punt Avui*, 29 de setembre de 2011 [on line a <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/7-vista/23-lectorescriu/457713-el-partit-de-macia-i-companys.html>]; Puigcercós, J., ‘Declaració institucional davant la sentència del TC’, Blog de Joan Puigcercós-ERC, [on line a <http://blocs.esquerra.cat/puigcercos/bloc/declaracio-institucional-davant-la-sentencia-del-tc>]

missives que envia contínuament des de l'exili desqualificant una àmplia gamma de persones i iniciatives així ho demostren). Fou un personatge que cultivà les aparences i una imatge autoritària, de polític d'ordre, gens amant dels intel·lectuals i dels patriotes (uns il·lusos als seus ulls), malgrat que entre els seus homes de màxima confiança hi havia destacats militants del Front Nacional de Catalunya, com Jaume Cornudella. Un cop retornat a Catalunya, la seva actuació no fou susceptible de ser capitalitzada per ERC, ja que va mostrar reiteradament una actitud obertament contrària a reivindicacions catalanistes (com al supressió de les diputacions), i prodigà mostres de servilisme monàrquic i de complicitat amb els poders fàctics. El senador d'ERC, Josep Rahola, publicà a l'*Avui* el 23 d'abril de 1978 un article titulat 'D'un petit De Gaulle a un Pétain', que resumeix perfectament el balanç de l'actuació del president de la Generalitat restaurada. En definitiva, de la figura de Tarradellas n'ha acabat fent bandera el PSC (i fins i tot el PP), que contraposa el tarradellisme (una variant de catalanisme subordinat a l'espanyolisme) al pujolisme i al nacionalisme en general. Poca cosa hi ha aprofitable del seu llegat polític per als republicans d'avui, ans al contrari, hem de vigilar perquè el seu principal llegat (el sentit 'institucional' com a coartada per posposar els objectius estratègics) no trobi acollida en el si de l'Esquerra.⁸⁵⁹

Com ha quedat palès en la primera part d'aquesta tesi, Tarradellas va començar a involucrar-se en política durant la Dictablanda. A partir d'aquest moment va aprofitar les seves coneixences a La Falç per participar en la refundació de l'entitat el gener de 1931. Al contrari del que afirmava en les seves autobiografies i el què ha sostingut la historiografia del catalanisme, Tarradellas va iniciar la seva col·laboració de Macià a partir de la Conferència d'Esquerres, el març d'aquell any. D'aleshores i fins al gener de 1933, en el termini d'un any i mig, va passar de ser un desconegut en l'ambient polític a secretari particular del president de la Generalitat, diputat a Corts Constituents per Barcelona-ciutat, i conseller de Governació i Sanitat. *Fins a l'actualitat no existia, ni per part de la recerca prèvia, ni per part seva, un relat consistent que expliqués què havia permès aquest ascens fulgurant.* En els llibres autobiogràfics i d'entrevistes, el propi Tarradellas, potser degut al guió dels interlocutors, acostumava a passar de la victòria electoral de l'ERC i la proclamació de la República a l'abril de 1931 al trencament amb Macià en començar 1933, esmentant només de passada el succeït en aquest interval. Va ser, en canvi, la capacitat de Tarradellas com a organitzador, com a home capaç de resoldre problemes —com a *fixer* a la manera anglosaxona esmentada a la introducció—, el què li va permetre progressar en política.

⁸⁵⁹ Renyer, J., (2008) *ERC: temps de transició : per una Esquerra forta, renovadora i plural*, Valls: Cossetània, pp.56-57

Tarradellas va abocar tota la seva experiència professional com a representant de comerç i petit empresari a la pràctica política. No era un advocat avesat a discernir la lletra petita, a escriure i a dissertar, era un home de negocis que duia la representació d'entre cinc i vuit cases comercials. Una tasca gens senzilla per un home que no fós organitzat i sabés distribuir-se el temps i saber bé com havia d'aparèixer a davant de cadascun dels seus clients. Aquesta experiència professional no la tenia cap dels seus companys. Així, amb trenta-dos anys –a costat d'homes com Macià de setanta-dos, Amadeu Hurtado de cinquanta-sis, Companys de quaranta-nou, Manuel Serra i Moret de quaranta-set, Carles Pi i Sunyer de quaranta-tres, Casanovas de quaranta-un o Ventura Gassol de trenta-vuit, per citar-ne uns quants–, Tarradellas va esdevenir des del primer moment la persona en qui es podia delegar qualsevol assumpte amb la seguretat que allò quedés resolt amb eficiència.

Un repàs breu –acompanyat de l'alleujament que hem vist en els òrgans de la premsa de l'ERC– ho certifica; l'abril de 1931 va dirigir la campanya electoral de les municipals; a continuació va organitzar de bell nou la secretaria del president de la Generalitat i l'oficina de premsa; al juny va organitzar la campanya de les eleccions a Corts Constituents; al juliol va crear l'oficina de la Generalitat a Madrid; a l'agost va dirigir l'oficina de propaganda de l'Estatut de Núria i va organitza la campanya plebiscitària; en ser nomenat conseller al desembre, durant l'any 1932, a banda de la tasca pròpia del departament, va dirigir les obres de dignificació del Palau de la Generalitat, el viatge d'Azaña a Barcelona arran de l'aprovació de l'Estatut i l'habilitació del Parlament de Catalunya. *Posat d'una altra manera, entre l'abril de 1931 i gener de 1933, no hi va haver cap esdeveniment de relleu en el decurs de la política catalana que no estés organitzat per Tarradellas.* Així com Hurtado va resoldre bona part dels entrebancs jurídics que trobava la Generalitat en el camí cap a la seva estructuració, en el què podríem denominar la 'feina portes endins', Tarradellas s'encarregava de la 'feina portes enfora'. Comptava per fer-ho amb les seves capacitats, però sobretot amb les habilitats que, com a viatjant de comerç, havia desenvolupat durant la Dictadura i continuava desenvolupant, perquè mai no va deixar el seu negoci.

En la versió de Tarradellas dels anys setanta i vuitanta que situava la disputa amb Macià, presentant-lo com a un home vell segrestat per les JEREC, sostenint que el trencament havia arribat per una discrepància en qüestió de noms per ocupar el càrrec de Governador civil, plantejava un discurs que resolia dos assumptes a la vegada. D'una banda se situava ell al centre

del relat. És a dir, el grup de *L'Opinió* havia dimitit en solidaritat a ell i la qüestió del traspàs de l'ordre públic el feia a ell protagonista. De l'altra, ocultava que la qüestió de fons de la crisi havia estat la delegació de funcions presidencials. És a dir, qui tenia la darrera paraula al Consell executiu, i les ganes d'ell i de Lluhí d'apartar Macià del poder. Una qüestió que, en el seu retorn de l'exili l'hauria presentat enfrontant-se a Macià en uns termes difícilment explicables. És per això que Tarradellas s'estimava més d'assegurar que: “es va produir el què es va produir [la crisi]. Potser val més que no en parlem, són coses del passat. L'amistat amb el president Macià sempre va ser ferma”.⁸⁶⁰ En canvi, la tesi ha palesat que l'esclat de la crisi de gener de 1933 i la ruptura amb Macià no van ser més que una conseqüència d'allò covat ja en l'etapa preDictatorial. I que, l'aleshores conseller de Governació i Sanitat, va ser més un instrument al servei de la tàctica política de Lluhí Vallescà com a cap del Consell, que no pas l'eix central de la qüestió; Tarradellas va ser l'excusa del trencament i els grup de *L'Opinió* no va dimitir per solidaritat amb ell, sinó perquè Macià no acatava les decisions de Lluhí com a conseller delegat.

La pressió, però, a que les JEREC sotmetien a Macià i els enfrontaments dialèctics que van obrir-se a partir d'aleshores entre aquest sector i Tarradellas, fins a l'expulsió d'aquest i els lluhins al setembre de 1933 era el què s'anava covant des d'abans de la Dictadura. Com s'ha evidenciat, el progrés professional, i després polític, de Tarradellas va generar recels i enveges en el sector del nacionalisme radical, medi en el qual s'havia socialitzat. Qui no havia estat macianista de primera hora, ni havia seguit l'Avi a l'exili, triomfava, mentre els seguidors intransigents s'havien de dirigir a ell com a conseller de Governació –i per tant, manant sobre les polítiques de personal– per aconseguir un lloc a la nova administració. Veient el tarannà de Tarradellas com a fre a les seves aspiracions en vistes de l'estructuració dels cossos de seguretat de la Generalitat –una mena d'exèrcit estatal o paraestatal, d'acord amb a visió separatista–, on els nacionalistes ‘ferms’ o ‘de pedra picada’ veien el seu horitzó professional, el xoc de posicions era de preveure. Fins al moment de l'aprovació de l'Estatut a Corts, l'enfrontament podia ser més o menys soterrat, amb entrades i sortides a la conselleria de Gassol, però una vegada havent d'estructurar els serveis, Tarradellas era vist obertament com una nosa.

Tarradellas, malgrat viure el trencament amb Macià, la crisi posterior, l'expulsió i anar amb els lluhins a la formació d'un nou partit, el PNRE, no pot ser vist com un membre més del grup de

⁸⁶⁰ Arbós, A., (1988), p.21

L'Opinió. Aquest aspecte sovint ha estat més defensat des de la historiografia propera a l'ERC que no pas des del seu propi relat, on sempre insistia en desmarcar-se'n. Tarradellas tenia la seva pròpia base d'operacions –La Falç, en les seves distintes denominacions– i deixava clar que ell feia el seu propi camí. Que aquest extrem és així, queda ben palès en la seva actitud respecte Companys. El seu relat retrospectiu envers aquesta qüestió, però, vindria determinat per la narració de la Guerra Civil. En el període 1933-1936, Tarradellas no va acceptar, ni pair, l'actitud del segon president de la Generalitat i dels seus republicans en el mig any que ell i els lluhins van enfrontar-se a la direcció de l'ERC i al sector de les JEREC. En la seva visió, Companys “havia nedat i guarda't la roba” i això resultava inacceptable. Més encara quan tampoc no havia pogut controlar el verbalisme i havia sortit al balcó de Palau per proclamar l'Estat Català en els Fets d'Octubre de 1934. Existeix un dubte raonable sobre la suposada fidelitat a Companys de Tarradellas i el grup de *L'Opinió* –excepte Lluhí, que era membre de l'executiu–, durant la nit del 6 d'octubre. Sense tenir una font definitiva, sembla més plausible que aquests no trobessin la manera de sortir de Palau, que no pas que accedissin a voluntat a quedar-s'hi per fer costat al President, amb la postura del qual eren del tot contraris.

Finalment, el què sí que es pot concloure és que l'actuació de Tarradellas la matinada del 19 de juliol de 1936 formava part d'un càlcul a partir de les informacions de què disposava i d'una visió política que altres diputats de l'ERC, potser la majoria, no tenia. Arran de l'experiència dels Fets d'Octubre, Tarradellas era molt conscient que enfront al sollevament rebel només hi havia dues opcions; marxa a l'exili o provar d'imposar la legalitat als sollevats. De l'experiència de 1934 n'havia extret que davant dels esdeveniments en una situació greu, essent diputat de l'ERC, de res no serviria al·legar la seva oposició als separatistes com havia funcionat aleshores. L'acció d'anar a posar-se a les ordres de Companys va ser feta, no necessàriament seguint una tàctica per guanyar protagonisme, sinó d'acord a un càlcul pragmàtic; no hi havia una alternativa millor. De nou, la seva capacitat com a organitzador li permetria de recuperar un relleu que l'atreviment de la joventut li havia fet perdre.

Una vegada perduda la Guerra Civil, el febrer de 1939, com la resta del Govern català, Tarradellas va passar la frontera francesa per iniciar el seu exili. Ben característicament, la seva darrera acció a Catalunya va ser també una acció organitzativa. Ell va disposar la manera com

Companys i la resta de l'executiu sortirien en grups i en quin lapse de temps ho farien. El cartellista Carles Fontserè va descriure aquells moments assegurant que:

D'entre tots en sobresortia per l'actitud d'home que controlava la situació la figura predominant del conseller en cap, Josep Tarradellas, així mateix ben cofat i elegantment vestit. Pel que sembla, tots depenien d'en Tarradellas, el Moisès de l'èxode dels catalans de primera. [...] Tarradellas va organitzar la sortida: "Anirem en grups de deu –va dir– sota el guiatge d'un responsable que coneix el camí. Primer de tot sortirà el president Companys i després a intervals de cinc minuts la resta dels grups procurant que ningú es perdi. Els mossos d'esquadra asseguraran el pas".⁸⁶¹

Era, si és vol, una darrera acció del *fixer* que havia estat de Macià (1931-1933) i de Companys (1936-1939). A partir d'aquí, i ja seguint la narració autobiogràfica de Tarradellas per manca dels estudis crítics esmentats en la introducció, el polític va instal·lar-se a la Provença, el 1941. Després seria detingut per les autoritats franceses de Vichy, juntament amb Ventura Gassol i Carles Martí Feced, a instàncies del Govern espanyol, que en demanava l'extradició. Un cop denegada, Tarradellas es refugiaria durant bona part de la Segona Guerra Mundial a Suïssa. El 1942, Josep Tarradellas i Antònia Macià van tenir un segon fill, Josep, que vindria a completar la família. No va ser fins l'any 1944 que els Tarradellas-Macià van retornar a França i ell va reincorporar-se a l'aparell de l'Esquerra com a secretari general. Confirmat en aquest càrrec en el Congrés del partit celebrat a Tolosa de Llenguadoc el juny de 1945, Tarradellas va haver d'enfrontar-se a una situació de dispersió dels dirigents històrics, exiliats a diferents països, i de discrepàncies al si del propi partit. Junt amb les dificultats per establir un mínim funcionament i coordinació a l'interior de Catalunya. Aquell any també va refusar l'oferiment de ser ministre del govern de la República a l'exili.⁸⁶²

L'abril de 1954 el president Josep Irla, en el càrrec arran de l'afusellament de Companys, l'octubre de 1940, nomenaria a Tarradellas conseller primer. El qual, fins aleshores, no havia format part del govern català a l'exili (1945-1948), ni dels organismes precedents. Essent aquest el primer pas cap a la successió. Poc després, Irla presentava la seva dimissió com a president per motius d'edat i de salut, i el 5 d'agost de 1954 els diputats del Parlament de Catalunya, reunits a l'ambaixada del govern de la República espanyola a Mèxic, nomenaven Tarradellas nou

⁸⁶¹ Fontserè, C., (1995) *Memòries d'un cartellista català, 1931-1939*, Barcelona: Pòrtic, pp.476, 479

⁸⁶² Casassas, J., (ed.) (2003) *Josep Tarradellas, o, La reivindicació de la memòria (1899-1988)*, Lleida: Barcelona: Pagès editors: Diputació de Barcelona

president de la Generalitat.⁸⁶³ Instal·lat a la seva finca de Clos de Mosny, a Saint-Martin-le-Beau, prop de Tours, comprada a les acaballes de la Guerra a través dels seus pares. Tarradellas començaria un mandat que seria considerat personalista, per no formar cap govern a l'exili, ni reunir els diputats. El 1957, la direcció de l'Esquerra el va rellevar del seu càrrec de secretari general, en considerar que no podia ser simultani al de president de la Generalitat. Al mateix temps, Tarradellas va comptar amb l'oposició de sectors de l'exili català de França, l'Argentina i Mèxic, que el 1959 va intentar sense èxit que cessés en el seu càrrec presidencial, un cop transcorreguts els cinc anys estatutaris. Seria en aquesta etapa que Tarradellas es fixaria en Charles De Gaulle per acabar de conformar la seva actuació com a President. Ell mateix admetria a Víctor Torres que admirava al general francès fundador de la cinquena República. L'escriptor Josep Pla que havia conegut Tarradellas a Melilla l'any 1921 sostindria també que aquest "havia après molta política" en el seu exili a França.⁸⁶⁴

En els darrers anys del franquisme, i amb la convicció que la representació institucional de la Generalitat, i per extensió de Catalunya, requeia en la Presidència exercida per ell, Tarradellas va mostrar-se crític davant els organismes polítics unitaris apareguts a l'interior de Catalunya, els quals considerava com un intent d'erosionar el 'poder' de la Generalitat de Catalunya a l'exili. Amb l'inici del procés de transició democràtica a Espanya, 'el Noi que retorna' va multiplicar els seus contactes amb representacions de les forces polítiques catalanes, que sovint van anar a trobar-lo a Saint-Martin-le-Beau. Al mateix temps, la seva voluntat d'aparèixer en aquest context de transició i de previsible recuperació de les institucions d'autogovern català, únicament des del seu vessant de representant institucional i no de partit, va fer que a la pràctica la seva pertinença a l'Esquerra s'anés desdibuixant.⁸⁶⁵

Després de les primeres eleccions generals espanyoles, de juny de 1977, i de la formació de l'Assemblea de Parlamentaris de Catalunya –organisme que integrava els diputats i senadors catalans electes–, Tarradellas va entrevistar-se a Madrid amb el president del Govern espanyol, Adolfo Suárez per negociar el procés pel restabliment de la Generalitat. Després de mesos de

⁸⁶³ DD. AA., (2012) *Esquerra a Mèxic 1941-1980*, Barcelona: Fundació Irla

⁸⁶⁴ Febrés, X., (1997), pp.163-165; Torres, V., (1994), p.264; Sentís, C., (2002), p.82; Duarte, À., 'Josep Tarradellas i Joan: El De Gaulle català?' a *Republicans: jugant amb foc: de Lluís Companys a Josep Tarradellas*, Barcelona: L'esfera dels llibres, 2006: 217-238

⁸⁶⁵ Ferrer, M., (1977) *La Generalitat de Catalunya a l'exili*, Barcelona: Aymà; Sauret, J., (1979) *L'exili polític català*, Barcelona: Aymà

negociacions entre Tarradellas, els parlamentaris catalans i el Govern espanyol, s'arribaria a un acord sobre el restabliment de la Generalitat provisional, amb la presidència i el consell executiu com a òrgans de govern i l'establiment de comissions mixtes de traspassos de serveis de l'Estat. El 20 d'octubre de 1977 Tarradellas va desplaçar-se de nou a Madrid, per entrevistar-se amb Suárez i el rei Joan Carles I. El dia 23 va pronunciar, amb Macià al cap, des del balcó del Palau de la Generalitat la cèlebre frase "Ciudadans de Catalunya, ja sóc aquí". L'endemà va prendre possessió del càrrec al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat, amb el 'medalló de Macià'.⁸⁶⁶

El desembre de 1977, Tarradellas va formar el primer Consell executiu de la Generalitat provisional, amb una mostra de les forces polítiques amb representació parlamentària. Entre altres, Frederic Rahola, l'home que l'havia informat d'on era Companys la matinada del 19 de juliol de 1936, i que en el seu retorn l'havia acompanyat en els moments clau, va ocupar la cartera de Governació. Encara que un any després dimitiria per desavinences en la gestió presidencial.⁸⁶⁷ Tarradellas l'any 1979 va recomanar el vot favorable en el referèndum de l'Estatut d'autonomia i el maig de 1980 va investir Jordi Pujol com a president de la Generalitat. Retirat de la primera escena política, als anys vuitanta mantindria el seu caire de personatge polèmic, amb declaracions crítiques envers la situació política catalana i espanyola. El 1980 seria investit doctor *honoris causa* per la universitat de Tolosa, el 1985 el Govern francès el va fer *commandeur* de la Legió d'Honor i el 1986 Joan Carles I li va atorgar el marquesat de Tarradellas. Era la darrera reinvençió del 'Noi que retorna', abans de morir el 10 de juny de 1988 a Barcelona.

⁸⁶⁶ Ortínez, M., (1993) *Una vida entre burgesos*, Barcelona: Ed. 62; Sánchez-Terán, S., (1988) *De Franco a la Generalitat*, Barcelona: Planeta; Tarradellas, J., (1989) *Ja sóc aquí. Record d'un retorn*, Barcelona: Planeta

⁸⁶⁷ Tarradellas, J., (1999), pp.100-101

APÈNDIX

Estatut de la Joventut (Nacionalista) La Falç

(13 d'abril de 1933)⁸⁶⁸

Constitució

Article 1er. Joventut La Falç és una entitat d'ideari nacionalista d'esquerra, liberal, i democràtic.

Article 2on. L'entitat tindrà el seu domicili social a Barcelona.

Objecte

Article 3er. La Falç té per objecte el treballar pel reconeixement del màxim dels drets individuals i col·lectius dels catalans. Per a portar a cap aquests principis fonamentals, organitzarà actes a tots els indrets de Catalunya, propagant aquest ideari.

Dels Socis

Article 4rt. Podran formar part de l'entitat totes les persones d'ambdós sexes i de totes les edats i estaments que no ho siguin de cap altra entitat política domiciliada a Barcelona. Els socis que no hagi complert els 18 anys seran considerats socis minyons i pagaran una quota anual de 3 pessetes. No tindran, però, dret a vot i veu en les Assemblees.

Article 5è. Les sol·licituds d'ingrés hauran d'ésser presentades i avalades per dos socis mitjançant proposta signada i adreçada a la Comissió Permanent, la qual acceptarà o no la seva admissió, després d'ésser exposada la sol·licitud a la taula d'avisos durant un període no inferior a quinze dies i previ informe d'una Comissió nomenada a aquest fi.

Article 6è. La petició d'ingrés implica per part dels sol·licitants, la conformitat absoluta amb els presents Estatuts i l'acatament als acords presos, els quals seran obligatoris per a tots els socis.

Article 7è. Els socis després del sisè mes de llur ingrés, si estan al corrent de pagament, tindran dret a vot en les Assemblees Generals; podran ésser elegits per algun càrrec de la Comissió Permanent u per la presidència d'alguna de les delegacions de l'entitat.

Article 8è. Aquell del soci que estigui en descobert d'una quarta part de la quota anual, serà avisat per carta certificada, amb acús de rebut, i del seu resultat podrà ésser considerat baixa de l'entitat, amb la pèrdua de tots els drets i no podrà reingressar fins que satisfaci les quotes endarrerides i prèvia nova informació de la Comissió corresponent. També constituirà causa suficient d'exclusió de l'entitat qualsevol manquement greu comès contra la seva disciplina interna o la seva ideologia. Les exclusions per aquesta causa hauran d'ésser acordades per majoria de vots del ple de la Comissió Permanent i, en segona instància, per l'Assemblea General. Quan aquestes exclusions afectin més de cinc socis, a petició de la majoria dels afectats haurà de

⁸⁶⁸ *Butlletí La Falç*, Estatuts, n.5, maig 1933, pp.6-11

convocar-se Assemblea General dintre el terme màxim de quinze dies per tal de tractar dels motius de l'expulsió.

De les Assemblees Generals

Article 9è. L'Assemblea General de socis es reunirà, amb caràcter ordinari, una vegada a l'any i precisament dins el mes d'abril.

Article 10è. A més podrà reunir-se extraordinàriament quan la Comissió Permanent la convoqui, o quan sigui sol·licitada per la cinquena part de socis amb plenitud de drets.

Article 11è. Les convocatòries per a celebrar Assemblea General ordinària o extraordinària seran signades per un Secretari de la Comissió Permanent. Aquestes convocatòries seran publicades en el Butlletí, el qual serà repartit als socis, almenys, amb una setmana d'anticipació a la data de l'Assemblea. Hom la publicarà a més, en la premsa catalana de la ciutat, tot just s'hagi enllestit el repartiment del Butlletí, o de les convocatòries en altre cas, la qual cosa serà efectuada a les adreces indicades pels socis.

Article 12è. En casos d'urgència, i solament per a les Assemblees extraordinàries convocades per si tractar d'algun assumpte apremiant, a judici de la Comissió Permanent es podrà abreujar el termini en la forma que es cregui convenient, sense eludir mai l'avís individual als socis i procurant de donar la màxima publicitat a les convocatòries.

Article 13è. En les convocatòries serà indicada la relació de tots els assumptes que s'hauran de tractar. Aquests assumptes els determinarà la Comissió Permanent, els quals constaran com a Ordre del dia.

Article 14è. En el cas que algun soci desitgi tractar en l'Assemblea general, d'un assumpte que no figurés comprès a l'Ordre del dia, ho haurà de posar en coneixement de la Comissió Permanent, per escrit, i, al menys amb quaranta-vuit hores d'anticipació al dia de la celebració de l'Assemblea. Complerta aquesta formalitat, el soci podrà exposar, després de l'ordre del dia, l'assumpte interessat, abans d'entrar a deliberació i de prendre's acord sobre el tema. L'Assemblea, però, decidirà si es pren o no en consideració.

Article 15è. La Comissió Permanent podrà encarregar a socis l'organització i compliment de treballs, estudis, gestions o missions que tinguin per objecte algunes de les finalitats que persegueix l'entitat. Aquestes Delegacions seran completament autònomes i es regiran per un Reglament aprovat per la Comissió Permanent.

Article 16è. L'Assemblea General de Socis serà l'única competent per deliberar i acordar:

- a) La modificació dels Estatuts.
- b) El nomenament de socis que han de compondre la comissió permanent.
- c) La designació de candidats per a càrrecs d'elecció popular.
- d) La designació de delegats per als congressos del Partit.

Article 17è. Les resolucions de l'Assemblea General es prendran per majoria de vots, representats pels socis que hi assisteixin personalment. Les votacions relacionades amb els dos extrems senyalats en l'article 16è, així com les provocades per vots de confiança o censura, seran forçosament secretes.

Article 18è. Quan l'Assemblea General hagi de tractar sobre el nom, finalitat o dissolució de l'entitat, serà indispensable que hi assisteixi tres quartes parts dels socis en les condicions previstes en l'article 7è i que els acords per a llur validesa hauran d'ésser votats favorablement per la meitat més un dels socis inscrits.

De la Comissió Permanent

Article 19è. La Comissió Permanent estarà composta d'un president, dos vice-presidents, un tresorer, un comptador, dos secretaris i dos vocals nomenats directament per l'Assemblea general de socis. L'exercici d'aquests càrrecs durarà un any; podran no obstant ser reelegibles.

Article 20è. Els presidents de les comissions creades també formaran part de la Comissió Permanent en qualitat de vocals, però solament tindran dret d'assistència a la segona reunió de cada mes de la C. P. en la qual només es tractaran assumptes administratius i de les Delegacions. Aquests presidents seran elegits directament per l'Assemblea General de Socis i l'exercici de llur càrrec durarà també un any i, com els altres, podran ser també reelegibles.

Article 21è. En cas de produir-se per qualsevol causa la vacant de tres o més membres de la Comissió Permanent haurà de convocar-se forçosament dintre del termini màxim d'un mes, Assemblea General de Socis per la provisió d'aquelles vacants.

Article 22è. La Comissió Permanent entendrà en tots els assumptes, quedant ben entès que ho són tots els de l'entitat, i assumirà la direcció efectiva de tots els que no estiguin expressament reservats a l'Assemblea General, en virtut dels presents Estatuts.

Article 23è. Només seran vàlids els acords presos en les reunions de la Comissió Permanent a la que assisteixi la majoria de membres que en formen part.

Article 24è. La Comissió Permanent es reunirà al domicili de l'entitat, sempre que les circumstàncies ho exigeixin i, al menys, dues vegades al mes. Prendrà els seus acords per majoria de vots. En cas d'empat el vot del President serà decisiu.

Article 25è. En cas excepcional, la Comissió Permanent, per a la seva orientació, podrà acordar el sotmetre un assumpte o proposició qualsevol, a l'aprovació de tots els socis. En aquest cas, la consulta als socis s'haurà de fer precisament per escrit, i s'assenyalarà el termini dins el qual caldrà formular les respostes adients.

Article 26è. Per a l'Assemblea General ordinària de cada any, la Comissió Permanent redactarà una Memòria de la seva gestió passada i dels projectes per a l'avenir. En aquesta Assemblea figuraran dos apartats dedicats a precís i preguntes i a proposicions, que a l'ordre del dia, constaran precisament a continuació de l'elecció de càrrecs per a formar la Comissió Permanent. Simultàniament amb la Memòria, presentarà a l'Assemblea General l'estat de caixa, l'inventari dels bens que posseeixi i un pressupost de despeses per al vinent exercici. La Comissió Permanent està autoritzada per a efectuar transferències de partides, però no per a canviar la fesomia del pressupost; en aquest cas serà necessari l'acord previ de l'Assemblea General de Socis.

Article 27è. Els membres de la C. P. són els més indicats a observar absoluta reserva dels assumptes de l'entitat a persones que en siguin alienes.

De la Presidència

Article 28è. El President dirigirà les deliberacions de les Assemblees Generals i de les reunions de la Comissió Permanent. Assenyalarà torn per a l'ús de la paraula i tindrà cura de mantenir l'ordre en les esmentades reunions; portarà, en una paraula, la representació de l'entitat. Signarà amb un dels Secretaris:

1er. Les actes de les Assemblees Generals i de les reunions de la Comissió, i així mateix les certificacions totals o parcials que calgui estendre.

2on. Tots els comunicats i oficis.

3er. Els Contractes que l'entitat pugui celebrar en casos determinats.

Article 29è. En casos d'urgència, el President podrà prendre decisions o acords que estimi d'immediata resolució, però els sotmetrà, amb la màxima diligència a l'aprovació dels altres companys de Comissió. En aquestes circumstàncies procurarà atendre's a la voluntat exposada per la Comissió Permanent en casos precedents.

Article 30è. En casos d'absència o impossibilitat del President, exercirà les seves funcions el primer Vice-president i en absència d'aquest, el segon. Si també els Vice-presidents es trobessin absents o impeditos, exercirà interinament les funcions Presidencials, l'individu de Junta designat pels Consellers presents.

De la Secretaria

Article 31è. Els Secretaris portaran un Registre de Socis i un Llibre d'Actes de les sessions de l'Assemblea General i de les reunions de la Comissió Permanent.

Article 32è. Les Actes com a part essencial de les mateixes, contindran:

- a). La llista dels socis que assisteixin a les reunions.
- b). Un resum dels debats en els extrems més importants.
- c). El resultat de les votacions si hi fossin, i
- d). El text íntegre dels acords presos.

Article 33è. Les Actes de les Assemblees Generals seran signades pel President, un Secretari i pels socis que vulguin fer-ho. Les de les reunions de la Comissió Permanent ho seran únicament pel President i pel Secretari que hagi actuat com a tal.

Finances

Article 34è. Els recursos de l'entitat, constaran:

- a) Dels drets d'entrada de soci, que seran de cinc pessetes.
- b) De les quotes fixes anuals de trenta-sis pessetes, a satisfer per mesos anticipats.
- c) De les recaptacions que s'obtinguin de donatius i en tots els actes, testes, subscripcions.
- d) Dels interessos de cabals propis.

Article 35è. La Comissió Permanent, i en nom seu i representació del Tresorer i el Comptador, portaran una Comptabilitat clara i detallada de totes les operacions de l'entitat, un extracte de les quals haurà de presentar-se cada mes, a la reunió de la Comissió Permanent que tracti d'assumptes administratius.

Disposicions Finals

Article 36è. En cas de dissolució de l'entitat i si després de practicada la seva liquidació hi hagués un sobrat líquid, aquest es lliurarà a la Cooperativa del Llibre en compensació a què en cas de dissolució d'aquella, els seus bens passin a La Falç i en cas de la no existència de la Cooperativa del Llibre a, una obra de beneficència a elecció de l'Assemblea General de socis convocada expressament.

Articles addicionals

Primer. El domicili de l'entitat, en aprovar aquests Estatuts, és a la Rambla de les Flors, 30, principal.

Segon. L'entitat actualment està adherida a Esquerra Republicana de Catalunya per acord unànime de l'Assemblea General ordinària de socis de 1931, amb assistència del nombre reglamentari de socis. Per a rectificar aquest acord, serà precís que ho acordi la meitat més un dels socis inscrits en Assemblea General extraordinària de socis convocada expressament a aquest fi.

Tercer. Aquell dels socis que exerceixi un càrrec d'elecció popular, vindrà obligat a fer-se intèrpret, en les incorporacions a què pertanyi dels acords que els comuniqui la Comissió Permanent; i així mateix a assessorar els dirigents de l'entitat en els casos que aquests creguin convenient. Serà incompatible ostentar un càrrec d'elecció popular i, a la vegada, un altre de la C.P. El no acatar qualsevulla d'aquestes disposicions serà considerat com un manquement greu i, en conseqüència, hom procedirà d'acord amb el paràgraf segon de l'article 8è dels Estatuts.

BIBLIOGRAFIA

Arxius

Arxiu de l'Ateneu Barcelonès

Arxiu Comarcal del Baix Llobregat

Arxiu del Fons del Pavelló de la República, Universitat de Barcelona

Fons Francesc Macià

Arxiu Familiar Lluís Bosch (nét de Miquel Albert Barris)

Arxiu General Militar de Guadalajara

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Arxiu Nacional de Catalunya

Fons Francesc Macià (personal)

Fons Francesc Macià (documentació institucional)

Fons Lluís Companys (documentació institucional)

Fons Generalitat de Catalunya (Segona República)

Fons Miquel Guinart

Fons Ventura Gassol

Fons Joan Alavedra

Fons Parlament de Catalunya

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (AMTM)

Fons Josep Tarradellas

Fons Govern Macià

Fons ERC

Fons República Catalana

Fons Revolucions

Correspondència Josep Tarradellas

Publicacions periòdiques (anys consultats)

Acció (1918-1920)

Acció Catalana, publicació setmanal (1922-1923)

Aires de la Conca (1932)

El Autonomista (1933)

Avui (2008)

El Baix Penedès (1919)

La Batalla (1932)

El Be Negre (1931-1936)

Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1933)

Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1933)

Butlletí de la Joventut Nacionalista La Falç (1923)

Butlletí de la La Falç (1933-1934)

La Campana de Gràcia (1932-1934)

El Considerat (1932-1933)

El Correo Catalán (1931)

Correo de Tortosa (1932-1933)

El Debate (1932)

El Dia (ERC-Manresa) (1933)

El Dia Gráfico (1931-33)

Diari de Girona (1933)

Diari Mercantil (1932)

Diario de Barcelona (1931-1932)

D.I.C. (Defensa dels Interessos Catalans) (1931-1935)

El Diluvio (1919/1932-1933)

L'Esquella de la Torratxa (1932-1933)

Esquerra, periòdic editat per la JN La Falç (1921)

L'Estat Català. Publicació d'orientació nacional (1922-1923)

Estat Català (1932-1933)

Flama (1932)

Front (1932)

Full Oficial (1931-1932)
Heraldo de Tortosa (1933)
La Humanitat (1931-1936)
L'Instant (1935)
L'Intransigent (1918-1922)
La Jornada (Lleida) (1931)
El Liberal (1932)
El Matí (1932)
Mirador (1931-1936)
Mundo Gráfico (1931-1932)
La Nació (1915-1917)
La Nau (1929-1933)
La Noche (1932-1933)
Nosaltres Sols! (1932)
Las Noticias (1931-1935)
El Noticiero Universal (1931-32)
L'Opinió (1931-1934)
El País (1983)
El Periòdico de Catalunya (1983)
El Progreso (1932-1933)
La Publicitat (1922-1936)
La Rambla de Catalunya (esport i ciutadania) (1930-1936)
Renaixement (1914-1916)
El Reporter. Publicació del Centre de Repòrters de Barcelona (1932)
El Sol (1932)
Solidaridad Obrera (1933)
La Tralla (1922-1923)
Última Hora (1935)
La Vanguardia (1899-2012)
La Veu de Catalunya (1918/1931-33)
Butlletí de la Generalitat de Catalunya (1931-1933)
Diari de Sessions del Parlament de Catalunya (1932-1936)

Llibres i Articles

- AIGUADER, J., (1931) *Catalunya i la revolució*, Barcelona: La Sageta
- AISA, F., (2009) *República, Guerra i Revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931-1939)*, Barcelona: Editorial Base
- ANGUERA, P., (2008) *L'Onze de setembre : història de la Diada, 1886-1938*, Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya: PAM
- ALAVEDRA, J., (1993) *Francesc Macià: el camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)*, edició a cura de Josep M. Roig i Rosich, Barcelona: Curial
- ALBERCH, R., (dir) (1999) *Els barris de Barcelona. Ciutat Vella i l'Eixample. Vol. I*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona; Enciclopèdia Catalana
- ALBERT BARRIS, MIQUEL. *Memòries inèdites*. Montpeller, Agost de 1939. Arxiu familiar dels seu descendents
- ALBERT, E., (1979) *Quatre boigs de Mataró*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana: Dalmau editors
- ALBERTÍ, S., (1972) *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona: Albertí editor
- ALBERTÍ, J., (2010) *La bandera catalana, mil anys d'història*, Barcelona: Pòrtic
- ALBRECHT-CARRIÉ, R., 'Fiume: Nationalism versus Economics', *Journal of Central European Affairs*, n.2, 1942: 49-63
- ALBRECHT-CARRIÉ, R., (1966) *Italy at the Paris Peace Conference*, Hamden: Archon Books
- ALCALDE, R., 'Cambó a la CHADE, l'inici dolç i el final amarg', *Recerques*, n. 52-53, 2006: 211-230
- ALCOLEA, S., (1989) *Escultura Catalana del Segle XX*. Barcelona, Fundació Caixa de Catalunya
- ALQUÉZAR, R., (1986) *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, Barcelona: Columna
- ALQUÉZAR, R., 'Carles Pi i Sunyer, alcalde de la Barcelona republicana' a Vilanova, C., (ed.) (1995) *Carles Pi i Sunyer : Barcelona : 1888-1971*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, pp.101-154
- ALQUÉZAR, R., [et al.] (2001) *Esquerra Republicana de Catalunya, 70 anys d'història (1931-2011)*, Barcelona: Columna

- ALLEN, C. F., & PORTIS, J., (1992) *The Comeback Kid: The Life and Career of Bill Clinton*, New York: Carol Publishing Group
- ALMENDROS, A., (2005) *Francesc Cambó, la forja d'un policy-maker*, Barcelona: PAM
- AMAT, J., & GARCIA, B., (2008) *Roc Boronat. El republicà que va fundar el Sindicat de Cecs de Catalunya*, Barcelona: Pòrtic
- AMETLLA, C., (1963) *Memòries polítiques*, Barcelona: Pòrtic
- ANDREU ABELLÓ, Josep. *Memòries inèdites*. Arxiu particular dels seus descendents
- ANGUERA, P., (2008) *L'Onze de Setembre. Història de la Diada*, Barcelona: PAM
- ANGUERA, P., (2010) *Els Segadors: com es crea un himne*, Barcelona: Dalmau editors
- ARBÓS, A. (1988), *Tarradellas. La consciència d'un poble*, Barcelona: Ed.Grijalbo
- ARRUFAT, R., (2007) *Macià: la trajectòria política d'una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe*, Juneda: Fonoll
- ATATÜRK, K., (1963) *A Speech delivered by Mustafa Kemal Atatürk: 1927*, Istanbul: Ministry of Education Printing Plant
- ATATÜRK, K., (2010) *Reflections upon the officer and commander*, Ankara: Turkish General Staff
- AULET I AMELA, J. (1989) *Josep Carner i els orígens del noucentisme*, Tesi doctoral Universitat Autònoma de Barcelona
- AYATS, J., (2011) *Els Segadors: de cançó eròtica a mite nacional*, Barcelona: L'Avenç
- AYMAMÍ, L., (1932) *Amb els braços oberts...: reportatge de l'Estatut*, Barcelona: Políglota
- AYMAMÍ, L., (1933) *Macià: trenta anys de política catalanista: apunts per a una biografia*, Barcelona: Llibreria Catalonia
- AZAÑA, M., (1996) *Memorias de guerra, 1936-1939*, Barcelona: Grijalbo Mondadori
- AZAÑA, M., (2008) *Memorias completas, Noviembre 1933 – Julio 1936*, vol. 5. Santos Juliá (ed), Madrid: Altea Taurus Alfaguara
- BAEZA, A., (2003) *ETA (1959-2003): la historia terrorista ETA*, Donosti: ABL
- BALCELLS, A., (1968) *El problema agrari a Catalunya, la qüestió rabassaire (1890-1936)* Barcelona: Nova Terra
- BALCELLS, A., CULLA, . C. J. B., & MIR, C., (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923: Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill

- BALCELLS, A., PUJOL, E., SABATER, J., (1996) *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona: Proa
- BALCELLS, A., (2010) *El projecte d'Autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*, Barcelona: Parlament de Catalunya
- BALLESTER, D., (1996) *Marginalidades y hegemonías: la UGT de Cataluña, 1888-1936: de la fundación a la II República*, Barcelona: Ediciones del Bronce: Fundació Comaposada
- BALLESTER, D., (1998) *Els anys de la guerra: la UGT de Catalunya (1936-1939)*, Barcelona: Columna: Fundació Josep Comaposada
- BALLESTER, D., ‘ “L'instrument sindical” del PSUC durant la guerra civil: la UGT de Catalunya (1936-1937)’, Barcelona : Institut de Ciències Polítiques Socials, n.127, 1997
- BARAS, M., (1984) *Acció Catalana. 1922-1936*, Barcelona: Curial
- BARAS, M., ‘Acció Catalana Republicana’, a Molas, I., (ed.) (2000) *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana
- BARCELOFÍLIA. Inventari de la Barcelona desapareguda [consulta on-line: <http://barcelofilia.blogspot.com/2011/06/bar-la-lune-la-luna-1904-1976.html>]
- BARRERA, H. et al. (1990) *Lluís Companys. Trajectòria d'un president*, Barcelona: L'Avenç
- BARRULL, J., (2009) *Humbert Torres. Metge, filòsof, polític*, Lleida: Alfazeta edicions
- BATALLA, R., (2010) *Jaume Miravittles i Navarra. Intel·lectual, revolucionari i home de govern. Els anys joves 1906-1939*, Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona
- BATTESTINI, R., (2009) *Nicolau Battestini i Galup (1895-1981). Testimoni d'una època*, Lleida: Pagès Editors
- BELLMUNT, D. de, (1933) *Figures de Catalunya*, Barcelona: Llibreria Catalònia
- BELLMUNT, D. de, (1945) *Lluís Companys: la seva vida, la seva obra, la seva mort gloriosa*, Tolosa de Llenguadoc: Foc Nou
- BELLMUNT, D. de, (?) *Cinquanta anys de periodisme (1923-1975)*, Andorra la Vella: Ed. Mirador del Pirineu
- BEN-AMI, S., (2012) *El cirujano de hierro. La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*, Barcelona: RBA
- BENDIX, R., (1977) *Nation Building and Citizenship*, Berkeley: University of California Press
- BENET, J., (1982) *El President Tarradellas en els seus textos: 1954-1988*, Barcelona: Empúries
- BENET, J., (1990) *Exili i mort del president Companys*, Barcelona: Empúries
- BENET, J., (1998) *La mort del president Companys*, Barcelona: Ed. 62

- BENET, J., (2003) *Escrits en defensa propia*, Barcelona: Proa
- BENET, J., (2003) *Domènec Latorre, afusellat per catalanista*, Barcelona; Ed.62
- BENET, J., (2005) *El President Companys, afusellat*, Barcelona: Ed. 62
- BENET, J., (2010) *Memòries I. De l'esperança a la desfeta (1920-1939)*, Barcelona: Ed. 62
- BERNADES, V., (1935) *Estampes de l'Uruguay: la presó flotant*, Barcelona: Llibreria Catalonia
- BLADÉ DESUMVILA, A., (1984) *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona: Rafael Dalmau: Fundació Salvador Vives Casajuana
- BLADÉ DESUMVILA, A., (2006) *Obra Completa*, vol. 2, Valls: Ed. Cossetània
- BLADÉ DESUMVILA, A., (2007) *Cicle de biografies*, vol. 1, Valls: Ed. Cossetània
- BLADÉ DESUMVILA, A., (2010) *Obra Completa*, vol. 9, Valls: Ed. Cossetània
- BOHIGAS, P., (1929) *El Palacio de la Excma. Diputación Provincial de Barcelona*, Barcelona: Diputació de Barcelona
- BOMBÍ, J. A., (coord.) (2001) *Dr. Josep Trueta, esbós d'una obra exemplar*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona
- BONAMUSA, F., (1997) *Política i finances republicanes (1931-1939): Lluís Mestres i Capdevila: Comissari Conseller a Tarragona (1936-37) i Director General de Finances de la Generalitat de Catalunya (1937-39)*, Tarragona: El Mèdol
- BONAMUSA, F., 'Josep Tarradellas i Joan' a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents (1714-2003)*, vol. III, Generalitat: Enciclopèdia Catalana, 2003: 183-219
- BONAMUSA, F., 'Presidència (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. I, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- BONAMUSA, F., [et. al.] (2008) *L'obra de govern de Josep Tarradellas (1936-1977): I Simposi d'Història sobre Josep Tarradellas*, Lleida: Pagès
- BONET, C., & ROJAS, C., (2004) *Lluís Companys*, Barcelona: Ediciones B
- BRICALL, J. M., (1977) *Política econòmica de la Generalitat (1936-1939)*, Barcelona: Ed. 62
- BRICALL, J. M., (2003) *Memoria de un silencio, el gobierno Tarradellas (1977-1980)*, Barcelona: Plaza&Janés
- BROLCHAIN, H. O., (2012) *Joseph Plunkett. Sixteen lives*, Dublin: O'Brien Press
- BRUSCO, R., (2003) *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya*, Lleida: Ed. El Jonc
- BUCKLAND, P., (1980) *Jame Craig*, Dublin: Gill and MacMillan

- BURGWYN, H. J., (1987) *The Legend of the Mutilated Victory: Italy, the Great War, and the Paris Peace Conference, 1915-1919*, Wesport: Greenwood Press
- CABANA, F., (1996) *La burgesia catalana; una aproximació històrica*, Barcelona: Proa
- CABANA, F., (2011) *La burgesia emprenedora*, Barcelona: Proa
- CADCI. *Història del CADCI* [on-line a <http://www.cadci.net/historia.php>]
- CALBET, J. M., & CORBELLA, J., (1981-83) *Diccionari biogràfic de metges catalans*, Barcelona: Dalmau editors: Universitat de Barcelona, vol. I
- CALVET, F., & ROIG I ROSICH, J. M., (1983) *Josep Irla, President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*, Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana
- CAMINAL, M., (1984) *Joan Comorera. Comunisme i Nacionalisme (1939-1958)*, vol. III, Barcelona: Empúries
- CAMPS I ARBOIX, J., de, (1968) *La Mancomunitat de Catalunya*, Barcelona: Bruguera
- CAMPS i ARBOIX, J., de, (1976) *El Parlament de Catalunya (1932-1936)*, Barcelona: Ed.62
- CAÑELLAS, C., & TORAN, R., 'El domini hegemònic d'Esquerra Republicana. L'ajuntament de Barcelona (1931-1939)', *L'Avenç*, n.58, març, 1983: 218-225
- CARBONELL, M., (2005) *El Palau de la Generalitat: 600 anys: art i arquitectura*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- CARDONA, D., (1984) *La Batalla i altres textos*, Barcelona: La Magrana: Diputació de Barcelona
- CAROD-ROVIRA, J. L., (1989) *Marcel·lí Domingo: de l'escola a la República: Tarragona 1884-Tolosa 1939*, Tarragona: El Mèdol
- CARNEGIE, A., (1901) *El dominio de los negocios*, Barcelona: Vida literaria
- CARNEGIE, A., (1905) *El A.B.C. del dinero & el evangelio de la riqueza*, Barcelona: Guarnier y Taberner
- CARNER RIBALTA, J., (1972), *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*, París: Edicions Catalanes de París
- CARNER RIBALTA, J., (1987) *El complot de Prats de Molló*, Barcelona: Dalmau editors
- CASADEMONT, E., (1996) *L'home d'«Els Cent Homes»*. (Aproximació a la vida i obra de Josep Fontbernat), Anglès: Ajuntament d'Anglès
- CASANELLES, J., (1991) *Joan Casanelles i Ibarz (1904-1986). Memòries i biografia*, a cura de Joan B. Culla i Clarà, Barcelona: Ajuntament de Barcelona
- CASANOVA, I., (2007) *ETA 1958-2008: medio siglo de historia*, Tafalla: Txalaparta

- CASANOVAS CUBERTA, J., (1996) *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*, Barcelona: PAM
- CASALS, J. & ARRUFAT, R., (1933) *Catalunya, poble dissortat*, Barcelona: Imp. J. Vila Fontserè
- CASALS, M., 'La burgesia industrial i la guerra', *L'Avenç*, n.69, març, 1984: 226-229
- CASASSAS, J., (1980) *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona: Curial
- CASASSAS, J., 'Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914', *Recerques*, n. 14, 1983: 7-32
- CASASSAS, J., 'La radicalització del catalanisme', *L'Avenç*, n.69, març, 1984: 240-245
- CASASSAS, J., (1986) *L'Ateneu Barcelonès: dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona: La Magrana-Institut Municipal
- CASASSAS, J., (ed.) (2003) *Josep Tarradellas, o, La reivindicació de la memòria (1899-1988)*, Lleida: Barcelona: Pagès editors: Diputació de Barcelona
- CASASSAS, J., (2006) *L'Ateneu i Barcelona. Un segle i mig d'acció cultural*, Barcelona: Diputació de Barcelona: La Magrana
- CASTANYNS, V., (1964) *La memoria es diverteix. Mig segle de records*, Barcelona: Destino
- CASTELLS, V., (1985) *M. González Alba. Una vida per la independència*, Barcelona: Pòrtic
- CASTELLS, V., (2007) *Francesc Macià parla. Escrits, parlaments, entrevistes i lletres*, Barcelona: Dux
- CATALÁN, M., 'La configuració d'un arxiu' a Esculies, J., *Josep Tarradellas (1899-1936). Dels orígens a la República*, Barcelona: Edicions Dau, 2012: 11-24
- CATTINI, G., (2009) *El Gran Complot. Qui va traïr Macià? La trama italiana*, Barcelona: Ara Llibres
- CAWELTI, J. G., (1965) *Apostles of the Self-Made Man. Changing Concepts of Success in America*, Chicago: The University of Chicago Press
- CEBRIAN, C., 'Joan Comorera i Solé, fundador del PSUC' a Cebrian, C., (ed.) *Joan Comorera torna a casa*, Barcelona: Pòrtic, 2009: 13-36
- CENDRA, I., (2006) *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939). Revolució i contrarevolució en una economia col·lectivitzada*, Barcelona: PAM
- CHEESMAN, C., & WILLIAMS, J., (2000) *Rebels, Pretenders, and Impostors*, London: The British Museum Press

- CINGOLANI, S. M., (ed.) (2009) *Les quatre grans cròniques*, Barcelona: Ed. 62
- COATES, A., (2006) *Rizal : nacionalista y mártir filipino*, Madrid: Agencia Española de Cooperación Internacional
- CÓCOLA, A., ‘El barrio gótico de Barcelona. De símbolo nacional a parque temático’, *Scripta Nova. Revista electrònica de geografia y ciencias sociales*, Universitat de Barcelona, vol. XV, n.371, 10 d’agost de 2011 [on-line a <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-371.htm>]
- CÓCOLA, A., (2011) *El Barrio Gótico de Barcelona : planificación del pasado e imagen de marca*, Barcelona: Ed. Madroño
- COLL, J., & LLORENS, J., (2000) *Els quadres del primer catalanisme polític (1892-1900)*, Barcelona: PAM
- COLOMER, J., (1975) *Martí i Julià: notas para una biografía política*, Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona
- COLOMER, J., ‘El doctor Domènec Martí i Julià (1861-1917). Un esboç de biografia política’. *L’Avenç*, 4, juliol, 1977: 10-16
- COLOMER, J., (1984), ‘L’aportació de Domènec Martí i Julià al catalanisme polític’ a Martí i Julià, D., *Per Catalunya i altres textos*, Barcelona: La Magrana
- COLOMER, J., (1995) *La temptació separatista a Catalunya. Els orígens (1895-1917)*, Columna: Barcelona
- COLOMER, L., & MASCARELL, F., ‘Ens vam governar, ens volem governar i ens tornarem a governar’, *Conversa amb Josep Tarradellas, L’Avenç*, desembre, n.0, 1976: 24-35
- COLOMINES, A., (ed.) (2003) *La Catalunya rebel; el procés a Francesc Macià i als protagonistes dels fets de Prats de Molló*, Barcelona: Símbol editors
- CONANGLA I FONTANILLES, J., & NADAL I MALLOL, H., (1956) *Macià. La seva actuació a l’estranger*, vol. II, Mèxic: Xaloc
- CONTE, J., (2011) *Tarradellas, testigo de España: el exilio y la Transacción a través de los archivos privados de uno de los políticos mejor informados de su tiempo*, Barcelona: Destino
- CONTRERAS, J., (2008) *Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro*, Barcelona: Edhasa
- COROMINES, P., (1974) *De la solidaritat al catorze d’abril*, Barcelona: Curial
- COROMINES, P., (1975) *Diaris i records de Pere Corominas: La República i la Guerra Civil*, vol. III, Barcelona: Curial
- COSTA I DEU, J., & SABATÉ PUIG, M., (2006) *La veritat del 6 d’octubre & La nit del 6 d’octubre a Barcelona*, Valls: Cossetània

- CREXELL, J., (1984) *Origen de la bandera independentista catalana*, Barcelona: El Llamp
- CREXELL, J., (1988) *El complot del Garraf*, Barcelona: PAM
- CRUELLS, M., (1970) *El 6 d'octubre a Catalunya*, Barcelona: Pòrtic
- CRUELLS, M., (1971) *Francesc Macià*, Barcelona: Bruguera
- CUCURULL, F., (1975) *Panoràmica del nacionalisme català*, vol. 5, París: Ed. Catalanes de París
- CUITO, A., & HURTADO, V., 'Un catalanista partidari del pacte' a Hurtado, A., (2008) *Abans del sis d'ocubre*, Barcelona: Quaderns Crema
- CULLA CLARÀ, J. B., (1977) *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, 1928-1936*, Barcelona: Curial
- CULLA CLARÀ, J. B., (1986) *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona: Curial
- CULLA CLARÀ, J. B., 'Del republicanisme català al catalanisme d'esquerres (1922-1931)', *L'Avenç*, n.37, març, 1981: 33-37
- CULLA CLARÀ, J. B., 'L'altra cara del 14 d'abril', *L'Avenç*, n.26, abril, 1980: 56-61
- DD. AA., (2012) *Esquerra a Mèxic 1941-1980*, Barcelona: Fundació Irla
- DD. AA., (2006) *Josep Fontbernat i Verdaguer (1896-1977) Imatges i Documents*, Girona: Diputació de Girona
- DENCÀS, J., (1935) *El 6 d'octubre al Palau de Governació*, Barcelona: Mediterrànea
- DEU I BAIGUAL, E., (198?) *Els beneficis industrials durant la Primera Guerra Mundial. El cas de la indústria llanera de Sabadell*, Barcelona: Curial
- DÍAZ, M., '70 anys de moviment juvenil nacional i d'esquerres (1931-2001)' [on-line a: http://www.jerc.cat/documents/docs/historia_de_les_jerc.pdf]
- DOBBINS, J., JONES, S. G., CRANE, K., & COLE, B., (2007) *The Beginner's Guide to Nation-Building*, Pittsburgh: National Security Research Division (RAND Corp.)
- DOSSE, F., (2007) *El arte de la biografía: entre historia y ficción*, Mèxic D.F: Universidad Iberoamericana
- DUARTE, A., (2000) *Història del republicanisme a Catalunya*, Vic: Eumo
- DUARTE, A., (2006) *Republicans jugant amb foc. De Lluís Companys a Josep Tarradellas*, Barcelona: L'Esfera dels llibres

- DUNLOP, J. B., 'Putin as a State-Builder', *Center on Democracy, Development, and The Rule of Law Stanford Institute on International Studies (CDDRL) Working Papers*, n. 39, febrer 2005: 1-14
- DURAN, L. (1997) *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja: Afers
- DURAN, L., 'Josep Tarradellas, jove nacionalista' a Casassas, J., (ed.) (2003) *Josep Tarradellas o La reivindicació de la memòria (1899-1988)*, Lleida: Pagès editors
- DURAN, L., (2007) *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*, Catarroja: Afers
- EQUIP DE RECERQUES HISTÒRIQUES (1977) *Josep Tarradellas: cartes confidencials i altres textos*, Barcelona: Equip de Recerques Històriques
- ESCOFET, F., (1973) *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta, 6 d'octubre de 1934*, París: Ed. Catalanes de París
- ESCOLIES, J., 'Independència frustrada', *Avui* (suplement A+A+), 11 de gener de 2009, pp.6-7
- ESCOLIES, J., 'La proclamación de la República (según Joan Alavedra)', *La Vanguardia*, 14 d'abril de 2011, p.14
- ESCOLIES, J., (2011) *Joan Solé i Pla, un separatista entre Macià i Companys*, Barcelona: Edicions de 1984
- ESCOLIES, J., 'El nacionalismo radical catalán y su visión de Companys antes del mito del Presidente mártir' a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 53-64
- ESCOLIES, J., (2012) *Josep Tarradellas (1899-1936). Dels orígens a la República*, Barcelona: Edicions Dau
- ESTÉVEZ, X., (1991) *De la Triple Alianza al Pacto de San Sebastián (1923-1930)*, Donosti: Ed. Mundaiz
- ESTIVILL, A., (1935) *6 d'octubre. L'ensulsiada dels jacobins*, Barcelona: Ed. L'Hora
- FABREGAT, R., & CARNER-RIBALTA, J., (1952) *Macià. La seva actuació a l'estranger*, vol. I, Mèxic: Edicions Catalanes de Mèxic
- FAURA, R., (1991) *El complot de Prats de Molló*, Barcelona: El Llamp
- FEBRÉS, X., (1985) *Diàlegs a Barcelona. Josep Tarradellas i Antoni Gutiérrez Díaz*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Ed. Laia
- FEBRÉS, X., (1997) *Josep Pla, biografia de l'homenot*, Barcelona: Destino

- FERRÉ, J., ‘Jaume Aiguader i Miró’, a Alquézar, R., (ed), *Esquerra Republicana de Catalunya: 70 anys d'història (1931-2001)*, Barcelona: Columna, 2002: 255-256
- FERRER, J., (1999) *Francesc Layret (1880-1920)*, Catarroja: Afers
- FERRER, J., (2010) *Francesc Layret (1880-1920)*, Barcelona: Fundació Irla
- FERRER, M., (1977) *La Generalitat de Catalunya a l'exili*, Barcelona: Aymà
- FERRET PUJOL, J. L., (2012) *Joan Lluís Pujol i Font. 1901-1963*, Barcelona: Fundació Irla
- FERRO, M., (2000) *La Gran Guerra (1914-1918)*, Madrid: Alianza
- FIGUERES, J. M., (1997) *El consell de guerra a Lluís Companys. President de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona: Edicions Proa
- FIGUERES, J. M., (2003) *Lluís Companys, diputat per Sabadell. Periodisme, política i conflicte social (1920-1925)*, Barcelona: Rúbrica Editorial
- FOIX, P., (1935) *Barcelona, 6 d'octubre*, Barcelona: Editorial Cooperativa Popular
- FONTBERNAT, J., (1930) *La Batalla de Prats de Molló*, Badalona: Proa
- FONTSERÈ, C., (1995) *Memòries d'un cartellista català, 1931-1939*, Barcelona: Pòrtic
- FORT, E., (1979) *Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona: Ed. Edhasa
- FRANCÉS, J. M., (1962) *Memorias de un cero a la izquierda: cincuenta años de la vida de una ciudad y de cuatro continentes a través de los recuerdos de un hombre perfectamente gris*, Méxic, D.F.: Olimpo
- FRITZ, V., & ROCHA MENOCA, A., (2007) *State-Building from a Political Economy Perspective: An Analytical and Conceptual Paper on Processes, Embedded Tensions and Lessons for International Engagement*, Londres: Overseas Development Institute
- FROMKIN, D., (2000) *A Peace to end all peace : the fall of the Ottoman Empire and the creation of the modern Middle East*, London: Phoenix
- GALLEGO, F., (2007) *Barcelona, mayo de 1937: la crisis del antifascismo en Cataluña*, Barcelona: Debate
- GARCÍA OLIVER, J., (1978) *El eco de los pasos*, Barcelona: Iberica de ediciones y publicaciones
- GASOL, P., & ALOY, J., (2001) *Joves i republicans. La República a Manresa (1931-1936)*, Manresa: Ajuntament de Manresa; Centre d'Estudis del Bages; Centre d'Història Contemporània de Catalunya
- GENERALITAT DE CATALUNYA, (1999) *Frederic Escofet, un militar al servei de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya

- GERHARD, C., (1982) *Comissari de la Generalitat a Montserrat: 1936-1939*, Barcelona; PAM
- GERPE, M. (1977) *L'estatut d'autonomia de Catalunya i l'Estat integral*, Barcelona: Ed. 62
- GONZÁLEZ CALLEJA, E., (2011) *Contrarrevolucionarios. Radicalización violenta de las derechas durante la Segunda República, 1931-1936*, Madrid: Alianza
- GONZÀLEZ VILALTA, A., 'La Oficina de la Generalitat de Catalunya en Madrid (1931-1933), al servicio de los diputados constituyentes', *Revista de las Cortes Generales*, n.58, 2003: 110-127
- GONZÀLEZ VILALTA, A., 'Militància i implantació territorial d'ERC a les comarques de Barcelona (1932-1934) a *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana*, Actes del VI Congrés de la CCEPC, Barcelona, 2-4 novembre de 2006
- GONZÀLEZ VILALTA, A., (2006) *La irrupció de la dona en el catalanisme (1931-1936)*, Barcelona: PAM
- GONZÀLEZ VILALTA, A., (2006) *Els diputats catalans a les Corts Constituents republicanes (1931-1933). Nacionalisme, possibilisme i reforma social*, Barcelona: PAM
- GONZÀLEZ VILALTA, A., & BOU, G., (2007) *La creació del mite Lluís Companys. El 6 d'octubre de 1934 i la defensa de Companys per Ossorio y Gallardo*, Barcelona: Editorial Base
- GONZÀLEZ VILALTA, A., (2009) *Lluís Companys, un home de govern*, Barcelona: Editorial Base
- GONZÀLEZ VILALTA, A., (2009) *Cataluña bajo vigilancia: el consulado italiano y el fascio de Barcelona (1930-1943)*, València: PUV
- GONZÁLEZ VILALTA, A., 'El Afer Rebertés y su rastro sostenido en las fuentes diplomáticas francesas e italianas (1936-1938) a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 324-340
- GONZÁLEZ VILALTA, A., 'Ahora con al Italia fascista. ¿Todavía el plan blasi en 1938?' a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 367-374
- GOVERN DE LA GENERALITAT & TARRADELLAS, J., (2008) *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya*, vol. I, Barcelona: Ed. Dau
- GOVERN DE LA GENERALITAT & TARRADELLAS, J., (2009) *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya*, vol. II, Barcelona: Ed. Dau

- GRANIER-BARRERA, E., (1994) *Una vida plena. Memòries d'un periodista abans i després de la guerra*, Barcelona: Hacer
- GUARNER, V., (1980) *L'Aixecament militar a Catalunya i la Guerra Civil*, Barcelona: PAM
- GUBERN, S., 'L'ordre públic en l'Estatut' a *Conferències sobre l'Estatut de Catalunya*, Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 1933: 187-200
- GÜELL, C., (2006) *Lluís Companys inèdit. El símbol més enllà de l'home*, Barcelona: L'Esfera dels llibres
- GUIMERÀ, A., (1999) *Terra baixa: drama en tres actes*, Barcelona: Ed. 62
- GUINART, M., (1988) *Memòries d'un militant catalanista*, Barcelona: PAM
- HERNÀNDEZ, F. X., & ÍÑIGUEZ, D., (2008) *La Columna Macià-Companys*, Barcelona: Fundació Josep Irla
- HOBSBAWM, E. J., 'L'invent de les tradicions' a Hobsbawm E. J., & Ranger, T., *L'invent de la tradició*, Vic: Eumo, 1988: 13-25
- HOFSTADTER, R., (1984) *La tradición política norteamericana y los políticos que la formaron*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica
- HUERTAS CLAVERIA, J.M., (1976) *Salvador Seguí 'El noi del sucre'. Materiales para una biografía*, Barcelona: Laia
- HURTADO, A., (2008) *Abans del sis d'octubre*, Barcelona: Quaderns Crema
- HURTADO, A., (2011) *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps (1894-1936)*, Barcelona: Ed. 62
- IRLA, J., (2010) (Gaitx, J. ed) *Memòria d'un president a l'exili*, Barcelona: Viena
- IVERN, M.D., (1988) *Esquerra Republicana de Catalunya*, vol. I, Barcelona: PAM
- IVERN, M.D., (1989) *Esquerra Republicana de Catalunya*, vol. II, Barcelona: PAM
- IZQUIERDO, S., (2001) *Pere Coromines (1970-1939)*, Catarroja: Afers
- IZQUIERDO, S., (2002) *La primera victòria del catalanisme polític*, Barcelona: Pòrtic
- IZQUIERDO, S., (2006) *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres 1904-1931*, Catarroja: Afers
- IZQUIERDO, S., (2009) *Pere Coromines (1970-1939)*, Barcelona: Fundació Irla
- JACKSON, K. T., (ed.) (2010) *The Encyclopedia of New York*, New York: Yale University Press
- JARDÍ, E., (1977) *Francesc Macià, el camí de la llibertat (1905-1931)*, Barcelona: Aymà
- JARDÍ, E., (1981) *Francesc Macià, President de Catalunya*, Barcelona: PAM

- JARDÍ, E., (1991) *Lluís Companys, president de la Generalitat*, Lledia: Consell Comarcal de l'Urgell
- JARDÍ, E., (1997) *Companys i el 6 d'octubre*, Barcelona: Proa
- JIMÉNEZ, A., (1998) *Memòria d'un temps: Josep Irla i Bosch (1876-1954): Sant Feliu de Guíxols sota les bombes (1936-1939)*, Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament St. Feliu
- JOVENTUT REPUBLICANA DE LLEIDA. *Història 1930-1936* [on-line a <http://www.jrl.cat/any1930.html>]
- KERSHAW, I., (1998) *Hitler (1889-1936). Hubris*, London: Allen Lane The Penguin Press
- KUDLINSKI, K., (2006) *Gandhi. Young Nation Builder*, Nova York: Aladdin Paperbacks
- LACOMBA, J.A., (1970) *La crisis española de 1917*, Madrid: Ed. Ciencia Nueva
- LEJEUNE, P., (1996) *Le pacte autobiographique*. París: Éditions du Seuil
- LERROUX, A., (1963) *Mis Memorias*, Madrid: Afrodisio Aguado
- LLADÓ, J. M., (1938) *14 d'abril: Catalunya és una democràcia*, Barcelona: Biblioteca política de Catalunya
- LLADÓ, J.M., (1991) *Lluís Companys, una vida heròica*, Tàrraga: Consell Comarcal de l'Urgell
- LLADONOSA, M., (1988) *Catalanisme i moviment obrer; el CADCI entre 1903 i 1923*, Barcelona: PAM
- LLARCH, J., (1979) *La tràgica mort de Companys*, Barcelona: Bruguera
- LLATES, R., (1969) *30 anys de vida catalana*, Barcelona: Ed. Aedos
- LLOBERA, J. R., 'La formació de la ideologia nacionalista catalana', *L'Avenç*, 63, 1983: 650-661
- LLORENS, J. (1992) *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*, Barcelona: PAM
- LLORENS, J., (1994) *La Mancomunitat de Catalunya 1914-1925*, Barcelona: Barcanova
- LLORENS, C., (2011) *Sunyor, el president del Barça afusellat. Crònica política i humana d'un dirigent excepcional*, Badalona: Pòrtic
- LLUHÍ, J., (1944) *President de la Generalitat de Catalunya: parlament pronunciat en ocasió del tercer aniversari de la seva mort heroica*, Mèxic D. F., s.n
- LLURBA, J., (2004) *Nocions d'història de Cervelló*, Cervelló: Segle Nou
- LLURBA, J., (2007) *Cervelló i el mito Tarradellas*, Torrelles de Llobregat: Ed. Nèctar
- LLURBA, J., (2008) *Comerços i comerciants de Cervelló*, Torrelles de Llobregat: Ed. Néctar

- LLURBA, J., 'Biografia Joaquim Mensa Prats', *Marges i vinyes del nostre passat*, 21 de maig de 2012, n.16
- LÓPEZ ESTEVE, M., (2012) *Els fets d'octubre de 1934 a Catalunya: més enllà de l'acció governamental*, Tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra
- LORENTE, E., & SIMÓ, M., (2004) *El sis d'octubre del president Companys*, Lleida: Pagès editors
- LOWRIE, D. A., (1930) *Masaryk: Nation Builder. The Man who Changed the Map of Europe*, Nova York: Association Press
- LUZZATO, S., 'Jóvenes rebeldes y revolucionarios (1789-1917) a Levi, G., & Schmitt, J-C., (ed.) *Historia de los jóvenes*, vol. II, Madrid: Taurus, 1996:241-310
- MACMILLAN, M. (2005) *París, 1919. Seis meses que cambiaron el mundo*, Barcelona: Tusquets editores
- MADARIAGA, J., de (2008) *Tarradellas y la industria de guerra de Cataluña: 1936-1939*, Lleida: Milenio
- MADRID, F., (1931) *Els exiliats de la dictadura*, Barcelona: Antonio López Imp.
- MALLÓ, O., (2003) *Tarradellas, un segle de catalanisme*, Barcelona: Planeta
- MANELA, E., (2007) *The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism*, New York: Oxford University Press
- MANENT, A., (dir.) 'Espanya i Sirat, Josep Maria' a *Diccionari dels catalans d'Amèrica*, vol. II, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992: 173-174
- MANENT, A., (1998) *Josep Maria Espanya, conseller de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona: Rafael Dalmau ed.
- MANGO, A., (2000) *Atatürk: the biography of the founder of modern Turkey*, Woodstock: The Overlook Press
- MANNING, M., (1987) *The Blueshirts*, Dublin : Gill and Macmillan, cop.
- MARFANY, J. L., (1996) *La cultura del catalanisme*, Barcelona: Empúries
- MARKS, S., 'The Luxemburg Question at the Paris Peace Conference and after', a *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, n.2, 1970: 1-20
- MARTÍN RAMOS, J. L., (1977) *Els Orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya: 1930-1936*, Barcelona: Curial
- MARTÍN RAMOS, J. L., 'L'expansió industrial', *L'Avenç*, n.69, març, 1984: 228-224

- MARTÍN RAMOS, J. L., 'Conseqüències socials: la resposta obrera', n.69, *L'Avenç*, març, 1984: 230-235
- MARTÍN RAMOS, J. L., 'Tarradellas en la primera etapa de la guerra civil', *L'Avenç*, n.300, març, 2005: 14-20
- MARTÍN RAMOS, J. L., 'Governació (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. I, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- MARTÍN RAMOS, J. L., 'Esquerra Republicana durante la guerra civil', Seminari d'Història. Dept. d'Història Social i del Pensament Polític, UNED, curs 2007-8
- MARTÍN RAMOS, J. L., 'Joan Comorera: concebre la sobirania per mitjà de la independència de l'acció política' a Cebrian, C., (ed.) *Joan Comorera torna a casa*, Barcelona: Pòrtic, 2009: 56-97
- MARTÍN RAMOS, J. L., 'La Generalitat i l'ordre públic durant la Guerra Civil' a Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, (2011) *Ordre públic i violència a Catalunya (1936-1937)*, Barcelona: Ed. Dau
- MARTÍNEZ CUENCA, Mariano, *La muralla invisible. Memorias de un murciano militante obrero en Cataluña*, (inèdit). Fundació Campalans
- MARTÍNEZ FIOL, D., 'Aliadòfils i germanòfils a Catalunya: elements per comprendre la mobilització catalanista durant la Gran Guerra, 1914-1918' a *El Catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918). Antologia*, Barcelona: Diputació de Barcelona: La Magrana, 1988
- MARTÍNEZ FIOL, D., (1991) *Els 'voluntaris catalans' a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat
- MARTÍNEZ FIOL, D., 'La Gran Guerra i el catalanisme' a *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans, L'època dels nous moviments socials 1900-1930*, vol.8, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995
- MARTÍNEZ FIOL, D., (2001) *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona: PAM
- MARTÍNEZ FIOL, D., (2008) *Estatisme i antiestatisme a Catalunya (1931-1939). Rivalitats polítiques i funcionàries a la Generalitat*, Barcelona: PAM
- MARTÍNEZ FIOL, D., (2010) *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)*, Barcelona: PAM
- MARTÍNEZ REVERTE, J., (2006) *La Batalla del Ebro*, Barcelona: Crítica

- MASCARELL, F., & UCELAY-DA CAL, E., 'Ramon Arrufat i Arrufat, un separatista discordant', *L'Avenç*, n.36, març, 1981:167-172
- MASERAS, A., (1931) *La República catalana*, Barcelona: Llibreria Catalònia
- MASERAS, A., (1931) *Francesc Macià*, Barcelona: Quaderns Blaus Catalònia
- MASOLIVER, A., (1982) *L'Arxiu President Tarradellas, a Poblet*, Poblet: Quaderns d'art, història i vida de Poblet, 1
- MASPONS, F., (2006) *República Catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: a l'entorn de la Generalitat de Catalunya i la República Espanyola*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- MASSOT I MUNTANER, J., (1993) *Els Segadors, himne nacional de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- MASSOT I MUNTANER, J., (2000) *Antoni Maria Sbert, agitador, polític i promotor cultura*, Barcelona: PAM
- MASSOT I MUNTANER, J., (2007) *Antoni Maria Sbert (1901-1980)*, Barcelona: Fundació Irla
- MAYMÍ, J., (2003) *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*, Barcelona: PAM
- MEES, L., 'Aguirre, entre carisma y mito' a Mees, L. & Núñez Seixas, X. M., (coord.) *Nacidos para mandar. Liderazgo, política y poder. Perspectivas comparadas*, Madrid: Tecnos, 2012: 97-118
- MEROÑO, P., (1998) *La forja d'un president: Josep Tarradellas*, Manuscrit
- MICHONNEAU, S., (2002) *Barcelona : memòria i identitat: monuments commemoracions i mites*, Vic: Eumo
- MIR, C., 'Resultats electorals: confirmació del bipartidisme', *L'Avenç*, n.24, 1980: 32-35
- MIR, G., (2006) *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant el Govern britànic*, Barcelona: Edicions Proa
- MIRACLE, J., (1990) *Àngel Guimerà, creador i apòstol*, Barcelona: PAM
- MIRALLES GUASCH, C., 'De la casa a la fàbrica: movilidad obrera y transporte en la Barcelona de entreguerras' a *Vida obrera en la Barcelona de entreguerras 1918-1936*, Barcelona: CCCB, 1998: 159-201
- MIRAVITLLES, J., (1932) *Ha traït Macià?*, Barcelona: Tipografia Catalana
- MIRAVITLLES, J., (1935) *Crítica del 6 d'octubre*, Barcelona: Publicacions Acer
- MIRAVITLLES, J., (1980) *Gent que he conegut*, Barcelona: Destino
- MOLAS, I., (1972) *El sistema de partits polítics a Catalunya segle XX*, Barcelona: Ed. 62

- MOLAS, I., (1973) *Lliga catalana: un estudi d'estasiologia*, vol. 2, Barcelona: Ed. 62
- MONTEFIORE, S.S., (2008) *Young Stalin*, London: Phoenix
- MOORE, C. H., (1965) *Tunisia Since Independence. The Dynamics of One Party Government*, Berkeley: California University Press
- MORALES, M., (2008) *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*, Barcelona: Base
- MORROW, J. H., (2008) *La Gran Guerra*, Barcelona: Edhasa
- MURAY, J., 'Vicenç Albert Ballester, padri de l'estelada', a *Cent anys d'estelada. Un segle d'iconografia independentista*, Barcelona: Cim edicions, 2008: 161-166
- MURIÀ, J. M., (2001) *Vivències d'un separatista*, Lleida: Pagès Editors
- NASAW, D., (2006) *Andrew Carnegie*, New York: Penguin
- NEIBERG, M., (2006) *La Gran Guerra; una historia global (1914-1918)*, Barcelona: Paidós
- NEVIUS, M., & NEVIUS, J., (2009) *Inside the Apple. A Streetwise History of New York City*, New York: Free Press
- NOGUER COMET, R., (1933) *Vint mesos de govern provincial*, Barcelona: Tip Cosmos
- NOGUER COMET, R., (2000) *Al llarg de la meva vida*, Barcelona: PAM
- NUÑEZ, I., (1935) *La revolución de octubre de 1934*, Barcelona: José Vilamala
- NUÑEZ SEIXAS, X. M., 'Nacionalismos periféricos y fascismo: Acerca de un memorándum catalanista a la Alemania nazi (1936)', *Historia Contemporánea*, 7 (Universidad del País Vasco), 1992: 311-333
- NUÑEZ SEIXAS, X. M., (2010) *Internacionalitzar el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*, Catarroja: Afers
- NÚÑEZ SEIXAS, X. M., 'Castelao y el galleguismo, ¿Líder o símbolo?' a Mees, L. & Núñez Seixas, X. M., (coord.) *Nacidos para mandar. Liderazgo, política y poder. Perspectivas comparadas*, Madrid: Tecnos, 2012: 207-232
- OLIVERAS, R. M., & TRAVERIA, L., 'Introducció comentada' a *Contra l'invasor. Recull d'articles de Carles Rahola (1900-1938)*, Valls: Cossetània, 2007: 5-14
- ORTÍNEZ, M., (1993) *Una vida entre burgesos*, Barcelona: Ed. 62
- OSSORIO Y GALLARDO, A., (1943) *Vida y sacrificio de Companys*, Buenos Aires: Losada
- OYON, J., L., (1998) *La quiebra de la ciudad popular; espacio urbano, inmigración y anarquismo en la Barcelona de entreguerras 1914-1936*, Barcelona: Serbal
- PABON, J., (1952) *Cambó, 1876-1918*, Barcelona: Ed. Alpha
- PAGÈS, P., (2007) *Cataluña en guerra y en revolución (1936-1939)*, Sevilla: Espuela de Plata

- PAGÈS, P., (2008) *La Comissió de la Indústria de Guerra de Catalunya (1936-1938)*,
Barcelona: PAM
- PALMA MORENO, J.T., (2001) *Annual 1921. 80 años del desastre*, Madrid: Almena ediciones
- PAT COOGAN, T., (1995) *Eamon de Valera: the man who was Ireland*, New York: Harper
Collins
- PAZ, A., (1988) *19 de juliol del '36'*, Barcelona: Hacer
- PELEGRÍ, A., (1996) *Catalans entre la falç i les fletxes*, Barcelona: Oikos-Tau
- PELEGRÍ, J., (1993) *Les primeres 72 hores de República catalana*, Barcelona: Fundació
President Macià
- PÉREZ-BASTARDAS, A., (1987) *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert
Bastardas i Sampere (1871-1944)*, vol. I, Barcelona: Ed.62
- PÉREZ NESPEREIRA, M., (2007) *Prat de la Riba. Nacionalisme i formació d'un estat català*,
Barcelona: Ed. Base
- PICH, J., (2004) *Federalisme i catalanisme: Valentí Almirall i Llozer (1841-1904)*, Vic: Eumo
- PICH, J., (2006) *Valentí Almirall i el federalisme intransigent*, Catarroja: Afers
- PICH, J., (2008) *Francesc Pi i Margall i la Constitució de Cadis del 1812*, Catarroja: Afers
- PICH, J., (2008) *Francesc Pi y Margall y la crisis de Melilla de 1893-1894*, Barcelona:
Bellaterra
- PICH, J., 'La perspectiva dels catalanistes catòlics i conservadors: *Defensa dels Interessos
Catalans (DIC)*', jornades de recerca de l'IUHJVV-UPF, 80è aniversari de l'Estatut de
Núria: *el problema de la vertebració territorial*, 27-28 d'abril de 2012, Barcelona
- PI I SUNYER, C., (1975) *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*, Mèxic:
Oasis
- PITARCH, I., (1977a) *Sociologia dels polítics de la Generalitat (1931-1939)*, Barcelona: Curial
- PITARCH, I., (1977b) *L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques
(1932-1939)*, Barcelona: Curial
- PIZZA, A., & ROVIRA, J. M., (ed.) (2006) *G.A.T.C.P.A.C. 1928-1939: una nova arquitectura
per a una nova ciutat*, Barcelona: Museu d'Història de la Ciutat: Col·legi d'Arquitectes de
Catalunya
- PLA, J., (2006) *La Segunda República española: una crónica, 1931-1936*, Barcelona: Destino,
edició de X. Pericay; pròleg de Valentí Puig

- PLANAS, A. 'Lluís Bru i Jardí, de la Falç al Parlament', *Esquerra Nacional*, n.125, 27 de gener-2 de febrer de 2009, p.10
- PLANCHART, J., (1992) *Miquel i Josep Badia i Capell*, Barcelona: Fundació President Macià
- PLANELLAS-WITZSCH, M., (2004) *Dalí silenciàt. Les transicions d'un separatista*, Barcelona: Ed. Dux
- POBLET, J. M., (1976) *Memòries d'un rodamón*, Barcelona: Ed. Pòrtic
- POBLET, J.M., (1976) *Vida i mort de Lluís Companys*, Barcelona: Ed. Pòrtic
- POBLET, J. M., (1976) *Història de l'Esquerra Republicana a Catalunya*, Barcelona: Dopesa
- POBLET, J. M., (1977) *Jaume Aiguader. Una vida*, Barcelona: Teide
- POBLET, J. M., (1977) *Jaume Carner, polític, juriconsult, industrial i Ministre de Finances de la II República*, Barcelona: Dopesa
- POBLET, J. M., (1978) *La catalanitat de Marcel·lí Domingo*, Barcelona: Teide
- POBLET, J. M., (1979) *Els quatre presidents*, Barcelona: Dopesa
- PONS, J. M., (2005) *Lluís Companys, el orígens d'un símbol*, Lleida: Consell Comarcal de l'Urgell
- PONS GARLANDÍ, J., (2008) *Un republicà enmig de faistes*, Barcelona: Ed. 62
- PORCEL, B., (1977) *Josep Tarradellas, president de la Generalitat*, Barcelona: Ed. AC
- PORTER MOIX, M., (1992) *Història del cinema de Catalunya (1895-1990)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- POZO GONZÁLEZ, J. A., (2012) *Poder legal y poder real en la Cataluña revolucionaria de 1936*, Sevilla: Espuela de Plata
- POZO GONZÁLEZ, J. A., (2012) *La Catalunya antifeixista. El govern Tarradellas enfront de la crisi política i el conflicte social. Setembre 1936- abril 1937*, Barcelona: Edicions Dau
- PRAT DE LA RIBA, E., (1999) *La nacionalitat catalana*, Barcelona: Columna
- PRESTON, P., (2002) *Franco, caudillo de España*, Barcelona: Grijalbo Mondadori
- PRESTON, P., (2011) *L'Holocaust espanyol. Odi i extermini durant la guerra civil i després*, Barcelona: Base
- PUIG, L. M., de, (1989) *Tarradellas*, Barcelona: Ed.Nou Art Thor
- PUIG I FERRETER, J., (1981) *Memòries polítiques*, Barcelona: Proa
- PUIG TÀRRECH, R., (ed) 'Epistolari entre el montblanquí Josep M. Poblet i Josep Tarradellas en temps d'exili', *Aplec de Treballs*, Montblanc: Centre Estudis de la Conca de Barberà, n.23, 2005:145-152

- PUJADAS, X., (1996) *Marcel·lí Domingo i El Marcel·linisme*, Barcelona; PAM
- PUJOL, J., (2007) *Memòries (I): Història d'una convicció (1930-1980)*, a càrrec de Manuel Cuyàs, Barcelona: Proa
- PUJOL, J., (2009) *Memòries (II): Temps de construir (1980-1993)* a càrrec de Manuel Cuyàs, Barcelona: Proa
- PUJOL, J., (2012) *Memòries (III): De la bonança a un repte nou (1993-2011)*, a càrrec de Manuel Cuyàs, Barcelona: Proa
- RABASSA, J., (2004) *Josep Cararach i Maurí, l'època de la construcció del Sant Andreu Contemporani*, Barcelona: Centre d'Estudis Ignasi Iglésias
- RABASSA, J., (2006) *Josep Dencàs Puigdollers. El nacionalisme radical a la Generalitat*, Barcelona: Dalmau editors
- RAGUER, H., (1984) *Divendres de passió. Vida i mort de Carrasco i Formiguera*, Barcelona: PAM
- RAGUER, H., (1994) *El general Batet*, Barcelona: PAM
- RENYER, J., (2008) *ERC: temps de transició : per una Esquerra forta, renovadora i plural*, Valls: Cossetània
- RETANA, W. E., (1910) *Rizal, notícies biogràfiques*, Barcelona: Biblioteca Popular de L'Avenç
- RIALL, L., (2007) *Garibaldi. Invention of a Hero*, New Haven: London: Yale University Press
- RIQUER, B., de, (2007) *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932): (com les memòries s'acomoden a les circumstàncies polítiques)*, Barcelona: Base
- RIQUER, B. de, 'Política, negocios y liderazgo: el caso de Francesc Cambó' a Mees, L. & Núñez Seixas, X. M., (coord.) *Nacidos para mandar. Liderazgo, política y poder. Perspectivas comparadas*, Madrid: Tecnos, 2012: 153-179
- RIVAS CHERIF, C. de., (1961) *Retrato de un desconocido: vida de Manuel Azaña*, México: Oasis, cop.
- ROCAROL, J., (1999) *Memòries de Josep Rocarol i Faura (1882-1961)*, Barcelona: Ed. Hacer
- RODÉS, J.M., & UCELAY-DA CAL, E., 'Amadeu Bernadó, una vida significativa', *L'Avenç*, n.11, desembre, 1978: 50-53
- RODRÍGUEZ, À., & UCELAY-DA CAL, E., 'La trajectòria dels mossos d'Esquadra a la Catalunya Contemporània' a *Els Mossos d'Esquadra*, Barcelona: L'Avenç estudis, 1981: 51-137

- ROIG I ROSICH, J.M., (1978) *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents*, Barcelona: Curial
- ROIG I ROSICH, J. M., (1991) *La Dictadura Primo de Rivera a Catalunya 1923-1930*, Barcelona, PAM
- ROIG I ROSICH, J. M., 'Joan Alavedra, un escriptor romàntic. Apunts per a una biografia' a Alavedra, J., (1993) *Francesc Macià: el camí cap a la presidència de la Generalitat (1859-1926)*, Barcelona: Curial
- ROIG I ROSICH, J. M., (2006), *Francesc Macià: de militar espanyol a independentista català, 1907-1923*, Barcelona: L'Esfera dels Llibres
- ROIG I ROSICH, J. M., 'El perfil humà, tècnic i polític de Francesc Macià' a 'El Catalanisme en el nostre passat nacional', X Seminari d'Història, Solsona, 23 de Maig de 2009, Lleida: Pagès Editors, 2010: 41-55
- ROIG I ROSICH, J. M., (2010) *Francesc Macià. Polític, teòric, agitador. Documents (1907-1931)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- ROMERO, L., (2006) *Tres días de julio, 18, 19 y 20 de julio*, Barcelona: Ariel
- ROMERO SALVADÓ, F. J., (2002) *España, 1914-1918; entre la guerra y la revolución*, Barcelona: Crítica, cop
- ROVIRA, J. M., (2004) *Renacimiento y arquitectura. El Palau de la Generalitat*, Barcelona: Ed. UPC
- ROVIRA I VIRGILI, A., (1950) *La Guerra de les nacions: historia documentada*, Barcelona: Societat Catalana d'Edicions
- ROVIRA I VIRGILI, A., (1977) *Els polítics catalans*, Barcelona: Ed. Galba
- ROS SERRA, J., (1995) *La memòria és una decepció*, Barcelona: Ed. Mediterrània
- ROS SERRA, J., (1996) *Miquel Badia, un defensor oblidat de Catalunya*, Barcelona: Mediterrània
- RUBIRALTA, F., (2003) *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)*, Barcelona: PAM
- RUBIRALTA, F., (2008) *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, Catarroja: Afers
- RUBIRALTA, F., (2010) *El Partit Nacionalista Català (1932-1936): jocs polític i separatisme*, Barcelona: Dalmau editors
- RUBIRALTA, F., (2011) *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista*, Barcelona: Ed. Duxelm
- RUSIÑOL, S., (1985) *L'Auca del senyor Esteve*, Barcelona: Ed. 62

- RYLE DWYER, T., (1998) *Big Fellow, Long Fellow: A Joint Biography of Collins and De Valera*, Dublin: Gill & MacMillan
- SABATER MARCH, J., (1996) *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Proa
- SALLÉS, A. (1986) *Quan Catalunya era d'Esquerra*, Barcelona: Edicions 62
- SALLÉS, A., 'Joan Comorera: el polític institucional' a Cebrian, C., (ed.) *Joan Comorera torna a casa*, Barcelona: Pòrtic, 2009: 115-136
- SANAHUJA, X., (1932) *I de Prats de Molló a la Generalitat*, Barcelona: Imp. Industrial
- SANAHUJA, J. M., (1992) *Les conselleries de Governació i Justícia, 1931-1934*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- SÁNCHEZ, J. M., & LUCAS, M., (2003) *La República que vam viure*, Barcelona: Columna
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., (2004) *Ramon Nogués i Biset: de la presidència de la Diputació republicana a la de les Corts a l'exili*, Tarragona: Arola
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., (2005) *Los Papeles de Tarradellas : República, exilio y transición*, Barcelona: Flor del Viento
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., 'Agricultura 1931-1939' a Bonamusa, F., (dir.) (2006) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. I, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., (coord.) (2007) *El republicanisme a les Terres de l'Ebre*, Barcelona: Fundació Irla
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., 'Velando armas en vísperas de mayo: las crisis catalanas' a (eds.) (2012) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 297-311
- SÁNCHEZ-TERÁN, S., (1988) *De Franco a la Generalitat, la historia de unos hechos cruciales en la transición política española contada por uno de sus protagonistas más directos*, Barcelona: Planeta
- SANS ORENGA, M., (1975) *Els treballadors mercantils dins del moviment obrer català*, Barcelona: Pòrtic
- SARDÀ, Z., (1989) *Francesc Macià: vist per la seva filla*, Barcelona: Destino
- SARRIÓ, J., (1982) *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya : 1912-1939*, Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya
- SAURET, J., (1979) *L'exili polític català*, Barcelona: Aymà

- SCHMITT, H. A., (1988) *Neutral Europe Between War and Revolution, 1917-23*, Charlottesville: University Press of Virginia
- SENTÍS, C., (2002) *I de sobte, Tarradellas*, Barcelona: La Campana
- SENTÍS, C., (2006) *Memòries d'un espectador*, Barcelona: La Campana
- SERRALLONGA, J., 'Sanitat i Assistència Social (1931-1939)' a Bonamusa, F., (dir.) (2006) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. I, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- SIMÓN, A., (2008) *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*, Barcelona: PAM
- SOBREQUÉS, J., VICENS, F., & PITARCH, I., (1981) *El Parlament de Catalunya*, Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya
- SOBREQUÉS, J., (1983) *Catalunya i la Segona República*, Barcelona: Edicions d'Ara
- SOBREQUÉS, J., (1988) *El Restabliment de la Generalitat i el retorn del president Tarradellas*, Barcelona: Barcanova
- SOL, R., & TORRES I GRAELL, M. C., (1982) *Joventut Republicana : 80 anys al servei de Lleida : notes per a una història*, Lleida : [els autors]
- SOLÀ, P., (1978) *Els Ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1936)*, Barcelona: La Magrana
- SOLDEVILA, F., (1977) *Història de la Proclamació de la República a Catalunya*, Barcelona: Ed. Curial
- SOLDEVILA, F., (1995) *Dietaris de l'exili i del retorn: l'exili*, València: Ed. 3i4
- SOLDEVILA, F., (2009) (Balcells, A & Pujol, E. Eds) *Entre la dictadura i la revolució*, Barcelona: PAM
- SOLÉ I SABATÉ, J. M., & VILLARROYA, J., (1990) *L'Exèrcit i Catalunya (1898-1936): la premsa militar espanyola i el fet català*, Badalona: Llibres de l'Índex
- SOLÉ I SABATÉ, J. M., STRUBELL, A., & LLORENS, C., (1996) *Sunyol, l'altre president afusellat*, Lleida: Pagès editors
- SOLÉ I SABATÉ, J. M., (1997) *Joan Comorera: un home clau en la política catalana: Cervera, 1894-Burgos, 1958*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs
- SOLÉ I SABATÉ, J. M., (1999) *Consell de guerra i condemna de Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya (octubre de 1940)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- SOLÉ I SABATÉ, J. M., (2006) *Lluís Companys, president de Catalunya: biografia humana i política*, Barcelona: Generalitat de Catalunya: Fundació Enciclopèdia Catalana, 2 Vol.

- SOLÉ I SABATÉ, J. M., & DUEÑAS, O., ‘Proveïments, serveis públics i comunicacions (1931-1939)’ a Bonamusa, F., (dir.) (2009) *Generalitat de Catalunya. Obra de Govern 1931-1939*, vol. II, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- SOLER SERRANO, J., (1977) *Conversaciones con Tarradellas*, Madrid: Sedmay
- STEWART, A.T.Q., (1981) *Edward Carson*, Dublin: Gill and MacMillan
- STRADLING, R. A., (1999) *The Irish and the Spanish Civil War (1936-1939)*, Manchester: Mandolin
- STRADLING, R. A., ‘Campo de batalla de las reputaciones. Irlanda y la Guerra Civil española’ a Preston, P., (1999) *La República asediada: hostilidad internacional y conflictos internos durante la Guerra Civil*, Madrid: Península
- SUBIRATS, J., (1995) *Marcel·lí Domingo, per ell mateix*, Barcelona: Columna
- SUNYER, M., (2006) *Els mites nacionals catalans*, Vic: Eumo
- SWEDBERG, R., (2005) *The Max Weber Dictionary. Key Words and Central Concepts*, Stanford: Stanford University Press
- TARDÀ, J., (1991) *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX: modernització dels comportaments polítics i socials, 1900-1923*, Barcelona: PAM
- TARRADELLAS, J., (1932) *El meu mòbil de dignificació del Palau de la Generalitat i el procés de les obres*. AMTM
- TARRADELLAS, J., (1932) *L’Habilitació del Parlament de Catalunya*. AMTM
- TARRADELLAS, J., (1996) *Conferències pronunciades pel Molt Honorable Sr. Josep Tarradellas i Joan, el dia 10 de juliol de 1981, a la Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Santander i el dia 9 d’octubre del mateix any a l’Ateneu de Maó*. Poblet: AMTM
- TARRADELLAS, J., (1997) *Declaracions de Josep Tarradellas i Joan, des del 19 de juliol de 1936 fins el 3 d’abril de 1937*, Poblet: AMTM
- TARRADELLAS, J., (1998) *Articles, pròlegs i discursos de Josep Tarradellas i Joan des del 13 d’abril de 1937 fins al 31 de desembre de 1938*, Poblet: AMTM
- TARRADELLAS, J., (1998) *Dos mesos i mig al Departament de Cultura*, Poblet: AMTM
- TARRADELLAS, J., (1999) *Ja sóc aquí: record d’un retorn*, Barcelona: Planeta
- TARRADELLAS, J., (2007) *La Indústria de Guerra a Catalunya (1936-1939). L’obra de la Comissió, creada per la Generalitat i el seu report d’actuació*, Lleida: Pagès editors
- TATJER, M., ‘Els barris obrers del centre històric de Barcelona’ a *Vida obrera en la Barcelona de entreguerras 1918-1936*, Barcelona: CCCB, 1998: 13-45

- TERMES, J., 'Lluís Companys en la memòria popular' a *Lluís Companys. Trajectòria d'un president*, Barcelona: Avenç, 1990: 31-43
- TERMES, J., (2000) *Història del catalanisme fins el 1923*. Barcelona: Proa
- TERMES, J., (2007a) *Història de Combat*, Catarroja: Afers
- TERMES, J., (2007b) *La catalanitat obrera. La República catalana, l'Estatut de 1932 i el moviment obrer*, Catarroja: Afers
- THIES, C. G., 'State building, interstate and intrastate rivalry: A study of post-colonial developing country extractive efforts, 1975-2000', *International Studies Quarterly*, 48 (1), 2004: 53-72
- TONA NADALMAI, A., (1984) *Qui va parlar? Prats de Mollí: Els fets, els homes*, Barcelona: El Llamp
- TONA NADALMAI, A., (1994) *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda (1922-1932)*, Barcelona: PAM
- TORRENT, J., TESIS, R. (1966) *Història de la Premsa Catalana*, 2 vol., Barcelona: Bruguera
- TORRES, V., (1994) *Memòries polítiques i familiars*, Lleida: Pagès editors
- TOWNSON, N., (2002) *La República que no pudo ser: La política de centro en España (1931-1936)*, Madrid: Taurus
- TOWNSON, N., '¿Rectificación o reacción? La alianza de centro-derecha, 1933-1935' a Ballarín, M., Cucalón, D., & Ledesma, J. L., (eds.) *La II República en la encrucijada: el segundo bienio*, Saragossa: Cortes de l'Aragó, 2009: 25-51
- TRIBÓ, G., 'El treball femení a l'agricultura (XVIII-XX)' a Bengoechea, S.,(coord.) (2002) *Les dones i la història al Baix Llobregat*, vol. I, Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat: PAM
- TRUETA, J., (1978) *Fragments d'una vida. Memòries*. Barcelona: Ed. 62
- UCELAY-DA CAL, E., 'El mite de Macià', *Arreu*, n.9, desembre, 1976: 40-45
- UCELAY-DA CAL, E., 'Instàncies unitàries durant la crisi a Catalunya de la Monarquia', *L'Avenç*, n.1, abril, 1977: 35-43
- UCELAY-DA CAL, E., 'La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya', *L'Avenç*, 4, 1977; 59-67
- UCELAY-DA CAL, E., 'Los ateneos obreros de Barcelona', *Alternativas*, II, n.9, abril, 1977: 13-14

- UCELAY-DA CAL, E., 'Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917', *L'Avenç*, n.9, 1978: 53-58
- UCELAY-DA CAL, E. 'La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)', *Recerques*, 8, 1978: 159-206
- UCELAY-DA CAL, E., (1979) *The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1923)*, Tesi doctoral. Columbia University, New York;
- UCELAY-DA CAL, E., 'Daniel Cardona i Civit i l'opció armada del nacionalisme radical català (1890-1943)' a Cardona, D., (1980) *La batalla i altres textos*, Barcelona: La Magrana
- UCELAY-DA CAL, E., (1982) *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona: La Magrana
- UCELAY-DA CAL, E., 'La llegenda dels tres presidents', *L'Avenç*, 1982, juny, 50: 448-454
- UCELAY-DA CAL, E., (1983) *El nacionalisme radical català i la resistència a la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931)*, Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona
- UCELAY-DA CAL, E., 'Joventut i nacionalisme radical català 1910-1987' a *La Joventut a Catalunya al segle XX. Materials per a una història*, vol. I, Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987: 182-193
- UCELAY-CA CAL, E., (1984) *Francesc Macià : una vida en imatges*, Barcelona: Generalitat de Catalunya
- UCELAY-DA CAL, E., 'La Diputació i la Mancomunitat 1914-1923' a Riquer, B. de, (dir) (1987) *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. II, Barcelona: Diputació de Barcelona
- UCELAY-CA CAL, E., 'La iniciació permanent; nacionalismes radicals a Catalunya des de la Restauració', Actes del Congrés Internacional d'Història 'Catalunya i la Restauració, 1875-1923', Manresa, Centre d'Estudis del Bages, 1992: 127-134
- UCELAY-DA CAL, E., 'Protagonistes cercant una base: Els separatistes catalans en la resistència a la monarquia dictatorial (1923-1931)', *L'Avenç*, n.37, abril, 1981: 42-50
- UCELAY-DA CAL, E., 'Violència simbòlica y temàtica militarista en el nacionalismo radical catalán', *Ayer*, 13, 1994: 237-264
- UCELAY-DA CAL, E., 'Le Corbusier i les rivalitats tecnocràtiques a la 'Catalunya revolucionària'' a Lahuerta J. J., (ed.) *Le Corbusier y España*, Barcelona: CCCB, 1997: 121-188
- UCELAY-DA CAL, E., 'Estat Català' a Molas, I., (ed.) (2000) *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana

- UCELAY-DA CAL, E., 'Llegar a capital: Rango urbano, rivalidades interurbanas y la imaginación nacionalista en España del siglo XX', *Papers de la Fundació Rafael Campalans*, 2002: 3-60
- UCELAY-DA, CAL, E., (2003) *El Imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*, Barcelona: Edhasa
- UCELAY-DA CAL, E., 'Los malos de la película: las Juventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català y la problemàtica de un fascismo catalán', *Ayer*, 59, 2005: 147-172
- UCELAY-DA CAL, E., 'Entre el ejemplo italiano y el irlandés: la escisión generalizada de los nacionalismos hispánicos', *Ayer*, 63, 2006 (3): 75-118
- UCELAY-DA CAL, E., 'Ramon Arrufat i Arrufat, aspirant frustrat a intel·lectual orgànic del separatisme' a Arrufat, R., (2007), *Macià: la trajectòria política d'una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe*, Juneda: Fonoll
- UCELAY-DA CAL, E., '¿Más que un club? Examen de un relato persistente. El mito de la sociedad civil catalana', *Metropolis. Revista d'informació i pensament urbans*, n.71, 2008: 46-57
- UCELAY-DA CAL, E., 'La ley del silencio: El complot nacionalista contra Companys, noviembre-diciembre de 1936, a Ucelay-Da Cal, E., & González Vilalta, A., (eds.) *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*, València: PUV, 2012: 111-150
- UDINA, E., (1978), *Tarradellas. L'aventura d'una fidelitat*, Barcelona: Ed.62
- URGELL, J., (1936) *Miquel Badia*, Barcelona: Norma
- VALLÈS, J.M., (2009) *Rafael Battestini i Galup (1886-1939). Catalanista. Víctima de la repressió franquista*, Valls: Cossetània
- VELASCO, M.A., (ed.) (2008) *Miquel Ferrer Sanxis. Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana*, Barcelona: Fundació Josep Comaposada-UGT
- VILA, M.A., (1990) *Temps viscut (1908-1978)*, Barcelona: El Llamp
- VILA, E., (2006) *Lluís Companys. La veritat no necessita màrtirs*, Barcelona: L'Esfera dels llibres
- VINYES, P., (2010) *Visca la República. Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor*, Barcelona: Ed. Dux
- VIUSÀ, M., (1968) *Francesc Macià: president de Catalunya*, París: Quaderns Som
- VIUSÀ, M., (1977) *Lluís Companys; Biografia popular*, Barcelona: La Magrana

- WALL, J. F., (1989) *Andrew Carnegie*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press
- WEBER, E., (1999) *El político y el científico*, Barcelona: Círculo de Lectores
- WEISS, R., (1988) [1969] *The American Myth of Success. From Horatio Alger to Norman Vincent Peale*, Urbana/Chicago: University of Illinois Press
- WINSTON, C. M., (1989) *La clase trabajadora y la derecha en España (1900-1936)*, Madrid: Cátedra
- WYLLIE, I. G., (1966) [1954] *The Self-Made Man in America. The Myth of Rags to Riches*, Nova York: The Free Press
- XAMMAR, E., (1974) *Seixanta anys d'anar pel món*, Barcelona: Pòrtic
- XURIGUERA, R., (1930) *Els exiliats acusen*, Barcelona: Proa
- XURIGUERA, R., (1933) *Casanovas: quinze anys de política catalana*, s/n
- ZÜRCHER, E. J., (2010) *The Young Turk Legacy and Nation Building. From the Ottoman Empire to Atatürk's Turkey*, London: IBTauris

Entrevistes

Salvador Aragonés, director de l'agència Europa Press a Catalunya (1977-2007), 22 de juny de 2012, Barcelona

Montserrat Catalán, directora de l'AMTM i ex-secretària de Josep Tarradellas, novembre 2010, Poblet

Joaquim Egea, exfuncionari del departament de Cultura de la Generalitat, 27 d'abril de 2012, Barcelona

Teresina Joan, neboda de Josep Tarradellas, 13 de juny de 2012, Cervelló (tlf.)

Santa Perpètua de Mogoda,
a 20 de juliol de 2012

